

I 35447

BIBLIOTECĂ "ADRIAN" SIBIU

SIBIU

2022

ALMANAHUL LITERAR 1986

69391

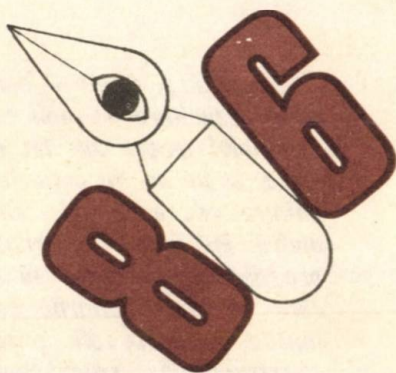
ALMANAHUL LITERAR 1986

11 JUL 2014

RECEIVED
JUL 11 2014
FBI - NEW YORK

BIBLIOTECĂ „ASTRA”
SIBIU

Almanahul literar

EDITAT DE ASOCIAȚIA SCRITORILOR DIN BUCUREȘTI

69391

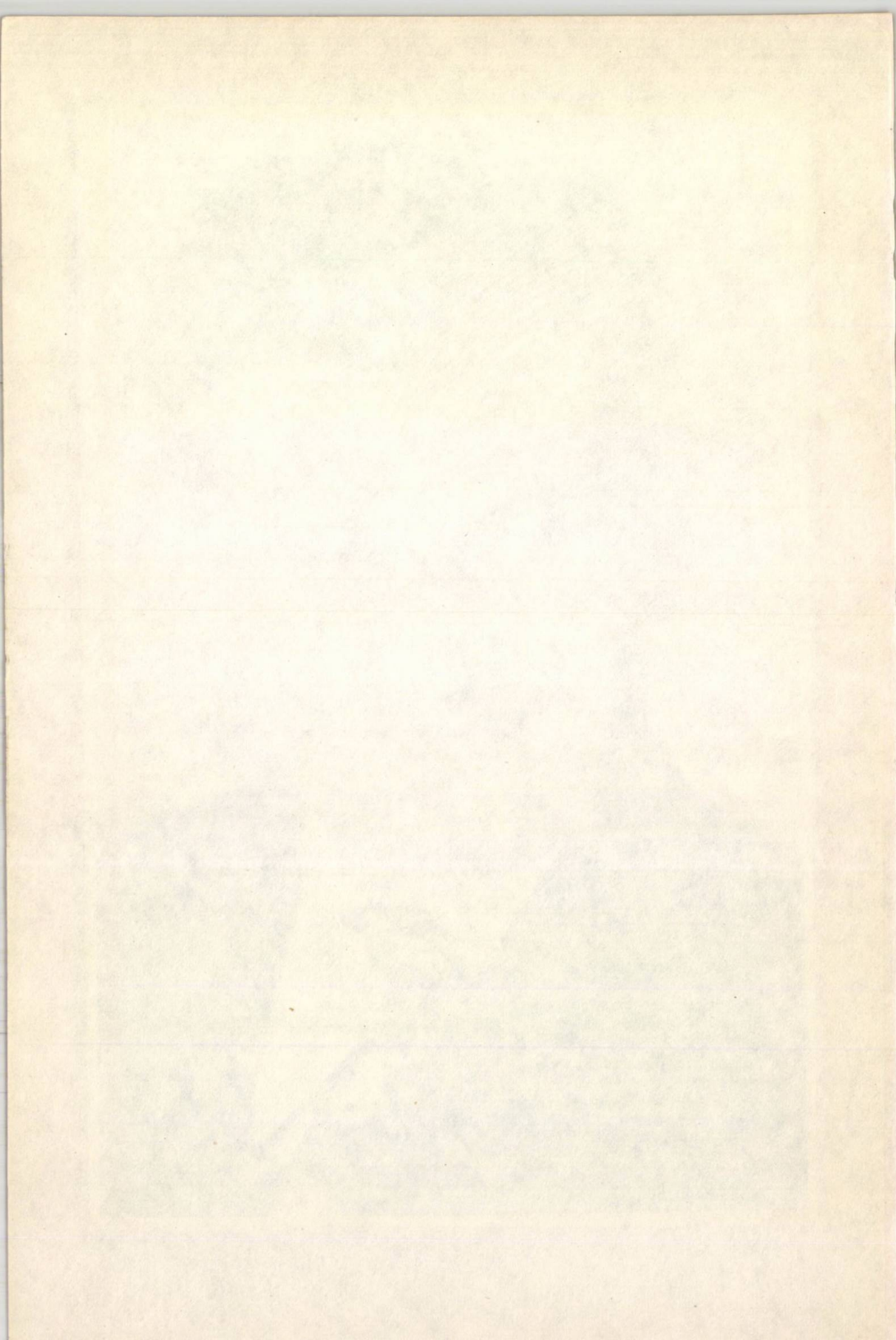
„Literatura, artele – care au cunoscut o puternică dezvoltare în anii socialismului și care în cincinalul trecut au dat noi opere de mare valoare, avînd un rol important în întreaga activitate cultural-educativă – trebuie să promoveze cu mai multă îndrăzneală spiritul revoluționar în noile creații. Este necesar să se realizeze opere literare de toate genurile care să reflecte pe larg marile realizări ale poporului român, epopeea constructorilor socialismului, care, într-o perioadă istorică scurtă, au ridicat patria noastră pe culmi înalte de progres și civilizație.

Eroismul muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, întreaga activitate tumultuoasă de transformare revoluționară a țării oferă minunate posibilități literaturii și artei, creației de toate genurile, dînd subiecte pentru opere nepieritoare, care să ridice cultura și arta românească la un nivel mai înalt de dezvoltare, să contribuie la formarea conștiinței socialiste a poporului nostru, să însușească în muncă și viață tînăra generație, să înfățișeze perspectiva, viitorul luminos al patriei noastre.”

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din Raportul la cel de-al XIII-lea Congres al
Partidului Comunist Român)

DE ȚARĂ

Nu știu dacă sînt vrednic
Să-ți port pe buze numele,
Să mă închin la picioarele tale
Cu munții, cu apele,
Cu preacuratele fecioare,
Cu prea-ntristate mumele,
Țara mea,
Muma mea,
Lumina mea...

Așa mă rugam la începuturi
Cînd te vedeam încercată
De toate febrele
Încercînd să te scuturi
Ca o noapte de fluturi
Ieșiți din morminte...
Suferințele tale
Le-am adunat în cuvinte,
Rănile tale
Le-am mutat în rănile mele
Pe care timpul
S-a grăbit să le spele...

Nici azi,
Cînd am ars pînă-n rădăcini
Pentru tine,
Nu știu de se cuvine
Să-ți port pe buze numele,
Să mă înfășor în răsuflarea ta
Ca munții în turmele
Ce curg de milenii,
Ca șesul în spicele cu frunți de
genii,

Țara mea,
Muma mea,
Lumina mea...

În amurg ori în zori,
Cu ochii copiilor
Ce-mi luminează cartea,
Numai tu să-mi măsoari
Dragostea,
Libertatea
Și moartea...

ION BRAD

ÎNGEMĂNATE MÎINI

O nebuloasă arde-n cuptor de
diminează
Cînd sloiul de cerneală al nopții se
desgheață,
Și flacăra mocnește albastră-n
minereu,
O nebuloasă arde-n cuptor ca un
trofeu
Pe care-l dă țărîna dogoarei fără
sațiu,
Această nebuloasă va răsări
în spațiu
Și va luci, departe, în cîmp, peste
ponoare,
Cum scapără o rază în stropul de
sudoare.
Căci nu se face singur brăzdarul
sau cormana
Și nu le făurește nici domnul nici
satana,
Ci niște oameni care se scoală ca
țărani
Cu noaptea-n cap plinindu-și șiragul
de strădanii,
Și-apoi pătrund în halele largi în
care saltă
În marile cuptoare o flacăvă înaltă.
E huruit și zarvă, pricepere și trudă
Și meșterii din hale fără oprire-
asudă
Să scoată din cuptoare oțelul alb
aproape
Ca să-l prefacă-n pluguri, în
prășitori și grape,

Cuțitul să-l ascută cu așchia de
stîncă
Spre-a răsturna o brazdă fecundă și
adîncă.
Răsare-n miezul verii pe cîmp un
pîlc de seceri,
Unelte corioate grăbite la întreceri,
Și parcă-s una, toate, cu brațul
care taie
În legănata mare de grîne ce
se-ndoaie.
Sînt două mîini acolo legate
laolaltă
Pentru aceeași țintă, într-o unire
caldă,
Iar una e o creangă fișnită din
tulpină
Și e oțelul, alta, care cu ea
se-mbină
Și împreună aleargă ca apa unui rîu
Ce s-a-nălțat deodată și trece peste
bîriu
Atunci cînd se îmbucă în el o altă
apă,
Peste cîmpie matcă mai potrivită-și
sapă,
Sfărîmă bolovanii ce se ivesc în
drum:
Așa e și plugarul cînd înfîlnește-
acum
Această mîna tare ca de oțel călit
Pe care muncitorii din fabrici i-o
trimit.

Îngemănate astfel pe coarnele de
plug
Pecetluiesc o cale ce duce la belșug.

VIRGIL TEODORESCU

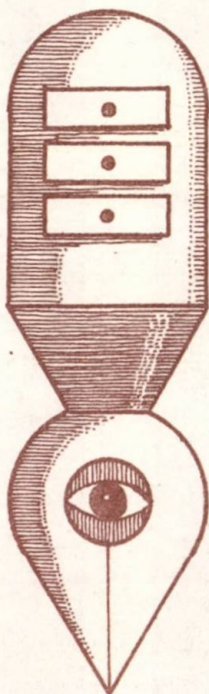

memorialistică, corespondență, documente

FASCINAȚIA DOCUMENTULUI

În urmă cu mai bine de o jumătate de secol, Camil Petrescu publica în „Revista Fundațiilor” (nr. 10/1934) articolul care atrăgea atenția asupra unei scrieri cvasiignorate: Amintirile colonelului Grigore Lăcusteanu și amărăciunile calofilismului. Textul camilpetrescian indica interesul literaților moderni pentru scrierile nefictive. Literarul (în accepțiunea tradițională) devenise atât de tiranic, încât lipsa intenționalității artistice era remarcată drept calitate individualizatoare.

Interesul pentru literatura nefictivă este simptomatic pentru artiștii moderni în măsura în care interesul pentru folclor fusese pentru generația lui Alecsandri. Prin articolul citat, Camil Petrescu s-a dovedit precursorul unei adevărate direcții a criticii literare de astăzi. Este vorba de o tot mai accen-

tuată înclinare a criticilor spre analizarea implicațiilor literare ale unor texte nefictive, în care intenționalitatea literară a fost redusă, de nu inexistentă. Este vorba de vechile letopisește, memoriale de călătorie, corespondențe, lucrări documentare (precum Istoria arheologiei și Tezaurul de la Pietroasa, de Alexandru Odobescu) ș.a.m.d.

Nu numai criticii se arată interesați de literatura documentară; publicul larg manifestă același interes, ceea ce ne-a determinat să acordăm un spațiu amplu scrierilor nefictive. Paginile aici publicate aparținând, în majoritate, unor scriitori, nu este exclus ca tentația ficțiunii să se fi manifestat ici și colo. Ne-ar bucura, de altfel, ca asupra unora dintre ele să se revină. Publicind documente inedite, jurnale, memorii, corespondență, oferim o literatură care pretinde un cititor activ, descoperitor al implicațiilor literare. El devine, astfel, coautor al literaturii citite.

MIRCEA SCARLAT

GEORGE TOPÎRCEANU

INEDIT

În revista **Contemporanul** nr. 26(924) din 26 iunie 1964 apărea, sub titlul **G. Topîrceanu și teatrul. Corespondență inedită**, un fragment din cartea „în pregătire”, **Amintiri din teatru**, a lui Tudor Mușatescu. În textul publicat erau transcrise și patru scrisori — toate din anul 1931: 9 mai, 15 și 22 august, 24 septembrie — primite de la autorul **Baladei morții**, în calitate de funcționar, și anume de «inspector special al teatrelor și spectacolelor din Moldova». Poetul ieșean (prin adopție) a deținut această funcție din anul 1930 (fiind definitivat, însă, abia la 21 septembrie 1932) și pînă la sfîrșitul vieții (7 mai 1937)¹.

În finalul fragmentului publicat în **Contemporanul**, Tudor Mușatescu afirma, înainte de a o reproduce, că „ultima scrisoare de la Topîrceanu pe care o păstrez în arhiva mea, din timpul funcționariatului său, e din 24 Sept(embrie) 1931”.

În realitate, corespondența dintre cei doi a fost mai extinsă, așa cum o dovedesc scrisorile purtînd datele de 11 și 24 august 1931 și 18 decembrie 1932, pînă în prezent inedite. Este, de asemenea, posibil ca arhiva lui Tudor Mușatescu să rezerve, în continuare, surprize sub raportul ineditelor Topîrceanu.

Scrisorile de față, ca și cele publicate anterior în **Contemporanul**, atestă faptul că pentru Topîrceanu funcția respectivă reprezenta o ocupație căreia popularul poet îi atașa un interes deosebit.

Conștient de influența pe care o pot exercita spectacolele teatrale, și nu numai, el va manifesta o neslăbită exigență față de calitatea acestora (pentru amănunte, a se vedea și Mircea Handoca, **Pe urmele lui George Topîrceanu**, Editura Sport-Turism, București, 1984, p. 164-168).

Pentru orice alte aprecieri cu privire la unele aspecte evidențiate de misivele ce încredințăm astăzi tiparului, trimitem la comentariul atît de personal, unic chiar, al celui ce a brevetat cel puțin o specie literaro-umoristică: mușatismul, — comentariu însoțind corespondența

inedită Topîrceanu, în revista **Contemporanul** din 1964.

1.

Iași 11 August 1931.

În iubire Domnule Mușatescu,

Am așteptat în zadar un răspuns oficial la ultimul meu referat cu privire la trupele de teatru de vară care joacă aici (e vorba de Iași și restul Moldovei — n.n.) fără autorizație-tip și fără cenzura D(omniei) voastre. Eu le-am dat la toate „avertisment”, dar nu le pot opri reprezentațiile, întrucît nu știu dacă am acest drept. În copia de pe decizia ministerială ce mi-ați trimis (relativ la această chestiune) era o greșală de transcriere, o frază trunchiată exact în locul care m-ar fi lămurit în privința asta.

Spune-mi, te rog: postul meu a fost oare menținut în proiectul de buget al anului viitor?

Te rog confrățește să intervii să mi se trimită carnetul de funcționar și, mai cu seamă, salariul (sic) pe luna trecută (Iulie) și pe cea în curs.

Al D(umi)itale cu veche dragoste și admirație

G. Topîrceanu
str. Buna Vestire 6, Iași.

2.

Joi 24 August 1931

În iubire Domnule Mușatescu,

Scrittoarea Otilia Cazimir din Iași a comis o comedie-revistă în 2 acte și un prolog, — pe care vrea s-o iscălească cu pseudonimul Y. Stop, dorind să rămîie anonimă. Cum proprietarul Cinematografului vrea să introducă și un film

odată cu comedia, autoarea a fost nevoită s-o reducă la un singur act, pe care vi-l prezintă la Cenzură, cu rugămintea și din partea mea să n-o întîrziati.

Vă roagă să-i trimiteți înapoi exemplarul Nr. 1 cenzurat și să rețineți la arhivă copia Nr. 2, care se prezintă într-o versiune anterioară, neperfecționată.

Îmi unesc și eu rugămintea făcînd un călduros apel la D(umnea)ta - să meargă lucrurile bine. Îți recomand pe amicul Frasin-Negrești, scriitor de aici.

Al D(umi)tale devotat

G. Topîrceanu.

3.

Iași, 18 Decembrie 1932

Frate Mușatescu,

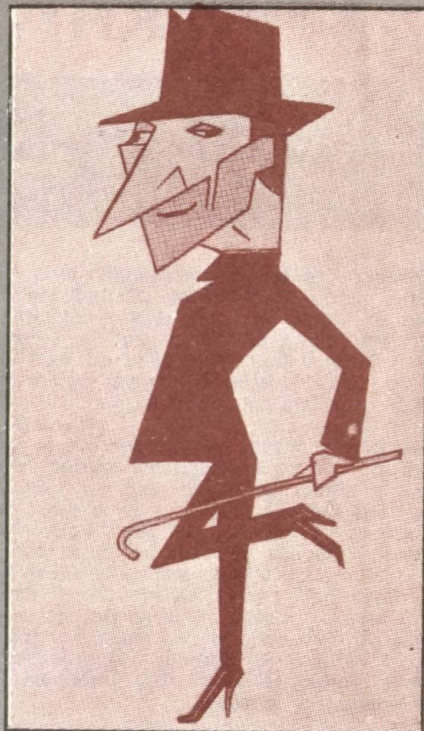
Abia m-am sculat azi din pat, după boală, slab ca o mîță și cu capul plin de versuri umoristice. Boala (o răceală grozavă) m-a podidit așa de grabnic acum vreo două săptămîni, că nici n-am mai avut cînd să-mi cer de la Centru un mic concediu, ca să zac oficial. Te rog să spui superiorilor mei ierarhici cum stă cazul și să-mi pledezi cauza frățește, pe lîngă ei, ca să nu-mi găsească vreo vină. De mîine, îmi reiau activitatea de inspector.

În privința definitivării mele n-am primit nimic. Se vede că s-a făcut infamia să fiu trecut pe tabloul celor „numiți neregulat în slujbă” (deși eu am fost numit și încadrat regulat după toate formele) și se vede că tabloul a fost înaintat așa Comisiei interministeriale pentru reducerea personalului, - și de aceea eu nu mai pot fi definitivat acum, de către aceiași oameni.

Nu s-ar putea totuși să hotărâști pe amicul d(umi)tale, să convoace Comisia acum, înainte de Sărbători?...

Spune-i că, definitivîndu-mă, ar trece cu mine la nemurire - în biografia mea. Și dacă nu vrea, spune-i că-i voi trece eu pe toți la nemurire, cu sila.²

Ți-am cetit, cu o vie plăcere, volumul de schițe humoristice³. El a contribuit, mai mult decît aspirina, quadronul și celelalte porcării medicinale, la însănătoșirea mea.

Pentru care, te salut cu multă dragoste și-ți urez sărbători fericite de pe acum.

G. Topîrceanu

Prezentare de GEORGE CORBU

1. Cf. Al. Săndulescu, G. Topîrceanu. Viața și opera. ESPLA, București, 1958, p. 58.

2. Afirmatia amintește, frapant, de epigrama lui Cincinat (al cărui duel, celebru, cu Nigrim, a fost, de altfel, parodiat de Topîrceanu), adresată „D(omnu)lui Georgel Mircescu, ministru al justiției, ca să mă treacă de la Curtea de Apel din Oradea la București” (...)

Cum știu spiritual că ești,
Nu vrei să facem o-nvoire?
Tu, să mă treci la București...
Eu, să te trec la nemurire!

(Cf. Cincinat Pavelescu, *Epigrame*, Craiova, 1925 (cap. *Improvizații*, III).

3. Este, desigur, vorba de volumul de schițe *Ale vieții valuri*, apărut în același an (1932).

DIN ARHIVA POETULUI

PETRU GROZA și ION MINULESCU

Scrisoarea de față m-am bucurat când am primit-o pentru că-mi dădea posibilitatea să cer să se acorde de către istoricii literari și editori mai multă atenție lui Ion Minulescu.

Petru Groza a fost întotdeauna un mare iubitor de literatură, el însuși scriind memorii și povestiri câteodată pe care ni le citea, dar cred că ele n-au fost date publicității și ele există și acum între manuscrisele rămase de la el.

Fără îndoială că unei scrisori purtând semnătura lui Petru Groza, cu care eu eram în bune relații încă de la Cluj și de la Sibiu, nu se putea să nu-i acord toată atenția cuvenită: întâi pentru că era de la dînsul, în al doilea rînd pentru că îmi atrăgea atenția că nu se făcuse destul încă pentru Ion Minulescu, decît că i se lăsase locuința ca un fel de casă memorială pe care soția lui, ea însăși scriitoare (Claudia Millian), și fiica lui o îngrijeau cu sfîințenie, putîndu-se face acolo pelerinaje de către admiratorii poetului.

8 decembrie 1955

TOVARĂȘULUI

MIHAI BENIUC
SECRETARUL UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.R.

Cu ocazia serbării aniversării celor 70 ani de viață ai maestrului Mihail Sadoveanu, am desprins din conversațiile cu scriitorii noștri și intelectualii de seamă, dorința crescîndă de a-l vedea pe poetul Ion Minulescu reconsiderat, redînd opera lui luminii.

Mi-am reîmprospătat această problemă, recitînd și revăzînd mai multe din scrierile acestui poet, de care mă leagă și personal amintiri din zilele petrecute împreună, în vervă și caldă prietenie, cu scriitorii și poeții: Octavian Goga, Ion Cazaban, Victor Eftimiu, Ion Agârbiceanu, Alfred Moșoiu și alții, la Deva și pe meleagurile Hunedoarei, printre ei și Ion Minulescu, ale cărui însușiri, caracter (l-am cunoscut bine), vervă și mare talent nu îl indicau de cîntăreț al unui regim de exploatare, după cum nici n-a fost.

Opera lui poetică pare chiar revoluționară în acel timp și dacă ea este în parte simbolistă, nu este mai puțin adevărat că cea mai mare parte din poezii au un substrat adînc social.

De presupus că Minulescu, dacă se găsea în viață după 23 august, ar fi fost astăzi pe linia unui Maiakowski, Eluard, Aragon, cari în țările lor au făcut parte din același plămădă spiritală ca el.

Cît despre romanele lui, care ar fi mai ușor să apară astăzi îndată, acestea ar fi:

„Roșu, galben și albastru”, satira falsului patriotism;

– „Bărbierul Regelui Midas” satiră împotriva birocratismului burghez;

– „Corijent la limba română”, autobiografie cu satira politicianismului și a discriminării de clasă;

În teatru: „Manechinul sentimental”, satira boerimii și a îmbogățitorilor de război, alături de lumea teatrelor din acea vreme.

Reproduc aci un pasaj dintr-o scrisoare a lui Carageale, adresată profesorului universitar Mihail Dragomirescu, în anul 1908, pe cînd Carageale se afla la Berlin:

„Rogu-te cine o fi Ion Minulescu? „În orașul cu 300 de biserici”, este ceva neprețuit. Asta nu mai e domnișoară! Asta e bărbat! Bravo lui! De mult n-am avut așa impresie. Îl salut călduros și-i mulțumesc pentru înalta plăcere ce mi-a făcut cu ciudatele-i versuri. Extraordinar! Dar despre el, mai pe larg, cînd voi avea plăcerea să te revăz.”

de coeur, Carageale”.

Condițiile de existență a văduvei și fiicei lui, care m-au ajutat să recapitulez ceva din ceea ce a fost Minulescu și este opera lui, precum și să stabilesc faptul că el dacă ar fi trăit, la 6 ianuarie 1956, ar fi împlinit 75 ani; – nu le cunosc mai de aproape, dar presupun că le leagă interes just de reeditarea unor opere ale poetului Ion Minulescu, fiind dreaptă și valoroasă moștenire a lor, care este și o moștenire a literaturii române.

Toate interesele coincid, obligîndu-ne să apreciem asupra reconsiderării.

Această apreciere este de competență, în primul rînd, a Uniunii Scriitorilor din R.P.R.

În lipsa mea de competență și necunoscînd motivul pentru care se menține tăcerea în jurul lui și se refuză o selecționare din operele lui, sau dacă există vreo inițiativă, trimit o sugestie în acest sens.

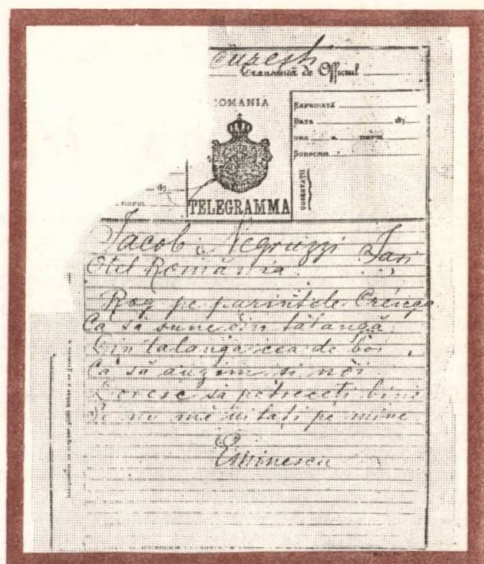
P. GROZA

DOUĂ TEXTE INEDITE
DE MIHAI EMINESCU

Desigur nu e lipsită de importanță scrisoarea lui Eminescu către un editor dovedind marile greutăți ale vieții întâmpinate de către Lucceafarul poeziei românești. Nefiind nici istoric literar, nici specialist în arhivistică nu știu cui i se adresează, presupun însă că se adresează unuia dintre cei care se oferiseră să editeze după ediția scoasă de Titu Maiorescu o nouă ediție Eminescu, după revenirea lui din grava boală prin care trecuse.

Sînt convins că numele acestui editor e cunoscut și poate fi confirmat de specialiști ca bunăoară Șerban Cioculescu.

Tot lui Eminescu îi aparține și această telegramă adresată pe cît știu eu lui Samson Bodnărescu de ziua lui și cu care Eminescu era în relații de prietenie. Ea face poate parte prin conținutul ei, de una din preocupările lui Eminescu, mai puțin cunoscută, deși ea are acoperire: umorul. Poate cineva ar trebui să se ocupe în afară de poezia, proza și publicistica poetului și de acest aspect, într-un volum special. Fără îndoială, fără de a-l pune lingă Caragiale și Creangă din acest punct de vedere.

Cred că în același spirit ar necesita o tratare dar mai amplă, preocupările sale cu privire la limbă, unde el avea o adevărată pasiune mai ales pentru **sanscrită**. Eminescu ca orice om de geniu avea preocupări multilaterale, cum reiese de altfel din edițiile scoase de Perpessicius și continuatorii acestuia.

Boțogani 14 Martie 1883

Ce

Mult stimatul meu Domn,

Vi cer scuze din toată inima pentru greșala mea de a nu fi răspuns imediat la scrisoarea Dnărie, ce mi-a fost comună cătă prin bunăvoința Dnului Dr. Ianc.

Cauza întârzierii este însă că singur nu știu ce să răspund cu siguranță, căci o vorbă ce mi s-a scris din Iași, mă pusesse în îndoielă de mai gel decât o a treia ediție sau nu. Amă pe când eram în Iași D. V. G. Șorban, actual deputat în adunare, mi făcuse propunerea de a

scula la lumină a lui ediție și într-o scrisoare ce mi-a adresat-o în urmă, mi anunșă chiar că pe săptămâna viitoare eol în vânzare volumul ce am editat. Nici până acum însă nu știu posibila, dacă această ediție s-a făcut în adevăr sau nu. Multe îndatoriri ce mi le-a făcut D. Șorban în timpul brelei mele, m'au îndemnat să scriu a da un răspuns afirmativ.

Dacă însă D. Șorban ar fi renunțat la ideea de a scula edițiunea a treia, atunci Vi rog a da un mare binevoitor Dnărie intențiuni și o înțelegere cu D. Ianc, iar prietenul eventual de la ediția a doua sau un acot asupm

ediției a treia. Vi rog să încredințezi a le trimite sub adresa mea prin mandat poștal (M. Eminescu Boțogani).

Pesii republicate, de interesat în noua ediție, nu am.

Vi rog, mult stimatul meu Domn, a primi mulțumiri din inimă pentru interesul ce purtați mi l-ați arătat și să mi dați scuze pentru involuntara mea întârziere. Vi rog totodată a primi respectuoase salutări de la al Dnărie.

Prea plecat și prea supus
M. Eminescu

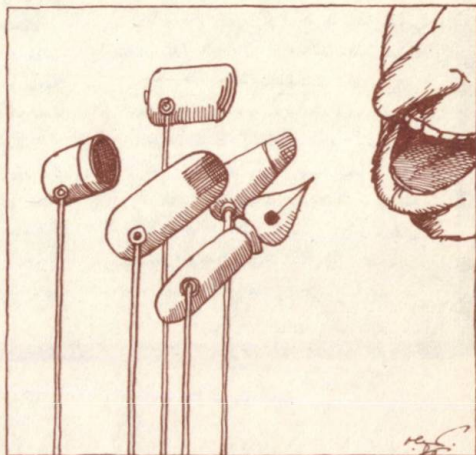
NINGEA ÎN DECEMBRIE

In zilele și nopțile din decembrie (1951), la Radiodifuziune, la Direcția Culturală și Muzicală, un grup de tineri intelectuali credea că omul nu mai are în fața sa un univers ostil, ci condițiile care-i favorizează deplina sa realizare pe aceste pământuri. Italianistul grupului credea într-o nouă naștere a lumii în care omul să devină într-adevăr măsura tuturor preocupărilor și înfăptuirilor. El credea că omul noii Renașteri nu mai este personalitatea de excepție care putea, datorită împrejurărilor vitrege, să se izoleze pentru a-și putea apăra facultatea de a fi activ, de a fi creator. Omul era acum considerat o ființă socială aflată în strînsă legătură și interdependență cu semenii săi, cu masele largi populare. La **Universitatea Radio**, la **Carnet cultural**, la **Scriitorii la microfon**, emisiuni îngrijite de redactori ca Paul Georgescu, Milo Petroveanu, cel care transcrie această pagină dintr-un vast jurnal, Traian Stoica la **Teatru la microfon**, considerau că nu există exemple de creatori care să stabilească ierarhii absurde de „aleși” care să-și uite legăturile profunde cu restul omenirii, izolîndu-se în turnuri, fie ele de marmură, de fildes sau de oțel.

Căutam să arătăm că noua viziune ideologică asupra lumii nu face abstracție de marile valori pe care le-a creat trecutul spiritual al omenirii și că o cultură într-adevăr umanistă trebuie să revendice o legătură organică, de osmoză, cu tradițiile cele mai nobile ale spiritualității românești, generate și plasmuite în focul luptelor naționale și sociale ale încercărilor noastre popor. Scriam despre Bălcescu în aceste îndepărtate zile din decembrie 1951 ca despre prototipul cel mai pur al revoluționarului democrat de la 1848, ca un deschizător de drumuri al istoriografiei actuale, ca un precursor al istoriei înțeleasă ca studiu al tuturor instituțiilor și realităților naționale. Descoperisem în hîrtii uitate la Arhivele Statului **adevărul** asupra mormîntului său din Palermo și eram convins că el era simbolul legăturii noastre cu Italia, protagonistul universalității luptei oamenilor pentru marile idealuri ale omenirii progresiste, pe deasupra trecătoarelor forme și bariere.

Nu credeam în tendințele de exclusivism și rigiditate ci în modalitățile cele mai adecvate pentru exprimarea unei dinamice spiritualități, pledînd pentru încrederea în om și în destinul lui „deschis” oricărui zboruri. Credeam și în respectarea adevărului pe care îl doream integral și în observarea atentă a realității cristalizate (nu se utiliza încă termenul „transfigurare”) în arta expresivă a verbului.

Era într-o zi de decembrie și ninge (recitam desigur „te uită cum ninge decembrie...”) și pîgăteam în birourile din str. Nuferilor (fostă general Berthelot), **Cronica revistelor** pe care o pronunțam în fiecare marți seara la programul radio al **Carnetului cultural**. Sunt chemat de către directorul cultural N. David, prin Dinu Săraru, „adolescent minune” al serviciului, care se afla la „primele arme” în ale scrisului, dar care demonstra, după opinia mea, că într-adevăr **la valeur n'attend pas le nombre des années!** Austerul nostru director îmi transmite știrea unei catastrofe al cărei responsabil sunt și chemarea mai departe la conducătorii superiori ai instituției, vicepreședinte, președinte (Matei Socor) etc. Ce se întimplase? Îngăduisem să se difuzeze un „material” dinamitard. Era vorba de un interviu al regizorului N. Massim de la Teatrul Național. Pe ecranele românești rula în acele zile din decembrie un film masiv, considerat de criticii contemporani, o capodoperă. Era intitulat **Căderea Berlinului**, și arăta eforturile de război uriașe ale Uniunii Sovietice, tactica și strategia geniale ale conducătorilor armatelor aliate și desigur, între aceștia, primul era mareșalul I.V. Stalin. Culminația triumfătoare era cucerirea Berlinului, orașul simbol, capitala Germaniei hitleriste. (Ne aflăm în anul în care celebrăm cea de a patruzecoa aniversare a victoriei asupra fascismului și acest eveniment și aniversarea lui vor avea totdeauna o importanță extraordinară în istoria universală, în lupta popoarelor împotriva forțelor reacționare ale imperialismului, ale întinericului și războiului. Am considerat totdeauna profund antiumaniste teoriile „rasei superioare” și am afirmat că Uniunea Sovietică a purtat greul războiului antihitlerist, făcînd cele mai mari sacrificii în imensa bătlăie pentru zdrobirea

fascismului. Și am fost totdeauna mîndru de contribuția importantă pe care, alături de alte popoare ale lumii, poporul român a adus-o la imensa bătălie împotriva Germaniei hitleriste. Am făcut parte din studențimea antifascistă a acelor aspri ani și cunosc tot ceea ce se întreprindea atunci pentru a rezista împotriva forțelor agresive ale fascismului obscurantist și antiuman.)

Nu voi putea uita niciodată cuvintele de blam absolut relative la lipsa mea de vigilență îngăduind transmiterea pe posturile de radio, după lectură, a interviului regizorului român. Era atunci vorba de a se dubla în limba română replicile protagoniștilor filmelor. Și regizorul afirma că pentru a găsi o voce adaptată inflexiunilor actorului sovietic (Ghelovani, dacă-mi amintesc) care-l interpreta genial pe conducătorul Uniunii Sovietice, a supus unor teste de expunere măiestrită a inflexiunilor și modalităților de expresie vocală, un grup de 14 actori români, aflînd în final vocea gravă încărcată de fermitate și solemnitate a maestrului scenei George Calboreanu. Și pentru a găsi o voce adaptată inflexiunilor stridente, demoniace ale monstrului care a fost Hitler, a testat un grup de 15 actori, aflîndu-l, în posesia tuturor maleficilor expresivități pe nu mai puțin talentatul Nicolae Brancomir. Acesta era textul interviului transmis după lectura mea, pe posturile Radiodifuziunii române. Au existat vigilenți înalți în ierarhii de responsabilitate ideologică care au subliniat existența unui paralelism de planuri, care au gîndit că se pot crea echivalențe între protagonistul pozitiv și cel absolut negativ al istoriei și au cerut pedepsirea riguroasă a responsabilului. În fața cadrelor superioare de conducere ale Radiodifuziunii am refuzat, cu o profundă, emoționantă indignare, să recunosc măcar posibilă, minimă apreciere de planuri care ar fi putut să fie făcute chiar de cel mai orb răuvoitor. Dar ningea în decembrie 1951, și cei care îndrumau instrumentele atît de importante ale modelării conștiinței umane au considerat o greșeală gravă, incompatibilă cu rămînerea în continuare în incinta unei instituții ideologice modelatoare, servită sub semnul convingerilor exprimate la începutul acestor rînduri memorialistice. De altfel seria va continua. Peste cîteva luni, voi fi fost îndepărtat și din învățămîntul superior (mai 1952), pentru a fi refuzat întocmirea unor referate despre caracterul antiștiințific, antimarxist, al cursurilor ținute de profesorul Alexandru Rosetti. Aveam să plecăm împreună de la Facultate, să revenim după o perioadă, în care am rătăcit în munți în fiecare duminică și în fiecare din celelalte zile, pe marginea lacurilor bucureștene, visînd la poezie și cultură, melancolici și interiorizați, la tulburătoarele pendulări existențiale prin alternarea de planuri și viziuni. Meditam grav asupra propriei autobiografii, asupra trăirii în mijlocul furtunilor vieții. Am rămas cu încrederea în idealurile umaniste, considerate entități concrete, pe cărările vieții, călăuzit de semnele fosforescente ale astrelor speranței într-o lume a luminii.

DOI

*Cum vii tu, cu fragedă piele
îmbrăcată peste rochie,
dragostea mea
de trei duminici!*

*Esti princessa, desigur,
sînt, se-nțelege, bufonul,
bufonul tău
luminiscent...*

NUMAI

*Garoafa, numai gură —
crizantema, toată numai pulpe —
crinul, numai clavicule —
anemona, potcoava unui sărut —
magnolia, toată doar sex.*

*Ce lux volatil:
capul florii de agave
și hîrca trandafirului
în zăpada unei singure perne
umflate cu iarbă...*

SUB MILA NINSORII

*Peste copacul ce s-ar cuveni să fie
aici
palidă, bruma încă necăzută
și iarba ce încă nu urcă
peste coapsele femeii neinventate.*

*Exist în tine,
sub mila ninsorii
cît în carnea trandafirului,
lemnul...*

GHEORGHE TOMOZEI

TUDOR ARGHEZI și MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

Ori de câte ori am simțit impulsul de a evoca, în scris, momente sau etape în care am avut privilegiul de a mă afla în preajma sau în relații directe cu personalități ale epocii noastre literare, m-am lăsat stăpînit de o inhibare deliberată. Mi-a fost întotdeauna teamă de a nu cădea în eroarea blamată de Eminescu, de a mă lustrui pe mine în loc de a-l slăvi pe cel evocat. Așa se face că, pînă acum, nu am îndrăznit să-mi „deszăvorăsc”, după expresia lui Tudor Arghezi, sîpetul cu amintiri, să nu încredințez hîrtiei nimic din involburatele dar sublimele trăiri spirituale pe care le-am avut în imediata apropiere și, adesea, în intimitatea lui G. Călinescu, timp de 14 ani, pînă la săvîrșirea din viață a Profesorului, în cadrul Institutului de istorie literară și folclor, devenit ulterior Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu”, unde am avut șansa să lucrez, o perioadă de aproape două decenii, ca cercetător științific.

Nu aș dori să vexez pe nimeni, nu intenționez să vulnerez nici o susceptibilitate (*genus irritabile vatum*), dar cînd citeam în presa noastră literară unele articole sub genericul **L-am cunoscut pe G. Călinescu**, nu-mi puteam reprimă un sentiment de uimire și, de ce să n-o spun, de indignare, constatînd că semnatarii unora dintre ele relateau totul sau aproape totul după ureche, atribuindu-i lui G. Călinescu, oricît de paradoxal a fost, afirmații, gesturi și atitudini fără acoverire reală, acreditînd versiuni apocrife, imaginînd sau perpetuînd false legende.

De aceea, cînd am fost solicitat să-mi rememorez cum l-am cunoscut pe Tudor Arghezi, m-am aflat la grea cumpănă. Mă obseda și mă neliniștea întrebarea: oare puținele clipe în care am avut cîntea, trăită cu profundă intensitate emoțională, să fiu primit de Tudor Arghezi, să mă asculte și să-mi vorbească, îmi dau ele dreptul să mă socot un cunosător al marelui poet? Mi-am amintit atunci de un episod din tinerețea lui Tudor Arghezi, din perioada inițială a activității sale literare. În toamna anului 1908, solicitat să colaboreze la ziarul **Viitorul**, a refuzat cu delicatețe și modestie această invitație, considerîndu-se încă un începător. În articolul-răspuns **Cum poți ajunge scriitor**, apărut în **Viitorul** din 20 octombrie 1908, scria: „Dacă mi-aș deschide dulapul, un șir de caiete mi-ar izbi ochii așezate în lungul unui raft, care mi-au slujit în singurătate de educator și de putere cînd îmbolditoare, cînd umilitoare. Mă îndreptătesc ele să mă socot scriitor? Nu! și nici nu e de trebuință de răspuns. Cel mult un începător mereu întîrziat, a cărui dorință neîntrepută a fost ca într-o zi — cînd? — să poată întrebuița mai drept și mai măsurat, decît azi și decît ieri, cuvintele cu care muma lui îi arăta altădată laptele, pîinea, norii spălăciți pe zare, mîța de sub scaun, scamele zăpezii...” Tot astfel, mă chinuia și pe mine întrebarea, dacă puținele mele amintiri mă îndreptătesc să mă socot un cunosător al lui Tudor Arghezi? Pendulînd, ca în **Psalmii** arghezieni, între îndoiala de a nu cădea în ridicol și certitudinea că trebuie să exprim un adevăr, mi-au dat tărie și încredere vorbele lui Miron Costin: „...Biruit-au gîndul să mă apuc de această trudă...”

Așa se face că „biruit-au gîndul...” să spun și eu cîteva cuvinte despre Tudor Arghezi. N-am să fac apel la unele formule consacrate, ca, de pildă, „marele poet m-a onorat cu prietenia lui” sau „l-am cunoscut bine pe Tudor Arghezi”, pentru că, în ceea ce mă privește, nu sînt adevărate. Dacă îndrăznesc, totuși, să-l evoc pe autorul **Cuvintelor potrivite**, o fac din punct de vedere istorico-literar, pentru a consemna, pentru contemporani și pentru viitorime, un merit fundamental al lui Tudor Arghezi în existența și activitatea, pe drept cuvînt remarcabile, ale Muzeului Literaturii Române.

Dar mai întîi aș cere îngăduința să afirm că, după opinia mea, un mare poet poate fi cu-

noscut în primul rînd prin opera sa. Ca și mulți alții din generația mea, i-am citit opera lui Tudor Arghezi în condiții vitrege. În 1949, cînd am devenit student al Facultății de filologie din București, nu numai lectura în vîzul altora a operei lui Tudor Arghezi, ci doar rostirea elogioasă a numelui său putea avea consecințe dintre cele mai nefaste. Un ipochimen, „neantul pur”, după expresia lui G. Călinescu, un impostor erijat în mentor al literaturii române, al cărui nume condeii refuză să-l scrie, îl excomunicase și-l exilase în zona pestilențială a unei preținse putrefacții a poeziei românești. Marele poet era, pur și simplu, **nomina odiosa**. Un alt ipochimen, din stirpea detractorului, ajuns cadru universitar peste noapte, ne ținuse, timp de cîteva luni, un „curs special” despre tatăl acelui detractor, considerat — vai! — mai mare poet decît Tudor Arghezi. **Sic transit gloria mundi...**

M

i-a fost dat să reiau nestingherit și să aprofundez opera lui Tudor Arghezi în cadrul Institutului de istorie literară și folclor, sub directa îndrumare a lui G. Călinescu. Profesorul fusese și el înlăturat de la Facultatea de filologie, de către ipochimeni și detractori de aceeași speță. Știa însă că, în perioada studenției noastre, nu ascultasem absolut nici o prelegere nu numai despre Tudor Arghezi, ci și despre alți mari scriitori români. Și atunci, pentru noi, cei tineri, pe care ne adusesse direct de pe băncile facultății, a transformat institutul într-o școală literară de o ținută științifică și elevație intelectuală cum nu se puteau imagina în acea epocă. Cu o intuiție fără greș, a început cu noi o muncă sistematică de educare și instruire la școala valorilor referențiale ale literaturii române, printr-o, riguroasă îndrumare și un sever control, încredințîndu-ne elaborarea unor lucrări care să ne faciliteze accesul plenar în profunzimea operelor marilor noștri scriitori. Mie mi-a dat să realizez lucrări despre opera lui Tudor Arghezi, Octavian Goga, Gala Galaction, Mateiu I. Caragiale etc., publicate apoi în revista **Studii și cercetări de istorie literară și folclor**. În acest mod l-am cunoscut pe Tudor Arghezi. Studiul pe care i-l consacrasem a apărut în revista **Studii și cercetări de istorie literară și folclor**, nr. 3—4 din 1956.

La Tudor Arghezi am apelat personal într-un moment critic din existența Muzeului Literaturii Române. Directorul muzeului era Perpessicius, eu fiind director adjunct. Sediul Muzeului Literaturii Române se afla pe strada Muzeul Zambaccian nr. 15, în casa în care Mihail Sadoveanu locuise în ultimul său deceniu de viață. De la marele prozator se păstrează intacte două camere. Una mai spațioasă, în care fusese dormitorul scriitorului, conservîndu-se întreg mobilierul adecvat și, în plus, o parte a bibliotecii sale, garderoba (inclusiv vechiul costum de academician și pelerina de vînătoare), alte obiecte de uz personal. Cea de a doua cameră, de o suprafață mai mică, era denumită „camera de șah”, aflîndu-se în ea un număr impresionant de jocuri de șah, de o uluitoare varietate, de la cele minuscule, de buzunar, pînă la cele grandioase, din fildeș.

La începutul anului 1967 a trebuit însă să părăsim această clădire, casa în care locuise Mihail Sadoveanu căpătînd altă destinație. Întreg avutul Muzeului Literaturii Române și toate lucrurile care aparținuseră lui Mihail Sadoveanu au fost îngrămădite în două încăperi de la ultimul etaj al clădirii unde se afla Uniunea Scriitorilor, pe șoseaua Kisseleff. Perpessicius era decepționat și descurajat, activitatea muzeului paralizată. Nu vedeam nici o ieșire din acest impas. Bolnav, aproape orb, abia mai putînd citi cu o lupă puternică, mîhnit, Perpessicius nu mai putea acționa.

În acele momente de disperare, m-am gîndit să cer sprijinul lui Tudor Arghezi. Prin intermediul devotatei sale fiice, Mitzura Arghezi, în primăvara anului 1967 am avut cîntea să fiu primit de Tudor Arghezi, în locuința sa din strada arhitect Cerchez nr. 16. l-am relatat maestrului, cu glasul ștrîngulat de emoție, situația dramatică în care se afla Muzeul Literaturii Române. Mă asculta în tăcere, își nota ceva pe o hîrtie, îmi puneă cîte o întrebare, sesizîndu-i în priviri consternarea și strălucirea unei voințe de a acționa. La plecare, nu mi-a spus și nici eu nu l-am întrebat ce anume va întreprinde. Eram însă profund convins că va face uz de impunătorul său prestigiu național spre a veni în ajutorul Muzeului Literaturii Române. Așa s-a și întîmplat. Peste cîteva ore mă cheamă la telefon Mitzura Arghezi, spunîndu-mi că, după plecarea mea, Tudor Arghezi a redactat o tulburătoare scrisoare, pe care dînsa personal o depusese la Comitetul Central al Partidului Comunist Român.

C

hiar în aceeași zi, conducerea superioară de partid și de stat a hotărît să fie pusă la dispoziția Muzeului Literaturii Române clădirea din strada Fundației nr. 4, unde se află și acum sediul muzeului. În obținerea acestei clădiri, în care Muzeul Literaturii Române a putut să desfășoare o splendidă activitate, un rol hotărîtor l-a avut Tudor Arghezi.

MARINA TVETAeva CĂTRE BORIS PASTERNAK

Marea poetă rusă Marina Ivanovna Tvetaeva (1892—1941) a întreținut o exemplară prietenie epistolară cu Boris Leonidovici Pasternak (1890—1960). Timp de 17 ani cât a fost în emigrație în Cehia și în Franța, adică din 1922 și până în 1939 când s-a întors în Uniunea Sovietică, Tvetaeva a avut un intens schimb de scrisori, manuscrise, cărți cu Pasternak care se afla la Moscova. Pasternak i-a trimis Tvetaevei 84, iar Tvetaeva lui Pasternak cca. 100 de scrisori (din ultimele nu au supraviețuit decât 19). Fragmentelor alese din trei scrisori ale Tvetaevei către Pasternak le-am adăugat și un fragment dintr-o scrisoare a ei către tatăl poetului, Leonid Osipovici Pasternak (1862—1945), artist plastic, celebru ilustrator al literaturii clasice ruse, care în acea vreme trăia în Germania. Textele fac parte dintr-un volum în pregătire, cuprinzând traduceri din proza Tvetaevei, după ediții sovietice.

Prezentare și traducere de JANINA IANOȘI

I.

Mokropsy/ Cehia/, 11 februarie 1923

Dragă Pasternak,

Scrisoarea de față va fi despre scrierile tale și — dacă-mi ajunge spațiul și nu-mi dispăre chefel — câte ceva despre ale mele. Cartea dumitale¹ — vâpaie. Cealaltă² — ploaie torențială, dar asta — vâpaie: m-a durut și nu am suflat. (Alții — se ung cu cremă Caloderma, se presară cu amidon! — ti-că-loși!) Așadar, m-am ars ce m-am ars și m-am încălzit, — și somnul mi-a pierit, și zile nu mai am. Numai dumneata, dumneata singur. Eu însămi sînt un colecționar — eu însămi nu de la mine dau, eu însămi toată viața mă rup de mine și mă liniștesc numai atunci cînd n-a mai rămas nici o fărîmă de a mea — în mine. Dragă Pasternak, — permite-mi o digresiune: **Dumneata — ești un fenomen al naturii.** Explic imediat de ce. O verific pe mine: nu iau niciodată nimic din mîna a doua, iar oamenii — sînt mîna a doua, iar poezii — a treia. Rezultă că nu te-ai întruchipat — în nimic altceva! Și — evident — versurile dumitale nu sînt omeniești: nici urmă. Dumnezeu te-a închipuit stejar, dar te-a făcut om, și toate fulgerele lovesc în dumneata (există asemenea stejari!), dar dumneata trebuie să trăiești. (Nu insist asupra stejarului: eu însămi sînt acum în rol de stejar și eu însămi trebuie să trăiesc, dar — pe alături!).

Pasternak, ca să nu fie nici o greșeală, nici o minciună: oamenii sînt mîna a doua, dar: popoarele, unele dintre ele, copiii, în cea mai fragedă copilărie, și poezii — fără versurile lor, sînt **mîna întîi!** Dumneata ești și fără versuri poet, adică așa iubesc, așa ard și așa te ard —

numai nescritorii, numai cei ce scriu o singură dată, — opt versuri într-o viață întreagă, nu meșteșugarii (chiar dacă geniali) ai peniței.

De ce fiecare vers al dumitale e ca și cum ar fi ultimul? „După aceasta n-a mai scris nimic”.

Încep să ghicesc o anumită taină a dumitale. Tainele. Prima: pasiunea dumitale pentru cuvinte — numai o dovadă a măsurii în care ele sînt pentru dumneata **un mijloc.** Această pasiune e **disperarea legendei.** Dumneata lu-bești sunetul mai mult decît cuvîntul, iar tumultul (gol) mai mult decît sunetul — pentru că în el sălășluiește **totul.** Iar dumneata ești condamnat la cuvinte și te istovești ca un ocnaș... Dumneata vrei **imposibilul**, ceva ieșind din domeniul cuvintelor. Faptul că ești poet — o greșeală. (A lui Dumnezeu — dumnezeiască).

A doua: dumneata nu ești un contemplativ, ci un stăpîn, — numai că al unor lucruri neexistînd aici. Nu mi te pot imagina nici ostaș, nici țar. Și din cauză că **nu sînt lucrurile**, — o întreagă activitate nebună în versuri: nimic nu mai rămîne la locul lui.

Află, Pasternak, dumneata ar trebui să scrii ceva de mari dimensiuni. Acest lucru ar deveni o a doua dumitale viață, prima viață, unica viață. Atunci n-ai mai avea trebuință de nimeni și de nimic. N-ai mai observa pe nimeni. Ai deveni teribil de liber. Căci „e greu” al dumitale — provine numai de la faptul că încerci să cuprinzi totul în oameni și să îngheși totul în versuri. Nu înțelegi oare că acest lucru e fără speranță, că nu te vei risipi. (Iar tainica dumitale pasiune: să te risipești pînă la ultimul fir!) — Ascultă, Pasternak, cu minte și lucid: în acest veac ți-e dată o singură viață, atîția și atîția ani — fie chiar optzeci, tot e puțin. (Nu pentru acumulat, ci pentru risipit.) De cheltuit n-ai să te cheltuiești, în schimb ai să te sufoci. Spuma inspirației se va transforma

în spuma turbării. Dumneata ai nevoie de o **abateră**: zilnică, dacă nu chiar de fiecare oră. Și de una foarte simplă: un caiet.

Versurile lirice (ceea ce se cheamă așa) — sînt clipe distincte ale unei **singure** mișcări: mișcarea în discontinuu. Îți amintești de învîrtirea caleidoscopului din copilărie? Sau dumneata n-ai avut așa ceva? E același gest, numai că puțin împins: să spunem — mîna. La dreapta, puțin mai la dreapta, încă puțin ș.a.m.d. Cînd învîrtești — se mișcă. Lirica — o linie punctată, de departe continuă, neagră, dar privește mai bine: o grămadă de întreruperi între /**indescifrabil**/ puncte — un spațiu fără aer — moartea. Iar dumneata mori de la un vers la altul. (De unde și „ultimitatea” — fiecărui vers!).

Într-o carte (fie ea roman, poem, **chiar și** articol!) acest lucru nu se întîmplă, ea are legi proprii. Cartea nu părăsește pe cel care scrie, oamenii — destinele — sufletele despre care scrii vor să **trăiască**, vor să trăiască pe mai departe, cu fiecare zi tot mai dihai, nu vor să termine! (Despărțirea de erou — totdeauna o ruptură!) Și dumneata ai doar o carte de proză, și eu nu o știu. Copilăria nu știu cui³. Că doar nu am visat. Numai că de văzut, n-am văzut-o /.../

II.

/Mijlocul lui iulie 1927/

O, Boris, Boris, veșnic mă gîndesc la tine, fizic mă întorc către tine — după ajutor! Tu nu-mi poți ști singurătatea... Am terminat un poem amplu. Îl citesc unora, îl citesc altora, tăcere deplină — nici măcar o silabă! —, după opinia mea necuviincioasă, în nici un caz datorată unui prisos de simțăminte! — din pricina totalei nepătrunderi, din cauza nu-înțeleg-nimicului /.../ Iar pentru mine e limpede și nu pot face nimic! Nu demult scriam cuiva: „Mă gîndesc la Boris Pasternak — el e mai fericit decît mine, are vreo doi-trei prieteni-poeti, care cunosc valoarea muncii lui, în timp ce eu n-am nici un om care — măcar pentru un ceas — să prefere oricărui alt lucru, versurile”. Așa — este. Prietenii n-am. Am doamne-cunoștințe, prietene ocrotitoare, uneori iubitoare (mai degrabă de mine decît de versuri, și chiar dacă mai acceptă pe deasupra și versuri, atunci — în taina inimii desigur — numai versurile din 1916). Și atunci, pentru ce toată munca? Pentru ce această scriere de coloane, și coloane, și coloane — în căutarea unui **singur** cuvînt, deseori nici măcar pentru o rimă, ci a unui cuvînt din mijlocul rîndului, pentru ce — nu știu, dar cu sfînta datorie să sune ca —, și să însemne —! Tu ști asta. De aceea și sînt împinsă către tine, ca o scîndură spre țărîm...²

În viață m-am obișnuit cumva să suport durerea... Chiar pe cea fizică: pun mîna pe ceva încins — nu simt, toți spun: înfloresc teii — nu

aud, de parca cineva — protegîndu-mă și hotărînd — basta! — a turnat peste mine, cea fără-de-piele, ceva impermeabil. Ți-i amintești pe Siegfried și pe Ahile? Îți amintești frunza de tei a unui și călcîiul celui alt? Tu ți-i amintești?

Cu siguranță că subapreciezi cartea mea de versuri⁴. Singura ei valoare e tristețea. O predau ca pe o ultimă lirică, știu că e ultima. Fără regret. Ceea ce poți, — nu e obligatoriu de făcut. Cam asta ar fi. Acolo le pot eu pe toate. Lirica (glumesc, — de parcă poemele n-ar fi lirică! Dar să convenim că lirică sînt versuri de sine stătătoare) — mi-a slujit drept credință și adevăr, salvîndu-mă, scoțîndu-mă — și înșurubîndu-mă fiecare clipă în felul ei, în felul meu. Am obosit să mă tot rup, să mă sparg în bucățile lui Osiris. Fiecare carte de versuri — o carte a despărțirilor și a sfîșierilor, cu degetul lui Toma pus în rana dintre un vers și altul. Care însă dintre noi n-a tras linia finală fără o rupere de inimă: și mai departe? /Între/ un poem și alt poem intervalele sînt mai rare, de la o dată la alta rana se adîncește. Lucrurile mari — amintește-ți de Schmidt⁵ — sînt **stable fixe**; lirica — pentru o singură dată, pentru o singură zi, ca jefuirea cu spargere a unei ore fericite. (Dacă nimerește în propria ta undă lirică — îndrăznește!)

Boris, ai citit vreodată Tristan și Isolda în original? Cel mai imoral și veridic lucru, fără vinovați, exclusiv cu nevinovați, cu înșelatul rege Marc, iubindu-l pe Tristan și iubit de Tristan, cu jurămîntul mincinos al Isoldei, cu permanenta încălcare a celor mai sfînte promisiuni, — în sfîrșit! — cu înșurubitoare lui Tristan cu o altă Isoldă (de parcă ar mai exista o altă) — „aux blanches mains” — făcută din lașitate, din disperare, dacă vrei din calcul sufletesc. Și cum, din toate astea n-a ieșit **nimic**, cum din toată dragostea n-a ieșit nimic, pentru că a murit fiecare singur...

O poveste cu nimic deosebită de a lui Caius și a Gerdei...⁶

/.../ Boris, tu nu cunoști „Din mare”⁷, „De anul nou”⁸, „Poemul văzduhului” — cel mai arid lucru din tot ce am scris vreodată și voi mai scrie. Știu că trebuie să-mi fac curaj și să le rescriu. Dar rescrierea — pentru tine — e mai irevocabilă chiar decît bunul de tipar, e ca în copilărie — zvîrlitul din mînă al unui obiect pe fereastra trenului rapid. Mîna goală a copilului, care tocmai a aruncat pe fereastra trenului — ce? Să spunem, poșeta mamei, oricum ceva fatal...

Boris, ținesc după natura rusească, după brusturi, după codrii fără iedera, după mine — acolo. De-ar fi posibil să mă mai nasc o dată /.../

III.

/Sfîrșitul lui octombrie 1935/

Dragă Boris! Îți răspund imediat — lăsînd la o parte totul (pe jumătate cu glas tare, ca

atunci cînd **citești** o scrisoare. Altfel încep să mă gîndesc și asta ar duce departe).

Despre tine: zău că tu nu poți fi judecat ca om /.../ Omoară-mă, n-am să înțeleg niciodată cum poți trece cu trenul pe lîngă mama⁹, pe lîngă o așteptare de 12 ani. Și nici mama nu va înțelege — nu te aștepta. Aici se află limita înțelegerii mele, a înțelegerii omenești. În acest caz, sînt **opusul** tău: eu aș lua trenul în **spinare**, ca să mă pot vedea (deși s-ar putea să mă tem la fel de acest lucru, să mă bucur la fel de puțin). Și aici și-ar găsi locul o observație de-a mea: **toți** cei mie apropiați — și ei au fost puțini la număr — s-au dovedit a fi incomensurabil mai blînzi decît mine, chiar și Rilke mi-a scris: Du hast recht, doch du bist hart¹⁰ — și asta m-a amărît, pentru că eu altfel nu puteam fi. Acum, făcînd bilanțul, constat: aparenta mea asprime a fost doar — formă, un contur al esenței, o frontieră necesară autoapărării — de blîndețea **voastră**, Rilke, Marcel Proust și Boris Pasternak. Căci, în **ultima** clipă — voi v-ați luat mîna și m-ați părăsit pe mine, care demult părăsisem familia oamenilor, față în față cu propria mea omenie. Între voi, nu-oamenii, eu eram **doar om**. Știu că stirpea voastră este superioară, și e rîndul **meu**, Boris, să spun cu mîna pe inimă: — O, nu voi, eu sînt proletarul¹¹. — Rilke a murit, fără să-și cheme nici soția, nici fiica, nici mama. Și totuși **cu toții** — l-au iubit. A fost o grijă pentru sufletul **său**. Eu, cînd am să mor, n-am să apuc să mă gîndesc la el (la sine), total preocupată dacă: viitorii mei însoțitori sînt oare hrăniți, dacă rudele nu s-au ruinat cumva la consiliul meu, și, poate, în cazul **cel mai bun**, egoist: dacă nu mi-au înhățat cumva ciornele.

Eu însămi am fost (cu sufletul) doar în caletele mele și pe drumuri singuratic — rare, întrucît toată viața — am dus cîte un copil de mîna. În relații, la „tandrețe” nu mai ajungem, numai în comuniune: slujire: **inutilă** jertfire. **mama-pelican**, în virtutea modului de hrănire creat chiar de ea — e **rea**. Asta e.

Despre tandrețea voastră: prin ea voi vă răscumpărați, astupați cu această vață hidrosopică găurile rănilor de voi provocate, un gîtlej strigător pentru răni. O, voi sînteți buni, la înțînire **nu puteți** să vă ridicați primii, nici măcar să vă dregeți glasul pentru a începe fraza de adio, nu puteți — ca să „nu jigniți”. Voi „plecați după țigări” și dispăreți pentru totdeauna și nimeriți la Moscova, Volhonka 14¹², dacă nu și mai departe. Robert Schumann a uitat că avea copii, le-a uitat numărul, le-a uitat numele, faptul l-a uitat, întrebînd doar despre fetițele mai mari: dacă tot mai au voce atît de minunată?

Dar — acum îndreptățirea voastră — numai **din ăștia** creează **așa**. De-ai voștri a fost și Goethe, care nu s-a dus să-și ia de la Schiller rămas bun și care X ani n-a mai trecut prin Frankfurt să-și vadă mama — menajîndu-se pentru al Doilea Faust — sau pentru altceva, dar (paranteză!) — care la 74 de ani a avut curajul de a se îndrăgosti și care s-a hotărît să

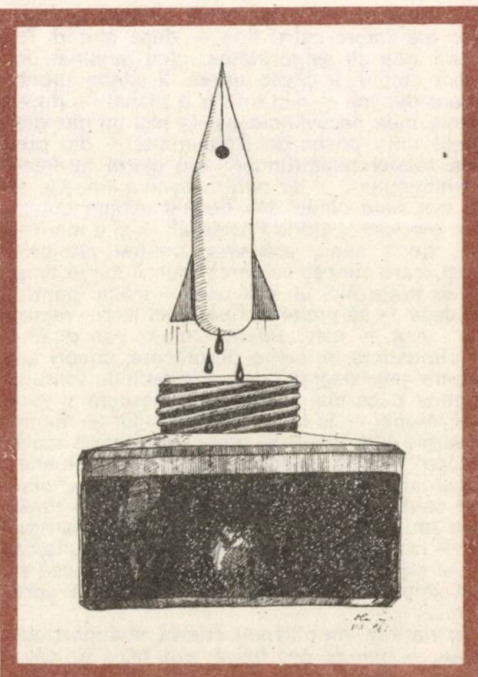
se însoare — în acest caz nemaiamenajîndu-și **inima** (fizică!). Căci în acest domeniu voi sînteți — risipitori... Fiindcă de toate (de toate ale voastre, de această groaznică groază: nu-o-menescul din sine, dumnezeiescul în sine) /.../ vă lecuiți cu ce-i mai simplu — cu dragostea. /.../

Eu însămi am ales lumea ne-oamenilor — la ce-aș mai cîrți.

Proza mea: înțelege, că scriu ca să cîștig: **lecturi cu glas tare**, adică subliniat silabisit și explicativ. Versurile — pentru mine, proza — pentru toți /.../. Politetea nu-mi permite să stau și să citesc „ultimilor mei fideli” lucruri evidente de neînțeles — și încă pe banii lor. Cu alte cuvinte, **o parte** din meticulozitatea mea (ceea ce tu dumești analiză) — e provocată de cordialitatea mea. Eu — dau socoteală. Și Bunin încă mai dumește proza mea „o proză minunată, dar nebunesc-dificilă”, atunci cînd ea e pe înțelesul — unor prunci de un an.

...Dacă te va ierta, mama ta este chiar aceea mamă din poezia medievală — îți amintești, el fuge, inima mamei îi scapă din mîna și el se împiedică de ea: „Et voici que la coeur lui dit: T'es-tu fait mal, mon petit?”¹³

În sfîrșit, să trăiești. Să fii sănătos. Gîndește-te mai puțin la sine. Alei și lui Serioja am să le transmit, își amintesc de tine cu multă tandrețe și îți doresc — ca și mine — sănătate, scris, tihnă. /.../

IV.

Către L.O. Pasternak

11 octombrie 1927

Confirm cu mulțumiri, dragă domnule Pasternak, primirea pachetului Dumneavoastră. Regret că, fără vina mea, V-am pricinuit atâtea griji. Asta în primul rând. În al doilea, și în principal — permiteți-mi să Vă spun că sinteți, fără îndoială, cel mai fericit dintre părinți, căci fiul Dumneavoastră Vă cinstește.

Nu de mult am citit într-o culegere de lucrări ale poezilor lui contemporani notele lui autobiografice¹⁴, începând cu vorbele: „Datorez multe, dacă nu chiar totul, tatălui meu, academicianul Leonid Osipovici Pasternak și mamei...” Dacă Vă amintiți (ceea ce fiul Dumneavoastră evident nu și-a amintit scriind aceste rânduri) — astfel își începe cartea „Către sine” Marc Aureliu.

În vremea noastră (pe care o urăsc), când orice puișor căzută din cuib crede că vine din ceruri în zbor, o asemenea mărturisire este în toată puterea cuvântului **nemaiăuzită** și dovedește o dată în plus **înalta** proveniență a autorului ei. Măreția autentică nu se atribuie pe sine — sieși, și are, fără îndoială dreptate. Căci e totdeauna o chestiune de moștenire, filială.

Am la Dumneavoastră rugămintea, dragă d-le Pasternak-senior, să transmiteți fiului Dumneavoastră, când îi veți scrie, următoarele: 1) — i-am primit cartea „Anul 1905”, de care sint, **cu toate forțele sufletului meu**, entuziasmată; 2) — copiii mei s-au întremat cu totul, eu — aproape; 3) — imediat ce se face la noi dezinfecția, îi trimit o scrisoare mare, pe care i-o scriu, zi de zi, în caietul meu de ciorne.

Și o ultimă rugămintă — primiți din partea mea, în semn de recunoștință și admirație — ultima mea carte de versuri „După Rusia” (apare zilele acestea) — fără să Vă tulburați de „noutatea” ei. Prin rădăcini aparțin, ca și fiul Dumneavoastră, de trecut, dar — din **trecut** se naște **viitorul**.

1. Cartea lui Pasternak „Temă cu variațiuni”.
2. Cartea lui Pasternak „Sora mea — viața”, despre care Tsvetaeva a scris în 1922 articolul „Ploaie de lumină”.

3. Povestirea lui Pasternak „Copilăria lui Luvers”.
4. E vorba de manuscrisul culegerii de versuri „După Rusia”.

5. Referire la poemul lui Pasternak „Locotenentul Schmidt”.

6. Eroi ai unei povestiri de Andersen.

7. Poezie dedicată cu un an în urmă lui Pasternak.

8. Scrisoare către Rainer Maria Rilke (în 1926, ultimul an al vieții poetului, între ei și Tsvetaeva a avut loc un schimb epistolar).

9. În vara anului 1935 Boris Pasternak a fost la Paris la Congresul internațional antifascist pentru apărarea culturii, iar la întoarcere, trecând prin Germania, n-a avut posibilitatea să treacă prin München pentru a se întâlni cu părinții săi.

10. „Ai dreptate, dar ești aspră.”

11. Referire la un vers dintr-o poezie de Pasternak.

12. Volhonka 14 — adresa lui Pasternak la Moscova.

13. „Și iată că inima îi spune: Te-ai lovit, micuțule?”

14. Este vorba despre autobiografia lui Boris Pasternak din 1924.

iubire

*mă despart
mă întunec de tine
prin acest plîns îngîndurat*

*citește
închide-mi ochii
ogîndă a mea tu*

*nici un cuvînt nu umple
durerea de a te fi
atins cu mîinile*

*taina de a te fi
salvat undeva
în trecut*

*undeva în trecut
e un șărm
o întindere un fluviu*

*fluviu de piatră
iartă-mă tu de pe acum
de sare spală-mă*

*nimeni nu tace
nimeni nu spune
nimeni nu poate*

*nu-mi pare rău
că am trecut*

paloare

*oriunde cad respir
pupila fumegă
în pielea palmei*

*fragil sărut
atroce
nevoia de a-l repeta*

*pierderea lui
încercarea odată cu el
în carnea palidă*

*istovitoare
cu gura în pernă
și dinții strînși*

*simt limita limita
contemplînd sufletul
în trup*

*ca într-o rană
goală*

CONSTANȚA BUZEA

Din „ÎNSEMĂNĂRILE CULTIVATORULUI DE MĂRAR”

■ **8 octombrie 1976.** Mijloacele de transport din Bulbucata: Bicicleta, măgarul, roaba, motocicletă, calul, trabantul, carul cu boi, căruța clasică, șareta, țirlia, camionul, tractorul, autobuzul. Toate coexistă pașnic.

■ **12 oct.** A înflorit unul din trandafirii sădiți de mama în vara anului trecut. Fir plăpînd, dar foarte frumos. Un desen al îngerilor. Mă aplec și-l sărut.

■ **13 oct.** L-am visat pe Titu Maiorescu. Săpa alături de mine în grădină. La un moment dat s-a oprit din treabă și mi-a spus: „Hai să prindem rîme și să-l invităm pe Gherea la pescuit.”

Zi plină. Cît a ținut umezeala de dimineață am legat cocenii, după aceea ocupat cu instalarea grilajului dăruit de Modest, cu vopsitul fîntîinii etc. Seara fierb a doua oară țuica, a ieșit o minune.

■ **22 oct.** Sap de zor în grădină, mama pune straturile de usturoi. Alte bătăture în palmă.

Președintele curții așa-zisului Tribunal al poporului din Reich, fanaticul național-socialist Roland Freisler, azvîrle codul penal în mijlocul publicului care asistă la proces și țipă turbat: „Noi nu avem nevoie de legi, cine-i împotriva noastră va fi nimicit.”

■ **23 oct.** Cum de-au supraviețuit frigului cele două omizi pe care le surprind cățărîndu-se pe gard?

Ducîndu-mă la poștă, un localnic îmi taie calea. Mă întreabă dacă e adevărat că sunt scriitor. Îi spun cu sfială că da. Radios, trage dintr-un buzunar cîteva foi ponosite pe care mi le-întinde cu rugămîntea de a i le transcrie fie cu mîna, fie la mașină. Neapărat în trei exemplare, și nu cumva să-i pierd „originalul”. Încerc să descifrez fîrcălitura (e vorba de o „poezie”), lectura decurge anevoie, căci literele, tare strîmb așternute, sunt în bună parte șterse. Invoc lipsa ochelarilor și a timpului. Insistă cu îndîrjire, izbutesc totuși să mă desprind. Revenit de la poștă, intră după mine în curte. Mă imploră să-l servesc, răsplata sa fiind zece ouă proaspete.

■ **28 oct.** În pădure se ascunde un pușcăriaș, poate un dezertor. În orîșice caz, nu un fericit. Noaptea, după ce umbrele se fixează la imobilitate, hăituitul își caută adăpost într-o casă părăsită din Teișor (pînă deunăzi se numea Găureni), care aparține falnicii noastre comune. În noaptea trecută sergentul-major de miliție a trecut la verificarea locului cu pricina, dar nu singur, ci însoțit de C., investit cu funcția de șef al gărzilor patriotice din Bulbucata. Omul ordinii apelase la ajutorul acestuia fiindu-i teamă să umble pe întuneric de unul singur, întrucît niște derbedei îl amenințaseră cu moartea.

Voltaire și Beaumarchais, marii, geniali aștia, au cîștigat bani frumoși făcînd comerț cu sclavi.

■ **3 noiembrie.** Azi s-a adus pește de la Tulcea. Odată cu sosirea camionului cu prețioasa-i încărcătură, sătenii (ce nas de pisică mai au!) se și înfățișaseră în fața chioșcului unde se desfac anumite alimente. /.../ Interesat, mă alăturasem celor mulți, dar femeile din preajma mea mă îndemnaseră categoric: „Duceți-vă înăuntru, dom’ poet, că de rușine o să vă dea”. După o clipă de ezitare am ieșit din rînd, făcîndu-mi lejer cumpărătura. Compromis acceptat, eram în criză de timp.

■ **6 noiembr.** Din cînd în cînd aduc în casă cîte-un puric. Îl simt mai cu seamă seara, în

momentele de relaxare. Mă scoate din sărite, oricum, nu e scirbos ca ploșnița orașului, las' că această sprintăra gămălie neagră are o anumită grație.

Necazuri cu lumina. Noroc în priceperea lui Scarlat, nepotul vecinei. E fericit că mă poate ajuta.

Goethe, iarăși Goethe: „Iubirile din trecut apar ca fantasme ale nopții, ce se risipesc la ivirea zorilor”. (Poezie și adevăr, vol. II).

■ **7 noiembrie.** Deși duminică, trag la jug. Primeresc așternutul iepurilor, sap în cea de a doua jumătate a grădinii, spāl o mulțime de crățiți și farfurii, car saci cu trifoi. La încheierea zilei mă recompensez cu țuică și câteva partide de table.

Sosește Ileana. Îmi aduce corecturile la volum. Se reîntoarce în grabă luînd cu mașina fetele primarului și pe nepotul factorului poștal Ionel.

Are loc nunta la care urma să iau parte. Petrecerea se desfășoară în vechea clădire a școlii; din imediata mea vecinătate. De astă dată dansurile populare alternează cu valsuri și tangouri — mirele este doar intelectual...

■ **16 noiembrie.** Mă opresc la nea Costică, mi-a procurat niște viță de vie. Bem pe prispă un „borcan” de vin. Bătrînul mă asigură că vinul său e mai hrănitor decît laptele.

„Cel care vrea să spună adevărul găsește porțile închise”. (Proverb danez)

„Adevărul trebuie să se impună fără violență.” (Lev Tolstoi).

■ **17 noiembrie.** Pornind la magazin să întreb de niște becuri de-o sută, zăresc trei săteni adunați în jurul unui dulău alungit în șanț. Unul zice: „Eh, o bită, și dă-i, așa cum stă, ce ziceți fraților?” Altul, gata de ispravă, adaugă: „Să căutăm o bită”. Revoltat, îi apostrofiez cu oarecare blîndețe. Consternare, ca imediat să aud: „Așa-i, aveți perfectă dreptate, e un animal minunat, e foarte, foarte folositor, ne păzește doar casa”...

Ceață albă și compactă înghițind întinderile. Deasupra limpezime și puzderii de stele, ca-n august...

■ **21 noiembrie.** Ploaie mocănească urmată de vînt năprasnic. Dimineata ies într-o curte tare posomorîtă. Îngrop în grabă trandafirii și semăn spanac pe terenul pregătit de mama. Noroc în nea Costică, mi-a sădit vițele de vie la timp. Mi-au rămas unele de făcut, dar știu eu dacă vremea o să-mi îngăduie împlinirea lor? Toamna ăstui an e cea mai afurisită din cîte am cunoscut.

Satul pare mort, nu se mai simte nici o mișcare, vocile au intrat în pămînt. Se aud doar răbufnirile vîntului tăios și gîgîitul gîștelor de pe Neajlovul cu apele umflate.

■ **22 noiembrie.** Ordine la iepuri. S-au înmulțit mai repede decît mă așteptam anul trecut, am pînă acum vreo patru sute. Slăbiciunile mele, Hansl și Gretl, sunt separați, au împlinit frumoasa vîrstă de patru luni. Gretl se acomodează ușor cu noua situație, Hansl acceptă însă greu singurătatea și face o scurtă grevă a foamei.

O serie de vise. Unul merită consemnat. Treceam peste cîmpuri cu narcise, purtam frac și o portocală în palma întinsă. Deasupra pluteau zepeline. Un tablou de Magritte, nu?

■ **23 noiembrie.** La poarta fermei se poate vedea o piesă de muzeu dadaist: O bicicletă roșie cu volan de autoturism în loc de ghidon! Aparține tractoristului Mihalache, fratele primarului.

Indiscutabil, consătenii mei au imaginație din belșug, cultivă grotescul și umorul negru. Într-o zi înlînisem în centrul satului un căruț tras de un măgar costeliv. Pe spinarea animalului biblic stătea călare un bărbat în toată firea, acoperit cu pălăriea tiroleză bogat împodobită cu felurite pene. Iar în căruț, claie grămadă, patru lăutari cîntau de mama focului. Întreaga ceață era înarmată cu „fiole” de vin și de țuică puturoasă. Asta, în toiul verii, într-un moment cînd lumea se spetea pe cîmp. Deunăzi aud țipete răgușite venind dinspre fațada bufetului. Ies curios și văd un bătrîn obez trăgînd cu dirzenie de coada unui

cal. Din cînd în cînd se mai orea, doar să înghită din paharul cu rom așezat alături, în bălării. Spectacolul durase cam două ore...

■ **24 noiembrie.** Ploaia și vîntul înlocuite cu ninsoare. Pe la zece părăsesc odăile și dau de o priveliște magnifică. Curtea, grădina, malurile Neajlovului, cîmpul și pădurea, unite în bucuria albului ca în duioasele ilustrate de Crăciun de altădată.

O jumătate de ceas în pădure, cu mine însumi și cu singurătatea.

Pe cer, Crai-nou. Se lasă gerul. Aprind focul în sobă, lemnele așteaptă pregătite. Nostalgie potopitoare.

Îrîi fac bagajele, plec pentru cîteva zile.

Spre deosebire de alte dăți, autobuzul este aproape gol. În liniștea și întunericul drumului, două perechi de tineri căsătoriți comentează zgomotos filmul de aseară de la tele. Draga Olteanu, „cea mai dată dracului din cîte avem la ora actuală” s-a dovedit a fi și acum la înălțime. Filmul s-a prezentat „grozav”, numai că sfîrșitul „n-a fost bun, aici au dat-o-n bară”.

■ **8 decembrie.** Îi pun lui C. 250 lei în palmă, jumătatea sumei reprezentînd valoarea (un fel de a spune) a trei curci și două giște, care din curtea lui se vor muta în a mea.

■ **12 decembrie.** Prin fața stației de autobuz, aglomerată ca întotdeauna în seriile de duminică, trece o căruță. Un tinăr se apropie de căruțaș dîndu-i „bună ziua”. I se răspunde cu: „Ți-o... ..pe mă-ta mare.”

■ **14 decembrie.** Anul trecut pe vremea asta C. m-a invitat să-l ajut la tăiatul porcului („nu-mai dacă vă place”). Am acceptat. Eu stăteam călare pe porc, C. înfîgea cuțitoul, iar nevastă-sa (soră medicală) aduna singele în lighean. Ce spectacol! Singele și noroiul îmi stropiseră cizmele de cauciuc, scurteica, obrajii, părul... Omul mă dăruise din plin, dar isprava mea mă cam scîrbea.

■ **15 decembrie.** Ies din pădurea îmbrăcată în chiciură și ating malul Neajlovului. Îndărătul meu vine un bătrînel, cu unelte de pescuit pe umăr. Are și o tăgîrță, e goală, se vede cît de colo. Îl aștept și după ce ne dăm binețe, îl întreb cum e cu peștele, știind că anul acesta fusese stîrpit în întregime de felurite otrăvuri. Ieri a prins doi clenți, pe care îi aruncase pe plită, azi, nimic. E amărît, în urmă cu ani era pește de n-aveai ce face cu el. Îmi înșiră toate neamurile de pește existente cîndva în apele Neajlovului, de la boarța umilă pînă la „crapi cît purcelul, colo, la moara de-a fost a lui Voinea”.

Stîrpirea peștelui i-a necăjit pe mulți din sat. Eu însumi apucasem să văd buluc de bărbăți petrecîndu-și orele de tihnă pe mal, în grupuri sau de unul singur, fumînd și privind visători în oglinda rîului. Deseori își procurau hrană pentru o zi, două. Frumoasa poveste cu poluarea apelor!

■ **6 ianuarie 1977** Descărcăm mașina și fug la C., să văd ce și cum. Toate sunt în perfectă ordine. C. îmi atrage atenția că între șase și șapte suntem așteptați la fermă, unde ne și deplasăm curînd. Îl găsesc pe director aplecat peste hîrtii, secondat de V., una din funcționarele sale de nădejde. Revederea ne bucură. Ca introducere la sindrofie, o partidă de table. Bem molan (excellent) și mîncăm cîrnați fripți și slănină cu usturoi. De aici, fără director, la C, unde mă prinde ora douăsprezece. Fiind pe numele lui mic Ion, amicul meu trage tuică din butoiaș. De față se mai afla fii-sa, Cornelia, și o nepoată, angajată la cooperativa de covoare din sat. După mai multe clondire golite rapid, fetele,acompaniate de sîrbătorit, cîntă cu patos „Căsuța noastră”, „În finul de curînd cosit”, „Violete pentru fete”, „Înel, înelule”, „Zaraza”, „Aprinde o țigară”, „Du-mă acasă măi tramvai”, „Pe umeri pletele-ți curg rîu”, „Pe boltă cînd răsare luna” și altele.

Afară, gerul Bobotezii.

■ **7 ian.** Îl întîlnesc pe primar. Ne urăm „la mulți ani și numai succese în activitate”. Foarte amabil, mă întreabă cum stau cu lemnele, cu ce m-ar putea ajuta, cînd luăm și noi un păhărel ș.a.m.d. Îmi oferă pe loc o țeavă pentru susținut corzile viței de vie. O trecem împreună peste gard.

De sărbători sau la anumite zile care pomenesc sufletul morților din familie, Coana Fi-

rica îmi aduce de pomană. Azi fiind ziua Proorocului Ioan Botezătorul, vecina s-a prezentat cu o tavă pe care se afla colivă la mijloc cu o luminărică, un colăcel și o altă luminărică, piftie, un măr, un păhărel de vin, o felie de Țozonac, un corn și două prăjituri. I-am spus „bo' daproste", cum cere datina.

■ **10 ian.** După zile de ședere în casă, cercetez pădurea. Pretutindeni crengi rupte și aruncate vraise, copaci doborâți de miini hoațe. În ciuda noilor legi votate cu scopul unei mai severe protejări a pădurilor. Oamenii puși cu paza văd destui în preajmă, dar preferă dulceața bufetului.

Despachetez săpunul de casă și descopăr următorul titlu de pe un ziar îngălbenit: LUMINILE. SATULUI — Aurel Baranga. Pufnesc în rîs. Baranga și satul...

L-am revăzut pe derbedeu. Prin aprilie, acum aproape doi ani, venind de la Gică, șeful zidarilor, în fața căminului cultural mă oprise un flăcău cu chip de șmecher, de meserie (după toate aparențele) șofer. Se prezentase dezinvolt („sunt rudă cu Nichifor Crainic, da dom'le"), mărturisindu-și bucuria de a face cunoștință cu „un maestru al scrisului românesc". Am bănuț încotro bate: „Să știi, sunt și eu îndrăgostit de folclor. Scriu balade, doine, tot felul de poezii". Îmi propunea să-i ascult producțiile! Și, formidabil, îmi propunea și „o prietenie frumoasă, mare, ca între Eminescu și Creangă". Credeam că înnebunesc. Noroc că n-am fost afumat, altminteri îl pocneam.

■ **14 ian.** Suferă oare directorul de amnezie? În urmă cu un an îi cîștigasem la table un păun. Și iată că acum face pe nıznaul. Îl iau martor pe C. în casa căruia avusese loc episodul. Directorul își amintește numai de o pană de păun. Cerîndu-i cuvîntul de onoare, dă din colț în colț.

■ **15 ian.** Ploaia a conținut. Vînt rece și tăios. Nu depășesc perimetrul curții. Citesc, scriu. Așadar, o zi neînsemnată ca și vremea de afară.

Notez pentru memoria mea o pereche de versuri din Hamlet:
„Îmi plesnește inima/ Dar îmi plesnește pentru că trebuie să tac".

■ **16 ian.** Ger și ușoară viscoaleă. Posomorea zilei o întregeste din plin difuzorul răgușit. Un conferențiar local le vorbește sătenilor despre răscoala din 1907.

„Cu cît ne apropiem mai mult de civilizația primitivă cu atît suntem mai puțin vulnerabili" (André Maurois)

■ **17 ian.** În sfîrșit, avem și mult-asteptata iarnă. A viscolit cît a fost noaptea de lungă. Casa și curtea se leagănă prin pulberi albe. Hrănesc în grabă iepurii și trec la măturatul

zăpezii strecurată pînă sub ușa. Spre seară vîntul suflă cu o viteză de 60—70 kilometri pe oră. Clopoștii mei chinezești din pridvor sunt într-o continuă frămîntare și scot sunete dulci și străni.

Mi-ar fi plăcut să vizitez pădurea, însă vîntul doboară. Observ că pînă și bețivii notorii (am început să-i cunosc) stau retrași prin birloguri văduvind bufetul care îi aștepta întotdeauna cu deosebită dragoste.

Da domnișoară. Ascultă-l pe Jules Michelet: „La un vrăjitor, zece mii de vrăjitoare”.

■ **18 ian.** Seara pun în toba cuptorului încins pătrate de dovleac turcesc. Copilăria revine, calmă și aromată. Aproape că-mi dau lacrimile.

■ **21 ian.** Mitu Coburi. Și-a făcut ucenicia în București, pe Rahovei. Cu acel prilej se împrietenise cu un tînăr de vîrstă identică, venit și el în marele oraș al țării ca să învețe nobila meserie de tîmplar. Aproximarea dintre ei se întemeia pe afinități, amîndoi fiind de același neam și cu orientare politică asemănătoare. Dar prietenul său Vasile Luca nu se prea omora cu munca și, ori de cîte ori se ivea prilejul, trăgea foloase de pe urma altora. De la Mitu luase în cîteva rînduri bani cu împrumut, și nici gînd să-i mai restituie. La un moment dat tînărul V.L. fusese amestecat într-o afacere negustorească necinstită și vîrît la zdup. Dar anii trec și iată că amicul îi ajunge ministru al finanțelor. Mitu Coburi nu ajunsese decît un excelent meseriaș, făcînd de toate, de la tîmplărie de moară, pînă la cea de interioare luxoase. Rămăsese însă sărac, știut fiind că norocul îmbogățirii nu suride oricui, fie el trudit dintr-unu din cei mai harnici. Un impozit excesiv îl îndemnase pe acesta să caute ajutor la vechiul său coleg în ale tîmplăriei. Nu găsește audiență, înaltul demnitar cerînd secretarei să se descotorosească de el afirmînd c-ar fi un tip de care n-auzise în viața lui. Naiv, Mitu s-a apucat să-i scrie, vezi Doamne, și-o aminti totuși de el. Și cum am primit eu răspuns, așa și el...

■ **23 ian.** Centrul satului este ocupat de mașini ale vînătorilor din Capitală. Au poposit pe aici să împruțineze iepurii de cîmp cîți mai există (eu, de cînd mă aflu în Bulbucata, n-am văzut unul). „O sută au împușcat, dom’ Stoica, mă uitai și eu cum îi încarcă în mașina mică. Pe vremuri soțul meu împușca el singur douăzeci. Erau iepuri cu milioanele.” (Vecina)

Hitler consulta cinci astrologi! Și?

■ **29 ian.** Revenind de la Ionel a lui Bălan (i-am dus banii pentru gardul de sîrmă) mă atrag niște țipete ritmate. Un tînc de vreo cinci anișori, înarmat cu două bețe, bate fără contenire într-un panou din metal acoperit cu date statistice. Și tot fără contenire cîntă același text: „Foale verde bob năut” cu rușinoasa rimă.

■ **31 ian.** Vreme de primăvară... Zăresc crengi de liliac înmugurite. După toate aparențele, vom avea iarnă prin martie, aprilie.

■ **7 februarie** A nins ca în copilărie.

■ **15 febr.** Caraghios, dar așa e: Azi împlinesc patruzeci și șase de ani! Prilej să-mi dăruiesc cîteva versete din Biblie.

„Sosi-vei la mormînt, la adînci bătrînețe, ca o șiră de grîu strînsă la vremea ei.” (Iov, V, 26)

„Nu cei bătrîni sunt înțelepți și nici moșnegii: cei ce înțeleg întotdeauna dreptatea.” (Iov, XXX, 9)

„Mila și adevărul să nu te părăsească: leagă-le împrejurul gîtului tău, scrie-le pe tabla inimii tale.” (Pildele lui Solomon, 3, 2)

„Ca merele de aur pe poliți de argint, așa este cuvîntul spus la locul lui.” (Pildele lui Solomon, 25, 11)

■ **18 febr.** Numele de Bulbucata se trage de la un moșier, care venise cu întemeieri pe aceste meleaguri ilfovene. Urmează să aflu în ce secol. Avea el și o moară de apă, în fundul grădinii mele. Cică urmele ei ar fi existat pînă deunăzi. Denumirea de Găureni, cătun încorporat Bulbucatei, are o geneză interesantă. În timpuri îndepărtate țărani săpau **găuri** și le ardeau pe dinăuntru pentru a ascunde în ele bucatele căutate de hrăpăreții turci. Din păcate, cei cu toponimia modernă au făcut din Găureni „Teșor”, conduși după nu știu ce rațiuni de pudoare.

CÎT NUMAI GÎNDUL...

Teribilă năvală de gînduri, ca-n pruncie,
mirat, în urmărirea bătăii de-mblăcie!
Nu poți cuprinde lumea altfel, decît învins.
Biruator, ești singur stăpîn, un singur ins,
într-un regat al clipei, ne-ngăduit oricui.
Norocul de-a fi astfel nici n-ai putea să-l spui,
cît numai gîndul ultim de-a fi rămas de-o parte
ademeneste forme și năluciri de arte
ce-ți obosiră ochii prin temple și ruine...
Sisific, bolovanii de gînduri cad în mine!

ARCUL

Putem pleca. Sînt gata. Sub rîpă drumu-i nins.
Un gînd, ori numai graba plecării m-a învins?
Ce mai rămîne, lasă drumeților uituci,
cînd prin aceste locuri cu îngrădiri de cruci
vor coborî-n comună să-ntrebe și de noi,
cei duși pînă la podul de vamă în convoi.
Cînd am ajuns la malul cu sălcii, nici nu știu.
Lopata-mi era pernă și ranița sicriu,
și auzeam din Mureș chemările de frați
sub flăcări și-n bulboane cu țara cununăți.
Dar unde-i podul, arcul sub care-i dat să-ajung?
Sub rîpa Carbei drumu-i mai alb, și-i foarte lung!

ION HOREA

MEMORII DE RĂZBOI

AVERTISMENT

Memoriile de război ale generalului Charles de Gaulle au fost publicate într-o ediție populară. (Plon, 1954—'56) în trei volume: **Apelul** (1940—'42), **Unitatea** (1942—'44) și **Salvarea** (1944—'46). Fragmentul ce urmează face parte din volumul al doilea — este subintitulat „Comedie”, și cuprinde evenimentele diplomatice care au avut loc, în ianuarie 1943 în Algeria franceză, între Roosevelt și Churchill, de o parte, și reprezentanții Franței, de altă parte: generalul Giraud, soldat investit de Vichy, devenit între timp „omul americanilor”, și generalul de Gaulle, șeful „Franței luptătoare”.

„Comedie” este un titlu dat, probabil, în contrast cu cel al capitolului precedent care — relatînd suferințele francezilor sub ocupație — se numește „Tragedie”. Dar nu e numai atît: diferența între tragic și comic se instalează de îndată ce intervine perspectiva temporală asupra evenimentelor. Una e a face Istoria, alta este a scrie Istoria. Devenit autor de memorii, protagonistul de Gaulle își însușește fatalmente, la cîțiva ani după ce faptele s-au consumat, legea auctorială nescrisă, punctul de vedere al celui care distinge clar tot ce a fost „joc” în tensiunea momentului, forțele care manevrează pe dedesubt personajele de pe scenă. Cu excepția lui însuși, generalul de Gaulle îi vede ca actori pe toți partenerii săi de dispute: Churchill, prezentat ca un mare „vulpoi”, uneori agresiv, pentru a fi pe placul americanilor; Roosevelt, animat de mari ambiții, visîndu-se „arbitru al Europei” și al războiului, pentru a confirma încrederea ce i-o acordaseră alegătorii săi; generalul Giraud, o simplă marionetă în mîinile celor „doi mari”, care — militîr ce nu vrea să facă politică — servește docil interesele lor.

Dar oare nu ne apare, astăzi, de Gaulle însuși în aceeași lumină necruțătoare ca și adversarii săi de moment? Dacă înverșunarea măruntă a prim-ministrului britanic, plasat mereu „în coada” americanilor, pare să prefigureze viitoarea dependentă a Albionului față de marele aliat de peste Ocean; dacă agitația lui Roosevelt pare o biată zvîrcolire înduioșătoare în lumina apropiatei sale morți care va face „să paseze” lui Truman nu numai victoria, ci și cumplitul ei preț — Hiroshima; oare întreaga luptă a lui de Gaulle pentru „măreția Franței”, ideea lui fixă privînd „unitatea franceză a metropolei și a coloniilor sale, pronunțarea repetată a marelui sintagmă „Imperiul francez”, — nu sună toate acestea nespul de pompos acum, cînd din realitatea lor istorică a rămas doar amintirea? Oare nu apare de Gaulle însuși, din propriul său text, ca o mare păpușă a Istoriei?

Degajîndu-și sensurile adînci, punînd în lumină mobiluri și demascînd personaje, Istoria scrisă se dovedește neîndoios a fi o **commedia** — divină sau umană, în funcție de viziunea în care este învîluită.

«COMEDIE»

Pentru unitatea franceză, dispariția lui Darlan comporta consecințe mari. Trebuia să profite de pe urma ei. La 25 decembrie, i-am telegrafiat generalului Giraud că „atenta-tul de la Alger era un indiciu și un avertisment și că era nevoie, mai mult ca oricînd, să se realizeze o unitate națională”. Apoi, îi scriam: „Vă propun, Domnule general, să mă întîlnim cît mai curînd în teritoriul francez, fie în Algeria, fie în Ciad. Am studiat mijloacele ce ne-ar permite să grupăm, sub o putere centrală provizorie, toate forțele franceze din interiorul și exteriorul țării și toate teritoriile franceze capabile să lupte pentru eliberarea și salvarea Franței”.

Dacă mă grăbeam să trimit acest mesaj, faptul vroia să marcheze că nu aveam dreptul să așteptăm, odată ce se prezenta posibilitatea unui acord. Dar dacă îl adresam generalului Giraud, era din cauză că mă gîndeam că el va fi succesorul lui Darlan. Americanii, de

fapt, aveau acum cîmp liber să-l instaleze la Alger chiar pe omul pe care-l aleseseră încă de la început și căruia prezența amiralului îi întîrziase ascensiunea. Cît despre formalitățile necesare, ele nu depindeau decît de „Consiliul imperial” adică de Noguès, Boisson, Châtel și Bergeret, care se aflau, evident, la dispoziția lui Eisenhower și Murphy. De fapt, generalul Giraud era investit, la 26 decembrie, cu toate puterile, purtînd titlul destul de ciudat de „Comandant șef civil și militar”. Dacă el accepta propunerea mea, să ne întîlnim amîndoi, la o parte de intriganți și de străini, să chemăm la unitate, dînd noi înșine exemplu, pe cei ce vroiau să alunge inamicul din țară, bazele unui guvern de război capabil de a se impune ar fi putut fi puse deîndată. Astfel, luni întregi de haos ar fi fost evitate. Dar, în afara ranchiunilor și pretențiilor anumitor francezi care se găseau acolo, dorința pe care o aveau aliații de a menține sub dependența lor puterea în Africa de Nord și de a împiedica reaparitia Franței, ca putere suverană, înainte de sfîrșitul războiului, ar fi întîrziat succesul bunului simț național.

De fapt, la 29 decembrie, generalul Giraud mi-a adresat un răspuns dilatoriu. După ce-și exprima acordul în ce privește necesitatea unității franceze, el recurgea, pentru a o amina, la același motiv pe care eu îl invocam pentru a o grăbi. „Deoarece, zicea el, recentul asasinat a stîrnit o emoție profundă în rîndurile civililor și militarilor din Africa de Nord, actualmente atmosfera nu e favorabilă unei întîlniri între noi. „Totuși, evocînd situația militară și preluînd, nu fără a o modifica puțin, propunerea pe care i-o făcusem prin generalul d'Astier de a organiza o legătură reciprocă, el adăuga: „Cred că, în ce vă privește, ar fi preferabil să-mi trimiteți un reprezentant calificat pentru cooperarea forțelor franceze angajate împotriva inamicului comun.“

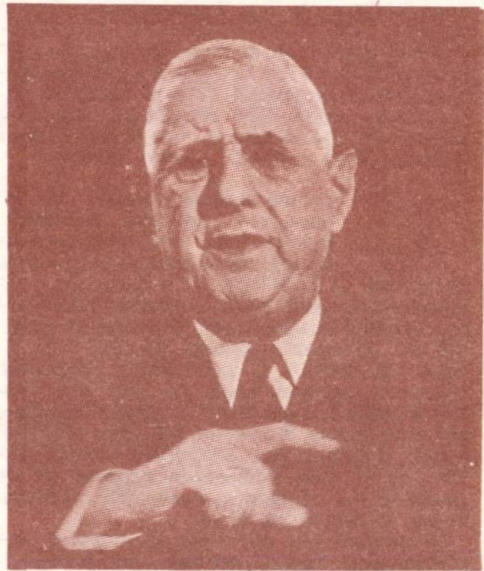
Evident, eu nu puteam să accept această atitudine evazivă. Nici nu am primit bine răspunsul său, că l-am și telefonat, imediat, la 1 ianuarie. În această a doua comunicare, mă felicitam „că un prim schimb de vederi a avut loc între noi“. Dar afirmam că „reunirea întregului Imperiu și a tuturor forțelor franceze, în legătură cu rezistența, nu trebuia nicicum aminată“. — „Convingerea mea, îi scriam, este că numai o putere centrală provizorie, pe baza uniunii naționale în vederea războiului, este susceptibilă de a asigura direcția eforturilor franceze, păstrarea integrală a suveranității franceze și justa reprezentare a Franței în străinătate“. Ii reinnoiam deci lui Giraud propunerea de a ne întîlni, adăugînd: „Îmi dau seama de complexitatea situației de la Alger. Dar noi putem să ne vedem fără a fi deranjați, fie la Fort—Lamy, fie la Brazzaville, fie la Beyrout, cum doriți. Aștept cu încredere răspunsul Dvoastră.“

sternînd pe hîrtie chemările mele la unitate, eu mă îndoiam foarte tare de rezultatul pe care ar putea să-l albă aceste telegrame.

Nu trebuia să ne așteptăm că niște documente secrete, cenzurate la Alger sub supravegherea agenților anglo-saxoni, ar fi suficiente pentru a face să se pornească marele suflu în stare să măture orice controverse și opoziții. De aceea voiam să mă adresez opiniei franceze, socotînd că, în ultimă instanță, presiunea ei ar fi irezistibilă. La 2 ianuarie, am luat-o ca martor într-o declarație publică.

S-a întîmplat că un grav incident, survenit la Alger, în ajun, a întărit argumentele mele. Giraud arestase cîteva zeci de persoane care, la debarcare, îi ajutasera pe americani și dintre care multe aparțineau poliției sau administrației. „Comandantul șef civil și militar“ explica ziariştilor aliați veniți să-l interogheze că era vorba de a preîntîmpina un complot ce urmărea noi asasinat, mai ales, zicea el, „cel al D. Robert Murphy“. Se pare, de fapt, că sub puterea deziluziei, anumiți oameni care, pînă atunci, se legasera de acțiunea diplomatului american, ar fi vrut acum să-l ceară socoteală. Așa încît eu puteam pe drept cuvînt să notez în declarația mea „confuzia care domnea în

Africa de Nord franceză.“ Și dădeam ca motiv principal excluderea Franței luptătoare. Constatam consecințele acestui fapt: „Situație jenantă pentru operațiile militare, fapt că Franța era privată, în momentul decisiv, de atu-ul pe care l-ar constitui unitatea Imperiului ei, stupefarea poporului francez zguduit în mizeria sa...“ Indicam remedii: „Stabilirea unei puteri centrale provizorii și lărgite, avînd ca bază uniunea națională, ca inspirație spiritul de război și dorința de eliberare, ca legile Republicii...“. Dar de asemenea, făceam cunoscută în mod solemn propunerea mea de a mă întîlni cu Giraud și convingerea mea că „situația Franței și situația generală a războiului nu permiteau nici o întîrziere“.

Această declarație ca și comentariile pe care le-a stîrnit au impresionat guvernul de la Washington, căruia îi era neplăcut să se vadă distanța care separa doctrina sa de politica sa. Îndată ce s-a aflat că eu îi ofeream lui Giraud posibilitatea unei înțelegeri și că acesta ezita s-o accepte, fiecare a înțeles că atitudinea sa reflecta direct sugestiile lui Murphy. Dar atunci, cum să nu se tragă concluzia că americanii, în timp ce propovăduiau unirea, făceau eforturi s-o împiedice?

În realitate, președintele Roosevelt, la adăpostul proclamațiilor care afirmau contrariul, înțelegea ca problema franceză să aparțină propriului său domeniu, ca firele diviziilor noastre să se concentreze în minile sale, ca puterile publice care ar leși, într-o zi, din această dezordine să fie rezultatul arbitrajului său. De aceea, la început, el mizase simultan pe de Gaulle și pe Pétain, apoi îl lansase pe Giraud în cariera sa, atunci cînd trebuia prevăzută ruptura relațiilor cu mareșalul, apoi ridicase orice barieră din calea lui Darlan de îndată ce se constata eșecul evadatului de la

Koenigstein și, în fine, îl repusesse pe Giraud pe pistă, după uciderea amiralului. Acum, președintele găsea de cuvință ca Franța luptătoare și sistemul de la Alger să rămână separate până în momentul cînd el însuși va impune celor două părți soluția pe care ar fi ales-o, care, pe deasupra, n-ar fi fost desigur formarea unui adevărat guvern francez.

Evident aceste intenții ale lui Roosevelt îmi erau cunoscute. Așadar n-am fost deloc surprins să aflu că declarația mea fusese rău primită la Washington. La 4 ianuarie, subsecretarul de stat Summer Welles, primindu-l pe delegatul nostru Tixier, îi spune că guvernul său dezaprobă invitația pe care i-am făcut-o lui Giraud și publicitatea respectivă, pentru că puneam acolo pe prim plan problema politică. Cum Tixier îi întreba ce anume găsea supărător în aceasta, ministrul american invocă, o dată în plus, exigențele situației militare, ca și cum înțelegerea propusă de de Gaulle ar fi amenințat comunicațiile lui Eisenhower în Africa de Nord!

Că președintele era decis să intervină imediat, am avut implicit dovada cînd, a doua zi după moartea lui Darlan, americanii mă invită să-mi amin călătoria iminentă la Washington. Totuși, Roosevelt, el însuși, după debarcarea trupelor sale în Africa, îmi ceruse să mă duc să-l văd. Totul era, se pare, pregătit pentru această vizită. Trebuia să plec la 27 decembrie, să iau avionul pînă la Accra și acolo să urc la bordul unui cruciător american care m-ar fi dus în Statele Unite. Amiralul Stark mă preceda, părăsind Londra la 20 decembrie pentru a pregăti drumul. Generalul Catroux, designat să mă însoțească, sosise la Accra la 24, venind de la Beyrut. Dar, chiar în ziua aceea, dispărea Darlan și, astfel, se întrededea o nouă intervenție a președintelui. Mi-am dat seama imediat de cotitură, căci, în 26, D. Churchill, acționînd evident în sprijinul Domnului Roosevelt, m-a întrebat dacă, avînd în vedere circumstanțele, nu credeam că e necesar să-mi amin plecarea. A doua zi, guvernul american a făcut să-mi parvină o notă în același sens.

Eram deci lămurit asupra motivelor care-l determinau pe Giraud să ceară un răgaz. Răspunsul lui la al doilea mesaj al meu, care a sosit la 6 ianuarie, m-a edificat complet. Îmi dădea acordul său de principiu pentru o întrevvedere la Alger și nu mai vorbea, de data aceasta, de atmosfera defavorabilă creată de moartea lui Darlan. Dar, invocînd „angajamentele anterioare”, îmi spunea că nu vede nici o dată posibilă înainte de finele lui ianuarie. La aceasta, i-am transmis, de astă dată cu oarecare asprime: „Regret că angajamentele Dvoastră anterioare vă fac să-mi propuneți să amin pînă la finele lui ianuarie întrevvederea pe care v-am sugerat-o la 25 decembrie. Trebuie să vă spun deschis că Comitetul național și eu însumi avem o altă opinie în ce privește caracterul de urgență pe care-l prezintă realizarea unității Imperiului și unirea eforturilor noastre

cu cele ale rezistenței naționale”.

Dar, în timp ce mă așteptam acum la un gest din partea Domnului Roosevelt, cel care s-a manifestat, deodată, fu Domnul Churchill. La 17 ianuarie, Dl. Eden îmi dădea o telegramă pe care primul ministru mi-o adresase în Maroc. Dl. Churchill îmi cerea să vin să-l întîlnesc acolo. „Sunt în măsură, scria el, să aranjez o întrevvedere între Dvoastră și Giraud, în condiții de completă discreție și sub cele mai bune auspicii.”

Reația mea a fost defavorabilă. Fără îndoială, Dl. Eden îmi dădea de înțeles că Roosevelt era, și el, în Maroc, unde șefii aliați țineau o conferință pentru a stabili planurile lor comune. Dar, atunci, de ce Churchill nu mi-o spunea? De ce nu dădea el un alt obiect invitației, în loc de întîlnirea cu Giraud. De ce această invitație îmi era făcută numai în numele său? Dacă trebuia să mă duc la Anfa pentru a figura într-o competiție cu titlul de „cal pe care mizau” britanicii, în timp ce americanii aveau să-l angajeze pe al lor, aceasta ar fi fost o comedie deplasată, ba chiar periculoasă. Răspunsul pe care i l-am dat lui Churchill a fost negativ. El a plecat odată cu un mesaj adresat lui Giraud: „Amintiți-vă, îi scriam, că rămîn gata să vă întîlnesc, în teritoriul francez, între francezi, unde și cînd veți dori.”

Două zile după aceea, Eden mi-a dat o nouă telegramă a lui Churchill. Acesta, mortificat de refuzul meu și cu altul mai mult cu cît îl suferea în fața americanilor, mă implora să reconsider chestiunea. Altfel, mă anunța el, opinia mă va judeca cu asprime și el însuși nu va mai face nimic pentru a ajuta Franța luptătoare în fața Statelor Unite, atîta timp cît voi mai fi eu în fruntea „mișcărilor”. Dar, de data aceasta, el se declara „autorizat” să-mi spună că invitația la conferință îmi era adresată și de către președintele Statelor Unite..., că va fi vorba acolo, în primul rînd, de probleme privind Africa de Nord..., că președintele, ca și el însuși, ar fi fericiti să participe la discutarea acestui subiect.

Fără a da atenție amenințărilor cuprinse în acest mesaj, care, după altele experiențe, nu prea mă impresiona, am admis că „situația războiului și starea în care se găsea deocamdată Franța nu-mi permiteau să refuz a-i întîlni pe președintele Statelor Unite și pe primul ministru al Majestății Sale Britanice”. În acești termeni am redactat în fine acceptarea mea, nu fără a sublinia că chestiunile care urmau să fie dezbătute „erau urmarea unei acțiuni la care Franța luptătoare nu participa și care dusesese la o situație puțin satisfăcătoare, se pare, pentru aliați dar, oricum, în nici un caz pentru Franța”.

Înainte de a expedia răspunsul meu, am reunit solemn Comitetul național, care după un examen aprofundat al chestiunii a aprobat să mă duc la Anfa, chiar numai pentru a-l vedea personal pe Roosevelt. Intenționat, dezbaterile au durat cîva timp. După aceea, nu m-am

grăbit deloc să-mi încep călătoria cu tovarășii designați: Catroux, d'Argenlieu, Palewski devenit șeful meu de cabinet, Hettler de Bois-lambert sosit recent din Franța după evadarea sa din închisoarea de la Gannat unde, având în vedere rolul său în afacerea Dakar, fusese încarcerat de către regimul de la Vichy. În fine, condiții atmosferice proaste au întârziat și mai mult plecarea noastră. N-am ajuns pe terenul de la Fédala decât la 22 ianuarie.

Erau acolo, pentru a ne primi în mare secret, generalul american Wilbur pe care-l cunoscusem altădată la Școala superioară de război și care m-a salutat în numele președintelui Roosevelt, Dl. Codrington care-mi aducea complimentele Domnului Churchill, și colonelul de Linarès trimis de generalul Giraud pentru a ne invita la dejun. Nici o trupă nu dădea onorurile. Dar santinele americane păzeau în jurul nostru un perimetru larg. Mașini americane veniseră aproape de avion. Am urcat în prima. Wilbur, înaltele de a face la fel, înmule o cîrpă în noroi și minji geamurile. Aceste precauții aveau ca scop să ascundă prezența în Maroc a generalului de Gaulle și a însoțitorilor săi.

La Anfa, aliații rechiziționaseră un ansamblu de vile al căror locatari se mutaseră provizoriu în altă parte. În afară de aceasta, de jur împrejur se făcuse vid. O rețea de sîrmă ghimpată înconjură conferința. Posturi americane făceau paza înăuntru și în exterior și nu lăsau pe nimeni, nici să intre, nici să iasă. Soldați americani se ocupau de menajul flecăruia dintre noi. Pe scurt, era o adevărată captivitate. Că anglo-saxonii și-o impuseseră lor înșiși, nu aveam nici o obiecție la aceasta. Dar faptul că mi-o aplicau și mie și, pe deasupra, într-o țară cu suveranitate franceză, mi-a făcut efectul unui ultragiu.

De aceea, primele cuvinte pe care i le-am adresat generalului Giraud au fost lipsite de amabilitate. „Cum adică, i-am spus, v-am propus de patru ori să vă întinsec, și trebuie să ne vedem într-o asemenea incintă de sîrmă ghimpată, în mijlocul unor strălăni? Nu vă dați seama cât de odios e acest fapt din punct de vedere național?” Giraud, jenat, îmi răspunse că n-a putut să facă altfel. La drept vorbind, nu mă îndoiam că era așa, având în vedere condițiile în care se plasase în raport cu americanii.

Prinzul a fost, totuși, cordial. S-au evocat amintiri comune și, la cererea mea, gazda noastră ne-a povestit extraordinara sa evadare de la Koenigstein. Dar, după ce ne-am ridicat de la masă, generalul Giraud a vorbit despre alte subiecte. El repeta cu insistență: „Că nu se gîndea decât la luptă... că nu vroia să se ocupe de politică; ...că nu asculta pe nimeni din cei ce vroiau să-i expună o teorie sau un program; ...că nu citea nici un ziar și nu asculta radio...”. Fie în virtutea convingerilor sale, fie că se angajase, el s-a afirmat solidă cu „proconsulii”: Noguès, „indispensabil în

Maroc”; Boisson, „care știuse să-și apere colonia împotriva tuturor atacurilor străine, chiar și germane”; Peyrouton, sosit recent să-l înlocuiască pe Châtel în guvernul general al Algeriei și „care avea autoritate”; Bergeret, „în mod excepțional, un bun cap strategic”. El nu ascundea că, independent de voința sa, — fără îndoială decisa — de a lupta împotriva germanilor, el nu avea nimic împotriva regimului de la Vichy. Sublinia, în sfîrșit, că îi era de neînțeles și nu aproba caracterul elementar, popular, revoluționar al rezistenței interne. După această primă convorbire, i-am lăsat pe generalul Giraud în vila sa și ne-am dus în a noastră.

Cum după-amiaza era înaintată, și cum rămîneau acasă într-o rezervă calculată, am primit o vizită: D. MacMillan, ministrul de stat britanic, pe care guvernul său îl detașase la Alger pentru a coordona afacerile Mediteranei occidentale. MacMillan mi-a indicat, că de acord cu Murphy, el se străduia să găsească o formulă de unitate acceptabilă în același timp de către Giraud și de către mine, și care să ne fie propusă de Roosevelt și Churchill. L-am lăsat să înțeleagă că o înțelegere Giraud—de Gaulle nu putea să se realizeze altfel decât între francezi. Totuși, la cererea pe loc a ministrului britanic, m-am dus la Churchill.

Abordîndu-l pe primul ministru, i-am spus prompt că n-aș fi venit dacă aș fi știut că va trebui să fiu încercuit, pe pămînt francez, de către baionete americane. „E o țară ocupată!”, a strigat el, îmblînzindu-ne amîndoi, am abordat fondul lucrurilor. Primul ministru mi-a explicat că se pusese de acord cu președintele asupra unui proiect de rezolvare a problemei imperiului francez. Generalii Giraud și de Gaulle ar fi plasați împreună la președinția unui comitet dirigenț, unde el înșiși, ca și toți ceilalți membri, ar fi egali în toate privințele. Dar Giraud ar deține comanda militară supremă, datorită mai ales faptului că Statele Unite, care trebuiau să furnizeze material armatelor franceze reunificate, nu înțelegeau să reglementeze această afacere decât cu el. „Fără îndoială, avansa D. Churchill, prietenul meu generalul Georges ar putea să fie al treilea președinte. „Cît depre Noguès, Boisson, Peyrouton, Bergeret, ei își vor păstra posturile și vor intra în comitet. De fapt, americanii i-au și adoptat și ar dori să li se acorde toată încrederea”.

I-am răspuns Domnului Churchill că această soluție putea să pară adecvată la nivelul — de altfel stimabil — al sergenților-majori americani, dar că nu-mi imaginam că el însuși ar lua-o în serios. În ce mă privește, eu eram obligat să țin cont de ceea ce-i mai rămînea Franței din suveranitatea ei. Aveam, să nu se îndoiască, cea mai înaltă considerație pentru el însuși și pentru Roosevelt, fără ca totuși să le recunosc nici un fel de calitate pentru a reglementa chestiunea puterilor în Imperiul

francez. Aliații instauraseră, în afara mea, împotriva mea sistemul care funcționa la Alger. Negăsind în el, se pare, decît o satisfacție mediocră, ei proiectau, acum, să incele Franța luptătoare. Dar aceasta nu era dispusă să accepte așa ceva. Dacă trebuia să dispară, ea prefera s-o facă cu onoarea neîntinată.

Di. Churchill nu păru să sesizeze latura morală a problemei. „Uitați-vă, spuse el, la propriul meu guvern. Cînd l-am format, odinioară, numit cum eram pentru că luptasem împotriva spiritului compromisiului de la München, am făcut să intre în el toți mîncenezii notorii. Ei bine, ei s-au angajat cu totul, incit astăzi nu-i mai poți deosebi de ceilalți”. — „Ca să vorbiți în felul acesta, i-am răspuns, înseamnă să pierdeți din vedere ceea ce i s-a întîmplat Franței. Cît despre mine, eu nu sunt un om politic care încearcă să formeze un cabinet și să obțină o majoritate în parlament”. Primul ministru mă rugă, totuși, să reflectez la proiectul pe care mi-l expusese. „Astă-seară veți sta de vorbă cu președintele Statelor Unite și veți vedea că, în problema aceasta, el și cu mine suntem solidari”. Străbătînd grădina, m-a însoțit pînă la intrare, unde un soldat englez a prezentat arma. „Observați, imi spuse el, că dacă aici se află posturi americane, nu lipsește, alături și de acord cu el, soldații britanici.”

Puțin după aceea, Di. Roosevelt a trimis pe cineva să aranjeze întîlnirea noastră. A avut loc, seara tirziu. Am petrecut o oră împreună, așezați pe aceeași canapea, într-o mare încăpere din vila în care se instalase. Cu toate că interlocutorul meu se făcea că e singur în compania mea, discerneam umbre în fundul unei galerii superioare și vedeam perdelele mișcîndu-se prin colțuri. Am aflat, mai tirziu, că Di. Harry Hopkins și cîțiva secretari ascultau fără a se trăda și că polițiști înarmați îl păzeau pe președinte. Din cauza acestor prezențe nedesluite, prima întîlnire, dintre mine și Roosevelt, s-a desfășurat într-o atmosferă stranie. În seara aceea, cum a fost de fiecare dată apoi cînd l-am văzut, el s-a arătat grăbit să se apropie cu spiritul de mine, uzînd de farmec, pentru a mă convinge, mai mult decît de argumente, dar atașat o dată pentru totdeauna poziției pe care o adoptase.

Franklin Roosevelt era posedat de cele mai înalte ambiții. Inteligența sa, priceperea sa, îndrăzneala sa îl dădeau facultatea necesară. Statul puternic, al cărui șef era, îi procura mijloacele. Războiul îi oferea ocazia. Dacă marele popor pe care-l conducea avusese mult timp tendința de a se izola de acțiunile îndepărtate și de a nu se încrede în Europa, neconținut sfîșiată de bătălii și revoluții, un fel de mesianism ridică, în prezent, sufletul american și-l îndemna spre planuri de anvergură. Statele Unite, admirîndu-și propriile resurse, simțînd că dinamismul lor nu mai afla înlăuntrul o arie destul de largă, vroiau să-i ajute pe cei care, în lume, sunt mizerabili sau aserviți, cedau la rîndul lor tendinței de a interveni acolo unde apărea instinctul dominator.

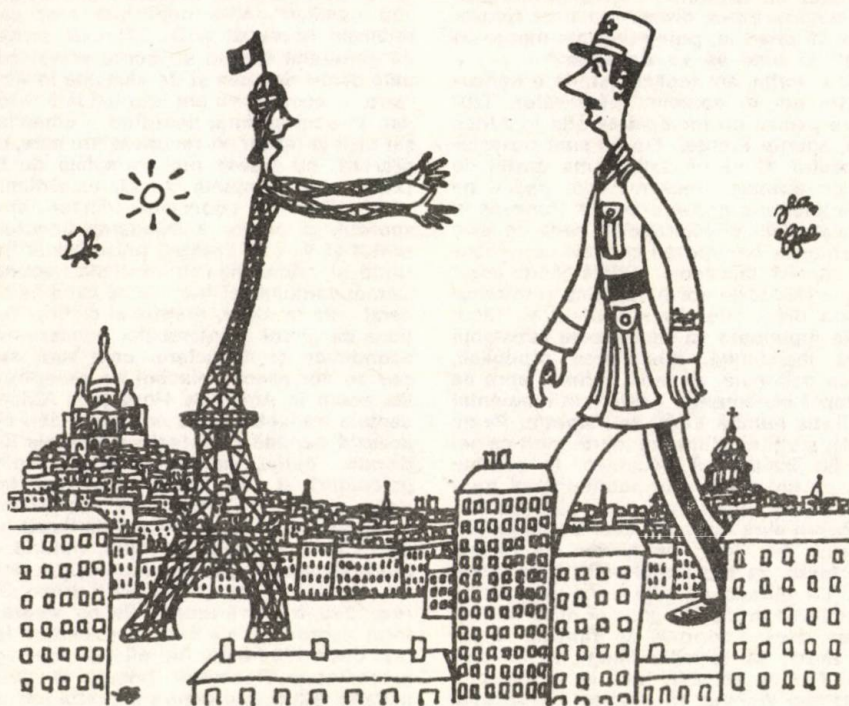
Această tendință, prin excelență, îl caracteriza pe președintele Roosevelt. De aceea el a făcut totul ca țara sa să ia parte la conflictul mondial. El își împlinea, acum, în acest conflict, destinul său, grăbit de avertismentul secret al apropiatei sale morți.

Dar, odată ce America făcea războiul, Roosevelt înțelegea ca pacea să fie o pace americană, că îi aparținea lui însuși rolul de a-i dicta organizarea, că statele măturate de această încercare să fie supuse judecății sale, că în special Franța trebuia să-i aibă ca salvator și ca arbitru. De aceea, faptul că în plină luptă aceasta se redresa, nu numai sub forma unei rezistențe fragmentare și, astfel, comode, ci ca națiune suverană și independentă, contraria intențiile sale. Politic vorbind, el nu avea nici o înclinație spre mine.

Și nu avea cu atît mai puțin cu cît, acasă, el era neconținut confruntat cu opinia publică. Puterea lui provenea de la ea. Dar ea putea să i-o ia. Chiar în cursul războiului, Roosevelt a trebuit, de două ori, să se prezinte la alegeri. Pe deasupra, în intervale, presa, radioul, interesele îl hărțuiau pe președinte. Acesta, inclinat să seducă, dar jenat în adîncul său de infirmitatea dureroasă împotriva căreia lupta cu bărbăție, era sensibil la reproșurile și la zeflemelele partizanilor. Or, tocmai politica sa față de generalul de Gaulle stîrnea în America cele mai arzătoare controverse. Trebuie să adaug că era, ca și o vedetă, invidios pe rolul jucat de alții. Pe scurt, sub manierele curtenitoare ale unui patrician, Roosevelt privea fără bunăvoință persoana mea.

În seara aceea, ne-am atacat cu grație, dar ne-am păstrat, de comun acord, într-o anume imprecizie relativ la chestiunea franceză. El, schițînd abia același plan pe care, îngroșat, mi-l desenase Churchill și lăsîndu-mă să înțeleg că această soluție era necesară deoarece fusese elaborată chiar de el. Eu, arătîndu-i delicat că voința națională își făcuse, deja, alegerea și că, mai curînd sau mai tirziu, puterea care se va impune în Imperiu, apoi în Metropola, va fi cea pe care însăși Franța o vroia. Cu toate acestea, am avut grijă să nu ne izbim frontal, simțînd că șocul nu ne-ar fi dus la nimic și știînd că, drept urmare, noi aveam amîndoi interesul de a ne menaja reciproc.

A doua zi, l-am primit pe generalul Giraud. Am discutat în voie, ca de la om la om. „Ce propuneți?”, i-am zis. El îmi expuse planul său, care era, în esență, cel al Domnilor Roosevelt și Churchill. În frunte, am fi fost trei: el, primul; eu, al doilea; al treilea, generalul Georges, pe care englezii s-ar fi dus să-l caute în Franța. Ca să existe echivalență, urma să fiu numit general de armată! Dar Giraud își rezerva în întregime conducerea domeniului militar. Urma să fie Comandant șef al forțelor franceze, în care intrau cele ale Franței Libere și cele ale armatei Rezistenței și, în această calitate, el nu depindea decît de El-

25 AOÛT 1944 *Mon grand!*

senhower. „Proconsulii” rămăneau în funcție. Doar Bergeret putea să fie îndepărtat. Un „Consiliu imperial”, cuprinzând pe Noguès, Boisson și Peyrouton, cărora li se adăugau Catroux și, poate, Eboué, ca și cîțiva „secretari”, ar fi coordonat administrarea teritoriilor Imperiului, fără a exercita, totuși, nici o acțiune politică.

Concepția lui Giraud mi se părea inacceptabilă. „Ceea ce vă imaginați, i-am spus, e că ați putea să vă atribuiți realitatea puterii sub protecția lui Roosevelt, instituind, alături de Dvoastră, o figurație mai mult sau mai puțin impresionantă. De fapt, ar fi un consulat la discreția străinătății. Dar Bonaparte, ca prim-consul, în război și pentru independență obținuse de la popor o aprobare ca să zic așa unanimă. Dar ce fel de plebiscit ați face Dvoastră? Iar dacă veți ține vreunul, v-ar fi el favorabil? Bonaparte, de altfel, se prezenta ca un șef care obținuse, pentru Franța, mari victorii și cucerise vaste provincii. Sper, din tot sufletul, că Dvoastră veți face la fel. Dar, deocamdată, care sunt triumfurile Dvoastră? Adaug că primul consul excela în materie legislativă și administrativă. Sunt acestea și apitudinile Dvoastră? În plus, știți desigur că în

Franța opinia publică, acum, condamnă Vichyul. Or, Dvoastră dețineți funcția prezentă de la Darian, mai întâi, apoi de la Noguès, Boisson, Châtel, Bergeret. Ați luat-o în numele mareșalului. Toată lumea cunoaște scrisoarea Dvoastră către Pétain prin care îi dădeați cuvîntul de onoare că nu veți face nimic împotriva politicii sale. În aceste condiții, credeți că puteți obține din partea poporului francez acea adeziune elementară fără de care un guvern nu poate fi decît o ficțiune, dacă nu cumva devine ținta unei revoluții? În fine, în situația de dependență în care vă va menține, față de anglo-saxoni, caracterul artificial al puterii Dvoastră, cum ați putea să salvați suveranitatea franceză?”

Generalul Giraud a declarat, o dată în plus, că „aceasta era politică; apoi că el nu vroia să se amestece în politică; că singurul său scop era să refacă armata franceză; că avea deplină încredere în aliații americani”. — „Tocmai am încheiat, zicea el, cu președintele Roosevelt un acord în virtutea căruia Statele

Unite se angajează să echipeze cîte unități doresc. Conțez să dispun, în următoarele șase luni, de douăsprezece divizii. Dar oare Dvoastră, în ce vă privește, puteți dispune măcar de jumătate? Și cine vă va da arme?”

— „Nu e vorba, am replicat eu, de o concurență între noi în domeniul efectivelor. Trupele, care pentru un moment se află în Africa de Nord, aparțin Franței. Ele nu sunt posesiunea Dvoastră. O să vă dați seama destul de repede de aceasta, dacă nu vom cădea de acord. Problema e aceea a unității franceze în cadrul Imperiului și Metropolei, ceea ce pretinde instituirea unei puteri centrale corespunzătoare acestei probleme. Odată făcut acest lucru, diversele forțe vor fi unificate și întreprinse fără dificultate. Evenimentele au făcut ca Franța luptătoare să simbolizeze rezistența împotriva inamicului, menținerea republicii, reînnoirea națională. În mod natural, spre ea se îndreaptă sentimentul general în momentul în care iluzia numită Vichy se risipește. Pe de altă parte, mulți vă stimează foarte mult ca șef militar. Eu însumi vă socotesc, în privința aceasta, ca un element al patrimoniului francez, pe care aș regreta să-l pierd. Soluția dictată de bunul simț e următoarea: Ca de Gaulle să formeze, la Alger, un guvern de război, care va deveni, la momentul potrivit, cel al republicii. Ca Giraud să primească din partea acestui guvern comanda armatei de eliberare. La nevoie, dacă o formulă de tranziție va părea necesară, să formăm împreună puterea centrală. Dar ca aceasta, încă de la început, să condamne Vichyul, să proclame armistițiul ca nul și neavenit, să se alieze republicii și să se identifice, în fața lumii, cu independența Franței.”

Generalul Giraud și-a menținut punctul său de vedere. Totuși, văzîndu-l mai mult încapățînat decît convins, păstram speranța că într-o zi forța lucrurilor îl va face să-și schimbe părerea. Pînă atunci, problemele de interes național cereau soluții concertate. Era cazul pentru acțiunea militară, pentru finanțe, pentru schimburi, pentru monedă, pentru soarta Tunisiei, cea a Indochinei, aderarea Antilelor, a Guyanei, a flotei din Alexandria. Am convenit deci să stabilim între noi o legătură reciprocă. I-am arătat generalului Giraud că aveam intenția de a trimite în Africa de Nord o misiune avînd în frunte pe generalul Catroux, ceea ce el a acceptat imediat. După care, Giraud și al săi au luat masa împreună cu noi. Catroux, d'Argenlieu, Palewski, Boislambert, ca și Linarès, Beaufre, Poniatowski, avertizați de contactele pe care le avuseseră ei înșiși, au aflat fără surpriză, dar nu și fără amărăciune, că alianța nu se va face. Masa a fost melancolică.

Di. Robert Murphy mi-a făcut, apoi, o vizită. El părea sigur că totul se va aranja conform planului pe care-l elaborase el înșiși. Cum eu îl arătam îndoilele mele și îl întrebam în ce fel va reacționa, după părerea sa, opinia din Maroc și din Algeria cînd va afla că la Anfa nu s-a ajuns la nici un acord, el mi-a spus că

mulți vor fi mulțumiți și ușurați. „Africa de Nord, adăugă el, nu numără mai mult de 10 la 100 gauliști”. Mi-a confirmat apoi că președintele Roosevelt și Di. Churchill încheiaseră cu generalul Giraud un acord prevăzînd anumite livrări de arme și de alimente în Africa de Nord — ceea ce eu am aprobat fără rezerve — dar, în același timp, acordînd „Comandantului șef civil și militar” o recunoaștere care, pînă în prezent, nu fusese nici formulată de Statele Unite, nici acceptată de Marea Britanie.

„În interesul poporului francez, specifica acordul, și pentru a salvargda trecutul, prezentul și viitorul Franței, președintele Statelor Unite și primul ministru britanic recunoșteau Comandantului șef francez, al cărui cartier general este la Alger, dreptul și datoria de a acționa ca girant al intereselor franceze militare, economice și financiare, care sunt asociate sau se vor asocia mișcării de eliberare stabilită acum în Africa de Nord și în Africa occidentală franceze. El se angajează să-l ajute în această sarcină prin toate mijloacele de care dispun”. Astfel, America și Anglia, făcîndu-se judecatori ai intereselor poporului francez, tratau numai cu Giraud, care, sub pretextul de a nu face politică, accepta autoritatea lor. Am aflat că Di. Churchill, în ajun, vorbind cu Giraud, scrisese el înșiși pe un colț de masă că lira sterlină în Africa de Nord urma să valoreze 250 franci francezi. Ea nu valora, conform acordurilor pe care le stabilisem la Londra, decît 176 franci. Am aflat de asemenea că președintele Roosevelt primise la dîne pe sultanul Marocului pentru a-l vorbi într-un limbaj care nu se potrivea cu protectoratul francez, fără ca Giraud să zică ceva. Seara, Di. Harold MacMillan a venit să-mi debiteze cupletul îngrijorării, în ce privește Franța luptătoare. În fine, generalul Wilbur m-a anunțat că conferința se va încheia în următoarele douăzeci și patru de ore și mi-a înmînat mesajele pe care ofițeri francezi, în serviciu la Casa-Blanca, l-au rugat să mi le predea. L-am invitat să comunice acestor comandanți cit de straniu mi se părea ca în plină bătălie la Africil de Nord, la care armata franceză — inclusiv forțele franceze libere — participa din plin, nici una din autoritățile militare aliate venite la conferința de la Anfa să nu găsească cu cale a-mi spune nici măcar un cuvînt, nici despre planuri, nici despre operații.

două zi, de dimineață, MacMillan și Murphy mi-au prezentat un comunicat conceput în timpul nopții de către Domnii Roosevelt și Churchill și pe care aceștia cereau generalilor de Gaulle și Giraud să și-l însușească și să-l publice împreună. În ce-l privește, Giraud îl acceptase deja. Conform acestui text anglo-saxon, care astfel ar fi devenit francez, cei doi generali se declarau de acord cu „principiile Națiunilor Unite” și anunțau intenția lor de a forma în comun un comitet pentru a administra Imperiul francez în război. Fără în-

doială, formula era prea vagă pentru a ne angaja realmente la ceva. Dar ea avea triplul inconvenient de a emana de la aliați, de a lăsa să se înțeleagă că eu renunțam la ceea ce nu era pur și simplu administrarea Imperiului, în fine, de a da impresia că înțelegerea era realizată, cînd de fapt ea nu era. După ce am ascultat păreri — unanim negative — ale celor patru insoțitori ai mei, am răspuns mesagerilor că lărgirea puterii naționale franceze nu ar putea să rezulte dintr-o intervenție străină, oricît de înaltă și de amicală ar putea să fie. Toți, am acceptat să-l revăd pe președinte și pe primul ministru înainte de separarea prevăzută după-amiaza zilei.

Fapt e că întrevăderea mea cu Dl. Churchill a căpătat un caracter deosebit de aspru. Dintr-o dată întâlnirile noastre din timpul războiului, a fost cea mai dură. În cursul unei scene vehemente, primul ministru mi-a adresat reproșuri amare, în care n-am putut să văd decît alibiul jenei sale. Mă anunță că întorcîndu-se la Londra avea să mă acuze public că am împiedicat înțelegerea, să ridice împotriva mea opinia țării sale și să facă apel la cea a Franței. M-am mulțumit să-i răspund că amicitia mea pentru el și atașamentul meu față de alianța engleză mă făceau să deplorez atitudinea pe care o luase. Pentru a satisface, cu orice preț, America, el îmbrățișase o cauză inacceptabilă pentru Franța, neliniștitoare pentru Europa, regretabilă pentru Anglia.

M-am dus, apoi, la Roosevelt. Acolo, primirea fu abilă, adică amabilă și intristată. Președintele îmi exprimă amărăciunea resimțită constatînd că înțelegerea cu francezii răminea incertă și că el însuși nu putuse să mă facă să accept textul unui comunicat. „În treburile omenești, zicea el, e nevoie să oferi publicului un pic de dramă. Vestea întâlnirii Dvoastră cu generalul Giraud, în cadrul unei conferințe unde sunt prezent eu, și Churchill, dacă această veste ar fi fost însoțită de o declarație comună a șefilor francezi și chiar dacă nu ar fi fost vorba de un acord teoric, ar

fi produs efectul dramatic care trebuie căutat”. — „Lăsați-mă pe mine, i-am răspuns. Va exista un comunicat, chiar dacă nu poate fi cel al Dvoastră.”

poi, i-am prezentat președintelui pe colaboratorii mei. Atunci au apărut Dl. Churchill, generalul Giraud și suita lor, în fine o mulțime de comandanți militari și funcționari aliați. În timp ce toată lumea se aduna în jurul președintelui, Churchill și-a repetat cu voce tare diatriba în contra mea și amenințările, cu intenția evidentă de a flata amorul propriu puțin de decepționat al lui Roosevelt. Acesta se prefăcea că nu remarcă nimic, dar, prin contrast, adoptă un ton de mare amabilitate pentru a-mi face ultima sa cerere, la care — cum spunea — ținea foarte mult. „Ați accepta, cel puțin, zise el, să vă fotografiați alături de mine și de primul ministru britanic în același timp cu generalul Giraud?” — „Foarte bucuros, am răspuns, căci am cea mai înaltă stimă față de acest mare soldat”. — „Și veți merge chiar pînă acolo, strigă președintele, încît să strîngeți mîna generalului Giraud în prezența noastră și a obiectivului?” Răspunsul meu a fost: „I shall do that for you.” Atunci, Dl. Roosevelt, încîntat, se lăsa transportat în grădina unde erau, dinainte, pregătite patru scaune, aranjate camere numeroase și alinați, cu stiloul în mînă, mai multe rînduri de reporteri. Cei patru actori arborară surisul. Fură făcute gesturile de rigoare. Totul mergea bine! America urma să fie satisfăcută crezînd că vede, din aceste imagini, că problema franceză își găsisse un adevărat deus ex machina în persoana președintelui.

Traducere de
ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

FAULKNER ȘI DE GAULLE

■ La început urma să se intituleze „Călătorie spre zori”, apoi „Călătorie spre speranță”, apoi „Franța liberă”. Ultimul nume: „Povestea lui de Gaulle”.

La început trebuia să fie un film. Acum este o carte.

Ideea filmului i-a fost sugerată în 1942 producătorului Jack Warner de președintele Roosevelt, care dorea pe atunci să se aducă un omagiu conducătorului Franței libere. Scrierea scenariului a fost prima sarcină încredințată scriitorului William Faulkner după angajarea sa de către Warner Brothers Pictures. A fost și

singurul scenariu scris de Faulkner, fără colaboratori, de la un capăt pînă la celălalt. Nu s-a trecut însă la filmări. Nu se știe de ce a fost abandonat proiectul. Editorii cărții „Povestea lui de Gaulle”, apărută abia la începutul lui 1985, după găsirea întimplătoare a celor 1100 de pagini de material de lucru pe baza cărora a fost alcătuită, propun mai multe motive probabile: răcirea entuziasmului lui Roosevelt față de de Gaulle, dificultatea pentru Faulkner de a gândi și de a scrie în termeni pur cinematografici, descreșterea interesului companiei Warner față de fil-

mele de propagandă etc.

Specialiștii precizează că acest volum inedit completează o verigă importantă care lipsea între anii de mijloc și anii finali ai creației lui Faulkner. Ei descoperă, în versiunile succesive și foarte diferite una de alta (reprezentantul francezilor liberi la Washington, Adrien Tixier, și consultantul Henri Diamant-Berger, considerat la Hollywood specialist în ceea ce îl privește pe de Gaulle, prețindeau întruna modificări), teme și preocupări care aveau să se regăsească în operele ulterioare ale scriitorului.

PE FIRUL DE PĂIANJEN AL MEMORIEI

*MOTO: Pentru că amintirea iubirii tale îmi aduce atîta
bogăție încît disprețuiesc să schimb cu regii soarta mea.*

Shakespeare — „Sonete”

După cîteva ore de hoinăreală prin Iași, în vitrina unei librării, pe coperta unei cărți, apare Camil. Inima îmi bate, ca în urmă cu ani, cînd în aglomerația străzii îl zăream de departe și mă temeam să nu-l pierd. Intru grăbită, dar nu găsesc cartea. Singurul exemplar e în vitrină, insist să-l capăt și fug cu el.

Sînt la Iași într-o cameră de hotel și citesc Monografia lui Marian Popa, despre Camil Petrescu, și-l regăsesc în cu totul alte dimensiuni decît cel pe care l-am cunoscut la ștrandul Kiseleff, cînd aveam 20 de ani și apoi la ștrandul cu valuri artificiale care se deschisese în blocul de la Lido; la restaurant, la prînz și seara, la premierele de cinema și teatru, în vacanțele de vară la mare.

Aceste două aspecte ale Iași-ilor, tiparnița lui Dosoftei, biserica lui Ștefan cel Mare, mînăstirile cu tainele lor, melancolia rămasă în urma iubirii lui Eminescu, Iașul Veronicăi Micle și al Junimii, tot ce mă uimea și mă emoționa acolo, în lumina acelor dimineți, care-mi aminteau copilăria mea la Constanța, Mangalia, Balicul, și strada cît intra pe ferestrele largi ale camerei de hotel, cofetăria și localul de dejun de peste drum, aprozarul și trecătorii grăbiți să traverseze strada, totul se întretăia și se amesteca într-un foarte real tablou suprarealist.

Iar cînd părăsesc fereastra, mă întind pe pat și iau cartea în mînă, regăsesc chipul atît de drag și familiar al lui Camil, cu ochii aceia apropiați, iscoditori, neîncrezători, curioși, cutezători, ochii care văd ca și altădată numai ceea ce vor ei să vadă, numai ce ei gîdesc, ochii cînd albaștri, cînd anunțînd furtuna, ochii senini, cum e cerul spălat de ploaie și prins în arcul curcubeului, ochii plini de soare, ochii în care am cutezat să privesc pînă am amețit.

Cartea se deschide la întîmplare, dar oricum s-ar deschide mă ajută să înțeleg, nu ceea ce ne-a atras, ci ceea ce ne-a stat cale, ne-a învățat și ne-a legat.

„Dar experiența războiului s-a apropiat de sfîrșit”, citesc la pagina 163. Acea a iubirii de-asemenea.

Gare va fi drumul personajului de-acum înainte, se întreabă autorul Monografiei. Esențialul e previzibil, Gheorghidiu se va angaja în noi experiențe.

Care-i drumul pe care l-a parcurs Camil din 1919, cînd „teribila experiență a dragostei și a războiului” începe să fie publicată în foiletoane (3 foiletoane din „Banatul”). Și care-i drumul pe care l-am făcut eu din 1919 cînd terminam școala primară? Cînd a început teama de a nu mă pierde ca om, de a nu mă realiza ca femeie, de a nu rămîne undeva pe treptele de jos ale vieții? Care erau treptele de sus? Pentru mine ele erau la propriu și la figurat, cele 4 — trepte ale universității. Tocite de tălpile studenților care le-au urcat, rîvneară la ele încă din clasele primare cînd mama mă ducea să mă plimb în Cîsmigiu. Eram convinsă că sînt singurele trepte pe care urcînd voi reuși să-mi cuceresc dreptul la fericire.

„A fi bogat înseamnă a avea timp pentru fericire, cînd ești vrednic de ea”, spune Camus. — Și fără a-l citit — știam că trebuia să-mi ciștig dreptul la fericire, învățînd. Și în-

vătam. Învătam împotriva sărăciei, a unei familii care trăia în continuare drama refugiului și a provizoratului. Se dădea în mine o luptă între inaptitudinea mea la acțiune, un fel de lene orientală moștenită și nostalgia acțiunii, într-o prea mare feminitate și premisele unei certe personalități. Vroiam să am patine, o pălărie cu pană de struț, dar și „Viața la țară” a lui Duiliu Zamfirescu și toate volumele din Jean Cristoph. Cum să aleg? Nimeni în jurul meu să mă ajute!

Să nu fac nimic însemna să citesc, ăa visez, să stau de vorbă cu mine, să-mi imaginez povești, în care eroina eram eu și Făt Frumos trebuia să apară. Plimbări fără țintă. Interminabile discuții cu prieteni, dar și muștrări de conștiință, regrete, complexe pe care mi le dădea inacțiunea și sentimentul vinovăției, de a dori neapărat să fiu fericită...

Dar se apropia ora la care trebuia să dau autografe la Palatul Culturii și să răspund la întrebări.

Voi fi întrebată despre debutul meu literar.

De ce am scris? Am scris pentru ca să mă desolidarizez de lumea în care trăiam, am scris pentru ca să mă salvez, împreună cu cei pe care-i iubeam, din naufragiul care inevitabil este bătrânețea și moartea. Am scris ca să-mi plătesc o datorie față de părinții cărora le datoram tot, am scris pentru cei care nu m-au înțeles, fiindcă nu m-au iubit și nu m-au iubit pentru că nu m-au înțeles, am scris pentru că am înțeles că numai de pe trambulina unei cărți poți face saltul necesar pentru a fi ceea ce altfel nu ți se iartă: TU ÎNSUȚI, cum spune Ortega J. Gasset. Am scris ca să-mi pun la adăpost comorile copilăriei, nostalgiile, sunetul mării, să le închid în copertele unei cărți, ca în valvele unei scoici, am scris cu trufia faraonilor, care-și închideau bogățiile în piramide.

Dacă nu l-ați fi întâlnit pe Camil Petrescu, ați fi scris? voi fi cu siguranță întrebată. Nu știu cum ar fi fost dacă nu l-aș fi întâlnit pe Camil și nici cum ar fi fost dacă nu aș fi scris. Las cartea deschisă și încerc trei rochii ca pe vremea când vroiam să-mi plac lui Camil.

În cele trei zile, la Iași, totul s-a petrecut ca într-un montaj de film. Ce-ar fi spus Camil dacă ar fi văzut șirul lung de tineri așteptând cuviincios un autograf: „pentru fetița mea, vreau să citească toate cărțile dv.” „Cum o cheamă”, „Rodica”, „Și câți ani are”, „Trei ani”, „Pentru băiatul meu Gheorghită” „Merge la școală?” „E inginer, n-are timp, n-a putut să vină”.

Un tânăr cu ochelari are două volume: „Pentru mine și pentru verișoara mea, o cheamă Anita”.

„Ce nume frumos” și prin minte îmi trec clipe din vremea prieteniei cu Anita, sora primului meu soț și Camil nelipsit dintre noi.

Urmează întrebări, dar eu vreau să rețin ochii lor atît de diferiți, privirile, zîmbetul. Să știu în ce casă va ajunge cartea mea, între ce alte cărți, cum va sta acolo „Pinza de păianjen”, sufletul meu, în viața lor.

„Se poate iubi de mai multe ori în viață?” mă întreabă un student care ține de mîna o fată. Sint siguri că ceea ce simt acum unul pentru celălalt e definitiv.

„Ceea ce e sigur, e că viața merită să fie trăită, iubită, că viața e totuși frumoasă. Cînd ești îndrăgostit descoperi altfel farmecul și poezia ei”.

„Vezi firul de iarbă ce a înțepat lumina” cum spune Arghezi.

În aceeași seară, am luat masa împreună, la restaurantul hotelului, cu tineri poeți, prozatori, critici ieșeni. Discuția s-a legat ușor și a alunecat și mai ușor la debutul meu literar, la prietenia care m-a legat de Camil.

„Cum era?” și răspunsurile le dădeau tot ei. „Extraordinar, nu-i așa? Ce noroc ați avut să fiți în apropierea lui. Vă dădeai seama că vă aflați în apropierea unui geniu?” „Nu!”.

„Cum se poate?” „Tot așa cum s-ar putea ca în seara asta, la masa noastră, să se afle un geniu și noi să nu-i simțim prezența”. O clipă de perplexitate. La cine făceam aluzie?

„Nu a scris Martha Bibescu o carte „Au bal avec Marcel Proust”, tocmai ca să arate că într-o seară, cînd ar fi putut să aibă norocul de a sta de vorbă cu el, a preferat să danseze cu un tânăr oarecare”. (Eu n-aș fi dorit decît să dansez cu Camil, deși dansa prost, auzea și mai prost și nu credeam că-i un geniu).

N-am îndrăznit să spun că nu-mi dau seama nici acum. Dar Camil suferise prea mult de minimalizarea vulgară a personalității lui, atît de complexe, talentul său atît de puternic și de original se impusese prea greu împotriva unor glorii cîștigate prea ușor de alții, luptase prea mult cu rezistența prosului gust, cu prejudecata calofiliei, pentru ca să nu merite recompensa acestei adorații.

Camil merita entuziasmul, prețuirea celor din jur.

De ce n-ar fi și printre noi un geniu la masă — am repetat. Desigur, dacă aici s-ar afla Camil, ar fi sigur că-i vorba de el.

„Și n-ar fi avut dreptate?”

Nimic nu-i mai greu decât să ți se recunoască dreptatea și Camil știa să se bată pentru dreptatea lui. Ca în filmele cu Jean Marais, în bătăliile cu spadă și capă, se lupta singur împotriva a o sută de oameni înarmați pînă în dinți.

— „Sebastian era alături de el”.

— Da, întotdeauna.

— „Și dv.?”

— Da, deși nu-i înțelegeam îndirjirea cu care polemiza, furia cu care răspunea, timpul pe care-l pierdea. Îi spuneam: „cînd un Saint Bernard trece pe lângă un Grivei, îl lasă să latre, nu-și pune mintea cu el.”

„Dar cînd ai ploșnițe și nu-ți pui mintea cu ele și nu le stropești cu flit, se înmulțesc și te mîncă de viu” îmi răspunea.

Camil nu lăsa nici cea mai ușoară aluzie răutăcioasă fără răspuns. Cea mai ușoară bătaie pe umăr îl scotea din sărite. Pe atunci nu-l înțelegeam, nu-l aprobam, nu-mi dădeam seama că pentru ca să-ți impui talentul îți trebuie geniu.

„Nu vă intimida?” Nu, deloc.

Nu apăruseră cărțile lui. Trăisem departe de lumea literară, de cancanurile ei și mărturisesc că nu înțelegeam pasiunea lui pentru filosofie.

— Despre ce stăteți de vorbă?

— Despre filmele pe care le vedeam împreună. Pe Camil îl intriga faptul că toți partenerii Gretei Garbo purtau mustați. Țin minte că i-am răspuns: Greta Garbo are o femini-

Sîmbăta de Sus pe șevaletul poetului Radu Boureanu

tate atât de puternică încât nici un partener n-ar fi destul de viril. Așa, cu mustați, John Gilbert și ceilalți reușesc să facă față.

Lui Camil îi plăceau observațiile mele și de multe ori le nota. Marea noastră dispută (desigur că n-a fost nici prima nici ultima) a stîrnit-o prima versiune a „Patului lui Procrust” cînd am îndrăznit să susțin că Emilia e prea vulgară și e nevoie neapărat de un personaj feminin care să fie opusul ei. Și așa, după multe discuții, am ajuns la scrisorile Doamnei T. Eu l-am convins să creeze un personaj care să înceapă cu aceste scrisori.

— Ar trebui să scrieți o carte cu amintiri despre Camil, a fost de părere unul din cei de la masă. Mi-am amintit atunci că la Neptun, pe terasa din fața mării, în legătură cu acest subiect atât Nicolae Barbu cît și profesorul Ciopraga m-au sfătuit și chiar au insistat să scriu o carte de memorii.

În aceeași seară tîrziu, în camera mea am reluat cartea lui Marian Popa și am continuat dialogul meu cu Camil: „Mai merită viața asta să fie trăită, cînd totul e atât de cîrpit și de îndoielnic” (pagina 105).

— Da, Camil, merită!

— „De fapt cea mai bună metodă ca să înveți să înoți este să te arunci deodată în apă adîncă” — pretinde Camil.

— Inexact, îi răspund, dacă nu te îneci, rămii cu fobia apei.

Și în continuare, îl întreb ca pe vremuri: „Cum se împacă setea de absolut și puritate a eroilor tăi, cu alegerea femeilor din mediul dubios al localurilor de noapte: Alta, o fostă prostituată, acum actriță de varieteu, Bella, actriță de șantan, fostă prostituată... Pînă și tatăl lui Gelu Ruscanu se sinucide pentru o actriță obscură, fostă prostituată. De ce atîtea prelegeri filosofice unor femei atât de mediocre? Totul mi se pare prea explicat, prea gîndit în piesele tale și în cartea lui Marian Popa „Mi-ar trebui o pregătire filosofică pe care nu o am, mă simt ca un alfabet căruia degeaba îi încerci ochelari cu tot felul de dioptri.”

Și apoi cititorii au mai puțină nevoie de viața literară a scriitorului decît de viața lui.

Ge interesantă-i viața lui Malraux, descrisă de femeile pe care le-a iubit, de care a fost iubit și ce mult îți seamănă! Clara, prima lui soție, a scris cîteva volume de memorii în care nu-l menajează. Josette Clotis, pe care a iubit-o poate cel mai mult, și care l-a adorat, a lăsat scrisori și un jurnal, după care prietena ei scriitoarea Chantal a scris o carte în care nu apare zeul ci omul, așa cum era. Iar Madelaine, după ruptură: „ruptura era înscrisă în el, ca vocația călătoriilor, dar în același timp m-am bucurat atât de mult față de alții.” Alain, fiul lui adoptiv, fiul Madelainei, spune despre Malraux: „o fire încordată de febra constantă a reflecției... Era probabil ființa cea mai marcată de vulnerabilitate. Cine nu l-a auzit întrebînd: Ex abrupto? Aveți rezerve? Gradul extrem de inhibiție care-l marca, constanța unei suferințe profunde, o singură dată de carceră. Dar ce cîntăresc toate acestea față de ceea ce a lăsat trecerea lui pe pămînt?” Soclul pe care vi l-ați ridicat, opera, e prea solid ca cineva să-l poată atinge. Cum de îndrăzneam să te înfrunt?

Îmi aduc aminte că te-am întrebat dacă filosofia trebuie să te facă să simți o picătură de ploaie pe nas, să te bucuri cînd mînînci primele cireșe coapte din pom, să te înduioșeze primii pași ai unui copil, la ce mai sînt bune cele cinci simțuri?

Și mi-ai răspuns: „de ce ai învățat să scrii, să citești, să socotești, să înțelegi o pînză de Luchian, o sonată de Enescu, drama lui Hamlet? Cum ai să pornești în căutarea Timpului pierdut, numai cu cele cinci simțuri?”

— Nu crezi Camil că tainele nedescifrate sînt mai interesante? Celelalte sînt ca jucăriile pe care copiii le strică pentru ca să vadă ce-i dedesubt.

— „Numai că viața nu-i o jucărie. La descifrarea ei ajungi prin matematică, prin filosofie.” „Geniile au imaginație creatoare diletanții numai fantezie”, citesc la pagina 55.

Si, în cele trei zile, petrecute la Iași, fie că mă minunam în fața acelei dantelării de piatră care e Trei Ierarhi, fie în bojdeuca lui Creangă, sau mi se arăta pe Copou casa lui Sadoveanu, pe firul de păianjen al memoriei apăsătoare Camil și cartea pe care trebuia să o scriu.

— Cum?

— „Luînd tocul în mînă, în fața unui caiet, și fiind sinceră pînă la confesiune”.

MIRCEA ELIADE ȘI MIHAIL SEBASTIAN

Pentru a traduce **Aminirile** lui Mircea Eliade în englezește, Mac Linscott Ricketts (un fost student al său la Universitatea din Chicago) a trebuit să învețe românește (la sugestia magistrului său). Efortul a fost remarcabil, vizibil nu atât în traducerea, cât în transcrierea extrem de fidelă a textului original, aproape pînă la respectul topicii limbii române (ceea ce în engleză, uneori, poate părea neobișnuit).

Această împrejurare ușurează mult readucerea în românește a unor pasaje din „**Autobiography**” (Volume I: 1907–1937) editată de Harper and Row (în 1981) la San Francisco, de care ne vom sluji pentru a ilustra, de astă dată, frumoasa prietenie care a legat pe Mircea Eliade de Mihail Sebastian.

Cum s-au cunoscut? Eliade tocmai se întorsese din cruciala sa călătorie asiatică, pe care singur o numește „India la 20 de ani”. Sosea la București la sfîrșitul anului 1931. Nu-i venea să creadă și totuși așa era: vorbea prost românește, cu accent străin...

„În aceeași dimineață m-am dus... la redacția **Cuvîntului**, în pasajul Imobiliara.

Puțină vreme după sosirea mea... au intrat alți trei bărbați: Gheorghe Racoveanu, Mihail Sebastian și Ion Călugăru. Auziseră că m-am întors și au venit să mă vadă.

Mihail Sebastian nu era așa cum mi-l imaginasem. L-am admirat dintotdeauna, de cînd i-am citit primul articol în **Cuvîntul**. În mintea mea mi l-am închipuit mai curînd impertinent, poate chiar puțin snob și în orice caz mai bătrîn decît era. Pe vremea aceea avea 24, dar nu arăta mai mult de 20 de ani. Nu era înalt, era palid la înfățișare și febril, avea expresia distantă. Era atât de discret și de delicat încît l-ai fi putut lua drept timid. Abia după ce-l cunoșteai mai bine, îi descopereai farmecul, generozitatea, **prezența** neînchipuit de complexă.

De atunci, ne-am întîlnit zilnic în redacția **Cuvîntului**.

Care a fost prima lor acțiune comună? Povestește Eliade: „În iarna aceea (n.tr. a anului 1931) am transcris din carnetele mele de notițe o serie de însemnări și comentarii care urmau să apară cîteva luni mai tîrziu într-o cîrticică de mai puțin de o sută de pagini, **Soliloquiul**. Mihail Sebastian, Ion Călugăru și cu mine am decis să publicăm o colecție pe care am intitulat-o **Cartea cu semne**. Mi se pare că totul a pornit cu asigurarea pe care Zaharia Stancu ne-a dat-o că Torouțiu, directorul tipo-

grafiei Bucovina, s-a învoit să ne publice colecția în condiții neobișnuit de favorabile.

Mihail Sebastian și Ion Călugăru au pregătît și ei cîte un volum pentru colecția **Cartea cu semne**: Sebastian — **Fragmente dintr-un carnet găsit**, iar Călugăru — un volum cu scurte povestiri. Toate trei cărțile au apărut simultan în primăvara lui 1932. Mai ales Mihail Sebastian era fericit. Era prima sa carte și faptul că a fost publicată atât de repede l-a încurajat să pregătească alta: un volum mult mai mic de scurte povestiri — **Femei**, care a apărut toamna următoare în editura Ciornei”.

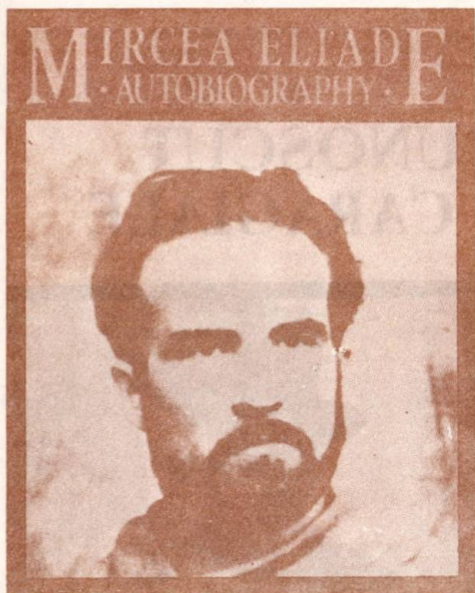
O prietenie născută pe tărîm literar a găsit un mediu extrem de favorabil pentru dezvoltare în ambianța sportivă a jocurilor și a excursiilor comune.

„Am devenit bun prieten cu Mihail Sebastian și cu Gheorghe Racoveanu. Adesea luam masa împreună. Devenise o obișnuință să ne adunăm duminicile după amiază acasă la Floria Capsali și Mac Constantinescu. Aceștia aveau o casă bătrînească prin preajma Crucii de Piatră, cu o curte mare cît o livadă. Într-o parte a curții Mac și-a făcut un teren de volei. Venea o mulțime de lume, veneau de vreme ca să poată juca volei: Polihroniazii, Vulcăneștii și Sterianii, împreună cu Dan Botta, Petru Cornarescu, Mihail Sebastian, Haig Acterian și Marietta Sadova. În fiecare duminică apăreau fețe noi: Marioara Voiculescu și fiul ei magistratul, Lily Popovici, Harry Brauner, Sylvia Capsali, Gabriel și Adrian Negulescu, și mulți alții. Altă asistentă frecventă era Nina Mareș... Ea era o foarte bună prietenă a lui Mihail Sebastian, căruia îi bătea la mașină romanele după manuscrise: pagini întregi cu un scris mărunț, cu multe ștersături, pe care nici un tipograf n-ar fi fost în stare să le descifreze.”

În cursul acestor întîlniri a propus Petru Cornarescu organizarea unor șezători (simpozioane) publice, cu lecturi, la Fundație. Așa s-a născut grupul **Criterion**. Au cotizat toți cîte 1000 de lei pentru a putea plăti chiria sălii și costul publicității (afișe, programe etc). Au și stabilit numele citorva personalități pe care le vor discuta din diferite (dar complementare) perspective: Gandhi, Lenin, Charlie Chaplin, Proust, Gide, Freud, Bergson, Picasso, Stravinsky și alții.

„În aceeași duminică am făcut planuri să colindăm munții Bucegi și să petrecem o săptămînă la Casa Peșterii și la Bulboci.

Ne-am oprit o zi la Breaza, unde Mac și Floria închiriaseră o casă pentru vară. În afară de

mine, în grup mai erau Sebastian, Comarnescu, Botta, Vulcănescu, Lily Popovici, Marietta Sadova, Haig Acterian, Polihroniazii, Adrian Negreanu și Sylvia Capsali. A doua zi am luat trenul spre Sinaia, de unde am început urcușul spre Pietrele Arse. Și astfel, după patru ani, am văzut din nou Bucegii. M-am întors deci, încă o dată, în munții adolescenței mele, cu alt grup de prieteni. Mi se părea uluitor cu câtă precizie îmi aminteam de câte o scurtătură de-a lungul potecilor. Le anunțam dinainte tovarășilor mei de drum câte o stîncă pe lângă care urma să trecem sau câte un izvor de care ne apropiam. Și, așa cum mai făcusem și în alte dați, m-am dus să înot în apele reci ca gheața ale lalomicioarei.

Am stat o săptămână. Cu ajutorul Mariei Polihroniade am tradus **Pygmalion**. Mihail Sebastian și Petru Comarnescu scriau articole cînd aveau poftă. Dar în fiecare dimineață făceam lungi urcușuri spre Bulboci sau Piatra Craiului. Seara aprindeam un foc cu vreascuri și crăci. Dan Botta recita fragmente de poezie populară la care, deși mereu întrerupt de glumele lui Polihroniade, Mircea Vulcănescu făcea comentarii din unghiuri neașteptate, improbabile. Vorbeam toți, pe rînd sau în același timp; iar printre risete și întreruperi, ne ascultam unul pe altul și înțelegeam.

Săptămîna aceea în Bucegi ne-a plăcut atît de mult încît am hotărît să ne întoarcem în fiecare vară. Și ne-am ținut de cuvînt timp de cîțiva ani, chiar dacă grupul care urca la Pietrele Arse nu era întotdeauna același.

Simpozioanele grupului **Criterion** creșteau în popularitate.

„Ceea ce mai tîrziu s-a numit «spiritul Criterionului» a devenit mai clar și mai articulat cu cît programul nostru se prelungea. Dar chiar

de la primele cîteva simpozioane, publicul a înțeles că era vorba de un experiment cultural semnificativ și încă unul de mari proporții — de aceea ne-a rămas credincios pînă la urmă. Chiar și atunci cînd subiectul nu era senzațional, ca de pildă Lenin, Freud sau Gide, sala era plină. În cursul simpozionului consacrat romanului contemporan românesc, Mihail Sebastian l-a executat pe Cezar Petrescu **con molto brio** și a fost extrem de aspru cu Ionel Teodoreanu, cel mai popular romancier al zilei, rezervîndu-și aplauzele pentru Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu și Mateiu Caragiale”.

Relația dintre cei doi scriitori a trecut prin încercarea (afectivă) a prieteniei comune cu Nina Mareș, care a devenit ulterior soția lui Mircea Eliade, fără a stînjiți cursul înțînirilor lor.

„Mihail Sebastian venea adesea seara să ia masa cu noi. Și mă întreba: «Cum merge?». Se minuna și mă invidia cînd auzea că în ultimele 24 de ore am scris douăzeci sau treizeci de pagini. El însuși scria cu greutate, oftînd, scu-lîndu-se adesea de la masă, măsurînd po-deaua cu disperare, făcînd mereu ștersături și corecturi. Eu, dimpotrivă, cînd vedeam că după cîteva ore de efort nu pot trece de prima pagină — care, la recitare, se arăta mai curînd mediocră — rupeam hîrtia și renunțam să mai încerc a scrie în acea zi. Nu era vorba doar de «inspirație», cît mai ales de prezența — intensificată pînă la halucinație — a personajelor. Nu puteam scrie bine decît atunci cînd **sim-țeam** personajul, cu o intensitate mai ales fizică, aflat în fața mea, lîngă mine”.

Fraternitatea literară îi leagă pe cei doi, care-și împărtășesc opiniile.

„Din nou acasă, am recitit întreg manuscrisul **Ștefania**. Mi-a venit greu să-mi închipui că am putut scrie ceva atît de insipid. Credeam că orice ar face, un «scriitor de talent» nu putea coborî sub un anumit nivel. Acum trebuie să admit că a fost o eroare. În bună parte, textul era inutilizabil. Mihail Sebastian n-a vrut să mă creadă; el zicea că e vorba probabil de o criză de descurajare și mi-a cerut să vadă manuscrisul pentru a-l citi și a-l judeca el însuși. Poate că i l-aș fi dat dacă nu știam că, bun ori rău, tot eram incapabil să termin romanul la timp, în așa fel încît să poată apărea la toamnă. Era deci necesar să scriu altceva, alt roman.

Mă întrebam dacă nu cumva aș putea publica cele două manuscrise din adolescență și din prima tinerețe, **Romanul adolescentului miop** și **Gaudeamus**, doar rescriindu-le și corectîndu-le. Dar Mihail m-a îndemnat să abandonez această soluție facilă. Nu am dreptul, spunea el, să public acum, cînd mă apropiu de maturitatea literară, fructele unei perioade imature. Manuscrisele acelea trebuie publicate cîndva, pentru interesul lor istoric-literar, dar nu acum, cînd încă nici nu împlinisem treizeci de ani”.

**Prezentare și traducere de
VICTOR BÂNCIULESCU**

CUM L-A CUNOSCUȚ ARGHEZI PE CARAGIALE

Puțini sînt scriitorii noștri clasici, despre care istoricii literari, studenții (pentru lucrările lor de stat), cercetătorii, (chiar unii directori de muzee sã se fi ocupat atît de mult ca despre Tudor Arghezi. Lucru firesc. Marele poet nu numai cã a dovedit curaj și originalitate în tot ce a scris și întreprins, nu numai cã a desfășurat o viață plină de pitoresc, nu numai cã a făcut celebre publicațiile scoase personal (cazul „Bilete de papagal”) — dar s-a dovedit și un prieten apropiat al celor care i-au bătut la ușă. Răspundea oricărei chemări literare, numeroaselor scrisori ce i se adresau (dispun, între altele, de o scrisoare de mulțumire chiar către... un cojocar care-i executase un pieptar!), iar primirile de care vorbeam erau în cea mai mare parte pline de afecțiune, nu numai prin vorbă, dar și prin faptă.

Din fragedă tinerețe, traiul i s-a scurs sub semnul unor surprize. Dintre acestea cred cã meritã actualizat episodul relatat nu numai mie, ci și altor scriitori și ziariști, în care a destăinuit cum îl cunoscuse pe Caragiale.

Cele de mai jos sînt probabil cunoscute de unii deținători de amintiri scoase, ca de exemplu Valeriu Anania, care l-au cunoscut îndeaproape. (A se vedea „**Rotonda plopilor aprinși**”, 1983, C. Românească). Dar cum în lucrările marelui exeget, Șerban Cioculescu,

în primul rînd, cum ar fi „Viața lui Caragiale” (colecția BPT, 1972, Ed. Minerva), nici măcar la „bibliografie” nu este amintită vreo convorbire despre subiectul amintit, cum nici în volumul **Cum l-am cunoscut pe Arghezi** de Nicolae Dragoș (Ed. Minerva), nimeni nu s-a gîndit sã amintească cel puțin întîmplările respective, am socotit cã e bine s-o facem aci, cît s-o putea de scurt.

Potrivit mărturisirilor autorului **Cuvintelor potivite**, într-un an, Arghezi se angajase sã fie custode la o expoziție colectivă de pictură în Capitală, trebuind sã se transforme aproape întreaga zi în „paznicul” sălii respective.

Într-una din zile, în sală a intrat împreună cu alți curioși, dar însoțit, cum obișnuia pe atunci, de mai mulți admiratori, însuși marele I.L. Caragiale.

Este cunoscută verva excepțională, cuvintele de duh ale celebrului dramaturg, prozator și ziarist. Cei din jur abia așteptau o cît de mică glumă a maestrului pentru a o savura. Iar Caragiale, cunoscînd bine situația, nu întîrzie sã se transforme repede în actor, oferindu-le, cu interpretarea-i de neegalat, anecdotă și expresii spirituale. Nu puțini au fost cei care, judecîndu-l mai tîrziu, găseau cã își risipea pur și simplu talentul în acest fel, cu o adevărată voluptate.

Mergînd, deci, în ziua respectivă pe dinain-

tea tablourilor expuse, comentându-le, iată că de undeva s-a auzit un glas care a rostit fără nici o jenă: „N-ai spus bine, domnule, numele pictorului. Acesta se pronunță corect Puvis de Chavannes.” Caragiale s-a întors către cel care-l înfruntase, uimit că un tinerel oarecare îndrăzne să-i adreseze această observație, lui, care la unele berării făcea pariuri cu Cincinat Pavelescu și alții pe tema „care știe să scrie mai corect în limba franceză!”.

„la ascultă, mă, l-a apostrofat pe tinerel (care nu era altcineva decât viitorul mare poet Tudor Arghezi), știi tu cine-s eu?”

Dar celălalt, fără să se lase deloc intimidat, a răspuns: „Nu știu, domnule, dar v-am atras atenția că nu se pronunță așa.” „Mă, băiatule, eu sînt Caragiale”, a rostit scriitorul, „Poate”, a îngăduit băiatul. „Nu auzi? Caragiale, scriitorul, cel cu piesele de teatru!” „Nu știu, domnule”, ridicase din umeri „paznicul”.

Înfuriat, Caragiale a plecat mai departe, după ce-i aruncase încă o privire scormonitoare, oprindu-se enervat pe la cite un tablou, însoțit de admiratorii lui.

A doua zi, firește, custodele expoziției se afla la post în sala respectivă, cînd l-a văzut pe Caragiale intrînd repede și îndreptîndu-se glonț către el. „Mă, i s-a adresat el. Știam că o să te găsesc aici. Vreau doar să-mi răspunzi atît: știai ieri cine sînt eu, nu-i așa?” „Așa este, domnule Caragiale”, a răspuns băiatul zîmbind ironic.

...În acest chip a început prietenia dintre cei doi, prietenie care a ținut mai bine de o lună. Caragiale îl lua pe băiat uneori la masă, discuta vrute și nevrute, pînă cînd într-o zi l-a spus pe neașteptate: „Mă, Theo, tu scrii, eu nu pot să mă înșel!” „Ce să scriu, domnule Caragiale?” făcuse celălalt pe nedumeritul. „Mă, în capul ăsta al tău se frîmîntă ceva care te îndeamnă să compui”. „Nu compun nimic, domnule Caragiale”, a negat celălalt. „Ba compui! Mai bine arată-mi ce scrii, fiindcă eu îți pot fi de folos. Vezi, dacă prezinți filele cu scrisul, pot să-ți arăt unele lucruri pe care în meseria asta tu nu ai încă de unde să le știi. Acum doar cauți să le dibui”. „Domnule Caragiale, a răspuns cu hotărîre băiatul, dacă aș scrie și n-aș ajunge prin mine însumi să cunosc acele lucruri necunoscute de care îmi vorbești, mă gîndesc că mai bine ar fi să nu mi le spunei nici dumneavoastră...”

Peste o lună, viitorul Tudor Arghezi lua calea mînăstirii dispărînd cu totul din lumea expozițiilor, a cafenelelor și a altor loca-luri bucureștene din epoca respectivă. S-au scurs așa ani grei de căutare, pînă cînd într-o zi, ieșind de la mînăstire, Arghezi a poposit în gazetărie, la ziarul „Facla”, condus de N.D. Cocea. Între timp, I.L. Caragiale se mutase cu familia la Berlin, scîrbit de atitudinea nedreaptă a unor contemporani (fusesse respins în două rînduri de la premiile Academiei, i se

înscenase procesul cu Caion, unde fusese apărut magistral de Delavrancea etc...)

De data aceasta, folosind numele de Arghezi, marele scriitor publicase un articol plin de căldură în care-i lua apărarea lui Caragiale. Peste numai cîteva zile, la ziarul **Facla** el s-a pomenit cu o lungă telegramă, în care Caragiale mulțumea afectuos autorului articolului.

După o vreme, cel care expediase telegrama respectivă a poposit în București, exprimîndu-și dorința, între altele, să-l cunoască pe autorul pledoariei în favoarea lui, publicată în **Facla**.

Dar anii trecuseră. Arghezi nu mai era băiatul de altădată de la expoziție! Se schimbase și la înfățișare, dar în mod sigur la scris.

În clipa cînd Caragiale l-a văzut, după numai cîteva cuvinte, deodată s-a întrerupt, izbucnind pur și simplu: „la ascultă, mă, eu pe tine te cunosc foarte bine!” „Așa e, domnule Caragiale, mă cunoașteți.” „Mă, tu ești Theo, cu care luam eu masa cîteodată atunci, după expoziția aceea!” Și fără alte cuvinte l-a prins de gît și l-a sărutat pe ambii obraji.

„Ai văzut, mă, Theo, că aveam dreptate cînd îți spuneam că tu scrii? Păi, frate dragă, să cinstim cum se cuvine această întîlnire...”

INVOCAȚIE

*Nici arma vîntului nu mai atacă,
nici ochiul soarelui nu mai sleiește.
Se lasă-o vreme dublă și opacă
și bate ceasu-a bronchie de pește.*

*Cad stele și meteoriți de spuză
și zeii cad și îngerii tomnatici
încît ne-ngheață cifrele pe gură
între aceste triste matematici.*

*Pe pîrtii reci, pe jgheaburi de tăcere
cădem și noi, alunecînde sîinii, —
cu fiecare cifră, în cădere,
bătînd, spre văile de vid, mătănii.*

*Deci pune vîntului cartușe-n armă
și pune-n ochiul soarelui jăratice
și fă să fie iarăși foc și larmă
în cercul — ne frumos și hieratic!*

*Redă-ne gustul înălțării fruste
cu-al pajerelor tutelar criteriu
semeți să fim, cu frunțile auguste,
stăpîni peste-al căderilor imperiu.*

AL. ANDRIȚOIU

PRIM LECTOR AL BIETULUI IOANIDE

■ Acum 37 de ani romanul lui Călinescu era socotit de autor rodul unor solitare exerciții ce puteau fi împărtășite cel mult prietenilor ■ După un pocinog neprevăzut, manuscrisul cărții circulă cu furie în lumea intelectuală din Capitală și provincie ■ Statul înțelepților a durat mai bine de trei ani.

Toamna anului 1949. Eram redactor la Editura pentru Literatură și Artă, condusă de profesorul Al. Rosetti, care își continua opera de mare editor începută sub egida Fundațiilor. Ne aflam de fapt în aceeași clădire, tipăream la aceeași imprimerie, folosind același aparat administrativ. Toată editura se compunea atunci din trei oameni: Al. Rosetti, Cicerone Theodorescu și subsemnatul, la care se adăugau trei consilieri externi: Camil Petrescu, Perpessiciu, Petru Comarnescu și două secretare, Gane și Frenkel. Directorul nostru era membru al Academiei, șef de catedră și deținea pe acel timp și funcția de rector al Universității.

Prețuit pentru activitatea lui științifică, de filolog și de singular creator al unor patente în domeniul editorial, Al. Rosetti avea darul de a-i captiva pe oameni. El însuși era un consumator de relații, ca să nu zic de oameni, și un atent cultivator al lor, de la nomenclatorul științelor și artelor la condeiele literaturii și ale presei, de la cercurile familiilor de neam la muncitorii și funcționarii cu care activitățile lui veneau în atingere. În iarna precedentă profesorul mă invitase la o masă, într-o simăbătă seara, masă la care am întâlnit încă nouă sau zece invitați printre care: Camil Petrescu, Ion Barbu, Radu Boureanu, Oscar Lemnar, Marcel Bresașu, juristul Mircea Manolescu. Mai târziu, când această masă devenise periodică, din două în două săptămâni, printre participanți aveau să apară Șuli Gheorghiu și Virgil Teodorescu, introduși în grațiile profesorului de către Lemnar și de mine. De câteva ori, între convivi s-au numărat G. Călinescu, J. Byck și Mihail Ralea, pe atunci ambasador al țării la Washington. Masa avea loc, la început, într-un salon de la parterul Casei Universității unde vestitul restaurator Covaci, fostul patron al restaurantului Cîna, cu ținuta lui de călugăr capucin, ne întâmpina de fiecare dată, oferindu-ne tot ce putea uimi cultura culinară a cucușcătorilor și necunoscuților.

Într-o seară de octombrie a acelei toamne,

la una din obișnuitele noastre mese bilunare a luat parte și G. Călinescu. Îl cunoșteam puțin. Când îmi apăruse volumul **Turnuri** a scris despre el o cronică în Națiunea. Iar cu câteva săptămâni înainte am stat de vorbă când trecuse pe la editură pentru a lăsa corectura în pagină a celor două volume de format mare dintr-o nouă ediție a **Operei lui Eminescu** care le cuprindea pe cele cinci ale primei apariții de la Cultura Națională, evident cu schimbări și adăogiri. (Cu toate că se pregătea centenarul nașterii lui Eminescu pentru începutul anului ce urma, plumbul acestei a doua ediții a mai zăcut încă ani de zile pe mesele tipografiei din Șerban Vodă.) În acea perioadă, sub pretextul că marele critic conducea un ziar și se ocupa de politică, la catedra lui au fost promovați „înlocuitori”, termen folosit astăzi în desemnarea unui sortiment de cafea cu amestec. Dar din luna februarie a anului 1949 apariția ziarului Națiunea încetase, la catedră rămânând mai departe tot înlocuitorii.

În acea seară, Călinescu și-a făcut apariția cu o exactitate englezească, fix la ora convenită, îmbrăcat elegant și foarte bine dispus. O pălărie nouă, gri, cu fetru mătăsoasă de foarte bună calitate mai păstra forma căpăținelor de lemn ale prăvăliei, neîmblinzită încă de purtare. Întîmplarea a făcut să-i fiu vecin la masa lungă, dreptunghiulară, așezată în mijlocul salonului și prezidată de amfitrion. Meniul era dinainte comandat și din el nu lipseau paharul de Martini și o seamă de antreuri care puteau înfrunta examenul celor mai avizați dintre gurmanzi. Băutori de mare nădejde nu se găseau printre cei de față, dar vinurile lui Vasilescu, pivnicerul Casei Universității, primeau de fiecare dată laude. Din rîndurile convivilor nu lipseau în seara respectivă Camil și Ion Barbu. Autorul **Patului lui Procust** stătea și acum, ca de obicei, lângă Rosetti, zîmbitor, cu mîna stîngă la ureche, apăsînd în auriculă un mic aparat auditiv. Barbu, la început, nu părea a fi în tot largul său, dar peste puțin timp frazele lui sentențioase au început să curgă, după ce i-a reproșat marelui critic că în **Istoria Litera-**

turii îl comparase cu Bolintineanu, iar acesta i-a răspuns, cu o perfectă lealitate, spunând că această alăturare constituia un elogiu și afirmația a fost demonstrată pe loc cu brio. Mesese erau de obicei animate, anecdota avându-și și ea locul printre discuțiile care se purtau în jurul literaturii și artelor. Erau evocate întâmplări și figuri pitorești din trecut, foști profesori, tipuri ale cafenelei și boemei bucureștene, unele demult dispărute. Mircea Manolescu și Lemnaru îl imitau pe Ciuntu, profesorul brăilean ale cărui ziceri aminteau de Ubu Roi. Fiecare din convivi contribuia cu ceva la acest praznic al cuvintelor, căruia i se mai spunea și masa becherilor.

Aflându-mă acum la masă, în stînga maestrului, am socotit că ar fi lipsit de cuviință să nu-i adresez întîi eu un cuvînt. Mi-a venit atunci în minte prima strofă din poezia **Neoromantică**, apărută în volumul de versuri de la Cultura Națională despre care și scrisesem în **Rampa** cu doisprezece ani înaintea. Era un portret al poetului de altădată, fixat în cadrul naturii cu o sobră, sigură și lapidară minuire a pensulei, în tactul riguros al iambilor suitori:

**La locul cel de munte sub ninșii colți alpini
Pe-o bancă de mesteacăn solemn și elegant
Ax redingotei negre, cilindrului gigant
Funebră turlă sumbră printre molifi și pini
Ședea acum un secol poetul...**

Îi recitasem în șoaptă acest început de poem, întrebându-l dacă pentru cel de al doilea instrument, cel al creației artistice, și-a mai putut găsi timp printre solicitările ultimilor ani. Călinescu și-a ascultat, contrariat parcă, versurile în care sintagma „solemn și elegant” putea fi socotită o aluzie la ținuta lui ceremonială din acea seară. Tăcere de o clipă, apoi a ridicat capul, m-a privit cîteva secunde ca și cînd ar fi făcut o socoteală mentală și îndreptînd spre mine un deget, cu un gest care-i era caracteristic, mi-a spus:

— Dacă-mi telefonezi de azi într-o lună, am să-ți dau să citești un roman!

I-am răspuns că mă simțeam peste măsură de onorat de această promisiune și că editura, care se afla într-o mare lipsă la acest capitol al prozei, va fi tot atît de bucuroasă.

— Nu, dumitale ți-l dau, dumitale personal, nu editurii!

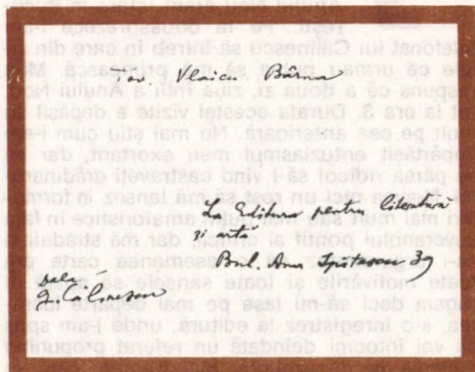
Cele patru săptămîni au trecut și într-o sîmbătă după prînz l-am format numărul telefonului de acasă. Mi s-a răspuns cu multă amabilitate că mai trebuia să aștept și mi s-a dat un nou termen. Mai aveam două zile pînă la data convenită cînd l-am întîlnit pe maestru față-n față, în holul clădirii unde funcționa cantina și birourile Fondului Literar, de strada

Romană, azi strada Eminescu. El cobora scările de la o ședință a comisiei însărcinată cu pregătirea centenarului Eminescu. Îmbrăcat în palton, cu aceeași pălărie scoasă parcă atunci de pe calapod și cu servieta sub braț s-a oprit și mi-a indicat o zi, la ora trei după prînz, cînd mă aștepta acasă cu manuscrisul. Plecat de la editură din timp, am sunat în acea zi la poarta din strada Vlădescu 53. Mi-a deschis doamna Călinescu și m-a condus în biroul ilustrului bărbat, o odaie mică îmbrăcată în cărți și tablouri, comunicînd cu a doua, ceva mai mare, printr-un simli-antreu cu deschidere în ambele părți. M-a primit cu afabilitate în dosul unui birou minuscul pe care erau clădite stive de cărți și dosare, așezat în dreptul ferestrei. Un fotoliu în fața biroului, cu spatele la fereastră, pentru interlocutor. Am fost poftit să stau și am observat că pe birou în dreptul meu se aflau trei caiete groase maculator, cu coperta cenușie, puse unul peste altul. Nu mă înșelasem în bănuiala mea, mă aflam în fața romanului promis.

— Iată-l, mi-a spus gazda, era gata de atunci dar a trebuit să fie transcris. Mi l-a copiat Piru, ca să nu înstrăinez manuscrisul. Citește-l, vreau să-mi spui ce părere ai.

Am deschis cu emoție caietul de deasupra și pe prima filă am citit: **G. Călinescu, Bietul Ioniade, roman...** Înăuntru, pagini compacte de scriitură măruntă, citeață, cu cerneală albastră, pe o hîrtie de foarte proastă calitate.

Am plecat de acolo pe-ntuneric, vizita durase mai bine de două ceasuri. Tema celor discutate au constituit-o strîmbele măsuri aplicate pe acel timp în literatură, în artă, în învățămînt. Articolul lui Sorin Toma menit să demoleze opera lui Arghezi fusese de curînd lansat. El era recomandat oficial ca instrument de lucru în redacții și școli. Președintele Academiei, naturalistul Săvulescu, într-un expozeu de rutină făcut prin vară îl atacase pe Brîncuși, spunînd că el nu are nimic comun cu specificul țării sale. Nici Călinescu nu era uitat, pe ici pe colo, în ședințe, se auzeau înțepături, aluzii, cu privire la fundamentalul ideologic al **Istoriei Literaturii Române de la origini pînă în prezent**, socotită a fi o carte periculoasă, rod al unei concepții corupte, idea-

liste. Vorbisem și de oamenii scoși din meseria lor și lăsați muritori de foame. Unul din ei era pictorul Ciucurencu, pe care marele profesor îl ajuta personal. M-a dus în odaia vecină să-mi arate pe perete, deasupra unei canapele largi, o pictură de mari dimensiuni, copie după o celebră pinză a lui Tizian, o Venus culcată, la picioarele căreia odihnea un câțel alb. Mi-a spus că era câțelul casei Fofează care îl înlocuia pe cel din original. Lucrarea fusese executată de Ciucurencu, care mai târziu, după ce i se dăduse voie să expună, a pictat și cunoscutul portret al lui Călinescu, cu acel cap inspirat, de mare frumusețe. Alt caz de care mi-a vorbit a fost al lui Piru. Nu mai știu pe care din marii îndrumători îl supărase acesta, că asupra lui a fost aruncată anatema, nemaiavind dreptul să publice nici să ocupe un post. Iar marele profesor, cu toată autoritatea lui — mi s-a mărturisit — nu-l putea ajuta decât personal și indirect, angajându-i soția la Institutul de Literatură pe care-l conducea. Necazuri ale celui timp asupra cărora se mai putea vorbi de la om la om, dar numai atât.

Vizita în strada Vlădescu a avut loc pe la 20 decembrie. A doua sau a treia zi obținusem să plec pentru o săptămână în Transilvania, să-mi văd părinții. Înainte de a pleca devorasem deja unul din caiete și mi-a fost ciudă că în tren lumina nu corespundea pentru a continua lectura și în noaptea călătoriei. M-am răzburat însă ajuns acasă, într-un sat din Munții Apuseni, unde zi și noapte n-am mai lăsat din mână celelalte două caiete pînă la ultima pagină. Cartea mă pasiona, cu galeria de tipuri și acțiunea ei nervoasă, savant construită. Sinistra mascaradă legionară nu și-ar fi putut găsi un recreator mai viguros. Scriitorul, cu o artă care-i aparține, a redat atmosfera acelei epoci de groază de pe o poziție obiectivă, dar în esență clar reprobatoare față de ororile domniei lui Caliban. Exultam la gândul că eram primul lector al acestei noutăți și existau altele argumente pentru a demonstra utilitatea tipăririi ei în acel moment.

Săptămîna de vacanță a trecut repede și în dimineața ajunului Anului Nou eram întors în București. Pe la douăsprezece i-am telefonat lui Călinescu să întreb în care din zilele ce urmau putea să mă primească. Mi-a răspuns că a doua zi, ziua întâi a Anului Nou, tot la ora 3. Durata acestei vizite a depășit cu mult pe cea anterioară. Nu mai știu cum i-am împărtășit entuziasmul meu exortant, dar mi se părea ridicol să-i vind castraveți grădinarului. N-avea nici un rost să mă lansez în formulări mai mult sau mai puțin amatoristice în fața suveranului pontif al criticii, dar mă străduiam să-i argumentez că o asemenea carte are toate motivele și toate șansele să apară. Îl rugam deci să-mi lase pe mai departe lucrarea, s-o înregistreze la editură, unde i-am spus că voi întocmi deîndată un referat propunînd editarea ei de urgență. Mai trebuia, cum se

obișnuiește, și un al doilea referat, dar eram sigur că el va fi tot atît de pozitiv.

Marele critic nu părea convins că toate șansele ar concura într-un atare sens, dar s-a învoit să-mi lase manuscrisul. Evident, o carte se scrie ca să fie publicată și acest gînd nu-i era străin nici autorului în cauză. Dar în tulburarea atmosferă din acel moment, cînd nici un teren nu era sigur și fiecare pas trebuia să pipăie terenul cu antene nevăzute pentru a nu se innămoli fără ieșire, reținerea gazdei mele era justificată. Discutasem și despre cheia unora din personaje, Manigomian, Pomponescu, Gaitani, Hangerlioica, dar presupunerile mele fură contestate fără convingere și cu un zîmbet. N-am insistat. Mai târziu ele deveniră loc comun.

În prima zi de lucru din noul an 1950, întors la editură, am redactat un cuprinzător referat care număra șapte pagini, recomandînd editarea romanului. L-am pus pe masa directorului, a doua zi, împreună cu manuscrisul. Surprins și foarte bucuros, Al. Rosetti a citit referatul și mi-a mai cerut amănunte. Nu-i venea să creadă, un nou roman de Călinescu? Cînd l-a scris? Și pentru că trebuia încredințat unui al doilea lector, l-am lăsat să decidă. În zilele următoare mi-a spus că îl dăduse cuiva din afară și cu un gest elocvent a arătat în sus. Era clar că se adresase unui om al puterii.

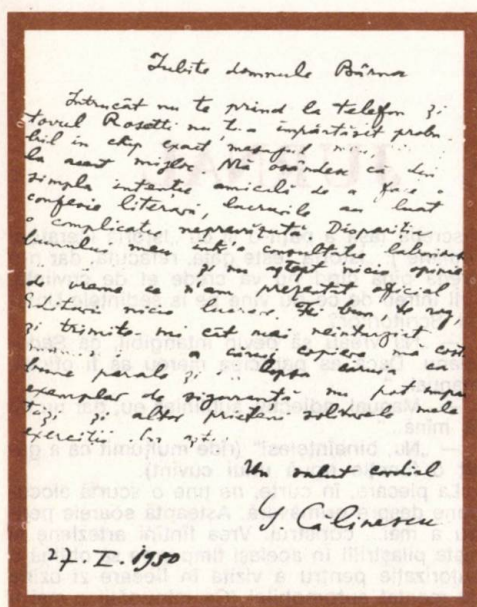
Trecuseră trei săptămîni bune de cînd manuscrisul ieșise din editură și într-o dimineață pe la orele 11, la ușa biroului unde lucram bate cineva și își face intrarea, stînjinit, un om de serviciu de la Academie, cu șapca sub braț și cu un plic în mînă, întrebînd de numele meu.

— Aveți o scrisoare de la tovarășul academician Călinescu, mi-a spus el, aflînd că l-a nimerit pe destinatar.

Am deschis plicul care purta antetul înaltei instituții și am citit, scrise cu o cerneală violetă, rîndurile ce-mi erau adresate. Le reproduc: „Iubite domnule Bărna, intrucît nu te prind la telefon și tovil Rosetti nu ți-a împărtășit în chip exact mesajul meu, recurg la acest mijloc. Mă osîndesc că din simplă intenție amicală de a face o confesie literară, lucrurile au luat o complicație neprevăzută. Disparația bunului meu într-o consultație laborioasă nu-mi convine și nu aștept nici o opinie de vreme ce n-am prezentat oficial nici o lucrare. Fii bun, te rog, și trimite-mi cit mai neîntîrziat manuscrisul a cărui copiere mă costă bune parale și din lipsa căruii ca exemplar de siguranță nu pot împărtași și altor prieteni solitarele mele exerciții. În așteptare un salut cordial (semnat) G. Călinescu”.

Am parcurs pe nerăsuflăte scrisoarea și făceam deducția că al doilea referat se produce, dar cu alte recomandări decît ale mele și înainte de a ajunge la editură, încheierile lui au mers drept la autor alarmîndu-l. I-am spus mesagerului, care mă întreba de răspuns, că îl voi duce personal acasă la tovarășul academician. La douăsprezece, cînd a apărut ca de obicei patronul nostru, i-am arătat scrisoarea.

— Da, dragul meu, mi-a spus directorul,

când l-am întâlnit ieri pe Călinescu zicea că vrea înapoi romanul... Nu înțeleg, i l-ai luat cu sila?

— Nu, domnule profesor, mi l-a dat de bună voie, dar cui l-ați încredințat dumneavoastră?

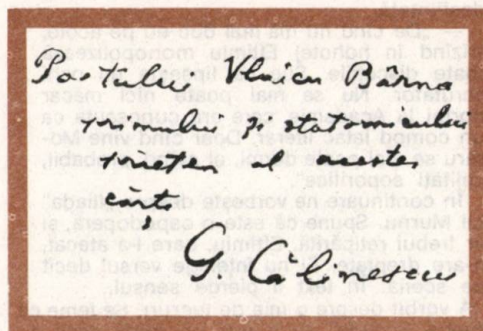
Persoana de sus, pe care mi-a numit-o, nu redacta referate, trebuise doar să-l desemneze pe cel indicat s-o facă. Secretara Frenkel, care apăruse la raportul zilnic, cu mapa în brațe, auzind despre ce vorbeam ne-a spus că referatul, împreună cu manuscrisul, i se aduseseră în acea dimineață de curierul de la Academie. Ni l-a pus pe birou. Cu voce tare, l-am citit profesorului, erau trei pagini îndesate, scrise la mașină, etalând o mie și una de obiecții, ilustrate cu citate din clasicul marxismului și demonstrând nocivitatea, conținutul periculos al cărții. Am rămas uluit, mai ales după ce am citit în josul nemilosului rechizitoriu numele semnatarului, un tânăr publicist inteligent și cultivat, cronicar cinematografic și cronicar plastic, Eugen Schileru, pe care-l cunoșteam. Ne-am lămurit astfel și firul de inducție prin care conținutul celui de al doilea referat ajunsese la Călinescu, alarmându-l. Autorul lui ocupa atunci postul de director adjunct al Bibliotecii Academiei și negativul act fusese bătut la mașină acolo, în cadrul serviciului.

Cunoscând acum starea de lucruri, am ridicat receptorul și am obținut imediat o scurtă audiență. Soferul Chemendia m-a transportat la orele unu la adresa cunoscută și după douăzeci de minute m-a readus îndărăt. Mă gîndeam că voi fi întâmpinat cu fulgere și

trăznete, conținutul scrisorii fiind destul de amar. Sub braț țineam cele trei caiete ale manuscrisului pe care autorul mi le cerea atît de categoric, osîndindu-se că „din simplă intenție amicală” și-a făcut un rău. Aveam să mă întorc însă tot cu ele. Pentru că, spre mirarea mea, l-am găsit destins, cordial, și mi-a venit mai ușor să-i dezvolt teoria pe care o pregătisem în cele cîteva minute de drum. l-am arătat că avînd un aviz favorabil și altul negativ va mai fi necesar un nou consult, angajînd alt sau alți referenți, pentru a ajunge la bunul sfîrșit de care nu mă îndoiam. Pentru asta îl rugam să ne lase pe mai departe textul cărții, pe care-l vom dactilografia pe speșele editurii, în cîteva exemplare, ca să putem obține mai multe păreri. l-am mai sugerat că retragerea manuscrisului de la editură, după referatul negativ care se produsese, n-ar fi făcut decît să-l valideze pe acesta.

Omul s-a învoit cu propunerile mele, conținutul celor trei caiete a fost multiplicat, cele cinci sau șase copii de la editură au făcut la rîndul lor pui în afară, circulînd la Comitetul Central, la Academie și Universitate, prin redacții, la Cluj, la Iași și-n alte orașe din țară. Toată lumea intelectuală vorbea de noul roman al lui Călinescu.

Editura pentru Literatură și Artă a fost apoi restructurată, Rosetti s-a retras înlocuit de A. Toma, subsemnatul am trecut în calitate de consilier la Radio. Pe Călinescu îl vizitam cel puțin o dată pe lună, era încîntat de ecurile pe care le stîrnea **Bietul Ioanide** în toate părțile. Circulînd ca manuscris, într-un fel de semi-clandestinitate, cartea își pleda singură cauza. Peste trei ani, învingînd toate obstacolele și îndoielile, a apărut triumfătoare în primă ediție, cu ilustrații de Corneliu Baba. Înainte de a se vedea în librării, un telefon din partea autorului mă poțea la el acasă. Pe birou, în dreptul fotoliului pe care mă aflam, în locul unde stătuseră odinioară cele trei caiete maculator, mă aștepta acum un exemplar din **Bietul Ioanide** cu o supra-copertă de culoarea peruzelei. l-am luat în mînă, l-am deschis și pe prima lui pagină am putut citi: „**Poetul lui Vlaicu Bărna, primul și statornicul prieten al acestei cărți. G. Călinescu.**” Din dosul biroului, amfitrionul mă privea cu zîmbetul lui de sfînx.

PAGINI DE JURNAL

■ 30 MAI, 1953

Cu Veronica și Milo, în vizită la Bacovia. Poetul, uscat ca un sfînt bizantin, șade țeapăn într-un fotoliu. Are o figură de Christ alcoolic, fumează mucuri (deși își poate cumpăra orice fel de țigări), răspunde prin da sau nu, nu-și mai amintește mai nimic, sau nu vrea. I se vorbește despre ediția poeziilor lui proiectată la Espla, — și el ascultă indiferent. Doamna Bacovia turuie tot timpul, îi merge gura trei ore fără întrerupere, povestindu-ne toată viața lor. O idee interesantă: strînge material pentru un „Muzeu Bacovia”, pe care-l dorește instalat în casa lor, după ce ei se vor duce dintre cei vii. Fiul lor, un personaj ciudat, cu capul mare, vorbind cu aer important, despre marxism și „plus-capital”. Vizita a fost tristă, penibilă, deși „poetul este astăzi foarte bine dispus” ne anunțase soția lui. Cum o fi cînd este indispus?

■ 13 MARTIE, 1954

La prînz, cu M. Petroveanu, la George Călinescu. Îi cer ajutor în problema Macedonski: să pot cerceta mss. aflate la Institutul de istorie literară. Îmi spune că materialele lor nu sînt pentru uz public, ca anumite persoane fac cercetări și numai după ce le comunică, prin publicații, pot fi folosite, arătîndu-se sursa! În cele din urmă, după o intensă argumentare, îmi promite sprijinul. Să-i arăt studiul și-mi va da materialele noi pe care le posedă.

Face o serie de observații asupra Chinei, pe care a vizitat-o în toamnă și despre care a scris o carte, predată Ed. Espla, unde așteaptă tiparul. Cu Academia spune că este ... certat, iar secția de literatură ar trebui desființată.

— „De cînd nu mă mai duc eu pe acolo, (rîzînd în hohote) Eftimiu monopolizează toate discuțiile. Știe că lipsește un ochi scrutaător. Nu se mai poate nici măcar dormi la Academie, care era cunoscută ca un comod iatac literar. Doar cînd vine Moraru se mai poate dormi, el avînd, probabil, calitate soporifice”.

În continuare ne vorbește despre „Iliada” lui Murnu. Spune că este o capodoperă, și ar trebui retipărită. Eftimiu, care l-a atacat, n-are dreptate. El nu înțelege versul decît pe scenă. În text îi pierde sensul.

A vorbit despre o mie de lucruri. Se teme că „Bietul Ioanide” nu e pus pe piață decît cu

discreție (așa a pățit-o și cu „Istoria literaturii române”). „Istoria” este gata, refăcută, dar n-o preda pînă cînd nu va crede el de cuviință.

Îl întreb de ce nu vine pe la ședințele Uniunii Scriitorilor?

— „Nu vreau să devin intangibil, ca Sadoveanu. Dacă aș participa mereu aș fi oficial, manual...”

— „Manual, adjectiv, subliniez eu, dar nu de la mîna...”

— „Nu, bineînțeles!” (ride mulțumit că a găsit o funcție nouă unui cuvînt).

La plecare, în curte, ne ține o scurtă alocuțiune despre primăvară. Așteaptă soarele pentru a mai... construi. Vrea fîntini arteziene și niște pilaștri!!! În același timp vrea să obțină o autorizație pentru a vizita în fiecare zi uzina de montat automobile! (Ce minunătii o mai fi avînd în cap? Partea a doua a „Bietului Ioanide”?). Cînd ne-am îndepărtat bine, îmi strigă încă o dată, din urmă, că-mi va căuta materialele pentru a mi le pune la dispoziție. Apoi s-a grăbit să intre în casă, probabil în biroul lui, încărcat cu cărți, tablouri, obiecte disperate amintind renașterea, blazoane, casete de film, decorul în mijlocul căruia stă mai toată ziua, lucrînd.

■ 14 APRILIE, 1958

Cam pe vremea asta, acum trei ani am ținut o conferință despre Maiakovski la Institutul de relații cu străinătatea. Lume multă. Înainte de a începe, cineva mă invită într-un birou, unde mă aștepta, răsfoind niște reviste, Camil Petrescu. Îi trimiseseam cu cîteva zile înainte, o mică scrisoare, rugîndu-l să colaboreze la „Tînașul scriitor” pe care-l conduceam pe atunci.

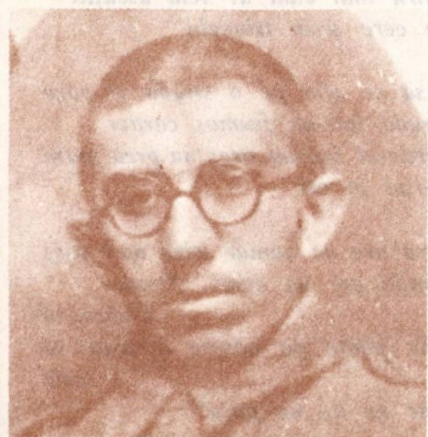
— „Ții o conferință interesantă? Despre ce vorbești?”

Nu prea știam ce să-i răspund.

— „Nu mă simt prea bine, dar dacă este ceva interesant rămîn”.

I-am spus că voi vorbi despre comanda socială și felul cum o aplică practic Maiakovski. L-a interesat și a rămas. După conferință m-a felicitat. Urma un film documentar despre M. pe care eu îl văzusem de vreo patru ori. Îl văzuse și Camil. M-a invitat să-l însoțesc pînă acasă. N-am mers direct, și astfel ne-am plimbat mai mult de o oră pe străzi. Era o primăvară insinuantă. Mi-a vorbit mult despre reviste, modul de lucru cu tinerii, dezamăgiri, multe dezamăgiri...

— „Tinerii nu înțeleg ce înseamnă un ajutor, ei îl pretind ca pe un drept. Nimic nu i se pare mai natural unui tînaș decît să intervii

Mihu Dragomir în trei ipostaze:
copil, elev, militar

pentru el la o revistă, să-i faci cronica primului volum..."

Am protestat, încercînd (e adevărat, nu prea convins) să-i arăt că acum crește o altă generație, un alt tineret...

— „Veți vedea, veți vedea...”

Printre altele am vorbit despre Emil Gulian. I-a făcut un elogiu pe care regret că nu l-am notat atunci imediat. Singurul defect ce i-l reproșa, era limitarea numai la poezie. Am replicat că a scris și critică literară.

— „A, critica... Asta e o funcție inconștientă a oricărui scriitor”.

Cum știam că Gulian lucra și la un roman (sau poate doar îl plănuia?) i-am spus-o.

— „Păcat că n-a rămas nimic! Numai în roman se vede scriitorul”.

— „În teatru nu?”

— „Teatrul este tot roman”.

De ce oare astăzi, toată ziua, m-am gîndit la această întîlnire?

■ 7 Iunie, 1959

Poezia care nu este gîndire, descoperind noi adevăruri, nu este decît o moleșeală a simțurilor. Contemplația „în sine” este o stare de toropeală. Poeții care fac doar „stil frumos” se pierd iremediabil. În definitiv, omul poate trăi fără gînduri? De ce tocmai poezia să i le adoarmă?

■ 10 Martie, 1960

Am terminat „Poezia și comanda socială”, într-o formă oarecum mulțumitoare. Mi-e teamă, doar să nu fie unilaterală, deși cred că am dezbătut problema în fondul ei, chiar dacă într-un stil foarte laconic. Capitolul despre Argezi este într-adevăr bun. Am sentimentul de a fi spus esențialul.

Sînt pe sfîrșite cu „romanul”, care acum este o înșiruire de 15 povestiri despre front. Nu-mi dau seama de fel cît de realizat este. Trebuie să-l dau mai întîi la lectură pe la cîțiva „oameni pretențioși”.

■ 26 Noiembrie

G.I. îmi spune, mai mult decît contrariată, că voi fi scos din colegiul de redacție al revistei. Îi explic că trebuia să se întîmple mai de mult, dar nu mă înțelege. (Asta din pricină că nu-i pot spune totul). Faptul mă doare, desigur, dar este perfect normal și echitabil. Nu mi-a rămas decît o cale: să scriu, să scriu tot ce am adunat în mine, să aștern pe hîrtie lucruri pe care de ani de zile le tot amîn. De fapt, aceasta înseamnă că mi-a rămas totul! Dacă nu ar fi aceste grele datorii bănești! Dar nici aceste sufocante obligații nu sînt gratuite: plătesc pentru a-mi aminti de atîtea greșeli! Greșeli care știu că nu se vor mai repeta, desigur, nici măcar în amănunte, dar despre care este păcat că nu pot vorbi cu nimeni deschis și perfect obiectiv. Încăpățînarea mi-a făcut destul rău. Așa zisa „inteligentă”, manifes-

tată în replici „spirituale”, a făcut ca mulți să mă deteste, uneori pe bună dreptate. Mi-am căutat deseori prieteni printre cei dispuși să mă asculte, dacă nu să mă aprobe fățiș. Am spus prea mult „eu”, deși, rămas singur, — între acești patru pereți care mi-au vegheat în somniile, — știam prea bine că sînt un biet fir de nisip... Un spirit de contrazicere exagerat, un sentimentalism bolnăvicios, o dorință de dominare față de cei intimi, o prea mare înțelegere față de durerile mele, mari sau mici, o mare putere de muncă, uneori consumată în vînt, un simț ascuțit al adevărului, pentru care sînt gata să sar și-n foc, alături de minciuni convenționale sau periculoase, plus capacitatea de a inventa, pe socoteala mea, fapte neadevurate, uneori chiar dezonorante, numai de dragul de a juca un rol „mare”, față de auditori, un amestec de punctualitate și indiferență, de intransigență și cedare, — calități și defecte care îmi sînt azi atît de clare! Unele defecte le știam de mult dar le consideram prea mărunte și în tot cazul inoperante față de „calități”! Nu, așa nu se mai putea continua! Ceea ce i-am spus lui Titi, cu zece zile în urmă, că nu voi mai minți niciodată, nu se referea numai la relațiile cu femeile, în care m-am mințit chiar și pe mine, destul. Hotărîrea de a nu mai minți în **nici un domeniu** (și este vorba de micile minciuni cotidiene, precum și de marile minciuni întîmplătoare) mi-a fost impusă de viață, astă vară, cînd am smuls din mine **ultimul** strop de aproximație, în problemele care cer numai **da** sau **nu**. Desigur, va

trebui să nu mă mint, în primul rînd pe mine. Pentru asta am punctul de sprijin pentru pîrghia care va urni viitorul: ceea ce am scris în ultimii 15 ani. Sînt multe naivități și rebuturi literare (chiar dacă, incontestabil sincere) în acest morman de file înnegrite pînă acum, dar (încă o dată) nici o literă nu contravine adevărului trăit de ființa mea intimă. Mă aflu aici, după ce am parcurs poate mai mult de trei sferturi din viață. Pentru ceea ce mi-a mai rămas, voi fi necruțător cu mine. Era și timpul.

■ 11 MARTIE, 1961

Ducîndu-mă să-l văd pentru ultima oară pe Cezar Petrescu aflu și de moartea lui Cristian Sîrbu. La ora 12 cînd încep garda la catafalcul lui Cezar, Sîrbu era de o oră în mormînt. Se spune că a murit în chinuri groaznice. Cu el mai moare ceva din tinerețea mea. Nu mă pot duce acum la cimitir, este ca și cînd mi-aș vizita propriul mormînt. Doamne, unde sînt nopțile dinainte de război, străzile colindate pînă la ziua cu Sîrbu, în căutarea marelui adevăr poetic?

■ 12 MARTIE

Poezia, indiferent de aspectul formal, trebuie să fie o sinteză a tot ceea ce știm pînă atunci plus ceea ce credem că va fi miine. Orice poezie este o monografie, o sinteză a esenței sentimentului și gîndirii despre tema dată.

DESEN INFANTIL

*Copilul desenează o casă
o construiește singur pe dinăuntru și
pe dinafară*

*înăuntru pune o masă
afară alipește o scară*

*înăuntru sînt eu tu el
eu tu el stau la masă
lîngă scară afară se mai poate
vedea un cățel
pe nimeni să intre nu lasă*

*eu tu el sînt făcuți pasămite
din membre cap trunchi*

*patru linii cum ar veni ascuțite
un cerc și-un triunghi*

*casa se află pe o stradă se pare
strada într-un frumos cartier
cartierul într-un oraș nu prea mare
orașul în cer*

*casa are un număr (cine nu-l știe)
strada are un nume: Strada*

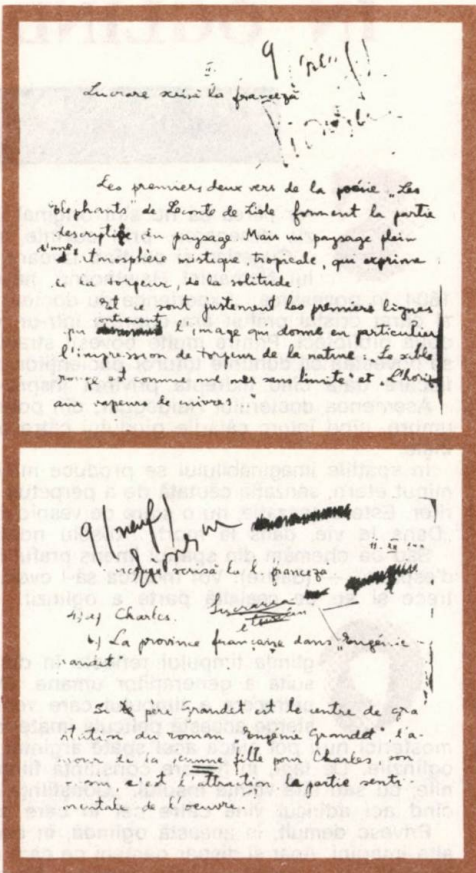
*Umbroasă
cine poate pe adresa aceasta să
scrie
cine nu ne ne pasă!*

MARIUS ROBESCU

AMINTIRI DIN ANII ȘCOLII

Sînt vieți, chiar și în cîmpul literelor, care ridică semne de întrebare într-unul sau altul din momentele cheie. Întrucît, cel puțin în prima parte a vieții sale, Eugen Ionescu aparține literaturii române, este normal să cerem istoriografiilor literari să pună ordine în prea marea varietate din datele de stare civilă ale scriitorului care apare, cînd mai tînăr, cînd mai bătrîn, nu numai în lucrările de specialitate românești, ci și în cele străine. Pentru a nu pluti în vag, iată exemplul datei de naștere a academicianului francez Eugène Ionesco: el este născut în 1909 pentru Mic dicționar enciclopedic (Buc., 1972), dar în 1912 pentru Dicționarul enciclopedic român (Buc., 1964) și pentru Dicționar al literaturii franceze (Buc., 1972). Nici străinii nu par a fi de acord: Nouveau Petit Larousse (Paris, 1970) îl crede născut pe celebrul dramaturg în 1912, în timp ce confratele italian Enciclopedia Curcio per tutti (Roma, 1966) îl consideră venit pe lume în 1908. Care să fie adevărul? Întrebarea e cu atît mai îndreptățită cu cît la un singur an diferență de apariție, în 1978 „Scriitori francezi” (Ed. științifică și enciclopedică) îl arată pe Eugen Ionescu născut la (exact) 26 noiembrie 1912; iar în 1979 „Dicționar cronologic. Literatura română” (în aceeași editură bucureșteană), scriitorul este presupus a se fi născut (cu aceeași exactitate) la 13 noiembrie 1909... E clar că cercetările de istoriografie literară ar trebui în acest sens continuate.

Și-acum, al doilea domeniu de dispută în care — cu dovezi sigure la îndemînă — putem da o mînă de ajutor cercetătorilor. Este vorba de data la care Eugen Ionescu a părăsit țara sa natală și s-a stabilit în Franța. Exemplificări: DER (vol. II, D—J), în 1964, dar și în 1972 MDE și Dicționar al literaturii franceze pretind la unison că Eugen Ionescu „a emigrat în Franța în 1938”, „în 1938 se stabilește în Franța” sau „s-a stabilit în 1938 la Paris”. Inexact! Acest lucru îl putem afirma cu certitudine nu numai cei care i-am fost elevi în clasa a VIII-a C a Liceului „Gheorghe Lazăr” din București, în anul școlar 1940—1941, ci și Anuarul acestui liceu pe anul 1940—1941, un volum de 168 de pagini apărut la tipografia „Vulturul” din București. Anuarul îl arată pe Eugen Ionescu profesor de limba franceză și chiar diriginte al clasei a VIII-a C. Și dacă n-ar fi insuficient, am putea prezenta caietul de teze din acea epocă, pe care cu scrisul său ascuțit și cu semnătura sa „E. Ionescu” dă nota „9 (neuf)” și comentează: „Contraste frappant entre l'orthographe et le style.” La corectarea tezelor școlare, multele ștersături în

adnotații îl arată — cel puțin ca dascăl de liceu — nehotărît, oscilant, poate mereu în căutarea perfecțiunii. Altfel, ca diriginte, fără a fi prea vorbăreț, era mai curînd conciliant, încuraja tendințele elevilor spre manifestări sportive și nu a pregetat să participe — într-un restaurant periferic — la banchetul de sfîrșit de studii.

Cu aceste mențiuni, sîntem desigur mai dispuși să acceptăm afirmația din volumul „Scriitori francezi” (menționat mai sus) care susține despre Eugen Ionescu: „pleacă... la Paris, în 1942, unde se instalează”.

VICTOR BÂNCIULESCU

VĂZUȚI ÎN OGLINDA TIMPULUI

(pagini de memorii — fragment)

-ar părea că nu sînt original în formularea, în materializarea, sau mai bine zis desenarea, prin cuvinte, a fenomenului.

Cugetînd și căutînd izvoare, posibile similitudini, întîlnesc în „Povestirile” lui Nathaniel Hawthorne, născut la Salem, locul cel cu „vrăjitoarele”, în 1804, în povestirea: „Experience du docteur Heidegger”, următorul pasagiu: „...O oglindă, al cărei cristal prăfuit era cuprins într-un cadru de aur întunecat, era suspendată între două biblioteci. Printre multe povești stranii ce se spuneau în legătură cu acea oglindă, se povestea că duhurile tuturor pacienților doctorului, morți, trăiau și îl priveau în față, de fiecare dată cînd îndrepta privirea înspre acolo”... Aceasta ar fi „memoria tiranică”...

Asemenea doctorului Heidegger, din povestirea lui Hawthorne, mă văd privit, de atîtea umbre, cînd întorc cătările gîndului către oglinda mea, oglinda amintitoare a conștiinței mele.

În spațiile imaginabilului se produce minutul etern, senzația de a bloca timpul în acel minut etern, senzația căutată de a perpetua imaginea, imaginile a ceea ce piere sau e pieritor. Este o senzație, nu o stare de veșnicire de absolut, putînd spune după Clemenceau: „Dans la vie, dans la mort, l'absolu nous échappe”.

Sau că chemăm din spațiul imens praful imaterial în care se destramă totul. „Poussière d'espace” — (Sartre). Voi încerca să-i evoc, să-i descifrez din apele oglinzii, înainte de a trece și eu de cealaltă parte a oglinzii.

Oglinda timpului reflectă în dimensiile, în adîncimile ei fără limite nesfîrșita suită a generațiilor umane. Ochiul memoriei sondează, urmărește această petrecere a timpului care vehiculează epoci, stări, ființe. Nimic nu-i poate șterge această peliculă imaterială, vrăjitei oglinzi. Nici timpul, nici agenții atmosferici nu-i pot ataca acel spate argintat, acea de-a doua față pe care o au îndeobște oglinzile. De fapt, în fiecare conștiință ființează oglinda memoriei. Ea își cheamă imaginile, cu sau fără voința insului. „Conștiința pare o oglindă de apă în care, cînd aci cerul, cînd aci adîncul vine către cel în care ea își împlinește mișcare”, spunea Valéry.

Privesc demult, în această oglindă, în care îmi văd imaginea însoțită de mereu alte și alte imagini. Apar și dispar oameni pe care i-am știut, pe care i-am cunoscut, cu care am împărțit un segment de timp material. Ne-am înfrățit umbrele, ființă fizică, am trăit aceleași clipe, aceleași întîmplări, evenimente, uneori plăcute, colorate de idei, elanuri, împliniri, alteori grele, penibile, contradictorii, încurcînd sau stăvilind traiectoriile închipuite de năzuinți, de visuri. Alteori, tragice. Timpul și gesturile lui, oamenii și gesturile lor, au împlinit, au favorizat împlinirea sau prăbușirea, nu a castelelor din Spania cum spune fabulistul, ci clădirile stărilor noastre, dimensiile devenirii întru ființă cum spune Noica, mica sau deplina realizare.

Această oglindă se va materializa într-o carte, cu atîtea oglinzi cîte file se vor aduna. Îi vom vedea în ele pe cei ce au fost, pe cei ce nu mai sînt. Pe cei care au însemnat segmentul lor de timp cu pecetea personală, autentică, mare sau mai strînsă în economia desfășurării vieții și opere.

Pe lîngă unii am trecut în grabă, abia atingîndu-le aura, pe lîngă alții am mers alături drum lung, sau măsurat de soartă, de întîmplare, sau constrîngerii materiale, sociale, intime, sau chiar și politice.

Oameni ai artei, ai culorii, ai materiei, înviind materializînd idei, dînd forme unor eroi

ai gândului sau acțiunii sutelor de pagini de cronică, de istorie. Făuritori de lumi și idei și desfășurări epopeice în mii de pagini. Și aceea tagmă culcată pe snopii de stele, cum spuneam într-un poem odată.

*O, nu mă căuta în amintirea
ce îți lățește dilatatul limb
pe suprafețe moare împlinirea
dă veșnicia spre adînc în
schimb.*

Memoria, în ceea ce vreau să întreprind, nu este o haimana rătăcind de colo, colo, pierdută prin meandre răsucite, neascultînd de punctele cardinale impuse de logică, de o direcționare, nu cu program, dar cu o trimitere organică a desfășurării fenomenului. Fenomenul, în sine, este traiectoria vieții. Punctele de plecare și cele ce conduc spre jaloane de sens, de împlinire organică, sunt cele impuse de țesătura timpului, a ființelor și lucrurilor care compun o lume, o existență. În speță, în ceea ce urmăresc, se constituie în paralelism, în viață în sine și în viață adăugită celei admise, impuse. Viața simplu zis, dăruită fiecărei făpturi gînditoare, cuvîntătoare, se colorează, de la om la om; unul își duce un destin obișnuit, împlinind niște rosturi obișnuit omenesci, fiind folositor șie-și și în general clanului, societății. Alții, dăruți, peste firesc, sau chemați de obiective depășind obișnuitul, se dedică acestor idealuri, ajutînd la o creștere a flăcării, a focului ce luminează calea omenirii, suind-o pe înălțimi, pe culmi, rar învinse, pătrunzînd cu privirea minții în zonele superioare.

Memoria urmărește această cale, cu tot ce înțîlnește pe ea, cu semne și forme ale vieții naturii, cu oamenii dăruți de puterea pătrunderii acestor semne.

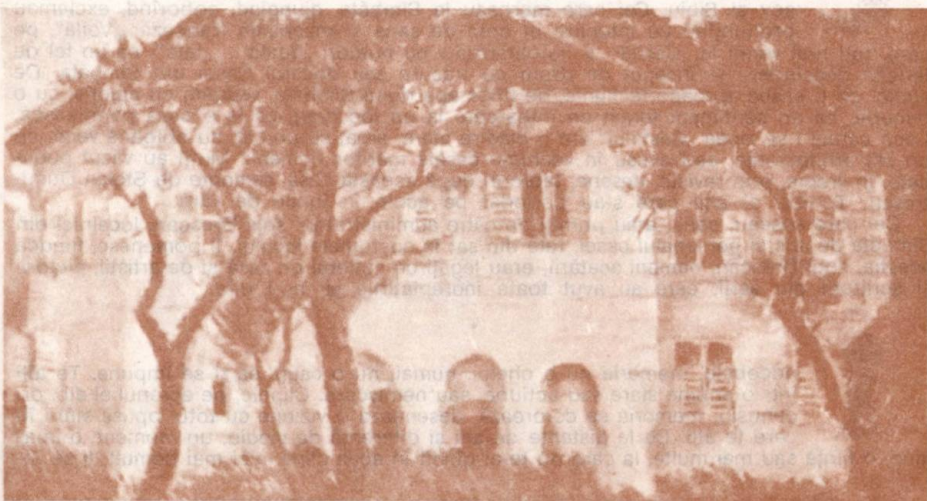
Memoria este, dacă nu forțată, îndemnată, ajutată, să-i fixeze, înțîlnindu-i, să le pătrundă universul de gîndire și de gest, de împlinire în variile reprezentării ale frumosului, ale ineditului, care adăugite, de la ins la ins, au menire să crească lumina, să dilate sfera spirituală, artistică.

Memoria, această oglindă cu mișcare aparent analitică, întîmplătoare, poate fi educată, organizată, aservind-o voinței tale, nevoiei de a distinge, de a evoca epoci, momente, individualități creatoare...

În trecerea anilor, am înțîlnit aceste lucruri, aceste ființe aparte, după hazardul contactelor, la intervale; la trecere de timp, sau în compusul unor locuri și atmosfere propice unor nuclee, a unor ambiante creatoare de artă.

Asemenea locuri au ființat și ființează în unele părți ale lumii, cu precădere, în Franța, Italia...

Artiștii noștri din trecut, mai ales, plasticienii, pictorii, care au studiat în Apus, cu deosebire în Franța, au adus cu ei la înapoiere, în țară, amintirea și nevoia unor asemenea locuri, precum cele din Fontainebleau, Barbizon, cele din Normandia, sau cele din Sud, Saint-Tropez sau Cassis.

În ce mă privește, am avut revelația unui asemenea loc de ambianță artistică, spirituală, în anii tinereții, la Sîmbăta de Sus, în Făgăraș, la acea casă amenajată pentru odihnă și creație pe timpul verii și toamnei.

Ținutul acesta cunoscut și necunoscut, pe atunci, scăldat de apele Oltului, păstra o românie curată, era și este străbătut de o rețea a drumului de fier care leagă Brașovul cu Sibiu și prin acestea cu tot restul țării.

Am spus, cunoscut și necunoscut, fiindcă în afară de rari călători, altădată, de drumeți iubitori de munte, trecînd însă numai peste crestele Făgărașului către Negoii și de seriile de scriitori și artiști care își petreceau vacanța de vară în casa de la Sîmbăta de Sus, era numărul șirul celor ce-au întipărit pasul pe acele locuri.

Satele fură botezate odinioară cu nume de podoabă, cu nume simbolice unele: Voila, Drăguș, Voivodeni, Ludișor. Sînt sate care înfrățesc tonuri de legendă cu profeții, cu limezimi de acuară. Oamenii purtau strai înflorati, aveau înfățișare nobilă, fața ușor înegurată, sau mai bine zis severă, sub negurile muntelui. Ulițele satelor încadrau în porțile de lemn cioplit copii mărunti, mirați cu sumănașele și pălărioarele rotunde, negre, arătînd a jucării de Nürenberg.

Cine a văzut, cîndva, copii din Țara Făgărașului nu va uita niciodată această înfățișare de păpuși stilizate, nu va uita obrazul lor de piersică, gurița de cîreșă, sau vină de zeama afinelor și murelor cu care-și vâpșesc des chipul. Miinile mici, durduii, cămașa însemnată cu riuri de arnici. Cum de neuitat era căutătura mirată a ochilor de cer sau de cenușă, părul ca inul sau aidoma cu aurul, peste care se rotunjeau pălărioarele încercuite cu șnur de culori împletite.

Curății erau muntenii din acele locuri. Era un botez pentru privire, o slujbă de duminică în biserica străveche și afumată a satului, unde stăteau cot la cot cămășile în ale căror cusături înțîlneau ramurile bradului, focul trandafirului între jocurile firului de lînă neagră.

La Sîmbăta de Sus, Constantin Brăncoveanu a avut curte, din care au mai rămas, poate încă, porțile de piatră înflorate din daltă cu laleaua stilizată; poartă închisă sub boltă cu gard de lemn, dar pentru ochii care citesc în trecut pe sub ea, gonesc și azi calești cu voievozi, boieri de țară și jupînițe. La poalele munților simbăteni, Brăncoveanu a durat minăstire. Am apucat în acei ani, paragina ei. Crescuse în ciotul de turlă un copac. Simbol peste simbol. Azi a fost rezidită în vechile tipare. Sus, în munți, mai durează, pe lîngă satul Breaza, urmele cetății lui Negru Vodă. Se ridică odinioară în țaria vînturilor, azi se mai află poate urme, cum sunt urme morminte de domnițe, fărîme de castele domnești, care mai leagă căile nevăzute.

Ținutul Făgărașului este un pămînt ce poartă pecetea trecutului și desfată cu frumusețile peisajului veșnic.

a să ajungi la Sîmbăta de Sus, la casa scriitorilor, de acolo de sub cerdacul munților, trebuia să cobori la stația Voila, aflată de jumătate cale între Brașov și Sibiu. Cei care mergeau la Sîmbăta, ajungînd, coborînd, exclamau pronunțînd cu intonare în chip de sens și rezonanță franceză: „Voilà”, pe care, toți noii veniți la „Castel” îl autolitanizau cu humor: „Voala”... „lată”, ca un fel de fericită descindere și început de drum cu trăsura sau docarul Casei din Sîmbăta. De acolo, pe o șosea aproape rectilinie, pe lîngă apa riului Sîmbăta, vedeam cu emoție, cu o bucurie, ca un sentiment fericit de întoarcere la un loc drag, ca la o casă părintească. Casa căreia i se zicea „Castelul” era o clădire mare, albă, cu un cat, cu obloane verzi, cu un stil arhitectonic, ce-l aveau în vechime casele marilor domenii. Mulți au văzut publicate, în vreme, prin reviste, desene, tablouri după această casă, semnate de Ștefan Dumitrescu, Tonitza și alții care s-au perindat pe acolo în lunile de vară.

Cei care soseau, seria, erau primiți de către administratori: soții Brescan, localnici din Sîmbăta de Jos și personalul casei, fete din sat în costumele locului. Îi pomenesc, fiindcă aceștia, soții Brescan, oameni acătării, erau legați cu sufletul de casă și de artiștii, pictorii și scriitorii din serii, care au avut toate îndreptățirile să nu-i uite.

ndeobște, memoria nu o chemi, numai, nu o cauți, ea ți se impune. Te afli într-o anume stare sau acțiune, sau nemișcare. Clipnic, pe ecranul ei alb, ori cenușiu, memoria se colorează, desenează o viziune cu totul opusă stării în care te afli. De la distanțe de ani și diferență de mediu, un moment, o imagine, o ființă sau mai multe, la care nu te-ai gîndit în acea clipă, nici mai demult, ți se în-

Imagini picturale de la Simbăta de Sus, de Radu Boureanu

fățișează, nechemată, nechemată. Ai rolul unui drum, al unui tunel, al unei pinze, pe care se proiectează cele nechemate. Memoria îți impune ce scoate ea fotografic din adîncul depozitelor nevăzute, neînchegate, poate pînă la tine, în stări și forme de viață reală.

Un chip, clipe amintitoare ale lui de atunci, ale lui altădată, figuri ce stau lîngă sufletul tău, mișcîndu-te, tu în aura lor sau ele în micul tău univers, atunci — siluete mai la periferia interesului tău. Cît vor rămîne, cît de repede le va șterge buretele uitării?

„Cette figure est encore imprimée en moi toute fraîche: dans deux heures, il n'en restera plus de traces”, spune François Mauriac.

„Numai cel care-și iubește meseria (arta și oamenii ei) poate să cheme, să evoce aceste lucruri” — spune Cehov.

Putem gîndi că acei care iubesc viața, sau arta, sau fazele luminoase ale trecutului, pot să-și amintească, sau primesc vizite impuse de memoria, de aducerea aminte nechemată, întîmplătoare.

u trecut zile, cîte, nu le număr, de cînd a sosit prima serie a anului și eu în-
tîia oară la Simbăta. Cînd am coborît, cu ceilalți, din docar, cred că am în-
cercat un sentiment de reîntoarcere la un cămin visat. Nu știam, nu-mi for-
mulam ce simțeam, și că voi scrie odată „în raiul meu la Simbăta de Sus.”

Desigur, cei ce vor citi aceste însemnări, copiii sfîrșitului acesta de veac XX, vor zîmbi în cel mai bun caz. În atmosfera anilor cînd sînt scrise, aceste amintiri vor fi străine de su-
fletul și înțelegerea multora. Dar trebuie învinsă această temere. Peste ceea ce vor crede ei, sunt dator să-i ascult și să-i primesc în memoria mea pe cei ce se impun și apar în
acea oglindă a timpului. Să se gîndească să audă versul pe care Julien Green îl citează în
jurnalul său: „Was the dreamer, they the dream”. „Eu eram visătorul, ei, visul”.

Era prin anul 1929. O după-amiază de vară, după o ploaie repede. Era în amurg. Pri-
veam de la fereastra „Castelului”, veche casă, solidă, albă, pe locurile brîncovenești din
Făgăraș. După ploaie, din soare-apune se strecurau, printre nori, colorate, fascicule de
raze sîngerii-aurii. Vedeam de la fereastră, către rîul Simbătei, o cîmpie ondulată, vîrstată
cu îngrădire de lăturoaie albite cu var. Un cal roib păștea pe tîpșanul de un verde strălu-
minat de soarele în scădere. Calul, cînd se mișca domol, pîscînd, cînd se cabra, ca îm-
boldit de un sfichiu nevăzut.

Cînd se ridica pe picioarele dinapoi, bătînd aerul cu cele din față, aveam impresia
stranie, că din coapse îi vor țîșni două aripi roșii.

Închipuirea construia, pe datele memoriei, imagini de basm și, în ultimă măsură, ima-
ginea cu atribuțiile mitologice. Am avut atunci senzația (viziunea) Pegasului.

Atunci am scris poemul „Calul roșu”, pe care l-a tradus în limba maghiară, marele
poet Atilla Jozsef. Atunci, în acel amurg simbătean, cînd am avut viziunile Pegasului, pe
un tîpșan din spatele Castelului, în aproape de masivul Făgărașului. Pe un tîpșan banal
de la țară, va zîmbi poate careva: Pegasul? „L'imagination se rit bien de la géographie”
Oare nu tot acolo, în cimitirul din jurul bisericiței străvechi, am aflat într-o tufă de „mări-
tă-mă mamă”, străvechea cruce pe care era cioplită inscripția: Hic quiescet in Domino, per
illustris Anna Maria de Valdelievre, ac magnifici Domini Gasparia, exatoris, gubernatoris
Transilvaniae provincii obiit io...

Un sentiment ciudat, straniu, m-a împins să despiciu cu mîinile tufa cu flori galbene, cu petale mari ca o explozie solară, să citesc străvechea pisanie, aflată acolo din vremea Brâncoveanului poate. Sîmbăta de Sus; locuri istorice și de vîrstă fericită. Asta se întîmpla prin 1929.

Tot pe meleagurile făgărășene, în drum spre Sîmbăta de Sus, cu căruța. Cer rostogolit de nouri plumburii-vineții. Pe cîmp, venind dinspre satul Sîmbătei, o turmă de „drigane” cum le zic sâtenii bivoliilor.

Am avut senzația unei vagi aluzii a clipei, a peisajului, a ritmului a tot ce se mișca în peisaj, a unei vagi aluzii, sau receptarea, transmiterea unei senzații despre ce am putea alătura noțiunii de apocalips.

Scriind aceste note, amintiri despre viața petrecută și despre toți acei copii ai frumosului, scriitori, pictori, artiști dramatice, am auzit ecoul celor scrise de Julien Green în Jurnalul său: „Astăzi, am rătăcit prin acest odinioară care mă atrage, cu atît mai mult cu cît niciodată nu va mai reveni; am umblat de-a lungul anilor '27 și '28 așa cum te plimbi pe marile bulevarde familiare. De ce? Habar n-am. Poate ceva din mirosul pădurilor îmi aducea aminte de tinerețe — și cine nu se refugiază în trecutul său, atunci cînd viitorul pare foarte sumbru?”

rea devreme, și-au zis unii din colegii de serie veniți ca și mine (eu întîia oară) la Castel, casa de odihnă și creație Sîmbăteană. Descinși în gara Voila, vedeam pe înălțimile Făgărășene, către Bîlea, zăpezile scînteind. În fond băstinașii munți își puseseră peruci de marchizi, fiindcă ninsese asupră-le o toană de vreme. Ne aflam înspre vară. Eram prima serie în acel loc. Cei descinși din tren, mergînd să suie în docarul și trăsura venite de la Sîmbăta de Sus (ne aflam în Sîmbăta de Jos) au reacționat fiecare în felul lui în fața tabloului viu al magistralului peisagiu, sub o neliniștitoare iluzie de iarnă. L-am auzit pe Vasile Demetrius care asculta văriile păreri despre capriciile naturii.

— Ce vreți, vremea e vreme, nu ține socoteală de părerea oamenilor.

Era o frază rostită cîndva și de autorul lui Nicoară Potcoavă și al Șoimăreștilor. Ochii lui, ai lui V. Demetrius, cu o neagră privire catifelată, întrebătoare, adînc ome-nească (ce mă urmărește și acum din Paradisul memoriei) cuprindeau vastul peisagiu, cu munții albiți pe culmi de zăpadă neobisnuită în acel anotimp.

Chipul lui așa cum l-a desenat Aurel Jiquidi, mi-a rămas gravat pe placa sensibilă a memoriei — scriitorul, omul Vasile Demetrius. Privea, cu capul înclinat pe umăr... ...iar nu de atribuțiile lui fizice eram cucerit, ci de acea aură de blîndă umanitate ce-i îmbrăca înfățișarea simplă, părelnic timidă...

Firul gîndului mi-a fost tăiat de ceva neprevăzut: un glas, cu o tonalitate suită, neașteptat de hazliu, se auzea în urma noastră. Venind din spatele gării, către docar, un om în vîrstă, mărunț, îmbrăcat cu o jachetă de modă veche, fredona ceva; care nici cu locul nici cu timpul nu-și afla sensul. Glasul, tremolat, pițigăiat, îmi sună aproape lîngă ureche: „Voici le sabre de mon père — Voici le sabre de mon père: Bulechi, bulechi.” Cîțiva din cei de față au izbucnit în rîs. Omulețul fusese în tren, în alt compartiment. Nu se vorbise de el. Apărea acum, ca o surpriză. Era un fost actor de comedie, care se mișcase precum în pielea lui în aceea a multor personajei caragialești, în trecut. Avea un cap mic cu obrazul roșu, nasul mare, păr sărac, argintat, despărțit de o cărare ce-i fugea către ceafă. Fraza muzicală, de un comic burlesc, aveam s-o aud adesea răsunînd în preajma noastră, în cuprinsul „Castelului”, sau pe aleile parcului.

Docarul și trăsura, încărcate cu cei din seria întîia a vacanței sîmbătene, au pornit către zarea strălucită de munți, cu o vioiește colectivă, norocoasă, a grupului obosit de lungă călătorie nocturnă. Neobosită, din cînd în cînd, vocea fostului actor bătrîn, Catopol, izbucnea ca un îndemn către telegrarii celor două trăsuri.

— Voici le sabre de mon père... Bulechi, bulechi!

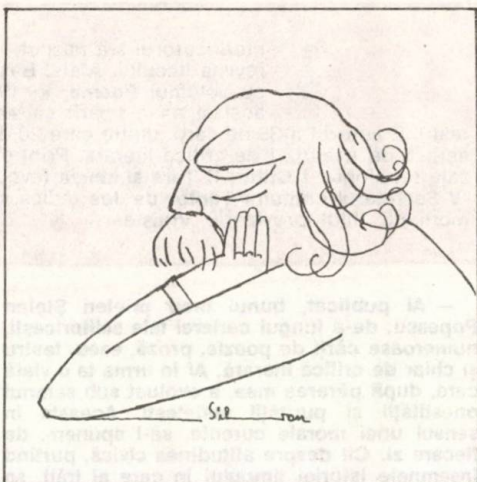
Menționam că desfășurarea acestor memorii ce poartă titlul: **Văzuți în oglinda Timpului** — se va înfăptui pe o largă măsură de timp și pagini în care cei ce i-au prilejuit aceste evocări vor străbate — ca și autorul — cîteva decenii și unele locuri ca Sîmbăta de Sus, Balcic, Mangalia, Sinaia etc. unde pe lîngă cei ce-și petreceau timpul estival, vacanțele de odihnă, gînta artelor puneau pigmentul aparte și lua suflul din suflul locului, unde își făurea munca artistică mai bine ca oriunde, ca să dureze pagini, pinze, pentru adausul de frumos și înalt și adînc la zestrea spirituală a neamului.

O SCRISOARE INEDITĂ A LUI DAN BARBILIAN

În anul 1929, între 9 și 12 mai, a avut loc la Cluj „cel dintâi congres național al matematicienilor.” La congres s-au înscris 4 invitați străini, 72 membri efectivi români, 10 membri asociați români și 60 de membri auditori. (Cf. broșurii-program editată de congres.) Printre cei înscriși cu o comunicare se află și Dan Barbilian. El își anunță înscrierea la congres¹ cu următoarea scrisoare:

Iubite Președinte²,

Îmi pare nespus de rău că nu pot veni diseară la comunicarea ta. Mă vei ierta și îmi vei da ocazia s-o citesc, publicînd-o. — Dacă ne-am fi văzut astăzi ți-aș fi explicat motivele pentru care nu pot veni la Cluj³. Dar cred că le ghicești! Îți voi trimite însă, pînă atunci, o scurtă comunicare; poate chiar la sfîrșit-

tul acestei săptămîni. Dacă îți trebuie titlul, iată-l de pe acum: **Extinderea teoremelor lui Clifford la poligoanele orientate.**

Primește salutăările mele cele mai calde

Dan Barbilian

Scrisoarea nu este datată⁴ și nu se indică locul de unde a fost trimisă. Este scrisă cu cerneală neagră pe o jumătate de foaie format A₄, cu filigran.

ȘTEFAN AGOPIAN

Iubite Președinte,

Îmi pare nespus de rău că nu pot veni diseară la comunicarea ta. Mă vei ierta și îmi vei da ocazia s-o citesc, publicînd-o. — Dacă ne-am fi văzut astăzi ți-aș fi explicat și motivele pentru care nu pot veni la Cluj. Dar cred că le ghicești! Îți voi trimite însă, pînă atunci, o scurtă comunicare; poate chiar la sfîrșitul acestei săptămîni. Dacă îți trebuie titlul, iată-l de pe acum: Extinderea teoremelor lui Clifford la poligoanele orientate.

Primește salutăările mele cele mai calde

Dan Barbilian

1. În broșura-program „Cel dintâi congres al matematicienilor români” Dan Barbilian figurează înscris la „secțiunea II — Geometrie” cu lucrarea: „Extensiunea teoremelor lui Clifford la poligoanele orientate”.

2. „Iubite Președinte” nu poate fi decît P. Sergescu, în momentul acela profesor la Universitatea din Cluj și președintele Societății Matematice. Conform înștiințării tipărite de Societatea Matematică prin care se anunța convocarea congresului, prof. P. Sergescu era însărcinat cu primirea înscrierilor la congres.

3. Nu cunoaștem motivele pentru care Dan Barbilian nu se putea duce la Cluj. Unul din aceste motive ar putea fi începerea construcției la casa cea nouă din Carol Davila.

4. Scrisoarea pare să fi fost scrisă în 1929; nu mai tîrziu de 15 aprilie. („Înscrierile pentru congres se vor trimite cel mai tîrziu pînă la 15 aprilie” cf. aceeași înștiințare), și destul de probabil că nu înainte de 1 ianuarie 1929.

REVISTA „CADRAN” ȘI COLABORATORII EI

Interlocutorul s-a născut în anul 1912, 20 iulie, la București. A debutat în revista liceului „Matei Basarab” cu un sonet, în 1924. A debutat editorial cu volumul **Poeme**, în 1933 (ed. Miron Neagu din Sighișoara) și tot în același an a tipărit cartea de poezii **Alfabet** (ed. Pavel Suru din București). E autorul a 33 de cărți, dintre care 20 de versuri, 3 de proză, 3 de teatru (piese într-un act), 6 de eseuri, 1 de critică literară. Printre alte multe planuri de viitor, are aproape realizată tetralogia: I **Ctitor**; II **Țara și lumea** (evocare a lui Mircea cel Bătrîn); III **Dani și Draguli**; IV **Secretarul cirmuirii Țărilor de Jos** (adică viața lui Nicolaus Olahus). Scrie o carte de memorii cu titlul provizoriu **Vraiște**.

— Ai publicat, bunul meu prieten Ștefan Popescu, de-a lungul carierei tale sciitoricești, numeroase cărți de poezie, proză, eseu, teatru și chiar de critică literară. Ai în urma ta o viață care, după părerea mea, a evoluat sub semnul onestității și purității sufletești. Aceasta în sensul unei morale curente, să-i spunem, de fiecare zi. Cit despre atitudinea civică, purtând însemnele istoriei timpului în care ai trăit, se poate afirma că de tinăr ți-ai pus talentul, capacitatea de muncă, speranțele în direcția forțelor înaintate ale societății, considerând scrisul ca un act de responsabilitate și angajare socială. Aceasta, neîndoios, o atestă scrisul și faptele vieții tale, viață care n-a fost lipsită de incidente și de efecte ale unui anumit mers al istoriei. Pentru a contura un cadru necesar înțelegerii convorbirii noastre de acum, cred că nu ar fi lipsit de interes să evoci momentele mai semnificative din biografia ta, biografie care depășește o traectorie pur personală, ea avînd puncte de interferență cu convulsiile sociale ale epocii sau epocilor parcurse. Considerînd expunerea acestor momente ca o introducere la convorbirea noastră, vom trece apoi la subiectul propriu-zis al ei, la revista Cadran. Despre Cadran s-a scris pînă acum fragmentar și, poate, cu informații și comentarii, uneori, nu cele mai corespunzătoare adevărului. S-a scris, pentru a spune așa, din exterior. Beneficiînd de prezența ta, am prilejul acum să consemnez din interior și, desigur, mai concludent date din întreaga existență a Cadranului.

Fiînd de acord cu subiectul propus pentru convorbire, Ștefan Popescu îmi cere însă să-i spun de la început tot ce doresc să aflu despre Cadran, după care el îmi va răspunde la întreg chestionarul meu. Mă conformez întocmai cererii interlocutorului meu. Ștefan Popescu își notează întrebările și toate solicită-

rile mele în legătură cu viața și drumul revistei. Apoi începe după cum urmează:

— Cel întrebat roagă să i se îngăduie să răspundă cum îi vine la îndemînă, fără deci a ține seama de ordinea chestiunilor propuse. Într-una din întrebări i se cere să răspundă din cine era format colectivul redacțional. În primul rînd dintre cei care erau mai pe aproape, adică dintre studenții care frecventau Facultatea de Filozofie și Litere din București. Ștefan Popescu era „directorul” revistei. Alexandru Balaci, care era pe atunci și bibliotecar la seminarul de literatură italiană, după cum „directorul” era și el bibliotecar la seminarul de istoria artei, Mihnea Gheorghiu, George Meniuc, Silvian Iosifescu, Miron Constantinescu. Se mai amintește și Simion Stolicu cu un foarte frumos poem, dedicat lui Ștefan Popescu. Iar din afara facultății: Tudor Alexandru Stoianovici, Nicolae Ivanovici, Petre Năvădaru și alții pe care îi va numi cînd va vorbi despre colaboratori.

Cu cei citați mai sus „directorul” se mai ajuta. Crede că au fost enumerați aici după cît au pus umărul la treabă: citeau manuscrise, făceau corecturi în spalturi și în pagini. Bineînțeles că aceștia erau nelipsiți din sumarul celor patru numere cite au apărut în seria a II-a a revistei Cadran între 15 septembrie — 1 decembrie 1939.

Într-o întrebare se cere să se vorbească despre atribuțiile redacționale ale fiecărui membru al colectivului. Atribuțiile redacționale? Punea mîna fiecare și făcea ce era de făcut.

Din afară, legătura cu partidul era ținută de Miron Constantinescu, care în vara lui 1938 îi adusese lui Ștefan Popescu vestea că a fost primit în rîndurile Partidului Comunist din România. Prin el și prin Petre Năvădaru se mai primeau și ceva bani, în completarea celor pe care îi putea da „directorul” revistei. Trebuia

ca revista să aibă un „director”. Așa cerea cenzura. Adică un responsabil, un țap ispășitor. „Directorul” mai trebuia să asigure un sediu, o redacție. Era la el acasă, în strada Parfumului 25, unde ne aflăm și vorbim chiar astăzi, 21 mai 1981. Dar, de fapt, cele mai multe din discuții se purtau în biblioteca seminarului de istoria artei de la catedra profesorului G. Opreșcu, unde, cum s-a mai spus, „directorul” era bibliotecar. El întocmea numărul revistei, îl **tehnoredacta**, cum se spune astăzi, termen care nu se împămîntenise la noi pe atunci. Tot el ținea legătura cu tipografia din strada Ion Ghica nr. 11, în subsolul blocului de lângă biserică rusească. Tipografia se numea **Modernă**.

În redacție nu s-au împărțit niciodată atribuțiile. Se adunau cum puteau în bibliotecă. Veneau mai ales cei care erau studenți ai Facultății de Filozofie și Litere. Pe lângă cei pomeniți erau și colaboratori ca Dumitru Niță, student în facultate și el. A murit în război. Era pe aproape și Adrian Scinteie, custode la biblioteca centrală a facultății și student la latină. De asemenea, Mihail Dragomirescu, cel care semna articolele Mihai Ulmeanu, student la limba și literatura română. Mai ar fi de adăugat printre colaboratorii din afară pe studenții de la alte facultăți, precum Victor Iliu, Mihail Levente, Manea Mănescu, Corneliu Mănescu și alții. Dar pentru a înțelege mai bine cele petrecute, va trebui s-o luăm mai de la început. Ștefan Popescu asta se credea poet și se voia scriitor încă de pe cînd era elev. Prin clasa a IV-a de liceu a luat parte la concursul Tinerimii române cu o poezie, nici mai mult, nici mai puțin, decît de vreo douăzeci de strofe a cite 6—8 versuri fiecare. **Mama** se numea poezia. N-a dobîndit nici mîcar o mențiune. Dar a continuat să scrie. Dacă a început cu o fabulă (**Cremenea și chibritul**), a continuat, ani de-a rîndul, pînă la intrarea în facul-

tate, cu proză și încă de lung metraj. A plănuit un roman istoric, **Codrii Cosminului**, pe care l-a ars, și un alt roman de dragoste, **Iubire** se intitula. S-a pierdut. După terminarea liceului s-a înscris la Filologie romanică și la Drept. La început a frecventat cursurile ambelor discipline. Se apropiuau examenele, primele examene universitare. Învățămîntul universitar percepea taxe grele pentru pungile slabe, un examen costa 100 de lei, și nu era prea mică suma prin anul 1931. S-a înscris la examenele de la Drept și de la Litere. I-a cerut bietului său părinte banii pentru taxele la toate examenele primului an al ambelor facultăți. Dar n-a dat examenele, decît cîteva de la Litere. Restul de bani i-a dat pentru tipărirea primului număr din **Cadran**, care apare la începutul lui decembrie 1931. Cum s-a ajuns, e întrebare, la întocmirea primului și unicului număr din **Cadran**, seria întâi, să-i zicem. Încă din primăvara, ba din iarna lui 1930, se întâlneau colaboratorii viitorului **Cadran** într-un cenacul. Adesea se întâlneau la Sabin Vasia (își luase Ștefan Popescu acest pseudonim a cărui sorgintă avea un schepsis deloc întîmplător, dar despre pseudonim poate altă dată, cu alt prilej). Se mai întâlneau prin holuri de cinematograf cînd era frig și chiar prin cîrciumi, cînd cei 6—7 cîți erau aveau bani pentru o piine neagră și un litru de vin din cel mai prost. Nu lipseau Sergiu Ludescu — de altfel cel mai talentat dintre toți — student la Drept pe numele lui: Mircea Tiriung, iar în literatură a rămas cu pseudonimul dat de E. Lovinescu, al cărui cenacul duminical îl frecventau cei doi: Sergiu Ludescu și Sabin Vasia. De la cenacul revistei **Cadran** nu lipseau nici Emil St. Dincă, inginerul Alexandru Scodreanu, I.D. Gîrboveanu, M.Th. Popescu, student în limbile slave. Numele revistei îi aparține lui Sabin Vasia, titlu la care au convenit și cei din echipa seriei a II-a. Și **Cadranul** seria a II-a și-a triat materialele în nu-

A apărut

CADRAN

● Cercetări Sociale în România

W. H. Auden și Poezia tîndră engleză

Antagonism spiritual pentru coexistența adjectivului

ALEXANDRU L. HERTEN

Practica pedagogică a liceelor universitare

Baltica, bază strategică

POEME: Alexandru Bădescu, Dumitru V. Petrescu, Nicolae Parangheli

Herbert Marshall:

Începuturile cinematografului în URSS

Cronica Literară: Dumitru Niță, Cronica

Științifică: Nicolae Mărcu, Cronica

Cinematografică: Victor Iliu

Note-Informațiuni

CADRAN

3 Lei EXEMPLARUL

CADRAN

Căut cultural și literar - George RACOVIA

J. B. Gălbeneanu, Căut cultural și literar

Bădescu, Căut cultural și literar

de Andrei Căut cultural și literar

George H. Bădescu, Căut cultural și literar

POEZIE

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

Căut cultural și literar, Căut cultural și literar

a apărut

CADRAN

scris de:

sergiu ludescu

sabin vasia

i. d. gârboveanu

m. th. popescu

emil dincă

al. porn

alin zare

literatură-teatru-artă

cinci lei

meroase ședințe de cenaciu, începute cu aproape doi ani înaintea lui 1939. Ședințele se țineau când la Dumitru Corbea în mansarda din Piața Gemeni (azi Galați), când la Nicolae Ivanovici pe strada Sfinții Apostoli, sau acasă la Tudor Alexandru Stoianovici, pe strada Țepeș Vodă colț cu Popa Nan (la primul etaj sub care acum e o măcelărie). Dar se țineau mai des la Alexandru Balaci, care locuia mai central, pe strada Smîrdan, vizavi de latura dinspre Sf. Gheorghe. Locuia și el tot într-o mansardă unde se făceau și corecturile revistei. În această mansardă s-au petrecut lucruri „de pomină”. Da, chiar de pomină. Bine, dacă ții, iată relatarea unuia. Ca fiecare dintre colaboratori, Al. Balaci avea pereții odăiței tapetați cu afișele **Cadranului**. Pe unul dintre aceste afișe, Sabin Vasia a scris sub numele lui Miron Constantinescu cuvintele „popă marxist”. De ce? Fiindcă zicea „directorul” că „prea sărea peste cal”, „ceea ce nu era sănătos” pentru revistă. Revista se chema **Cadran** și era destinată pentru **literatură și artă**, cum a trebuit de altfel să se pună pe frontispiciul ei. Deci preocupările revistei se încadrau în anumite limite care trebuiau respectate. Altfel trezeau și mai tare suspensiunile cenzurii și ale siguranței. Miron Constantinescu însă ținea morțiș ca să fie depășite aceste limite prin materiale care nu se încadrau în profilul stabilit al revistei. Și așa revista a publicat pe lângă articole și cronici privind literatura și arta autohtone și străine, cronică economică semnată de Manea Mănescu ori cronică externă semnată de Mihail Levente, uneori, și de Corneliu Mănescu, altele. Vezi că și la sectorul de artă și literatură colaboratorii nu erau atît de nevinovați. Pe lângă cronică cinematografică ținută de Victor Iliu se publica și esul lui Herbert Marshall despre **Începuturile cinematografeiei din U.R.S.S.**, tradus de Mihnea Gheorghiu. Pe lângă cronică literară a lui Silviu Iosifescu se mai aflau articolele de istorie semnate de Al. T. Stoianovici ori cele ale lui I. Vilișescu despre Gorki, despre Cernișevski. Asemenea materiale tincturau mai mult decît era permis revista și făceau ca balanța să încline spre stînga mai mult decît trebuia ca tendința să nu sară în ochi. Cel mai grijuliu de treaba asta era „directorul”, adică acel care era răspunzător față de cenzura draconică a timpului. În asemenea context inserarea unor articole de politică externă sau ale altora mai mult decît progresiste sporea primejdiile. „Directorul” își da seama că toate acestea făceau să fie luați la ochi și să atragă atenția tocmai cui nu trebuia. Or, el voia să prelungească cît mai mult viața revistei ajunsă la numărul patru, cu apariție regulată bilunar.

Începuseră concentrările. Este concentrat și „directorul” care e trimis cu regimentul în Cadrilater. Concomitent cu chemarea la regiment, „directorul” este chemat și la siguranță, unde e întrebat cine este unul și cine este altul dintre colaboratori. Erau știuți prea bine de mai înainte. Nici nu s-a insistat asupra colaboratorilor. Însă au fost somați: „Dacă nu încetați apariția revistei, v-o suprimăm noi”. „Di-

rectorul”, cum trebuia să plece cu primul tren în sudul Dobrogei și cum nu avea în vedere să lase revista pe mîna lui Miron Constantinescu, pe care-l știa stingist, declară că nu mai girează revista, neînțelegînd să mai aibă răspunderea ei fără directă lui supraveghere, pentru a fi apărată de impulsivitatea și excesele de tipul celor ale lui Miron Constantinescu.

Acestea au fost împrejurările cînd revista și-a încetat apariția. Se știe că din contactul cu siguranța al lui Sabin Vasia, din cele declarate de el, nu a căzut nimeni. Deci...

Ai cerut, frate Traian, lui Ștefan Popescu să-ți relateze cîteva momente mai semnificative din viața lui. Ei, sînt ele multe astfel de momente. Le va scrie cumva în Jurnalul său. Acum îți amintește de tipărirea broșurii ilegale **Armata roșie vine**, și de tipărirea primelor numere legale ale **României libere**, numărul 11 din noaptea de 23 spre 24 august 1944 și apoi următoarele: 12, 13, 14, 15, precum și a ediției speciale ce anunța plecarea comisiei de semnare a armistițiului la Moscova. Numărul 11, primul număr legal al **României libere**, conținea o seamă de documente pe care numitul Ștefan Popescu le-a primit din mîna lui Lucrețiu Pătrășcanu. Aceste documente erau: **Declarația Comitetului Central al Partidului Comunist din România, Declarația guvernului, Decretul Lege de Amnistie, Decretul Lege pentru desființarea lagărelor de internare**, amîndouă decretule semnate de ministrul justiției ad-interim, Lucrețiu Pătrășcanu, o declarație a ministrului justiției pentru **România liberă**, precum și lista noului guvern. Manuscrisele pentru primul număr legal al **României libere** au fost aduse din strada Armenească, de la locuința viitorului consul român la Paris, H. Torosian, la tipografia Institutului central de statistică din strada Latină nr. 8, unde Ștefan Popescu era director (iar, director?). Spune toate acestea pentru a nu se confunda acest prim număr legal al **României libere** cu ediția specială apărută în Sărindar scrisă de redacția din ilegalitate a **României libere**.

I se cere de către interviewer să revină la **Cadran**. I se mai cere să arate ce avea distinct **Cadranul** în contextul presei democratice a epocii. Ștefan Popescu consideră că nota distinctivă a revistei din 1939 era o mai mare accentuare a atitudinii de stînga, făcută cu curaj și înfruntare.

Cît despre cheștiunea colaboratorilor ce-i solicită mai mult aducerea aminte și de ce, ar vrea să-l numească de la început pe Alexandru Balaci. Apoi pe alți trei colaboratori și prieteni care din păcate nu mai sînt astăzi în viață: Mircea Tiriung (Sergiu Ludescu), care în unicul număr al primei serii a revistei semna versuri și proză pe aproape întreaga pagină a doua, scrieri remarcate de E. Lovinescu și Ion Barbu cînd le-a fost prezentată publicația de către Sabin Vasia într-o după-amiază din săptămîină și cînd în Cîmpineanu erau doar gazda și poetul-matematician. Același Mircea Tiriung în **Cadranul** din 1939 semna alături de Ștefan Popescu reportajul despre **Bivolarii din lunca Dimboviței**. Abia după treizeci de ani de la

moartea pe front a sublocotenentului Tiriung a izbutit prietenul său, „directorul” **Cadranului**, să facă să apară o parte din versurile lăsate de Sergiu Ludescu, sub titlul **Stins**, la Editura Eminescu. Cu T. Al. Stoianovici și cu Nicolae Ivanovici lucrurile sînt și mai triste. Istoricul care se făcuse cunoscut prin studiile din **Sociologie românească** și din **Cadran** (1939), Tudor Al. Stoianovici nu a avut parte, nici măcar post-mortem, să-i fie înmănușate într-un volum studiile sale. Iar Nicolae Ivanovici, plecat de curînd dintre noi, n-a izbutit să publice într-o carte schițele și nujelele sale. Cîteva s-au tipărit în **România literară** și în **Cadran** (1939). A scris proză limpede, plină de sensibilitate, într-un stil personal, neumbrit de căutări voite și forțate. Așa cum i-au trebuit 30 de ani pentru tipărirea versurilor lui Sergiu Ludescu, nu tot atîția ani ar voi Sabin Vasia să treacă pînă la editarea lucrărilor lui Nicolae Ivanovici și Tudor Al. Stoian. Să nu-i uităm pe cei modești și care nu s-au bătut cu pumnii în piept să-și promoveze scrierile, ci să-i cinstim publicîndu-i cel puțin post-mortem. Pentru restituiri nu-i niciodată prea tîrziu și cîntea le revine celor care i-ar aduce lîngă noi pe truditarii merituosi ai scrisului. Cine își uită de cei cu care au simțit cotul, se uită pe sine și cu atît mai lesne îi uită posteritatea.

Nu se poate vorbi, după cum bine ai remarcat, Traian Stoica, numai de **Cadranul** apărut în 1939. Își are semnificația lui și cel apărut în ziua cînd Sabin Vasia avea 19 ani și în afară de el ceilalți cinci au părăsit scrisul. Cu atît mai mult cele 8 numere din **Cadran**, să-i spunem seria a III-a, în paginile căruia între anii 1971 și 1973 sute de autori și-au văzut pentru prima oară semnăturile sub o poezie, schiță sau recenzie. Numai în ultimul număr sînt 133 de semnături, dintre care 68 ale tinerilor. În **Cadranul** seria a III-a au debutat tineri care au ajuns astăzi să aibă volume tipărite de versuri,

proză ori traduceri ca: Grete Tartler, Ecaterina Țaralungă, Areta Sandru, Luminița Petru, Dan Verona, Vasile Andronache, Corneliu Vadim Tudor, Constantin Voiculescu. Apar în presa literară astăzi: Valeria Deleanu, Petru Dan Lazăr, Oana Chiriță... Instructorul de azi al cenaclului „G. Bacovia”, poetul Dan Angheliescu, nădăduiește să tipărească revista **Cadran** seria a IV-a. Ștefan Popescu, de va fi solicitat, s-ar încumeta să-i fie redactor șef și celei de-a patra serii. Reapariția **Cadranului** va reuși, speră Sabin Vasia, să regroupeze cîțiva viitori scriitori de valoare. Ar fi și ei debutanți cum debutanți au fost în **Cadran** seria a II-a Al. Balaci și Mihnea Gheorghiu, pentru poezie Geo Dumitrescu, Mihai Dragomir, George Meniuc și alții. Azi, cînd nu avem decît cenzura noastră interioară, debutanții pot să se impună mai repede decît ceilalți de pe timpul **Cadranului** din 1939, cînd erau împiedicați în calea lor de tot felul de opreliști. Dintre ele: sărăcia tinereții, fioroasa cenzură. Fiecare număr de fapt era aproape o revistă ilegală. Legionarii rupeau cu cruzime afișele puse în facultate. Numai că nu toți colegii ori cititorii noștri erau membri ai Gărzii de Fier. Revista se vindea repede, fiindcă în cuprinsul ei erau materiale vii scrise și cu un punct de vedere nou, îndrăzneț, iar rubricile numeroase și variate. Se scria despre Galileo Galilei, despre Valéry Larbaud, Walt Whitman, W.H. Auden și poezia tinăra engleză, despre **Literatura de azi în Statele Unite**.

Cititorii neangajați politic citeau revista cu încintare, cei neorientați găseau în ea o bucolă. Revista nu era doar progresistă, ci net de stînga. Reacția presei de dreapta, fascistă sau fascistă, era promptă și plină de invective la adresa **Cadranului**. **Porunca vremii**, **Buna vestire** și alte ziare și periodice reacționare ne înproșcau cu înjurăturile lor îmbibate de șovinism și porniri dușmănoase. Aveau de ce să fie neliniștiți fasciștii în frunte cu purtătorii cămășilor verzi cînd dădeau cu ochii de sumarul revistei **Cadran**. La sugestia ta, iubite Traian Stoica, se mai notează cîteva titluri din cele patru numere ale revistei **Cadran** (1939): **Tineretul și patria**, **Tinerete, realitate și poezie**, **Noul realism românesc** semnate de Miron Constantinescu; **Organizarea și atribuțiile obștilor moșnenești**, „Prădalica să nu fie”, o problemă din istoria neamului nostru de Tudor Alexandru Stoianovici; **Noi orientări ale economiei naționale și mondiale** de Manea Mănescu; **Galileo Galilei, invingător etern al ignoranței** de Al. Balaci; **Misiunea socială a Universității** de G. Vlădescu-Răcoasa; editorialele **Prefață**, **Un bilanț și o chemare**, **Proză pentru poezi**, **Simte cotu** de Ștefan Popescu „directorul”, deh!

Crede cel întrebăat că totuși aici n-a încaput decît cîte ceva din cele ce s-au petrecut cîndva și care ar merita să fie păstrate.

TRAIAN STOICA

„SPER SĂ MAI AM TIMP!“

Despre Paul Daniel și B. Fundoianu

Incepem să uităm repede în literatură. Paul Daniel, care merită să „figureze într-o galerie de prestigiu, a fost unul din scriitorii care au dat pagini de ținută deosebită, îndeosebi în ingrată „secție” a umorului. Pe numele lui adevărat Paul Ionescu, el este cel care l-a adus pe Al. Sahia la minăstirea Cernica (cunoscându-l pe arhimandritul de atunci Tit Simedrea). A publicat peste o mie de povestiri, cronici, schițe, nuvele, portrete, reportaje literare. A început să scrie la ziarul „Epoca”, dar eu l-am întâlnit cuceritor de prieteni și harnic, la numeroase publicații ce apăreau în „Sărindar”, între care și **Cuvîntul liber**. A fost unul din cei mai buni prieteni ai lui George Mihail Zamfirescu. Într-un an, la un concurs literar organizat de fostul „Sindicat al ziariștilor”, a obținut premiul întâi pentru reportaj literar (același premiu fiind cucerit de George Macovescu pentru articol, iar Alex. Talex pentru secretariat! Premiul era cam cît valorează azi 2000 de lei!) A lucrat la **Timpul**, **Adevărul**, **Jurnalul de dimineață**, **Argus**, **Glasul Armatei**, **Gazeta Finanțelor**.

În multe vizite pe care i le-am făcut cu mai mulți ani în urmă, mi-a relatat împrejurările în care s-a căsătorit cu Rodica, sora lui B. Fundoianu, inginer chimist, dar devenită... stilizatoare și corectoare la editura „Adevărul” unde, între altele, a fost printre primii „cititori” (realizîndu-i corectura romanului „În preajma revoluției”) ai lui C. Stere. Cu Rodica a locuit mulți ani (cîte două luni) la Paris, la B. Fundoianu, cunoscînd acolo numeroase personalități din lumea literară și artistică.

— Unde locuia la Paris B. Fundoianu? l-am întrebat la una din întrevederile noastre.

— Locuia pe 8 Rue Rolin, pe lângă Pantheon, în aceeași casă în care trăise Bernardin de Saint Pierre, chiar alături de imobilul în care se sfîrșise filozoful Blaise Pascal. Pe clădirea respectivă, există azi plăci comemorative. Soția lui Fundoianu, Genéviève, practica avocatura. Și cîștiga binîșor. La rîndu-i, Fundoianu intrase la Studiourile cinematografice „Paramount” ca asistent de regie, apoi regizor și scenarist. În anii 1929—1936, el a fost solicitat să turneze unele filme și să țină conferințe literare în Argentina. În ce ne privește, repet, în fiecare vară, începînd din 1936, am stat cîte două luni la Paris (s.n.), unde întotdeauna Fundoianu ne punea la dispoziție,

mie și soției mele, o cameră bună. Acolo, am făcut cunoștință, — ba unii mi-au devenit chiar prieteni — cu Jules de Gauthier, cu poetele Janette Deletang-Tardif, Thérèse Aubray, fiica și traducătoarea lui Sestov, cu regizorul de filme Kirsanoff, apoi Flouquet, care conducea editura **Les Cahiers de Journal de poètes** și mulți alții, cu care mă întâlneam la ședințele cercului literar al acestei publicații. **La Paris, l-am cunoscut bine și pe Brăncuși, prieten apropiat al lui Fundoianu, și pe celebrul actor Louis Jouvet.**

Dar să vedem și cum s-a derulat cariera scriitoricească a lui Paul Daniel.

— Am început să însăilez versuri și mici schițe încă de cînd eram elev. Mult mai târziu, în 1929, am publicat **Un pastel** sub numele Paul Ionescu în **Bilete de papagal**, venind

Paul Daniel, cu prima soție, Rodica, sora poetului B. Fundoianu

acolo, la redacția micuței reviste de lângă Pașajul Eforie, **direct de la minăstire** (s.n.), înarmat însă cu o scrisoare din partea ierodiaconului de la minăstirea Cernica, Valerian Popescu. Argezei m-a primit cu interes și bunăvoință. Avea o privire scormonitoare, dar blândă. Mi-a dăruit unele cărți din literatura universală și m-a îndemnat „să mai aduc poezii”! I-am urmat sfatul, mai ales că nu-și bătuse capul cu vreunele îndrumări. Însă după ce publicasem o proză scurtă intitulată **Taifas provincial** tot sub vechiul meu nume, directorul „Biletelor” îmi spusese că trebuie să-mi aleg și eu un nume literar, Ionescu fiind prea obișnuit! Și fiindcă eram îmbrăcat călugăr, a propus **Pafnutie**. Eu însă auzisem că **Pafnutie** ar însemna — dacă nu mă înșel — în limba bulgară „prost”! Și n-am acceptat. În schimb, mi-am ales singur pseudonimul **Daniel**, semnând deci din 1929, Paul I. Daniel, proza satirică **Protectoarea**, care a apărut și în revista **Zodiac** prin 1930, schiță pe care o socot, de fapt, debutul meu literar. Nici vreuna din schițele publicate în **Bilete de papagal** n-a intrat în vreo carte de-a mea... După cum, nici cele mai multe din bucățile literare publicate în **Zodiac**, **Herald**, **Stinga**, **Cuvîntul liber**, **Adevărul literar și artistic**, **Universul literar**, **Vitrina literară**. **Revista scriitorilor și scriitorilor români**, **Adevărul**, **Dimineața**, **Jurnalul** etc., nu au fost incluse în volume.

— Totuși, editorial cum ai debutat?

— Am spus că eram prieten cu George Mihail Zamfirescu. În 1938, el fusese numit director de scenă la Teatrul Național din Iași. Când plecase, îi făgăduisem că în cel mai scurt timp, îi voi trimite un manuscris care urma să fie primul meu volum. Dar cum nu-mi ținusem cuvîntul, m-am trezit cu o scrisoare de la el în care-mi spunea că dacă nu primește manuscrisul **imediat** (s.n.), să consider că nu-l mai cunosc! Cum mie îmi era tare drag Gemy, m-am așternut pe lucru zi și noapte. În scurtă vreme, am scris 14 schițe și i-am comunicat că i le prezint îndată ce vine pe la București. Firește că îndată și-a făcut drum, i le-am citit și a luat manuscrisul cu dînsul. A trecut o vreme și, bănuind că nu-i plăcuseră, nu l-am mai întrebat nimic.

Dar la prima noastră reîntîlnire, am adus totuși vorba despre manuscris. „Care manuscris”? s-a mirat el. Aaa, da! Păi l-am predat Editurii „Cartea Românească”. Pe atunci colaboram și la **Vremea** și, discutînd acolo într-o zi cu Mihail Șerban, acesta m-a înștiințat că mă caută Meny Toneghiu, director la „Cartea Românească”, să iscălesc un contract. M-am dus chiar acasă la acesta, seara, deși era trecut de ora 11, dar nu l-am găsit! A doua zi, în sfîrșit, am dat cu ochii de el, la eșitură. Am iscălit contractul cu ochii închiși, spunîndu-mi-se că volumul meu va fi tipărit în 3 000 de exemplare! Dar la încasarea onorariului, cea mai mare parte din bani i-am dat pe... cărți literare! Primirea bună a volumului acesta intitulat **Republica Barbă Rasă** m-a încurajat, mai ales că de la Paris, B. Fundoianu mi-a scris — uite, mai păstrez scrisoarea: „Îți

Paul Daniel în tinerețe

mărturisesc că surprinderea mea a fost mare. Nu mă așteptam deloc să găsesc un stil precis, nervos, cu o profundă artă a amănuntului semnificativ — emotiv, comparabil cu cel mai excelent Caragiale, de pildă — deși fără nici un raport la Caragiale, — comicul tău fiind de vis și de emoție...” (s.n.)

La rîndu-i, G.M. Zamfirescu mi-a comunicat în scris că bucățile **Republica Barbă Rasă**, **Eroare judiciară**, și **Hingherii** erau excepționale.

Am cercetat apoi unele pagini din presa vremii. În revista **Viața Românească**, nr. 6, iunie 1939, Al. Philippide nota că Paul Daniel, în **Republica Barbă Rasă**, dovedește că știe să redea cu fidelitate naturalistă expresiile mahalalei. „Cred că autorul reușește mai bine în bucățile fără înlănțuire dramatică, fără subiect, care să ceară dezvoltarea unei acțiuni... Din acestea „Eroare judiciară”, de exemplu, este o schiță desăvîrșită...” (s.n.)

În ziarul **Facta** (26 martie 1939) Emil Gulian observa: „Numai în cîteva rînduri se poate admira un întreg tablou (ca în **Nuntă cu dar**) bine observat, sobru compus, cu o frază sigură și substanțială... Paul Daniel are, cu siguranță, calități care fac ca volumul său de debut să fie nu numai promițător, dar încă de pe acum remarcabil”. Iar Dan Petrașincu schița în ziarul **România** (16 februarie 1939): „...Mediul de inspirație al lui Paul Daniel este mahalaua plină de pitoresc. Umorul... naște la d-sa dintr-o cunoaștere a acestui specific periferic, pe care-l depășește prin inteligență și intuiția artistică...”

— Care au fost, următoarele volume?

— **Un sătul de viață**, apărut în 1945, după șapte ani (s.n.), tot la „Cartea Românească”. A fost și el bine primit. **(Despre nuvelele din**

această a doua carte, **Dan Petrașincu a subliniat că ele... „ne impun un umorist născut iar nu făcut, care vede panoramic.”** (s.n.) Pe urmă, după alți patru ani, în 1958, mi-a apărut la EPL volumul **Stradă liniștită**. În 1969, tot la EPL, o ediție revăzută și adăugită a unor nuvele și schițe din primele volume, sub titlul **Borsalino veritabil**.

În 1974, Paul Daniel a publicat la Editura „Cartea Românească” o ediție îngrijită de el (cu introducere și note) a volumului de poeme **Priveliști** de B. Fundoianu, căruia i-a adăugat o serie de inedite extrem de interesante. (s.n.) Unele din acestea fuseseră publicate în revistele și ziarele vremii sub nume fals, dar identificate cu precizie de Paul Daniel după **manuscrisele originale găsite în arhiva poetului**. (s.n.) Alte poeme inedite rămăseseră pur și simplu în caiete.

De la Paul Daniel am aflat că Fundoianu, deși rămăsese în zona liberă din Franța, se strecura uneori la Paris, la locuința lui din 8 Rue Rolin, ca să-și ia cărți din bibliotecă. La una din aceste tentative, a fost arestat de agenții Gestapoului și internat, pe rînd, în lagărele de la Camp de Drancy și apoi la Birkenau — Auschwitz, unde, la 2 octombrie 1944, a fost asasinat. Și o soră a lui, Lina Fundoianu Pascal, plecînd în căutarea lui Benjamin, a avut același destin tragic. Din manuscrisele necunoscute încă pînă în 1974, în acest volum au fost publicate nu mai puțin de 93 de poeme de Fundoianu. De asemenea, la sfîrșitul acestei cărți, au fost rediate numeroase desene de Ross, B. Maur, Marcel Iancu, fotografii inedite și facsimile după diferite manuscrise. (După cum este știut, și Virgil Teodorescu a tradus o parte din volumul postum **L'exode**. **Super Flumina Babylonis** apărut în limba franceză, în 1965 în o editură din Milano cu o prefață a poetului Claude Sernet).

Interesant e amănuntul că Paul Daniel a scris alte două cărți, ale căror manuscrise, din păcate, s-au pierdut. Primul, **Hanul lui Ototop**, schițe și nuvele, a fost încredințat lui Al. Șahighian, cînd acesta fusese numit director al Teatrului Național din Iași. Cel de-al doilea cuprinzînd **Nuvele umoristice** fusese predat unei librării — editurii de pe strada Bursei — fără să-l mai revadă vreodată (așa cum s-au petrecut lucrurile și cu un roman al lui G.M. Vlădescu — care, disperat, a publicat de multe ori la „mica publicitate” un anunț prin care făgăduia „un premiu substanțial” celui ce-i va aduce manuscrisul) sau cu Nicolae Ioana, mai tîrziu, căruia i s-a sustras un întreg roman, de pe o bancă, în Cișmigiu.

— În lada cu cărți și manuscrise care ți-au rămas de la Fundoianu s-au mai găsit lucruri necunoscute?

— Firește. La Editura „Minerva”, se află un manuscris¹ de circa 200 de pagini care cuprinde poezii scrise **pînă în 1923 în limba română** (s.n.), din care multe nepublicate vreodată. De fapt, cufărul la care te referi s-a aflat multă vreme la Iași, în posesia d-nei Steurman Angela-Rodion, și conținea pe lîngă manuscrise și amintiri de familie și numeroase cărți.

Și la Paris s-au pierdut numeroase manuscrise ale lui Fundoianu cînd SS-iștii au percheziționat apartamentul.

După război, poetul Claude Sernet (Mihail Cosma) cel care frecventa pe vremuri cercul **Sburătorul**, a fost numit legatar universal. După dispariția Hélènei Sernet a venit la mine și mi-a solicitat o serie de manuscrise. De comun acord cu dînsa, le-am donat spre păstrare Bibliotecii „Jacques Doucet” din Paris. Multe copii ale paginilor lui Fundoianu au existat însă la soția lui Benjamin, Genévieve, care a murit într-o minăstire, în 1952, iar acum se află în păstrare la Jeanne Tissier, sora acesteia. Mă gîndesc de multe ori să public și scrisorile pe care mi le-a trimis de la Paris B. Fundoianu, pentru că ele, de fapt, însumează cu adevărat un roman! E vorba nu de cîteva, ci de sute de scrisori, ce s-au adunat timp de 14 ani. (s.n.).

Despre propria-i muncă literară, Paul Daniel vorbește puțin. Numai cu ajutorul actualei sale soții, Alexandrina Niculae—Daniel, secretară a „Fondului Plastic”, am aflat că totuși avea la Editura „Ion Creangă” un volum de schițe și povestiri intitulat **Strada săbiei de lemn**², că predase Editurii „Minerva” un volum de **Tălmăcirii din lirica universală** de B. Fundoianu, ediție îngrijită de el și G. Zarafu, și că lucra la **Romanul unui cartier** (nuvele) și la un volum de proză umoristică intitulat **Victimia sincerității**.

— Dar sînt informat, i-am spus, că zăbovești și la un volum de memorialistică, **Mari creatori la ei acasă**.

— Eu i-am cunoscut, ca puțini alții, pe Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Ion Pillat, Mihail Sebastian, Mihail Sorbu, G.M. Zamfirescu, Al. Teodoreanu, Ionel Teodoreanu, Gala Galaction, G. Topirceanu, G.M. Vlădescu, Ion Dragoslav, Paul Zarifopol, G. Călinescu, Ion Minulescu, Ion Vineu, H.P. Bengescu, Perpessicius, Zaharia Stancu, Tudor Teodorescu-Brașiște, Ion Pas, Ury Benador, Victor Eftimiu, F. Aderca, Cicerone Teodorescu, — ca și pe unii din scriitorii prestigioși de azi. Am „material”, inclusiv iconografie, pentru cîteva cărți!

De la soția lui Caragiale, cînd locuia pe strada Sofia, am adunat o serie de amintiri extraordinar de interesante, ducîndu-mă acolo, **în fiecare după-amiază** timp de o săptămînă. Un capitol „gras” l-ar putea constitui și tot ce-mi amintesc sau se află în documente de arhivă, despre **Sburătorul** lui Lovinescu, unde, „am prezentat” aproape un întreg volum de schițe, volum pe care G. Brăescu l-a citit în manuscris printre primii (prin intermediul lui Lascăr Sebastian), fiindcă eu eram prea timid!...

Că într-adevăr, Paul Daniel dispunea de o imensă arhivă cu întîmplări savuroase din

¹ E vorba de volumul **Poezii** de B. Fundoianu, ediție, note și variante de Paul Daniel și G. Zarafu, cu un studiu introductiv de Mircea Martin, apărut la sus-amintita editură, în 1978.

² Volum apărut în Editura „Ion Creangă” cu un an mai tîrziu de la convectorirea respectivă.

Paul Daniel, la o manifestare scriitoricească (al doilea din stînga)

viața scriitorilor dintre cele două războaie mondiale, a dovedit-o cu prilejul apariției **Almanahului literar**, scos în 1969 de Uniunea Scriitorilor și preluat ulterior de „Asociația scriitorilor din București”. La paginile 123 — 125 sub titlul **Povestea vorbeii de duh**, Daniel a dat atunci o serie de „confidențe” din care ar fi păcat să nu le transcriu măcar pe acestea:

„Într-o zi, Mircea Damian, care nu-i da pace niciodată prietenului său mai vîrstnic, Al. Cazaban, văzîndu-l că nu e în apele lui (se-ntor-se de la vînătoare fără nimic în tolbă), îl zădărește:

— Ce mai faci, moșule?

— Bine, **mătușă**, răspunde prompt scriitorul vînător, nimerind de astă dată drept la țintă. (Se știe că numele adevărat al lui Mircea Damian era Constantin Mătușă)”

„Printre scriitorii, care veneau zilnic în perioada 1928 — 1935 la „Capsa”, era și Ion Minulescu. Într-o zi, antrenîndu-se la o suetă cu Alexandru Cazaban și cu Corneliu Moldovanu, căruia voia să-i facă singe rău, spuse cu glas tare, ca să-l audă toată lumea:

— Mă, voi știți că eu m-am născut în anul în care a murit Eminescu?

Replica veni cu promptitudine:

— Două mari nenorociri în același an! Era a lui Cazaban”.

„Este cunoscut faptul că prozatorul Camil Petrescu se întorsese de pe front (războiul din 1916—1918), cu o invaliditate: nu mai auzea prea bine. Din care pricină, purta un aparat la una din urechi.

— Aș, zise într-o zi Mircea Damian. Se prefăce. Vreți să vă dovedesc că aude, și încă foarte bine. Dar numai cînd vrea el.

Se apropie de masa autorului „Sufletelor tari” care era cufundat în lectura unor reviste

și ziare, și-i șopti, abia perceptibil:

— Camil, știi că ți-a aprobat cererea la „Arte”?

— Cînd? sări Camil Petrescu de pe canapea”.

În ziua de 8 februarie 1978, am cotrobăit amîndoi prin bibliotecă. Am răsfoit cu duioșie volume de G. Călinescu, Șerban Cioculescu, I. Peltz, G.M. Zamfirescu. Deodată gazda s-a așezat la masă, a prins a scrie și mi-a întins această filă:

Uneori, mai ales cu prilejul zilelor de aniversare a nașterii mele, încerc să-mi fac un scurt bilanț al activității literare. Îmi reproșez: oare am publicat în timpul vieții mele tot ce aveam de spus? Și îmi răspund cu vădită amărăciune: „Numai cele patru-cinci volume de proză umoristică la care se adaugă încă două... pierdute prin diverse sertare de editură și tipografii, citeva traduceri și editarea operei poetice necunoscute a lui B. Fundoianu”, (la care lucrează cu migală de zece ani, la care se adaugă (de ce nu?) și o îndelungă activitate publicistică — n.n.) să fie de ajuns? Puțini însă știu că în definitiv, un umorist nu poate fi ceea ce numim un „autor fecund” fiindcă genul îi impune o anumită economie, care nu este a prozatorului propriu zis... Unii scriitori au publicat cartea lor de rezistență la 30 de ani, alții la 75! Sper să mai am destul timp! La 15 februarie 1978, voi împlini abia 68 de ani!

După cum mi-a comunicat la 9 martie 1985 soția lui, din păcate, nădejdiile umoristului Paul Daniel nu s-au adevărit. El s-a stins la 8 octombrie 1983, în urma unui infarct, ca urmare a unei puternice emoții, la înmormîntarea socrului său pe care-l iubea mult. La Editura „Minerva” îi va apărea un alt volum despre B. Fundoianu, îngrijit de el și G. Zarafu, despre care el îmi vorbise cu cităva vreme înainte.

VICTOR EFTIMIU PRIN EL ÎNSUȘI

Marele risipitor" care a fost Victor Eftimiu, după ce a dominat cu vehemență istoria teatrului românesc de la 1911 încoace, după ce, de-a lungul anilor, încredințase tiparului zeci de volume din cele mai varii fațete ale scrisului (poezie, proză scurtă, roman, maxime etc.), fiind și o prezență vie, cotidiană, în presa timpului, a îmbrățișat, cu generozitate, în pragul deceniului cinci, ultimul gen literar neabordat de el până atunci: **memorialistica**. Într-un timp relativ scurt „fluxul memoriei” i-a dictat pagini unice și atât de originale și i-a „împintinat” verbul multicolor, în „evocări”, „portrete” și „amintiri”, poate mai plenar, mai grăitor, decît în multe alte sectoare de activitate literară. **Fum de fantome. Evocări** (Editura Casei Școalelor, 1940), **Amintiri și polemici. Magia cuvintelor** (ambele apărute la Editura Cartea Românească, [1942]), **Spovedanii** (Editura „Publicom” [1942]), uimesc și surprind plăcut contemporanii și confracții în ale scrisului, care nu ezită să-i atribuie autorului celor aproape 100 de volume apărute pînă atunci și meritul de „excelent memorialist”, calificativ ce întreaga strălucit profilul acestui „scriitor profesionist total”, printre puținii de acest gen pe care i-a avut literatura noastră.

Celor patru volume susmenționate li se adaugă alte cicluri de evocări și memorii din volumele **Priviri peste veacuri** (Casa Școalelor, 1944), **Akademios** (E.S.P.L.A., 1955) și alte „înedite”, publicate de autor o dată cu reeditarea prea parcimonioasă a vechii memorialistici în volumele **Portrete și amintiri** (Editura pentru literatură, 1965) și **Oameni de teatru** (Editura Meridiane, 1965).

Nota definitivă a memorialisticii lui Victor Eftimiu o dau însă cele patru volume apărute în anii 1940—1942. Scriitorul, trecut de 50 de ani — membru fondator al Societății Scriitorilor Români, laureat al premiului național pentru literatură, președintele P.E.N.-Clubului Român, prestigiosul dramaturg ale cărui piese se jucaseră stagiuni de-a rîndul cu răsunătoare succese, omul de teatru — fusese în două rînduri director al Teatrului Național, al Operei, și director general al teatrelor, precum și director al Teatrului Național din Cluj — remarcabilul **causeur** al cafenelei literare bucureștene, povestitorul inegalabil — din stirpea povestitorilor orientali — începe să se **destăinuie** și o face la modul **strălucit**. Oameni, fapte, întîmplări primeau chip sub adevărată lor semnificație, „magicianul” evocării reînvia lumea începutului de secol și a „epocii de aur a literaturii și teatrului românesc” (1920—1940).

Născut în 1889, în Boboștița Epirului albanez, scriitorul evocă în primul rînd locurile natale, de unde, de-a lungul timpului, zeci și zeci de familii trecuseră Dunărea, și se stabiliseră în România, așa cum o vor face și părinții săi la 1897, cînd vin la București. Anii de școală (în Boboștița natală învățase 2 ani carte grecească), primii ani de carte românească la Școala Silvestru (Silvestru în pronunția timpului), începuturile literare, viața literar-artistică de la începutul secolului constituie apoi obiectul multor scrieri de scîlpitoare vervă memorialistică. Însă marea majoritate a memorialisticii — concepută din evocări și portrete independente, de sine stătătoare, ci nu ca **memorii** derulate cronologic — are în obiectiv marii clasici în viață la început de veac (Caragiale, Vlahuță, Macedonski, Duiliu Zamfirescu, Slavici), confracții de generație (Octavian Goga, Minulescu, Cincinat Pavelescu, Panait Istrati, V. Demetrius etc.), titanii teatrului românesc, — regizori, actori (C.I. Nottara, Alexandru Davila, Pompiliu Eliade, Aristide Demetriad, Iancu Petrescu, Ion Brezeanu, Vasile Toneanu, Petre Liciu, Tony Bulandra, Maria Ciucurescu ș.a.), oameni de teatru străini pe care i-a cunoscut personal (Pirandello, Edouard de Max, Paul Wegener, Mounet—Sully, Alexandru Moissi — de care îl lega originea comună sud-dunăreană). Bineînțeles nu lipsesc cafenelele literare din București, Paris, Viena, grădinile și parcurile Bucureștii, șezătorile literare la care a fost un fervent participant, precum și marile „polemici” teatrale și literare, al căror erou de prim-plan a fost nu de puține ori autorul evocărilor.

O istorie a vieții literar-artistice bucureștene nu poate face abstracție de memorialistica lui Victor Eftimiu. Însă valoarea documentară este dublată incontestabil de cea artistică, maestrul evocării adăugînd și aici — ca pretutindeni în ce are mai realizat opera sa — noi scînteieri de spirit și frumusețe. Întru totul îndreptățit, academicianul Șerban Cioculescu, în **Amintiri** despre Victor Eftimiu, îi aduce un veritabil elogi: „... era un neîntrecut **causeur**. Avea o extraordinară cunoștință a oamenilor și povestea despre fiecare împrejurare în care se da pe față caracterul ascuns, impenetrabil, —eul profund, cum se spune de la Proust încoace... Puțini dintre contemporani au avut, în asemenea măsură ca Victor Eftimiu, darul de a evoca figuri dispărute și în timplări din trecut... Maestrul știa să vadă și să portretizeze tot atât de bine ca și pictorii și caricaturiștii săi fa-vorți.”

ICONOMO

e bunicul meu patern, Timco Ceavo, nu l-am cunoscut. A murit cînd tatăl meu, Ghergo, avea zece ani, strivit de un copac, în munții natali ai Epirului albanez, unde tăia păduri.

Nici pădurile acestea nu le-am mai văzut. Au fost retezate de mult; arbore înalt nu mai sporește la poala Gramozului și a Lișetului, numai vlăstare pe care oamenii le taie cum au ridicat capul, ca să se încălzească și să-și fiarbă ceaul.

Pămînt sărac. Boboștenii pleacă de veacuri spre alte țări mai îndestulate. Unii spre Moreea, alții în Egipt sau Asia Mică. Cei mai mulți în România; și, de vreo cincizeci de ani, în America. Unii s-au îmbogățit acolo. În România tot așa. La Pitești, de vreo sută cincizeci de ani, s-au întemeiat numeroase familii ai căror capi veneau din Boboștița: profesori universitari, mari financiari, înalți demnitari ai statului, miniștri, ba și doi prim-miniștri sînt originari din Boboștița...

Despre Boboștița și Drenova, d. André Mazzon, profesor la Colegiul Franței, a scris o voluminoasă lucrare ilustrată cu fresce de biserică, pagini manuscrise, fotografii de ale locuitorilor mai cu vază ai satului, printre care bunicul meu matern, papa Thodor Cociu — din pricina sarcinilor sale ecleziastice numit Iconomo —, o nepoată a lui, Polixena Cuneșcova, o mătușă a mea Lena, a lui Tudor Tanțu. Acestea din urmă trăiesc și azi. Familiile Ghermani și Gherassi vin tot de acolo.

cum cîțiva ani, la Paris, am fost pofțit acasă la d. André Mazzon. După masă eminentul savant îmi spuse:

— Am să-ți fac o surpriză!

Trecurăm în birou, unde, pe masă, era o carte mare — foi îngălbenite de vreme, lipite recent pe cartoane. Un scris fin, slove elinești pe cuvinte slave, umplea acele pagini.

— E manuscrisul bunicului d-tale Iconomo; traducerea **Evangeliei Sfîntului Ioan**! îmi spuse profesorul.

Protoiereu al comunei, papa Thodor Iconomo slujea în limba greacă.

Tot în grecește ne învăța la școală și unchiul meu, Tudorake Cociu, un cocoșat foarte inteligent și glumeț, care ne bătea cu o nulia colosal de lungă de pe catedră și ne spunea mereu că sîntem **gomari**, adică măgari.

Dar, după lecții, unchiul și, după biserică, bunicul vorbeau cu noi limba satului sau românește, româneasca de la București. Amîndoi fuseseră în tinerețea lor în România, pe la Pitești.

Sub vechiul regim turcesc, creștinii n-aveau decît biserici și școli grecești, lucru de care sînt și azi adînc recunoscător sultanului, fiindcă ne-a deprins de mici să cunoaștem pe Homer și pe evangheliști în original.

Părinții scriitorului: Marina și George Eftimiu

Abia acum îmi dau seama că, fără acea copilărie care m-a învățat **Odiseea** în limba clasicismului, n-aș fi scris atîtea tragedii din antichitatea elenă.

ar bunicul meu Iconomo nu găsea că evangheliile trebuie să rămînă închise în înțelegerea sătenilor, mai ales a femeilor, care nu știau carte.

De aceea, în satul său umil din munții Epirului albanez, a făcut ceea ce cu un mileniu în urmă, în Palatul Sacru din Bizanț, făcuse și viitorul țar Simeon: a tradus pe înțelesul tuturor, ca să citească duminica în biserică, **Evangelia Sfîntului Ioan**. Cum n-avea la îndemînă alfabetul chirilic, această evanghelie slavonă a scris-o cu litere grecești. În cartea d-lui André Mazzon, despre Boboștița, sînt fotografiate și rînduri manuscrise ale lui papa Thodor Iconomo.

* * *

Multe datoresc eu lui Iconomo, care mai este și bunicul talentaților actori de la Teatrul Național, Tantzî Economo și Kyril și al Mirei Miralena, care face filme în Italia, soră cu Kyril și vară cu Tantzî.

Noțiunea de patriarh e legată în inima mea de prezența acestui moșneag înalt, cu barba mare, albă...

-am văzut ultima oară pe Iconomo în 1906. Îmbătrînise mult și mult n-a mai trăit.

Cu cît trec anii, cu atît îmi dau seama ce-au însemnat pentru mine singele și

învățătura moștenite de la el. Dacă aș fi urmat indemnul venit dispre tata și-n loc de Iconomo, aș fi imitat pe străbunul meu patern Iovanache, nu mi-ar mai fi plăcut atita să cînt și să scriu povești. Aș fi călătorit ca el la Viena, unde-l purta în fiecare an negoțul și de unde aducea Iovancei, soția lui, conduri de atlas alb. Aș fi poposit pe alte meleaguri, poate ajungeam baron și mitropolit ca Andrei Șaguna și jucam cărți cu împăratul Franz Joseph, poate nimeream, ca Dumba, la Washington, ambasador al imperiului, poate — mai știi? — ajungeam mare maestru de vînătoare, ca d. Mociony.

— Iconome, Iconome, ce-ai căutat la Pitești?

ÎNCEPUTURI LITERARE

redacția **Vieții literare** a lui Coșbuc, Gorun și Chendi era în vechia casă a pictorului Satmary, din strada Enei, 7. O casă înfectă, cu un singur etaj. Cînd intrai în gang, în curte, cînd urcai scara, trebuia cu o mină să-ți acoperi ochii și cu alta să te ții de nas. Nu o dată, pe trepte, dădeai peste o femeie grasă, enormă, sordidă: mama lui Alexandru Satmary, soția lui Carol de Satmary, admirabilul peisagist al Bucureștilor de odinioară.

Mi se pare că acea femeie veșnic posomorită și atît de neplăcută la vedere era ungu-roaică. În orice caz, o străină. Și cînd te gîndești că fusese o frumusețe, că N. Grigorescu a pictat-o și că portretul ei farmeca și azi pe vizitatorii Muzeului Simu!

Tot așa, Laura de Noves, pe care a cîntat-o Petrarca și a făcut-o celebră din viață, apărea — celor ce veneau de departe s-o vadă — sub forma unei matroane voluminoase, înconjurată de copii dolofani.

larie Chendi ocupa o odaie spațioasă, cu ferestrele spre strada Enei, un „salon”, cum i se spunea pe vremuri.

Am o impresie de întinerire, de prăfuit cînd încerc să-mi reamintesc redacția **Vieții literare**. Acolo l-am văzut înția oară, cu emoția cîvenită, pe George Coșbuc, care citea un ziar și nici nu m-a băgat în seamă. L-am cunoscut după cîțiva ani. Se jucase **Înșirte mărgărite**.

Eram cu E. Lovinescu pe scara unei berării de pe Bulevardul Elisabeta, unde ne-am înru-cișat cu badea Gheorghe.

Nu știi cine m-a prezentat.

— Eftimiu? întrebă Coșbuc, Eftimiu care publică poezii în **Tribuna**? Bravo! Păcat că te-ai apucat de teatru. Am pierdut un mare liric!

Părerăa lui George Coșbuc m-a măgulit, firește, deși n-am pus prea mare preț, vreodată, pe vocația mea poetică.

Spirit independent, iubind claritatea și lumina, optimist, încrezător, activ, dornic de aventură, precis, ordonat, lipsit de orice fel de morbidețe, eu n-am prea fost înclinat spre reverie. N-am trăit niciodată o intensă viață interioară. În afară de problema existenței și de realizarea victorioasă a strădaniilor mele, n-am cunoscut frămîntări lăuntrice, îndoieli, obsesii, invidii, fanatisme, prăbușiri, extaze și renunțări. Iar poezia este o acumulare de neguri fulgerate. Sau, cel puțin, ceea ce se înțelege azi prin poezie.

Poeții damnați regizează de la o vreme viața literară și au început prin a răsturna pe cei normali, pe cei împăcați cu ei înșiși și contemporanii lor. Baudelaire a detronat pe Victor Hugo, Verlaine pe Alfred de Vigny, Mallarmé pe Lamartine, Eminescu pe Alecsandri. Și așa mai departe. Scos din lirică, îmi mai rămîn alte raioane. Pare-se că sînt un excelent memorialist și autor de aforisme.

Cînd voi fi eliminat și de acolo, mă voi reîn-torace printre poeți, dezgropînd citate favorabile și publicîndu-mi versurile, care, deși tipărite, sînt inedite. Am destule. Și versuri, și certificate.

Regretatul profesor N. Iorga, primul care mi-a elogiat, sub semnătură, debuturile, credea în darurile mele de poet.

Mi le-a subliniat chiar în acea **Istorie a literaturii române** în care-mi nimicește tot tea-trul...

Viata literară, prin retragerea lui Coșbuc și a lui Ion Gorun, a în-cetat să mai apară. Chendi a scos, cu ajutorul d-lui Virgil Cioflec, în același format, cu aceiași colaboratori, **Viața literară și artistică**. Eu făceam secretariatul, corecturile. Vineri seara revista ieșea gata din teascurile „Adevărului” și miroseăa proaspăt a cerneală de tipar și-a hîrtie velină.

— Gata număr, Eftimică! exclama Chendi satisfăcut.

Și refrenul răsuna în fiecare vineri seara, jumătate serios, jumătate în ironie. Rîdea el însuși, ștregărește, de acel „gata număr!”, strigăt care era, de fapt, bucuria unei recompense, dulcea răsplată a rodului copt, ofranda unei recolte săptămînale... Plecam cu trofeul să-l arătăm băieților... Dintre aceștia, cel din urmă cu care mai vorbeam despre Chendi, bietul N. Pora, s-a dus și el de curînd, cum s-au dus toți prietenii de odinioară... Cu cine să mai pomenesc astăzi pe dragul nostru Ila-rie și numărul proaspăt apărut al **Vieții literare** și nepăsarea zilelor de atunci și bucuria de a tipări o poezie într-o revistă?

ctavian Goga m-a luat la Sibiu, la **Tara noastră**. De acolo continuam colaborarea la **Viața literară și artistică**, iar Chendi ne trimitea și el articole de fond, foiletoane și notițe

Autograf Victor Eftimiu

pentru rubrica literară. Încetînd să mai apară revista de la București, II. Chendi devine codirec-tor al **Țării noastre**.

Într-o „cronică rimată” din **Țara noastră**, **O fată jună pe patul morții**, comentam cam astfel dispariția **Vieții literare**:

Din București o veste tristă
Ne-aduce **Viața literară**
Cu numărul trecut, revista
A încetat să mai apară.

Cam știu motivul încetării:
Boier Cioflec s-o fi gîndit
Că cerul Nisei e albastru
Și portocalul e-nflorit.

Cîudată mai este și această impresie a scurgerii timpului, măsurătoare, comparația pe care o faci între diversele epoci ale existen-tei! Nu știu ce gînditor străin a spus că „după treizeci de ani, nu ți se mai întîmplă nimic”.

Fără îndoială, această sentință este oarecum paradoxală, fiindcă, dacă Alexandru Macedon, Nazarineanu, Rafael, Mozart, Pușkin, Eminescu și-au spus cuvîntul înainte de a fi depășit jumătatea vieții, sînt numeroși conducători de popoare și mari artiști care s-au rea-

lizat după cincizeci de ani, unii ca Tizian, dîndu-și măsura geniului în al nouălea deceniu al existenței lor. Dar, în general, pînă la 30 de ani, ai dat măsura puterilor tale, ți-ai arătat posibilitățile creatoare, ai primit recompensa, recunoașterea cuvenită și poți lua, fără prea mare pagubă, calea pribegiei eterne.

Cu rare excepții, după ce am trecut dincolo de pragul celui de al treilea deceniu, nu facem decît să ne repetăm, să cimentăm sau să roadem, să uzăm propriul nostru pedestal.

Primii ani ai vieții, adolescența, tinerețea, se desfășoară lent, cu tot ritmul impetuos pe care l-ai pus ca să învingi viața: mai tîrziu, zeul Cronos te rostogolește vertiginos, deși, asemeni poetului, exclami în fiecare clipă „o, timp, oprește-ți zborul!...”, și nu te mai grăbești să desfășori mosorul pe care e încolăcit firul vietul tale.

Înainte de a semna cu numele meu în **Viața literară și artistică**, cu un an, doi înainte (și acești ani, văzuți de departe, mi se par interminabili!) tipărisem versuri și proză sub pseudonimele Athanes și V.E. Grecu, în publicațiile vremii, printre care revista **Dumineca**, condusă de regretații Adrian Vereș și A. Nora, de la „Adevărul”.

Ba, să fii precis, cea dintîi poezie am semnat-o E. Victor și-a apărut în 1905, în primul număr al revistei **Speranța**, al cărei director, secretar de redacție, colaborator principal, corector și împărțitor la chioscuri eram eu însumi. (E. Victor am încălțit, în **Viața literară și artistică**, prin 1907, o serie de parodii originale, gen în care s-a relevat mai tîrziu mult-talentatul G. Topirceanu — precum și numeroase cronici rimate, printre care o lungă satiră privitoare la oamenii care au reprimat răscoalele țărănești)...

Credincios formulei lapidare, a lui Théodore de Banville: „Licență poetică nu există”, am căutat, de la început, să nu-mi îngădui nici o inadvertență gramaticală, acorduri greșite, accente nelalocul lor, scrînteli de ritm, rime îndoelnice, vulgarități. Cred că în cele peste șazeci de mii de versuri pe care le-am scris pînă acum, nu se găsesc asemenea abateri de la puritatea limbii și de la muzicalitatea formei. Criticii literari mi-au recunoscut cel puțin acest merit: forma incontestabilă („impeccabilă” ar fi o laudă...). Fiindcă versurile mele se citeșc și se înțeleg ușor, s-a spus că le scriu ușor. „Face versuri facile cu dificultate”, a spus Boileau despre Racine, apărîndu-l de învinuirea facilității. Asemeni iluștrilor înaintași, am stat și eu aplecat multă vreme asupra unei strofe, ca s-o fac cît mai desăvîrșită, să-i dau acea limpezime, acea muzicalitate, acea fluiditate ce par venite din „harul divin”. Acest har, din nefericire, nu l-am avut. Un cititor atent ar constata, în **Oda limbii române** și în **Înșirte mîrgărite**, precum în cele mai multe sonete, că toate rimele pornesc de la consonanta de sprijin. Nu rimează numai vocale. Or, ca să găsești aceste rime rare, n-ajunge „harul divin”, ci o muncă migăloasă, o căutare adîncită. Unii scriitori par laborioși și profunzi fiindcă sînt greu de citit și de înțeles. Efortul pe

care îl depune el însuși ca să-i descifreze, cititorul crede că l-a pus scriitorul. A fi încilcit, zgrunțuros, îninteligibil, pare uneori marca adâncimei, a geniului...

bună parte din aceste poezii au avut o mare circulație, au fost puse pe muzică și se cântau prin saloane și restaurante, de cele mai multe ori fără să se știe numele autorului.

Mai târziu, am căutat să dau poeziilor mele mai multă densitate, să economisesc cuvintele, să evit drumurile cunoscute, păstrând totuși o formă simplă, clară, precisă, leală, — o moștenire de la clasici, moștenire pe care n-am vrut, n-am putut s-o irosesc, oricâte mode literare s-au perindat și s-au destrămat în această jumătate de veac.

În ultimii ani [1950—1956] am scris peste patru sute de sonete. În căutarea unor rime cât mai puțin uzate, mi-am dat seama că de bogată este această limbă românească și câte accente inedite se pot înălța din orchestra ei policromă!

Numai în aceste patru sute de sonete cred că am folosit câteva sute de perechi de rime, dacă nu peste o mie, rime care nu fuseseră încă alăturate. Rima rară cere un cuvânt nou și aceste cuvinte, adunate cu sîrg, unul după altul, alcătuiesc un vocabular bogat, cu nobile sonorități, cu greutate de metal prețios. Rămîne numai să le căutăm în adîncuri.

La fiecare nou sonet mă întrebam:

„Ce pereche inedită de rime voi folosi? Cîte cuvinte pe care nu le-am întrebuințat încă vor îmbogăți aceste patru strofe?”

Frumosul și bogatul nostru grai captivează pe măsură ce-l cunoști. Ne putem tăia din el vestmint de purpură și aur, țesătură de borangic și de velur, cu mii de scînteieri și de penumbre. Să-l facem cât mai luminos și mai sonor, să-l slujim cu patimă și smerenie. N-am scos, încă, din el, toate comorile. Generații întregi vor mai descoperi zăcămint necunoscute, le vor da la iveală, vor fereca sufletele și mințile. Cîntece de nai și grave acorduri de orgă, buciurmări de corn, arpegii minunate vor răsună viitorimei...

OCTAVIAN GOGA

Am stat vreun an la Sibiu și acest an este cel mai plin din viața mea și e dominat de prezența fermecătoare a poetului. Mă duc și azi de cîteva ori pe an la Sibiu și totdeauna mi se strînge inima la gîndul că Octavian Goga nu mai este acolo, că n-am să-l mai întîlnesc la masa din cafeneaua „Habermann”, astăzi „Bulevard”, la biroul de secretar al „Astrei”, n-am să-l mai conduc, pe sub arini, la vila pe care o locuia prin 1908 împreună cu prima lui soție, suava Hortensia Cosma.

Nu pot să despart acest frumos oraș de amintirea lui Octavian Goga, un Octavian Goga altul decît cel pe care l-am întîlnit mai tîrziu, un Octavian Goga vesel, copilăros, care ridea mereu, din toată inima, care cînta frumos și era plin de toate neliniștile întrăripate ale unui viitor miriadar.

Ce mult am mai rîs noi cu Octavian Goga în acei ani tineri! Rideam din orice nimic, cu hote, homeric... După cum pe alții îi leagă aceeași credință, aceleași preocupări, aceleași vicii, pe noi ne lega rîsul. Rideam de toată lumea. Victimele noastre de atunci au ajuns la mari situații, în administrație, în cler, în conducerea statului. Nu cruțam pe nimeni, mai ales el.

Cum îi domina pe toți cu inteligența și cu vioiciunea lui!...

Prea puțini au cunoscut această latură a lui Goga, fiindcă l-au cunoscut mai tîrziu, cînd nu mai trebuia să rîdă, fiindcă tinerețea trecuse și viața se făcea din ce în ce mai gravă, răspunderile tot mai mari.

Eu îl cunoscusem tînăr, nepăsător, în beția nevinovată a gloriei literare și-l iubisem pentru comoara lui sufletească și abandonul candid cu care se dăruia.

Am impresia că și Octavian Goga a ținut la mine, m-a iubit mai mult ca pe alți confrăți și prieteni. Eram cu vreo opt ani mai tînăr decît el, el era glorios, eu abia începusem; îl admiram și-l iubeam mult și el simțea lucrul acesta, simțea sinceritatea mea — nu m-am putut preface niciodată — și mă răsplătea cu afecțiunea și încrederea lui.

Alții — niște intriganți probabil — mi-au spus mai tîrziu că Goga mi-e ostil. Se prea poate. Dar nu la început.

U trecut ani. Ne-am întîlnit de cîteva ori la Paris, i-am vizitat împrejurimile întîi singuri, apoi în tovărășia soțiilor noastre. Mai am și cîteva fotografii din acea vreme, luate de Agepsina Macri și de Tani — Ortensia Cosma, soția lui. S-a făcut războiul cel mare, marea Unire s-a împlinit

Octavian Goga s-a înșurat a doua oară, cu doamna Veturia Murășanu, privighetoarea Ardealului, cîntată de poeți.

Membru al Consiliului dirigent, apoi ministru al Cultelor și Artelor, Octavian Goga mi-a propus să fiu secretar-general. I-am răspuns că prefer teatrele. Primul-ministru îi ceruse postul pentru un partizan politic.

Goga i-a răspuns:

— E numirea cea mai importantă din minister și aș dori să desemnez eu însumi titularul.

Cu sprijinul cald al ministrului, am reușit să fac multe lucruri bune, atît la Teatrul Național din București, cît și în provincie. Am trimis turneuri pretutindeni, am etatizat Opera din București. După douăzeci și doi de ani, Opera română rătăcește din șandrama în șandrama, fără local și fără orchestră proprie, dar cu multe milioane subvenție.

ÎN CĂUTAREA DESTINULUI

Cu am venit pe lume să aduc bucurie și frumusețe. Când eram de câteva luni, un frate al mamei mele, Costachi Economu, scria, de la Boboștița, tatălui meu, la București:

"Victor e bun și ride mereu".

De atunci am ris mereu și m-am dus spre fiecare cu brațele deschise... Când am văzut oameni care mă primeau încruntați sau îmi dădeau peste mîna stîngă, în palma căreia eu le ofeream inima mea, nedumerit mă întrebam:

— Cu ce i-am supărat? Eu am venit pe lume să aduc frumusețe și bucurie...

Nu, nimic nu ți se mai întîmplă după treizeci de ani... Dacă aș fi închis ochii după prima mea direcție, cînd scrisesem **Înșir'le mîrgărite** și **Akim** și **Cocoșul negru**, și **Corabia cu pitici**, și **Prometeu**, și **Poeemele singurătății**, și **Candele stinse**, și **Lebedele sacre** și povestirile din Macedonia, iar ca director ridicasem Teatrul Național din tristețea în care-l cufundaseră direcțiile precedente, pomenirea mea ar fi fost mai vie, mai rodnică decît uitarea la care mă văd condamnat fiind încă în viață.

Pe zidurile cetății s-ar mai fi ivit din cînd în cînd afișele lui **Akim** și ale **Cocoșului negru**, ale **Ringalei** și ale lui **Înșir'le mîrgărite**.

Aș fi trăit prin opera mea, prin sufletul și vibrația actorilor prieteni; roiri noi de tinerețe ar fi fremătat în galeriile pe care le-am dus pe umeri eu însumi, de atîtea ori, odinioară. N-aș mai fi trecut, strigoi din alte vremuri, așa cum trec de la o vreme, prin fața teatrelor de unde nimeni nu mai iese de la piesele mele.

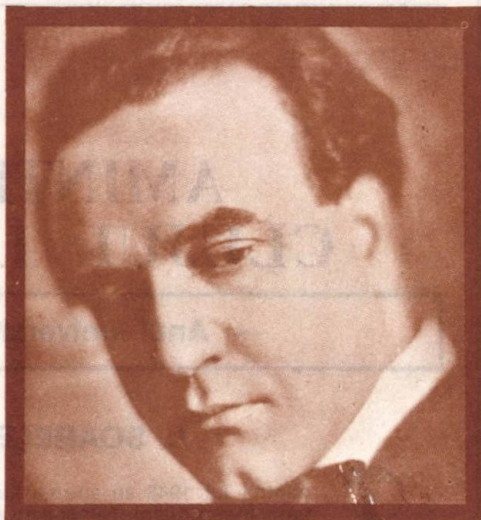
Nu, nu ți se mai întîmplă nimic după treizeci de ani...

ROSTAND AL ROMÂNIEI

La Paris, în 1917. Un distins compatriot, d. T. B., om foarte bogat pe atunci, bogat și astăzi, își făcea datoria de bun român invîtînd la masă oameni politici, scriitori, ziariști care ne puteau fi de folos.

Într-o zi, la restaurantul „Larue”, poftise mai mulți parizieni importanți, printre care Jean Finot, filozoful și criticul binecunoscut, directorul **Revistei mondiale**.

Pînă să sosească ceilalți oaspeți, în salonașul din rue Royale se alcătuiău mici grupuri. Jean Finot — la a cărui revistă am colaborat mai tîrziu —, după ce-mi povestî câteva lucruri foarte interesante, trecu la literatură și mă întrebă ce părere am despre Edmond Rostand.

În 1930, pe timpul celui de-al doilea directorat la Teatrul Național

— Incontestabil, i-am răspuns, Rostand este un excelent om de teatru, are multă vervă galică, duce mai departe, cu succes, tradiția lui Musset și Banville, dar arta lui nu mi se pare de prima calitate. E mult artificiu, mult clinchet, multă falsă poezie în opera lui Rostand. Sună, nu o dată, a gol. Trompetele lui nu mi se par de aramă, ca ale lui Victor Hugo, ci mai mult de tinichea. E plin de locuri comune. A adunat de pretutindeni. Invenția proprie lasă de dorit. Aparatul scenic ascunde cu greu lipsa de suflu dramatic. Personajele sînt convenționale, pe teme date. Desigur, teatrul său, făcut să impresioneze mulțimile, e scris cu multă abilitate. Rostand uzează de toate sforurile melodramei, ale romantismului; figurație numeroasă, tirade, preocupări generoase, antiteze, tot ce poate impresiona masele e folosit pînă la saturație. Dar lipsește ceva... Poate sinceritatea, candoarea, poezia adevărată, elanul, suflul, geniul. Simți prea mult pe meșteșugar și prea puțin pe poet. După ce ai plecat de la o piesă a lui, după ce l-ai citit, nu-ți mai rămîne în suflet acel ecou, acea prelungire, acea tulburare pe care ți-o lasă lectura marilor creatori de oameni și de teatru.

Pe cînd îmi continuam cam pe struna aceasta caracterizarea gloriosului autor al lui **Cyrano** și **Chantecler**, amfitrionul, d. T.B., care n-auzise nimic din conversația noastră, se apropie de grup și exclamă:

— V-ați și cunoscut?

Apoi, cu o mînă protectoare pe umărul meu drept, fără nici o intenție diabolică, dimpo-trivă, candid ca un serafim, ca să mă impună admirației lui Jean Finot, mă recomandă em-fatic și mindru nevoie-mare:

— E Rostand al nostru!

AMINTIRI DIN CLUJUL LUI BLAGA

— Anul universitar 1947—1948 —

I. SOARELE DE METAN

Toamna lui 1948 se anunța lungă. Cursurile întârziiau să se deschidă. Întrebări. Incertitudini. Nimeni nu știe nimic precis. Ceva se întâmplă și cu Frontul Democrat Universitar. Mă angajez ca pedagog la o școală de contabili (unde mi se asigură și masa) ca să fiu primit mai apoi, în colectivul de redacție al cotidianului „Lupta Ardealului”, „Suplimentul literar”, al acestuia, săptăminal, redactat de Ioanichie Olteanu, focalizează condeiele cele mai active ale urbei de pe Someș. De altfel, echipa redacțională e solidă, alcătuită din buni profesioniști: Francisc Păcuraru (care în curînd va pleca la București), Ioanichie, Ion Lungu, Pintilie. Și noi, cițiva mai tineri și lipsiți de experiență, dar nu și de entuziasm. În sfîrșit, începe anul universitar. Aparent nici o schimbare. Atît doar. Pe lîngă catedra de filozofie a lui D.D. Roșca se înființează un „preseminar marxist” condus de Pavel Apostol, redactorul șef al ziarului „Lupta Ardealului”, organ al Comitetului Județean al P.C.R. Apar și primele tensiuni. Deocamdată într-o formă timidă, prudentă și argumentată asistentul combate unele puncte de vedere „eronate” ale șefului de catedră. Imi cad în mină notițele de curs. Un citat: „Modul în care sînt interpretate schimbările, în diferite etape, ale gîndirii umane nu e unitar. D.D. Roșca susține că de la Thales din Milet gîndirea n-a înregistrat schimbări structurale. Noi afirmăm contrariul. Modificările ce intervin în gîndirea umană se aseamănă cu salturile, cu schimbările bruște. Unii susțin originea biologică a schimbărilor în gîndire, noi credem că schimbările în gîndire sînt de natură socială...” E doar începutul. Va veni și o vreme cînd polemica nu va mai fi ex-catedra, iar încercările de argumentare, devenite superflue, vor fi înlocuite cu etichetări injurioase și excomunicări. Dar deocamdată, audiez cu pasiune cursul despre Eminescu al lui Dumitru Popovici, Estetica literară la Liviu Rusu, Istoria filozofiei și Filozofia elină la D.D. Roșca, Istoria artelor la V. Vătășeanu, Sociologia și Etica la Gh. Marica și, desigur, cu sfințenie, Filozofia Culturii (Aspecte antropologice) la Lucian Blaga.

Pulsul vieții universitare clujene bate normal...

Unele reorganizări au loc în viața studentească. Sosește la Cluj M. Malița, apoi M. Gațița. Frontul Democrat Universitar se metamorfozează într-o nouă, mai largă și mai precis direcționată organizație de masă a studenției. la ființă Uniunea Națională a Studenților din România, iar organul acesteia **Studentul român** va publica o pagină despre viața Centrului Universitar Cluj, redactată, fără ingerințe din partea redacției centrale, la Cluj. Sunt numit redactorul responsabil al foii. Fervoarea primelor mari șantiere ale tineretului ajunge și la Cluj: „Agni-ta-a — Bo-tor-ca”.

Prima noastră deviză la Cluj devine „Ceanu-Mare”. Conducța de gaz metan: Ceanu Mare-Cluj. Plecăm în zori, uneori cu trenul, alteori în camioane, cu cazmale și tirăcoape pe umeri, cîntînd cîntecele revoluționare ale epocii și ne înapoiem noaptea, tirziu, la fel de gâlăgioși și veseli. Cine cunoștea pe-atunci oboseala? Entuziasmul primelor acțiuni tineresti, comune, de muncă voluntară ne dădea aripi.

Iar cînd conducța noastră ajunge la Cluj fapta ne va fi vestită în piața publică de apariția în fața statuii lui Matei Corvinul a unei construcții metalice ridicînd un cerc pe a cărui circumferință, din găuri simetric distanțate, vor țîșni, triumfătoare, flăcările metanului. Pu-erila metaforă a biruinței, dar cît de mîndrii eram pe atunci de „soarele nostru”.

La lumina acestui simbol al primelor „izbînzii” ne adunam seriile să ne citim noile versiuri...

Lucian Blaga, în două ipostaze fotografice

II. SUB BOLȚILE HRUBEI REGALE

Uneori luam cunoștință de existența cîte unui coleg din paginile „Suplimentului”, altelei din facultate sau întîmplător. Dar ne căutam. În afară de „Supliment” nu exista nici un loc unde să ne întîlnim, să ne cunoaștem mai bine, să schimbăm idei, experiențe, să ne cristalizăm opțiunile. Cîteva ne-am făcut obiceiul să ne găsim serile în hrubele casei de naștere a lui Matei Corvinul. Acolo, de fapt, în jurul meselor lungi de stejar ceruite de timp, în fața unor căni de lut pline cu un vin roșu, vîrtos și întunecat, ca sîngele de bivol, stimulați de tinere acтріe și studente, discutam în contradictoriu și citeam poezii pînă la mijitul zorilor. Veneau aici de regulă Letiția Papu, Ioanichie Olteanu și Grigore Beuran, Vasile Grunea, Nicolae Liu, Emil Valeriu (Val. Gorunescu); Nichifor Mihaela, A.E. Baconsky și Mihail Mihai (Mihai Tărfuică) prieteni nedespărțiți, colegi la Drept, Gabriel Pamfil. Uneori M.R.P. Veneau aici și colegi maghiari: Szász Iános, Márki Zoltan, Bajor Andy. Nu exista încă „filiala” Uniunii Scriitorilor, abia peste un an, la începutul lui 1949, vor sosi la Cluj, Eugen Jebeleanu și Cicerone Theodorescu s-o înființeze, iar o revistă literară se proiecta, deocamdată, doar în visurile, aparent utopice, ale lui M.R.P. Acolo, la M.R.P. care ocupa, sub îngrijirea doctorului Pamfil în primul pavilion din stînga al clinicii, o odăiță cu două priciuri suprapuse (de cîte ori nu-mi voi găsi, mai tîrziu, pe priciul de sus adăpostul clandestin dar atît de sigur?) prindeau, din vise și iluzii, un contur tot mai precis viitoarele structuri și rubrici ale publicației care, tipărită abia în decembrie 1949, va lua numele de „Almanahul literar”. Un eveniment nu numai afectiv care urma să fie lung timp comentat de noi cei cîteva prieteni ai lui M.R.P. era, întotdeauna, sosirea din București a lui „Catrinel”, a Sidoniei Drăgușanu. Căci, alături de coșurile pline cu pui fripiți, brînzeturi, mere și prăjituri de casă, Sidonia venea încărcată cu ultimele întîmplări din viața intelectuală a Capitalei, cu vești din presă, din lumea scriitorilor.

Dar lipsa unui loc al nostru, al unui „laborator” al experiențelor și-al schimburilor de idei o resimțeam cu acuitate. Și s-a născut ideea înființării, sub egida U.N.S.R., a unui ceneclu. L-am botezat, în conjuncție cu comandamentele epocii: „Poezia nouă”. **Ce** era și **cum** era această **Poezie nouă**, firește, n-o știa nici unul din noi. Dar îi căutam sensurile. O întuiam. Ședințele le țineam într-un salon cu catifea purpurie al Colegiului Academic. Visam că cenecluul va deveni nucleul unei viitoare grupări literare. Asta nu înseamnă că am

fi părăsit vreo zi casa de naștere a marelui rege. Ea rămânea locul de inimă al boemei noastre. Uneori ne prezentam în șezători publice. Nu neapărat pe scena mică sau mare a Colegiului Academic. Uneori, inițiative spontane dădeau rezultate neașteptate. Poate, cea mai memorabilă șezătoare literară la care am participat a fost aceea când la aprinderea „soarelui” de metan din Piața Libertății, am citit poezii în fața brigadierilor și ai clujenilor adunați, ad-hoc, pînă-n zori.

Anul universitar 1947—1948.

Apolinic și îndrăgostit, Șt.A. Doinaș, proaspăt distins cu premiul „Eugen Lovinescu” pentru manuscrisul „Alfabet poetic”, schimba jurăminte sub sălciiile Someșului cu o tinăru ucenică a lui Hipocrat. Dumitru C. Micu timid și mirat de orice, încă elev în ultima clasă de liceu, este un colaborator asiduă al „Suplimentului literar”. Scria pe atunci tinărul poet: „Doamne, prin toți munții e/ svon de revoluție/ Gîndul meu cu slabii e/ Fă-mă Doamne sabie”. Elevii sînt încă Aurel Rău, Ion Brad, Tiberiu Utan. Ion Horea și Cornel Bozbiici, n-au apărut încă la Cluj, dar își pregătesc intrarea triumfală. Alți colegi la Litere: Mircea Zăciu, Virgil Nistor, Teofil Bușecan, Aurel Gurghianu, Victor Felea ca și Gabriel Pamfil sunt prezenți la „Tribuna nouă”. Toți, în vinele cărora curgea poezia și credeam în ea, trebuia să ne găsim în cenaclu. Să ne cunoaștem mai bine. Să acționăm împreună. Ca o forță. Ca o tinăru dar viguroasă forță spirituală.

Da, aveam aripi. Ne promisese și Blaga că va veni „din cînd în cînd”. Asta era mult. Aproape, totul.

Pentru că oricîte rațiuni ale „poeziei noi” am fi iscodit, Steaua noastră Polară se numea, totuși, Lucian Blaga.

Atît.

III. ȘEDINȚĂ DE CENACLU

O singură dată s-a întîmplat să vină la aceeași ședință de cenaclu Lucian Blaga și Emil Isac. Primul sobru, în costumul său închis, politicos, cu un surîs tainic pe buze, economicos în gesturi, meditativ, tăcut, aparent absent și inaccesibil, al doilea ca-ntotdeauna cochet, cu garoafa la butonieră, pudrat, comunicativ, prezent, atotprezent. Eram, desigur, emoționați și doream ca ședința să se desfășoare la un nivel cît mai înalt. Din fericire aveau cu ei poezii noi A.E. Baconsky, Mihail Mihai și Nichifor Mihuța. Ne-am mai liniștit.

Ultimul a citit Anatol Baconsky. Puțin teatral, cu o voce slabă, cu pauze savant studiate. Tolea a început cu „Proect liric”:

„Aș vrea un pas liniștit, o floare
Să am pe grumaz o culoare tîrzie
Un cîntec să fie în lumini viitoare
O palmă pe-ntinderea nopții să fie

Vezi-altădată străzile se opreau îndurerate
Altădată copacii goi cerșeau păsări albastre
Nici un amurg n-a'nscriș osanale
Numai fumul căuta ochii iubitelor noastre

Lumea era în mici și mai multe metafore sfinte
Lumea dura ca o pată neagră pe alb
Oamenii își treceau amintirile prin păr
Sîinii femeilor nu existau în cuvinte

Mîine însă, mîine iubito nu vei mai plînge
Mîine și copacii vor avea felinare aprinse în ramuri
Mîine un cîntec aprins va învinge
Și viața-mi va bate ca o fată la geamuri.”

Aproape fără nici o pauză Baconsky a trecut la perioadele largi din:

„Semnificații hibernale”.

„Hamalii îngeri grei de arbori și de țară
În ochi mi-aduc plecarea și iarna mi-o deschid
Și poate-n zdrențe poartă un suflet sau o țară
În care viața-și sapă organele pe zid”.

Încă de la primul vers, melopeea ciudată și metafora neobișnuită au focalizat atenția auditoriului, poemul fiind ascultat cu răsuflarea tăiată. Discuțiile nu s-au înfiripat imediat, ca de obicei. Lecturii i-a urmat o pauză destul de lungă. În sfârșit, cineva a început o exegeză ad-hoc, o improvizație sofisticată și pseudo-savantă despre „teratizarea celestului”, fii laborioși și creatori ai pământului, metaforizați în hamali devin înșirii ingerii grei ai noii conștiințe ș.a.m.d. O expunere greoaie și întortochiată.

Apoi o altă pauză.

Deodată slab, subțire dar clar, glasul poetului Emil Isac:

— Nu tot ce mișcă e talent. Poate fi și limbric...

Baconsky a îngălbenit. Ne-am privit stupefiați. Ce-l supărase pe bătrînul poet? Ce voia să spună? Cui i se adresase? Oare chiar i-au dispăcut poemele într-o asemenea măsură?

Pe cit de antrenat era Blaga în discuțiile din seminar, pe atît de taciturn atunci cînd se discuta poezia. După ce, împreună cu A.E. Baconsky, am înființat la sfîrșitul lui 1947 Cenaclul studențesc „Poezia nouă” al cărui secretar am devenit, n-aș putea spune că Blaga n-ar fi venit de cîteva ori. Ne împărțea boabe de cafea (le avea întotdeauna în buzunarul vestei) și le ronțăiam împreună, asculta un poet, doi, niciodată nu rămînea pînă la sfîrșit, știam cu toții că Blaga se culcă devreme, că doarme mult („în somn, lucrez”), dar asculta tăcut și concentrat poemele, discuțiile noastre haotice și confuze în care căutam să punem în circulație, timid dar cu aplomb, totodată, noile concepte ale esteticii marxiste. M-am întrebat, adeseori, de ce niciodată Blaga nu și-a exprimat vreo apreciere, de ce niciodată n-a intervenit în vreo discuție. Va fi fost cauza tocmai propria viziune care nu admitea nici un fel de ingerințe, fie și sub forma unor sugestii sau observații la un poem finit?

Acum după intervenția inopinantă a bătrînului poet clujean, Blaga își întoarse chipul parcă împietrit spre acesta rostind încet, cu o perfect simulată inocență:

— Poți să știi ce e talentul?

Vorbise Diplomatul.

Apoi, după o scurtă pauză. De astă dată categoric, fără replică:

— Este un lucru bun!

Poemul era salvat.

IV. POPA FĂRÇAȘ 20

Scurt timp după ce am dat examenul de admitere la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității Regele Ferdinand din Cluj, Petre Pascu mi-a propus să-l însoțesc la Blaga. Posibilitatea de a-l cunoaște, cu un ceas mai devreme (cursurile încă nu începuseră) pe viitorul meu Magistru, dar și pe Poetul ale cărui versuri erau demult „trepte pentru templul meu”, a conținut, desigur, o surpriză nesperată, o bucurie incommensurabilă.

Am urcat în tăcere dealul din spatele Operei, fiecare din noi strîngea la subsuoară o mapă în care adunasem cu speranță, tot ce consideram a fi demn de atenție.

Blaga mi-a întins o mină parcă imponderabilă și i-am strîns, sfîos, degetele. Apoi, ne-a pofțit să ne așezăm. Cu mișcări egale, calme s-a îndreptat spre birou. Ne-a privit cu atenție oprindu-și, pe rînd, ochii pe fiecare. De sub sprîncenele puternic trasate, ca niște streșini, mă fixau, hipnotic, niște ochi parcă arzînd, o privire percutantă. M-am înfiorat. Se pare că Blaga a înțeles emoția care mă decima, pentru că buzele retrase în sine, abia schitate pe acel chip faunesc, sculptural, în care totul era proeminent, voluntar (fruntea, nasul, bărbia) s-au destins într-un surîs blînd, amical.

— Imediat, vine cafeaua. Beți o cafea, nu?

Nu l-am văzut, atunci, prima oară. L-am mai ascultat o conferință despre Mahatma Gandhi la Colegiul Academic. Ca și la cursuri, cum aveam să-mi dau seama nu peste mult, Blaga nu căuta să convingă prin elocință, prin gest, prin oratorie. Avea o voce unică, fără culoare, fără sublinieri, fără nuanțe, fără pauze sau ritmuri schimbate. (De altfel, în aceeași manieră își va citi și cursul de Filozofia culturii, în acel an, „Aspecte antropologice”. Blaga citea alb, el „lectura” pagină după pagină. Rar, foarte rar își ridica ochelarii pentru cite o scurtă paranteză sau completare la textul scris. În toată atitudinea lui se simțea o aversiune organică pentru efectele exterioare (sau, pur și simplu, nu avea vocație retorică. Întreaga sa atenție era îndreptată spre sensuri, spre revelarea conținutului pe care avea să-l comunice. Astfel, Blaga solicita întreaga capacitate de receptare a auditoriului său. Altfel, nu putea fi urmărit.

După cîteva luni, coborînd dealul după o nouă vizită, Miron Radu Paraschivescu ma întreba:

— Ai avut și tu senzația ca te căteri pe un perete de gheață? Nu știu ce i-am răspuns, dar M.R.P. a completat:

— Când zici că ai ajuns sus, că te poți prinde mai bine, te și trezești alunecat la poalele zidului, la punctul de pornire...

Fără discuție, un simbul impenetrabil stătea ascuns în miezul fiecărui monolog blagian. Cîteodată părea, într-adevăr, prea ascuns în sine, lipsit de orice disponibilitate față de vreo atingere. Nu atât prin tăcerile lui, opriri înfiorate în fața tainelor lumii, cît prin ne-definit.

Dar atunci cînd i-am călcat, pentru întia oară, pragul cu toată emoția care mă încerca, și poate tocmai de aceea, Blaga mi-a lăsat impresia unui om sobru, dar neceremonios, comunicativ și amabil. Lunga sa carieră diplomatică (Varșovia, Praga, Berna, Viena, Lisabona etc.) i-a creat deprinderea stabilirii unor contacte umane spontane, de a putea vorbi pe limba unor oameni foarte diferiți.

— De unde vii? — m-a întrebat.

I-am răspuns.

— Chiar din oraș sau din împrejurimi?

Cunoșteam bine concepția blagiană despre sat, acel potențial paradis primordial concentrînd, ca într-un focar de lupă, toate luminile, în afara satului orice redobîndire a plenitudinii și a integrității devenea incertă. Numai satul poate asigura singurul refugiu în eternitate, numai el poate favoriza starea extatică... Dar eu, produs deplin conștient al civilizației citadine (și încă industriale! — fiind cît se poate de mîndru de urbea mea glorificată și în prima plachetă care tocmai văzuse lumina tiparului) nu simțeam încă în nici un fel nevoia „regresiunii”. Mă consideram pe atunci un poet al vieții urbane moderne deschis valorilor civilizatorice înnoitoare și nu eram cît de puțin dispus să reinventez tradiții, să mă repropun de „vîrstă de aur”, să mă retrag în stările primordiale, să mă întorc spre valorile morale și spirituale create de milenii de viață naturală. La această necesitate de „regresiune” voi ajunge mult mai tîrziu, la manifestări de o virulență de-a dreptul inexplicabile soldate cu cumpărarea unei bucăți de pămînt, undeva lîngă o pădure și o baltă, cu preocupări pomicole și de stupărit, cu hoinăreli fără de sfîrșit prin păduri sau pe canalele de trestii ale bălților. Dar pe-atunci, prin acei ani, consideram satul „o etapă depășită”, secretul civilizației fiind conținut în urbanizare. Oricît aș fi vrut să nu-l decepționez pe Blaga, am răspuns cu mîndrie:

— Chiar din oraș. De la Reșița.

Nu-mi amintesc cuvintele prin care Blaga și-a exprimat regretul de a nu fi putut cunoaște satul, elogiînd frumusețea peisajului și pitorescul satului bănățean. Orașul, și mai ales cel vicat de industrii cum e acela din care veneam, schilodește sufletul, îl văduvește de mister, dimensiunea unui orizont mitic numai satul o mai poate păstra. A început apoi să rememoreze scene din propria sa copilărie de la Lancrăm...

Dintr-o dată s-a întrerupt întrebîndu-mă dacă am luat ceva cu mine.

Cu vocea gîtuită de emoție am început să citesc „Noapte de Octombrie”, un poem de un covîrșitor mimetism maiakovskian, încercînd un tablou al nopții de octombrie la Smolnii. Trăiam pe atunci sub o dublă zodie: pe de o parte mă fascina Maiakovski, prin patosul noului, prin forța versului său, pe de alta, în clipele de autoînțelegere, de liniște, de singurătate, de nevoie de poezie și taină reluam Blaga. Dihotomia era ireconciliabilă pentru acea vreme solicitînd opțiuni tranșante. Dar eu voi pendula încă mult timp sub astrul dublu. Pe de o parte o poezie-refugiu asimilată, mulată organic pe temperamentul și spiritul meu, o poezie fără de care **nu pot exista**, pe de alta, o dorită, conștient visată „poezie nouă” care să-mi exprime atitudinile și opțiunile social-politice atât de strălucit reprezentate de Maiakovski.

Blaga n-a comentat poemul. După ce am terminat s-a ridicat, a scos din raftul bibliotecii „La Curțile dorului” și cu vocea abia șoptită a citit:

„Miine bătaia va-ncepe din nou. Fii inimă-lemn,

Cînd fiecare-n tăcere se-ntreabă: care pe munte

Cădea-va întiul? — Cînd fiecare pe cealaltă frunte

ar vrea să citească un semn”.

— Vezi am scris și eu „1917”.

Am înțeles. Comentariul era conținut. Același cu cunoscutul dicton blagian: „O poezie se naște întotdeauna din realități psihologice, sociale și materiale, în condiții firești, dar ea n-are voie să poarte pe corpul ei nici o urmă ombilicală”.

Și aparent, fără nici o legătură, a început un alt monolog despre necesitatea transgresării concretului. Poezia în superioara sa dezvoltare devine metafizică, deci, filozofie. Tot astfel cum filozofia în cel mai înalt stadiu al ei trece în metafizică, deci, în poezie.

— L-ai citit pe Hölderlin? Citește-l! — mi-a spus la despărțire.

Dragă Maïssescu, am primit rânduile tale și m'am lămurit de toate vestile. Măg lămură mai ales să se împlinescă cele cu privire la literatură. Eu n'am trăit decât pentru arta. Și foarte greu aș putea, mai ales la vârsta mea, să trăiesc pentru altceva. Și închipu- iești de mult să lămură, căci cineva mi spune că pot spera un spot de înțelegere	Aici la Cluj - aproape nimic nou Decât: știți că nu mai am câte ora la universitate? - E vorba să fim numiți la un institut de cercetări. Și când mă gândesc că am de zile am fost stăpânit de iluzia că țineam cursuri frumoase? Văși, cât de tare ne putem însuși asupra activității noastre?! Scrie-mi cât mai adesea. Iti urez de anul nou numai bine, ca unui bun prieten. Lucian Blaga 24. XII. 1948
---	--

Ultima scrisoare, din 1948

V. PROFESORUL

Când i-am devenit student, uneori singur, alături cu alți colegi, mi se oferea privilegiul de-al însoți până pe Popa Fărcaș, pe Dealul Feleacului. Avea o mare încredere în noi, îi plăcea să discute cu noi, deschis, fără ștaif, fără ceremonial străduindu-se vizibil să risipească orice „distanță”. Gusta anecdotile, „bancurile”, calambururile. Îi plăcea, pur și simplu, să ne palpeze pulsul gândului, să ne pătrundă mecanismul motivațiilor, să înțeleagă cum judecăm, să vadă prin noi, încotro se îndreaptă lumea. Spre deosebire de alți profesori, care-și încredințau seminarele asistenților, Blaga cu toate că nu-și ascundea simpatia și încrederea în asistentul său Ovidiu Drimba, — „Ovidius”, cum îi spunea — își conducea singur seminarele. Cu totul surprinzătoare pentru un gânditor și poet de talia și mai ales de formația lui Blaga pe care nu-l puteam despărți de o lume a abstracțiunilor era aplecarea acestuia, cu rigoare, metodă și parcimonie, spre concretul treburilor administrative. Dar climatul din seminar, dialogul, mai mult decât cursul au fost pentru profesor, cred, principalul mijloc de instrucție în formarea intelectuală a tinărului. Acolo, în seminar Blaga își dădea seama de posibilitățile studentului, de curajul său de a emite idei, de șansele unei interpretări personale. Dacă alți magistri cereau ucenicului o cit mai fidelă repetare a învățăturii transmise (de câte ori nu l-am auzit pe Vianu întrebând: „Asta unde ai citit-o?”) Blaga solicita gândirea studentului. În bibliografiile pe care le recomanda pentru lucrările de seminar figurau întotdeauna numeroase cărți de știință. Blaga nu concepea filozofia în afara științei. Oricât de ciudat ni s-ar părea astăzi, marele orgoliu al lui Blaga nu se ridica nici pe cele trei trilogii, nici pe sistemul său filozofic, nici pe opera sa poetică, Blaga se considera, înainte de toate, savant, om de știință. E adevărat: își luase cu brio la Viena doctoratul în biologie; studiile sale de antropologia culturii, teoria sa cosmogonică marcau în știința vremii pași înainte. Totuși...

Am mai întâlnit asemenea bizare orgolii. Romancierul de talie europeană și publicistul de excepție care a fost Ilya Ehrenburg se considera, înainte de toate, poet...

Blaga era un convorbitor deferent, răbdător și interesat de o altă opinie, de un punct de vedere diferit. Devenea însă lipsit de orice maleabilitate, ferm și intransigent, atunci când era pus în situația de a-și apăra propriile idei. În polemică omul care conversa cu eleganță și politețe devenea violent, necruțător. Nesiguranța alternativelor, lipsa de hotărâre sau modestia șovăitoare făceau loc, uneori, unei rare durtăți (vezi polemicile cu Botta) dar și unui, sui generis, fair play.

Ținea la studenții săi și nu rareori își punea în bătaie autoritatea pentru a-i sprijini. În primăvara lui '48 reporterul de la „Lupta Ardealului” care eram, am comis, se pare, „o greșeală incalificabilă”, denotînd „lipsă de răspundere”. Am fost exclus din colectivul redacțional și cum o sancțiune trăgea după sine alta, ca o explozie în lanț, mi s-a suspendat cartela de la cantină, mi s-a interzis să mai stau la cămin, am fost „demascată” la gazeta de perete a facultății ca un „element dușmănos, care împrăstie confuzie” și, ca să preîntîmpin darea afară și din facultate, mi-a fost sugerată ideea să mă retrag de bunăvoie. Eram la capătul oricărei speranțe. Toate porțile mi se trîntiseră în nas, brusc, fără menajamente și fără să se poată întrevădea cea mai firavă rază de lumină. Blaga a fost acela care la încheierea seminarului, făcîndu-mi discretul semn să-l însoțesc, mi-a reînțors, în cele 50 de minute cît ținea plimbarea cu obișnuitele halte de la universitate la Popa Fărcaș, din nu știu ce tainite ale spiritului meu o cerbice voință de a mă elibera din prizonieratul aparențelor, de a redeveni încrezător în dreptatea mea. A doua zi la rectorat a obținut să nu se ia împotriva mea nici un fel de măsuri administrative, să-mi pot da examenele și, după sesiune, să mă transfer la București.

Cu speranța de a-l putea însoți, poate, pentru ultima oară, la 24 iunie am așteptat să intru ultimul la examen. După ce mi-a înscris în index, în dreptul rubricii „Filozofia culturii”, cu obișnuita cerneală neagră, calificativul „foarte bine”, s-a ridicat și cu dreapta sa sprijinită ocrotitor pe umărul meu, m-a condus pînă la ușă rostind acolo cuvintele pe care abia mai târziu le voi înțelege în adevărata lor semnificație: — Să ne păstrăm integritatea spiritului, să credem în puterea regeneratoare a poeziei. Scrie-mi cît mai des. Știi că ai la Cluj un prieten...

M-am întors repede, luînd-o la fugă. N-aș fi vrut să-mi vadă lacrimile șiroindu-mi pe obraji:

Pentru nimic în lume.

VI. ULTIMA SCRISOARE DIN 1948

Firește, i-am scris imediat. Mi-am recîștigat încrederea. Priveam cu optimism întîmplările din viața literară bucureșteană și i le comunicam. După cîteva luni poștașul avea să-mi depună o scrisoare cu totul neașteptată. Sub rîndurile de un calm și-o limpezime olimpiene răzbăteau ecourile unei incomensurabile tragedii.

lat-o:

„Dragă Maiorescule,
am primit rîndurile D-tale și m'am bucurat de toate veștile. M-aș bucura mai ales să se împlinescă cele cu privire la literatură.

Eu n'am trăit decît pentru asta. Și foarte greu aș putea, mai ales la vîrsta mea, să trăiesc pentru altceva. Îți inchipui cît de mult mă bucură, cînd cineva îmi spune că putem spera un spor de înțelegere. Aici la Cluj — aproape nimic nou. Decît: știi că nu mai am catedră la universitate? — E vorba să fiu numit la un institut de cercetări.

Și cînd mă gîndesc că ani de zile am fost stăpînit de iluzia că ținam cursuri frumoase? Vezi, cît de tare ne putem înșela asupra activității noastre?!

Scrie-mi cît mai adesea.

Îți urez de anul nou numai bine, ca unui bun prieten.

Lucian Blaga"

29.XII.1948

Îmi putea trece vreodată prin cap o enormitate de atari dimensiuni? Eu să fiu ultimul student pe care l-a examinat profesorul! Nici în cel mai îngrozitor coșmar nu mi-ar fi trecut prin cap așa ceva.

Să-i răpești catedra lui Blaga, la 53 de ani, în plină forță de creație.

Și el să se întrebe cu candoare: „Vezi, cît de tare ne putem înșela asupra activității noastre?!”

Of. Doamne! Ce altceva aș mai putea adăuga?

PIETRARIILE ANONIMI

*În curte la Ospiciu, sînt cîteva statui,
Cioplite cu migală de sculptori făr-de nume,
Care-au trecut p-acilea și-au dispărut în lume,
Uitînd aceste operi sub sigla nimănui!*

*Se-ncaieră-n devalmă pietritile huidume,
Cu trunchiurile sparte mustind lichen verzui —
O gigantomahie tîrîță-n glod văzui:
Titani surpați din socluri, degringolări postume!...*

*O lume cu profiluri săpate-n fină daltă —
Cu prăbușiri, cu-nfrîngeri din țința lor înaltă!*

*O Lume Anonimă în care Steiul-Mim,
D-a tîrșa, se confundă cu sculptoru-anonim!*

*Sublime Michelangel, privește-ți fiii bravi —
Cum, zălogiți în stîncă, se nasc de-a pururi sclavi!*

Autoportret

CAL

*Divinule, celestule-Animal,
Născut dintr-o Naiadă și-un Centaur,
Sortit să zburde-aiurea, pe coclaur,
Țintind un orizont paradoxal!*

*AL LIBERTĂȚII SIMBOL te instaur,
Te proiectez în vîntul sideral —
Cometă vie desfășînd un șal
Ca Pegasul cu coamele de aur!*

*Nechezul tău l-aud rotit prin Pronii,
Copitele-n amnar cum astre sfărm,
Or, stînd la țărnul mării, vād, din țărnm,
Neptunicul reverb al tău — tritonii...*

*Vuiește Scoica Mării ca un ou
În care dăinui Tu — Superb Ecou!*

TUDOR GEORGE

SĂRMANUL KLOPSTOCK

De prin 1928, când am venit în clasa I a Liceului „Unirea” din Focșani, citeam în pagina de literatură a ziarului „Universul”, sub titlul „Din duminică în duminică”, printre altele, scurte schițe sau nuvele semnate de un scriitor cu un nume ciudat: Sărmanul Klopstock.

Unchiul meu, care era abonat la ziarul „Universul”, mă lăsa să tai din pagina aceasta în special poeziile care îmi plăceau, să le lipeșc pe coli de hirtie și să le adun într-o mapă.

Auzisem de nuvela lui Eminescu „Sărmanul Dionis”, de citit n-o citisem încă, dar acel Dionis îmi mîngia mătășos auzul, pe cînd numele acestui scriitor caligrafiat cu doi „k”, unul în cap și altul în coadă, parcă îmi zgîria sacadat auzul.

Bucățile lui, zugrăvind scene din mahalalele bucureștene, îmi plăceau, aveau mireasmă de vechi București, portrete de tipuri de la sfîrșitul celuialt veac, avînd parcă o adiere arhaică, o poezie a unor suflete stinse de mult, cu acea nostalgie a pozelor făcute la dagherotip descoperite prin albume vechede.

Mai tîrziu i-am citit prozele în paginile revistelor „Vremea” și „Universul literar” și începuse să mă supere mai puțin semnătura aceea prețioasă, copiată după numele romanticului poet german mort la 1803.

Mă intriga totuși autorul acesta care scria o proză atît de neașă și care întrebuinta un pseudonim atît de străin.

Nu știam nimic despre el, nici o taină biografică nu pătrunsese pînă în orașul de pe Milcov.

Nu venise nici la șezătorile literare organizate la teatrul „Pastia” de poeții locali: Pavel Nedelcu, Alexandru Călinescu, I.M. Dimitrescu și Virgil Huzum, așa cum i-am văzut prin 1935—1940 pe Ion Pillat, Ion Minulescu, Cincinat Pavelescu și alții.

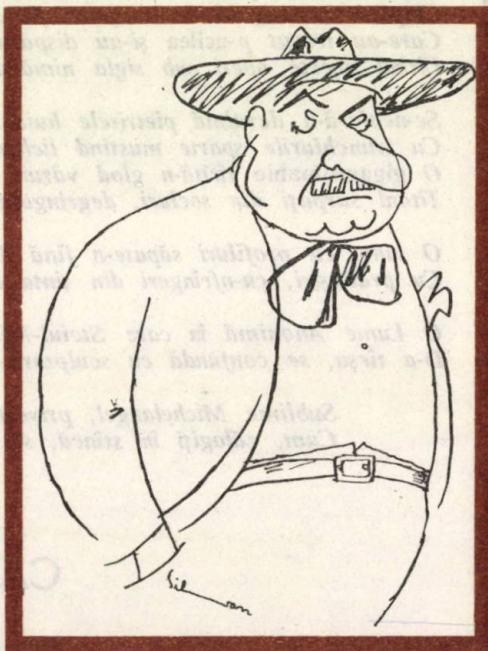
Peste numele lui Klopstock plutea un ciudat mister.

După cîțiva ani, era prin 1935 sau prin 1936, Pavel Nedelcu, care făcuse un drum la București, la întoarcere ne-a povestit despre întîlnirile lui de la Café de la Paix sau de la Capșa, unde fusese cu Vlaicu Bârna, cu Ion Th. Ilea și cu Teodor Scarlat, unde îi văzuse pe George Gregorian, pe Coca Farago și pe Alexandru Teodor Statia.

Noi, cei tineri, stam pe o bancă în grădina publică în jurul lui și îl ascultam vrăjiți.

— Am fost și la S.S.R., pe strada Berthelot, cu băieții; acolo i-am cunoscut pe George Gregorian, pe Klopstock, pe Ion Valerian...

Din ziua aceea îl priveam pe Pavel Nedelcu

cu mai mult respect, așa crescuse în ochii mei. Dacă a fost și la S.S.R. și i-a cunoscut și pe scriitorii adevărați! În Focșani erau doar doi membri ai S.S.R.-ului (Societatea Scriitorilor Români): Virgil Huzum și I.M. Dimitrescu. Bietul Pavel Nedelcu era un modest funcționar la serviciul stării civile la primărie, dar de cînd ne-a povestit cum a luat masa și a ciocnit halba cu atîți consacrați, dacă ați ști cît l-am invidiat...

— L-ați cunoscut și pe Sărmanul Klopstock? Cine-i, domnule? Așa îl cheamă?

— Nu, îl cheamă Mihăiescu și lucrează la tribunal. Mi se pare că e magistrat, ne-a destăinuit poetul.

Și cam atît am aflat despre acest scriitor misterios. Că e judecător și că îl cheamă Mihăiescu.

Între timp îi apăruse romanul acela fermecător „Feciorul lui Nenea Tache Vameșul” în care descria sfîrșitul veacului trecut în mahalaua Dobroteasa — unde aveam să locuiesc și eu vreme de optsprezece ani, — și a străzii Apele Minerale.

Era acel dulce București, cu periferia, cu mahalagii, cu livezile și cu viile lui.

Tot cam pe vremea aceea i-a apărut lui Neagu Rădulescu un foileton în „Universul literar”, săptămînal, materialul care avea să alcătuiască prin 1940 volumul „Turnul Babel”.

Era povestea scriitorului român cu anecdotica și ticurile fiecăruia. Era romanul faunei scriitorilor, privit din interior, de cineva din mijlocul lor, scris de cineva dintr-ai lor.

Cartea era împodobită cu caricaturile eroilor, făcute tot de Neagu, care a fost unul dintre marii noștri caricaturisti. Expozițiile lui erau adevărate evenimente.

Acolo, în acele pagini am făcut cunoștință cu viitorii mei prieteni, pe care mai întîi i-am cunoscut în foiletoanele lui Neagu.

Cumpăram revista mai mult pentru „Turnul Babel” al lui Neagu Rădulescu și pătrundeam prin el într-o lume pe care o iubeam fără s-o cunosc.

Într-unul din numere (care apăreau joia) am descoperit caricatura lui Klopstock, — era un bărbat masiv, — așa îl vedea Neagu — cu pălărie mare, cu lavalieră și cu umbrelă pe braț. Purta mustață și semăna cu un băcan sau cu un restaurator coborît de la teighea și rătăcit la Capșa sau la Café de la Paix.

Anii studenției m-au adus în toamna lui '39 în București și, așa după cum îmi cerea inima, m-am strecurat și eu printre scriitorii care populau mesele la cele două celebre cafenele.

La Academia Comercială unde m-am înscris, mai lipseam din cînd în cînd, dar de la cafenea, mai rar.

Într-o duminică dimineața stam de vorbă, în fața Capșei, cu alți doi aspiranți la glorie, cu Ion Sofia Manolescu și cu un poet oltean, George Manovici, care s-a prefăcut în țărîna în fața Odesei. Și atunci a apărut și el. L-am recunoscut după caricatura lui Neagu. Purta aceeași pălărie cu marginile late, lavalieră și umbrela pe braț. Era un bărbat masiv, călca apăsat, avea un nas mare și o mustață bogată, așa cum îl văzusem și în caricatura lui Neagu.

Cum pe vremea aceea eram bolnav de curiozitatea de a cunoaște scriitorii, am intrat după el la „Capșa” și m-am așezat la o masă. Duminică dimineață, lume puțină, prin colțuri chelnerii șoptind.

Am cerut o cafea și trăgeam cu coada ochiului spre bărbatul acesta solemn ca un magistrat în ședință, care parcă oficia ducînd ceașca la gură. Sau poate așa îl vedeam eu de cînd știam că trebăluiește prin tribunal. Întorcea cu gravitate gazeta pe care i-o adusese chelnerul și-și vedea de cafeaua lui.

— Tu îl cunoști? I-am întrebat pe Dick Manovici, prietenul meu, care mă însoțise la cafenea. El era, pe vremea aceea, redactor șef la „Luceafărul”, o gazetă condusă de un oarecare George Radomir. (Asta a sfîrșit în fața unui pluton de execuție. Făcuse un fel de cooperativă și cu o legitimație fictivă, cutreiera satele și făcea tăblițe cu numele străzilor și cu numere pentru case.

A trăit bine cîțiva ani, pînă l-au prins. Frau-

dele erau mari, se încadrau într-un articol care tocmai bine l-a dus în fața justiției.)

Manovici mi-a spus că nu-l cunoaște.

— E Sărmanul Klopstock, i-am spus eu cu aer de superioritate, ca să-i arăt că mai cunosc și eu la scriitori.

dată, prin 1942, cred, eram la Café de la Paix cu romancierul Petre Belu.

După succesul cărții lui cu „Apărarea are cuvîntul”, mai somnola încă pe laurii gloriei pe care îl urcase prefața lui Pannait Istrati și reclama editurii Hertz.

Fostul timpilar se infumurase și nu vorbea decît de succesele lui literare.

L-am dus la o șezătoare literară la Focșani organizată de mine pentru Crucea Roșie, tot în 1942, și n-a vrut să iasă pe scenă pînă nu i-am pus în mînă o mie de lei.

— Eu sînt celebru, mi-a spus el. Asta se plătește.

— Uite-l pe Klopstock, mi-a spus Petre Belu. Și cînd te gîndești că și asta se crede scriitor...

— Cum, nu e scriitor? Mie, drept să-ți spun, îmi place.

— Ce ăla e scris? Tu ai citit cărțile mele? Și „Apărarea”? Și „Ciine vagabond”? Și „Cazul doamnei Predescu”?

— Le-am citit. Asta e altceva. Klopstock zugrăvește foarte bine periferia bucureșteană. Regăsesc graiul țirgoveților și al mahalalei din preajma lui 1900.

— Și ce dacă? N-are acțiune palpitantă, măi Postolache. Or, publicul asta cere de la un scriitor. Asta scrie vechituri, — ehe, vremea lui Pazvante!... Romanul modern cere analiză psihologică, eu cu „Apărarea” mea sînt tradus în nouăsprezece limbi, al doilea scriitor după Pannait Istrati...

— E magistrat, am auzit.

— Aș, de unde! E ceva pe la tribunal. Mi se pare că e grefier, dacă n-o fi chiar aprod ori portărel. Cică îl cheamă Klopstock? Aș, de unde, îl cheamă Mihăiescu.

La o altă masă, Sărmanul Klopstock, masiv, taciturn, își sorbea alene halba de bere.

La 1 decembrie 1948 un grup de prieteni ne întorceam de la cîmîtirul Ghencea, de la înmormîntarea scriitorului Mihail Chirnoagă.

Într-o noapte de sfîrșit de noiembrie, pe cînd se întorcea din oraș, la traversarea liniei ferate, acolo unde drumul de fier se întretaie cu strada, pe la Dealul Spirei, o locomotivă care, în noaptea geroasă de atunci, a făcut mult abur, i-a acoperit vederea și un tren care venea din partea opusă l-a accidentat mortal.

Bietul meu prieten Mișu Chirnoagă era invalid de război, o schiță de brand, la Odesa, îl lăsase fără un picior. Acum, maior invalid, soția îl părăsise, spera și el să-și refacă viața lîngă o frumoasă învățătoare cu care se logodise.

În seara aceea geroasă de noiembrie, pe

cînd se întorcea de la ea... Dar despre moartea lui Chirnoagă au circulat și alte versiuni.

Doar cu cîteva zile înainte fusese la mine la masă.

Ieșind din cimitir, poetul Matei Alexandrescu mi-a spus:

— Postolache, nu vrei să mergi cu mine la Sărmanul Klopstock? Stă pe aici, pe aproape, pe strada Antiaeriană. E tare necăjit și bolnav. Hai să-i facem o vizită. O să se bucure.

Mi-am luat rămas bun de la doamna Raimonda Han, soția marelui sculptor, și de la Constant Tonegaru, și l-am însoțit pe Matei Alexandrescu pe strada Antiaeriană să-i căutăm casa lui Klopstock.

Se înserase și se lăsase un ger strașnic. Am căutat dezorientați, pe străzile bătute de viscol, pe ulițe nici o ființă pe care s-o întrebăm care e strada Antiaeriană, și într-un târziu am bătut la o poartă. Poarta era zăvorâtă, din casă nu răspundea nimeni la bătăile noastre.

Intr-un târziu a lătrat un câine, s-a deschis o ușă și o doamnă infolită s-a ivit în prag.

— Pe cine căutați?

— Pe domnul Klopstock, a răspuns Matei. E acasă? Sintem prieteni.

— Este acasă. Așteptați să vă deschid.

O cheie s-a răscut în broasca de la poartă și doamna ne-a pofțit s-o însoțim în curte, unde se afla o căsuță mică, o căsuță ca pentru păpuși, un fel de garsonieră cu un hol, o baie și un dormitor.

— Ce face maestrul? E bine? Sănătos?

— E bine, dar cu viscolul ăsta... Știți, el e foarte bolnav de inimă și pe vremea asta nu-i prudent să iasă din casă.

Matei adusese o sticlă de țuică curată, de prin podgorii.

În curtea în care am intrat era o casă mare, gospodărească, și în fața ei, căsuța asta pentru păpuși.

Am ciocănit la ușă și ne-a deschis un bătrîn, obosit, doborât. Nu mai purta mustață și parcă era altul.

— Uite, maestre, ți-au venit prietenii să te vadă, i-a spus doamna, cu voce bună în glas, căutînd să-i treacă și lui o boare de optimism.

În casă era cald, dormitorul lui ca o chilie de minăstire. Camera era curată, pe pereți covoare și multe tablouri. În sobă ardea focul, era bine în atmosfera înmiresmată cu busuioac și cu izmă.

Matei m-a prezentat, apoi i-a oferit sticla de țuică. Doamna a scos paharele și ne-a turnat. Lui i-a turnat doar o lacrimă, simbolic, doar cît să ciocnească cu noi.

— Dragii mei, dați-mi voie să v-o prezint pe doamna Bîrsan, binefăcătoarea și salvatoarea mea. Cea care într-adevăr mi-a salvat viața. Numai datorită ei mai trăiesc. Poate nu știți că am avut și eu o casă, o gospodărie frumoasă pe aici, pe aproape. O casă pe care am visat-o toată viața.

Nevastă-mea, pe care am adorat-o, după o viață întreagă trăită împreună, se îmbolnăvește de cancer. Eu eram disperat, alergam după doctori și medicamente sperînd s-o salvez. Mi

se rupea inima văzînd cît suferă.

Într-o zi, pe patul de moarte, mă roagă să-i fac act de proprietate pe numele ei, ca fiind numai ea singură proprietară. Ce mi-am spus? Capriciu de muribund, și i-am făcut actul pe care mi l-a cerut.

Ea, fără să-mi spună nimic, face un act prin care lasă unor nepoți ai ei casa a cărei proprietară devenise, moare în curînd și imediat după moartea ei se deschide succesiunea și eu sînt somat să părăsesc casa.

Urmează procesul care se târănează ani de zile și pînă la urmă, după ce m-am judecat și la casație, datorită unor avocați nedemni, m-am trezit evacuat din căsuța mea. Pierdusem procesul datorită unor manevre abile.

Mă întorceam de la tribunal hotărît să ajung acasă și să mă spînzur. Cel puțin să mă aibă pe conștiință, canaliile!

Stam în tramvai, amărit, cînd lîngă mine a apărut doamna Bîrsan, îngerul meu păzitor. Ce i s-o fi părut, că numai ce văd că mă întreabă:

— Domnule, ce aveți, vă e rău? Sînteți bolnav?

I-am spus cine sînt, ce mi s-a întîmplat și ce aveam de gînd să fac.

A coborît la stația mea și m-a însoțit pînă acasă. Casa mea din care eram alungat datorită unei vipere pe care am răsfățat-o toată viața!

— Acum, domnule Klopstock, vă rog să veniți la noi acasă, să vă cunoască și bărbatul meu și să vă mutați la noi. Avem o cameră frumoasă pe care v-o punem la dispoziție și de aici încolo sînteți musafirul nostru.

Mi-am revenit văzînd atîta omenie, m-am mutat la dumnealor, unde am fost îngrijit ca o rudă.

În vară mi-am făcut aici, în curte, palatul ăsta, unde mă simt ca în familie.

Și o învălui pe binefăcătoarea lui într-o privire caldă de recunoștință.

Arareori, în răstimpuri largi, mă abăteam pe la bătrînii scriitor, care de fiecare dată mai completa cu cite un amănunt romanul nenorocirii lui. Și peste toate sentimentul de venerație și recunoștință pentru binefăcătoarea lui, cea care l-a îngrijit cu devotament pînă la sfîrșit, în acea teribilă iarnă a lui '54, cînd a fost în București un viscol năprasnic, cu zăpada de doi metri, și cînd și-au găsit sfîrșitul mulți cardiaci.

Atunci, doar la cîteva zile distanță, au murit și Ionel Teodoreanu și Constant Tonegaru.

În primăvara lui '54 îmi cumpărasem o motoretă și... eram și tînăr pe atunci, — am vrut să mă abat pe la Sărmanul Klopstock, să văd ce mai face.

Am trecut să mai schimb o vorbă cu el, așa că, era pe la sfîrșitul lui aprilie, am bătut la poarta de pe strada Antiaeriană.

— Domnul Klopstock e acasă? l-am întrebat pe un tînăr care a venit la poartă. Era fiul doamnei Bîrsan.

— Nu știți? S-a prăpădit astă-iarnă, la viscol. El, după cum poate v-a spus, era bolnav de inimă. A murit la Spitalul Colțea.

ÎNTR-UN HOTEL UITAT

*geniul încearcă să-și coasă un nasture la palton
îngerul nasturelui se întâlnește cu îngerul
paltonului*

*își surdă, fac schimb de mesaje
geniul vrea să pună ață în ac, nu izbutește
ața scăpată din mîna geniului plutește prin aer*

*cei doi continuă să stea de vorbă nepăsători
atenție*

*le șoptește speriat geniul
ața asta vă poate tăia capetele
nesăbuiților*

VÎRSTĂ

*am descoperit brusc
că am dușmani
au dat peste mine, m-au
lovit cît au putut de
tare
apoi au plecat*

*în camera mea
singur
părăsit de dușmani*

*unde v-ați dus
fraților?
sînt încă viu*

FLORIN MUGUR

NOAPTE CU LUNĂ

*Am poposit în holdă, din larg,
În mijlocul sorosonfirelor, ce sufletul mi-l sparg...
Cu fluieratul lor arcuit, țivlit,
Sorosonfiro!... Cîntă-n ele-n lanul adormit!...
Apoi liniște, cu duh de seară...*

*Așa mă străpunge o taină, cu floare de secară...
Cînd am trăit atîta liniște, între privighetori?...
Și-atîta dor,*

*Să privesc în oglinda de izvor?!...
Care spală noaptea pe față și naște zori albe,
Albe, ca dalbele flori, din florile dalbe!...
Luna e plină, e pală,*

*Ziua începută,
Mă culcă-n iarbă și mă sărută și mă ține*

*Și sărutul ei, ca de ninsori, în poală!...
Îl cîntă cocoșul, în zori!...*

TRAIAN IANCU

ISTORII NEELUCIDATE

Acum cîțiva ani, la celebra **Deutsche Bücherei** din Leipzig, mi-a căzut în mină, absolut din întîmplare, **Die Neue Manier (Noua Manieră)** a unui anume Lorenzo degli Ulrici, carte apărută la Halberstadt către sfîrșitul veacului mult adorat de craii mateini. Tratatul acesta despre manierism nu e, în fond, decît o sistematizare didactică a unor teorii prea bine cunoscute ale lui Vasari, Gracián și Zuccari (fapt observat, de altfel, de Ervin Panofsky în **Ideea**). Cu totul altceva e uimitor în acest manual manierist, anume faptul că iscusitul Lorenzo degli Ulrici (care, într-o „Precuvîntare către îngăduitorul messer Niccolò Manolo și prietenul acestuia, contele Felinus d'Angora”, susține că, printr-un strămoș poet, Alesandro, s-ar trage dintr-o aspră stirpe corsicană), obsedat de mitul artistului tînar, are bizara **manie** — iată că și spirital, autorul e un manierist! — de a elogia, în frazări fastuoase, pe diverși artiști, ce nouă, celor de astăzi, ne-au rămas (aproape) complet necunoscuți. De aici, uneori, și senzația ciudată, borgesiană, la lectură, că aceștia ar fi cu toții inventații lată, de pildă, cine a fost acel Eugène Uhry-Karroux, despre care ni se spune că „de la Homer încocoare n-a mai apărut un povestitor atît de ingenios”. Dar stupoare: nici una din marile enciclopedii moderne nu ne dezvăluie misterul „homeridului”... Acest enigmatic Uhry-Karroux pare, o dată mai mult, a fi ieșit doar din mintea tulburată de artistice himere a celui ce-a întocmit **Die Neue Manier**. Și totuși... Există o enciclopedie, unica după știința mea, care ne oferă totuși, învăluite într-un savuros abur romanesc, cîteva parcimonioase date despre „emulul” lui Homer.

E vorba de acea **Biographie universelle...** — dedicată celor care s-au remarcat „par leurs écrits, leurs actions, leurs talents, leurs vertus ou leurs crimes”¹ — din care aflăm că Eugène Uhry-Karroux, aventurier iluminat al literelor, s-ar fi născut în jurul lui 1725, dar originea-i rămîne incertă: se bănuiește, totuși, că ar fi venit din Armenia, căci doar astfel poate fi explicată răbdarea maniacală cu care a întocmit și a completat, o viață întreagă, așa-numita **Listă a scriitorilor armeni**, plină de speculații fantasmagorice, de falsuri, de născociri de cărți și de artiști, numai pentru a mări, într-un mod fabulos, numărul acestora. În gravura ce ni-l înfățișează, tenul pare foarte alb, oarecum feminin, pomeții îndulciți de moliciune, iar pletele îi dau un vag aer gogolian. Era cunoscut, în epocă, îndeosebi prin romanul teosofic **Bücher et flamme**, operă a unui manierism tirziu: fiecare capitol e în așa fel construit încît să pregătească, în final, cite o surpriză epică. Supremul său orgoliu pare a fi acela că face parte dintr-un privilegiat „șir de oameni care dintotdeauna au știut că lumea nu este așa cum ne înconjoară, ci cu legături între ființe și fapte ascunse privitorilor de rînd”. Într-un fel de prefață la **Bücher et flamme**, Eugène Uhry-Karroux exaltă „inspirația”, „iluminarea interioară”, „furia pythică”: „Cutremurătoare pentru misterele ce le porți fără să știi și fii puternic pentru a le putea desluși”.

Din succintele, dar revelatoare extrase, se poate, neîndoindu-l, observa că Eugène Uhry-Karroux e unul din cei mai mărunți (dar nu mai puțin excentrici) ilustratori ai esoterismului din vremea cînd, cum spune marele

Mateiu, timpul începuse să se „stirvească”. E așadar plin de reminiscențe din înflăcăratul Iacob Böhme și, ca toți ceilalți reprezentanți ai iluminismului creștin, are o irepresibilă atracție pentru **interzis**, pentru lojele mistice sau societățile secrete, făcînd parte, alături de alți scribi și grămăticici, din „consiliul celor 99”². Pare interesat de arithmosofie, căci caută frenetic cheia altui sistem de referință „venind de undeva din altă lume” (v. **Über den Purpur**), apoi, de așa-zisa „doctrină a corespondențelor”, din perspectiva unei chimii miraculoase, în eprubetele căreia s-ar afla zgura ultimei enigme a universului, după cum în eschatologia din **Der Honig oder die Transzendente Apikultur** compară mitul „Albinei-fecioare” cu acela al nașterii lui Isus. Prin nenumărate asemenea șarlatanii speculative, Uhry-Karroux îngroașă, de fapt, rîndul celor din stirpea lui Cagliostro, Gessner, Saint-Germain, Schrepfner sau Gugomos, față de care craii mateini au avut atîta slăbiciune. Între acești specialiști într-o „suprafiresc”, relațiile nu sînt, întotdeauna, foarte cordiale. Simpatul jurnal al Dinei Luise Oenschlager surprinde o asemenea secvență semnificativă, petrecută în hanul „La Steaua” de lingă turnul Valdemar din Copenhaga: scena nu-i lipsită de savori umoristice gen E.T.A. Hoffmann: „Foarte iritat și stacojiu la față, Gugomos, cu mersul lui claudicant, se învîrte prin cameră de colo pînă colo. Eu mă așezasem la colțul mesei pe care se mai aflau ceva vin și cîteva tăvi aproape goale. Uhry-Karroux, care tocmai își terminase **Conferința extatică**, s-a apucat, gesticulînd subtil și privindu-mă adînc în ochi, cu un înțeles tainic,

să-mi vorbească despre morbul lui Lampers: «E o boală rară, așa cum trebuie să fie răul de care suferă unul ca mine. O vreme, omul are o putere nemaipomenită în degete, se simte stăpîn pe ele și e foarte iute și precis în mișcări. Și dintr-o dată degetele îi înțepenesec, sau nu, pur și simplu nu le mai poate stăpîni. Și asta, iubită domnișoară, se întîmplă brusc, în câteva secunde. S-ar putea întîmpla chiar acum!» Atunci m-am întors speriat, crezînd că scînteietorul Uhry-Karroux vrea să mă atingă, dar el își și virise degetele prin tăvile de pe masă, înfruptîndu-se, de-a valma, cu smochine uscate și porumbei sălbatici, tăvăliți în unt și sfecclă, cu peștișori fripti, nuci și mere coapte. În tot acest răstimp, Gugomos continua să se miște, mormăind, din vreme-n vreme, cuvinte neînțelese³.

Acea *Biographie universelle* urmărește, pas cu pas, itinerarul existenței, de-a dreptul romanesc, al lui Uhry-Karroux. Astfel, în 1757, încearcă să-i uluiască pe moscoviți cu miracolul unei ninsori în plină vară (amintirea lui, vie încă la 1839, e înregistrată de memorialul lui de Custine); aflat la Görtitz în 1759, se cufundă într-o „viață mistică”, alături de Marie Sigmunda Fernabend, iar într-un han din Pesta, pe la 1761, face așa-zise experiențe „radiofonice” (ce subiect ar fi acesta pentru eruditul Bioy-Casares!); în fața Elisabetei a II-a și a doamnei sale de onoare, Ruxandra Sturdza, pretinde că ar fi posesorul adevăratelor exemplare din magica specie de fluturi *Vanessa Ligata* etc. Viziunile sale nu sînt departe de cele ale lui Mesmer și al său „magnetism animal”; astfel, în *Bücher et flamme*, în care ne propune și schița unei „parafizici”, Uhry-Karroux susține că în fiecare om sălășluiesc două elemente contrare, precum doi magneți, din a căror luptă se naște o „forță vie”, aflată în consonanță cu energia universală (să fi avut oare García Márquez cunoștința de speculațiile acestui „inspirat”?).

Prin 1776, Uhry-Karroux e arhivar secret undeva în Saxonia, deși unii susțin c-ar fi fost doar „un spion, poate nu cel mai periculos”... Tot acum, el intră, pentru o clipă, pe orbita magnifică a autorului lui *Faust*, fapt semnalat de Eckermann: „Am fost aseară, la cină, la Goethe. Mi-a mărturisit că, în mod inexplicabil, și-a amintit, în timpul mesei, de un anume Uhry-Karroux, care l-a vizitat pe vremuri, lăsîndu-i o dezagreabilă impresie, cu atît mai mult cu cît acesta a încercat, în fața Doamnei von Stein, să-și dovedească miraculosul talent în artele culinare. «De altfel, mai spuse zîbind Goethe, mai am și-acum volumașul lui de poezii și profeții, dar încă de la început am descoperit atîtea versuri jalnice, încît mi-a pierit cheful de a citi mai departe»” (Marți, 21 oct. 1823)⁴.

Despre sfîrșitul lui Eugène Uhry-Karroux nu se știe nimic precis, acesta fiind la fel de înnegurat ca și întreaga-i viață. Oricum, în 1777 se afla la Cádiz. Îl vedem, în gravurile vremii, înhămat sub o uriașă aripă de liliac, luîndu-și zborul spre Caraibe (obsesia lui de o viață!), intenționînd să coboare acolo ca ambasador celest. Hazardul însă, slujit de capriciul curenților de aer, îl mîna undeva mult mai aproape, anume într-o Londră ce-l primește cu indiferență, fiind, la

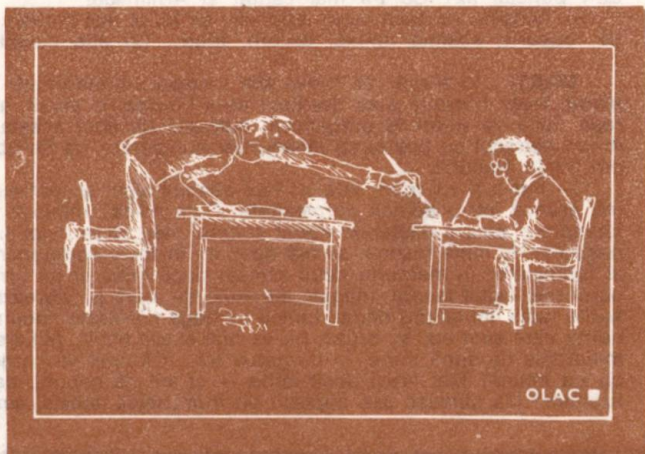
acea dată, preocupată de pariul celebru făcut în cazul Cavalierului d'Eon: cap sau păjură? Sau, mai exact, femeie sau bărbat? Intreprid, Uhry-Karroux făgăduiește să dezlege, într-o singură zi, misterul. Se mai știe sigur doar atît: că pe data de 10 februarie avea întîlnire cu controversatul Cavalier. Unele surse afirmă că, pe drum, în plină ceață londoneză, ar fi fost asasinat de fanaticul armean lunian Citraw; alte surse insinuează însă că ar fi devenit, deghizat precum stăpînul, camerista Domnului (?) d'Eon. Nici unul dintre izvoare nu este autentificat de documente. Oricum, din aceea zi, în care se îndreptă spre locuința grațiosului spion al lui Ludovic al XV-lea, pe Eugène Uhry-Karroux, nimeni nu l-a mai văzut.

1. *Biographie universelle ou historique, par ordre alphabétique, de la vie publique et privée de tous les hommes qui se sont distingués par leurs écrits, leurs actions, leurs talents, leurs vertus ou leurs crimes*, Paris, 1817, t. XIX.

2. v. și Keleph ben Nathan, *la Philosophie divine, appliquée aux lumières naturelles, magiques, astrales, surnaturelle et céleste*, s. 1, 1793.

3. Dina Luise Oenschlager, *Sammlede Waerker*, ed. de A.B. Drachmann, J.L. Heiberg și H.O. Lange, 1920. Informația și citatul referitor la Uhry-Karroux ne-au fost transmise de către prof. Martin Maria Frischkind de la Univ. din Jena.

4. Johann Peter Eckermann, *Gespräche mit Goethe*, hg. v. E. Castle, 1917, pp. 69—70.

OLAC ■

AVOCATUL DIAVOLULUI

7 MARTIE 19... Las totul baltă ca să citesc. Mă gândesc că ar fi fost bine să fi ținut o evidență a cărților citite și ceea ce mi-a rămas de pe urma lor, cu ce m-au îmbogățit, sau nu, deși chiar și cea mai timpită carte tot îți lasă ceva, măcar un reper al prostiei ome-nești...

— Aseară a trecut M. pe la mine, cu o sticlă de pălincă și o bucată de cîrnat din Ardeal, de la el, faptă care îl onorează. La un pahar, savurăm și deliciile bîrfei; ponegrindu-i pe alții, te descoperi plin de calitate.

SÎMBĂTĂ... Scrie trîntorul; de altceva tot nu-i bun. Scrie chemînd pârtaș la mica lui dramă sordidă întreg universul.

— La Nürenberg, criminalii de război se justificau prin faptul că au executat ordine. Un judecător întreabă: „Dar vă puteați da demisia?” „Da”, sună răspunsul. Dar nimeni nu-și dădea demisia.

LUNI... A murit Zdumpi, cum îl botezasem eu. Florea îi spunea Mitică. Din haita de cîini pripășiți pe lîngă Casa Scînteii, era cel mai simpatic. Galben și pieptos pe etichete scurte, cu o privire serioasă, niciodată gudurîndu-se, niciodată prea familiar, nici arrogant, nici timorat, păstrînd întotdeauna o rezervă demnă, Zdumpi emana simpatie. Mi-ar plăcea să pot spune și despre mine însumi la fel. L-a lovit un imbecil cu mașina. Dimineața, îmi spune Florea, a văzut un om cu un hîrleț în mină, care țira ciinele de-o labă spre un loc de îngropăciune...

— La televizor, într-o scenă prinsă pe viu, reportera întreba o femeie: „Cum de v-ați propus cifra de șapte copii?” Răspunsul: „Nici n-am apucat să-mi dau seama.”

DUMINICĂ... Demonismul istoriei, totul se poate justifica. Victime și călăi pot reven-dica aceeași inocență, condiția lor dovedindu-se interșanjabilă în funcție de circumstanțe. Nu cred în inocența deplină a victimelor și nici în vinovăția absolută a călăilor. Nu-i o judecată de compromis ci concluzia dureroasă ce se desprinde din examinarea cît de cît obiectivă a condiției istorice. Prin însăși această condiție, orice gîndire salvatoare este utopică, iar toate încercările de aplicare a utopiei s-au degradat în măceluri.

— Plin de venin acuză. Ai spune că toți conspiră împotriva lui, toți îi vor pieirea. Îi urmăresc mimica schimonosită de furie și, politicos, mă abțin să-i spun: „Nu, nu, dumneata nu ești o victimă; ești doar un călău ratat”.

— Totul este dilemă. Consecințele actelor noastre sunt nebănuite de reversibile. Unde-i punctul fix? Ce l-a mai căutat și Arhimede!

— Virtutea răbdării după japonezi: să nu te lași pradă celor șapte emoții: ură, adorație, bucurie, spaimă, minie, durere, frică... Cu alte cuvinte, să mori de viu.

MARTI... În sfîrșit, de cîteva zile vremea s-a îndreptat; în sfîrșit, a înflorit liliacul; în sfîrșit, toate frunzele s-au desfășurat de-a binelea; în sfîrșit, am răsădit și portolacii pe terasă. Încă de vineri le pregătisem culcușul de anul acesta, iar sîmbăta mi le-am petrecut cu plantarea răsadurilor cumpărate, ca de obicei, de la aceeași florăreasă din Piața Națiunii.

— Într-o zi voi muri. Iată un fapt absolut sigur și sunt momente cînd această evidență mă aruncă într-o adîncă perplexitate. Cum adică? Într-o zi carcasa care sunt eu mă va abandona, aburul misterios numit sufletul meu se va risipi și încet voi prinde să mă surprind, neștiutor, în mine însumi, să mă destram în toate componentele mele. Voi mai trăi puțin și întîmplător în memoria celor rămași după mine și pe urmă voi dispărea de tot. Acum, ochii mei înghit lacom imagini; sunetele de afară își vibrează înțelesuri în timpane; mirosurile lumii îmi umplu nările; lumea întreagă năvălește necurmat în această cutie de rezonanță care sunt eu, și, brusc, nu va mai exista nimic. Miliarde de oameni înaintea mea și miliardele de după mine, în curgerea lor... Cît timp va curge fluviul denumit omenire, și cu ce noimă? Mai firav decît iarba — și atît de nebuni: oare numai pentru că știm că existăm? Mă gândesc așa copleșit de frumusețea acestei amieze înflăcărate de lumină și

dintr-o dată frumusețea lumii mă oprimă; fiecare scinteiere de soare pe valuri e un cuțit, și aș vrea să nu mai fiu. Oh, cât mai repede să nu mai fiu, și întristarea mea după ce am rivnit totul refuză scrișind toate darurile lumii. Nu-mi rămâne decât mirarea, care a început odată cu trezirile adolescenței, și cerne, și cerne, aceleași întrebări fără răspuns.

JOI... Cîinele Glapsă dă buzna în odaie, după ce și-a făcut plimbarea matinală prin vie, își lipește nasul rece de mina mea, se uită la mine cu ochii lui duiși de coker și așteaptă să stăm de vorbă. Îmi face onoarea de-a mă trata de la egal la egal.

MARTI... Istoria: o succesiune de erori, corectate prin alte erori.

— Nu iertăm celorlalți cînd au ceea ce ne lipsește și ne dorim. Puritanismul bătrînilor s-ar explica mai degrabă printr-un sentiment ranchiunos de frustrare decît prin credința în anumite principii de comportament. Au uitat că și ei făceau ceea ce nu mai pot face. Neputința s-a metamorfozat, consolator, în virtute.

JOI... Ce instanță implacabilă ne judecă undeva în existența noastră prenatală și rostește fără drept de apel: „Condamnat la viață!” O zi, treizeci de ani, șaptezeci... după gravitatea unui păcat neștiut. Și, paradoxal, ajungi să-ți iubești condamnarea... „Comme les mendiants nourissent leur vermine...” Sigur, asemenea presupunere ține de o veleitate literară. Nimeni nu hotărăște nimic. O înlănțuire de întîmplări într-o logică pur mecanică, dacă se poate spune așa, al cărei rezultat suntem, pentru ca, din determinare în determinare, să ne întoarcem în același neant.

— O arșiță, c-ai spune că și florile gîfîie de sete.

— ...Vroiam să notez atîtea gînduri fugare și mă pomenesc scriind cu totul altceva, din dorința obscură de-a le recrea contextul, de-a nu le consemna doar ca expresie a unei simple veleități aforistice, cînd ele sunt concluzii ale unor fapte și stări mai complexe...

SÎMBĂTĂ... Plouă. Stau în șezlong cu ușa către terasă deschisă. Fumez privind ploaia. Picături răzlețe intră în casă, le simt pe frunte, pe brațe. Portolacii și-au închis florile, petuniile s-au pleoștit un pic, clematitele care s-au întins pe-o sîrmă de-a lungul terasei par, în schimb, să se bucure. O negresă cîntă tărăgănat și pătimaș. Evoc personaje și scene de mult trecute în amintire. Habar n-au că re trăiesc, fără știrea lor, o viață paralelă în imaginile mele. Odată cu primele semne de amurg, ploaia stă. Același fluturi care cercetează sistematic și delicat corolele petuniilor și ale clematitelor zăbovește o clipă în dreptul unei flori de portolac. „Prea tîrziu, cumetre fluturi, noi am închis!” Sosesc și cîteva vrăbii; în schimb, Pupi, Luigi și odrasla lor, oligofrenul Oli — căci constat că există și porumbei cu înfățișare de imbecili — nu apar la obișnuita cină. Pe unde or fi sburînd? Negresa pătimașă a amuțit. Un declic în casetofon mă anunță că banda s-a terminat. Scene și personaje dispar și ele instantaneu. Cine știe cînd vor mai reînvia.

JOI... Un gînd mai vechi ce revine: adevărul — coloană dreaptă și strălucitoare — și complicația subtililor care îl ascund în adîncul unui labirint de ramificații, paranteze, ambiguități. Subtilitatea excesivă, conchid, este o maladie a inteligenței. Poate că cel mai superb gest al lui Alexandru Macedon e acela de-a fi retezat cu spada nodul gordian în care subtilii își rupeau unghiile... dar care este Adevărul?

— Au început vrăbiile să intre în casă pe geamurile și pe ușa larg deschise. Îmi țin respirația, dar ele nu par să se jeneze. Dau un ocol prin cameră, se așază pe pervazul ferestrei, ies afară; s-au lămurit...

VINERI... Ori proustieni, ori mioritici. Chiar musai să optezi? Un proustian m-a văzut stînd de vorbă cu un mioritic. De atunci, nu-mi mai răspunde la salut. Un mioritic m-a văzut discutînd cu un proustian. De atunci, nu-mi mai răspunde la salut...

— Marîi pisalogi: Proust, Thomas Mann, Joyce. Nici nu-i nevoie să-i citești; declari numai că sunt foarte mari. Ai obiecții? Te-ai descalificat; nu ți se mai acordă statut de intelectual rafinat; ești considerat drept un incurabil troglodit. Cu un eroism impresionant, admirabilul Jorjik (George Jurgea) a citit **Ulisele** lui Joyce din doască-n doască, numai pentru a-l verifica pe un admirator fanatic, după care toți cei care nu reușesc să-l citească sunt niște idioți. S-a dovedit că el însuși nu-l citise. Era doar un admirator dezinteresat.

MARTI... Demonismul Istoriei. Asimilate de Istorie, ideile cele mai generoase devin instrumente ale crimei sistematice. Dar creștinii care și-au refuzat solidarizarea cu Istoria au devenit stiliți în Thebaida, iar această condiție înseamnă tocmai abdicarea de la credința lor. Prin izolare întru viziunea și contemplarea lumii celeilalte, mîntuirea la care jinduiau nu mai avea nici un temel, ideea însăși de mîntuire devenea derizorie prin depăr-

tare de semenii lor, tot atît de derizorie ca şi asceza fachirului. Un act de desolidarizare egoistă din prea mare iubire de sine. „Dispreţuiesc lumea şi mă retrag pentru că n-o socot vrednică de superioritatea mea”. Asta-i dedesubtul. Mă retrag în asceză pentru că am pierdut facultatea de-a iubi, de-a mă solidariza cu aproapele prin binele pe care i l-aş putea dăruia. Thebaida, ce adunătură de monştri! Sfîntul Anton mai bine şi-ar fi găsit o femeie ca să scape de viziunile lui scandaloase şi s-ar fi dus după aceea, uşurat, să taie lemne pentru un ciung, să călăuzească un orb, să hrănească un orfan. Bănuiesc că se desfăta cu viziunile sale. Or, închipuirea atîtor orori contra naturii e mai mare păcat decît o dragoste simplă, curată şi sănătoasă, care nici nu-i păcat. Halucinaţiile precuvioşilor sunt un fel de masturbaţie mentală. A-ţi umple întreaga viaţă cu obsesia unei frustraţii e scîrnav, după cum odios mi se pare vidul lăuntric la care aspiră brahmanul.

MIERCURI... „Complexul lui Damocles”. Conceptul îi aparţine lui G. Bouthoul. În „Prostia omenească”, Creangă a formulat **avant la lettre** acest complex. Proastele care plîng înfricoşate căderea eventuală a drobului de sare suferă de complexul lui Damocles. „Tradus”, am spune „a avea complexul drobului de sare”. Foarte frecvent acest complex, şi cît ne paralizază.

— Tot din Creangă îl evoc adeseori pe leneşul care pretinzînd posmagii muietii — „Da muietii îs posmagii?” — ridică lenea, sieşi credincios, la sublimul sacrificiului de sine. Un soi de Oblomov, dar fără reverii activiste şi fără remuşcări.

— Struţul şi filozofia solipsistă: „Vîr capul în nisip şi lumea nu mai există.”

SÎMBĂTĂ... Intelectualii şi Istoria. De reflectat prin analogie cu rolul trîntorilor: Nuntesc cu regina cît e necesar s-o fecundeze, după care pier. Dumnealor, nuntesc cu Istoria, o fecundează, iar după aceea trebuie s-o îndure.

— Gîndirea declanşează forţe pe care nu le mai putem stăpîni, ele organizîndu-se în jocurile lor printr-un dinamism intrinsec şi incontrollabil, povestea, de fapt, a ucenicului vrăjitor.

DUMINICĂ... Încerc să citesc din poeziile lui Mallarmé: „Surgi de la croupe et du bond/ D'une verrerie éphémère/ Sans fleurir la veillée amère/ Le col ignore s'interrompt...” Şi tot aşa! Vasăzică asta înseamnă „Vibraţie ontologică” (Bachelard). M-ar amuza mai mult delirul lui Nostradamus, dacă ar fi să aleg. Vai, chiar nu se vede că împăratul e gol? Şi ce jalnică goliciune!

— Tot Mallarmé: „Tout l'univers existe pour aboutir à un livre...” Cîta suficienţă dogmatică! Cu asemenea program te-ai aştepta cel puţin la un Shakespeare şi, cînd colo, o „operă” inexistentă. Acest goşist **avant la lettre**, pentru care asasinii anarhişti ce puneau bombe prin cofetării erau nişte „sfînti”, se voia demiurg... Cît de fratern îl simt pe Pascal cînd spunea că măreţia omului este aceea de a-şi cunoaşte vulnerabilitatea în faţa puterii oarbe a universului, care îl poate strivi oricînd... Ideea supremaţiei glorioase a Cărţii, cu alte cuvinte a făcutului omenesc asupra universului se înrudeşte în principiu cu voinţa pură de cucerire care îi mobilizează pe unii oameni ai Istoriei. Tipologic, în această categorie se clasează şi Mallarmé: un tiran veleitar eşuat în literatură din insuficienţă temperamentală. Utopist ca orice cuceritor care vrea să cuprindă totalitatea, Mallarmé transferă utopia în literatură. Vrea Cartea totală. Aici însă, din fericire, nu curge singe. Eşecul, fatal, al tentativei sale poate fi pus în simetrie cu eşecul Istoriei, cînd vrea să închidă întreaga omenire într-o iluzorie unitate...

Stupefiant este infantilismul infatuat al unui astfel de proiect de „explicare orfică a Pămîntului”. În cele 20 de tomuri ale sale, Cartea ar înlocui, şi anula deci, toate cărţile lumii. Cum adică? Logic, pasul următor ar fi distrugerea tuturor bibliotecilor devenite inutile. **Cărtica** lui Mallarmé ne-ar ţine loc de Shakespeare, de Cervantes, de Pascal, de Eminescu ş.a.m.d. Nici Erostrat n-ar fi visat soluţie mai radicală.

Să rizi sau să plîngi cînd astfel de maniaci, primejdioşi dacă şi-ar putea îndeplini extravaganţele, sunt luaţi în serios, comentaţi cu zel, admiraţi, idolatrizaţi? Pentru citirea Cărţii, Mallarmé preconizează un program de-a dreptul penitenciar. Cartea s-ar citi într-un mic apartament, timp de 5 ani, cu voce tare, unor grupuri de cîte 24 de aleşi, „interpreti” şi „operatori” deopotrivă. Ce va conţine? Nici bietul Mallarmé nu ştia. Era însă astfel concepută încît foile să se poată aranja la bunul plac al fiecărui cititor, „textul” variînd astfel la infinit. Ceva în genul cuburilor cu pătrăţele colorate, dar care se vrea luat în serios...

...Nici poet, nici gînditor, nici măcar umorist, Mallarmé e doar un pseudoideolog, un militant mărginit, un fel de Jdanov mistic...

LUNI... Să-ţi priveşti viaţa întotdeauna ca şi cum ai fi pe moarte. Nu ca să înveţi să mori (sau nu în primul rînd) ci tocmai ca să înveţi să trăieşti. Nu ştim cît am fost de feri-

ciți! În după-amiaza acestei alte veri în agonie, pe faleza cu arome de ierburi pirjolite de arșiță evoc. Atâtea în viața mea pentru care pot fi invidiat.

VINERI... Îmi strânge mîna și mă privește cu un zîmbet amical și inocent... Iar eu știu că mîna lui a otrăvit un ciîne, că privirea lui i-a urmărit impasibil zvîrcolirile agoniei. Mă spâl îndelung pe mîini, dar cum să mă spâl de privirea lui amicală și inocentă?

LUNI... Caprifoiul de pe terasă urcă acum spre acoperiș pe sforile prinse ieri acolo. Voi prefăce terasa într-o junglă. Mai inventariez o dată plantele din anul acesta: portolaci, petunii, gura-leului, regina nopții, caprifoi, trandafiri, iederă, viță sălbatică, smochin, mentă, zorele (cineva mi-a dăruit semințe de zorele cu potirul mare), hortensii, un avocado crescut dintr-un simbur pus la întîmplare, leandru, croton, brăduțul cel viteaz, clematite, cactuși, dalii, un lămîi, un crin japonez și-un trandafir tot japonez, plus altele că- rora nu le știu numele. Ce imperiu!

JOI... Zilele trecute, „prietenuțu tău din copilărie”, cum l-a botezat Olga pe salahorul de la aprozar cu care discut din cînd în cînd, mă abordează cu un aer parcă mai neobiș- nuit. Schimbăm o vorbă despre vreme, după care, brusc: „Eu îi bag în mîna sa p-ăștia cu aprozarul lor cu tot. Mîine mă duc la spitalul 9.” „Pentru ce?” „Mă operez. Ceva la șira spinării. Ia puneți mîna.” Își dezgolește spinarea și apucîndu-mi mîna mă pune să-i pipăi montul unei vertebre cervicale. „Chiar doctorul Arsene m-a văzut și zice că să mă operez. Mă doare de înnebunesc, nu mai dorm nopțile și umblu ore întregi prin odaie. Stau la fra- te-meu, dar odaia mea e mai retrasă. L-am întrebant dacă aude ceva. N-aude nimic. E drept că și eu umblu în virful picioarelor.” „Eh, te operezi și ai scăpat de dureri”, îl îmbar- bătez eu, ca și cum ar fi vorba de-o apendicită, căci simt că asta vrea, să fie îmbărbătat. „Ehe, nu mă las eu pe mîna oricărui cîrpaci... Dacă e ceva, mă duc chiar la doctorul Ar- sene, cu mine nu le merge” se voinicește el și-mi suride, numai că surîsul lui nu poate as- cunde unda de îngrijorare din ochii apăsători. Acum, cărauș și salahor în locul lui e un adolescent. Poartă blugi autentici, nu din cei din comerț socialist. În momentele de ră- gaz, sprijinit de-o teighea, privește arogant în jur, pătruns de importanța pe care și-o acordă și mai bruftuiește cîte un hodorog mofturos. Încă nu știe, gîndesc, că mîine, fără să bage măcar de seamă, după ce va fi cărat ani de-a rîndul lăzi de morcovi și gogonele, saci de ceapă și cartofi, el va fi bărbatul chinuit de durerile strecurate în trup de atîta trudă. Ce dacă! Acum e tînăr și-i dreptul tinereții să-și asume cu aroganță superioritatea efemeră a privilegiului de-a fi tînăr... Cît suntem tineri, suntem zei; apoi ne pomenim dintr-o dată oameni...

JOI... Hai, pleacă, pleacă repede... abia aștept să mor de dorul tău!

VINERI... Mă războiesc cu vrăbiile în loc să-mi văd de treburi. Mi-am pierdut după amiaza confecționînd niște sperietori hidoase din fișii de pungi de plastic. Nu numai că mi-am sluiț decorul, dar ticăloaselor puțin le pasă. Abia apucă bieții portolaci să-și fa- brice bobocii că ele îi și decapitează. Fac eu pe sperietoarea, țînesc de pe scaun, mă re- ped pe terasă cu vorbe urite la adresa lor și fluturînd niște cîrpe. Vrăbiile zboară pe cor- nișa acoperișului, iar cînd plec, își reiau sistematic ospățul. „Cîrip, cîrip, caraghiosule!” mi se adresează una mai dolofană. În balconul de vizavi, o fetișcană rîde cu poftă spre ma- rea mea indignare.

— Brăduțul cel viteaz de pe terasa pirjolită de soare a înflorit cu petunii. Tulpinile lor, crescute din semințe întîmplătoare, s-au strecurat printre crengi și și-au aprins florile pe cetina lui.

SÎMBĂTĂ... Pe stradă, tandru înlănțuiți, un el și-o ea. El îi spune ceva, ea ascultă su- rizătoare, dar brusc privirea îi scapă spre magazinul în dreptul căruia tocmai trec. „Uite, exclamă, au băgat hîrtie igienică!” El se smulge din tandra înlănțuire, se caută febril în buzunare, scoate portofelul și cu el în mîna întră glonț în magazin. Iese triumfător cu vreo zece suluri petrecute printr-o sfoară și atîrnate de umăr și-și continuă drumul tandru înlănțuiți.

DUMINICĂ... În autobuz, îmi povestește Olga, un ins bine chitrofonit calcă din gre- șeală pe piciorul unei grășane. „Ești chior, animalule?” îl apostrofează grășana cu o voce zgîrțuroasă. „Ei nu, răspunde jovial bețivanul, că-i fi vreo plantă!”

— Mundus senescit. Flori se deschid și mor pe terasă, frunze îngălbenesc și cad. Toamna se strecoară în miezul lui august și iarăși regret euforia vitală a vegetației de pri- măvară, toată numai făgăduințe de împlinire. Dar primăvara se va întoarce, și începutul verii, cu cerurile lui transparente. Nu, lumea nu îmbătrînește, ci numai eu.

MIERCURI... Veșnic Istoria ne prezintă argumente; niciodată scuze. Toate victimele își află, postum, utilitatea... inevitabilă; toți călăii se înfățișează în fața Istoriei pretinzând aplauze și cununi de laur.

— Ierarhia morților: Sunt cei mereu evocați, mereu plânși. Și sunt cei aruncați în groapa comună a uitării. Mă gândesc la zecile de mii de țărani măcelăriți în Ardeal în anii ignominiei horthyste. Unde este monumentul lor? Când eram copil exista în calendar o zi a eroilor. Pentru ei sădeam pomi. Nu merită onoare cel care își uită morții.

— Timpul care rărește sitele memoriei.

VINERI... Îmi iubesc trupul când funcționează perfect și-l urăsc atunci când mă trădează. „Huo! cadavru infect!” strig acum la el, dîrdîind pradă unei gripe febrile. Vai, umilințele la care ne supune uneori trupul nostru: sinistră pedagogie a morții, tot mai pisăloagă cu timpul, pînă își va impune punctul Ei de vedere, adevărul Ei — iremediabil.

— întins în pat, cu febră, într-un fel de stare vegetală, deschid din cînd în cînd ochii. Între geamuri, două muște captive încearcă zadarnic să evadeze. Se catără pînă sus pe transparența sticlei, poate uluite de bizarea cumplită a temniței lor cu ziduri nevăzute. Zbirniile din aripi, se îndeasă în nevăzut, ar vrea să-l străbată, năzuind spre străvezimea de dincolo, spre transcendența libertății. Apoi cad ca niște avioane doborîte și, numaidecît, își reiau sisificul urcuș. „Idioatelor! Îmi vine să le strig, încetați odată, voi nu vă dați seama că libertatea este o iluzie? Noi am găsit o formulă mai subtilă: e necesitatea înțeleasă și acceptată. Din punct de vedere uman așadar, faptul că sunteți captive între două transparențe este o necesitate pe care trebuia s-o acceptați”. „Aș fi putut, desigur, — Dumnezeu milostiv — să mă scol, să deschid geamurile să le eliberez într-adevăr, pentru că, totuși, spațiul de dincolo de transparență există, dar febra îmi lenevise o generozitate în acest caz chiar nemerită, după ce o vară întreagă m-au persecutat și au răspîndit desigur o sumedenie de microbi și viruși. Poate că și gripa mea de acum lor le-o datorez. „Să vă ia dracu! Asta-i purgatoriul vostru. Îndurați-vă! Și-apoi, dacă ați ști în cite transparențe îmi agonisesc eu cucuile zilnice — și fără iluziile ignoranței voastre — mi-ați plînge de milă, voi mie, și vi-ați socoti fericite.”...

LUNI... La un stop doi tineri strălucitori de frumusețe și fermecătoare inocență. Ea întoarsă către el, privindu-l drept în ochi și grav: „Nu-i așa că sunt sexy?” Tot grav, el dădea din cap a încuviințare.

— „A fost un taur bun” sunt ultimele cuvinte ale matadorului Paquirri, bocit acum de toată Spania. Sunt de acord cu toreadorul care și-a dat osteneală să spună o vorbă memorabilă chiar în pragul morții (dacă n-a născocit-o cumva un gazetăraș inventiv), dar dintr-o optică diferită. Taurul Avispado n-a obținut doar o victorie fizică ci, fără să știe, a îndeplinit un act profund moral stirpind un exemplar din această specie de animale dornică să-l sacrifice pentru gloria lor imbecilă și pentru bani, firește. Întotdeauna am ținut și voi ține cu taurul și-l voi plînge cînd va fi răpus, el. Pentru că el n-are alegere. El trebuie să iasă în arenă pentru satisfacția bestială a oligofrenilor dornici să vadă sînge șiroidin din răni.

— Cabotnii Hemingway. În transparența paginilor sale văd un ins ros de complexe pe care vrea să și le rezolve fanfaronînd pe modelul unei pseudovirilități hollywoodiene. Îl mai salvează **Bătrînul și marea**.

JOI... În ciuda operei sale, n-a trăit nici cinci minute peste ce i-a fost dat să trăiască.

— Singurătate. Vorbea singur cu glas tare ca să-și mai aducă aminte cum sună o voce omenească.

— Un biet diavol bolnav, cu plămîinii arși de fum de tămîie. O boală profesională.

MIERCURI... Afiș: „Barurile de noapte funcționează numai ziua.”

— Estetică. Nu-mi arăta mereu chipul strîmb căci pînă la urmă voi ajunge să semăn cu imaginea pe care mi-o tot pui în față.

DUMINICĂ... „Dacă nu toți am mărturisit că suntem vrăjitori, asta pentru că n-am fost torturați.” (iezuitul F. Spee: *Cautio criminalis*, 1631).

— Avangarda. Nu cumva o imensă mistificare? Ca să prefigureze ce? Poate neantul. Nu-i oare mai degrabă fardul sub care se ascunde senilitatea unei epoci incapabile să mai creadă în valori? Cel mult în niște derizorii cuceriri formale?

LUNI... Beaubourg. Ceva mai hidos, e greu de imaginat, mai ales după ce am văzut miraculoasa Sainte-Chapelle. Cubul îmbrăcat în păienjenisul exterior al conductelor colorate pîtor în roșu, albastru, verde (electrice, termice etc.) mă îndeamnă să-mi imaginez cum ar arăta Venus din Milo înfășurată în viscerele ei. Principiul acestui uriaș cămin cul-

tural e de discutat. Primul impuls este să nu-l aprob, dar poate că greșesc. E un fel de bilci cultural-artistic, care-și propune, onorabil, promovarea artei și democratizarea ei. Bibliotecă, discotecă, centre de informare — perfect! Dar cu arta, lucrurile se schimbă. Este acest mod de acces și cel mai fericit? O mulțime într-un dute-vino gălăgios, mestecînd, fumînd, înghiontîndu-se, chicotînd, vociferînd. Dacă ne gîndim la unele forme de „artă modernă”, complet dezafectată spiritualicește, desacralizată, fără alt scop decît acela de-a șoca, **trînd în sine** exact cît durează o modă, atunci da. Văzînd la expoziția Jackson Pollock un documentar ce-l înfățișa pe artist „pictînd”, adică stropînd cu culori (tehnica se numește **dropping**) niște uriașe panouri, mă gîndeam că, probabil, cu aceeași frenezie picta și Michelangelo. Numai că Michelangelo a pictat Capela Sixtină etc., etc., etc... În timp ce domnul Pollock scurmă o găurică spre neant. Și unul și altul, desigur, exprimă stări de spirit, un diagnostic posibil. Dar Michelangelo a trăit viguros pînă la adînci bătrînețe în timp ce Jackson Pollock, alcoolic și prematur decrepit, s-a sinucis.

Din mulțimea de lucrări expuse, n-am comunicat cu nici una. Acest Beaubourg este un loc de curiozitate și de mișcare, nicidecum de contemplare și comunicare. În fond, are ceva demonic, care te face să reflectezi cu amărăciune la destinul artei, azi, la degradarea ei în fals mister, în **happening**, adică băscălie și deriziune. Și ghiveciul ăsta de opere l-a înghițit și pe gravul Rouault, și pe feericul Vameș Rousseau, amestecîndu-i cu tot soiul de elucubrații stupide.

În fond, arta zilelor noastre, cu excepțiile ei, firește, nu are decît destinul pe care îl merită. „Să mergi la artă” ca la dame. Dar a te împreuna doar nu înseamnă iubire. Dacă e să vedem în artă culmea sublimă a ființei omenești, atunci acest Beaubourg este inacceptabil. „Sunt în artă ca într-o religie” spunea Malraux. Înțeleg desperarea cu care s-a cramponat de artă acest agnostic cu fibră pascaliană. În mod ideal, relația noastră cu arta ar trebui să se înalțe la prestigiul unui cult care să ne deschidă accesul recules în zonele de supremă spiritualitate umană. Dar în secolul nostru cotropit de **zgomot și furie**, arta și-a pierdut valorile spirituale, e joc, exercițiu, experiment, parodie, estetism, gratuit. Primul care ia în deridere condiția și menirea sa este artistul. Imbecilul care îi pune mustăți Giocondi încearcă să degradeze la nivelul neputinței sale un creator care și-a cinstit vocația. Și-atunci, pe ce își întemeiază un astfel de „artist” pretenția de-a fi luat în serios și onorat? Nu cumva, pișcher, mizează pe imbecilitatea mea? Cu un soi de sado-mazochism, neagă valorile vieții, dar se înghesuie la privilegiile ei. Și pentru ca, totuși, să plătească virtuții cuvenitul tribut demagogic, mai varsă public o lacrimă pentru dezmoștenirea lumii. Instalată dacă se poate într-un castel. Ce exemplu mai bun decît Picasso — meșteșugar de geniu, dar ce nihilist în fond! (Sunt sceptic față de cei care se pretind cutremurați de **Guernica** lui **confecționată** în opulență și confort. În timp ce opinea putredă scoasă dintr-o groapă comună din Ardeal, bietele obiecte care au aparținut cîndva celor exterminați în lagărele de concentrare mă cutremură într-adevăr.)... Îmi imaginez un popă slujind în izmene. Ar fi un scandal. Recuzita sacerdotală sacralizează oficialul, o anume ținută creează, indiferent în care dintre planurile grave ale activității omenești, acea distanță necesară care, respectată, diferențiază antropoidul de om — dacă vrem într-adevăr să acordăm un prestigiu condiției noastre umane. În relația cu arta, muzeul tradițional încearcă să mai păstreze distanța necesară pe acest plan de contact al omului cu marile sale creații, distanță care, la Beaubourg, dispăre. Respectul față de artă — adevărata artă — trebuie să nască totodată respectul de sine pe care omul modern l-a cam pierdut. Nu te apropii de femeia iubită, cu care te vei iubi, fără un anumit sentiment al sacrului, care face posibilă comuniunea sufletelor, înobilează fiziologia. Mutatis mutandis, Beaubourg-ul exclude comuniunea spirituală, transformă muzeul în bilci...

SÎMBĂTA... Incet, încet, privirea se întoarce în urmă, spre luminile de altădată. Unde sunt? Unde apele limpezi pe prundișurile copilăriei? Unde caii care se adăpau sforînd în mijlocul vadului, în timp ce, aplecat peste loitra harabalei și purtat amăgitor pe firul în sus al apei, priveam sorii minusculi de mica printre pietricele albe de cremene? Închid ochii și văd caii copilăriei cu coamele în vînt, galopînd pe cîmpiile amintirii. Falnic, în fruntea lor, vijeliosul, turbatul Amurat, care strivea totul sub copite cînd evada din grajd. Gonea jur-împrejurul grăzii minată de cine știe ce impuls ancestral. Nimeni nu cuteza să se apropie; apoi, înspumat, intra cuminte singur în grajd. Uneori, parcă mai aud tropotul lui răzbind peste zgomotele motoarelor. Îl mai aud, într-adevăr, sau îmi place doar să mi-l închipui?

MARTI 13... De la o anumită limită orice viață intră în umbra misterului (chiar și — mai ales? — propria ta viață). Limitele cumplite ale dialogului: pe ce clapă să mai apeși cînd vezi că în fața ta ființa se închide în tainele numai de ea știute, sau neștiute? Și, dureros, fiecare se întoarce în sinurătatea lui. Paradisul ratat...

DAN PETRAȘINCU, CERCETĂTOR LITERAR

Pe autorul **Singelui**, Dan Petrașincu (pe numele lui real Angelo Morretta) l-am cunoscut prin 1932, când el, împreună cu Ieronym Șerbu, scotea la tipografia „Slova” (situată pe o stradă în spatele spitalului „Colțea”) revista „Discobolul”, iar eu, pe atunci student, revista „Pegas” — în aceeași tiparniță.

Istoria noastră literară i-a reținut lui Petrașincu prodigioasă-i activitate pînă în 1951, perioadă în care el dase romanele **Singele**, **Monstrul**, **Jungla**, **Cora** și **Dragostea**, **Miracolul**, **Timpuri noi** și două ample studii **Edgar Poe iluminatul** și **Un mare poet al libertății**, **Al. Sergheevici Pușkin**.

În plus, el a tradus numeroase piese de teatru, iar în perioada cînd a funcționat la „Națiunea” condusă de G. Călinescu (eu girînd secretariatul general de redacție) ne-a adus numeroase cronici teatrale la piesele ce se prezentau în cele 22 de teatre ale Capitalei, de atunci.

Numeroși critici și istorici literari — E. Lovinescu, Perpessicius, Pompiliu Constantinescu etc. s-au pronunțat despre scrierile lui cu prețuire deosebită.

Însă Angelo Morretta, care ulterior s-a dedicat studiilor orientale în general, publicînd în Italia numeroase lucrări cum sînt: **Lo spirito dell' India** (1960), **Gli dei dell'India** (1966), **Il pensiero Vendanta** (1968), **La parole e il silenzio** (1970), **Il Daimon e il puperoneon** (1972), **Manava Dharmasastra** (1972), **Aurobindo e il futuro dell' Uomo** (1972) etc., s-a dovedit în cei 30 de ani cît a scris în România și un fecund cercetător literar, unghi din care critica nu l-a urmărit.

Voi semna în primul rînd că multe din eseuri se referă la Dostoievski sau Pușkin (**Două soții celebre — Natalia Pușkin și Anna Dostoievski — (Curentul familiei)**). Altele sînt de fapt portrete de scriitori în care este analizată, în ce are mai substanțial viața și opera acestora (Liviu Rebreanu, E. Lovinescu, Al. Philippide, Anton Holban, Victor Ion Popa etc.) Foarte multe recenzii sînt risipite în diferite ziare și reviste: **Tudor Arghezi** de Pompiliu Constantinescu (ziarul **Viața**), **Introducere în poezia lui T. Arghezi** de Șerban Cioculescu (în ziarul **Dreptatea Nouă**), **Viața lui Ion Creangă** de G. Călinescu (în ziarul **Timpul**) etc.

Pentru cei care cercetează azi epoca literară dintre apariția **Discobolului** pînă prin 1949, articolele și interviurile lui Petrașincu despre cei mai „circulați” scriitori ai vremii, pot constitui surse de informații foarte valoroase nu numai în ce privește gîndurile, proiectele, șantierul de lucru al acestora, ci și, analizînd caracterizările — în cele mai

multe cazuri juste, obiective — și forța de interpretare a celui care lua interviurile.

Petrașincu a fost cel dintîi care (într-o vreme cînd H.P. Bengescu era aproape ignorată de către critică și publicul cititor) și-a dat seama de imensa valoare a operei acestei scriitoare. El o socotea de altfel în 1936 **Un scriitor nedreptățit**.

În introducerea la o convorbire pe care i-a acordat-o autorea **Concertului din muzică de Bach**, Petrașincu spunea rîspicat: „Cine din marile public a auzit de acest nume cu rezonanțe de poem? Îl cunoaștem pe marele Rebreanu, pe marele Sadoveanu, — dar Hortensia Papadat Bengescu este încă un nume la care tresar doar inițiații”. Pictorul de portrete literare voia, de fapt, să dezbăluie un anume „basm” al scriitoarei, un roman cu fire nevăzute. Căci — întreba el — „ce poate fi mai interesant decît povestea unui geniu pe care nu-l cunoașteți și pe care vi-l ofer, cu viața, cu prezența lui, cu tot? Ce poate fi mai senzațional decît însuși senzaționalul de miine, astăzi încă tînuit în fașele anonimatului?”

Petrașincu observa că această creatoare de analiză uluitoare — care încă de pe atunci realizase — de la **Ape adînci** pînă la **Logodnicul** — inclusiv romanele **Halipilor** (**Fecioarele despletite**, **Concert din muzică de Bach** și **Drum ascuns**) — o imagine limpede a burgheziei de la noi — pictase de fapt o frescă socială, nu numai una psihologică, surprinzînd amestecul de ciudătenie și avarie, de orientalism și occidentalism al clasei respec-

tive. De aceea, nu se sfia să afirme că deși o ilustră necunoscută încă, „în istoria de miine a culturii românești **va conta asemenea lui Balzac și Proust în Franța**“ (s.n.).

Previțiune care, treptat, pe măsura scurgerii anilor, în perioada construcției socialiste, când lucrările scriitoarei au cunoscut zeci de ediții, iar opera i-a fost temeinic analizată, s-a adevărat cu tărie.

Începînd un ciclu de convorbiri **numai cu scriitoare ale vremii** (s.n.), Petrașincu a încercat el însuși să umple un gol, să le facă adică mai cunoscute **pe poetele și prozatoarele zilei** (s.n.).

Într-un interviu cu Henriette Ivonne Stahl, scriitorul demonstra calități de portretist remarcabile: „O siluetă fină și prelungă, cu obrazul oval, cu gesturi calme și aparent frigide, respirînd aceea distincție a omului interiorizat, pentru care contactul cu semenii săi înseamnă atenție și cercetare, alegere și elimi-

nare, înăuntrul afinității. Pa-loarea virginală a obrazului este accentuată de un turban alb cu care își ornează de preferință capul, iar mîinile cu degete prelungi de muzician îți sugerează o distincție nativă, de un farmec indicibil. Și din toate aceste amănunte interioare și exterioare, Henriette Ivonne Stahl se desprinde ca una din eroinele romanelor lui Huxley, cerebrală și frenetică în același timp, care trăiesc neconținut marea dramă de a fi femeie și de a se voi altceva — una din acele femei despre care Bernard Shaw, parafrazînd pe Sterne, spune că sînt cele mai imposibile ființe din lume, prin androginitismul lor, dar pe care Edgar Poe le cîntă în poeme extatice, ridicîndu-le în slavă virtuțile transcendente.“

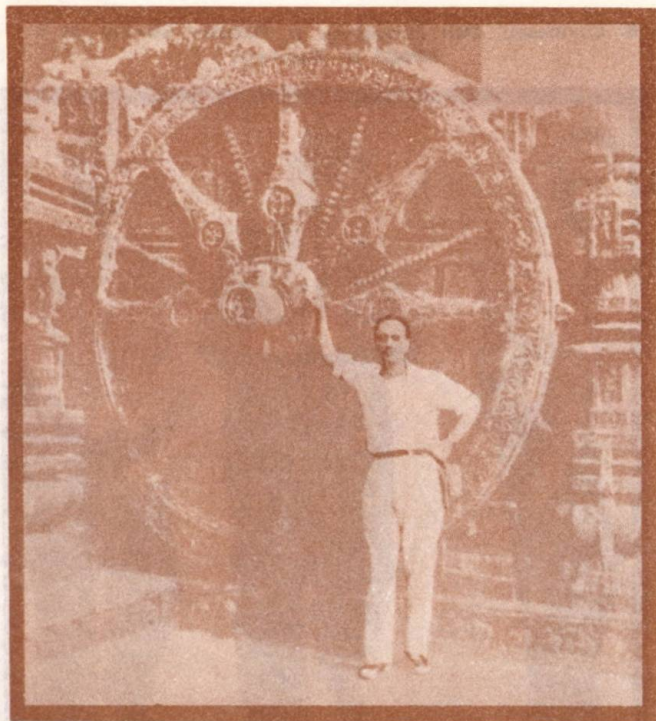
În alt interviu, cu Ticu Archip, Petrașincu dă la iveală o altă trăsătură comună multor scriitori: lipsa pasiunii lor pentru tipar și vitrină din care

să scoată forțe noi de lucru. Scriitoarea mărturisea că dacă ar fi tipărit tot materialul scris pînă atunci, fără rectificări, ar fi dat la iveală alte cîteva romane. Dar nimic nu i se părea mai de temut pentru cariera unui scriitor decît o privire aruncată înapoi cu mustrări. Beaudelaire și Proust, arăta Ticu Archip, nu s-au pripit, dovedind o conștiință artistică aproape chinuitoare, trăind numai pentru o realizare superioară, **indiferent de succese**. Autoarea mărturisea voluptatea unei izolări cînd opera se roagă să rămînă cu tine, un fel de nobleță a sufletului scriitorului care îl deosebește de banchele care prefacă rapid totul în valoare. O altă idee pe care o desprindea Petrașincu din spovedania interlocutoarei — de asemenea valabilă pentru orice scriitor valoros — era aceea că nu există subiect cît de neînsemnat care să nu poată fi demn de interes, demn „să-l mîngii sufleteste, înainte de a-l dăruii tiparului“.

Totodată, Petrașincu desprindea preferința scriitoare pentru epicul pur, fără paranteze torturate, numai acestui epic potrivindu-i-se evenimente mari, cu rezonanțe istorice.

Ca și în cazul amintit, H.I. Stahl, — autorul **Singelui** reușea să fixeze cîteva linii de portret ale scriitoarei de certă autenticitate pentru istoria literară, — în primul rînd **interiorizarea, și simțul deprinderii amănuntului cel mai esențial** (s.n.) din întîmplările trăite zilnic. Ticu Archip sublinia că încă de mică nu reușea să povestească simplu ceea ce vedea, fiindcă îndărătul acțiunii i se dezvăluia o altă ficțiune a unei căptușeli de gînduri și de intenții. Dintr-un noian de fapte netede, o impresiona, de cele mai multe ori, cea mai de neobservat. Așa se face că ea își alegea tocmai liniștile care „păreau mai elocvente decît vorbele“. De aceea, prindea sunetul în cutia de rezonanță înainte chiar de a-i lovi timpanul.

În aceeași suită de a face cunoscute cele mai înzestrate dintre scriitoarele noastre, Petrașincu se ocupa în alt in-

Dan Petrașincu în India

terviu de activitatea Cellei Serghei, discutind pe marginea romanului **Pinza de păianjen** care pe atunci se afla abia pe masa de lucru.

El amintea, între altele, că E. Lovinescu, cu căldura și entuziasmul tineresc pe care le-a păstrat pînă ce s-a stins, a proclamat într-o ședință a „Sburătorului” că lumea literară se află în fața unei mari scriitoare. Romanul fusese apreciat și de Liviu Rebreanu, de altfel. Și totuși, după apariția lui, Cella Serghei, demonstrînd aceeași sfială față de popularitate, n-a mai publicat nimic **timp de zece ani** (s.n.), mulțumindu-se în schimb, să scoată o ediție nouă a **Pinzei de păianjen**, revizuită și mai amplificată. În acest întreg deceniu, ea lucrase la un alt roman pe care însă ezita să-l tipărească.

Dintre numeroase alte articole și interviuri în care s-a ocupat de activitatea și proiectele scriitorilor importanți ai epocii, demnă de semnalat ni se pare „întîlnirea — pretext” pe care Petrașincu a avut-o „în două etape”, cu Ion Barbu, discuția purtîndu-se în biroul lui Dan Barbilian, prima oară la facultatea de matematici.

„Am învățat englezește — a spus autorul lui „Uvédén-rode” spre a-l înțelege. Și dacă ar fi vreodată să mă reîntorc la literatură (discuția avusese loc într-o zi cînd Ion Barbu preciza că exercițiul poeziei nu-l mai interesa (n.n.) aș face-o numai ca să scriu o carte despre Edgar Poe. Aș putea spune că am început să scriu poezie transcriind **Orbul**”. Mai departe, Ion Barbu sublinia că după părerea lui, Poe are o **inteligentă matematică**, fără a fi fost matematician. De altfel, marele poet mărturisea că studiasse cu pasiune, student fiind, poemul cosmogonic al lui Poe

Credincios preocupării de a smulge — poate nu neapărat atunci pentru istoria literară, dar atît de utile azi — mărturisiri inedite de la marii noștri scriitori, într-o zi Petrașincu a poposit la „Mărțișor”. Aici, înainte de a schița amfitrionului obișnuitul portret, auto-

rul articolului descria grădina casei cu vișini, cireși și o vie ce se cătăra pe araci, apoi un cîmp semănat cu trifoi: „Tragi clopoțelul și se aude un lătrat de ciine. Apare apoi o domnișoară înaltă și vioaie într-un capot înflorat: **Mitura**”.

Abia atunci Petrașincu trasează, în cîteva linii, chipul lui Arghezi: „Priviri ascuțite, ochi duși pe după ochelarii săi groși și lați, așa cum s-a desenat singur”.

Cu privire la... originea personajului Ion Trestie din romanul **Lina**, autorul **Cuvintelor potrivite** mărturisea: „El e mai înainte de toate un Român pe care mi-a plăcut să-l arăt în mijlocul străinilor pentru a i se vedea mai bine calitățile de Român. Eu cred că tot românul adevărat e un Ion Trestie, capabil prin talent înăscut să întrecă mulți ingineri de alt neam, trecuți prin școli înalte. Sint în el mai multe tipare, așa cum se înțelege de obicei cu personajele unei cărți”.

La întrebarea dacă totuși

nu crede că există o tehnică a romanului pe care orice romancier trebuie s-o utilizeze, Arghezi preciza: „Știi ce sint formulele astea? Un troțuar pe care anumiți domni l-au bătătorit pe calea Victoriei și-l aduc pînă aici, în natură. De dragul „principiilor” literare ar fi în stare să ducă troțuarul pînă în cîmp, apoi la aval și chiar pînă în vîrfurile Ceahlăului. O carte e o carte și nimic altceva. Ai citit, de exemplu **Voyage au bout de la nuit** al lui Ferdinand Céline? E roman sau ce e? E o carte”.

Cu alte cuvinte, Arghezi era împotriva oricăror formule, pentru viața veșnic vie căreia nu-i păsa de formule, de genuri — pentru acea carte bună care e rodul unei personalități.

Dar admirația cea mai mare, Petrașincu a păstrat-o, fără îndoială, lui Liviu Rebreanu și lui Lovinescu, căroră, scriitorul intenționa să le consacre două monografii. Primul l-a ajutat permanent

E. Lovinescu, Dan Petrașincu și Vladimir Streinu pe o stradă în București

materialicește și moralicește încă de la apariția **Discobolului**. Iar la prima căsătorie, i-a fost și naș. În casa lui Lovinescu, Petrașincu se afla întotdeauna ca în propriul său cămin, iar marele critic i-a acordat o afectuoasă prețuire.

Nu e de mirare că Petrașincu s-a adresat și lui Rebreanu deseori, solicitându-i interviuri, declarații, note etc., colaborând ca responsabil pentru pagina a doua, cultural-literară a ziarului **Viața** condus efemer de autorul lui Ion.

Din toate convorbirile pe care le-am depistat în diferite periodice, voi reaminti doar cea în care Rebreanu rememora începuturile sale în literatură și schița mărturisiri de credință deosebit de importante. Prima convorbire a fost publicată în **Adevărul literar și artistic** anul XIV seria a II-a nr. 760 din 30 iunie 1935 și se desfășurase acasă, în biblioteca marelui romancier. Ca de obicei, Petrașincu încerca — și reușea — să deseneze un portret interesant și fidel celui cu care sta de vorbă: „Cînd vorbește, ai impresia că te afli în fața unui om care caută numai cuvinte grele, pline de pămînt și de sevă, fără floricele, sau întorsături... Un gest al mîinii, o aplecare caracteristică a capului pe umărul drept și, uneori, o închidere îndelungată a pleoapelor — cu degetele cuprinzînd fruntea calmă — îi întretaie frazele. Iar cînd spune ceva privitor la „activitatea sa”, lucruri intime și sincere — se apleacă peste birou cu pieptul athletic, cu un zîmbet deschis și cu o ciudată sclipire a ochilor în nu știu ce culoare de interioară ironie”.

Pe atunci, Editura „Adevărul” publicase romanul **Răscoala** despre care autorul mărturisise în această convorbire că s-a născut din elemente sociale și e firesc să se adreseze tuturor aceluia care la noi formează societatea.

Editura avusese ideea de a trimite un fel de înștiințare tuturor învățătorilor din țară recomandîndu-le romanul, ca ei să-l poată la rîndul lor populariza în satele unde trăiau.

AGRAFA

*De firul acesta de păr pe care tu îl bați
la roșu
pînă cînd îl transformi în șină de tren
în fier de plug, în pod de cale ferată,
de firul de păr pe care îl împarți stîlpilor
de telegraf —
pe care îl lași să înoate în deschizătura
ferestrei,
de firul de păr pe care lași să alunece
pieptănul clipei de-acum —
de firul de păr pe care ești gata oricînd
să-l schimbi pe oglinjoare, bricege, mărgele,
lăntuguri, —
de firul acesta prin care trec toate luminile
care îți luminează fața
pe care îl sîngerezi, îl lovești, îl jupoi,
îl biciuiești ca să-ți cînte romanțe —
de capătul lui ațîrnă chiar sabia acestui poem.*

TRAIAN T. COȘOVEI

Rebreanu găsea inițiativa foarte bună și se bucura la gîndul că ar putea găsi imitatori. „Dacă am ajunge să trezim interesul satelor pentru literatură, observa marele romancier, numărul cititorilor s-ar ridica la cifre nebănuite”. „Nu cred — continua el, în „mitul” mărginirii omului de la țară, deoarece odată trezit el ar fi un mai fervent cititor decît oricare orășan...”

De învățătorul român, în primul rînd, găsea Rebreanu că depinde emanciparea, cultivarea țăranilor, atît de necesară la noi, pe acea vreme. Autorul preciza că a lucrat la acest roman peste opt ani, după nenumărate prefaceri. Mai adăuga că **Răscoala** este continuarea firească a lui **Ion**. „Am avut — spunea el — viziunea acestui roman încă din timpul cînd transcriam **Ion** pentru tipar. Dacă primul roman e simbolul individual al țăranului român setos pînă la patimă de pămîntul lui, **Răscoala** e simbolul colectiv al aceluiași țăran, simbol al

energiilor de care dispune el, în contact cu pămîntul.”

Totodată, scriitorul anunța că intenționează să descrie într-un alt roman, intitulat, poate, **Întunericul**, cum s-a comportat țăranul român în primul război mondial, ca apoi drept corolar deasupra acestora, să scrie încă un roman intitulat **Pacea**, în care viziunea s-ar fi întregit armonios într-un stat român puternic și consolidat. Ideea romanului **Răscoala**, mai preciza Rebreanu, i-a venit citind **Țesătorii** de Gerhardt Hauptmann unde e vorba de o răscoală a țesătorilor. A citit apoi aproape tot ce s-a scris referitor la răscoală, cercetînd și toate documentele existente la Academia Română. A umblat și prin ținuturile răscoalei de la 1907. A stat de vorbă cu țăranii și cu boieri, a luat, aminte, închipuindu-și la tot pasul cum s-au desfășurat evenimentele...

AL. R.

CE RĂMÎNE DE NEUITAT

Intro viață lungă, cunoști oameni feluriți. Memoria îi scoate la suprafață când pe unii, când pe alții, pentru faptul că unii te-au emoționat, alții te-au șocat. Ți-au fost prilej de uimire, de bucurie sau de suferință, te-au nedreptățit sau ți s-a părut ție că te nedreptățesc, chiar fără să aibă o legătură oarecare cu viața ta, s-au perindat prin fața ochilor tăi, bogați în merite sau ciuruți de cusururi, învingători ori învinși și ai înțeles treptat imensa frescă a omenirii.

În adolescență, în tinerețe, ești cucerit, răpus mai ales de inteligență. Și pare cea mai mare calitate omenească, strălucirea ei acoperă pentru tine goluri grave pe care le poate avea individul care te uluiește cu promptitudinea replicii lui, cu neprevăzutul ei, cu îndrăzneala unei vorbe de duh, al unui paradox chiar, cu repeziciunea cu care asociază idei disparate sau neagă adevăruri necunoscute.

Dar pe măsură ce te maturizezi, începi să-ți dai seama că un om adevărat e mult mai mult decât un om inteligent. Că pentru a merita numele de om, individul trebuie să fie înzestrat și cu facultatea de a percepe și a vibra la ceea ce se petrece în cei care îl înconjoară, în a căuta ce este de prețuit în ei, nu numai a alerga după propria lui originalitate, în a se contopi cu ei pînă cînd le va înțelege telurile mari sau mărunte, în a schimba disprețul în compasiune și indiferența în simpatie, distanța în apropiere.

Am întîlnit astfel de oameni, am întîlnit destui (nu despre toți voi putea vorbi în aceste puține pagini), și dacă eu am avut norocul să-i cunosc, înseamnă că sînt pe lume mulți. Și mai înseamnă că dacă îți aduci aminte întîmplător de cunoștințele de o clipă sau de durată pentru trăsături deosebite ale personalității lor, pe alții nu-i uiți niciodată, datorită întregii țesături, întregii împletituri de calități intelectuale și morale care le-a binecuvîntat firea, pe care au păstrat-o și au dezvoltat-o de-a lungul întregii lor vieți, care n-au cunoscut nici nepăsarea, nici autopropulsarea, nici vanitatea, nici egoismul. Oameni care s-au dăruit și au avut ce dăruia. Numesc întîlnirea cu ei un noroc, pentru că s-ar putea să tirăști după tine o existență searbădă, în care să te încrucișezi numai cu oameni searbezii și ei, care își dăruie rostul și nu și-l găsesc, care se înșeală în privința lor înșiși și a celorlalți, care trec pe lingă adevăr și frumusețe fără să le vadă, care mor cu iluzia că au trăit sau cu dezamăgirea că viața nu le-a dat destul. Dar și tu trebuie să-i vezi pe oamenii întregi, să nu treci pe lingă ei absorbit numai de tine, pentru că atunci revelația e ratată, iar tu rămîi tot atît de sărac ca înainte de întîlnirea cu ei.

Nu e ușor să vorbești despre propriul tău tată. Te oprește o sfială, o pudoare, de parcă ai vorbi despre tine. Te întrebi dacă poți vedea absolut obiectiv, dacă văzînd clar chiar, vei fi crezut pe cuvînt, nu se va presupune că o mare dragoste îți aburește optica, dacă a spune aproape tot despre făptura care ți-a fost dintru început mai aproape decît orice te înconjură și ți se descoperea pas cu pas, nu e o îndrăzneală și o indiscreție.

Dar nu-i pot face tatii această nedreptate de a nu începe cu el aceste puține evocări. În amintirile pe care le voi scrie cîndva, dacă voi mai avea timp, voi zugrăvi mult mai mulți oameni pe care i-am cunoscut, care m-au fermecat, pe care i-am respectat, a căror complexitate a cuprins în ea și contradictoriu, din care am făcut uneori eroi de literatură, care mi-au îndrumat într-un fel linia vieții sau m-au făcut vremelnice s-o pierd. De data asta, aici, voi scrie numai despre oameni clari.

Cei care și-au mai scris amintirile despre tata, l-au descris ca pe un om înțelept și bun. Despre viciuina lui, despre veselia lui explozivă a scris numai Gala Galaction în primul volum al Jurnalului său. Erau atunci amîndoi tineri, porniți cu elan către un viitor în care sperau să doboare piedici și să se împlinească pe ei înșiși. Cu piedicile au avut amîndoi de luptat, dar ceea ce i-a deosebit de alții au fost mijloacele de luptă. Voi vorbi despre Galaction mai jos, vreau să încerc a schița mai întîi chipul tatii.

Cu toate că a albit devreme, cu toate că multa muncă de scriitor, de funcționar într-o editură (la „Alcalay” ca director al Bibliotecii pentru toți), la un minister, toate în același timp, înghițindu-i toată ziua, îl istovea, gravitatea lui nu era de confundat cu posomorala, tristețea care îl copleșea uneori era des risipită, schimbată într-o veselie tinerească dacă avea o mulțumire personală sau dacă citea o carte bună, vedea o expoziție izbutită, descoperea chiar el un talent nou, se afla în fața unui peisaj frumos. Niciodată, pînă la moartea lui prea devreme venită, entuziasmul, freamătul emoției nu l-au părăsit.

De când am început să mă țin pe picioare, m-a purtat tata de mină în expoziții, în ateliere de pictori, pe străzi de la marginea orașului unde grădinile erau mai dese, prin păduri în scurtele lui vacanțe de vară. Acolo, în codri, la munte, la margini de ape, pasul lui devenea alert, zîmbetul nu-i mai părăsea ochii mari, aproape negri, fața i se lumina întreagă. Avea totdeauna un vers pe buze, și când era amărît, și când era destins. Multa poezie citită îi rămăsese toată în memorie și-i era leac în orice împrejurare și muzică în surdina care-i căptușea fiecare minut al vieții.

Se exprima ușor, colorat, cald, povestea cu mult farmec între prieteni, când auditoriul era mic, când se simțea bine el. Dar nu putea suferi să vorbească în fața unui public mare. Se emoționa, știa că avea trac și evita orice conferință sau lectură din propria lui literatură la vre-o festivitate oarecare. A vorbit de câteva ori la Radio, a citit adică texte dinainte pregătite, dar cum pe vremea aceea lectura nu se imprima pe bandă ci se transmitea în direct, orice gîngăveală sau ezitare era bună dusă pe unde, așa că tracul rămînea același. Mi-aduc aminte că dacă se întimpla cu două-trei zile înainte de data la care era programat într-o emisiune să deschid aparatul de radio, mă ruga: „Închide, tată, închide-l, că nu mi-e cumsecade”. Asta însemna că-i aduceam aminte de emoția care îl aștepta și pe care vrea s-o uite. Să uite pînă și de existența radioului!

Odată totuși l-am auzit spunînd versuri în public restrîns, e adevărat, dar altfel decît oricine. Ne aflam vara la Bușteni, înainte de război, o mină de scriitori la o casă de odihnă de acolo. Într-o seară am cinat toți la aceeași masă, la restaurantul unde mîncam de obicei. Cina s-a prelungit cu un pahar de vin și poezii din acel grup, bine dispuși, au propus să spună fiecare o poezie a lui. Nu-mi mai aduc aminte bine cine era la acea masă. Știu că se afla Dan Botta, George Dumitrescu, Șerban Bascovici, George Gregorian și probabil și alții. Au recitat pe rînd, unii mai colorat, alții mai monoton. La sfîrșit a spus și tata o scurtă poezie a lui. Glasul i s-a schimbat, chipul i s-a schimbat. Aș putea numi schimbarea asta transfigurare. Părea un vitraliu dincolo de care răsărise soarele. Era el și era altul. M-am uitat la toți cei din jurul mesei, să-mi dau seama dacă nu era numai o impresie a mea, o nălucire. Toți stăteau încrămeniți și după ce tata a tăcut, au mai rămas așa o vreme, privindu-l. El redevenise Demetrius cel din fiecare zi, cu o urmă de strălucire pe față.

lubea oamenii, îi credea pe cuvînt, se lăsa lesne înduioșat, lesne convins. Nu era orb în fața cruzimii, a necinstei, abuzurilor, asta se vede limpede în literatura lui, dar în viață era mai bucuros să ierte, să-și explice de ce o faptură oarecare recurge la mijloace dubioase sau chiar nedrepte, care e rădăcina răului în acel ins și să spere necurmat într-o îndreptare viitoare și a societății, și a individului. S-a trudit să-mi treacă și mie această înțelegere, această omenie. Nu m-a îndemnat niciodată să cred că sînt inzestrată cu merite deosebite, m-a sfătuit să încerc să le dobîndesc. Să privesc oamenii cu respect, cu dragoste, să-mi plec fruntea în fața celor năpăstuiți sau umili, așa cum a făcut și el. N-a fost asta o educație pentru alergători de curse peste obstacole, dar a fost una pentru care îi mulțumesc, dacă în adevăr am învățat ceva din ea.

Înțelepciunea, măsura și cumpătarea despre care vorbeam, nu-l opreau nici să aibă umor, nici să facă uneori cîte un gest năstrușnic. Voi povesti numai una din pozele de care era în stare. Era mare admirator al cîntecului Mariei Tănase. S-a ivit un moment în care Maria Tănase n-a mai cîntat la Radio. Am aflat că avusese un conflict cu directorul Radiodifuziunii. Pe atunci această societate nu cunoștea amplexarea pe care a dobîndit-o mai tîrziu. Tata a telefonat la Radio, a cerut secția muzicală, i-a răspuns o secretară și el a rostit cu cel mai dulce glas din lume, după ce și-a spus numele: „De ce nu mai cîntă Maria Tănase? S-a certat cumva cu un director? Să fie dat afară directorul, să fie dați afară toți directorii, dar să cînte Maria Tănase!” Și a închis telefonul, mulțumit de farsa lui. Adevărul e că în curînd excelenta cîntăreață a fost auzită din nou la Radio.

De Gala Galaction îmi aduc aminte de cînd am deschis ochii. Nu știu cînd l-am văzut prima oară, știu numai că dintru început m-a legat de el o afecțiune mare, în parte moștenită de la tata, în parte trezită în mine de căldura lui, de simplitatea cu care se purta, de acea nemărginită bunătate care nu l-a părăsit niciodată și pe care o putea intui și un copil, de faptul că mă trata ca pe una din fiicele lui, patern și apropiat. Pe cînd Arghezi m-a intimidat totdeauna, m-a făcut să mă intimidex sub privirea ochilor lui negri și străpungători, Galaction mi-a dat un sentiment de libertate, din care nu lipsea un mare respect.

L-am cunoscut pe cînd avea încă barbă și părul negru. Era frumos și atunci, și frumos a fost totdeauna și cînd barba i-a albit, cînd boala i-a slăbit trupul. O frumusețe înnoibilă de duh, căptușită de flacăra spiritului. Stilul perfect al literaturii lui, vocabularul bogat, curat al scrisului său, era același cînd vorbea. Cînd vorbea cu un prieten, cînd vorbea

de pe o estradă, se exprima cu ușurință, fără poticneli, șuvoiul gândurilor trecea limpede și iute în vorbirea lui colorată, și te cucerea.

Spunem mai sus că Galaction și tata au avut de luptat cu viața, dar că mijloacele lor au fost altele decât ale multor oameni. Aceste mijloace n-au fost arme de luptă. Cuvîntul **arme** e nepotrivit cu ei. Ei au cunoscut perseverența și munca. Atît.

Gala Galaction n-a trăit niciodată numai pentru sine și ai săi. S-a împărțit și s-a dăruit oricui îi solicita sprijinul moral și chiar material, și doar bogat n-a fost niciodată. S-a înșelat adesea în privința unuia, a altuia, sau cu bună știință, conștient, s-a lăsat înșelat, pentru că era mai împăcat cu sine dacă era tras pe sfoară, decît dacă ar fi lăsat să treacă pe lîngă el o lichea nefericită cu nefericirea ei nealinată. Avea, fără îndoială, și o mare cantitate de naivitate, dar nu atîta cît socoteau cei care voiau să profite de el. Luciditatea minții lui ascuțite se învâluia în îngăduință. Era mult mai bucurios să ierte, decît să osîndească. Mi-l aduc aminte în copilăria mea venind la noi pe neașteptate, uneori seara, tîrziu, după ce-și sfîrșea treburile. Se întîmpla ca noi să fi cînat și mama să intre în panică, neștiind ce să-i ofere. Galaction își stabilea repede meniul: un pahar de lapte, o mină de nuci și dacă se mai putea și o linguriță de miere, nu-i mai trebuia nimic altceva. Sobrietatea asta îi era firească. Tot atîta naturii lui cum îi erau neobositele alergături pentru alții. Îl vedeai pe străzile Bucureștiului, cu pasul larg, cu barba răsfrîtată de vînt, gonind pentru o „intervenție”, niciodată pentru el, totdeauna pentru cine știe ce cunoscut sau necunoscut care îl rugase să pună o vorbă bună undeva, „sus”. Se povestea — și nu dețin această istorisire de la fiica lui, Leana Galaction, de care mă leagă o caldă prietenie —, că în zilele în care se știa că Galaction își încasează salariul, cîndva de funcționar în minister, mai tîrziu de profesor universitar, la ușa casei lui se așeza o coadă de năpăstuiți sau de nemernici și nici unul nu pleca cu mîna goală.

Dacă totdeauna l-am ascultat cu emoție, cu bucurie, cu admirație, dacă mă așteptam uneori ca în jurul capului său să se ivească o aureolă răsărită din lumina minții lui, nu așezată de o mină nevăzută, în anul 1942, cînd tata zăcea bolnav la spitalul Colțea, deasa prezență a lui Galaction lîngă patul lui ne dădea putere și mamei și mie. Tatii îi părea că se întoarce lîngă el o parte din tinerețea lui. Îl văd și acum pe părintele Grigore cufundîndu-și mîinile prelungi și delicate în buzunarele adînci ale antirului, scoțînd din ele cîteva bomboane, cîteva mere și așezîndu-le pe masa de la căpătiul bolnavului, ca pe masa unui copil. În 15 martie al celui an l-am pierdut pe tata.

Mult timp încă Gala Galaction a venit la noi, la mama și la mine. Nu mai știu despre ce ne vorbea, despre tinerețea lor probabil, despre lungă și neîntreruptă lor prietenie, despre alte lucruri străine de ei dar care ne puteau alina, despre literatură cred. Se purta cu noi cu grija pe care ar fi avut-o, o avea pentru ai lui, pentru familia lui. Rostea totdeauna cuvîntul potrivit care liniștește, fără să aibă aerul că e o mîngiere căutată. Și simțeam atunci că o parte din tata se întoarce lîngă noi. Mult mai tîrziu, cînd el a fost țintuit într-un fotoliu de o boală lungă și nedreaptă, care îi luase graiul, am stat adesea pe o pernă la picioarele lui, fără să mă pricep să spun nimic, îndurerată și prostită de durere, dar fericită cînd îmi puneam mîna pe creștet și înțelegeam că mă recunoaște, că mă binecuvîntează.

Pe Alice Voinescu am cunoscut-o în 1929, la Conservatorul de artă dramatică, unde era profesoară de Istoria literaturii dramatice. Dintr-o greșeală a mea, n-am văzut-o pentru prima oară decît la sfîrșitul primului an, la examene. Urmam paralel cu conservatorul și facultatea, mă duceam la cursuri și la Biblioteca Fundației, zilele în care Ion Manolescu, a cărui elevă eram, își ținea cursul, erau aceleași cu ale Alicei Voinescu. Ion Manolescu lucra cu noi la clasa lui pînă la ora 1, uneori și mai tîrziu, Alice Voinescu își începea cursul la 2. Era aproape cu nepuțință să ajung acasă, la masă, și să mă întorc la conservator în timp util. Îi auzeam pe alți elevi care locuiau mai aproape de conservator și se duceau la orele Alicei Voinescu vorbind despre ea cu admirație, dar nu-mi făceam o imagine exactă a ceea ce putea fi această profesoară. În anul acela, în afară de principiile de estetică, început al fiecărui curs al ei, predase clasicii germani. La examen trebuia să mă prezint. Socoteam că nu sînt străină de estetică, de vreme ce eram eleva lui Tudor Vianu la facultate, iar pe Goethe, pe Schiller îi citisem, citisem ce putusem și despre opera lor. Eram foarte emoționată, dar speram că mă voi descurca.

Alice Voinescu nu stătea pe o catedră, cu distanță între ea și elevi. Totdeauna a stat pe pupitrul primei bănci, cu fața la clasă. Apropierea asta care la alt profesor te-ar fi intimidat, la ea îți dădea imediat un sentiment de a putea comunica, de a ieși din încreștarea, din crisparea emoției. Aveam în fața mea o femeie care te privea deschis, cald, gata parcă să te accepte, să te ierte dacă ai greșit, să-ți lămurească greșeala, o femeie care exprima limpede idei profunde, care îți ducea gîndul tău mai departe, descoperîndu-ți-l și ție. Des-

coperindu-ți mai ales cum ar trebui să gîndești, îndemnîndu-te s-o ajungi din urmă, dacă era cu putință. Trezindu-ți dorința să te depășești și mai ales s-o înțelegi bine, să prinzi multe nuanțe ale chipului în care analiza un text literar, nuanțe care îi erau proprii, fără s-o depărteze de adevărul cunoscut și recunoscut în privința acelor opere, dar care îl îmbogățeau surprinzător. Și abandonînd uneori calea bătută, să arunce o lumină nouă asupra unui erou literar, a unui autor, să-l redescopere cu toate sensurile lui. M-am descurcat, așa cum sperasem, la acel examen, dar mi-am dat seama de tot ceea ce pierdusem un an întreg, neducîndu-mă la aceste cursuri-revelație. În anii următori de conservator, și mulți alții după ce îl sfîrșisem, renunțînd la masa de prînz sau luînd-o în goană, pe apucate, la ora 2 mă aflam în bancă, cit mai aproape de Alice Voinescu, ascultînd-o cu sufletul la gură. Și ea vorbea cu sufletul pe buze. Nu expunea, nu demonstra, trăia febril acțiunea dramatică, reacțiile personajului, tema pe care și-o propusese autorul, atitudinea lui față de viață, întrebările lui și răspunsurile, dacă ajunsese vreodată la un răspuns, și nu se oprise în fața unei mari și răscolitoare întrebări, sortite să deștepte în cititor, în public aceeași întrebare: „Încotro? care e rostul meu, al vieții? care e datoria mea față de mine și de alții?” Cred că marea problemă pe care și-o puneau Alice Voinescu și pe care o găsea și în scriitorii mari era aceea a sensului existenței, a răspunderii făpturii omenești. Și în cei care o ascultam trezea același sentiment al răspunderii. Dragostea ei pentru om era nelimitată, încrederea ei în el tot fără margini.

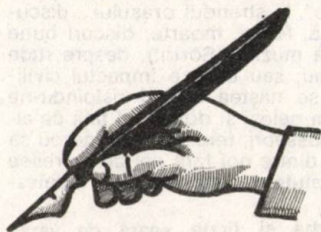
Alice Voinescu a și scris cîteva cărți. Foarte bune, firește (despre Montaigne, despre Eschil, Aspecte din teatrul contemporan), clare și bogate în idei, dar cel care n-a auzit-o vorbind, nu-și poate imagina întreaga ei personalitate. Cred că aplecată deasupra mesei de scris se controla prea mult, chibzuia prea mult, și aceste lucrări perfecte nu egalează pentru mine (greșesc poate) un curs sau o conferință a ei. Cînd vorbea, pierdea acest control, această distanță dintre ea și opera pe care o analiza, și fără să piardă nici o clipă înlănțuirea ideilor, se prefăcea ea însăși într-un șuvoi de foc care trecea în clasă sau în sală și aprindea auditoriul, ce începea să priceapă lucruri pe care nu le înțelesese pînă atunci sau îi fuseseră indiferente.

Elevii conservatorului nu erau toți apti s-o înțeleagă, mulți n-aveau nici pregătirea necesară. Alice Voinescu ar fi fost mai potrivită și mai utilă la o catedră a Facultății de filozofie. Modestia ei înăscută o oprirea să se zbată vreodată pentru asta. Era mulțumită cînd vedea că se aprinde o scînteie de înțelegere și în unii dintre elevii conservatorului. Ea voia să crească oameni, oricare ar fi fost ei. Purtarea ei era egală față de toți cei care îi stăteau în față. Nu te făcea niciodată să te simți mărunț sau neînsemnat. Puteai să te simți tu așa în fața ei, dar asta pornea de la tine, nu din atitudinea ei.

S-a vorbit mult despre farmecul acestei femei care nu era frumoasă. Acest farmec, această vrajă nu pornea numai dintr-o nobilă feminitate de necontestat, nici din marea ei amabilitate și bunăvoință născute, nu făcute, ci din spiritul ei, din flacăra interioară care n-o părăsea niciodată, și care uneori devenea de o uluitoare intensitate. Te purta cu ea dincolo de porți de ceață în fața cărora te opreși vreodată sau mereu.

Pentru că era așa alcătuită, devenise gazda mărturisirilor. Multe ore în care ar fi putut lucra texte prețioase i-au fost furate și de noi, de elevi, și de prietene, și de alții care o cunoscuseră mai mult sau mai puțin. Oricine simțea că va primi un sfat înțelept, că durerea sau dubiile lui vor fi ascultate cu atenție, cu căldură, descurcate de un om care în acel ceas și le va face proprii și luîndu-le asupra sa îl va ușura de greutatea lor. Fie că o ascultai, fie că te asculta ea, comuniunea se stabilea de fiecare dată. Între ea și un public larg, între ea și un singur individ, care se apropia de ea cu inima în palme, să i-o vindece. Și i-o vindeca.

De neuitat rămîn pentru mine, și nu numai pentru mine, acești trei oameni despre care am scris aici. Trebuie să mulțumesc vieții că am fost aproape de ei.

STICLA

18 ianuarie 1985, dimineața: aflui din CONTEMPORANUL („Lunga călătorie...”, material semnat de Platon Pardău), că a murit **SORIN TITEL**. ...Aceeși zi — ora 13,25: dau telefon la 35.02.58: „Casa Titel?”... „Da... cine e?”... „Horia Pătrașcu... cu cine vorbesc?”... „Mama... mama, Horia... mama lui Sorin, care nu mai e!”... „Doamna Titel, iertați-mă, imi este imposibil să vă spun ceva în clipa asta...! Încă o dată: iertați-mă, vă rog! Cind e înmormintarea?”... „Miine, Horia...”... „Unde?”... „La cimitirul

Belu... să vii, Horia!”... „Doamne, cum s-ar putea să nu vin?”

19 ianuarie, cimitirul Belu: sint acolo, nu pătrund în capelă, prefer să stau afară;

Çițiva dintre membrii Uniunii Scriitorilor din România mă privesc, ne salutăm — **nu pot intra**. Aștept ieșirea: Doresc să-i văd chipul, atît!... Mă vor ierta ai lui.

Çoșciugul este scos, este așezat **pe o sanie**; frumoasa soră a lui Sorin, Ligia, o susține de braț pe mama lui: „Puiul meu... puiul meu!” — **atît** spune aceasta din urmă, copleșită de durere, privindu-l; este cumplit: chipul lui **SORIN TITEL** nu măsoară mai mult decît pumnul meu drept, înleștat acum spre a da în cineva: cum se poate?!

V-ați gîndit, vreodată, să **aplaudați** la o **înmormintare**?!

voi încerca să vă îndemn a o face.

...Am fost **trei** în orașul Caransebeș și sîntem prin anii 1958—'60, vă rog să rețineți! (ulterior s-au mai adăugat: un mare iubitor de literatură care devenind prozator nu l-a împiedicat să ajungă președintele Tribunalului orașenesc actual, este vorba de Horia Vasilescu; și un muncitor de la Fabrica de mobilă „Balta Sărată” — Niță Borcia pre numele său, astăzi librarul orașului). **Inițial însă, am fost trei: SORIN TITEL, GEORGE SURU și cel care va semna aceste rînduri.** Prietenia noastră, oarecum post-adolescentină, se consuma în miracolul lecturii (Sorin era „mentorul” nostru, listele cu cărțile pe care ni le recomanda erau interminabile, le citise el în prealabil — avea, încă de pe atunci, o vastă bibliotecă!), în plimbările pe „Corzo”, la ștrandul orașului... discutăm despre viață, femei, moarte, discuri bune (era ahtiat după muzică, Sorin!), despre rude care ne necăjeau, sau despre impactul civilizației ce abia se naștea atunci risipindu-ne candoarea. Eram geloși și duri unul față de altul, ne certam adeseori, ferească dumnezeu să se fi întîlnit doi dintre noi fără cel de al treilea — nu ne mai salutăm o săptămîină!... Adolescența e crudă.

...Într-o superbă și tîrzie seară de vară, acasă la Didi Suru (el era „Poetul” — îi vor și apare ulterior trei volume de versuri), după o

beție strașnică cu țuică de casă și o și mai strașnică discuție despre literatură (în care spiritele noastre se infierbîntaseră atît de rău încît era gata-gata să ne muște ciinele lui Didi, o namilă...!), și apropo de cărțile absolut necesare unei culturi, dar de negăsit la acea vreme — am făcut un joc; n-am să știu niciodată a cui a fost ideea: fiecare dintre noi trei a scris pe cite o bucată de hîrtie ruptă dintr-un caiet

de dictando, ce crede el — și mai ales ce pre-vede el! — aproape de ceilalți doi!... O chestie dură cu alte cuvinte, o treabă de maximă sinceritate. Am introdus biletele respective, **fără a fi citite** de cei cărora le erau adresate, într-o sticlă. Am astupat-o pe sticlă, am sigilat-o cu smoală și tîrziu, în noapte, ne-am dus toți trei și am îngropat sticla pe malul riului Timiș (care înconjoară orașul), urmînd, de comun acord și jurînd sub lună că nu vom face altfel, **să ne întîlnim** după ZECE ANI, pentru a o dezgropa și a vedea ce ne-a „produs” mîntea acelei seri de basm...

Ne-am întîlnit, într-adevăr, după zece ani...

Am căutat, înnebuniți, sticla în cauză — conținea UN MESAJ, nu-i așa?! — am săpat, toți trei, malul riului: rînetu cu metru, am scos chiar niște arbuști din rădăcină, degeaba: sticla a dispărut. Sau probabil că a luat-o apa Timișului, indiferentă și neștiutoare că în ea ne scăldasem nu numai copilăria... Cine știe?! Poate că nu a mai vrut ea, apa, să ne-o dea înapoi!... Și ne-a șoptit așa, simplu: „Hai... că-rați-vă, mă! Nu vă mai țineți de prostii...!”

George Suru — DIDI, poetul — „s-a cărat” în anul 1979...

Sorin Titel — acum cîteva zile...

Eu — se pare — mai am puțin...!

Am reprodus întîmplarea de mai sus nu „cerșindu-vă”, ci **violentîndu-vă** înțelegerea (și amintirile, acolo unde poate fi cazul). Părinții lui **SORIN**, rudele sale dragi, **există** — vor citi cu siguranță aceste rînduri — sfîrșitul fiului, bunului dumnealor prieten, nu poate fi nici realizat și nici simțit, de niște oameni VII, la durerea lor cosmică! Dar și cărțile lui **SORIN** **există**. Cerînd, respectuos, scuze familiei îndoliate, afirm că **SORIN** — bunul meu prieten, unul dintre puținii mei buni prieteni, căci n-am

avut mulți — se află cu noi, **acum**. El nu a coborît în mormînt, deși am văzut-o cu ochii noștri — ci poate că ne spune în continuare, așa cum a făcut-o în cumplitii săi ani de facultate (din care a fost exclus inițial, datorita unor trombe istorice — pentru a fi reintegrat apoi cu brio): „Da, iau cuvîntul, și vreau să vă spun că nici o pastă de dinți așezată pe o felie de piine uscată nu poate înlocui marmelada la care avem dreptul!”... Se referea la condițiile unei cantine studențești.

...Dincolo de durere, există așadar OPERA lui **SORIN TITEL**. Lacrimile noastre, iată, nu pot acoperi ochii goi și reci acum ai celui care nu a lovit în nimeni — de atîtea ori însă lovit fiind, fără a fi nevoie.

Plecarea sa — deși nu și-a dorit-o — merită aplauzele unui actor ce iese din scenă după actul I. Urmează încă două acte îndeobște, stimați prieteni; sau trei, sau patru... în orice caz, **ultimul** care va da socoteală și care-i va stabili locul pe firmamentul literelor române, va fi **TIMPUL**.

EL, TIMPUL — cel către care a plecat Sorin Titel în acest frig al iernii și sufletelor noastre — este singurul ce-i poate izbăvi pofta și chinul celor scrise...

Vă rog — în genunchi — **să-i aplaudăm plecarea!**

ȚINÎND UN JURNAL ȘI ȚINÎNDU-MĂ DE EL

A existat o perioadă în viața mea (destul de lungă, după câte îmi dau seama reflectînd asupra ei acum, ba chiar diproportionat de mare, dacă am în vedere puținătatea rezultatelor) în care „am ținut”, cum se spune, un jurnal, adică am făcut o sumă de însemnări într-un caiet asupra faptelor și întâmplărilor de fiecare zi, survenite în viața mea. Am făcut aceasta în niște condiții care m-au dus la unele reflecții interesante cu privire la ideea de jurnal și la posibilitățile acestuia de a se realiza în cazul unui scriitor de imaginație (cum mă consider eu și mă consideram și pe atunci) care scrie în alt gen, — fie chiar și acesta de nuanță întrucîtva tot confesivă. Eram în acea vreme destul de „maturizat” din punct de vedere intelectual și al posibilităților expresive; mă exprimam adică în scris fără stîngăcie, nici mai ușor nici mai greu decît acum. Scrisul în acest jurnal nu avusese acel debut nereflectat, abrupt, așa cum se întîmplă cu notațiile pe care unii încep să le facă încă din adolescență; dimpotrivă, scrisul mi se părea un act de gravitate, de certă răspundere.

La asta contribuiseră cel puțin doi factori: în primul rînd faptul că pe atunci mă aflam angajat în scrierea unui roman de mari dimensiuni pe care îl concepusem ca pe expresia supremă a întregii mele capacități artistice (întelegînd prin asta că trebuia să investesc și deci să-mi verific „talentul”, cultura literară, spiritul de observație etc.) pe care se presupunea că le-aș fi avut. În al doilea rînd, erau condițiile leșee (în mod aparent curios) de caietul în care mă apucasem să fac însemnările. Era un caiet neobișnuit, pe care-l aveam în casă din timpuri imemorabile, cred că de la tatăl meu, care murise cu vreo două decenii mai înainte, pe vremea cînd eu nu aveam decît șase ani. Era neobișnuit, într-adevăr, era o piesă cum nu mai văzusem și despre care nu cred să se fi găsit vreodată ceva echivalent în comerț. Avea vreo două sute de file, dar mai groase decît cele din caietele mele obișnuite, de școală; formatul hîrtiei însuși era altul, ceva mai mare, atît în înălțime cît și în lățime. Era legat într-o pinză făcută dintr-o fibră lucioasă, extrem de rezistentă, care îți dădea un avertisment asupra destinației ce urma să i-o dai. În sfîrșit, mai se deosebea printr-un amănunt de tot ceea ce putusem întîlni pînă atunci: rîndurile erau mai distanțate decît la caietele obișnuite, erau trasate la o distanță aproape dublă, cu o cerneală albastră, extrem de palidă, devenită poate cu timpul aproape invizibilă.

Caietul avea, prin toată alcătuirea lui, ceva rigid și solemn, asemeni unui ceaslov, dar nu potrivit scrisului. Te invita să scrii, dar nu orice. Poate de aceea rămăsese în casa noastră neatins în curgerea anilor; eu cel puțin m-am decis foarte tîrziu și nu fără tot felul de aprehensiuni să-i dau o anumită utilizare, care, din tot ceea ce aș fi putut face, era totuși cea mai „nobilă”.

Mă gîndisem de multe ori în decursul timpului la el; mă ispitise de multe ori să-l „inaugurez”, ca pe o haină de gală, somptuoasă, puțin incomodă, pentru care socotisem însă că nu se ivise prilejul justificat. Și am început să scriu în el într-o bună zi, cînd mi s-a întîmplat „ceva important”, ceva hotărîtor în viața mea, demn de a fi consemnat. Am continuat apoi cu notațiile firești, care se fac îndeobște în jurnale; am umplut încetul cu încetul paginile cu tot ceea ce consideram că merită, cu faptele de fiecare zi, alternîndu-le, cum se întîmplă, cu reflecții generale, cu însemnări de lectură, cu impresii de pe la spectacole etc. N-a fost ușor. Îmi alesesem cea mai improprie formă de expresie: aceea voit spontană, care stătea în opoziție cu stiliul „elaborat” al romanului. Îmi impusesem să scriu seara, cît mai aproape de data „evenimentului”, ceea ce, datorită oboselii, devenise un chin, cu efecte dintre cele mai nefericite pentru stilul acelor pagini, dacă nu și pentru ideile pe care voiam să le aștern pe hîrtie. Era în acest procediment un reflex direct al lecturilor mele din Camil Petrescu și ale teoriilor acestuia despre actul spontan al scrisului și despre stilul nud, necontrafăcut.

La un moment dat însă, atunci cînd, după vreo doi ani, depășisem jumătatea caietului, mi-am înfrînt pentru prima oară o hotărîre fermă, luată inițial, și m-am apucat să citesc de la un capăt la altul tot ceea ce se afla cuprins în acele pagini. Surpriza a fost mare, ca și decepția, trebuie să spun. Nu m-au deranjat neglijențele stilistice, caracterul abrupt, hîrducat al prozei mele, ci cu totul altceva: absența notațiilor care să redea pulsul vieții, să constituie atestate ale trăirilor mele de fiecare zi, tocmai acelea pe care nu voisem să le las „să se piardă”. Am constatat că e o imposibilitate să consemnezi ceva de acest gen, pentru că e cu neputință să prevezi, oricît de vag, ce semnificație vor dobîndi (doar) cu timpul micile, neînsemnatele incidente care trec neobservate atunci cînd survin și nu se recomandă prin nimic special atenției celui care le

trăiește. Din o mie și unu de lucruri petrecute într-o zi e imposibil să descoperi tocmai ceea ce va avea vreo consecință și, deci, se va dovedi „important”. Iar omisiunile nu sunt totdeauna semnificative, de cele mai multe ori sunt doar întâmplătoare.

Am notat această observație, cu mare amărăciune, de îndată ce am făcut-o. Rămăsesem surprins de pildă de faptul că în acea perioadă trăisem una dintre cele mai mari emoții artistice din viața mea: prima audiție a operei **Oedip**, care avusese loc în cadrul primului Festival George Enescu, eveniment care nu se afla consemnat în nici un chip în „jurnalul” meu. În schimb, am găsit o pagină cu unele observații făcute cu ocazia unei noi audiții a operei, dar care se refereau numai la arhitectura construcției, la ambianța spectacolului din acea seară, fără a reține nimic din marele moment artistic pe care-l trăisem. În sfârșit, în ziua în care fusesem pentru a doua oară la **Oedip** și văzusem parcă numai clădirea, mi se întâmplase în drumul spre Operă ceva destul de interesant, care ar fi meritat să fie consemnat și de care îmi adusesem aminte abia atunci, la lectura textului. Ei bine, nici acest fapt nu se găsea menționat în jurnalul în care voisem să cuprind „totul”.

Mi-am dat seama că textul meu presupunea de fapt cel puțin trei nivele: unul, al evenimentului din ziua respectivă; al doilea, al sistemului în care era posibil să fie introdus; și al treilea, al rememorării lui cu ocazia unei lecturi ulterioare, când apare fixat într-o tramă mult mai largă și complexă de evenimente sau în alt punct al unui neprevăzut lanț causal. Un jurnal este scris în principiu doar pentru a conține primul nivel al textului și, în acest caz, el este cu atât mai interesant cu cât notațiile sunt mai dense și seria de fapte mai plină. Numai că efemerul nu poate fi decât arareori surprins, efemerul nu există; tot ceea ce ajunge să fie reținut se salvează doar pentru că a devenit, prin apropiere, parte a unui tot, a unei serii — încît caietul acesta ajunsese, fără voia mea, dar în mod inexorabil, unul de rememorări. Toate faptele din viața unui om au importanță doar pentru că au căpătat-o — și asta devine posibil doar cu colaborarea mai îndelungă sau mai scurtă a timpului.

Am constatat atunci că în jurnalul meu era aproape absentă (pentru că nu era semnificativă) tocmai „viața” mea, în formula ei reală, de fiecare zi; în schimb părea a prinde ființă ceva artificial prin omisiuni și comprimări, dar

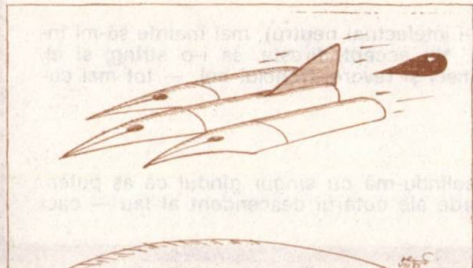
mai ales detașat de mine, împotriva gândului meu inițial, și totuși... sub semnătura mea, din scrisul meu cel mai necontrafăcut.

Caracterul acesta străin al textului a constituit impresia cea mai frapantă și mai neplăcută, dar, cu timpul, ea s-a transformat în exact contrariul ei, un sentiment de satisfacție. Am continuat deci cu notațiile, făcute în același stil, îndeplinindu-mi un fel de datorie de a mă ține de acest jurnal, pentru că îl începusem și aveam sentimentul obscur că, dacă nu e ceea ce voisem eu, devine totuși ceva... Am oprit scrisul atunci când am ajuns la ultima filă a caietului: l-am încheiat abrupt, la întâmplare, crezând că în felul acesta îi accentuez caracterul de document pur, în care mai credeam pe atunci.

Redactarea lui am făcut-o în paralel cu scrierea romanului, conștient fiind că formulele lor de alcătuire sunt de-a dreptul opuse. Unul voia să fie expresia sincerității absolute, celălalt a artei, a științei mele literare, chiar a artificului. De una (se spune) nu e capabil decât artistul care nu izbuteste în cealaltă formulă. Un Balzac, de pildă, nu putea ține jurnale; el trăia cu adevărat sincer în proiecțiile lui imaginare. Ținerea de jurnale în cazul unor creatori poate să însemne un deficit în sectorul creației. Pe de altă parte, spirite cu o excepțional de intensă viață spirituală, precum Spinoza sau Kant, și-au ascuns cu totul acest plan al existenței și opera lor pare a nu fi tulburată de nici un clocot lăuntric. Alții însă, ca Michelangelo sau Goethe, și-au găsit și pe planul confesiunii o formulă oarecare, evident mai redusă, a expresiei.

Jurnalul meu se voise un document în care încercasem formula autenticității, pentru că mai credeam pe atunci în această ficțiune. Dar, în decursul anilor, am revenit asupra lui și, citindu-l, iată că a sosit și momentul când am început să-l consider (doar? sau: de-a dreptul?) un text. Un text care spunea ceva, spunea chiar foarte mult în limba lui, care-mi devenise întrucâtva străină. Am început atunci să corectez unele fraze, dar mai ales să adaug altele, pe deasupra rîndurilor, în marile spații goale, ce rămăseseră datorită linearității aceleia neobișnuite a caietului. Jurnalul acesta mă invita să fac o atare operație — în felul lui, și el se ținea după mine... Mai apoi, atunci când nu am mai avut loc pentru simple adaosuri, am socotit că nu aş comite o derogare de la principiile mele inflexibile și am început, pur și simplu, să-i adaug unele pagini.

I-am accentuat în felul acesta caracterul romanesc, existent doar ca virtualitate, în formula primitivă? Și asta, în dauna sau spre folosul năzuinței mele spre „autentic”? E sigur că, odată cu scurgerea vremii, am renunțat la ficțiunea autenticității, pentru a aspira la autenticitatea ficțiunii. Și, citind în orele mele pierdute și jurnalul și romanul, ele au ajuns să se confunde. Iar dacă vreodată cititorii vor acorda unuia dintre ele un preț mai mare, aceasta va fi, în oricare dintre cazuri, izbînda efortului și artificului, adică a faptului că m-am ținut de ele.

DINTR-UN „JURNAL DE VISE“

„Le rêve est une hypothèse, puisque nous ne le connaissons
jamais que par le souvenir.”

Paul Valéry

Nu sunt decît un martor (invizibil) al Celor Doi — și știu, cînd unul cade, că, în cădere, si-a pierdut un ochi... Ce, iată, i se scurge, alb-galben, în rigolă (ca, în tigaie, — spart — un ou). Îi văd, fără să vreau și cu oroare (ochiurile, mie, nici nu-mi plac!), — enucleată, vag-sanguinolentă — orbita fără fund, nici noimă, — nerămîinîndu-mi alta decît să mă trezesc.

În așteptarea liftului, cu alții, în holul unui HILTON HOTEL din urbea noastră (!). În lift, un leu heraldic, **armé & lampassé**, ce trece **regaliter** prin plebea care suntem (ca, într-un stup, — printre albine — matca), ștergîndu-se treptat în picla serii.

La șase ani, în zori, spre vară. — Știu că e vis, dar cred în realitatea, **pregnanța**, bicicletei incolore (din cauza, pesemne, a emoției!), ce mă așteaptă-n dosul porții noastre. Din așternut, aterizez în curte, — unde, firește, nu e nici o bicicletă. (Dar dacă, totuși, ar fi fost?!)

Era destul să mă așez, atunci, în micul scaun de bucătărie (în care le-ar fi stat atît de bine lui Hânsel și surorii lui), ca să încep să zbor, cu el, în jurul părului bătrîn din curtea noastră, descriind, într-un delir centripetal, cele mai dulci, mai line, mai impecabile (nu, pare-se, și im-peccabile!) volute. — Ce lucru simplu, zborul!

În clar-obscurul unei fundături: senzație de cocleală și rugină. De strajă porții (verzi) de tablă, un ditamai dulău roșcat, care-mi divulgă — demn — aceste versuri (pe care, fapt rarissim, le rețin):

„În poartă-mi stă un ciîne roșu
Purtînd crep alb, crepuscular.”

Un idivid (cercetător, pesemne, — după aeru-i intelectual neutru), mai înainte să-mi întindă mîna, scuipă într-însa gros și abundent. Nu accept, firește, să i-o strîng; și el, atunci, întoarce scuipătoarea, îmbălindu-mi: mîneci și revere, treniul bej, — tot mai cupit, acum, pe mine, de igrasie și dezgust.

(Post-script la un amor defunct. — or, consolîndu-mă cu singur gîndul că aș putea, peste trei-patru generații, să bîntui visele absurde ale cutărui descendent al tău — căci

pină și phantasmele, se pare, ni se transmit pe calea codului genetic —, rămîn, din inima, pe totdeauna, inevitabilul tău-vostreu fost

Șerban)

(Discretul C., în vizită la noi, mă chestionează **en passant** dacă, visînd — cum zice el — „cu tren”, mă aflu în acesta sau în afara lui?... Surprins de scandalosu-i puseu psihanalitic — căci suferă de pudibonderie —, nu pot să-i dau, pe loc, nici un răspuns; nici nu-l întreb cum se visează, **ferroviairement parlant**, domnia sa.)

Pe culoarul (cu ferestrele deschise, ticsit de „lume leneșă, cochetă”) al unui soi de tren-fantomă, ducîndu-ne, în plină zi, la reședința și domeniul (fără acces, acestea, feroviar!) ale dedicatarului plachetei **De vorbă cu mine însumi** (a lui Ion Minulescu). — O sticlă de șampanie (frapată/prăfuită?) trecînd din mină-n mină, mă caută pe mine, ce-i aștept gheizerul, sonor și iminent, cu — de unde? — cupa ridicată.

Visul e substitrat (!) în franțuzește.

Clădire circulară (și modernă: nichel, beton și sticlă; pe dinăuntru, însă, insalubră și foarte rău famată: melanj de falanster și **maison close**). Presimt că mă așteaptă la intrare; și, într-adevăr. Ea e acolo, încolțită de o haită de ciini-lup (ce, după ce cu greu le-o smulg din gheare, presează încă, obstinați, cu botul și cu labelle, vitrajul). — În alb-și-negru, totul; pină cînd, făcîndu-se lumină (ca la rampă), de pe grădenurile ce, acum, sunt lîncecele noastre paturi, promiscue și suprapuse, ni-i dat să urmărim, aprehensivi, această melo-mimo-dramă: dintre picioarele actorilor distanți (cu, în priviri, un magnetism irezistibil), în roșu și albastru de Tarot, — iese de-a bușilea și în derivă (ca, la rugby, mingea din **mêlée**) un amoraș trandafiriu și dolofan (cu mină, însă, de senil sinistru, ca puerii lui Cranach cel Bătrîn), la apariția căruia Mephisto, ridicînd miinile a benedictie, exclamă: **NAȘTEREA LUI FAUST!**

Venim. Ea și cu mine, dinspre gară, în T., pe Bulevardul Tineretii (mai înclinat decît în realitate), și întrăm în Parcul Poporului (fost Scudier*), al cărui peisaj aduce, însă, cu acela, cromolitografic, din **Farmacistul din Figueras nu caută absolut nimic** (faimoasă compoziție daliniană și, **eo ipso**, literatoidă). Colinele se termină abrupt, printr-un soi de falii, de crevase, — în care Ea (precipitată, într-o doară, de către unul dintre puradeii ce mișunau, de la un timp, în jurul nostru) dispăre pentru totdeauna! Mă trezesc, dar tot în vis, acasă (nu prea e casa noastră și, totuși, e **chez nous**); mă îmbrac repede și plec s-o caut; sunt, de atîta grabă, desculț de un pantof...

...Pe care tot încerc, din mers, — și nu pot, nu pot, nu pot! — să-l încălț.

Aud, pe trepte, ARAGAZUL. Sonerie. Nu e butelia (noastră): e băiatul, de 10—12 ani, al uneia dintre vecine. E singur; n-are bani de aragaz. Îi dau o sută. Sonerie. E el, din nou, — care-mi aduce restul. Sonerie. Tot el, în panică acum, — rugîndu-mă ca, împreună, să descuiem (forțăm sau spargem?) propria-i ușă, care, pe partea dinlăuntru, are, în broască, o a doua cheie. El trebuie să plece, nu peste mult, la școală. E îmbrăcat sumar și în papuci: un prizonier de semn contrar, ostatec al „tenebrei exterioare”! Ușa e nou-nouță, și-i e groază, în eventualitatea unei spargerii/fortări a ei, de ce-o să-i facă mama. Îi dau asigurări că, eu de față — și martor al angelinei lui crime (prin imprudență și neșansă) —, n-are să-i facă mare lucru. Sunt gata, de acum, să intru în rolul de „tampon”, de „paratrâșnet”, — în timp ce el se joacă, serios, de-a spărgătorii, sperînd, în beneficiul cheii proprii, că are, pe cealaltă, s-o disloce din strîmtul ei, denticulat, obscur, la-casă. Are nevoie, dar, de ustensile: o șurubelniță, un cui, un cap de sîrmă, o agrafă, — pe care, prompt dar sceptic, i le aduc, în rate, de la mine. Pe scări e semi-întuneric: o singură lanternă nu ajunge. Mai aduc una, foarte mică, — tranșantă, însă, ca un laser. Eu îl luminez: el operează: face(m) un soi de laringoscopie (sau laringotomie, — nu mai știu!); iar vremea trece fără nici un spor. Mă tem să nu-i fac ursuzluc (copiii, în absența noastră,

* Cuvîntul e, în T., paroxiton (ca și, nemțeste, franțuzescul Chamisso).

fiind — se pare — norocoși, căci dezinvolti!). El tot mai speră; eu disper (și, nuli în, dacă vreți, „claviologie”, mă simt zadarnic și în plus). El mă întreabă cît e ceasul. Eu, fără ceas activ, întreb robotul: la școală, sună de intrare... Profit de mica lui descumpănire: E timpul, zic, s-o sun pe mama, la serviciu, — de unde poate să aducă un veritabil lăcătuș. E de acord. O chem, o pun în temă, o rog să fie rezonabilă și blîndă, o consolez, — o așteptăm... Constat, estimp, că e posibilă intrarea, la ei, prin geamul de la șpais (întredeschis, din fericire!), care e perpendicular pe planul aceluia, comun, de pe palier (denivelamentul, între ele, fiind de circa 50 cm, iar intervalul, în verif, ca de 1 m). Numai că geamul de la șpais e, din păcate, zăbreliț. — Apare, singură, și Mama. Sunt un „tampon” ireproșabil, un „paratrăsnet” eminent! Îi dezvălui calea de acces. Telefonează, de la mine, la întreprindere, după un om. Apare încă o vecină. O punem, și pe ea, în temă, — după care-i, revelăm, și ei, salutara cale de acces. Vecina **exit**; cînd revine, are în mînă o secure, — cu care, mai ușor decît crezusem, desprinde vitregul grilaj din holșuruburi. de la etajul nostru, III, sunt pînă jos, în curtea interioară, vreo 10—12 m, — și, vai, nici unul dintre domni: șocatul fiiu și subsemnatul, din pricină de spondiloză, nu suntem buni de cascadori. În așteptarea Omului — întîrzie? — bem, pe spalier (!), un rîncez (făcut de mine). În fine, iată-l: nu-i prea tînăr; nu-i alpinist, nici acrobat, — dar face, fără să ezite, ceea ce trebuie făcut; și, după cîteva manevre penibile și eficiente, se introduce și dispăre —! foetus învîrs! — prin strîmtul, negru, geam. Imbrățișări (de bucurie, de emoție); **mater & filius**, oaspeți în propria locuință! — Pașii, apoi, ai fiului, pe trepte, — plecînd (azi, baremi, nu tîrîș, cum shakespearianul melci) la școală.

(Dacă ai visa, noapte de noapte și pas cu pas, tot ce ți se întîmplă, „în gînd și spații”, peste zi, — la 40 de ani, să zicem, ai arăta ca de 80?!)

Vis cu Enescu, — ce, din nou, în țară (după atît amar de vreme), dirijează un concert de violină la Filarmonica din T. Pe unul din culoare, în pauză, îl observ: un centenar, mărunt și palid, dar cu pomeții de un roșu maladiv, stingher și foarte abătut. Mă iau, și eu, după cutare, care pretinde că-l cunoaște, — și iată-ne față cu el! Ne strînge mîinile absent-afabil și ne întreabă cum o ducem. N-apuc să-i spun, că ni se și topește în brațe, căzînd moale, — exprimînd... Concertul, fără dirijor, continuă în debandadă, în timp ce lumea părăsește sala; rămînem, pe poziții, vreo 20 de inși, cărora, cred, le relatez în șoaptă (și taină) împlinirea, — căci, după nu știu cîte ceasuri, azi, pe seară, căzîndu-mi ochii, într-o carte, pe numele George Enescu, am certitudinea că, ieri, le-am povestit celor din preajmă visul...

...Ceea ce, însă, — zic aceștia — n-am făcut.

La nici un an de la sfîrșitul, în una și aceeași zi, al bunică-mii și-al sorei sale, tanti M. — Pe seară, un apel al soneriei (urmat, la scurtă vreme, de un altul), fără ca-n ușa, să se afle cineva. Cu toate că — ne dăm, îndată, seama — de vină e un fir „trezit din somn” (ex-clinica, în care locuim, avînd la fiecare pat, pe vremuri, cîte-o sonerie), adorm **nu fără o aprehensiune**, elaborînd acest — prea-logic — vis:

Suntem, la bal, într-o enormă sală, — ușile căreia se dau în lături și intră Ele-n roșu cardinal, cu păr (perucă) alb(ă) — bunică-mea, ca-n zilele-i din urmă, claudicînd și în baston —, și avansînd marșiale prin culoarul ce se deschide dinaintea lor, stau locului, în dreptul meu, și mă scrutează îndelung (pe mine, dragul lor nepot), cu, pare-se, acel reproș (inenarabil) pe care morții au să-l facă celor vii.

Ce-o să visăm la noapte?...

P.S. E fastidios și, uneori, impudic să-ți dai în stambă propriile vise (făcînd abstracție, evident, de faptul că te oferi, într-astfel, — gol-goluț — oniromanșilor de toată mîna). Dacă o faci, aici, e, mai cu seamă, dintr-un pariu cu cititorul (cu cel benevolent, desigur, — iar nu cu cel al lui Baudelaire, fățarnic), căruia-i propun să deceleze, între visele ce le-am visat îndealvea (și pe care i le-am povestit), pe acela care, totuși, nu-i un vis!

STAFII DE MUNȚI

*Stafii de munți apar la ore fixe
Și-și zornăie cătușele de nori,
Lăsînd să se-ntrevadă crucifixe
Prin care amenință, uneori.*

*Dar, mai adesea, se-nfășoară blînd
În zdrențe moi de neguri și dispar
În cerul care-i rupe de pămînt
Cum rupi o sărbătoare-n calendar.*

*Ci ei așteaptă ora stabilită
Și-și lunecă înalte, lungi zăpezi,
Șovăitori și triști, parcă ezită
Să dea covîrșitoarele dovezi*

*A existenței lor din alte lumi,
Și nedeciși, și disperați apun
În haosul mascat de nori postumi
Încoronați stîngaci de un*

*Același crucifix tîrît
Într-o bolboroseală afazică și tristă,
Amenințînd numai atîta cît
Să dovedească lumii că există.*

ANA BLANDIANA

ODĂ FEMEILOR
DE COLB

*Femei de colb îmi vin în minte
În colbul dragostei suflînd
fugind în urma lor cuvinte
și ușa dragostei trîntind*

*femei de colb îmi cad în brațe
și se destramă triste-n zori
cînd toate gîndurile hoațe
aruncă viață-n muritori*

*cînd colbul inuman al firii
ia chip lumesc și ideal
și-atunci mă cert cu trandafirii
poet și colb universal*

ION NICOLESCU

POEMUL PĂPUȘII

*Noapte, ziuă, seară, dimineată —
cunosc țipătul acestor păsări.
Orașul de automobile ascuțit
înfîpt pînă-n prăsele în carnea*

*cîmpiei.
Urechea ta cît o șoptă de mică,
urechea cîmpiei e forma unui urlăt
continuu*

*(doar îl vezi, nu-l auzi niciodată).
Noapte, ziuă, seară, dimineată —
patru pescăruși deasupra blocului
vecin,*

*cunosc țipătul acestor păsări.
Și păpușa albă-albă încremenind
deodată*

pe pajiștea verde.

ÎNOTĂTORUL
ADORMIT

*Acum la miezul nopții mă-ngrijo-
rează
înotătorul adormit.*

*Mai bine-n parcul toamnei adormit
cu fruntea pe o frunză ca pe-un lin-
gou de aur.*

*Mai bine pe cîmpie adormit
în timp ce plugul iese din pămînt ca
un scafandru*

să respire alături.

*Mai bine-n casa ta cu pereții moi,
cu paturi tandre,
cu veacuri de copii.*

*Acum la miezul nopții mă-ngrijo-
rează înotătorul
adormit la mijlocul Dunării.*

*Crapule, urlă-i în ureche, valule, gi-
dilă-i tălpile,
înotătorul a adormit...*

GEORGE ALBOIU

O GLUMĂ LITERARĂ ȘI REVERSUL EI

O publicație cu apariție bilunară dar cu circulație restrinsă și rămasă aproape necunoscută, era cîndva **Revista burgheză**, scoasă de cîțiva tineri intelectuali, ce afixau un eclectism revelatoriu dublat de o cvasi-teribilitate de față, caracteristică vârstei și temperamentului lor juvenil. În cele 36 pagini, format de carte, ale fiecărui număr, întîlneam eseuri, cronici, recenzii, note și informații din viața culturală (artistică și literară, precum și din domeniile juridic, economic, sociologic etc.), scrise cu mult nerv și competență, asocind seriozitatea studiului grav și documentat cu o ușoară dezinvoltură, ce făcea de altfel farmecul și originalitatea acestei publicații. Ea a apărut mai multe luni la rînd, în anii 1934 și 1935. Nu s-a bucurat de vreun ecou în presa vremii — nici nu rîvnea așa ceva — totuși avea ambiția, manifestată fățiș, de a fi în inima actualității și de a urmări îndeaproape oscilațiile fenomenului spiritual atît din țară cît și de peste hotare. Această ambiție nu excludea însă — dată fiind multitudinea de probleme și aspecte diverse și contradictorii — abordarea lor, în cele mai multe cazuri, sub forma unei subtile coloraturi de șarjă și umor. Ca organism al unui cerc închis de colaboratori, revista conspecta cu un aer foarte detașat fervoarea ideatică a momentului, încercînd să diagnosticheze, uneori la modul ironic, varietatea de stiluri și concepte ale „generației tinere” ce tocmai se afirma cu asiduitate prin coloanele ziarelor sau la tribuna sălilor de conferințe. (În colecția **Revistei burgheze** a apărut, în 1934 sub semnătura **Antistius** (alias N. Steinhart) volumul de proze intitulat în chip de zeflemea „În genul... tinerilor” și avînd ca temă parodiarea unor scriitori tineri încă, abia la începutul carierei lor, dar cărora li se atribuiău, în unele ocazii, reputații de... maestri).

În numărul 6, de la 20 februarie 1935, **Revista burgheză** a pus în circulație un text, considerat ca o glumă atunci, dar care poate fi privit astăzi, după o jumătate de veac, ca un document nu numai nostim, ci și cu oarecare implicație de ordin istoric. Sub pretextul că ar fi fost primit „din partea unui student”, revista publica pe două pagini (pag. 34—35) o schemă cuprinzînd un „**Program al Facultății de Filosofie din București pe anul 1955**”. Era o anticipație, făcută în 1935 și vrînd să arate — sub formă de divertisment, bineînțeles — cum s-ar înfișa „generația tînără” de scriitori din

acel moment peste exact douăzeci de ani. Sînt consemnați acolo mai mulți scriitori și publiciști care formau tonusul intelectual al momentului 1935, însă transpuși în situații imaginate de autorul schemei în anul 1955. Un salt în timp de două decenii.

Douăzeci de ani în viața unui om — sau a unei generații — pot să însemne mult și pot să însemne foarte puțin. Depinde de unghiul din care e privit acest atom cronologic. În perspectiva anticipativă, douăzeci de ani par un interval imens, cînd omul își propune și crede că are destul timp ca să realizeze tot ceea ce ar dori să întreprindă în viață; la o privire retrospectivă însă, douăzeci de ani apar cît o clipită, ducînd în mod fatal la constatarea că prea puține din telurile propuse au apucat să fie măcar schițate, necum împlinite. Este o primă și trairnică sursă de melancolie, mai ales pentru un creator pe tărîmul spiritului, unde se lucrează cu imponderabile și unde nimeni, niciodată, nu va putea spune, pe deplin mulțumit, că a ajuns la un capăt al strădaniilor sale. În cazul generației de care este vorba aici, lucrurile se complică și mai mult, întrucît cei douăzeci de ani, cîți s-au scurs între 1935 și 1955, au pentru oamenii ce-au străbătut acea perioadă o greutate pe care o pot acuza în istorie epoci mult mai întinse.

Înainte de a trece mai departe, nu pot rezista tentației de a face constatarea — bizara, aș putea spune — că între cele două momente propuse ca puncte liminare în schema lansată de **Revista burgheză** — anul 1935 și anul 1955 — descifrez astăzi o alăturare a cărei semnifi-

RR C 4 R 1 M
AL FILIOSITATII DE FILIOZIE DIN BUCURESTI ANUL 1935

	CATEDRA	PROFESORUL	CURSUL	CURSELE	SEMINARUL	AMFITEATRUL
1	Filosofie și socialitate muncitorească.	G. Vlădescu-Răcoasa.	Noile legi ale muncii și a răsculării muncii. (Pericolul zădăririi și tehnica mijloacelor de prevenirea lui).	Luni 18-19. Joi 16-19. Sâmbătă 9-12.	Vide: „Programul de studii” al Facultății de Filosofie din București. I. Măreșcu. p. 107.	Lucia Măreșcu.
2	Disperare.	Em. Cioran.	Zăpășala isteriei dramatice (Catastrofalismul reverberațiilor stramii).	Sâmbătă 9-Dum. 215. Cursul se ține numai în zilele de 1, 7, 13, 21 ale lunii.		Criterion.
3	Metafizică biologică.	M. Sebastian.	Trăirea nevertăbrată și neintelectualizată.	Luni: 7-10.46. 13-16.03.	Zilele de 7-8 lecturi și comentarii din „Veneza”.	I. Peltz.
4	Rusofilia.	T. Teodoroff-Branșteva.	Ultimele progrese ale colectivizării.	Marți, Vineri, Duminică 9-12.30. Seminar. 1. Lecturi din „Adverbul”, Uliță Ionescu. 2. Lecturi din „Cavutului Liber” și „Căci”.		Doftana.
5	Monografie.	Traian Hierseni.	Sociologia expresiunilor amoraliste. (Sociologia nonexistenței moralei).	Zilnic 17-20.45.	Lucrări practice și existențiale la Snagovgrad.	În sala cea mare a Primăriei din com. Chitila.
6	Fakirism.	Mircea Eliade.	Perpetuita ghândirii integralismului asociv.	Luni 8-9. Marți 8-11. Joi 12-13. Vineri 14-15. Sâmbătă 15-16.	Seria A-M, experiențe Fakirul Wady. Seria M-Z, experiențe Fakirul Avramescu.	India.
7	Antiintellectualism (curs general).	Pericle Martinescu.	Stăruiala burghezii. (Ultimele faze ale sistemului neintelectualizat).	Marți 12-12.50. Vineri 12.50-13.	Lect. din Mircea Eliade („Soliloquiul” p. 21-36).	Kyra-Kyrallina.
8	Istoria universală de la facerea lumii până în zilele noastre.	Lord Comarnescu, Viscount of Mandravela.	Metodele asasinilor din Chicago și tragișmul introspecției obiective.	Monday 11-18.	Limba engleză. Dialectologie și folclor american; în jurul deșeurilor marginale în curiozități americane.	Sala de conferințe a Institutului de Fete Mame.
9	Psychoparaprynographologie.	Xante W. Larante.	Hipnotica lui Oscar Lemnaru. (Partea I-a).	Miercuri 15-16.	După ore: televiziune, electrografie și naze ultra-sensibile (obligatorie).	Într-un spital comunal ce se va anunța ulterior.
10	Nostalgică.	Anton Golopenția.	Contemplațiunea medievalismului normativ nesegmentat.	Vineri 16-17.	Ore de gimnastică mistico-surdă sau Măștrii de gimnastică I. I. Cantacuzino.	Prețutindeni și nicăieri.
11	Quintesențialitate ideală.	C. Noica.	Tabla înmulțirii.	Luni 18-28 13-14 d. a. 72-100 Miercuri 8-10 a.m.	Necesitatea și actualitatea certificatelor prenuptiale (studii). Asistent: Geo Bogza Ajut. asist. studii Cyr.	Rabindranath Tagore.
12	Esperanto.	Prof. supl. F. Aderca.	Autohtonismul, autonom și universalismul în esperanto.	Finale 22-23 (curs seral). În mod excepțional sunt admisi adulți în ore tiraj.	Lector I. Călugăruș. (Lecturi din Zăbala Stăncu și alți precursori).	Criterion.
13	Intuiție revoluționară.	Tov. I. Feica. Conf. Dem. Botez. Conf. Anton Hăban.	Voiața proletarilor de a deveni mistico-intuitivi.	Duminică 13-18.	Concerte populare de balalaici.	În bibliotecă.
14	Psychotehnica ocrotirii bărbatului.	I. Nestor.	Feminismul psychomotoric.	Joi 8-9. Sâmbătă 8-9.	Sidonia Orăganu, Marta Radulescu, Margareta Niculescu, Geca Fărcaș: Manipularea aparatelor electrice rețineră bărbatului de sub jugul obligațiilor domestice).	Titel Petrescu.
15	Metaționism.	Al. Robot.	Importanța minorilor în literatură.	Joi sau Vineri 6-9.	Asistent: Dum. Guță. Seminarul se ține Sâmbătă 11-15, odată la două săptămâni.	M. Vulcănescu.
16	Totalizare	Titular Mircea Eliade. Supl. Em. Gultian. V. Cristian.	Problematika intrinsecității controversate la Petre Manoiu.	Miercuri 21-23. Vineri 22-28. Sâmbătă 23-23.45	Asistent N. D. Cocca (suține seminar).	La Institutul de civilizație siberiană.

Decan, Prof. Omor. Dr. Ernest Ene Prodecan, Lord Comarnescu, Viscount of Mandravela Secretar general, Maria Banuș

cație mi se impune cu putere. Sînt două date fatidice, în două situații absolut diferite. Anul 1935 marca un apogeu al efervescenței intelectuale din perioada interbelică, o culme a fertilității creatoare în artă și literatură, un punct de vîrf, de unde totul a început apoi să intre în declin și să-și piardă substanța și strălucirea. Acest lucru nu-l spun numai eu, l-au mai spus și alții. Jean Cocteau, de pildă, unul dintre exponenții iluștri și activi ai perioadei interbelice, afirma în „amintirile” sale că „anul 1935 deschide o epocă nouă, pe care antenele mele mi-o anunță”. „O cortină cade, altă cortină se ridică”, sînt propriile lui fraze scrise chiar atunci, în 1935*, cu o intuiție ce nu-l înșela cituși de puțin. Numai că el nu putea să prevadă ce „spectacol” avea să urmeze după ridicarea celei de-a doua cortine... Tot un fel de vîrf a fost și anul 1955 — raportat cel puțin la evenimentele ideologice din România, care ne interesează direct — și anume un punct culminant al ceea ce s-a numit „obsedantul deceniu”, cînd scara valorilor și criteriile de a recunoaște valorile erau în mod fatal răsturnate. Din acel an însă, e adevărat, situația a început să se schimbe și să se revină treptat la un fel de normal. Era perioada „dezghețu-

lui”, cum se constata și se spunea atunci. Deci, este vorba de două date luate din complexitatea de **Revista burheză** ca puncte de reper în definirea, fie și fantezistă, a evoluției unei generații. Atît doar că în realitate, și chiar prin o parte dintre membrii ei indicați aici nominal, această generație a efectuat în acele două decenii nu o evoluție, ci mai exact ar fi de spus o involuție, raportîndu-ne la veleitățile ei inițiale.

Revenind, așadar, la „Programul Facultății de Filosofie din București pe anul 1955”, întocmit în anul 1935 de un spectator avizat al diferitelor fațete ce caracterizau jocurile de idei din acel timp, este de observat că autorul amuzantului „Program” nu era lipsit de un subtil spirit de inducțiune. Astfel, în folosirea și amplasarea termenilor și a denumirilor se pornea de la unele elemente reale — sugerînd pregătirea, preocupările, opțiunile politico-literare, structura intelectuală sau caracterul profesional al fiecărui protagonist — pentru a se ajunge la deducțiile, de astă dată fictive și ironice, din schema elaborată. În acest fel, în or-

dinea propusă de autorul „Programului”, pentru anul 1955 erau preconizate următoarele titlaturi, atribuite următorilor autori (reproduc ad litteram după *Revista burgheză* din 1935):

1. — G. Vlădescu-Racoasa, profesor de Filosofie și Socialitate muncitorească, avind ca temă de curs „Noile legi de asigurare a riscului muncii. (Pericolul zilnic al muncii și tehnica mijloacelor de prevenirea lui)”. Cursul se ține în amfiteatrul „Lucian Blaga”.

2. — Emil Cioran, catedra de Disperare, cu temă de curs: „Zăpușeala isteriei dramatice. (Catastrofismul reverberațiilor straniei)”. Amfiteatrul „Criterion”.

3. — Mihail Sebastian, catedra de Metafizică biologică. Temă de curs: „Trăirea nevertebrată și neintelectualizată”. Amfiteatrul „I. Peltz”.

4. — T. Teodoroff-Branîșteveski, catedra de Rusofistică. Curs: „Ultimele progrese ale colectivizării”. Amfiteatrul „Doftana”.

5. — Traian Herseni, catedra de Monografie. Curs despre „Sociologia depresionilor amoraliste. (Sociologia non-existenței moralei)”. Lucrări practice și existențiale la Snagovgrad.

6. — Mircea Eliade, catedra de Fakirism. Curs despre „Perpetuitatea gândirii integralismului nenociv”. Amfiteatrul „India”.

7. — Pericle Martinescu, catedra de Anti-intelectualism. Curs despre „Sfârșitul burgheziei. (Ultimele faze ale sistemului neautenticizant)”. Amfiteatrul „Kyra-Kyralina”.

8. — Lord Comarnescu Viscount of Mandravella, catedra de Istorie universală de la începuturile lumii până în zilele noastre. Curs despre „Metodele asasinilor din Chicago și tragismul introspecției obiective”. În sala de conferințe a Institutului de Fete Mame.

9. — Xante W. Larante, catedra de Psychoparapyrynogaphonologie. Curs despre „Hipnotica lui Oscar Lemnar”. Cursul se va ține într-un spital comunal ce se va anunța ulterior.

10. — Anton Golopenția, catedra de Nostalgică. Curs despre „Contemplațiunea medievalismului normativ și neseșmentat”. Cu ore de gimnastică mistico-suedeză predate de maestrul de gimnastică I.I. Cantacuzino.

11. — C. Noica, la catedra de Quintesențialitate ideală. Curs despre „Tabla înmulțirii”. Amfiteatrul „Rabindranath Tagore”. Asistent, Geo Bogza.

12. — F. Aderca, la catedra de Esperanto. Temă de curs: „Autohtonismul autonom și universalismul în esperanto”. Lector: I. Călugăru, cu lecturi de Zaharia Stancu și alți precursori.

13. — Profesor tov. I. Felea, conferențieri Dem. Botez și Anton Holban, la catedra de Intuiție revoluționară. Curs despre „Voința proletarilor de a deveni mistico-intuitivi”. Lecții practice. Concerte populare de balalaică.

14. — I. Nestor, catedra de Psichotehnică ocrotirii bărbatului. Curs despre „Feminismul psihomomor tehnic”. Ore de seminar susținute de Sidonia Drăgășanu, Marta Rădulescu, Margareta Nicolau, Coca Farago.

15. — Al. Robot, catedra de Metacționism. Curs despre „Importanța minorilor în litera-

tură”. Asistent Dim. Gusti*. Amfiteatrul „Mircea Vulcănescu”.

16. — Mircea Eliade, profesor, suplinitori Emil Gulian și V. Cristian, la catedra de Totalizare. Temă de curs: „Problematica intrinsecității controversate la Petru Manoliu”. Asistent N.D. Cocea. La Institutul de civilizație siberiană.

Decan, prof.onor.dr. Ernest Ene.

Prodecan, Lord Comarnescu, Viscount of Mandravella.

Secretar general, Maria Banuș.

A

cesta era, reprodus integral, tabelul „Programului” întocmit în 1935. După cum se vede, se făcea mult haz în acel fericit an 1935!... Dar ce deveniseră, sau ciți mai rămăseseră în 1955 dintre cei pomeniți mai sus în cadrul metaforicelor titlaturi?

Aici intervine, fatalmente, reversul nevinovatei anecdote. În decurs de numai douăzeci de ani, într-o perioadă când omenirea întreagă a fost martora unor întâmplări monstruoase și a suferit cataclisme de dimensiuni apocaliptice, încheiate cu evenimentele din 1944 și 1945 (exact la jumătatea perioadei discutate) care au produs în țara noastră și în toată lumea răsturnări radicale și noi restructurări ideologice, o generație de intelectuali români — ce promitea totuși ceva — a cunoscut o serie neîntreruptă de traumatisme și dizlocări dramatice, unii dintre membrii ei plătind cu viața, alții cu exilul, alții cu ratarea și numai câțiva reușind să confirme speranțele ce se puneau în ei la începutul carierei lor. Pe scurt, așa arăta în 1955 o bună parte, dacă nu cei mai mulți dintre componenții generației căreia, în 1935, i se prevedea preeminența la care, în condiții istorice normale, ar fi avut dreptul să aspire. O generație sfârșecată, zdrobită de toate hachițele istoriei, care a făcut glume prea tragice pe socoteala sa.

Dar, în istorie, ca și în chimie, nimic nu se pierde, nimic nu se câștigă, totul se transformă și evoluează desigur. Căci, din fericire — și drept compensație — în urma generației fruntașă în 1935 și scoasă din circulație în 1955, au apărut în cultura noastră alte generații noi, mai unitare și mai bine plasate pe orbita timpului lor, la fel de harnice și la fel de lucide. Totodată, generații perfect axate ideologic, maturizate teoretic și estetic și înzestrate cu o mai mare forță combativă. Aceasta dovedește că viața, în pofida oricăror vitregii trecătoare, nu s-a oprit nici o clipă pe loc. Că lumea merge mereu înainte, cu pașii ei ciclopici...

Iar „gluma” din 1935, ca și epilogul, mai puțin glumeț, din 1955, apar azi ca două puncte antipodice, menite doar să îmbogățească peisajul anecdotic al istoriei noastre literare.

* Cf. volumul „Portraits-Souvenir”. Paris, 1935.

** De notat că Al. Robot era cel mai tânăr dintre personajele puse în cauză, iar Dim. Gusti era cel mai în vîrstă.

PRIVELIȘTE CU MUNTE

Stau ochi în ochi cu muntele.
E alb e nins
e lucios — e o țeastă
— gîndește cumplit!

Zi de zi
în fereastra mea gerul
desăvîrșește spiritul muntelui.
Un sloi de gheață
atîrnă deasupra capului meu
gata să execute sentința.

— Tiranule! — îi strig
lăsîndu-mi foarte mult capul pe
spate.

Pînă la el
huo e ave
și ura — caldă devoțiune

țurțurul streșinei
se-ndură
în fine
îmi cade în cap!

FLORENȚA ALBU

SCÎNDURI UDE!

Un miros de scînduri ude
a năvălit în stradă!
Mă voi ridica din pat
și voi merge să-l văd pe tîmplarul
de la cel mai apropiat atelier;
voi trece printre voi ca un muritor;
îl voi aștepta așa cum am așteptat
totul

cu ochii închiși, încercînd
să caut în mine un lucru nou,
să-mi ascund teama
sau să-mi amintesc ceva.
Un miros de scînduri ude
a năvălit în stradă
acest miros de scînduri ude
ca viața!

NICOLAE IOANA

NORUL

Dincolo de obsedanta linie ferată,
Este o capelă albă,
Un nour argintiu,
Un „stufos argint“ în care
Am să dispar cu siguranță.
Este cineva care
M-a învățat acest drum
Către norul salvator, dar acum
Va spune că
Elevul și-a întrecut maestrul.
El spunea
Că la inocență cu inocență
răspunde,

Și că la supărare
Disparația în norul de argint
Poate avea loc.
Numai că norul te ia
Numai cînd vrea,
Așa că lasă-mă să dispar
Fără să disper,
Dragostea mea.

IOANA DIACONESCU

VOCILE

Bate vînt de seară deasupra lumii
peste zăpadă cade-o stea cu umblet
rece

din suferința glasului rămas
ca mielul lepădat de sînge
în rana mării nașterea-mi refac

e-un bici încolăcit în jurul zilei
ca iarba-n temelia casei
și vorbele se pierd și se adună
ca mielul lepădat de sînge
întors spre valul mării-mi zidesc
fața

în ou un cîntec s-a închis în sine
cuvînt întors spre naștere
pămîntul crescut cu rădăcini de
flutur

și vocile ca ploile rămîn
crestate adînc în altă primăvară
ca mielul lepădat de sînge
din trupul mării mă adun

GABRIEL IUGA

TREIZECI DE ANI

(confesiune de traducător)

Treizeci de ani de muncă pe tărîmul literaturii. Fără să vrei gîndul te duce la un bilanț al trudei tale ca scriitoare și traducătoare de limba germană.

Prima mea traducere a apărut în 1951, prima mea cîntică de debut ca scriitoare în 1955.

Un bilanț? O privire înapoi la aceste trei decenii? Enumerarea de multe cărți scrise, de traduceri în limba germană din română, rusă și franceză? Trebuie să mărturisesc că mie nu-mi plac nici bilanțurile, nici enumerarea cărților apărute. Dar anumite lucrări ale mele îmi stăruie și acum în memorie. Între ele în primul rînd traducerile făcute din română în germană.

Despre arta traducerilor s-a scris foarte mult. Se pare, că nu se poate spune în această privință nimic nou. Totuși...

Cineva a spus odată, că secolul nostru poate fi numit pe drept cuvînt un secol al traducerilor. Dezvoltarea impetuoasă a tehnicii în vremurile noastre a dominat timpul și spațiul. Distanțele, care în alte epoci au fost străbătute în săptămîni de zile cu diligența, corăbiile navigînd luni întregi pe mări și oceane spre o țintă îndepărtată ne apar astăzi aproape neversimibile, întrucît ele, distanțele, s-au redus astăzi la durata unei excursii de dimineață.

Tocmai reducerea distanțelor în timp pe planeta noastră a dus la un foarte activ schimb al bunurilor materiale între țări și popoare, dar și al celor culturale — de știință, de cercetări în toate domeniile, de informații, de literatură și artă. Sfîrșitul secolului nostru stă așadar sub semnul unui interes foarte mare al culturii, al literaturii altor popoare.

În acest schimb de bunuri spirituale traducătorului, cred, i se cuvine un rol foarte important. El, traducătorul, este acela, care învinge o barieră despărțitoare între popoare, barieră de limbă necunoscută. El contribuie prin truda sa — fără poate să-și dea conștient seamă — la înțelegerea între popoare, la apropierea și cunoașterea culturilor diferite.

Redarea unui text, a unei opere literare într-o altă limbă presupune cunoașterea perfectă a meseriei traducerii, o dominație fără cusur a ambelor limbi. Traducerea, care merită acest nume, nu are voie să fie numai o palidă copie a textului original, o redare mot-à-mot. Ea trebuie să fie și ea o opera de artă, brodată pe lucrarea autorului cu aceeași

iscusință. Un traducător experimentat nu redă numai cuvintele și frazele autorului, ci mai ales atmosfera operei sale, culoarea limbajului său, ritmul și melodia cărții, pe care el o traduce.

Limba română este limbă romanică, cea germană are o topică cu totul diferită. Traducerea din limba română în limba germană trebuie să păstreze în ea parfumul țării, a poporului român, izul inconfundabil al istoriei milenare a acestui popor.

Operele lui Creangă, Caragiale, Arghezi, precum și ale autorilor contemporani trebuie redade în limba germană în așa fel ca și cititorul german să simtă că acești autori au fost și

sînt români, ca acest cititor să se bucure de opera lor și prin ea să cunoască viața și cultura unui alt popor.

O astfel de traducere presupune în afară de cunoașterea obligatorie și profundă a meseriei traducătorului și o muncă asiduă, o trudă migăloasă, o vinătoare continuă după un cuvînt sau o expresie potrivite, care există desigur și în dicționar, dar care nu redă cîteodată exact intenția autorului, sentimentul lui, cu care el a pus la locul respectiv un anumit cuvînt și nu un altul.

Desigur nu este chiar așa de ușor să găsești în limba germană expresii adecvate textului român. Și — paradoxal — cu cît autorul este mai talentat, cu cît opera lui este mai valoroasă, cu atît munca traducătorului este mai ușoară.

În această privință am avut noroc. Am tradus Creangă „Harap Alb”, (apărut anul trecut în a 3-a editie), Eusebiu Camilar, „Povești eroice”, preluate sub un alt titlu și de RDG, Barbu Delavrancea, Laurențiu Fulga „Salvați sufletele noastre” (cartea apare în 1985 la Editura Kriterion), Ioan Grigorescu, Al. Mitru, Aurel Mihale și altele.

Trebuie să recunosc că au fost momente, cînd mi s-a părut că stau în fața unui zid de neînvinși. Nici un dicționar și nici un lexicon nu mi-a fost de folos. Și cîteodată — ciudat — mi-a venit soluția cea bună seara tîrziu, după ce am terminat de mult lucrul, sau chiar noaptea, ceea ce m-a făcut să sar din pat pentru a nota fericitul eveniment.

Cred că pentru un traducător care își iubeste meseria, fiecare carte pe care el începe s-o traduce seamănă cu o aventură palpitantă, care cuprinde în ea o oscilație de febră creatoare a traducerii, frisoanele între părțile reușite ale redării și cele care nu corespund textului inițial. Traducătorul trece temerar prin toată filiera creației autorului cu sentimentul vag de a lepăda pielea lui proprie pentru a se strecura în pielea altuia. Un echilibrist al cuvîntului, el trebuie să țină echilibrul între două limbi sigur în mînă.

Cred că această meserie — cel puțin pentru mine — cere multă trudă și multă răbdare. Dar ea mi-a dat și multe satisfacții. Cînd vezi o carte tipărită, o carte tradusă de tine cu o prezentare grafică frumoasă, apreciată și peste hotare, cum a fost cu Creangă („Harap Alb”) în RDG și ca să dau un singur exemplu din traduceri mele din alte limbi: Jules Verne din limba franceză în limba germană — 2 ediții în țară, una în RDG și apoi la Herder-Verlag în RFG, atunci, zic, îți dai seama că n-ai muncit degeaba, că munca ta n-a fost irosită pe tărîm sterp. Și mai ales dacă un autor român este prin strădania ta citit și apreciat de un neamț, fie el aici în țară sau în altă parte, atunci prinzi curajul să te apuci de o nouă traducere, fie de un autor clasic sau contemporan. Și începi iarăși să te frămîți pentru un cuvînt sau o expresie, parcă ești o începătoare, parcă n-au trecut trei decenii de cînd te-ai apucat de această meserie atît de frumoasă.

POEM

*Am avut parte de toate
numai tăcerea n-a vrut niciodată
să mă răsfete
mă străduiesc să fiu aceea bucată
care să-și ajungă sieși*

*o
cum m-aș înfuleca dintr-o*

*înghițitură
în zadar metafora îmi izbește auzul
cu necrutătoare uimire
nu pot decît să mă dărui*

*numai memoria
e același corb conștiincios
aplecat pe scheletul zilelor*

EUGEN SUCIU

IMN ENERGIC

*Ce frumos alunecă electronul — ca
o domnișoară de onoare cu
umbreluță de mătase*

*cînd el, timidul, palidul
o vede și se ia după ea.*

*Batista cade
de mătase între ei
(pășărelele ciripesc)*

*se-ntorc rudele de la biserică și
gîndesc mai bine
(totu-i vis și armonie)*

și orbul și-aruncă de fericire

*bastonul
și șchiopul și-aruncă de fericire
bastonul — către
pîntă*

ce frumos alunecă electronul!

FLORIN IARU

O FELIE DE COZONAC

Nu mai am putere să rid — îmi șopti Fana, decisă, loial.
 Doi copii începură undeva, în spatele nostru, să cînte pițigăiat: „Steaua sus ră-sare!”, tramvaiul se opri brusc la întretăierea lui Traian cu Dimitrov — știam, și orb, cartierul — și se auzi tropăitul vatmanului, străbătînd vagonul, strigînd:

— ...duceți-vă în paștele mamelor voastre, că vă omor!

I-am simțit pe cei doi zburînd pe lingă noi, i-am văzut coborînd pe ușa din spate, mai mai să-și frîngă picioarele, vatmanul rămînînd în fața taxatorului și urlîndu-i explicativ:

— Bă, ăștia îmi nenorocesc tura! De ce-i lași? și din alți trei pași ajunse în față, la locul lui, pornind imediat, în tăcerea înghețată a vagonului.

Taxatorul mă privea pe sub sprîncene, cu coada ochiului, umil; i-am întors spatele și am revenit la Fana, neclintită; n-am mai îmbrățișat-o, n-am mai vrut să-i povestesc nimic — simțind o alertă care nu mă înșela, aceea că devin antipatic — și am întreat-o, nu mai puțin loial, dacă n-ar vrea să-mi citească o năvelă care mi-a apărut ieri în „Viața românească”; aș urca pînă la ea, sus, aș aștepta, e tot ce-am publicat eu mai bun, nu pot să i-o las fiindcă vreau să o vadă, chiar astă-seară, o mătușă care-mi da de mîncare. Tramvaiul hîrîia între Horei și Mihai Bravu și mă enerva faptul că nu mă puteam menține sobru, că-mi veneau mereu în frază amănunte pe care nu le controlam, iritînd acolo unde aș fi vrut să imblînzesc. Dar de ce țineam să imblînzesc lucrurile și oamenii?... De ce mă obseda acrotirea imaginii mele de băiat drăguț? De ce nu mă revolta plăcerea asta dezgustătoare de a fi pe placul tuturor? Fana îmi răspunse franc că nu are chef de citit nimic, astă-seară. Am coborît la stația ei, acolo unde bulevardul Dimitrov o lua spre Pantelimon, am traversat întrebînd-o cum se simte taică-său, după grațiere, dacă și-a păstrat ceafa de senator american care nu iartă nimic în războiul rece, dacă-și mai bea whisky-ul hotărît să învețe Casa Albă cum să se poarte în Balcani...

— Spune-mi — am întreat-o în fața blocului ei — a fost vinovat? Știi că și pe mine m-au dat afară...

Fana își potrivi, într-o doară, șalul și dădu afirmativ din cap; apoi mă privi drept în ochi și-mi spuse că în general sint foarte bine dispus și cînd o să-mi treacă, să-i dau un telefon.

— Mă găsești în carte — și se îndreptă spre farmacia aflată pe latura dreaptă a blocului, eu luînd-o pe jos, ferindu-mă de un om mare și un copil care trăgeau un cărucior plin cu sifoane, ajungînd apoi într-un oraș rece, pustiu și umil ca privirea celui taxator bestelit de vatman, la cinema „Florida” și dincolo, pe Fluierului, dînd în bulevardul mare al Republicii, pe unde coboram vara trecută dinspre Vatra Luminoasă, venind de la Gabi Constantinescu — altă fată de a mea cu tată ridicat, cam multe fete cu țapi ridicați, cum de nu-mi puteam găsi un socru sănătos? — ca deodată, la intrarea unei alei, peste drum de Institutul hidro (fosta Școală Superioară de Partid „A.A. Jdanov”) să-mi răsară în față, coborînd dintr-un taxi, directorul celei mai mari edituri, înalt și puternic, frumos și plin de talent ca o noapte de vară, pe care l-am salutat fascinat iar el, deși nu vorbisem niciodată, mă întrebă cu dezinvoltura unui Harun-Al-Rașid:

— Ce mai fac conștiințele sfîșiate ale cetății?

Maxilarul înghețat îmi șopti că ar fi o prea mare obrăznicie ca să-i răspund că „se plimbă”, conștiințele sfîșiate se plimbă prin cetate. Nu știu de ce am trecut mai departe — probabil speriat de gîndul nou că pot degaja antipatie. După „adevărul integral” expus în Aulă, primisem de la dînsul felicitări prin cineva care avea drept inițiale un C. și un alt C. Harun-Al-Rașid avea trufii de Cezar al literaturii care nu discuta personal cu harnicii și mărunții reporteri deștepți; mă lăudasem însă de cîteva ori că primisem felicitări de la C.C. Oarba mea clarviziune și blestemata mea capacitate de a trata cu calambururi locul fiecărei dureri. Dezgustător?

Trecui de Școala lăncului — amintindu-mi ca de obicei că acolo, în banca a doua de pe rîndul al treilea, îl aveam coleg de bancă pe Steuermann Alfons de pe Zece Mese — și intrînd pe Popa Nanul meu, cu locuitorii săi aflați lîngă cozonaci, în case, nici urmă de om pe stradă, am văzut doar silueta lui Mazilu la braț cu soția lui, imagine dintotdeauna șocantă pentru mine, căci în capul meu un scriitor satiric nu se potrivea deloc cu un soț ținîndu-și la braț nevasta și încă atît de delicat și de timid ca Mazilu, cel care ne învățase deja că pe lumea asta nu se cere amor ci butelie, aragaz și nu caracter. Mi-am rărit pașii, să nu-i ajung, să nu discutăm, să nu ne urăm nimic — aveam convingerea că prietenii de scris îmi cer, din amicitie, să-i las în pace, să nu-i compro-

mit cu „teoria mea ciumată”, cum o definise Maximilian, poate cel mai bun amic al meu, dacă nu de literatură, cel puțin de idei și supă, până anul trecut când găseai imperios necesar să mă reprimi în calitate de tip de prieten apropiat dar mai cu seamă de șef al catedrei de teoria presei a școlii superioare de cadre. Mazilu era pentru mine geniul crud, ridicat din rîndurile proletariatului eliberat, inaccesibil mie nu numai ca talent, care mi-l făcea măreț, dar și prin educația lui, străină mie, micului burghez, cînd n-o și declara, cu surizător și tandru dispreț de cite ori îmi citea reportajele de la Bicaz. Mazilu nu spunea ca Porfir: „le cam minți, domnule Radu!”, el zicea, din virful buzelor, clipind hitru și stingherit că sînt uneori prea subtile. „Ciumat”, îl înțelegeam și mai bine — el nu avea sentimentul că scriind minte, mai mult sau mai puțin subtil, problema nu-l preocupa, satira îi asigura un minimum de adevăr și îi economisea un maximum de confort moral; la braț cu soția lui, mergea încet încît, după ce am trecut Mecetul, oricît de lent mă mișcam și eu, l-am auzit cum îi demonstra că Hlestakov are tot atîta energie cît Oblomov și că Raicu citește mult mai bine „Nasul” decît ea; erau orele lui de învățare a literaturii ruse, cu ea — studenta strălucită la „Maxim Gorki”. Femeia îi răspunse, fără răutate dar cu mult simț pedagogic, că niciodată nu contează lectura cu glas tare. Deodată, Mazilu întoarse capul, mă văzu și mă salută prea normal — de parcă nu ne văzusem de ieri — cu un „ce faci, dragă?” l-am spus, ținîndu-mă o clipă lîngă ei, dar prefăcîndu-mă grăbit, că fug acasă, la matusă-mea, să nu închidă ușa, c-am întîrziat; am dat să intru în alee, cînd el, de pe celălalt trotuar, îmi strigă în pustul cartierului, cu o voinție niciodată atît de avîntată, garantîndu-i, și prin spontaneitate și prin distanță, o sinceritate de sărbătoare:

— Auzi, Cosașule? Dacă vrei să te salvezi, descrie-ți mătușile!

Sanseverina mă primi la acel miez de noapte, ca o mamă îngrozită de dispariția fii-
cei tinere. Nu îndrăzni să mă întrebe de unde veneam la ora asta. Ochiul îi rătăceau
pe paltonul meu, pe chip, pe frunte — fără să descopere, desigur, „Viața româ-
nească” în buzunar — căutînd urmele unei beții, ale unui desfrii, ale unei crime;
m-am ținut sobru, fără explicații dar și fără imputări la exagerările ei, dezbrăcîndu-mă, filînd, ca
la poker, ca la belotă, conturul coperții de carton, pregătindu-mă pentru un „plus” în caz de
scandal. Din baia alăturată bucătăriei, am auzit clipocit de apă în cadă și un strigăt mulțumit al
lui Gerson:

— Relule, bine te-am găsit! Nu te culca. Vreau să te văd.

— Gerson a venit de două ore și nu te-a găsit acasă — îmi spuse Sanseverina, sumbră, cu acea
încordare în care scînteia sugestia unei paternități exercitate de Gerson asupra mea. Ea știa, cu
multă siguranță, că în fața lui — omul unui perfect echilibru — nu puteam fi nici obraznic, nici
nebul, nici ironic, ceea ce nu-și găsea precedent decît în relațiile avute cu tatăl meu. Sanseve-
rina mă șantaja inteligent cu calmul superior al lui Gerson prin care manipula o autoritate senti-
mentală indiscutabilă, mai presus de orice politică. Ea conta pe ideea că după ce-mi omorisem ta-
tăl, dacă nu prin anumite fapte atunci prin orînduirea socială pe care o construim împotriva
lui și a educației date de el, după ce, tot cu aceeași metodă, îmi alungasem și mama — asemenea
acuzărilor citeam în ochii Sanseverinei incapabili de generalități și abstractizări — eu nu-mi voi mai
îngădui, mulțumită măcar minții venite la cap, un nou paricid, fie el comis prin minimă impoli-
tețe la adresa unui bărbat a cărui simplă armonie avea puterea de a te ocroti ca un părinte. Gerson
deținea acel tip de bunătate transparentă și spontană care transforma în rimă orice jignire a
ei. Mai acționa aici și un alt transfer pe care freudiana zolistă nu avea cum să-l ignore: din cite
înțelegeam, tatăl meu fusese dintre acei puțini membri ai familiei care nu se opuseseră căsătō-
riei ei, fată de pălărier și de văduvă bogată, cu acest tînar modest, fără avere și studii înalte,
doar harnic, din Bacău. Harnic însemnînd pentru mai toți, condiție modestă, nunta lor — prin
'38, într-un mare salon bucureștean — constituise o mezialianță acceptată doar în lumina vremuri-
lor grele care se lăsa pe orizont, apăsătoare, dar nu într-atît ca să nu se înțeleagă lucid că o
fată cit de cit bogată se putea mărita și cu un băiat muncitor pe care te puteai bizui mai mult
decît pe un liber profesionist. Tatăl meu ținea la asemenea teorii antiintelectualiste — era ceea
ce se numea „logica sănătoasă a lui Izi” — și-l învățase pe Gerson, din primele zile ale toamnei
lui '44, contabilitatea, la nivelul experților. Logica mea și mai sănătoasă se întrebăse însă nu o
dată — intimidată de calmul și simplitatea personajului — care e baza de clasă a acestei bunătăți
și nu găse formula adecvată, acceptîndu-i, tainic și suspect, lui Gerson un rol de tată, la o gra-
niță nesigură de respect și iubire care îl ocrotea de orice ironii și țipete din partea mea. Cu el,
într-adevăr, nu-mi puteam permite scenele montate împotriva Sanseverinei. La rîndul lui, nu-și
îngăduise niciodată să-mi critice politica și viața. Ca și cu tata, nu coboram în întimități, stabilind
un climat sobru care avea darul să păstreze bine o sentimentalitate demnă, dar fără de declarații,
străină de politețuri mic-burghize și de ipocriziile lor. Relația de paternitate stabilită între noi
avea doza aceea de imponderabil și inavuiabil care pecetluiește, ca nimic altceva, secretul unei
prietenii.

— Mico, dă-i te rog o felie de trandafir... auzirăm, în bucătărie, glasul lui de dincolo, marcat de claritatea tandreței.

Sanseverina se duse în cameră — unde, pe vremuri, mama ținea „Choux”-urile și prăjiturile ei — și se întoarse de acolo cu un cozonac fastuos, numai crustă bine rumenită și siropată, cu falii picturale care deschideau ochiului un miez gălbui și pufos, profund odihnitor, iradiind încă o căldură a cuptorului, ca o briză dinspre paradis, printre conglomeratele de nucă și stafidă. Era unul din acei cozonaci în fața cărora orice probleme de semantică — de pildă, cum de-a ajuns lumea să-l numească „trandafir” și nu paradis, ca în cazul așa numitei păsăruici — pier. Era un cozonac numit „trandafir” și gata, așa cum altceva se numește „Dumnezeu”. Sanseverina tăie prima felie, un abur îmi umezi parcă ochii, dar ea avu grijă — ca un fel de represalii în numele angoasei neostoite — să-mi precizeze că nu l-a făcut pentru mine.

— Știu. E pentru Gerson. Măine e ziua lui. S-a născut de Crăciun.

El apărui înalt, curat și ferice, ștergându-și cu un rever al halatului de baie, ochelarii; apoi mă strinse scurt și camaradereste de umăr, întinse mâna după felia lui de cozonac, o gustă, emise cu deliciu: „aaa, mico, ce bun e!” și mă privi.

Ca și tata cînd venea de departe, de la birou, Gerson îți cerea, la prima privire, să-i spui ce ai făcut, ce ai muncit, dacă n-ai lenevit cit a lipsit. Aceasta l-ar fi întristat și jignit. I-am precizat pe dată și limpede, ceea ce-mi conferea și mîndrie, că am terminat un volum de nuvele care e pe pian, că am fost ajutat, de cine se înțelegea, prin faptul că nu s-a făcut curăgenie generală și am putut, astfel, lucra liniștit; în sfîrșit, mușcal din felia de cozonac și după prima înghițitură, într-un avînt venit din adîncul aceluia gust, am extras din buzunarul paltonului pus pe un scaun, „Viața românească” (12—1957), am aruncat-o pe masă, spunîndu-i, cu gura plină, lui Gerson:

— Mi-a apărut o nuvelă... exact de ziua ta...

— Aaa... mă comentă cu o bucurie respectuoasă, în timp ce eu — cu o vervă tot mai nestăpînită — îi căutam paginile respective, deschizînd revista acolo unde trebuia, el luînd-o febril, punînd deoparte felia de cozonac, ceea ce-mi plăcu ca atenție față de textul care nu trebuie întinat nici măcar de o firimitură a „trandafirului”.

Din dulceața unei stafide pe cerul gurii, porni o întreață poveste abracadabrantă în care mă laudam că băusem toată seara, cu o lume foarte bună, cu un profesor universitar care-mi dăduse 10 la „Odiseea”, prin '49, cu o zi înainte de a pleca în armată, cu un elev al lui Călinescu, „cred că ai auzit de Călinescu...” (Sanseverina îmi tăie o nouă felie de cozonac din care înfulecai imediat o jumătate, încîntat că Gerson începuse să-mi citească nuvela, rezemat de ușa, cu ochelarii în mîna, ca ori de cite ori lectura atent ceva), Călinescu, cel mai mare critic al nostru, zicea despre acest elev că face vid în jurul lui cînd vorbește, dar cel mai frumos fusese că mă întîlnisem cu o prietenă din copilărie, Fana, Fana Fotiade, o știi, venea în Cuza Vodă și se juca în fiecare vară cu noi. Venea în vacanță din Vatra Dornei și-l iubea pe Iulius, știi care Iulius, de la 21; alte cîteva firimituri de nucă îmi dădura elan spre o nouă fantezie în care Fana se despărțea de Iulius, după un amor care ținea din copilărie, ca să nu-i compromită cariera, tatăl ei fiind arestat în urmă cu 4 ani, pentru delapidare („mai lasă-l!”, i-am poruncit Sanseverinei nu atît pentru că vroia să ia „gura de rai” ci mai ales pentru mefiența reacționară care-i apărui, ca de obicei, pe față la auzul acestui termen pe care-l repetai: o delapidare recunoscută, mai există procese pentru delapidări dovedite, ca și pentru sabotaje limpezi, ei bine (și din nou „trandafirul” mă îmblinzi, stimulînd povestea de dragoste după care știam că Sanseverina se dă, cu toată pudoarea, în vînt) fata asta, cu care făcusem și școala de cadre de la Văleni, n-a putut să-l convingă pe Iulius că ar trebui să se despartă pentru un socru închis, și știi ce-a făcut? Și-a pregătît ca o sinucidere — de unde știam eu cum fac sinucigașii? — s-o prindă cu unul în pat.

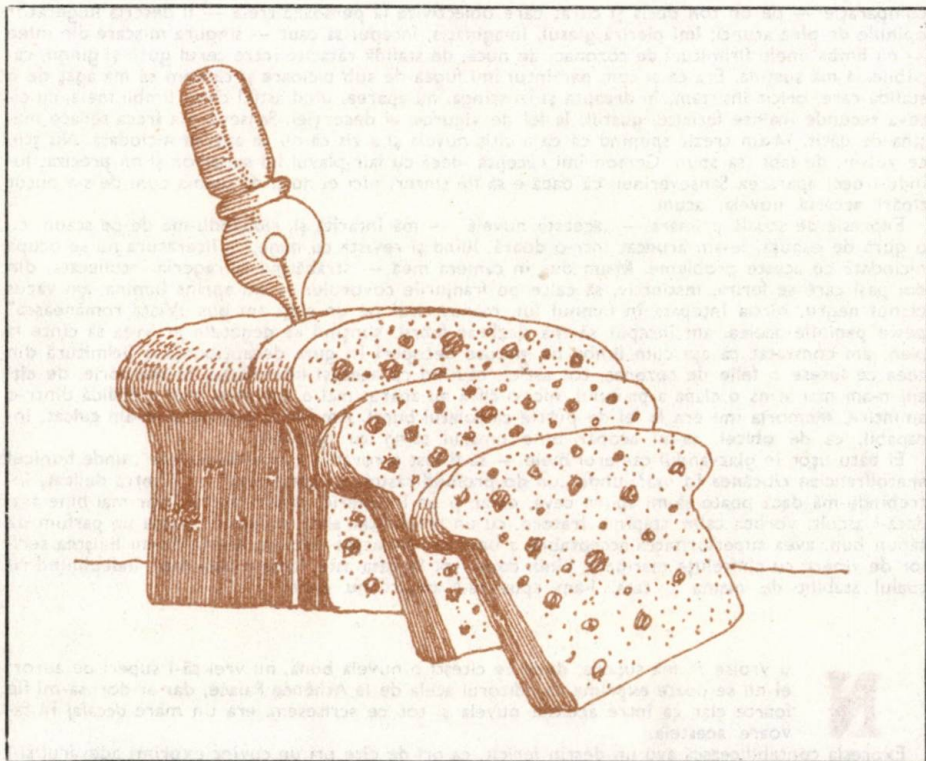
Ștergînd mașina de gătit, Sanseverina comentă fără ifos:

— Am mai auzit o poveste ca asta... Cred că la Balzac.

— Nu puteai s-o auzi nicăieri... I-am replicat cu liniște, cîugulînd cîteva stafide din interiorul pufos. Nu puteai s-o auzi... I-am repetat, mulțumit că eu nu o citisem nicăieri, ea aparținînd secolului meu sau stafidei care, jucînd-o între dinți, mă impulsiona s-o iau la trap — de parcă aș fi fost iepșoara mea încîntată de un cub de zahăr — spre Athénée Palace, unde știam că în fiecare an Sanseverina visa, glumeț, să se ducă exact de Crăciun și se alinta lui Gerson:

— Tăticu, mă duci la anu', la Athénée Palace, de ziua ta? Comandăm șalău „bonne femme”, îți dau eu bani...

Era ceva de lunion al Ziței în acest „Athénée Palace” al Sanseverinei și am intrat cu Fana și domnul Fotiade care fusese grațiat, căci așa cum există procese drepte, există și grațieri acordate pentru bună purtare — aici, instinctul politic îmi ceru să dezvolt ideea dreptei noastre justiții populare, dar din nou imaginea lui Gerson, mîngîindu-și cu plăcere, în timp ce citea, cele ci-

teva șuvițe ale unei chelii strălucitoare, mă sili la autocenzură — și ce crezi că a comandat domnul Fotiade?

— Mai avea putere să comande? mă întreabă zolista, cu perfidia neînhibată, cerîndu-mi un anume efort ca să nu deschid focul unei noi discuții decisive.

— Și de ce nu? S-a așezat ca un pașă, adică nu, ca un senator american avînd o bombă atomică în buzunar, s-a uitat drept în solniță, nici n-a privit în ochii chelnerului și cu maxilarul bine înfipt în piept i-a spus că vine dintr-un loc unde n-a mîncat patru ani de zile decît arpacaș, așa ca vrea „șalău bonne femme”, dacă se mai știe la bucătărie ce-i aceea „șalău bonne femme”. Așa că după toate, am mîncat astă seară și „șalău bonne femme”, extraordinar preparat...

Eram gata să mă înalț la o odă închinată gastronomiei noastre hoteliere, știind de altfel că după poveștile de amor din oraș, Sanseverina e pasionată de ce se mîncă în restaurante, dar ea îmi curmă avîntul întrebîndu-mă cît a costat masa. Cu o energie hlestadovistă care-și trăgea tăria din conștiința că am încheiat-o cu oblo-movismul, mi-am tăiat singur o nouă felie de cozonac și totodată un drum spre un chelner care mă invita, foarte politicos, la o masă alăturată unde mă aștepta cel mai mare romancier și editor din România — i-am spus numele fără un sentiment de minciună — un tip senzațional pe care-l auzisem în timpul Festivalului, într-o adunare de scriitori, vorbind o oră și ceva în 7 limbi, trecînd într-o singură frază din spaniolă în germană, „îți spun, știe 7 limbi și rusește (Sanseverina avea și cultul poligloției), m-am dus la masa lui...”

— ...i-ai cerut voie domnului Fotiade?

— Bineînțeles, și de cum m-am așezat, m-a întrebat ca un magnat: „Ce mai fac conștiințele sfi-șiate ale cetății?”

— Așa și-a spus? mă întreabă cu încîntare nedisimulată, Gerson, întinzîndu-i Sanseverinei revista: Neapărat s-o citești, mico... E cu totul altceva decît a scris pînă acum.

Elogiul: mă frapă; niciodată Gerson nu făcuse aprecieri asupra scrisului meu și o asemenea

comparație — pe un ton decis și curat care obiectiviza la persoana treia — îi descria fulgerător opiniile de până atunci; îmi pieriră glasul, imaginația, începui să caut — singura mișcare din mine — cu limba unele firimituri de cozonac, de nucă, de stafidă rătăcite între cerul gurii și gingii, capabile să mă susțină. Era ca și cum pământul îmi fugea de sub picioare și căutam să mă agăț de o stafidă care, oricât insistam, în dreapta și în stînga, nu apărea, dînd astfel chiar limbii mele, cu cîteva secunde înainte fericite, gustul, la fel de viguros, al decepției. Sanseverina freca tenace mașina de gătit. M-am trezit spunînd că ea a citit nuvela și a zis că nu va apărea niciodată. Nu știu ce voiam, de fapt, să spun. Gerson îmi receptă ideea cu fair-playul lui superior și-mi preciză, luîndu-i deci apărarea Sanseverinei, că dacă e să fie sincer, nici el nu-și dă seama cum de s-a putut tipări această nuvelă, acum.

Expresia de școală primară — „această nuvelă” — mă întărită și, ridicîndu-mă de pe scaun, cu o gură de cenușă, le-am aruncat într-o doară, luînd și revista cu mine, că literatura nu se ocupă niciodată cu aceste probleme. M-am dus în camera mea — străbătînd sufrageria întunecată, din doi pași care se feriră, instinctiv, să calce pe franjurile covorului — am aprins lumina, am văzut pianul negru, hirtia înțepată în lemnul lui, manuscrisul pe un colț, am pus „Viața românească” peste paginile acelea, am început să mă dezbrac febril, simțînd că degetele ar vrea să cînte la pian; am constatat că așa cum limba nu putuse decoperi în gura decepționată o firimitură din ceea ce fusese o felie de cozonac, tot astfel, căutînd cu aceeași intensitate, în memorie, de cîți ani n-am mai atins o clapă a pianului, nici o cifră nu apărui, nici o amintire, nici o stafidă dintr-o amintire. Memoria îmi era la fel de pustie ca palatul bucal. Am închis lumina și m-am culcat, incapabil, ca de obicei, să-mi acopăr bine umărul stîng cu plapuma.

El bătu ușor în glazvandul camerei mele — să fi fost o revanșă a „acestei nuvele”, unde bunicul anatoľfrancian ciocănea în ușa?, unde „un do profund răsuna în toată casa” — și intră delicat, întrebîndu-mă dacă poate să-mi spună ceva, chiar și pe întuneric, poate că era chiar mai bine așa, dacă-l ascult; vorbea calm, stăpînit, fratern, cu un involuntar simț al poeziei, exala un parfum de săpun bun, avea superioritatea acceptabilă a unui om proaspăt îmbăiat, aducîndu-mi liniștea serilor de vineri, cu chifteluțe marinate, cînd, copil, tot în casa asta, făceam baie mea, îndeplinind ritualul stabilit de mama și tata. l-am spus că-l ascult, nu dorm.

Nu vroise să mă supere; după ce citești o nuvelă bună, nu vrei să-l superi pe autor; el nu se poate exprima ca editorul acela de la Athénée Palace, dar ar dori să-mi fie foarte clar că între această nuvelă și tot ce scrisesem, era un mare decalaj în favoarea acesteia.

Expresia contabilicească au un destin fericit, ca ori de cîte ori un cuvînt exprimă adevărul și-l garantează: de pe un vîrf de masea, un grăunte de nucă se deplasă, spre gingie, înmiresmîndu-mă și îndulcindu-mă, ceea ce coincide cu o mișcare a lui Gerson, întinzînd mina și acoperindu-mi, în sfîrșit, umărul, cu plapuma. Se așeză apoi, pe colțul divanului și-mi spuse că în urmă cu un an, cînd mai lucram în presă, îmi citise, în suplimentul literar al ziarului, o nuvelă în care descriam cum își denunță o soră fratele, undeva, în culisele unui teatru, mă rog, nu conta amănuntele... S-a simțit foarte prost citînd-o. N-a putut lucra toată ziua. Nu m-a putut privi mult timp. Nuvela exprima multă ură și era scrisă primitiv, deși părea intelectuală. Ea nu se compara cu asta, de astă-seară. De aceea a spus că e un mare decalaj. Seara asta de paște e foarte frumos descrisă, chiar dacă autorul nu crede în Dumnezeu, dar știe ce e rușinea, poacă poate scrie acolo că rușinea e un sentiment revoluționar. După ce ai scris asta, nu mai poți minți și urî ca în nuvela aceea, cu denunțul. El a încetat să mai creadă în revoluție, fiindcă... Nu avea rost să discute despre asta, venise să-mi spună doar că...

Sfărîmînd cît mai mărunț bobul de nucă, mi-am descleștat gura și, cu o brutalitate de nu știu unde apărută — fiindcă eu vroiam, de cînd își începuse monologul, să-i spun altceva, că el îmi aduce aminte de un dentist numit tot Gerson, dar pe numele de familie, la care mă duceam, de mic, undeva, pe strada Nicolae Filipescu, și acolo, în anticamera lui nu-mi era frică de nimic, dar de absolut nimic, nici de bormașina, nici de clește, toți copiii tremurînd în jurul meu de teama dentistului, nu, Gerson acela avea o bunătate cum nu mai întîlnisem, poacă doar el, Gerson acesta, mai emana atîta pace în acțiunile cele mai dureroase și mai penibile — l-am întrebat, deci:

— Nu vrei să-mi spui fiindcă ți-e frică, nu-i așa, că o să denunț de ce nu mai crezi în revoluție...? Fii liniștit, n-o să te denunț!

El nu clintî, nu se ridică, dimpotrivă, cred că se instalează și mai temeinic pe colțul divanului, căci un drot pocni scurt, odată cu înghițirea ultimei fărîmături de nucă, alunecînd pe un esofag îngrozit de ceea ce-i emisese creierul.

PE CÎMP...

*Pe cîmp iepurii dansau în cinstea vînătorilor polca
o sanie cu patru cai ducea la o nuntă pe zîna pădurilor
în hățiș un lup pansa și mîngîia o oaie rănită
în gura omului de zăpadă înfloreau un trandafir
ciorile risipeau pretutindeni nuci învelite-n staniol
soldații de promoroacă luptau cu soldații de turtă dulce
pe riul înghețat o știucă învăța patinajul artistic*

*și bucuroasă de bucuria și de minunarea copiilor
noaptea nu mai coborî niciodată*

DE-A ȚĂRILE

*După ploaie pămîntul se oferă supus
copiilor adunați să se joace de-a țările
gata strigă pistruiatul tu ești Brazilia
eu sunt țara aia grozavă cum dracu îi zice
are nume de fruct aha Portocalia și zgomotul luptei
izbucnește laolaltă cu fumul laptelui ars prin vecini
iar granițele țărilor cresc și descresc după voia
îngerului ascuns în briceag odată însă cu seara
oștirile se retrag și steagurile se înclină
învinse de somn*

PETRE STOICA

O VIZITĂ ÎN SAMOS

În Almanahul literar al Asociației Scriitorilor din București, apărut în 1984, am publicat un fragment din *Souvenirs politiques et diplomatiques* ale lui Ioan Bălăceanu. Personalitate remarcabilă a vieții politice și diplomatice românești din secolul al XIX-lea, autorul dovedește și un fin spirit epic și ironic. Am selectat atunci, din memoriile dictate în 1909 ginerelui său, Pierre Nicot de Villemain, episodul scurtei și aventuroasei activități a lui Ioan Bălăceanu ca prefect al Cimpulungului,

numit de guvernul provizoriu. De data aceasta oferim cititorilor relația vizitei lui în Samos, în 1856, unde bunul său prieten Ion Ghica era guvernator. Vizita preceda paterica întoarcere a exilatului de la '48 în țară. După înfrângerea revoluției, proscrisul se retrăsese în Transilvania, unde a fost o vreme adjutantul generalului Bem, apoi a trăit cu familia la Paris și Nisa. Hotărât să facă totul pentru a se întoarce în țară, se îmbarcă pentru Constantinopol, dar de la Smirna face un ocol în

insula Samos. Prietenia dintre Ioan Bălăceanu și Ion Ghica a fost durabilă și niciodată... răcită. Pentru moravurile epocii, pentru atmosfera de după războiul Crimeii, relatările celui ce va fi în primele luni ale domniei lui Alex. Ioan Cuza, prefectul Bucureștiului, trimisul nostru diplomatic pe lângă premierul piemontez, contele Cavour, în timpul conflictului italo-austriac, delegatul nostru în Comisia europeană a Dunării, ambasador, ministru și deputat, sint pline de farmec și de umor.

Iată cum își folosea **Le Prométhée**¹ timpul în cele citeva zile pe care le-am petrecut la bordul său. Făcea o vânătoare foarte activă a piraților, vizitând insulele Sporadelor și toate golfulurile, surprinzând din când în când vapoare care căutau să se ascundă sau să scape de urmărire. O salvă de avertisment le da ordinul de a se opri, o șalupă dirijată de un ofițer și 20 de oameni se desprindea de **Le Prométhée** și ofițerul urca la bordul navei suspecte. Se cercetau acele și dacă nu aveau sau nu erau în regulă, erau debarcați în insula cea mai apropiată cei 10, 15 oameni care componeau, în general, echipajul vasului și după ce nu mai rămânea nimeni la bord, un grup de dulgheri saborda nava, care se scufunda sub ochii noștri. Numai în două cazuri s-au găsit la bordul acestor nave grecești obiecte provenite, evident, dintr-un jaf. Echipajul a fost adus la bordul lui **Le Prométhée**, a fost pus în lanțuri în cală și apoi predat primei autorități turce pe care le-am întâlnit.

O singură dată pirații, văzînd venind șalupa spre ei, au încercat să se salveze pe țarm cu armele lor și s-au retras în spatele unei ruine care părea a fi făcut parte dintr-o veche fortificație.

Matelotii francezi au debarcat la rîndul lor și i-au împresurat. După un schimb de cîteva împușcături care n-au făcut victime, pirații s-au predat. Vaporul lor a fost scufundat și ei duși la bord, unde au avut ocazia să se întâlnească cu ceilalți în fundul calei.

Le Prométhée, după un ultim rond, în care n-a mai descoperit nici o navă demnă de... neîncredere a ajuns la Samos. Am găsit în rada portului Vathy un vas de război turc cu 100 de tunuri, vasul amiral, căruia i-am remis imediat cei 35 de prizonieri făcuți în drum.

Mai era de asemenea în radă o corvetă italiană.

Ambarcațiunea Prințului de Samos² a venit să mă caute și am părăsit **Le Prométhée** după ce mi-am exprimat comandantului și demnului său stat major bucuria de a-i fi cunoscut și regretul că-i părăsesc. Puțin timp după aceea eram în mijlocul familiei celui mai bun prieten, familie pe care o consideram ca a mea. Nu ne mai văzusem, Ion Ghica și eu, de nouă ani, de la plecarea mea în Ungaria, după ce fusesem prefect la Cimpulung și vă puteți imagina cîte am avut să ne povestim despre cele trăite în acest interval de fiecare.

A doua zi, comandantul lui **Le Prométhée**, împreună cu ofițerii săi a venit să facă vizita oficială Prințului de Samos, care i-a reînnoit toate mulțumirile mele, pe care i le adresasem deja, adăugîndu-le pe ale sale, acelea de a mă fi adus pînă la el. I-a invitat la un dineu în ziua următoare. Cei ce o cunosc pe Prințesa Sașa Ghica³ pot să-și facă o idee despre recepția dată ofițerilor francezi la Palatul din Vathy. Dineul la care asistau de asemenea și ofițerii italieni a fost urmat de o seară dansantă, care, din pricina dansatoarelor, a fost insatisfăcătoare. În lumea oficială femeile și tineretele fete samiote erau foarte dragute, dar nu cunoșteau aproape deloc dansurile europene și de aceea cel mai mare succes l-a avut instituția engleză a copiilor prințesei. Acest succes a fost atît de mare încît a determinat-o să fugă cu un ofițer de pe corveta italiană! Prințesa Ghica a fost foarte afectată de această fugă pe care o considera ca pe o jignire adusă onoarei familiei sale!⁴

Locuitorii Samosului⁵ au o particularitate, nu s-au supus niciodată complet turcilor și, la un moment dat, rezistența lor interesînd Anglia, guvernul englez a obligat Turcia să le

acorde o constituție și un prinț creștin. În 1848, Turcia, lăsând să i se forțeze mina de către Rusia, a semnat decretul de surghiunire în care figura și numele lui Ion Ghica, dar tot ea semna peste puțin timp, numirea aceluiași Ion Ghica, care fusese exilat pentru totdeauna din țara sa, ca Prinț de Samos.

Nu voi mira pe nimeni spunând că Ion Ghica se făcuse iubit de către locuitorii principatului său⁶. Am vorbit la Palat cu demnitarii și notabilitățile țării și toți mi-au afirmat că se consideră foarte fericiți de a avea ca Prinț un om care ocupă această funcție spre satisfacția tuturor supușilor săi.

Ion Ghica trebuind să întoarcă amiralului turc vizita pe care acesta din urmă i-o făcuse venind în Samos, a insistat mult să-l însoțesc. Am acceptat și ne-am imbarcat cu mare pompă, ambarcațiunea princiară, purtând la pupă pavilionul samiot.

Prințul a primit onorurile reglementare și amiralul a venit să-l primească la parapet, în timp ce muzica de la bord făcea un vacarm înspăimântător, fără măcar să știe ceea ce cântă. Am fost prezentat amiralului, care mi-a făcut cele trei „temenele”⁷, pe care a trebuit să le întorc una după alta, ca și când aș fi făcut parte din familia Prințului.

Instalați în salon, am văzut venind cafeaua, absolut obligatorie în toate întâlnirile orientale, și m-am așteptat să vad venind nu mai puțin obligatoriul ciubuc, dar el nu apărea și cum Prințul și amiralul își făceau niște compimente reciproce, mi-am aruncat ochii distrat dincolo de o ușă laterală și am văzut, în culoar, doi mateloți care aprindeau două enorme țigări de Havana pe care trebuia să le ofere oaspeților amiralului deja aprinse, cum este obiceiul pentru ciubuce. Pentru a o face mai bine își înfundaseră jumătate din țigară în gură și aspirau din toate puterile. Când au crezut că au reușit, ni le-au adus încă umede și le-au prezentat triumfători, o țigară pentru Ion

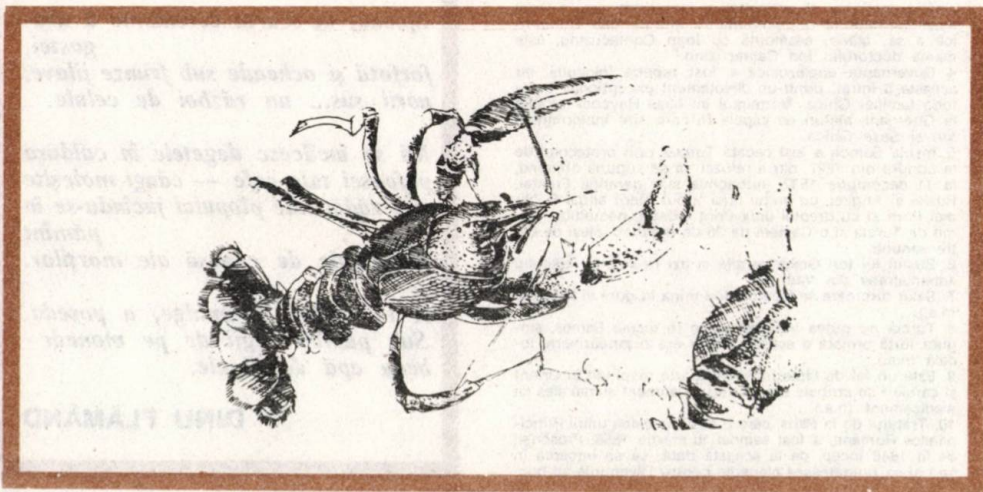
Ghica și alta pentru mine. Prima mea mișcare a fost să resping cu dezgust obiectul pe care mi-l ofereau, dar Ion Ghica văzând mișcarea mea de recul, mi-a spus repede și șoptit, în românește: „Nu refuza. Turcul o s-o ia ca pe o ofensă!” și a adăugat: „Din prietenie pentru mine!” Aceste ultime cuvinte mi-au invins dezgustul și mi-am lipit acea țigară de buze pentru a nu jigni Sublima Poartă! În acest timp, ticălosul de amiral își aprindea liniștit o țigaretă pe care și-o scosea din buzunar!

La despărțire, același ceremonial și aceeași muzică discordantă!

Ca în fiecare seară, ofițerii de pe **Le Prométhée** și de pe corveta italiană asistau la recepția de la Palat și li se vorbea despre frumusețea interiorului insulei Samos, și mai ales despre poziția vechii capitale Vathy care fusese altădată un cuib al piratilor și al răzvrătiților invincibili. Prințul a propus o excursie acolo și s-a plecat a doua zi, călări, cu o puternică escortă de jandarmi samioți⁸.

Pentru a ajunge la vechiul Vathy am parcurs o țară miraculoasă, sub un cer de azur din cel mai limpede. Singurul incident al acestei excursii a fost leșinul unuia dintre jandarmi, care a fost lovit de insolație. Unul din camarazii lui, alergând pînă la cea mai apropiată fermă, i-a adus o strachină de iaurt⁹. El a aplicat mari porții de iaurt pe fața violetă a tovarășului său leșinat și, treptat, treptat, acesta s-a desconggestionat, respirația i-a devenit normală, și-a recăpătat cunoștința și a urcat pe cal. Trupa și-a continuat apoi drumul doar o clipă întrerupt.

În timp ce călăream, prințul ne-a făcut istoricul acestui corp de jandarmi din care mare parte, și erau chiar cei mai buni și cei mai fideli, erau vechi pirati. Nu putea da nici măcar un exemplu al unuia dintre ei care să fi făcut o greșală când era organizată o expediție împotriva foștilor lor camarazi, chiar dacă trebuiseră să-i ucidă pe aceștia din urmă sau să-i predea puterii.

Primul lucru care frapează cînd ajungi la vechiul Vathy este frumusețea femeilor și bogăția și pitorescul costumelor lor. Este tipul grec conservat în toată puritatea lui, fapt care nu s-a mai întîmplat decît într-un foarte mic număr de insule ale arhipelagului Sporadelor, insule care au trecut aproape necercetate.

Ion Ghica, remarcînd că cei mai tineri ofițeri, italienii mai ales, priveau acele frumuseți clasice cu o atenție modernă, mi-a spus în română să-i previn că admirația lor, prea puțin disimulată, ar putea să-i expună unui glonte înainte de a se întoarce la Palat, dacă își continuă manejul. N-am ezitat să transmit mesajul celor mai entuziaști!

În ziua următoare mi-am luat la revedere de la bunii mei prieteni și m-am îmbarcat pe **Le Prométhée** care m-a dus la Smirna de unde, fără a avea nevoie să mai cobor pe țarm, am luat vasul Mesageriilor Imperiale și am plecat la Constantinopol. Am rămas aproape o lună și, cum o clauză a Tratatului de la Paris¹⁰, care fusese semnat în timpul călătoriei mele, proclama amnistia pentru proscrisii de la 1848, am vrut să profit și să mă întorc în România.

Traducere și note finale de DANA DUMITRIU

1. **Le Prométhée** este vasul francez pe care Ioan Bălăceanu a făcut călătoria de la Smirna la Samos și înapoi la Smirna, în drumul spre țară.

2. Ion Ghica a fost numit Bei de Samos în aprilie 1854, a căpătat titlul de Prinț în februarie 1856. Exilat după eșecul revoluției de la 1848, el a reușit prin relațiile sale franceze și engleze să obțină încrederea oficialităților turce (printre care și-a făcut prieteni statornici). A guvernat insula Samos între 1854 și 1858, cînd s-a întors în țară pentru a participa la alegerile pentru Adunarea electorală. A fost respins ca eventual candidat pentru un loc din parlamentul valah tocmai din pricina funcției sale din Samos. Își dă demisia în ianuarie 1859 și se stabilește definitiv în țară.

3. Alexandrina Ghica (1830—1926), fiica generalului Nicolae Mavros, om cu înclinații culturale excepționale, mare colecționar de antichități și numismat, care a făcut muzeului național o importantă donație în 1865. O altă fiică a sa, Maria, căsătorită cu Ioan Cantacuzino, este mama doctorului Ion Cantacuzino.

4. Guvernanta englezoaică a fost repede înlocuită, iar aceasta a intrat, printr-un devotament excepțional, în istoria familiei Ghica. Mormîntul lui Miss Haycock se află la Ghergani, alături de capela în care sînt înmormîntați Ion și Sașa Ghica.

5. Insula Samos a fost cedată Turciei prin protocolul de la Londra din 1827, dar a refuzat să se supună obținînd, la 11 decembrie 1832, autonomia sub garanția Franței, Rusiei și Angliei, cu prețul unui tribut oferit anual Sublimei Porți și cu dreptul unui Prinț creștin, neereditar, numit de Turcia și o Cameră de 26 de deputați, aleși de către samioți.

6. Bustul lui Ion Ghica se află și azi în incinta Palatului administrativ din Vathy.

7. Salut turc care se face ducînd mina la gură și la frunte (n.a.).

8. Turcia nu putea întreține trupe în insula Samos, singura forță armată a acestei insule era o jandarmerie locală (n.a.).

9. Este un fel de lapte încheag foarte răspîdit în Orient și căruia i se atribuie mari virtuți ca aliment și mai ales ca medicament (n.a.).

10. Tratatul de la Paris, care a deschis calea unirii Principatelor Române, a fost semnat în martie 1856. Proscrisii de la 1848 încep, de la această dată, să se întorcă în țară și să pregătească alegerile pentru Divanurile ad-hoc.

AȘ VREA...

N-aș vrea să fie

Ziua noastră

Un simplu semn în calendar

Aș vrea să fie

Ziua — ziuă

Și noaptea — noapte

Și-un coșmar

Uitat de toți taximetriștii

Și de metrou,

De mult uitat

Așa aș vrea...

Și să ne ducă

În casa mică și uitucă,

Prin coșul proaspăt curățat.

TEOFIL BĂLAJ

MONEDE ȘI MORMINTE

*Spionaj în scurta ceremonie a dragostei,
forfotă și ocheade sub frunze jilave;
morii sus... un război de celule.*

*Mi se încălesc degetele în căldura
pufoasei tale cefe — cângi moleșite
sînt rădăcinile plopului jucîndu-se în
pămînt
cu pletele de cenușă ale morților.*

*A lua totul, a smulge, a poseda.
Sub pămînt regii de pe monede
beau apă de ploaie.*

DINU FLĂMÂND

EVTUȘENKO ÎN ROMÂNIA

Dimineată caniculară de vară bucureșteană, 1960.

Ridic receptorul:

— Gheorghii, tu ești? mă interpelează o voce cu un timbru binecunoscut, dar imposibil de identificat. Jenia la telefon...

— Vorbești din Moscova? — Încerc să câștig timp, căutînd să ghicesc care Jenia ar fi la capătul firului: Dolmatovski, Vinokurov, Evtușenko...

— Nu, din București! Sînt în Gara de Nord. Chiar acum pornim spre Hotelul Victoria. Vino repede să mă iei.

Jenia Evtușenko!

Mă așteaptă în micul hol baroc al hotelului. Alură sportivă, cochet. Destins, nonșalant, totul un zîmbet, părul tuns scurt, pantaloni gri, înguști, impecabil croiți pe talie, cămașă albastră cu buzunar, pipa în mînă... Ochii albaştri-verzui caută curioși, cercetători.

— Ei, bătrîne, ce zici? — mă întrebă, dînd din miini fericit. Mă vezi și pe mine peste hotare! De la Ungheni n-am mai plecat de lîngă geamul vagonului... Apoi îmi atrage atenția că se cuvine să ne ducem împreună la „responsabilul grupului”, „un om de treabă”, și să-i cerem încuviințarea de a se detașa pentru cîteva ore de colectiv.

— Trebuie să fiu al naibii de disciplinat. Înțelege și tu, e prima mea ieșire. „E ca un examen. De asta depinde totul”. Anul viitor sunt invitat în Cuba... Ar fi păcat să ratez călătoria...

„Responsabilul, omul de treabă” a cercetat îndelung cui îl încredințează pe poetul de timpurie celebritate. Se pare că faptul că am fost colegi de institut, că sunt eu însumi din aceeași breaslă i s-au părut probabil garanții de suficientă pondere pe balanța unei învoiri de cîteva ore. Pînă la ora 13, la prînz, după care grupul de turiști va face turul Capitalei României, acțiune de la care Evtușenko n-ar putea lipsi sub nici un pretext. Erau, de fapt, doar în trecere prin București, ținta finală a excursiei fiind Bulgaria. Însoțiți de versurile Marinei Tsvetaeva și ale lui Pasternak, pe care mi le recita continuu, am hoinărit printr-un oraș torid, cu asfaltul aburind, cu îndelungi și dese opriri în fața unor ansambluri, a unor clădiri sau scrutînd perspectiva unor bulevarde. Ceea ce l-a impresionat vizibil și fără reticențe pe Evtușenko la primul său contact cu Capitala română a fost „puternica personalitate” urbanistică și arhitecturală a metropolei. Expresiile admiringe se superlativau în fața fanteziei rezolvărilor arhitectonice, atât de individualizate, de nepereche, de variate și de

lată-mă și peste hotare...

bun gust de la marile edificii administrative la pitoreștiile tablouri ale diversității găsimu-și un argument convingător în acel corolar al experienței milenare constituit în Muzeul Satului.

Evtușenko ar fi vrut să se întâlnească cu colegi români. Dar era vară, vacanță, Casa Scriitorilor închisă, iar la vechiul sediu al Uniunii Scriitorilor, de pe șoseaua Kiseleff, nu l-am găsit decît pe regretatul Mihai Dragomir.

Seara, pe peronul Gării de Nord, Evtușenko mi-a spus una din ultimele sale poeme, încă inedite atunci, Babii Iar... Ca să-mi declare patetic la despărțire:

— Trebuie să revin în România! Neapărat!

A trecut de atunci un sfert de veac... Pe cînd, Jenia?...

TOMA GEORGE MAIORESCU

UNIVERS AUDIO-VIZUAL

Cu mult înainte de a citi în studiile lui Marshall Mc. Luhan că „mijloacele de informare în masă sînt prelungiri ale simțurilor, ale creierului, după cum uneltele sînt prelungiri ale mîinilor” am trăit pe viu, în direct, acest adevăr al erei electronice.

...Era în vara colorată de toate vocile globului. În zilele Festivalului Mondial al Tineretului... Proaspăt angajat la redacția emisiunilor culturale, imprimasem primul meu reportaj... Bucuros de aprecierea exigentului redactor șef de pe vremea aceea, profesorul N. David, predasem banda la emisie și plecasem în căutare de noi subiecte. Mergeam pe Calea Victoriei, furat de caleidoscopul fizionomiilor și costumelor oferit de „filmul” exotic al Festivalului... La un moment dat am tresărit, cutreierat de o nedumerire... De la un megafon al unei stații de amplificare îmi auzeam vocea. Se transmitea reportajul de care aproape că uitasem. Am încercat un sentiment straniu. Vocea de pe bandă, diferită de cea ascultată pînă atunci doar prin cap nu prin timpan, mă prelungea neverosimil în văzduhul Bucureștiului. Propriile-mi cuvinte, lăsate în urmă cu o oră pe banda îngustă de magnetofon, predată la emisie, aboleau acum spațiul și timpul. Atunci se vor fi desenat poate în mintea mea primele întrebări în legătură cu specificul, cu stilul radiofonic... N-avusesem șansa de-a asculta roștite direct în eter Sfaturile pe întunec ale lui Nicolae lorga, dar eram fericit că pot pași în spațiul care-i păstra vie amintirea, că lucrez într-un univers investit cu puteri aproape fabuloase... Pentru că, la drept vorbind, nu era fabulos să te afli azi în fața unui colos ca Mihail Sadoveanu, să-l privești prin hubloul cabinei 15 și să-l ascuți citind „Sara pe deal” și „Nicoară Potcoavă” și „Baltașul”, miine să asisti cum în viziunea regizorală a unui vrăjitor al teatrului radiofonic, Mihai Zira, prinde viață sonoră o tragedie a lui Eschil; iar în altă zi, să-i ascuți pe George Vraca minînd în luptă metaforele Scrisorii a III-a sau pe Emil Botta, chinuit ca Nesus, necrezînd să învețe a muri vreodată. Nu, ei, acești cavaleri fără prihană ai microfonului, n-au murit, nu vor muri în veci. Cum ar putea să moară Mihai Popescu, atîta vreme cît amintirea lui se păstrează așa de bărbătească, de fascinantă în versiunea radiofonică a piesei lui Schiller „Intrigă și iubire” sau în aceea a lui „Egmont” de Goethe.

Le ascult vocile și-i văd aievea umplînd cu prestanță, cu farmecul, cu unicitatea trupului lor, spațiul cabinelor radiofonice sau intimitatea caselor în care trăiau și visau. Cum aș pu-

tea separa timbrul sombru al lui Ion Manolescu rostind celebra replică gorkiană din „Azilul de noapte”: „OM! Ce mîndru sună acest cuvînt!” de statura lui de rege civil, de prinț al scenei românești?

După cum surpriza glasului arghezian socotit cu totul neradiogenic, nu-l pot rupe nici o secundă de stăpînul cu bască și lavalieră al raiului de la Mărtisor, unde m-a dus întîia oară colegul Corneliu Armașu. Drumul spre patria Cuvintelor potrivite ne fusese sugerat de istoricul literar G.C. Nicolescu. Cunoscutul exeget al lui Vasile Alecsandri coordona în perioada aceea emisiunile literare. El, G.C.-ul, cum i se spunea, este inițiatorul unui generos program de valorificare radiofonică a moștenirii culturale, de imprimare pe bandă a marilor scriitori. N. David și G.C. Nicolescu sînt cei care cu pasiune, cu perseverență, cu argumente culturale dar și sentimentale i-au convins pe tinerii redactori de sub îndrumarea lor cit de importantă este, alături de gazetăria radiofonică, de reportaj și critică literară, imprimarea pe bandă a scriitorilor de primă mărime ai epocii. La sugestia lui G.C. Nicolescu au fost imprimați Mihail Sadoveanu și George Bacovia, Gala Galaction și Ion Agârbiceanu, Camil și Cezar Petrescu, Alexandru Philippide și Mihai Codreanu, Tudor Arghezi și Zaharia Stancu. Demersurile principale de obținere a aprobărilor și apoi a asentimentului respectivelor scriitori el le făcea. De multe ori își întovărașea sau își preceda discipolii cu lungi vizite de curtoazie, ori telefoane în care făcea o adevărată risipă de combustie intelectuală, estetică și politică, despre care ar merita să se scrie, să se vorbească mai pe larg. Nu erau deloc lipsite de surprize, de riscuri inițiativele de acest fel. Consecințele articolului despre „Poezia putrefacției și putrefacția poeziei” erau încă puternice. O deplasare la Cluj făcută de Pop Simion pentru a imprima cîteva povestiri de Ion Agârbiceanu în lectura autorului s-a soldat cu imposibilitatea imprudentului redactor de a semna o vreme reportajele din ciclul Paralela 45°.

Erau, fără îndoială, în respectiva perioadă și cadre culturale mai puțin impetuoase, mai prudente. Acestea nu numai că nu băteau drumul Mărtisorului sau al Clujului dar chiar aveau flerul de a refuza texte prea evident îndreptate împotriva inerției. Lor le datorăm faptul aproape incredibil că vocea lui Nicolae Labiș și-a altor remarcabili scriitori nu se afla în atît de prețușia Fonotecă de aur.

Așa stînd lucrurile, nu este, cred, nepotrivit să ni-i amintim pe cei care au contribuit la adunarea zestrei impresionante a radiofoniei

culturale. Într-un poem evocator Dan Verona îi numește „anoniții cu magnetofonul”. Metafora este frumoasă dar nu pe de-a-ntregul adevărată. Căci anonimiții aceștia poartă un nume. Vocea lor se păstrează nealterată, interviuându-i pe uriașii amintiți mai înainte sau dându-le pur și simplu cuvântul pe banda magnetică poezilor și prozatorilor, dramaturgilor și cineaștilor, actorilor și criticilor, oamenilor de cultură reprezentativi. Dacă nu am neglija cu nonșalanță legea dreptului de autor, atunci ar trebui să le pronunțăm cu îndreptățit firesc numele întreg ori de câte ori le folosim moștenirea lăsată pe bandă... Ei se numesc Gheorghe Ștefan, Corneliu Armașu, Pop Simion, Titel Constantinescu, Dionisie Șincan, Călin Gruia, Silvia Kerim, Mihai Jemăneanu, Dona Roșu, George Radu Chirovici, Ion Drăgănoiu, Josette Maidanek, Violeta Zamfirescu, Ion Petrache, Constantin Sebăreanu, Lucia Negoită, Radu Felix, Cornelia Brăneanu, George Mirea, Constantin Florin Pavlovici, Ileana Corbea, Arșaluis Ceamurian, Victoria Dimitriu, Cornelia Comănici, George Antofi, Victor Crăciun. Lista nu este, bine-nțeles, completă... Măcar din când în când ar trebui să ne-aducem aminte și de numele celor care au coordonat activitatea unor importante sectoare literare radiofonice sau de televiziune, numele celor care au inițiat noi emisiuni, au stimulat cu competența lor profesională, cu rigoare ideologică și larg orizont cultural creația radiofonică. Nu putem despărți, de pildă, perioada de pionierat din existența nouă a teatrului radiofonic de numele lui Traian Stoica. Sub directsa sa coordonare repertoriul teatrului la microfon s-a îmbogățit cu capodoperele teatrului universal, de la tragicii greci pînă la Racine și Shakespeare, Schiller și Ibsen, Gorki, Bertolt Brecht și i.L. Caragiale. În interpretarea capodoperelor dramaturgiei universale și românești, clasice și contemporane, echipa de redactori și regizori a teatrului cu cele mai multe premiere a asigurat distribuții de aur, interpretări care conving și cuceresc peste ani alte și alte generații de ascultători. Pe genericul acestor piese ar trebui să figureze în modul cel mai firesc, alături de numele unor regizori artistici sau de sunet ca Mihai Zira, Paul

Stratilat, Petre Sava Băleanu, Constantin Moruzan, George Buican, Gabriela Barca și semnatura redactorilor care au impus în universul sonor teatrul fără scenă și fără cortină... Leonard Efremov și Virgil Stoenescu.

După cum se cere relevată și contribuția de azi a unui competent colectiv de redactori ce duce mai departe, creator, tradițiile acestui teatru de cea mai largă audiență. Notăm în fugă numele citorva: Georgeta Răboj, Mircea Popescu, Eugenia Țundrea. Cînd am început să lucrez la Radiodifuziune emisiunile literare nu prea aveau trecut. Mai exact spus, și-l ignorau. Istoria literară (ca și istoria propriu zisă) se afla într-un con de umbră. Ca urmare a climatului instaurat de Congresul al IX-lea s-au putut publica evocări substanțiale despre începuturile radiofoniei românești. Am fost atunci mindri că bazele emisiunilor literare fuseseră puse de personalități ale vieții noastre culturale: Liviu Rebreanu și V. Voiculescu, avîndu-i drept colaboratori apropiați pe Nicolae Iorga și Tudor Arghezi, pe Mihail Sadoveanu și Victor Ion Popa.

Iată ce mărturisește poetul Vlaicu Bărna într-o tabletă inclusă în volumul „Revista literară radio 1966—1976”, editat de poeta Lucia Negoită, redactor în perioada respectivă al acestei emisiuni de prim plan a radiofoniei culturale: „Personal, primele întâlniri cu microfonul le-am avut în cei dintîi ani ai studenției, prin 1933—'34. Începusem să public la „Viața literară” și la unele reviste scoase de studenți, „Litere”, „Herald”, „SO₄H₂”. Mai tîrziu, am fost poftit de Zaharia Stancu să colaborez la „Azi”, timp de patru ani fiind secretarul de redacție al acestei reviste. În acel timp l-am cunoscut pe doctorul V. Voiculescu, marele poet, prozator și dramaturg, directorul pe atunci al programelor de la radio și la invitația lui am citit primele versuri și prima conferință la microfon.

Aș spune între altele că prima revistă literară la microfon a fost ideea scriitorului V. Voiculescu, iar alcătuirea ei mi-a fost mie încredințată în primăvara anului 1935.

Ce aș ține să subliniez cu deosebire este munca de pionierat, plină de abnegație pe care o seamă de scriitori, artiști și oameni de cultură au depus-o în primele decenii la posturile românești de radio. Între aceștia i-aș cita pe V. Voiculescu, Alfred Alessandrescu, Adrian Maniu, Gh.D. Mugur, Alexandru Hodoș, Horia Furtună, H. Blazian, Tache Soroceanu, Vasile Popovici, Th. Rogalski, Constantin Silvestri și, desigur, n-au fost epuizate toate numele.”

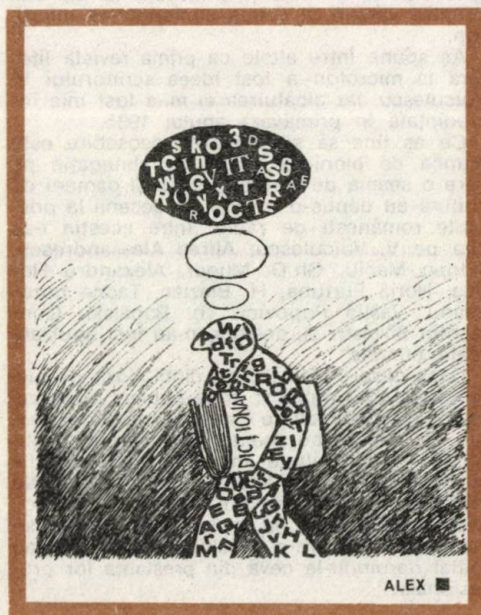
Dacă despre slujitorii cei dintîi ai radiofoniei culturale s-au publicat și se publică în ultima vreme cu generozitate evocări, în schimb, despre cei care le-au preluat testamentul, continuîndu-l cu rezultate impresionante, referirile sînt mai zgîrcite sau lipsesc cu dezăvîrsire. Nu atît în studiile încredințate tiparului cît mai cu seamă, din păcate, în propria casă, în procesul viu de difuzare a emisiunilor pe care le-au inițiat daruindu-le ceva din prestația lor profesională.

Popularul concurs „Cine știe câștigă” care se difuzează săptămînal din 1957, cum de altfel și Dialogul la distanță TV și meridianele lirice radiofonice, ciclul de 100 de medalioane susținut într-o manieră intelectuală și radiofonică de excepție de către poetul A.E. Baconsky, sînt strîns legate de numele lui Octavian Paler. Puțini cunosc contribuția importantă a lui Constantin Prisnea și Ioan Grigorescu la lansarea în undă a unei impresiionante serii de emisiuni culturale, dintre care amintesc Revista literară radio. Zestrea de mii și mii de ore de poezie și proză, de teatru și publicistică încredințată pe bandă de scriitori și actori, de pictori și sculptori, cinești și dramaturgi, critici și istorici literari și de artă a fost adunată cu pasiune și perseverență, cu dăruire, cu efort nu de anonimi, nici de către un singur om ci, așa cum am încercat să arăt, de ziaristi cu nume și pronume.

Se petrece însă, în procesul de valorificare a tezaurului lăsat de ei în trezoreria Radioteleviziunii o metamorfoză ciudată. Autorii dintîi sînt neglijați, totul trecînd pe seama celui care face în prezent efortul, deloc neglijabil și el, de a retopi într-o evocare proprie vechile înregistrări. Faptul îmi amintește de fiecare dată un personaj al unei nuvele fantastice aparținînd lui Jorge Luis Borges. Respectivul erou se credea autorul unei creații originale copiind exact, cuvînt cu cuvînt, capodopera lui Cervantes „Don Quijote”.

Obiceiul nu este practicat cu nonșalanță și cu fals orgoliu doar în eter, după principiul lui „verba volant” sau „mulți aud, puțini știu adevărul”, ci el proliferază și-n Galaxia Gutenberg, în fel de fel de rubrici și de eseuri puse de altfel sub egida celor mai probe intenții.

ALEX ■

RITUAL

Copilului viitor

*Mari tabere se instalează-n cer
deschizînd unelte secrete
pe pînza norilor. Acolo
se-ntocmește o strategie aleasă
semne se varsă
pe fruntea celui neștiutor...
Acolo se întocmește o mare poveste
potrivită pe gura pruncului
nenăscut —
el prevestindu-se prin paseri
învăluit în aburoase aripi —*

Zi odihnindu-se-n cer...

*Se primenește fereastra;
în ea voi așeza
lumina blîndă a leagănelui,
afară cîini galbeni vor sparge
în dinți*

*izvoare amare.
Casa astfel plutește — corabie
bătută pe vîntul iubirii
ce rupe uși încopciate-n zare*

*Copilul ridică fruntea:
se sărută cu soarele!
De gura stelelor atîrnă ploi —
și-o frunză mare mătură orașul
pregătind sărbătoarea...*

GHEORGHE ISTRATE

NICOLAE IORGA, studentul și academicianul

Un caz unic în analele învățămîntului superior de la noi — și poate chiar din toată lumea. În toamna anului 1888, Nicolae Iorga se înscrie la Facultatea de litere a Universității din Iași. După numai un an de cursuri, în 1889 el susține 27 de examene și-și ia licența (în decembrie), obținînd calificativul: **magna cum laude**. Are numai 18 ani și obține o bursă pentru studii în străinătate. Care i-au fost greutățile și izbînzile în următorii ani de învățămînt? Le aflăm din memoriile pe care le-a publicat: „La Universitatea din Leipzig examenul de doctorat se făcea fără nici un fel de solemnitate, cu un singur element de datină — fracul de împrumut... La limba latină profesorul a părut că-l impresionează declarația mea că mă poate întreba din orice autor și din orice loc. A deschis pe Virgil, la Culex și cu toată inițierea mea relativ nouă, traducerea în germană a mers destul de bine”. Este vorba de examenul pe care l-a dat, în august 1893, la Universitatea din Leipzig, unde și-a luat doctoratul în istorie cu teza **Thomas III marquis de Saluces**.

La vremea aceea studentul Nicolae Iorga cunoștea — citit, scris, vorbit — douăsprezece limbi. Cum le-a învățat? Istoricul ne spune: „Am continuat singur, fără a recurge la dicționar și m-am trezit știind englezește. Înceasem spaniola la Iași și o ceteam curent. Limba portugheză am deprins-o aici (la Leipzig). Pe cea daneză mi-am însușit-o din nu știu ce memorii. Am deprins suedeza pe cînd ceteam traducerile edițiilor Nilson. În olandeză m-au introdus, foarte ușor, romanele sfîtosului Von Lennep”. Franceza o știa de la vîrsta de cinci ani, cînd se mîndrea, față de copii printre care trăia, că poate traduce o poezie „direct din limba franceză, în română”.

LA ACADEMIE, ACUM 75 DE ANI

Înaltul for cultural al țării — Academia Română — și-a desfășurat activitatea timp de mai mult de trei decenii, sub covîrșitoarea dominație pozitivă a ilustrului său membru, Nicolae Iorga, ale cărui comunicări, scrieri, donații, îndrumări, inițiative și reprezentări au ridicat prestigiul instituției la nivelul celor similare din Occident. Pătrunderea lui în rîndurile membrilor Academiei Române n-a fost însă ușoară. Ales membru corespondent în 1898, a fost nevoit să aștepte pînă la 15 mai

1911 pentru înscăunarea titulară. Reținem din discursul său de recepție: „Îmi iau angajamentul acela de a fi cel dintîi la muncă și la pretenții cel din urmă”. Și s-a ținut de cuvînt.

Nicolae Iorga a fost savantul român care s-a bucurat de cea mai mare celebritate mondială. Începînd din anul 1921, cînd și-a inaugurat cursurile la Sorbona, și seria de conferințe la Collège de France, devenind astfel cunoscut ca istoric de valoare internațională, și pînă la sfîrșitul vieții sale, marele dascăl a fost, continuu, în atenția înaltelor foruri culturale europene și americane, care au ținut să-l onoreze cu titluri științifice și să-l aleagă printre membrii activi, de prim rang. Universitățile, mai cu seamă, i-au acordat atenția cuvenită valorii lui științifice, numindu-l **doctor honoris causa**.

În fotografie: solemnitatea de la Universitatea din Paris, la 7 noiembrie 1931, cînd profesorul Iorga a primit înaltul titlu. În stînga sa — savantul englez Cannon și rectorul Sorbonei, profesorul Charley. Peste doi ani — la 10 februarie 1933 — Iorga avea să fie ales membru activ al Institutului Franței — onoare de care s-au bucurat foarte puțini învățați străini. Același titlu de **doctor honoris causa** i-a mai fost acordat lui Iorga de către universitățile din: Oxford, Roma, Geneva, Lyon, Strasbourg, Wilno, Cambridge, Bratislava, Alger; precum și din partea a încă douăsprezece academii și societăți științifice. Opera istorică a lui Nicolae Iorga este cunoscută în lume din cele 1 250 de cărți și broșuri pe care le-a scris; între acestea mai mult de 300 fiind în limbi străine.

De la nașterea lui Nicolae Iorga se împlinesc 115 ani: 5 iunie 1871 (m. 28 noiembrie 1940).

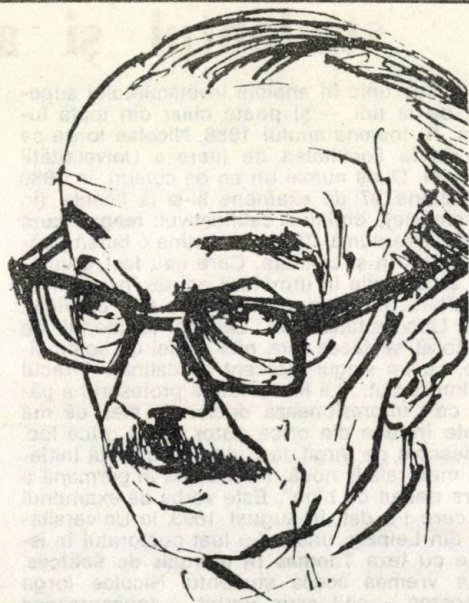
ION MUNTEANU

CĂTRE ERNESTO SABATO

Ultimul roman al lui Sabato, „Abaddón-el exterminador”, conține un dens capitol epistolar, destinat unui virtual confrate, care începe cu cuvintele: „Dragul și depărtatul meu tânăr prieten...”

Textul „răspuns” al scriitorului român Norman Manea preia idei directoare, teme și chiar fraze, așa cum apar formulate în acest și alte romane ale lui Ernesto Sabato, drept repere ale unei succinte evocări solidare, dedicate marelui scriitor argentinian.

Între omagiile care sporesc în jurul lui Ernesto Sabato, evocat nu doar ca un virf al literaturii contemporane, ci și ca un înalt reper al conștiinței și al libertății, rîndurile scriitorului român aduc o particulară vibrație con-fraternă. Este, poate, și motivul pentru care, luînd cunoștință de acest text, Ernesto Sabato mărturisea într-un mesaj de răspuns: „su «carta» me pare cíó magnífica...”

Dragul și depărtatul meu tânăr prieten.

În scrisoarea pe care mi-ai trimis-o prin **Abaddón** am regăsit obsesiile în jurul cărora s-au rotit, în condiții atât de diferite de ale dumneavoastră, multe dintre zilele și paginile mele.

Aș fi preferat și eu, în locul unei scrisori, o privire sau o cafea, împărțite în tăcere, împreună. Scrisoarea a realizat, totuși, mai mult... A confirmat că în momentele de cumpănă ale vieții — adică, ale creației — opera marilor artiști ne poate fortifica; suferința lor fraternă, izbăvită prin creație, își dovedește astfel și o paradoxală „utilitate” terapeutică. Curajul de a privi în față oroarea, tenacitatea de a continua, în pofida disperării și a zădărniciilor, credința și îndoiala unite într-o indestructibilă forță a solitudinii sînt revitalizate, în frigul și

ceata impasului, prin surprinzătoarea regăsire în acea „posteritate contemporană” pe care o reprezintă, cum bine spuneți, **străinul**, cel de departe, care nu te vede bînd cafeaua sau îmbrăcîndu-ți măștile cotidiene sau înfrînt de ostilitatea concretului agresiv și duplicitar. De data asta, „străinul” era, însă, un iubit maestru, depărtarea o anulasera, demult, cărțile care ne-au unit.

Am recitat scrisoarea din **Abaddón**, urmărit de privirile spectrale ale unor prezențe familiare: Martin, Fernando Vidal, Marcelo, Nacho și Augustina. Evadam, regăsindu-mă, pe dîra fosforescență a cuvintelor, în timp ce în zare fumega rugul Alejandra iar în tunelul lui Juan Pablo Castel serpuia orbitor fantoma Mariei ucise. M-am trezit dialogînd cu personajul-autor și cu persoana lui

Ernesto Sabato, el însuși, somat să răspundă la numeroasele patetice întrebări amare nu doar ale lectorului, ci și ale autorului care sînt. Un contemplativ, desigur, precum Bruno, care și-a depășit, însă, „excesul de onestitate”, adică de ineficiență, păcătînd prin publicarea cîtorva cărți, de care n-ar aminti dacă darul reîntîlnirii cu cărțile prietenului argentinian n-ar fi obligat, în cele din urmă, la critice recapitulări și exigente.

Ideile pulsînd în tumultul romanelor, amestecîndu-se cu fantele vociferante sau mute ale torței vieții interioare concretizează acea „intuiție globală” preliminară de la care pornesc proiectele epice, impulsionate de o temă centrală, precedînd forma, dar care, pe măsura ce își dezvoltă surprizele, își creează ea însăși tema, pînă

la acea inconfundabilă identitate care este adecvarea puternic particularizată, inseparabilă, dintre miez și coajă, fructul proteic și peren, în unicitate, al artei adevărate.

Da, recitind scrisoarea, am recitat romanele lui Ernesto Sabato.

Faptele vizibile sînt aparent anodine în cruzimea banalității lor spectaculoase, de un aspru laconism. Adevărata „față” se relevă doar prin multiplicarea interiorității și a tranzitoriului, în fluide, stranii și negre oglinzi, încrucișându-și grotesc carnavalul. „Întimplarea” nu mai este doar efectul acțiunii celui ce o declanșează, ci, mai curînd, împlinirea unei așteptări și pre-simțiri confuze, aparținînd celui ce va trebui s-o suport, ca pe un fel de involuntară „provoare” a primordialei, viața izbucnind din statica minerală, desprinzîndu-se din adîncurile tenebroase, explodînd despotice la „chemarea” nerostită, încifrată a predestinatului captiv. Asumarea existenței înseamnă asumarea unui **sens**: risipit de obicei, absent, obținut; căutat, totuși; ignorat, adesea; apăsător și poate strivitor, pînă la urmă. Dragostea însăși încearcă să descopere și să introducă, în pîcla browniană a consumului de timp și în centrifuga deplasărilor imprevizibile intersectate prin care se perindă pătaniile omenești, o **ordine** (a sentimentului, a așteptării, a interesului, a resentimentului, a eșecurilor, a dedublării). Ordonată din haos și ordonînd haosul, particularizarea existenței, „personalizarea” destinului uman, în sfîrșit „privit” (asumat) înseamnă tragedia sa reală, adică bravura eșecului (totdeauna penibil, cum spuneți, iar în cazul artistului, tragic) solitudinea sfidării, mefiența față de vanitatea vulgară a triumfului (o sumă de neînțelegeri, aceasta, cum nu uitați a ne reaminti mereu).

Omul rămîne adevăratul mister al existenței. În om se află, de fapt, și potențialul Dictator și îndragostitul adolescențin și Orbul torționar și enigma amforei pătimașe și

plictisul surdo-mut al sclaviei gregare. Nu „mitul” pios, nici mitologizarea facilă, în vaste panorame de o stupefiantă seducție puerilă, în descendența prolifică a basmelor și superproducțiilor de grandoare exotica, la care s-au angajat atîtea zgomotoase talente vedete ale succesului, ci rațiunea, sufletul și himera omului propun adevăratul mister, răsucind incandescentele cotidiene ale spiritului agresat, vulnerat, mereu neliniștit în trudnica înfaptuire de sine.

Un pas oarecare, „întimplător”... al doilea ar putea fi aidoma, succesiune mecanică a haosului. Dar pasul al doilea poate fi deja și altceva: primejdia, neantul, sau... un sens, sau... ordinea. Dinamica „oarecare” a vieții, vitalitatea risipitoare aparțin, în romanele lui Sabato, anodinelui. Iar organizarea, regula, ordonarea, concentrînd aparențele fără semn și sens, conțin preliminarile maleficului numit ORDINEA. Atotputernica Ordine Oarbă care se exercită „prin boală sau tortură, prin înșelăciune și prin falsă compătimire, prin mistificare sau prin scrisori anonime, prin micile învățătoare sau prin inchizitori”. Configurația de ierarhii, coduri și obiective, urmînd proiectul răului absolut organizat, realizează pînă la urmă tocmai atomizarea existenței, vidarea comunicării, depersonalizarea, dezordinea spaimei, opacitatea apatiei, glaciațiunea perfectă a terorii. Oarba opresiune dirijată are în vedere o colectivitate masificată într-un unic trup enorm și supus, care „vede”, însă, totul, fără a accede la sursa ascunsă care i-a deformat și degradat clipa: un trup „global”, inert, căruia nu i-a rămas, deocamdată, altă șansă de solidarizare decît mimica, altfel codificată, a semnalelor subînțelese, „semne” doar dintr-un alfabet surdo-mut colectiv al revolte gîtuite, al apatiei înveninate, al tăcerii obligate și îndirjite, aminînd declanșarea. „Dificultățile pe care un văzător le poate întîlni în explorarea acestui univers, nu pot fi diferite de cele pe care

un spion englez le-ar fi putut întîlni în timpul războiului, în sistematicul dar plin de fisuri și de uri regim hitlerist”. **Secta** din marele roman al Alejandrei poate fi înțeleasă (și) ca simbol al regimului totalitar; potențialul malefic pe care își construiește premisele tenebroasei utopii a terorii se află, virtual, în somnolența egoistă și năucă a oricui; pulsație fulgurantă, doar, adesea; patologică infirmitate, nu de puține ori, așteptînd să fie activizată, manipulată, înconștientă în cazonele valorificării birocratice ale cruzimii și aservirii, ale duplicității, ale indiferenței abrutizante.

Îngerul tenebrelor nu este doar cronică persecuțiilor la care este supus artistul care a de-mascat monstrul orb și rapace, nu este doar cardiograma frîntă a unei lumi despiritualizate și totuși însetată de credință și adevăr. Este în primul rînd și mai ales un „roman total”, făcut din vise, îndoile, știri de gazetă, convorbiri întîmplătoare, în cea evazivă „hipnoză” care convoacă, din nou, personaje deja cunoscute (Bruno, Martin, Alejandra din „Despre eroi și morminte”, Juan și Maria din „Tunelul”) și eroul actual Marcelo, ucis în interogatoriile poliției, dar și pe Sartre, care se întîlnește în zbuciumate pagini întretăiate cu Baudelaire și cu Victor Brauner și cu Che Guevara, cu întunecatul Schneider și cu Isaac Orbul, părintele Kabalei moderne, polemizînd despre terorism și artă, libertate sexuală și crimă, responsabilitate și ocultism, tiranie, știință, antisemitism, nebulie, mizerie, stalinism, avangardă. Personajul Sabato discută cu Bruno, personajul său, iar Bruno relatează, ca un zelos reporter și emul, aparițiile lui Sabato pe străzile, în cafenelele și casele din Buenos-Aires. Diavolul și iubirea, suferința, drastică pedagogie ieșită a „omului nou”, răstăcirea credinței, violența, sumarele somații stînga-dreapta, fanatismul, abulia, resemnarea, iluziile, îndoilele, încrederea.

Rezistența, înfruntarea,

avertismentul își intersectează ardoarea prin tragica asumare **creatoare** a destinului. Omul-artist, omul-creație apare ca martirul-reper al solitudinii neînfrînte, cel ce își răscumpără vulnerabilitatea interogativă, ca semn de „coerență” cu sine și cu lumea.

Scrutînd întinericul și Orbirea, refuzînd amăgirile binevoitoare (față de lagărele de exterminare, față de apocalipsa atomică, față de ura organizată, ca și față de atîtea corupte forme de seducție și vandabilitate ale scrisului), față de toate capcanele de pactizare cu răul, Sabato **afirmă** (prin negație) și **propune** (prin refuzul evaziunilor și al complicității) o exemplară fidelitate față adevărul multstratificat și adînc al artei majore. Realism? „Nețărîmurit”, „magic”, „obiectiv”? O singură realitate absolută: spiritul. „Realismul” **sabatic** este al spiritului grav și solitar, angajare într-adevăr deplină, substanțializată, în contrast cu atîtea profitabile verbalizări conjuncturale ale prea multor pitorești feerii de larg consum.

În opera lui Ernesto Sabato, moartea „alege” doar pe cei ce merită a-și „transforma viața în destin”. Moartea nu-și oferă eternizarea decît celor ce o înfruntă: întru chipuri tragice ale revoltei umane, ale neabdicării. Nicidecum validarea neantului, ci, paradoxal, test al vieții, adevărul, adică, în limita sa tragică, ultimă, care deloc nu înseamnă și cea din urmă. Moartea ca probă decisivă a conținutului de viață, deci de memorie... de durată. Pe teritoriul celor doar aparent vii, cei care nici nu trăiesc, nici nu mor, în risipire „neangajată” și, în definitiv, inconsistentă, nici viață nefiind, nici nemurire nu pot aspira. În „Tunelul”, Maria (soția unui orb) este ucisă de amantul (artist), pentru ca vocea sfîșiată a acestuia, neliniștitul pictor Juan Pablo, să-și afle traiectoria... Alejandra, ucigășă-martiră a ororii din „Despre eroi și morminte” emite o stranie luminiscentă, în jurul căreia vor gravita întrebările tuturor celor ce au cunos-

Un „drag și îndepărtat” prieten: Ernesto Sabato

cut-o, ca spre o nestînsă metaforă a visului și al focului. Fernando Vidal este un damnat care a forțat limitele omenescului, Marcelo Carranza este un tînar rebel care refuză aneantizarea și tirania, apt a se sacrifica printr-un act absolut „**Abaddon-el exterminador**” (Îngerul tenebrelor) se încheie cu epitaful lui Sabato însuși, pe a cărui piatră funerară ar fi gravat un singur cuvînt: „**Pace**”... „La pace aspira... ca orice creator, ca toți cei născuți cu blestemul de a nu se resemna cu realitatea ce le-a fost dată ca viață și pentru care universul este oribil sau, în mod tragic, provizoriu și imperfect”, adăugînd cuvintele ce ar putea fi ale tuturor admiratorilor scriitorului: „O, fratele meu... tu, cel puțin ai încercat”.

Într-o zi de toamnă 1983, recitînd „**Tunelul**”, „**Despre eroi și morminte**”, „**Îngerul tenebrelor**” mi-am amintit, brusc, că tînarul prieten de departe a trecut de 70 ani. „Vei simți prezența, semnul atît de așteptat al cuiva care din altă parte aude strigătele tale”... Am întîrziat mult asupra acestor cuvinte. Le transcriu, la rîndu-mi, ca o confirmare și ca un răspuns.

Anxios, ca un adolescent, am plonjat, dintr-o dată, în acel ciudat colț de lume unde a iubit și a ars Alejandra. Față de strategia trufașă și feroce pe care și-o exersa Secta Orbilor printre martirii deznădejdi și ai focului, printre mormintele statuare ale bulevardelor magnetice, încifrata surdina bizantină a personajelor care îmi solicitau insomnia, alerta lor de cîrțițe suferinde, revendicau contraste abolind simetria, interzicînd comparațiile. Aveam, însă, dintr-o dată, nevoie să „văd” locurile prin care s-a rătăcit sufletul Alejandre...

Ca un lector să caute locul unde a suferit un personaj de roman este deja ceva pueril, dar cînd o face chiar un romancier, care știe prea bine că ficțiunea n-a apărut decît din obsesiile creatorului, ar fi o dovadă nu doar că arta este uneori mai puternică decît viața, ci că această dovadă ar fi să poată servi artistului în impas, șansa de regăsire, stimulare activă.

În locul Alejandre, visul l-a redat, însă, doar pe Sabato, tînar înfricoșat, cîndva, de rînjetul lumii, refugiat între diferențialele și integralele analizei matematice, cum fusesem eu însumi, demult, re-

tras de privirile administratorilor și ale preoților cazoni între copertile tratatelor de calcul algebric, ca într-un sanctuar destinat să mă apere de orașul strâns, ca într-un sac, și devastat de barbari. Teoremele se prinseseră, cîndva, și de mine, precum delicatele infirmiere de un rănit care are coloana vertebrală arsă... Tinerețea s-a pedepsit, astfel, singură, multă vreme, mulțumindu-se să întrevadă, printre fisurile spiritului defect, frumoasele turle ale virtualității, pînă cînd m-am trezit, tîrziu, reascultînd, parcă, fără a auzi, rumoarea oamenilor... pe serpentinele fumegoase ale romanului, la jumătatea drumului „între nebunie și mînăstire”...

„Există o dialectică repetată între viață și artă, între adevăr și artificiu. Este manifestarea enantiodromiei heraclitene; în lumea spiritului, totul se îndreaptă prin contrariul său”, mi-a repetat unul dintre scriitorii de vîrf ai contemporaneității, necunoscutul prieten de departe numit Ernesto Sabato. Cuvintele sale m-au ajutat să reiau lupta care îmi păruse anulată, redîndu-mă propriilor cuvinte și obsesii.

Departa de publicitatea atîtor confrăți copleșiți de lauri și larmă, solitarul Sabato rămîne mandatarul de înaltă spiritualitate creatoare a adevărului „specific și dureros omenesc”, cunoscut sub numele de **suflet**, zona „prăpăstioasă și întunecată” din care s-a ridicat granitul svelt și tăios al durabilei sale mari opere de romancier. Forța creației autentice, ca originală sinteză de har, sacrificiu și luciditate, semnifică totdeauna surpriza unei superbe izbînzii omenești, chiar și (poate, tocmai) cînd se înalță din întuneric și asprime.

Să ne regăsim lîngă Ernesto Sabato, reamintindu-ne cuvintele pe care Witold Gombrowici, admiratorul său, le-a preluat de la un bătrîn înțelept: „Drumul în această viață este ca tăișul unei lame; de o parte, infernul; de cealaltă, infernul. Între ele: calea vieții”...

Desen de MIRCEA DUMITRESCU ■

POEM DE DRAGOSTE

*Ziua în care descoperi
nesfîrșita bunătate a morții
și valul de sînge începe să inunde o parte
a lumii.*

*O, tinerii morți știu desigur mai mult.
Sub pielea de trandafir se află răspunsuri.*

*Amintește-ți:
pe o plajă murdară
trupul unei femei adus de ape
și sufletul ei sălbăticit lovindu-ne fața.*

*Amintește-ți:
ziua în care am descoperit nesfîrșita bunătate
și valul de sînge din care tinerii morți
fac semne celor de pe țărm...*

MARIANA MARIN

JURNALUL DE DRUM AL UNUI CRITIC TEATRAL

(1948—1983)

1948

Zaharia Stancu, directorul Teatrului Național, e nemulțumit de felul cum arată, la recepție, **Casa Bernardei Alba** de Lorca și-i cere regizorului N. Massim, să programeze o „sedință de producție”. Participă traducătorul, Cicerone Theodorescu, scenografa Elena Patrășcanu, actorul Radu Boureanu (care nu joacă în piesă), regizorii Ion Șahighian și Moni Ghelerter, secretarul literar Florian Nicolau, criticul Traian Șelmaru și cu mine.

După vizionare, toți apreciem că va ieși bine, numai directorul mai are îndoieli, i se pare că valoarea de poem a piesei nu e îndestulător relevantă. „Știm prea puțin despre autor — zice — și trebuie să-l prezentăm publicului concludent”. Povestesc câte ceva despre viața, opera dramatică și moartea lui Frederico. Cît cunosc și eu. Zaharia Stancu propune să țin o conferință înaintea ridicării cortinei. Eu socot însă că ar fi plictisitor pentru spectatorul de premieră și sugerez o întâlnire ulterioară cu publicul, la o reprezentație obișnuită.

Se acceptă.

1958

La 10 ani de la moartea lui Ion Sava, Teatrul Național îl comemorează printr-o manifestare la care vorbesc Ion Marin Sadoveanu, directorul instituției — captivant —, Tudor Vianu, în termeni de o puritate și de o claritate inegalabile, Păstorel Teodoreanu, spiritual și grav deopotrivă. Radu Beligan interpretează, scăpărător, un fragment din monologul **Parcidul**.

Aurel Baranga, devenit directorul adjunct al Naționalului bucureștean, mă roagă să popularizez în „Contemporanul” rezultatele contactelor noii direcțiuni cu scriitorii. Comunicatul se va publica în următoarea formă:

„Deosebit de promițătoare pentru stagiunea viitoare se arată lista contactelor încheiate de Teatrul Național „I.L. Caragiale” cu diferiți scriitori. În afară de **Mihai Beniuc**, care a predat teatrului o comedie din mediul sătesc, **Horia Lovinescu** va figura în repertoriul stagiunii viitoare cu piesa intitulată provizoriu **Copiii noștri**, tratind problema raporturilor dintre părinți și copii. **Mihail Davidoglu** scrie pentru Teatrul Național o piesă inspirată din realitatea de azi a Dobrogei. **Titus Popovici** se va prezenta pentru prima oară ca dramaturg printr-o piesă ale cărei personaje vor fi cele din romanul **Setea**. **Francisc Munteanu** lucrează la o piesă cu titlul provizoriu **Cerul începe de la etajul III**. Într-un stadiu avansat de documentare se află **Mircea Ștefănescu**, care scrie o piesă înfățișind aspecte din viața domnitorului Alexandru Ion Cuza, **Radu Boureanu** a încheiat un contract cu Teatrul Național pentru piesa **Taifunul**, inspirată din activitatea savanților atomiști din apus. **Al. I. Ștefănescu** conlucrează cu teatrul în vederea unei piese care va ridica problema adevăratului eroism comunist în muncă. **Mihail Leonard** a predat teatrului piesa **Femeia, fir de iarbă** în centrul căreia se află chipul unei femei — președintă de gospodărie colectivă.

1964

Găsesc, la Arhivele Statului, un dosar întreg de acum o sută de ani, cu problema iluminatului la Teatrul Național.

lată câteva din filele sale:

„Copie după raportul Dlui S. Locot. Nuțescu cu Nr. 4 din 21 genarie 1864.

Aseară la 18 ale corentei fiind de serviciu la Teatru, la vizitația făcută am găsit tot eclarațiul, afară de cel de pe scenă iluminat cu gaz și amestecat cu rapiță (compoziție foarte primejdioasă la caz de s-ar incendia); tot în acel timp am întîmpinat și reclamația mașinistului Ciuiu și a Dlui Gadino la acest licuind, ar trebui să fie suspendat și înlocuit ca în trecut cu rapiță; pentru care atît subscrisul, cit și chiar Dnu Milo ce se găsea pe scenă, au zis Antreprenorului cu eclarațiul ca să suspende cu desăvîrșire această materie spre a depărta răul să se înlocuiască cu rapiță însă acel antreprenor au răspuns că nu consimte la aceasta decît numai atunci cînd îi va adăoga prețul Antreprezei; Dle Major ceva mai mult căci după arătarea Dlui Milo în contract se prevede ca tot eclarațiul cu rapiță aceasta am avut onoare a arăta prin raportu No 3 de care și acum nu lipsesc cu onoare a o supune la cunociința Dv. rugîndu-vă să binevoiți a dispoza cele de cuviință.

(semnat) S. Locot. Nuțescu
pentru conformitate
Arzescu"

Principatele Unite Române
Ministerul din Intern
Anul 1864 luna ghenarie 31
No. 2598

Dlor Membrii

Pe lingă raportul Dlui prefect al poliției capitalei No 2259 am primit alăturatul aici în copie raport al sub-locotenentului Nuțescu din batalionul de Pompieri No 4 cu cererea ce, în considerația celor menționate în acel raport și spre evitarea pericolului ce ar putea să se întîmple la caz de incendiu, teatrul să fie iluminat cu rapiță cum a fost și în trecut, iar nu cu gaz, care este licuitul cel mai periculos... și rău mirositor.

Comunicîndu-vă aceasta, vă rog Dlor Membri să binevoiți a ordona cit mai urgent satisfacerea cererei de față spre evitarea a orice pericol; iar de rezultat veți împărtăși și pe subscrisul.

Primiți vă rog Dlor Membrii asigurarea osebitei mele considerațiuni.

p. Ministru — N. Lahovari

Capul secției
Indescifrabil

Dlor Membri ai
Comitetului Teatral

No 38
Anul 1864 Februarie 11

Dlui Impresar al
Operei Italiene

După dispozițiile luate acum de Comitet în urmarea adresei ce am primit-o din partea Dlui Ministru de Interne sub No. 2598 s-a chibzuit ca spre evitarea a orice pericol de incendiu să se suprima în viitor iluminarea cu gaz în Teatru.

Această dispozițiune comunicînd-o, Vă invităm Dle a o face cunoscut Antreprenorului ce aveți pentru iluminarea Teatrului ca în termen de 24 de ore de la primirea acestia să înlocuiască toate lampelle ce va avea cu gaz prin lămpi cu rapiță.

Un asemenea ordin am dat și Inspectorului cu care vă veți înțelege și-i veți cere toți ajutorul astfel ca în termen să aduceți la îndeplinire această dispozițiune a Comitetului.

ss) Indescifrabile

No 39
Anul 1864 Februarie 11

Dlui Inspector al Teatrului

După dispozițiile luate acum de Comitet în urmarea adresei ce a primit Dela Dnu Minis-

tru din Intern sub No. 2598 s-a decis ca spre evitarea a orice pericol de incendiu să se suprimă iluminarea cu gaz în Teatru.

Această dispozițiune comunicind-o Dv. Vă invităm ca în termen de 24 de ore dela primirea acesteia de față să se înlocuiască toate lămpile ce se găsesc funcționind cu gaz prin lămpă cu Rapiță. Astfel ca să nu se mai găsească nici o picătură de gaz în Teatru.

Osebit de aceasta vi se mai pune serios în datorie ca să fiți cu cea mai mare atenție la umplerea lămpilor ca nu cumva Antreprenorul să amestece gazul cu rapița prin lămpi precum ne-am informat că de mai multe ori a făcut aceasta și pentru care vi se observă tăcerea Dv. lăsind ca Comitetul să se informeze de această neorînduială dela alții.

ss) Indescifrabil

1871 Mai 1/13

No 72

Domnului Ministru al Cultelor și Instrucției Publice.

Societatea Generală de iluminare și încălzire prin gaz fluid din România, în urma propunerii ce a făcut acestei Direcțiuni de a introduce iluminarea celui gaz și în localul Teatrului celui mare din Capitală, a prezentat un devis de costul efectelor necesare pentru instalarea lui în scenă de lei 102 620 84/100 dinpreună cu un proiect de plata acelei sume prin unități specificate pe timp de cinci ani, de șapte ani sau de zece ani.

Subscrisul avind în vedere că deodată cu iluminarea ce are a se face stradelor Capitalei prin gaz fluid se illuminează și alte mai multe edificii și considerind că Teatrul este unul din principalele monumente Naționale are onoare a vă alătura pe lângă acestea în original menționatul devis și proiectul rugindu-vă să binevoiți a decide asupra modului care ar fi mai nemerit spre a se putea illumina și Teatrul prin gaz fluid.

B. Franchetti, Al. Pozzana

1967

— Maestre Al. Kirițescu, spune-mi rogu-te, o frază, numai o frază despre dramaturgia originală. Vreau să public cîte o frază de Al. Kirițescu, Victor Eftimiu și Camil Petrescu.

— Bine. Scrie: „Promovarea literaturii originale este condițiunea esențială a propășirii teatrului românesc”.

— Maestre Victor Eftimiu, să nu mă refuzați.

— Ce-i draga, iar vrei un interviu?

— Nu, doar o frază despre dramaturgia originală.

— Eu, fraze scriu numai cînd compun aforisme. Îți dau un aforism.

— Insist pentru chestiunea dramaturgiei noastre noi...

— Puile, e încă tinerică. De-abia își caută drumul. Dar să știi că se va împlini... Hai, lasă, că-ți trimit mîine un articol prin secretarul meu.

Camil Petrescu ascultă răbdător rugămîntea mea, apoi, iritat, îmi indică, la telefon, un articol scris în urmă cu cîteva luni, în care „am spus ce era de spus”.

Se citește, la Teatrul Mic, **Sun** de George Călinescu, într-o lectură actricească relativă, călăuzită de Ion Cojar. Cel mai bun interpret e N. Neamtu Ottonel, în rolul împăratului Yao. Dar tinerii dezamăgesc. Am impresia că nici nu i-a interesat; cert, n-au înțeles aproape nimic din „calea netulburată”.

Ar merita un spectacol fastuos.

Marin Preda, care vorbește cu zgîrcenie despre piesa sa **Martin Bormann**, ne trimite un

exemplar al revistei budapestane „Film Szinhaz-Muzsika” (din decembrie 1966) în care lucrea e recenzată în termeni elogioși, afirmându-se că e vorba de „o dramă a adevărului, de o valoare politică excepțională”.

De ve n-ați mai apărut în ultima vreme pe afișele teatrelor? — întreb cîțiva dramaturgi. Tudor Mușatescu îmi cere să-i întreb pe directorii teatrelor ce e cu piesele lui. „Unii directori anunță în fiecare an prin ziare că mă vor „juca”. M-ar bucura dacă m-ar anunța și pe mine, nu numai gazetele... Cînd a fost Centenarul Caragiale am scris o piesă **Centenarul**, cu personaje din toate piesele lui Caragiale care se adunau să sărbătorească Centenarul autorului lor. Manuscrisul s-a pierdut într-un secretariat literar cu puțină vreme înainte de frumoasa festivitate!... Scriu mereu teatru. Pînă acum am scris, în viața mea, 113 piese originale și nici nu visez să mă opresc”. Mihai Beniuc spune că nu mai scrie, deocamdată, teatru „deși mi-e drag din copilărie”. „După nu știu cîte reprezentații am tipărit **Întorcerea**. Recitind la corectură piesa am rămas îngrozit. Eu am scris-o? Da. Eu o scriesem, după prima formă, și o rescriesem de nu știu cîte ori, ba așa, după sugestia direcției teatrului, a secretarului literar, a nu știu mai cui, pînă mi se făcuse lehamite și-mi era indiferent ce-o să mai fie.”

Cum decurg contactele dv. de debutant cu lumea scenei, îi întreb pe cîțiva dintre cei ce au intrat recent în teritoriul dramaturgic. „O vreme — zice Dumitru Radu Popescu — am crezut că lucrul cel mai greu e să scrii o piesă. Acuma m-am convins că nu-i adevărat. E foarte greu să scrii o piesă dar este enorm de greu ca această piesă — într-un act sau trei — să treacă stadiul ce desparte autorul de scenă”. Leonida Teodorescu: „Cum au decurs contactele cu lumea scenei? Cum n-aș vrea să mai decurgă. Ca să fiu sincer, nu mă deranjează faptul că n-am fost jucat, ci modul în care s-a ajuns la asta”.

Debutază, la Teatrul Mic, în spectacol-lectură, Al. T. Popescu. Piesele (într-un act) se numesc **Cochilii de melci** și **Petecul de cer**.

După succesul de la Cluj-Napoca și ecoul în presă, piesa de debut a lui Dumitru Radu Popescu, **Vara imposibilei iubiri?** se reprezintă și la Brăila, cu actori foarte tineri (Valentin Urtescu, Nicolae Ivănescu) și debutanți (Ioana Ene, Bujor Măcrin).

Știind că a fost la Teatrul Mic, îl întreb pe scriitorul polonez Iaroslav Iwaskiewicz, președintele Uniunii Scriitorilor polonezi, ce impresie i-a produs montarea lui **Richard II** în regia lui Radu Penciulescu. „Consider spectacolul de-a dreptul excepțional. După ce l-am văzut, am hotărît să-i accept pe aceia care socotesc că, după **Hamlet**, **Richard II** este cea mai importantă piesă a lui Shakespeare.”

La 20 aprilie au loc, la București, două premiere: **Opinia publică** de Baranga la Teatrul de Comedie și **Petru Rareș**, parabolă de Horia Lovinescu, la Teatrul Nottara.

Mi se par două exemplare foarte reușite de comedie satirică și respectiv dramă istorică. E în amîndouă ceva nou și puternic. Iar interpreții (George Constantin, iar dincolo, la Comedie, Radu Beligan) sînt considerabili.

Cu asemenea actori și cu asemenea piese cred că nu e cazul să mai avem complexe de inferioritate europeană.

Am a face însă și unele observări asupra regiei (Sorana Coroamă și, la Comedie, Mihai Berechet). Nu e destul de imaginativă, deși în ambele cazuri e aplicată. Cred că spectacolul de la Comedie va trăi mult. Foarte mult. Are tot ce-i trebuie pentru o viață lungă.

Inițiez un cenaclu în cadrul secției de teatru a revistei „Contemporanul”, pentru scriitorii tineri și debutanți. Cer fiecărui autor să vină cu cîta un „sustînător”. Începem cu tinărul poet Marin Sorescu; ne prezintă o piesă cu un singur personaj: **Iona**. „Avocat” foarte dîrz. entuziast, locvace e tinărul prozator și eseist Alexandru Ivăsiuc.

Citesc, ulterior, Leonida Teodorescu, Paul Cornel Chitic și Ion Coja. Ei declarăm, unanim, și pe aceștia trei „de vocație”. Monodrama lui Sorescu mi se pare (minus finalul) uimitoare.

BEIJING. La 31 decembrie 1966 am fost informați, în cursul dimineții, că vom petrece revelionul cu prietenii chinezi în sala Adunării reprezentanților populari din întreaga Chină, cea mai mare sală din China și poate că nu numai din China. Are 10 000 locuri. Seara am vizitat această clădire care, de afară, pare plată, cu o fațadă în stil neoclasic. Interiorul e de o mare simplitate și sobrietate în trăsăturile sale foarte caracteristic chinezești. Este unul din momentele arhitecturale cele mai reprezentative, din punctul meu de vedere, pentru ceea ce ne place să numim îmbinarea modernității cu elementele tradiționale, a specificului național cu specificul contemporan detașat de momentul local, a funcționalității exprese cu arta decorativă cea mai adecvată.

Clădirea are o sală mare de ședințe, pe a cărei scenă de obicei este instalat prezidiul acestei adunări, după care scena poate adăposti și spectacole de toate genurile și de toate dimensiunile. Mai există o sală de 5 000 locuri, dar nu cu scaune fixe — sală în care se pot desfășura recepții, mari serbări — și o sală ceva mai mică, se pare de vreo 2 500 locuri, pe care n-am cunoscut-o. De jur împrejurul marelui rotunde, care te impresionează prin faptul că nu e sprijinită pe nici un stîlp, deschisă deci într-un arc foarte îndrăzneț, se află săli de odihnă — pentru fiecare provincie a Chinei câte una — cu decorații, picturi, mobile, bibelouri, sculpturi, perdele, specifice artei populare din provincia respectivă. Lățimea sălii celei mari este de 60 metri, lungimea 76 metri, înălțimea 32 metri, iar volumul 91 400 000 metri cubi. Parterul are 3 690 locuri, balconul, prima potcoavă, are 3 500 locuri, iar balconul II are 2 518 locuri. Totalizînd, nu ies 10 000, ni s-a explicat însă de către fata-ghid, care ne dădea informații ca și cum ar fi dat comunicate de război în timpul celor mai aprige incleștări, că restul pînă la 10 000 sînt locurile de pe scenă.

La fiecare scaun există un difuzor situat pe măsuta din față și un dispozitiv pentru apărut de traducere simultană în mai multe limbi.

În creștetul cupolei este o stea uriașă roșie, din sticlă organică, cu diametrul de 4,5 metri și ale cărei raze, sub forma de vergele metalice, sînt din aur de 18—24 carate. Ni s-a părut ciudat că scena acestei enorme încăperi este mai mică decît a Sălii Palatului de la noi.

Ni s-a povestit că construcția acestei importante clădiri a început în octombrie 1958 și s-a terminat în august 1959. Au contribuit la edificarea ei 14 000 locuitori. Proiectul a fost întocmit de studenții în arhitectură, iar execuția integrală a fost semnată de întreprinderea de construcții din Beijing.

Revelionul a avut loc în sala de 5 000 de locuri, unde fusese instalat un număr de aproximativ 10—15 mese rotunde, la care încăpeau cam cîte 8—10 persoane. La masa lungă care domina sala au luat loc ministrul de externe ale Chinei și șeful Direcției superioare politice a Armatei chineze. În dreapta și-n stînga lor, ofițeri și diplomați români, ofițeri și diplomați chinezi, iar în fața lor, cam din 4 în 4 persoane, cîte un traducător.

La 12 fără un sfert a sosit în sală, cu o suită puțin numeroasă, pășind iute și elastic, ca un tînar sportiv, premierul Chinei populare, **Ciu En-lai**, în veșnica sa unică gri-albastră, închisă pînă la gît.

S-a dat un program româno-chinez, în cadrul căruia momentul cel mai mișcător a fost intonarea în comun a trei cîntece românești și chineze de către naistul nostru, Gheorghe Zamfir, și elevul său din China, ce învățase în această perioadă să cînte la nai, Cen Hotai.

În preajma orei 12 s-au ținut toasturi. La 12 s-a auzit ceasul în microfon, iar formația chineză coral-orchestrală care executa în acel moment programul său, și l-a întrerupt. Ne-am ridicat în picioare ca să întîmpinăm anul 1967, cu 6 ceasuri mai devreme decît era așteptat în țară.

După ce au sunat cele 12 băți tradiționale, s-a pus, la patefon, un disc cu un cîntec chinez care se pare că e considerat astăzi imn de stat. Văzînd că oaspeții chinezi și membrii grupului artistic ezită să continue vocal și să acompanieze discul, așa cum se face în-deobște pe aceste meleaguri, premierul Ciu En-lai i-a încurajat cu semne dirijorale din ambele mîini, dînd el însuși tonul și făcînd semn imperios colegului său profesionist din fruntea orchestrei pentru ca să se cînte din instrumente acel imn. Astfel că, sub conducerea premierului, întreaga sală (mă refer la chinezi) a însoțit sonor discul ce se auzea în microfon.

După aceasta, Ciu En-lai și ceilalți oficiali s-au îndreptat spre masa noastră ciocnind paharele cu fiecare și urîndu-ne: „La mulți ani”. A trecut apoi printre toate celelalte mese. La sfîrșitul acestui turneu, adică aproximativ la 12 și 20, înaltul demnitar chinez și-a luat un scurt rămas bun de la oficialitățile române și a părăsit sala. La cîteva minute au făcut

același lucru și ceilalți amfitrioni, așa că și nouă nu ne-a rămas decât să încheiem revelionul cam la cumpăna anilor și înainte de a fi epuizat măcar o parte din bunătățile ce se răsăteau pe mesele rotunde.

La 2 ianuarie a avut loc spectacolul de gală al Ansamblului de cîntece și dansuri al Armatei române, aflat în turneu în China. Au participat, probabil, 9 870 spectatori; în orice caz teatrul era plin. Au asistat membri ai conducerii supreme de partid și de stat, comandantul aviației, comandantul adjunct al marinei, ministrul adjunct de externe și mulți alții. La pauză, în salonul de primire și apoi în partea a doua a spectacolului, a fost prezent și Ciu En-lai.

La pauză, am fost rugați să ne rînduim frumos pentru a fi prezentați demnitarilor chinezi într-una din sălile de odihnă de lângă scenă. Am intrat în sală, unde eram așteptați, în picioare, de demnitarii numiți mai înainte, prin fața cărora treceam orbiți de aparatele fotografice și de reflectoarele cinematografiei, strîngînd mîna fiecăruia, spunîndu-ne numele, în timp ce cineva în microfon citea cu glas tare numele nostru și calitatea pe care o aveam fiecare. Nu era un moment lipsit de o anume emoție. Ne găseam pentru înfruntarea oară față în față cu oamenii care conduceau China, cu o parte din conducătorii armatei chineze, ale căror nume și titluri erau des rostite și puteau fi des auzite în lumea întreagă.

M-am înclinat și eu cu demnitate, am strîns mîna lată și puternică a lui Ciu De, mîna mică și subțire a lui Sao Boa și am ajuns în fața premierului Ciu En-lai, fulgerat de lumini și ascultîndu-mi cu interes în microfon amănuntul biografic cel mai interesant, adică faptul că sînt ziarist, critic de artă, corespondent al presei române pe lângă Ansamblul Armatei. Premierul Ciu și-a destins fața într-un zîmbet foarte subțire, ca o lamă, și gura și ochii i s-au îngustat, mi-a reținut mîna în ambele mîini ale d-sale — am avut impresia ceva mai mult — ca să mă privească mai îndeaproape, a rostit încet, în franceză, cu intonația subtextuală „Așadar...” „Journaliste?” am dat din cap că da, asta sînt, i-am suris la rîndul meu pentru o clipă, a fost un moment de tăcere, am căutat să străbat cu privirea puțin după fața aceasta impenetrabilă dar n-am putut descoperi nimic, presiunea coloanei din spate și natura împrejurării ne-au despărțit poate pentru totdeauna.

Ne-am așezat, cei 20 de oaspeți români și cei aproximativ 30 de amfitrioni chinezi, la diferite mese, după cum ne-a venit la îndemînă și am așteptat cu cel mai înalt interes convorbirea dintre șeful delegației române și premierul chinez. Pentru a fi ascultată de toți, această convorbire a avut loc la microfon.

Premierul Ciu En-lai a apreciat că ansamblul a executat foarte frumos bucățile chineze din program. Dansatorii, a spus d-sa, au învățat cu stăruință și au redat autentic specificul național chinez. Spiritul în care ați lucrat, a adăugat, este exemplar, trebuie să învățăm și noi de la dv. acest spirit.

Mai tîrziu, după cîteva clipe de tăcere și-a amintit că am petrecut foarte frumos revelionul împreună. Șeful delegației române a fost de acord cu această apreciere.

Costumul cenușiu al lui Ciu En-lai trebuie să fie dintr-un postav fin, se cutează foarte puțin. Poartă ghetete negre, ca și ceilalți oficiali și comandanți militari. Veșmintele lui Ciu De, de aceeași croială, sînt de un albastru-închis. Șao Boa are uniformă cafenie, comandantul marinei poartă uniformă albastru-deschis. Alți militari sînt îmbrăcați în cunoscuta lor uniformă verde.

Conversația a alunecat spre agricultură. Și aci, premierul Ciu En-lai a observat la un moment dat că în China se poate învăța de la români chiar și în acest domeniu. El s-a interesat de felul cum suportăm clima și a apreciat că la Beijing este frig, în timp ce în sud ne-a fost mai cald.

— Acum, mergînd spre casă, vă va fi din ce în ce mai frig.

— Ne va fi mai frig, dar și mai cald, a răspuns ofițerul român.

— Cum, și mai cald? a întrebat Ciu En-lai, după ce a stat o clipă pe gînduri, ca să pricieapă despre ce e vorba.

— Pe măsură ce ne apropiem de casă, a explicat șeful delegației române, ne va fi din ce în ce mai cald.

Interlocutorul chinez a rîs sincer, ca de o glumă bună și a aprobat.

A sunat o sonerie discretă, a unui telefon discret, cineva a informat că spectacolul începe și ne-am ridicat cu toții în aceeași clipă.

La sfîrșit, sala a aplaudat puternic pe artiștii români. Ciu En-lai și alți oficiali chinezi s-au urcat pe scenă, au felicitat ansamblul și s-au fotografiat cu românii, în mijlocul coșurilor de flori.

1968

Aldo Nicolaj e afabil, volubil și foarte bucuros de înfrîntarea cu bucureștenii.

— Ce scrii acum, domnule Nicolaj? — îl întreb.

— Finisez o nouă comedie: **Ex**. Premiera mondială va fi la Paris în regia lui Jacques Fabbri. E vorba de două femei simple, divorțate, care vor da o serată cu o mulțime de invitați la care nu va veni nimeni.

— Și?

— Eh... Vor continua să trăiască tot așa...

— Ce părere ai despre spectacolele românești?

— După ce am văzut **Tango** și **Scaunele** pot să vă spun că versiunile românești sînt superioare celor franceze și italiene. Net superioare... Vreau să scriu o comedie pentru actorii români. Să aibă premieră mondială la București... Mamma mia! Ma che teatro!

1974

Stau de vorbă, pe platoul de filmare, cu cîțiva actori de diferite vîrste. Notez. Seara, acasă, răsfoiesc vechi confesiuni de creație din revistele anilor 1950—1951. Compar. Îmi iau permisiunea să cad pe gânduri.

Liviu Ciulei, în articolul „Pentru prima dată actor de film” (În sat la noi, martie 1951): „Faptul că întreaga echipă a trăit, timp de trei luni, în mijlocul oamenilor a căror viață urma s-o reprezentăm pe ecran, că le-a cunoscut obiceiurile, felul de trai și problemele, a ajutat din plin la o caracterizare legată de adevăr și de viață”. Actorul E.D., (în cursul convorbirii din 1974): „Dom’le e un film cu o uzină, care aud cică o să fie la Cîmpina sau la Tîrgoviște, dar noi facem o vizită miine, de la op’la doispe, la Electronica, pă Vitan cred, ori la „Republica”, la Stadion, că n-avem timp și p-ormă-i dăm bătaie...”

Constantin Ramadan, în 1951: „În timpul lucrului la film mi-am formulat nenumărate întrebări. Care erau mijloacele noi pe care trebuia să le pun în practică? Pentru a ajunge la naturalețea necesară a trebuit să depun eforturi serioase, deoarece veneam cu bagajul muncii mele din teatru, cu gesturi teatrale”. (Actrița A.N. în 1974): „Eu, aici, n-am mare bătaie de cap, că în total filmez vreo douăsprezece zile și mai mult tac... Dacă aveam de vorbit, sigur că învățam rolul pe de rost, că asta mi se pare că ar fi o savantă, ori așa ceva, dar din partea mea de scenariu, care mi s-a dat, rezultă că e o deșteaptă care tace, așa că n-am pentru ce să mă omor, o fac la fix, am făcut de astea pă scenă și le știu eu...”

E adevărat că filmele de-atunci erau cam schematice, dar unele au rămas antologice.

1983

Scurt interviu:

— Stimate Dumitru Radu Popescu, spuneți-mi, rogu-vă, cum ați scris drama **Hoțul de vulturi**?

— N-aș fi scris **Hoțul de vulturi** dacă nu mă bătea cineva la cap s-o fac. Dinu Săraru lucra pe atunci la Televiziune și mi-a spus: scrie-mi o piesă, că am un concurs de dramaturgie și vreau să am și eu un dramaturg cu care să cîștig concursul acesta, să fie o piesă care se poate juca. Ea era în capul meu, această piesă, dar nu știam cînd o s-o scriu, poate că pînă la urmă nu o scriam, sau o scriam altfel, sau devenea proză. Era „gestată”, și după ce mi-a spus Dinu Săraru chestiunea cu concursul m-am gîndit totuși s-o scriu. Pe urmă am uitat. După trei-patru luni mă întreabă: n-ai scris piesa pentru concurs? Pe atunci și Geo Saizescu lucra la Televiziune; amîndoi mă îndemnau s-o scriu. M-am dus la Cluj-Napoca și pentru prima dată m-am instalat și eu la o casă de creație; de fapt nu era chiar casă de creație, ci o cabană, undeva pe lîngă Târnița. Am scris piesa în trei zile, am bătut-o la mașină. Mai era o săptămînă pînă se încheia concursul. Am dat-o la concurs. Bineînțeles că a fost primită cu un total dispreț, fiind considerată o blasfemie, imposibil a se prezenta pe micul ecran, o jignire. Președintele juriului era, cred, Radu Popescu; în juru se afla și Dina Cocea — care se purtase minunat cu **Aceștri ingeri triști** — mai erau și alții, în orice caz m-au „ras” toți... M-am simțit ușor lezat; eu crezusem că le-am dat o formidabilă lucrare de actualitate. Dar ei toți mă ocoleau, nu știau cum să-mi spună. Pînă la urmă, cel mai șiret, Radu Popescu, la o ședință, la Casa Școlii, mă vede — eram în ușă, nu ne mai puteam ocoli unul pe altul — și-mi spune cu un umor menit să-l scoată din situație: „Domnule, nu ți-am dat premiul pentru că nu vroiam să te jignim, să te băgăm laolaltă cu nenorociții aceia de acolo care erau toți niște necunoscuți.” A ieșit din situație, fentînd. M-am supărat. Dar sînt totuși încîntat că am scris-o. Am dat apoi piesa la Direcția teatrelor, împreună cu **Pasărea Shakespeare**, mi-am zis: să dau două, poate îmi aprobă una și poate că aceea va fi tocmai **Hoțul de vulturi**, piesa cu șantierul, despre un șantier și oamenii lui. Ei, nu; nu aceasta a fost acceptată, ci **Pasărea Shakespeare**...

VOM FACE MĂSURĂTORI

*Altă bucurie pentru maxilarele bine orînduite
ale acestui rai lăbărtat: neputința se zbenguie
pe cerul gurii tale și nici un zgomot nu face.*

Frumoasă ca un abis în bătaia puștii.

*Fără scrișnete, fără veșminte patetice. Desigur,
niciodată cu febră. Și ce dacă e duminică?*

*Vom face probe, vom face măsurători stabilind
proporția de aur a unui eșec oarecare.*

ELENA ȘTEFOI

ANGSTROM

Castel ridicat cu privirea într-un corp transparent.

O picătură fără stalagmită pe versanții singurătății sale.

*Cel dispărut, urcînd îndoit în marea cifră nescrisă
prin munții cărora li se părea firesc să existe.*

*Să aibă viață — o călugăriță (mantis religioase) numai numai a lor
scrobîtă, încinsă cu funii pe mijlocul ca un gît, în saboții*

cu albe

catarge.

Punîndu-le oasele lung după dragoste la marginea unei

farfurii zburătoare.

Ah, sufletul lui — urma lăsată de lăncii în stelele tărăgănate.

ION STRATAN

PRIMELE ÎNTÎLNIRI CU MIRACOLUL

Mă aflam, cu mai bine de o jumătate de veac în urmă, elev în cursul gimnazial la fosta Școală Centrală din Craiova, așezămint de învățătură centenar, care în toamna anului 1933 era înălțat la prestigioasă treaptă de Colegiu Național. Ne adunaserăm între zidurile acelei școli, de prin satele și orașele Olteniei, peste o mie de copii și adolescenți, atrași de renumele unei pleiade strălucite de mari dascăli, care continuau bunele tradiții statornice la începutul celuiilalt veac de vilceanul Stanciu Căpățineanu, de mehedințeanul Grigore Pleșoianu, de ardelenii Florian Aaron și Ion Maiorescu, și ale căror chipuri, aureolate de recunoștință și venerația mea, le păstrez și astăzi în amintire ca într-o hieratică frescă bizantină. Pe lângă cunoștințele disciplinei științifice preluate de fiecare dintre ei cu competență și tact pedagogic, acești neuitați dascăli se străduiau laolaltă să ne deschidă, treptat, zările unui univers spiritual până atunci ignorat, îndemnându-ne „a face iscusită zăbavă” și „cu cititul cărților” și amintindu-ne spusa cronicarului „că nu este alta mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă, decît cititul cărților”. Datorită stăruinței lor, se înstăpînise în Colegiul craiovean o atmosferă prielnică lecturii: cei mai mulți dintre elevi eram cititori statornici iar unii deveneam atunci, pentru toată viața, robii singurului viciu omenesc nepedepsit. Cărțile adăpostite în dulapul din fundul clasei (căci fiecare clasă beneficia de o „bibliotecă” proprie, cu zestrea mereu sporită de succesivele serii ale școlarilor) încetau să mai aibă taine pentru noi cam pe la jumătatea trimestrului al doilea, și setea noastră de lectură rămânea nestinsă. Începusem să deprindem și voluptatea cotrobăirii prin rafturile prăfuite din dughene modeste de anticari — cum era cea ținută de tatăl lui Mihnea Gheorghiu, pe străda Madona Dudu — unde puteam dobindi oricînd vreo broșură cu coperti portocalii din „Biblioteca pentru toți”, ori albăstriei, verzui sau albe din colecțiile populare „Minerva”, „Căminul” și „Dimineața”, pe prețuri care nu întreceau costul a doi-trei covrigi. Citeam de-a valma cărți bune și cărți proaste, broșuri folositoare și fascicole execrabile de romane senzaționale, fără nici un discernămint, dar cu aceeași nestăvilită rivnă. (Neuitatul nostru profesor C.D. Fortunescu¹ ne mărturisise în repetate rînduri că unui elev care citise zece cărți bune, el îi prefera pe cel ce citise o sută de cărți, la întîmplare!) Unele pa-

gini citite făceau să vibrez nu știu ce coarde misterioase ale sufletului meu, stîrnindu-mi bucurii și tristeți nemaiîntîlnite vreodată și imprimîndu-mi-se trainic în amintire, în timp ce altele se scurgeau pe lîngă mintea mea fără să lase urme, ca apa peste penele de gîscă. Dreapta cumpănire a valorilor mi se alcătua în cuget de la sine și pe îndelete.

Dintre reviste, ne atrăgeau cele cu conținut pe măsura puterii noastre de înțelegere, fiindcă prea puțini ani trecuseră de cînd ne despărțisem de basmele cu ilustrații colorate din „Universul copiilor” sau de isprăvile hazlii ale lui Haplea, povestite în versuri de Moș Nae² și în imagini de Marin Iorda³, din „Dimineața copiilor”. Citeam, în primul rînd, excelenta revistă a colegiului nostru, „Ion Maiorescu”, în paginile căreia semnăturile de sub firavele înseilări ale elevilor se însciau, într-o vecinătate dătătoare de încredere și responsabilitate, printre cele ale unor iluștri profesori (Ion Dongoroz⁴, C.D. Fortunescu, M.D. Ioanid⁵, Mihail Paulian și Toma D. Măruță⁶, T. Păunescu-Ulmu⁷) sau ale citorva personalități de frunte ale culturii românești (N. Titulescu, C. Rădulescu-Motru, I.A. Bassarabescu). Citeam, de asemenea, modestele foi craiovene „Făclia”, „Bilete literare”, „Freamătul”, tipărite pe cheltuială proprie de cîțiva tineri entuziaști, — foi care, chiar dacă nu publicau lucruri vrednice de luat în seamă, aveau meritul de a întreține vie preocupările culturale ale tinerimii din orașul adolescenței mele, în anii cînd marile reviste „Flamura”⁸, „Năzuința”⁹, „Scrișul românesc”¹⁰, „Ramuri”¹¹ sucombaseră sau își întrerupseseră temporar apariția. (Dintre acestea, ne ajungeau sub ochi doar exemplare răzlețe, păstrate de unii părinți ai elevilor craioveni și imprumutate cu generozitate de asemenea colegi privilegiați). Cîțiva cutezam să ne apropiem și de reputata revistă „Arhivele Olteniei”, care-și consacra multele sale pagini reinvierii trecutului unei provincii scumpe inimii mele și ogîndirii bogatei vieți culturale a epocii aceleia.

Întîlneam în aceste cărți, broșuri și reviste citite cu nesat și alți scriitori pe lîngă cei aflați în manualele școlare, și scrișul celor găsiți prin strădanii proprii avea parcă un farmec aparte. Toți însă mă ajutau să descopăr, alături de lumea reală în care trăiam, o lume nouă, deopotrivă văzută și nevăzută, supusă la

pipăit sau numai simțită ca un fior prezent. Înțelegeam că această lume este făurită de om, în planul artei, din nimic, asemenea Ziditorului celor „văzute și nevăzute” din Geneză. Mi se părea că cele două „Faceri” țineau în egală măsură de domeniul Miracolului și ispita de a pătrunde sub pecetea tainei creștea nestăvilită în cugetul meu. Cum era firesc pentru un copil aflat în pragul adolescenței, singura cale spre împărtășirea din acest Miracol mi-o ofereea poezia deplinei sincerități, melodioasă și accesibilă, a lui Traian Demetrescu și a Elenei Farago, care vorbea direct sensibilității mele și mă pregătea pentru gustarea marilor simfonii ale armoniei eminesciene de mai târziu. Nu-mi amintesc prin ce numere vechi de reviste craiovene (poate „Flamura”? poate „Năzuința”? poate „Ramuri”?) am dat într-o zi peste cîteva poeme semnate: N. Milcu, dar știu că ele m-au fascinat. Întîlneam acolo o tulburătoare împletire a setei de viață cu presimțirea sfîrșitului apropiat, a iubirii cu moartea, sentimente pe care poetul nu le clama în imprecății și răzvrătiri, ci le rostea în șoapte, ca pe un cîntec murmurat numai pentru sine, cu împăcarea izvorîită din încrederea dăinuirii sale în florile și arborii din preajmă. Cuprindeau acele versuri un fior autentic, mărturisit cu discreție, în cuvinte simple, a căror înțelegere nu-mi era stînjinită de nici un obstacol: „Sînt tot ce este cîntec. Sînt vrajă care doare, / Tot ce-i miros de floare, lumină de culori, / Sînt strașina ce pică de lună, peste flori / ... / Și-acum din depărtare în depărtări mă pierd / Iar cîntecele mele le cîntă-un om pe drum... / Și nu știe ce cîntă... / Și plec ducînd în spate / O traistă de-ntuneric pe un toiaș de fum.” Și: „Ascult în gînd tristețea picurînd / Cum cad uscate roadele din pom.” Sau: „Și e atîta noapte, aici, în casa-n care / de-acuma niciodată nu se va face ziua.” Asemenea versuri vorbeau nemijlocit inimii mele care abia se desprindea, pe nesimțite, de sub zodia fericită a copilăriei.

N. Milcu

Spre sfîrșitul lui mai sau la începutul lui iunie 1933, am avut privilegiul să-l văd pe poet chiar pe coridoarele liceului nostru. Trecea, prin învălmășeala elevilor aflați în recreație, către cancelaria profesorilor. Era înalt și subțire, cu fața palidă, cu ochii mari și verzi, adînciți în orbite și înconjurați de cearcăne fumurii, pășea legănat ca o trestie unduitoare sub adierea vîntului. Am văzut în el o ființă aparte, desprinsă de lumea obicinuită și împovărată de cine știe ce har sau blestem de taină. Mi s-a părut că într-adevăr asculta „tristețea picurînd” și că mergea „purtînd în spate o traistă de-ntuneric pe un toiaș de fum”, spre a se depărta de „casa-n care de-acuma niciodată nu se va face ziua”... În toamnă, după re-deschiderea cursurilor, cam pe la sfîrșitul lui septembrie, am aflat că poetul pe care-l văzusem o singură dată și numai în treacăt se stinsese în sanatoriul Leamna, de lîngă Craiova, răpus de tuberculoză. Vestea ne-a adus-o profesorul C.D. Fortunescu, cel care-i fusese das-

căl și lui Milcu, îi încurajase începuturile literare încă din școală, urmărindu-i apoi și sprijinindu-i activitatea prin revista sa „Arhivele Olteniei”, cu o dragoste de părinte. Glasul veneratului nostru profesor tremura evocînd pe liceanul talentat, ai cărui părinți se trăgeau din părțile Tismanei: eram incredințat că îl vede încă, în uniformă de elev, așezat în vreuna din băncile clasei noastre și băgam de seamă că ochii îi clipeau mai des ca de obicei, luptîndu-se să strivească o lacrimă între gene. Poetul terminase liceul „Carol I” din Craiova, își luase licența în litere și filozofie la Universitatea din București, se bucurase de prețuirea criticului Mihail Dragomirescu, fusese profesor la liceul pe care-l absolvise și la Cîmpulung-Muscel (transferat pentru îngrijirea sănătății), apoi venise iarăși în Cetatea Băniei, ca să moară pe un pat al sanatoriului de tuberculoși de pe malul Jiului, cînd mai avea două zile ca să împlinească treizeci de ani. Ascultam într-o liniște aproape sacră cuvintele îndurerate ale dascălului nostru și cred că atunci încolțea în cugetul meu convingerea pe care o împărtășesc și astăzi că, odată cu moartea unui poet, moare o lume întreagă...

Am găsit, în lunile următoare, cele două volume de versuri publicate de Milcu: „Grădina de sîdef” (editura Casa Școalelor, 1926) și „Fluerul lui Marsyas” (editura revistei Flamura.

1927). N-am dat niciodată peste volumașul de povestiri „Din taina sufletului”, pe care-l tipărise, pe cheltuială proprie, în 1922. Aceeași sensibilitate, aceeași discreție a expresiei lipsite de retorism, aceeași limpezime a imaginilor pure și a metaforelor delicate, care mă fermecaseră în versurile sale răzlețe întâlnite prin reviste vechi, mă întâmpinau aproape la fiecare pagină și în cele două volume. Îndeosebi ciclul „Cîntece din mormînt” din „Grădina de sîdef” mi s-a părut atunci (și mi se pare și azi!) că exprimă toată substanța poeziei lui N. Milcu: „...Colea, în micul tîntirim, mormîntul/ — Cînd vei veni cu pași șovăitori —/ Va fi așa-nflorit, de parcă-n iarbă/ Am adormit cu sînul plin de flori...” Și: „Iar luna bate-n coastă. Crucea mea/ Cum își răsfrînge umbra pe pămînt,/ Eu însumi parcă, printre flori, te cer/ Cu brațele deschise, — din mormînt...” Sau: „Pe lespezi, plină de miros, o floare/ Se varsă pe mormînt, — ca un ulcior./ Și peste mine pasările-n zbor/ Își scutură aripile de soare...// Iar noaptea toată umbra se adună/ În jerbe mari de-asupra groapei mele./ ...// Și nici o șoaptă-n aer nu s-aude./ De-atîta lună florile par ude.../ Sălcimii plîng pe-alee-mbrățișate...” (Peste aproape două decenii, aveam să întîlnesc această elegie reprodusă în mare parte de G. Călinescu în „Istoria literaturii române...”, pentru a-și ilustra opinia despre lirica poetului oltean: „Poeziile lui N. Milcu („Grădina de sîdef”), străbătute de presentimentul morții, nu ies din monotonia unei melancolice lividități. Însă paloarea dă o fizionomie expresivă. Setea de viață ia forma unui panteism discret, în care domină vegetalul cu miros delicat...”.) Și mai ales: „A plîns pe-a-proape cineva, — dar pașii/ S-au îndreptat, încet, spre alt mormînt...// M-a fulgerat prin lespezi un fior./ Am vrut să plîng, și să te chem, să strig!/ Și-am înțeles că nu mai vii de-acuma...// În noaptea asta-n raclă mi-a fost frig”.

M-am împărtășit apoi, de-a lungul anilor, cu marea poezie a lui Eminescu, a lui Arghezi și a celor trei iluștri B din împărăția liricii românești (Bacovia, Blaga, Barbu), căreia i-am datorat admirația mea exaltică; sinceritatea de simțire și simplitatea de expresie a versurilor lui Milcu au continuat totuși să-și murmure cantilena lor elegiacă în sufletul meu. Am cunoscut, într-o jumătate de veac, zeci și zeci de poeți, de la neîntrecutul vrăjitor al „cuvintelor potrivite” la Geo Dumitrescu și Ștefan Aug. Doinaș și pînă la cele mai tinere generații de stihuitori; chipul lui N. Milcu, întrezărit numai o clipă în primăvara lui 1933, a rămas însă în memoria mea singura imagine a Poetului. Nu numai a poetului pe care Lovinescu mărturisise, în 1927, că l-ar fi numit „ultimul trubadur” dacă nu s-ar fi gîndit „că această specie este, în realitate eternă”, ci a Poetului dintotdeauna...

Continuînd să citesc tot ce-mi cădea sub ochi, începusem să însăilez și eu versuri naive, alegîndu-mi modele de urmat dintre poeții aflați în manualele școlare. În primăvara

lui 1934, doi colegi dintr-o clasă superioară, care aveau să devină reputați italienisti Alexandru Balaci și prețuitul traducător de poezie franceză Aurel Tita, au publicat în revista „Ion Maiorescu” primul meu pastel, a cărui atmosferă era prea mult îndatorată poeziei lui Șt.O. Iosif. Către sfîrșitul aceleiași an, am avut parte de o întîlnire cu urmări nebanuite atunci pentru întreaga mea viață. Pe la începutul lui decembrie, într-o după-amiază, cînd mă întorceam de la liceu spre casa unde eram găzduit, am văzut în vitrina unei tutungerii un volumaș din „Colecția celor 15 lei”, proaspăt tipărit pe hîrtie ieftină, de ziar: „Chira Chiralina” de Panait Istrati. Citisem cîteva articole despre autor, unele elogioase, altele pline de injurii, știam că publicase cu succes răsunător mai mult de o duzină de volume în limba franceză și vreo patru sau cinci în românește, dar nici unul nu ajunsese în mîinile mele. Am cumpărat în grabă cartea și, pînă seara, am citit-o pe nerăsuflăte. Cînd am ajuns la ultima filă, eram de-a dreptul năucit: nimic din ce citisem pînă atunci nu mă tulburase cum m-a tulburat „Chira Chiralina”. Lumea care se zbătea de moarte și visa cu nesaț bucurii simple, suferea crîncen și se desfăta fără măsură în acele pagini incandescente, îmi era necunoscută. O sete sălbatecă de viață, o neîmămurită dragoste față de toți dezmorșenii pămîntului, o năzuință neînfîrîntă de a trăi după îndemnul inimii, o ură naprasică împotriva a tot ce îngrădește libertatea omului se revărsau ca lava unui vulcan în erupție din fiecare pagină a cărții, tulburînd cugetul meu de adolescent. Săptămîna care a urmat am trăit-o aproape buimac, alergînd după alte cărți ale lui Panait Istrati. N-am izbutit să găsesc nici una. A venit vacanța și m-am întors în satul natal dintre dealurile vîlcene, coplesit de simțăminte stîrnite în sufletul meu de volumașul acela modest, pe care l-am păstrat cu scumpătate pînă azi.

Am trăit apoi întîmplări pe care Gala Galaction — cînd i le-am povestit, mult mai tîrziu, într-un ceas prielnic confesiunii — m-a sfătuit să le socotesc providențiale. Tipărisem în toamna aceea, la îndemnul cîtorva dintre bunii mei dascăli, o minusculă plachetă de versuri, intitulată pueril „Încrustări pe-un strop de rouă”. Întîmpinată cu explicabilă simpatie de colegi și cu exagerată îngăduință de unii profesori, această plachetă cu versuri de o certă banalitate mi-a adus și o răsplată negîndită: întîlnirea cu tînărul scriitor Bogdan Amaru. Vilcean ca și mine, dăduse din întîmplare peste „Încrustările” mele și, venit de sărături la o soră a lui în Giulești, sat aproape vecin cu Stănești, mi-a ținut să cunoască pe adolescentul stihuitor. M-am trezit cu el, pe o zi însoțită de iarnă, în ușa casei părintești. Un tînăr mărunt de statură, firav, cu o față prelungă, cu pistrui pe nas, îmbrăcat într-un palton cam neajutorat pentru gerul de afară, purtînd pantofi scilciați și pălărie ponosită. Îi întîlnisem semnătura în revista studenților vil-

Bogdan Amaru

ceni „Cuvîntul nostru”, prin publicațiile ieșene „Tot” și „Cadran”, iar în ultima vreme în marile cotidian „Dimineața”. Cuvintele lui prietenești mi-au spulberat stînjeneala și parcă au anulat diferența de vîrstă dintre noi. M-am grăbit să-i mărturisesc, cu entuziasmul pe care numai la 15 ani îl ai, toate gîndurile și sentimentele ce-mi fremătau în minte și în inimă de la citirea „Chirei” și venerația purtată celui în stare să scrie asemenea carte. Nutrea și el aceeași admirație față de scrisul lui Istrati, pe care îl cunoscuse și din cărțile căruia citise mai multe. M-a întrebant:

— Ai cu ce să-ți plătești trenul pînă la București și înapoi, ca să te duc să-l poți vedea?

Mi s-a părut că mi se deschid toate palatele din basmele copilăriei și am simțit cum îmi cresc aripi. I-am răspuns, fără să clipesc:

— Am!

N-aveam. Dar maica mea, repede înduplecată, a rupt din puțina ei agoniseală și mi i-a dat. În Capitala țării puteam fi găzduit cîteva zile la un consătean, îngrijitor la o instituție în imobilul căreia i se repartizase o cămăruță, la subsol, drept locuință.

Cu Bogdan Amaru am făcut drumul la București, curînd după 1 ianuarie 1935. El m-a dus din Gara de Nord pînă la primitoarea mea gazdă și el a venit să mă ia de acolo, a doua zi, călăuzindu-mi pașii prin forfota Capitalei către strada Paleologu, de pe lîngă Calea Moșilor. Am urcat amîndoi scările unui bloc pînă la etajul al cincilea, unde Amaru a sunat la o

ușă de apartament. Ne-a deschis tînăra soție a scriitorului, doamna Margareta Istrati, din a cărei înfățișare de atunci mai stăruie în amintirea mea, după cincizeci de ani, niște ochi mari și frumoși, de o neumbrită seninătate. Ne-a condus spre camera de lucru a scriitorului, rugîndu-ne în șoaptă să nu-l obosim prea mult.

Acolo l-am văzut pentru întia și ultima oară pe Panait Istrati. Șe-dea întins pe un soi de divan, alături de birou. Mi s-a părut înalt, cu un trup descărnat, cu fața osoasă marcată de adînciturile de sub pomeții obrajilor, o frunte înaltă și dreaptă brăzdată de riduri și sprijinită pe arcade proeminente, ale căror sprincene stufoase străjuiau niște ochi cufundați în orbite, cu privire blîndă, bîntuită totuși de febre lăuntrice. Pielea palidă a chipului strălucea uneori, scaldată de sudoare. Respira cu greutate și din cînd în cînd cuvintele i se pierdeau sub o ușoară gîfială, pe care se străduia să o biruie. Cu toată lipsa mea de experiență, am înțeles că omul era mult mai bolnav decît mi se spusese. Îl priveam copleșit de gîndul că în pieptul acela ros de tuberculoză clocotiseră nu numai pasiunile lui, ci și toate patimile personajelor din cărțile sale. Spunîndu-i lui Istrati că sînt un elev de liceu împătimit de lectură, că însăilez versuri și că, răvășit pînă în adîncul sufletului de „Chira Chiralina”, făcusem drumul din satul meu oltenesc pînă la București numai spre a cunoaște pe omul care scrisese acea carte tulburătoare, Bogdan Amaru mi-a ușurat spovedania. I-am istorisit, cam deslînat, cît de vii trăiesc în cugetul meu frumoasa Chiralina, „șarpe ce-nvenină, pui de curvîștină”, chinulul Dragomir-Stavru, pătimașă lor mamă, Cosma și celălalt frate, neînduplecați îngeri ai răzbunării, țiganul Trandafir, pungaș de iarmaroace doar spre a spori cu cîte un galben la fiecare șase luni salba țigăncii iubite, înțeleptul Barba Iani și toată viermuiala de cerșetori, hoți, tîrfe, pederăști, escroci, haimanale, care colcăie în paginile cărții sale. Mi-a cerut lămuriri despre familia mea; i-am spus că tatăl meu murise pe cînd n-aveam încă doi ani, că maică-mea muncește din răsputeri pentru ca eu și soră-mea să putem învăța carte. Nu sînt în stare să povestesc despre ce a vorbit atunci Panait Istrati, uitînd de boală, înflăcărîndu-se, oprindu-se să-și tragă răsufierea sugrumată, pentru ca apoi iarăși să se înflăcăreze și iarăși să gîfîie. Spusele lui din ziua aceea mi s-au îngemănat în memorie, de-a lungul unei jumătăți de secol, cu fraze citite între timp. De o singură frază sînt sigur că am auzit-o rostită de gura lui. A spus-o aproape scrișnind și cu ochii împăienjeniti de febră și de lacrimi:

— Citește cit vrei, mizgalește hirtia cu tot ce-ți trece prin minte și crezi că trebuie împărțait și altora, trăiește cum te taie capul, chiar dacă va fi să-ți l spargi; dar un singur lucru sa nu faci niciodată, băiete: să nu-ți omori mama pentru himerele tale, cum am omorît-o eu pentru visurile mele!

„Restul a fost tăcere”. O tăcere mai grăitoare decît tot ce se spusese înainte. Cum s-a sfîrșit întîlnirea cu Panait Istrati nu mai știu. Despărțirea de nefericitul mare scriitor a fost învaluită repede în mintea mea de o ceață furtivă, pentru a rămîne, ca în poezia lui Baudelaire, „...un rêve./ Une ébauche lente à venir,/ Sur la toile oubliée...” („Une charogne”).

Bogdan Amaru m-a dus înapoi la ospitalierul meu consătean. Peste două zile, tot el m-a însoțit la gară și, înainte de plecarea trenului, mi-a dăruit prima carte alcătuită de Istrati direct în românește, „Trecut și viitor” (editura Renașterea, 1925), atrăgîndu-mi atenția că pe pagina 125 există, scrise cu cerneală roșie de mîna autorului, șapte rînduri care ar putea interesa cîndva istoria literară. Era pagina cu titlul povestirii „Cine e autorul lui Hamlet?”, sub care Panait Istrati însemnase precizarea: **în franțuzește e mai bine, căci am plivit-o de orice „artă cu tendință”./ Am uitat să-ți spun că „Pescuitorul de bureți” a fost scris în românește și prost tradus de mine în franțuzește.** Nu mi-a spus cui îi fuseseră adrese acele rînduri. Mai tîrziu, după ce intrasem în presa bucureșteană și ajunsesem să cunosc cît de cît viața literară românească din deceniul al patrulea, m-a cuprins bănuiala că Amaru primise cartea de la prietenul și ocrotitorul său George Mihail Zamfirescu, căruia îi fusese dăruită de Istrati cu prilejul convorbirii avute de cei doi scriitori și relatată de autorul „Domnișoarei Nastasia” în revista „România literară” de sub direcția lui Liviu Rebreanu (numărul din 6 mai 1933).

Pe Panait Istrati l-am lăsat în patul lui de suferință, măcinat de oftică; de Bogdan Amaru m-am despărțit pe peronul Gării de Nord, unde a ținut să rămînă pînă la urnirea

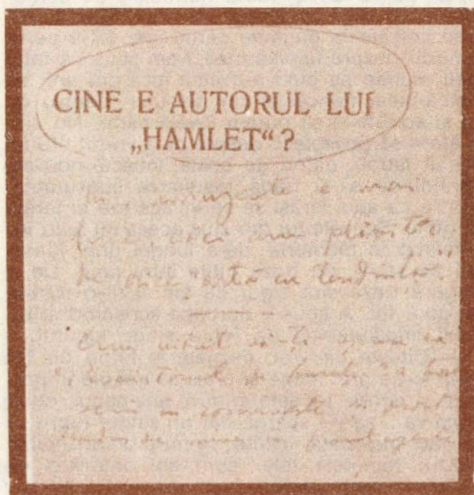
Panait Istrati văzut de Dan Băjenaru

trenului, ca să-și fluture mîna prietenește. Din acel început de ianuarie 1935 nu aveam să mai văd pe nici unul dintre ei. Peste trei luni, la 16 aprilie, Panait Istrati se stîngea ca o făclie care arse cu prea mare intensitate întru zămislirea operei sale și își găsea odihna rîvnită la cimitirul Bellu. În vara anului următor, ros și el tot de tuberculoză, Bogdan Amaru se ducea în pădurea Pantelimon și își înfigea în piept, pînă-n plăsele, lama unui cuțit, pentru ca la sfîrșitul lui octombrie 1936 să-și dea sufletul într-un spital bucureștean, iar trupul să-i fie redat humei din satu! natal, așezat „la un strănut și o praștie de Carpații vilceni”...

NOTE

1 Profesor de limba franceză, autor de manuale didactice pentru licee, animator neobosit al vieții culturale, din Craiova în perioada interbelică, C.D. Fortunesco (1874—1965) înființase împreună cu viitorul matematician G. Țițeica — încă de pe cînd erau elevi la Școala Centrală, în 1892 — **Revista școlii**, în paginile căreia a debutat poetul St. O. Iosif; a participat la întemeierea revistei **Năzuința**, iar în 1922 a fost secretarul de redacție al importantei reviste **Arhivele Olteniei**, pe care apoi a condus-o, din 1926 pînă în 1943. În această revistă (reinviată în 1981, sub egida Centrului de științe sociale din Craiova) el însuși a publicat sute de articole, cronici, recenzii și note asupra istoriei, științei, literaturii și artei oltenene, atrăgînd în așa și colaborarea unor carturari de seamă, ca: N. Iorga, Ch. Laugier, C.S. Nicolăescu-Plopșor, G. Vălsan, I. Andriesescu, I.C. Filitti, A. Sacerdotianu, Iuliu Moșil, M. Theodorian-Carada, O.G. Lecca, D. Tudor, D. Berciu, Emil Vîrtosu, Al. Bărcăcilă, Vasile Mihailescu, Ion Ioanșcu, C.V. Obedeianu, T. Bulat, C. Gherota, I. Minea, N. Gh. Dinculescu, precum și a multor scriitori, folcloriști și oameni de artă.

2 Unul dintre pseudonimele scriitorului N. Batzară. Născut în 1874, la Crusova, în Macedonia, profesor la școlile macedonene, întemeietor al ziarului scris în dialect aromân **Deșteptarea**, din Salonic (1908), ministru în guvernul constituțional al „Junilor turci”, N. Batzară s-a stabilit în România, după războiul balcanic, consacîndu-se ziaristicii și literaturii. A publicat numeroase volume: **Spovedanii de cadine. Din lumea Islamului — Turcia Junilor turci** (cu o prefață de N. Iorga), **Turcoaiacele, Sărmana Leila, Colina îndrăgostiților, Omul întors din rai, România văzută de departe** etc. Dar marea popularitate pe care a cunoscut-o între cele două războaie mondiale i-a adus-o literatura scrisă de el pentru copii și strînsă în volumele: **Isprăvile lui Haplea, Lir și Tibişir, Comoara cu povești, Inelul pierdut** — cele mai multe fiind semnate cu pseudonimele Mos Nae și Ali Baba. A condus publicațiile **Dimineața copiilor** (1924—1937) și **Universul copiilor** (1937—1944), editate de cele două mari cotidiane ale vremii. A murit în 1952. În ultimii ani au fost reeditate cîteva din scrierile lui pentru copii.

3 Prozator, caricaturist, pictor, dramaturg, cineast, regizor (1901—1972). A publicat: **Funeralii naționale** (schite și nuvele), **Poveștile unchiului meu** (povestiri), **Noaptea de cloroform** (schite), **Cătușă de aur** (roman), **Haplea la stăpin** (teatru pentru sateni însoțit de un caiet de regie) etc. A scris zeci de scenarii pentru teatrul radiofonic, piese pentru copii și a creat, în 1927, primul lung metraj de animație românesc, avându-l ca personaj principal pe Haplea. — film pentru care a lucrat singur câteva mii de desene. Desprins din vasta galerie a personajelor zămislite de fantezia populară, amestec insolit de candoare și suferință, Haplea dobîndise o fizionomie de neuitat, sub penelul lui Marin Iordă, în 1924, spre a împodobi paginile din mijloc ale revistei **Dimineața copiilor**: un omuleț cu nas borcanat și ochi vii ca două mărgele, care-și pastrase chiar la maturitate psihologia folclorică de „Mitică” adolescentin. Multilateralitatea manifestărilor artistice ale lui Iordă a fost stimulată de prietenia și colaborarea sa îndelungată cu Victor Ion Popa.

4 Profesor de geografie, scriitor, membru al Societății Scriitorilor Români și, ulterior, al Uniunii Scriitorilor din R.S. România (1894—1975). A întemeiat și condus în Craiova publicațiile de cultură **Foaie pentru popor** (1921—1922) și **Vatra** (1929—1930), împreună cu C.S. Fațătel și Al.C. Calotescu-Neicu) și a făcut parte din comitetul de conducere al revistei **Năzuința**. În 1926, fiind director al Teatrului Național din Craiova, a organizat spectacole în școli, la sate și în cazarmi, cu un repertoriu adecvat. Maestru al genului scurt, a publicat numeroase volume de schite și nuvele: **Cum s-o despărțit tanti Veronica**, **Castelul preteșei**, **La hotarul dobrogean**, **Filimon Hincu**, **Poveștile lui conu Costachi Stupcan**, **Însăilări**, **Surpriza**, **Signor Verhelot**, **Socoteli greșite**, **Examen de bacalaureat**, **Monumentul eroilor**, **Tucu**, **Reprezentanța de adio**, **Beller îndrăgostit**, **Escapada**, **Împăcare** (selecții apărînd în **A deraiat un expres** — 1967, **Escapada** — 1968, **Stea de cinema** — 1971) și romanul **Viltori** (1958).

5 Profesor de limba franceză, poet, prozator, eseist, traducător. În afara de principalele reviste craiovene, a colaborat la mari publicații din Capitală: **Adevărul literar și artistic**, **Convorbiri literare**, **Viața românească**, **Vremea**, **Cuvîntul liber**, **Rampa** etc. A tipărit volumele: **Poteci în lăuntru meu** (poeme, 1932), **Desmetrice** (nuvele, 1935), **Meandre** (versuri, 1938). A tradus din poezii Charles Baudelaire, Gérard de Nerval, Jean Racine, Edmond Rostand, Paul Valéry, Emil Verhaeren.

6 Profesi de limba română, au publicat în colecția de înaltă rigoare științifică îngrijită de N. Cartoian, „Clasicii români comentari”, două volume din nuvelele, schitele și notele critice ale lui I.L. Caragiale, cu un substanțial studiu despre tematica și stilul prozei caragialești. T.D. Maruță a mai publicat culegeri de folclor și studii de lingvistică.

7 Profesor de limba română. T. Păunescu-Ulmu (1903—1973) a făcut parte din conducerea revistelor craiovene **Fiamura**, **Suflet românesc**, **Pleiada**, **Năzuința românească**. A publicat volumele: **Viața tragică și românească a lui Eminescu** (1928), **Poeme alese** (1934), **Problema Eminescu** (1938), **Poetul Ion Pillat — Contribuții critice** (1947).

8 Revistă întemeiată în 1922 de George Baiculescu, C. Fara, Adrian Pascu, C.S. Nicolaescu-Plopsor, G. Teodorescu-Romanași, la care au colaborat și Elena Vacarescu, Elena Farago, Mihail Dragomirescu, N. Cartoian, Gib Mihaescu, Ion Pillat, V. Voiculescu, Radu Bouraeanu. A apărut, cu interurperi, pînă în 1928.

9 Publicație de literatură, știință, arte, apărută în 1922, sub conducerea unui comitet de direcție alcătuit din Elena Farago, G. Murnu, Ion Dongoroz, C.D. Fortunesco, C. Gerota și I.B. Georgescu. Ulterior, comitetul s-a destrămat și revista a trecut sub conducerea hispanistului Al. Popescu-Telega. Neaderind la nici un curent literar, **Năzuința** a fost publicația craioveană cea mai deschisă întregii vieți literare din epoca respectivă, în paginile ei publicînd, în afara condeiilor locale, scriitori remarcabili: G. Bacovia, Ion Barbu, Victor Eftimiu, Simion Mehedinți, Ramiro Ortiz, Camil Petrescu, Ion Pillat, Perpessiciu, V. Voiculescu, G.M. Zamfirescu, Gh. Braescu, G.M. Vlădescu. A purtat o vreme titlul **Năzuința românească** și si-a încetat apariția în 1929.

10 Revistă literară, inițiată de editura craioveană cu același nume, a apărut sub conducerea criticului D. Tomescu din noiembrie 1927 pînă în februarie 1928. Militînd pentru o artă tradiționalistă, conducătorul publicației a știut totuși să-și asigure colaboratori de certă valoare: Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, C. Radulescu-Motru, Cezar Petrescu, Ion Agărbiceanu, Gib Mihaescu, Ion Pillat, V. Voiculescu, Alexandru Marcu, N.M. Condiescu, Em. Bucuța.

11 Vechea revistă craioveană **Ramuri** nu a apărut între anii 1930 și 1933.

POEM APROAPE LIPSĂ

*acest poem nici n-aș fi vrut
să-l scriu
s-a năruit în mine un pustiu
de n-aș avea părinți nici
n-aș mai fi
zîmbetul tatei lacrima de mumă
pe străzi mă nascocesc — contur
de brumă*

*aceste versuri nici nu le-aș mai scrie
sînt doar schițat pe-un petec
de hîrtie
desen năîng și năclăt
în vînturi
numai iubirea dulce de la frați
mă poartă peste pași degerați*

*acest poem de fapt nici nu e scris
ca o sămîntă doarme într-un vis
al pruncului aromitor
ce-l legăn
cînd ne-om trezi n-oi mai simți
cum ară
adînc prin umeri vîntul de la țară*

ALECSANDRU VĂDUVA

BALADĂ

*Eu mi-s fecior făcut în cînt
și dintr-o fiță-am supt pămînt
și cu cealaltă vale-deal
și-un piept de spart pentru Ardeal.*

*În datini scrise greu cu sînge
m-or înfășat a nu mă frînge.
Și maica-mi arăta pe porți
un călîndar făcut cu morți.*

*Și iarăși vale, iarăși deal
cînd nasc românele-n Ardeal.*

AUGUSTIN FRĂȚILĂ

DEJUN ÎN ALEEA VULPACHE

(fragmente de jurnal)

Ca spectator, nu ca actor, am asistat la diverse evenimente care, la vîrsta mea de azi, de 80 de ani, mi se par vrednice de a fi împărtășite celor ce s-au născut de cîteva

decenii doar, sau care încă nu s-au născut.

Încerc să fiu cît mai obiectiv, în limitele omenescului și pe cît mă ajută memoria, care poate fi uneori

trădătoare. Totuși, există anumite repere, fapte cruciale care sunt atît de pregnante încît memoria, șocată, rămîne fidelă de la sine și credincioasă sie înseși.

27 noiembrie 1938. E ziua mea. La Băneasa, ai mei au o proprietate unde îmi voi serba onomastica. Locul e cum nu se poate mai potrivit. O vilă mai mărișoară în mijlocul unei păduri cu alei trasate anume pentru raite cu bicicleta. Tatăl meu vitreg, inginerul Aurel Ioanovici, antreprenor, constructor, profesor la Politehnică etc., etc., vine aici în fiecare dimineață și pedalează, pedalează... timp de o oră. Pe urmă întinerit, reconfortat, pleacă. Se duce la multiplele lui treburi, iar ferma rămîne la dispoziția mea și a celor patru sprezece cîini pripașiți aici. Ai mei au o mare simpatie pentru cîini pribegi. Și fără prejudecăți rasiale. Să nu fie niște javre prea mici, și-atît.

Haita de la fermă e constituită numai din dulăi grași, pătrați în piept și conștienți de obligațiile lor. Mușcă și rup pe oricine. Șeful lor e Pix, un dulău bălțat cu urechile rupte în lupte glorioase. Pe mine mă tolerează, dar atît. Am încercat să-l îmbunuez. „Pix, dragă Pix”, — l-am chemat cu un zîmbet fals, oferindu-i totodată un cotlet. Fără să se gudură, fără să miște din coadă, Pix a mîncat cotletul și... mi-a arătat colții. N-am mai insistat. Și-atunci m-am întrebant dacă acești dulăi nu reflectau lumea necruțătoare și agresivă în mijlocul căreia mă învîrteam.

Nu-mi trebuie avocați care să-mi explice Constituția, am nevoie de dulăi care mușcă și... eventual latră. Cine spune asta? Carol al doilea zis buzatul — stînd de vorbă cu Cezar Petrescu — pe atunci director al ziarului **România**. A fost o vreme cînd regele era subjugat de farmecul lui Cezar. Și nici nu e de mirare pentru cei care l-au cunoscut pe scriitor. Lucrurile au mers pînă acolo încît Carol i-a dăruit lui Cezar o pereche de butoni de manșete cu cei doi „C” încîrligați. I-a plătit și datoriile de la jocul de cărți. Aici Carol își trăda firea calică de adevărat Hohenzolern. Oamenii palatului au lansat zvonul că se desființează ziarul **România** și că Cezar Petrescu este în

dizgrație... Atunci cămătarii din Dudești s-au grăbit să vîndă polițele lui Petrescu cu mari reduceri. „Ți-am plătit polițele, — i-a spus regele lui Cezar. Banii ți-i voi reține din drepturile de autor”... Nemaipomenit! Reținerile s-au făcut **la valoarea nominală**, iar Fundațiile Regale — editura — cîștiga 100 la sută. Cezar, care îmi povestea toate astea, n-a știut niciodată precis la ce intrigi, la ce viclesuguri a recurs tandemul Lupeasca — Urdăreanu. A fost „luxat” pe nesimțite. Personal sunt convins că Cezar s-a eliminat singur din anturajul și din intimitatea regelui, pentru că era o gură spartă. Regii, toți regii, nu suportau indiscreția... Saint-Simon spunea: „Il savait garder le secret!” (Știe să păstreze secretul)... Cezar nu știa...

Cînd l-am întîlnit pe Armand Călinescu mi-am amintit de vorbele regale. Nu e un dulău, mi-am spus atunci. E un cățel răutăcios — pe franțuzește s-ar fi spus „un roquet rageur” (o jaură furioasă?). De Constantin și Elena — mai 1939 — am fost invitat la familia Bușila. Foarte bogați, aceștia își inaugurasă casa ridicată chiar în fața palatului Malaxa. Tirziu, pe la ceasurile unsprezece, au apărut Armand Călinescu și Alexandru Duiliu Zamfirescu, ministru la externe. Amîndoi erau în frac și cu toate decorațiile posibile. Veneau de alături, din aleea Vulpache, unde o felicitaseră pe „Duduia”. Erau în mare tînută. Dar Armand — sau cum îi spunea în ironie Virgil Madgearu, „Charmant” Călinescu — nu putea să bănuie tragedia care îl pîndea și care avea să se producă peste cîteva săptămîni...

Nu prea înalt, cu o tînută marțială, cu părul alb des, bine îngrijit, strict încheiat într-o haină la două rînduri, Costache Flondor, „martorul” acestor întîmplări, de la care știu toate acestea, era un perfect K.U.K. vienez. La Viena gloriilor apuse, inițialele K.U.K. însem-

nau **Kaiserlich und Königlich**, imperial și regal. Astăzi, ajuns în gura vienezului, cuvântul a luat o semnificație mai peiorativă, de ceva răsuflat, arhaic. Dar la Costache Flondor rigoare, severitatea stilului K.U.K. se topeau deodată într-un zîmbet atît de spontan, de deschis, încît puțini rezistau farmecului său.

Născut prin anii '70 ai veacului trecut, Costache Flondor a avut un rost, o slujbă pe lângă curtea imperială vieneză. Nu era șambelan sau Kammer-Herr, — să nu exagerăm nimic! mi se povestea, dar cînd Franz-Josef pleca în Bucovina la vînătoare, Flondor îl însoțea. Codrii Falcăului, vîzuirile cu urși uriași, colțurile unde ieruncile, cocșii de munte fac nuntă, n-aveau secrete pentru bătrînul moldovean. Căci așa se prezentau toți Flondorii. Răzeși, crescuți la coarnele plugului, au fost ridicați la „baronie” de către casa de Habsburg-Lorena. „Dar toate astea s-au petrecut demult. Înainte de potop!” Pentru Flondor, **Potopul** era războiul din 1914. „De atunci, — declara el cu violență — toate s-au dus”. Din bună-cuviință, naratorul nu poate să spună unde, deși adresa denota cunoașterea limbii noastre „crude”.

Pînă să ajungă Flondor intendent al palatului regal, a trebuit să treacă prin multe... A făcut războiul din 1914, l-a văzut pe Franz-Josef dus în cripta Capucinilor, l-a cunoscut pe „Vișătorul Carl”, ultimul împărat al Austriei. Pe urmă, l-a ajuns revoluția la Viena. „Bande de soldați rupți, flămînzi și foarte supărați, — repet cuvintele lui, — distrugau tot! Nu mai aveau nimic sfințit! Uitaseră de jurămîntul dat majestății sale!” Aici, din nou vocea lui Flondor devenea solemnă. „Numai cu mila celui de sus, am ajuns la Storojineț. Aici am găsit liniște, ordine și cetățenia română. M-am bucurat și totodată m-am gîndit că e datoria mea să mă prezint în audiență la regele Ferdinand. Am fost primit, dar n-am înțeles niciodată de

ce majestatea sa părea atît de amuzată. Cu greu își stăpînea zîmbetul... Mi-a oferit un trabuc, iar bravul Buchman, secretarul său particular, mi-a promis că va avea grijă de mine. Ulterior am aflat că demersul nu mai era la modă”.

Peste puțin, Buchman a dovedit că e om de cuvînt. Flondor a primit o înștiințare oficială, prin care era numit administrator la palat. Era un post subaltern, dar totuși foarte învidiat. În administrația coroanei, lumea nu se omora cu munca, iar salariile erau ceva mai ridicate decît la stat. Mai era și onoarea... „E de la palat!” — se șoptea cu sîfală. Pentru a se menține, Flondor avea deci de luptat.

Dar a intervenit o împrejurare fericită. Abia întors din Franța, — își detronase fiul numai de cîteva săptămîni, — regele a avut nevoie de cineva care să cunoască bine latina, pentru a da un răspuns Papei de la Vatican. „Apelați la Flondor” i-a spus cineva lui Puiu Dumitrescu, secretarul regelui. „A absolvit Terezianum-ul, a fost premiant la latină!”

Regele l-a convocat și a crezut că visează. Scrisoarea adresată Papei evoca toată tradiția monarhiilor apuse...

— Credeți că e la înălțimea cerută?

— Sînt sigur, Sire!

Așa răspunsese Carol Quintul, Papei din epoca lui.

Impresionat, regele a binevoit să-i zîmbească și să-i spună:

— Ne vom revedea!

Ultimele cuvinte erau „aghiazmă de curte”. Flondor, în această privință, nu-și făcea iluzii, dar cînd a început marea epurare de la palat, pe listă, la numele lui Flondor a apărut un „nu” al regelui. Și de Flondor, nu s-a mai legat nimeni.

Dar a mai intervenit ceva. La un concert, el a fost prezentat Lupeascăi, căreia i se mai spunea și „Duduia”.

este puțin timp, Flondor a fost invitat la ea la ceai în aleea Vulpache. Asemenea invitații se făceau numai cu aprobarea regelui.

lui.

— A fost la ceai în Vulpache, — era o vorbă care cîntărea greu prin anii 1937, '38, '39 și chiar '40.

Puiu Dumitrescu, secretarul regelui, cel care altădată făcea și desfăcea guverne, nu mai exista! Fusese aruncat peste graniță din lucrătura lui Ernest Urdăreanu. Acum țara era la discreția regelui și a lui Urdăreanu. „Dar „Duduia” — ar putea să întrebe unii — nu avea nimic de spus?” — „Avea, dar tangențial” — îmi spunea vărul meu Cancicov, ministru de finanțe.

Prezența lui Flondor în aleea Vulpache a fost bine primită de Urdăreanu. Nu prezenta nici un pericol... Nu era un sfaror, un băgăreț. Cînd regele îi adresa cuvîntul, știa să răspundă într-un stil și cu un tact de mult uitat în Europa. Cum îmi explica Neagoe, nepotul lui Flondor, niciodată regele nu se simțea mai

rege, decît cînd vorbea cu unchiul Costache. Aşa se explica, se justifica prezenţa lui la dejunurile intime, favoare fabuloasă! Nici Guţă (Tătărescu) şi nici Armand (Călinescu) n-au cunoscut-o. Fără ea, n-ar fi fost în salonul rotund, cînd la urechile regelui a răsunat teribila sfidare: Trăiască legiunea şi căpitanul!

O altă cauză care explica prezenţa lui Flondor la mesele din alea Vulpache, era discreţia. Cît timp Carol a fost în ţară, nu l-am auzit niciodată pe Flondor comentînd ceva în legătură cu „troika” regală, cum îi spunea C. Argeţoiu.

Cînd, detronat fiind, Carol a ajuns în Elveţia cu „Duduia” şi cu Urdăreanu, Flondor s-a considerat liber de-a divulga clipele dramatice ale asasinării primului ministru. Era la masă la „Duduia”. În acea zi, regele, era foarte bine dispus. Tocmai lăuda spinarea de iepure cu smîntînă, cînd...

„Lasă spinarea! — a intervenit Neagoe, — treci la subiect!”

Surprins de îndrăzneala nepotului, unchiul Costache s-a oprit o clipă. Nu ştia dacă trebuie să se formalizeze. Pîna la urmă, tot firea lui blajină şi-a spus cuîntul.

— Bine, — aşadar maiestatea sa era atît de bine dispusă, încît „Duduia” ai dat drumul la radio. Să fie şi puţină muzică. Atunci s-a apropiat bătrînul Toma cu lumina aprinsă. „De ce venea cu lumina aprinsă?” am întrebat. Flondor m-a măsurat cum numai un baron bucovinean poate privi un regătean. „Fiindcă numai ţopîrlanii aprind havana de la chibrit”. Majestatea sa învăţase de la veneratul său tată să aprindă trabucul numai de la lumina de ceară. S-a aplecat aşadar cu havana între dinţi, cînd deodată Martha Egerl a încetat să

cînte. Era Kaiser Waltz. Asta îmi place tare mult. În loc de muzică se auzeau nişte trosniri ciudate. Regele a întrebat: „Ce se întîmplă! S-a stricat aparatul?” Dar nu şi-a terminat bine vorbele, cînd o voce foarte grăbită dar răspăcată, a rostit: „A fost executat Armand Călinescu! Trăiască legiunea şi căpitanul!”

Fusesem atît de tulburat, încît n-aş fi putut garanta că erau chiar cuvintele ucigaşilor, dar acesta era sensul. Regele s-a ridicat ca fulgerul şi a dat havana de perete. Pe urmă a încercat să aprindă alta.

— Ce-i asta? Aţi auzit şi voi, sau sînt nebun?

— Stăpîneşte-te Rex, i-a spus „Duduia”.

— Cum să mă stăpînesc în asemenea clipe? „Duduia” l-a fixat cu ochii ei de tigresă.

— Te rog să te stăpîneşti, ca să-i stăpîneşti pe ceilalţi. Acum cînd toţi şi-au pierdut minţile.

Era atît de calmă, încît regele a privit-o ca şi cum atunci ar fi văzut-o pentru prima dată.

A sunat telefonul. Era Moruzov. Confirma atentatul.

— Nu e un atentat — l-a repezit regele — e o conspiraţie. O conspiraţie cu ramificaţii şi implicaţii care se întind departe. Sper, sper pentru dumneata, — a încheiat regele — că vei fi la înălţimea fondurilor alocate! Fără alte vorbe a închis aparatul. Apoi s-a adresat lui Urdăreanu: — O maşină, repede, plecăm în strada Berthelot... Vreau să-i văd pe asasini! Şi Flondor a încheiat:

— Apoi au început masacrele, execuţiile...

„Ainsi va le monde” zic unii. Dar nu. Hotărît, nu. Lumea nu trebuie să mai meargă astfel niciodată.

POCHER LA TECUCI ÎN 1915

În fragmentul de mai jos, autorul Gheorghe Jurgă-Negreşti, om de vastă şi îndelungată experienţă a vieţii, martor la adevărate evenimente ale secolului ce e pe sfîrşite, observator atent, lucid al oamenilor şi al împrejurărilor sociale, ne plasează în amintirile sale într-un Tecuci din anul 1915.

Nu lipseşte nici din acest fragment un fin pictoresc al epocii: dar spiritul de observator al autorului scoate şi de astă dată la iveală moravurile şi năvurile unor oameni de afaceri ai epocii, al căror mercantilism nu-i păraseşte nici la un distractiv joc de cărţi.

O fi pocherul un dar american, aşa se spune la Tecuci, dar e şi un blestem, o „belé”, cum se exprimau moldovenii mai bătrîni.

— Nu e chiar atît de negru — intervenea conu Cocriţă S., boier de neam, dar scuturat de vremuri.

— Sînt altele venite tot de acolo... vezi filoxera!... Ce, s-a pricopsit careva de pe urma ei? Pe cînd pocherul — conu Cocriţă oftează cu nostalgie — poate fi ciumă, dar şi mumă... Vorba moldoveanului: „ai carte, ai parte!”

— Vai coane! — săream ca focul, cu candoarea tineretii. De altă carte e...

Dar conu Cocriţă mă tăia scurt:

— Ştii bobocule la ce te gîndeşti. Doar nu m-am născut ieri, alaltăieri! Dar mă întorc şi zic: cînd a fost găsită vorba asta, nu se ştia de liceu, diplomă, bacalaureat şi altele de care „surtucarii” sînt atît de mîndri. Era vremea faraonului, a endecamisului, a stosului. Atunci domnea voia întîmplării, norocul şi... nenorocul. Nimenea nu credea în merit. De altfel, nici azi n-aş vrea să te văd uitat de noroc! Atunci ajungi ca Enache Cîrnu. Ştii dumneata... cel

care era premiant la toate școlile, universitățile. Dar când a murit, nu s-a găsit cu ce să fie plătită muzica militară! (A fi dus la cimitir fără muzică militară trecea la Tecuci drept culmea degradării). Iar dacă zic „carte”, e că mă gîndesc la chinta regală de carou din partida cu Caravelis, sau la optarul și asul tot de carou de la șmen (chemin de fer).

Conu Cocriță se umfla în pene, moldovenește.

— „Banco”, a spus baronul. Eram în frac la cazinoul din Constanța. În fața mea era baronul de Marsay, stăpînul celor două cazinouri: Sinaia și Constanța.

Și conu Cocriță continua ca în transă:

— „Milioane, dame, limuzine, palmieri...”

De cînd fusese la hotel Boulevard, conu Cocriță era convins că palmierii reprezentau culmea splendorii, a fastului. Acum mă privește cu miia, de sus: „Ce știi mata, bobocule?”

— Ba știi foarte bine! — răspund cam vechi. Marsay era un vestit spion german.

— Eh, spion!... — exclamă conu Cocriță. A fost o vreme cînd toți erau spioni. Cînd Caravelis s-a prăpădit, aici la masa asta, coana Alexandrina, nevastă-sa, a umplut tirgul cum că eu l-aș fi omorît, ajutat fiind de jidovul Berl. Asta fiindcă m-am dat cu nemții. Ce prostie! La drept vorbind, unii țineau cu aurul englez, alții cu aurul nemțesc și austriac. Ba stai nițel, că eram să uit! Mai era și aurul rusesc. Mult. Nu se știe cît!

Conu Cocriță se oprește pentru a-și răsuci o țigară. Dintr-o splendidă tabacheră de aur, tabachera lui Vodă Mihalache Sturdza, scoate niște tutun de Macedonia amestecat cu nițel Bektinis de Smirna. Degete lungi și foarte curate așază tutunul într-o foiță „Job” (elvețiană). Cînd aprinde, în salon miroase nespun de frumos și de aparte. Nu insist. E cum spune Păstorel Teodoreanu: „Cu hîrtie și cerneală nu evoci buchetul vinului de Pîhnești”. Cred că e bine să amintesc că România trecea cîndva ca avînd printre cele mai bune țigări și tutunuri din lume. Dar să mă întorc la conu Cocriță. Visător, sugă din țigară și din cînd în cînd își smulge cite un păr rătăcit în virful nasului. Îl are coroiat și tare zbîrcit. A trecut de șaptezeci de ani. Veteran din '77. Plecat ca voluntar. Nu numai atît. La mobilizarea din 1916 s-au prezentat unsprezece cu semnul campaniei din '77.

— Pe mine comisia (medicală) m-a trimis acasă... m-a găsit prea hodorog. În schimb l-a luat pe vărul meu. Pe Donici. Cel care a căzut la șarja de la Robănești.

— Coane Cocriță, aș vrea să știu chiar din gura mamei cum s-a prăpădit Caravelis și cum ați luat două mii de lire englezești. De altă parte vreau să înțeleg cum aici, la Tecuci, se băteau foițele pe munți de aur, cînd azi văd o mizerie cumplită.

Conu Cocriță mă privi cu o ușoară ironie.

— E bine că mă întrebi direct, pe față, și nu teiei după unele vorbe. Am să încep cu partida de pocher. Mizele fiind foarte ridicate, se juca într-o dușmănie, cu o încordare greu de înțeles azi. Pocherul era o luptă, nu un joc! O

luptă pe viață și pe moarte! Cine n-avea inima bine prinsă în chingi, cine nu-și stăpînea fur-tuna din creier, cădea cu nasul pe postavul verde. Cîți nu s-au prăpădit ca grecul. Numai că ceilalți n-aveau o turbată drept soție. Ani de zile m-a împroșcat coana Alexandrina, ajutată de fetele ei. Dar... (Conu Cocriță cu țigara în mînă arăta spre cer). Cel de sus nu bate cu ciomagul... Ai să vezi ce pedeapsă cumplită i-a pregătit, că, oricum, fiecare pasăre pe limba ei piere.

Se oprește nițel, răscolit de îndoială.

— Poate că e mai bine să încep cu mînia domnului.

— Nu, coane Cocriță, nu! — sar plin de nerăbdare. Vreau să știu cum a fost în noaptea aceea de pomină.

Începăm să cunoșc poveștile moldovenești, interesante, dar cu „deraieri”. De la Natalița, fata grefierului, frumoasă, pură, dar fără noroc, ajungi la catastrofa de la Ciurea (cea mai mare din Europa — declara povestitorul cu mindrie). Cît despre Natalița, nici azi nu i-am aflat soarta.

— Bine. Atunci ascultă aici! Că cele care urmează n-ai să le găsești la nici un scriitor, la nici un deștept de la noi. Era în iarna lui 1915. Iarnă destul de grea. Acum eram lămurii. Războiul va fi lung, pe istovite. Iar la noi, cițiva mai deștepti, cum era Berl Rosenberg, spuneau că războiul, cu cît e mai lung, cu atît e mai bun. Pentru noi, bineînțeles. Care stăteam deoparte. Și așa, în timp ce Europa se omora pentru Serbia, Alsacia, Constantinopol, aici, la această masă în stil franțuzesc, lucrată de robii lui conu Manolache, s-a încins un pocheras de toată frumusețea. În dreapta mea, îl aveam pe Berl. O lumină! Fiul lui Akiba. (În iureșul de personaje, de evenimente, n-am putut să aflui cine a fost acel Akiba). La stînga, era conu lancu. Fost prefect, senator, șef de partid. Acum mergea cu un picior tîrîș și cu gura strîmbă. „Din prea mult mercur”, spuneau unii. „Ba din prea puțin și... prea tîrziu”, susțineau alții. Mă rog! Așa cum era, cu cît a mai păstrat, punea în cofă tot tirgul. Al patrulea era Spiru Caravelis. Omul lui Pitz, baronet și consul britanic la Brăila. Partida era moale, fără vlagă. Cărțile, fudule, nu voiau să știe una de alta. Asta la început. Berl și conu lancu au zis „pardon” (s-au retras din joc). Am rămas cu Spiru în fața mea. Pe masă, din atîtea „pasuri”, s-au adunat vreo sută de lire englezești. Li se mai spune și „sterline”. Am aruncat două javre, două exofle. Păstrasem trei carale. Mergeam la culoare. Dar fără mare nădejde. De la o vreme mă cam ocolea norocul. Caravelis a schimbat numai o carte. Cînd a primit-o nici nu s-a uitat la ea. Toți am observat asta. Că era să uit: mai erau trei chibiți, avocatul Aro-neanu, care avea atunci 88 de ani, și un grec din Brăila... (Conu Cocriță rămîne pe gînduri). Cum dracu îl chema?... Avea șleपुरi multe.

— Dar n-are importanță — am intervenit nerăbdător. Mai bine spune ce ai gîndit.

— Toți am bănuît o cacialma. Să ne facă să credem că avea un careu servit. Dar mai era ceva. O superstiție. Cînd schimbă cartea,

mulți jucători nu se uită la ea îndată. O clouesc sub palmă, ca și cum s-ar putea schimba într-una mai bună. O prostie. Și eu, când am tras cele două cărți, am așteptat să le încălzesc nițel. Pe urmă, numai din vârful puricilor, mi-am dat seama că am culoare. Culoare de carou. Pe mine, de când mă știu, caralele m-au ocrotit... ca maica domnului! În timp ce picile... (Fața lui conu Cocriță exprima dispreț și silă.) „Plus două sute”, am anunțat cu tărie. Totodată am început să așez, să rânduiesc cărțile. Numai așa, conu lancu, care se ținea în spatele meu, mi le-a văzut, căci am simțit un deget care îmi intra în coaste. Îmi făcea semn. De ce? — mă întrebam. „Plus cinci sute”, a răspuns Caravelis. Toți ne-am uitat la grec. Era din cale afară de aprins la față. Vreau să spun că toți, afară de conu lancu. De la ultimul „șlog” păstrase un singur ochi. Dar bun. Văzuse ce mie îmi scăpase. Iar degetul se infunda tot mai tare. Pronia cerească, sau poate dracu', m-a îndemnat să mă mai uit la cărțile mele. Și am văzut minunea. Mutându-l pe prietenul meu, pe valetul de caro, și așezându-l unde îi era locul, adică la stînga damei, aveam chintă regală! Auzi coane lordache? Chintă regală.

E atît de răscolit de evocare, încît gîfîie. Mi-a fost chiar teamă, dar își revine.

— Și de atunci, mă întreb și azi, dacă viața se măsoară cu asemenea clipe, sau cu anii de impiecat sau de „pesmet” (ofițer de inten-dență). „Plus o miel” am strigat în timp ce de la conu lancu primeam un ghiont de aprobare. „Plătît, răspunde grecul, cu glas destul de măsurat, ca să nu simțim ce furtună trăia în taina lui. „Plătît” a repetat el, „dar nu vād miza!” Auzi neobrazare grecească! Ce-a trebuit să audă această casă boierească. În alte timpuri... — își intrerupe povestirea conu Cocriță, umflat în pene, falnic.

— Bine coane, îmi închipui. Vād palmele, pistoalele, duelul, targa eventual... Dar atunci, aveai cu ce să acoperi?

După obicei, conu Cocriță își scarpină vîrfurile nasului. Semn că era la grea cumpănă. Apoi, scuturînd capul, ca omul care se leapădă de ultimele tertipuri, plonjînd în primejdiile adevărului.

— La drept vorbind, aveam trei sute de poli. Mari și lați. Dacă pierdeam, singura ieșire era pistolul. Și acum îl am. Rămăs delat '77... Dar, din fericire, s-a auzit glasul lui Berl. Berl, care de la conu lancu aflase de cartea mea.

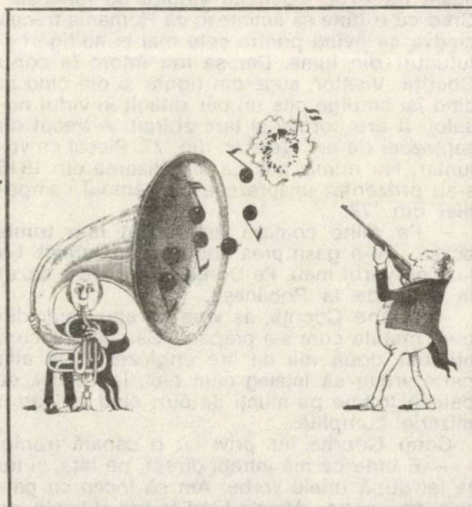
Conu Cocriță se opri nițel.

— Acum, că s-a prăpădit, n-aș vrea să vorbesc cu păcat, dar există unii care vād prin cărți. Mă întreb, și nu numai eu, dacă Berl n-a văzut și cărțile grecului. Oricum o fi, l-am auzit că anunță din spatele meu: „Răspund pentru conu Cocriță. Răspund pînă la două mii!” Acum, cînd îți vorbesc, mi-am adus aminte că tocmai în clipa aceea s-a stins lumina primăriei. Așa era regula la Tecuci. Electrica lucra pînă la miezul nopții. Maria, care era pregătită, a intrat cu o gazolină patent Roșculeț. O minune românească. Ardea „piftie de gaz”, adică

petrol solidificat, și lumina ca electrica. Ca să se arate grozav, grecul a scos cincisprezece hîrtii de cite o sută de lire. Niște cearșafuri albe cu Anglia rezemată de un stup, care străjuia colțul stîng. Cînd mă gîndesc ce s-a ales de ele...

— Lasă asta! — am sărit, nerăbdător — și spune ce a urmat.

— Văzînd că Berl răspunde pentru mine, grecul l-a apostrofat cu o aroganță de Fanar: „Iată unde se duce aurul Berlinului!” (Conu Cocriță se oprește puțin.) Cred că ai înțeles. Într-adevăr, Berl cumpăra tot ce îi trebuia armatei germane și austriece, adică, ce mai tura-vura, era omul lui Gunther. Iar Gunther era cel care trăgea itele politicii germane în România, Von Busche, ministrul Germaniei, fiind mai mult de paradă. Întocmai ca maiorul Thompson la englezi. „Urma alege! — a răspuns Berl, fioros de stăpînit. Acum, cînd s-a plătit sec, a sosit ceasul de cumpănă... Coane Cocriță, dumneata vorbești”. „Cred că am culoare”, am declarat cu parșivenie și, totodată, am mutat valetul la margine. În felul acesta, și la prima vedere, nu apărea chînta regală. Cu un zîmbet, care singur merita cinci palme, grecul, care, ca tot omul, era pornit să creadă ceea ce spera, a luat de bună vorba mea. „Frumoasă, nu zic, frumoasă culoarea, ma... — și grecul se opri căutînd cuvîntul potrivit — ma insuficientă”. Și etalînd cele cinci cărți, ne arătă careul de ași. „Mîine dimineată, la opt fix, — i se adresă lui Berl, — te aștept, „nea cutare!” „Auzi cucoane?” Și Berl a avut puterea să nu-l trosnească cu lampa în cap. E drept că avea altceva în mînșetă. Caravelis se aplecă să-și adune ciștigul. „Stai binișor — interveni conu lancu. S-a spus culoare, dar pri-

vește: (Și, împiedicat cum era de prea mult salvarsan, conu lancu ia valetul de caro și îl așază unde trebuie.) Acum poți saluta chinta regală de caro!" „Asemenea minune — interveni Berl — se salută cu șampaniei!" Nu mai era cazul. „Skata" — a mai apucat să răcnească greul. Cu cele o sută de kile, cât avea, s-a lăsat pe masa mea în stil franțuzesc. I-a rupt un picior și...

— Bine coane, dar greul ce-a făcut? — încercasem eu să-l readuc la subiect.

— A intrat Maria. Vrednică femeie! În nopțile de joc împlenea după ușă, gata să sară la prima poruncă. Ne-a ajutat să-l întindem pe canapeaua de colo. Horcăia tare urât. Din ochi i se vedea numai albul. „Fugi la doctorul Vrabie". „Ia cupeaua mea!" — a intervenit conu lancu. „Mă duc, dar degeaba — a răspuns biata Maria. Are dunga morții pe frunte! Semnul nu minte. Il ținem din moși-strămoși". Elegant și în toil nopții, a venit Vrabie. N-a luat în seamă fișia de singe negru care se tot lătea pe fruntea nenorocitului. Acolo departe, la Paris, învățase semnele vieții, nu ale morții. Dar, oricum, după ce i-a luat pulsul, ne-a declarat că nu poate rămâne aici, pe canapea. Trebuie dus la spital sau acasă. „La spital! Numai la spital". Nu era un sfat, era o poruncă. Încă o dată conu lancu dovedea că nu degeaba stăpânise județul atîția ani. Era căpitantul care pe furtună salvează corabia. Îți dai seama? Să-mi cadă pe cap coana Alexandrina, cu soțul trăgînd să moară. Trezea tot parchetul!

Conu Cocriță rămîne pe gînduri.

— Cînd omului i se face de dric, e și mai greu. Eram cinci care ne-am înghîmat, dar n-a fost o glumă! În sfîrșit, cu doctorul lîngă el și

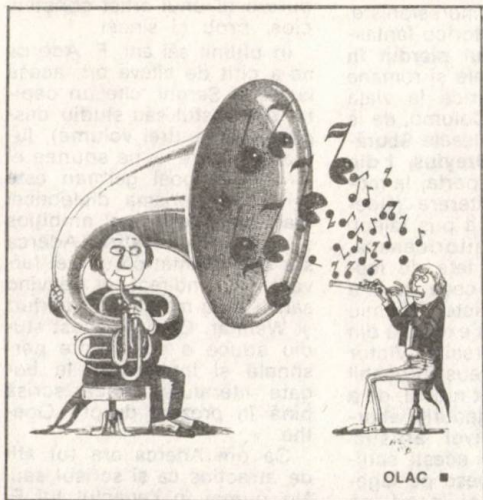
cu Berl pe capră, lîngă vizitiu, a pornit careta. Apoi, în fața icoanei maicii domnului din Kiev, făcătoare de minuni, m-am închinat de trei ori cu semnul crucii. „Încă n-ai sărit hopul! (Era conu lancu. Își aștepta trăsura.) Mai întîi să vină Ilie cu vești de la spital". Spitalul Cincu era la celălalt capăt al orașului. La pas, neagra ca o stafie, a trecut careta prin tîrgul cufundat în beznă. „Mai încet, mai încet, se tot ruga doctorul". Ne dădu socoteală Ilie: „Mai trăia cînd l-am coborît, dar nu putea să vorbească. Cînd l-am văzut dus pe targă spre odaia boierească, am dat bici cailor și-am venit". „Asta-i tot?" — întrebă conu lancu, dezamăgit și bănuitor: „N-ai uitat nimic?" A stat o clipă pe gînduri, apoi nițel rușinat de uitare: „L-am auzit pe doftor care i-a poruncit lui Gaspar (Gaspar era vîtaful spitalului): Fuga la Rapaport!" Conu lancu îl privi pe Ilie sever. „Cu asta trebuia să începi." Apoi, tot pufăind dintr-un trabuc urcios: „Acum poți să te închini maicii precista și să dormi liniștit". Văzîndu-mă mirat, nedumerit, continuă: „Te-ai născut în tîrgul acesta deochiat și n-ai învățat atîta măcar? Cînd Vrabie trimite după Rapaport, sau cînd Rapaport se consultă cu Vrabie, înseamnă că pacientul e copt!"

Conu Cocriță clătina din cap pătruns de admirație.

— Și chiar așa a fost. În dimineața următoare coana Alexandrina nu-și credea ochilor. Scăldat, bine pleptănat, proaspăt bărbierit, sulemenit delicat de Gaspar, greul arăta mai bine decît viu. La căpătii avea două luminări cît cotul... plătite tot de mine. (Oftează dus pe gînduri vechi.) A fost o greșală! Tocmai din dărnicia mea, clevetirile coanei Alexandrina au găsit temel. „Le dă mina tilharilor! După ce l-au jefuit pe bietul Spirache! Dar n-am să mă las. Mă duc pînă la regele Angliei!"

— Regele Angliei? — întrebam perplex. Ce caută regele Angliei în povestea asta?

— Apoi să vezi!... Ca să nu ajungă pîinea noastră în gura neamțului, Anglia a trimis aur să se cumpere tot ce i-ar fi trebuit armatei germane. Treabă bună, cu belșug mare pentru cei din fruntea ei... Mă gîndesc la baronetul Pitz, consulul britanic din Brăila, și la Jean Chrissoveloni, cel cu palatul dela Ghidigeni și cu velnița (fabrica de spirt). Baronetului i se mai spunea „ochi de sticlă". Purta monoclu. Agentul lor la Tecuci era Caravelis. Îți dai seama? Avea pîinea și cuțitul! Mai departe am să-ți arăt cum pîinea românească a salvat Austria. De la Ludendorf citire, nu de la mine. Acum dă-mi voie să mă întorc la acea seară fatală lui Caravelis. Într-un colț moțăia Aroeanu. Berl mi-a strecurat la ureche: „E cam vorbăreț... fă-l să tacă. Iar dacă e întebat, să spună că era o partidă ieftină de surtucari. Pentru mai multă siguranță, bagă-i în mînă un fișic cu cincizeci de poli". Hatzl, a făcut mîna, cu o vigoare neașteptată pentru cei optzeci și opt de ani. „Ce-i asta?" Nu îndrăznea să creadă. Avea o pensie de 87 de lei. — „Norocul vine în somn — îi explică conu lancu — iar tăcerea e de aur".

TREI PRIETENI

Din volumul meu „Viață și vis. Memoriile unui scriitor” spicuează aici schițele a trei confrați a căror amintire mi-a rămas mai caldă.

F. ADERCA

Pe Felix Aderca l-am cunoscut la **Sburătorul**, cenaclul literar al lui E. Lovinescu, cenaclu care, alături de acela al **Junimii** de la Iași, a fost cel mai de seamă din istoria literaturii române. Aderca era elementul cel mai dinamic al cenaclului. Vreau să spun că el reacționa intens și de multe ori surprinzător la orice lectură ascultată... „era cuprins nu numai de sentimentul independenței spirituale, ci și de al obligației de a și-o afirma intempestiv...” a scris despre el E. Lovinescu. Temperamentul de **frondeur** al lui Aderca da intervențiilor lui un caracter extrem de viu, cu predilecție spre polemică. Fiind astfel un fel de ferment al discuțiilor, E. Lovinescu, după obișnuita lui întrebare: „Ei, ce zici, Bebs?” și după răspunsul domnișoarei Delavrancea, i se adresa întotdeauna cu precădere lui Aderca: „Ce părere ai, domnule Aderca?” și cum acesta își exprima această părere fără menajamente pentru scriitorii care citise, se crea numaidecât o atmosferă înfierbântată, se închea un schimb de păreri substanțial și eficient atât pentru autorul în chestiune, cât și pentru ascultători.

Venit de la Craiova unde se făcuse cunoscut ca poet cu înclinații spre modernism, mai precis spre simbolism, mare admirator al lui Wedekind, Strindberg, Reiner Maria Rilke și simpatizant al tuturor mișcărilor de avangardă, dacă nu revoluționare în artă, el s-a întins încetul cu încetul, asupra tuturor genurilor

literare, ajutat de talent dar și de o mare inteligență. Prin formație intelectuală ori numai prin dinamismul temperamental despre care am pomenit, el a avut astfel defectul sau, dacă vrei, calitatea de a fi disponibil pentru orice gen al literaturii și pentru orice subiect. Niciodată nu m-am așezat la masa de scris fără a avea un subiect circumscris în sfera ideii mele artistice concretizate pe măsură ce mă maturizam și anume un subiect care, prin acțiunea lui dramatică uneori singulară și prin deznodământul lui, să dezvăluie psihologia unui individ ori a unui grup de indivizi. Cred că ideea aceasta este în măsură modestă vizibilă în nuvelele mele și în romane unde, bineînțeles, am dat amploare și cadrului social. Aderca a scris de toate, de la versuri simboliste ori impresioniste, la povestirea istorico-fantastică a **Călărețului pierdut în stepă**, de la nuvele și romane realiste sau satirice la viața romanțată a lui Columb, de la eseu la teatru (piesele **Sburătorul**, **Afacerea Dreyfus**, **1 din 26** etc.), de la reportaj la monografia critico-literară (Goethe); și în toate a pus talent, îndemnare scriitoricească, conștiințiozitate față de faptul estetic. Dar ceea ce n-a reușit la noi Victor Eftimiu sau, ca să iau un exemplu din literatura universală, Victor Hugo și nu va reuși probabil nimeni, n-a reușit nici el: de a realiza în toate genurile abordate același nivel artistic. Nu-i invidiez pe acești scriitori care se risipesc pe făgșuri diferite; și cred că această imprăștiere, această fărâmițare a darului lor crea-

tor îi împiedică, pe unii mai mult, pe alții mai puțin, să dea o carte mare, una singură care să strângă în ea esențele vitale ale personalității lor și să le deschidă drumul spre nemurire. În definitiv, orice mare scriitor, oricât de mult ar fi scris, rămâne cu timpul în conștiința omenirii ca autor al unei singure cărți: Goethe al lui **Faust**, Victor Hugo al **Mizerabililor**, Flaubert al **Doamnei Bovary**, Tolstoi al romanului **Război și pace**; și e natural să fie așa, căci atunci când te depărtezi de un lanț de munți, nu le mai poți vedea decât piscul cel mai înalt. În **Amintiri literare** Victor Eftimiu spunea: „Prea am scris multe și de toate... Omul cu mesaj se rezumă la un singur gen și-l duce pînă la capăt, pînă la zenit”. Această afirmație mi se pare un adevărat strigăt de durere al unui artist conștiințios, prob și sincer.

În ultimii săi ani, F. Aderca ne-a citit de cîteva ori, acasă la Cella Serghi, cite un capitol din vastul său studiu despre Goethe (trei volume), lucrare în care — ne spunea el — marele poet german este privit prin prisma dialecticei marxiste. Telul era ambițios și, pentru a-l realiza, Aderca s-a documentat cu un zel fervent deși indirect, el neavînd șansa de a merge la Frankfurt și Weimar. Cred că acest studiu aduce o contribuție personală și interesantă la bogata literatură critică scrisă pînă în prezent despre Goethe.

Ca om Aderca era tot atât de atractiv ca și scrisul său. Nu numai în cenaclul lui E. Lovinescu sau despre literatură în general avea idei pro-

prii și, ca să zic așa, fermentescibile, ci și în orice loc și despre orice problemă, așa că discuțiile cu el mi-au plăcut întotdeauna. Prezența lui într-un cerc era o garanție a vioiciunii conversației. Mi-a duc aminte cu plăcere de unele plimbări cu el în Cișmigiu în care, în afară de împărțirea străduințelor noastre de creație, ne comentam greutățile scriitoricești, — mă refer la cele pricinuite de unele edituri ori de teatre, făcând — datorită vervei lui — haz de necaz.

Dacă lui Macedonski i-a plăcut bicicleta în tinerețe, se poate spune că Aderca a practicat ciclismul toată viața; și bănuiesc că o banală cădere de pe bicicletă, survenită când depășise vîrsta de șaptezeci de ani, a fost **primum movens** al bolii care l-a răpus în plină vigoare fizică. A fost întotdeauna un mare iubitor al mării pe al cărei țărm își petrecea toate verile și, prin testament, a cerut să fie incinerat, iar cenușa să-i fie împrăștiată peste apa Mării Negre, în timp ce, pe plajă, prietenii lui să asculte una din **Rapsodiile române** ale lui George Enescu. Soția sa, talentată și regretată scriitoare Sanda Movilă, precum și fiul său i-au respectat dorința.

ION CĂLUGĂRU

Într-o zi, prin 1919 sau 1920; mă aflu în cafeneaua **Capșa**, de vorbă cu George Mihail Zamfirescu, cînd un tînăr scund s-a apropiat de masa noastră și ne-a spus cu un glas sfios:

— Mă numesc Ion Călugăru. Îmi dați voie să mă așez lângă dumneavoastră?

— Cu multă plăcere.

Înainte de a ne spune și noi numele, a afirmat:

— Vă cunosc din scris.

Și, în adevăr, din conversația cu el, ne-am convins că citise poeziile lui Gemi din **Literatorul** și ale mele din **Literatorul** și **Sburătorul**.

Cum era foarte tînăr (născut în 1902 avea șaptespre-

zece sau optsprezece ani) vorbea cu noi, mai în vîrstă ca el abia cu patru ani și proaspeți debutanți în literatură, ca și cum s-ar fi adresat unor scriitori bătrîni și consacrați. Mai mult însă decît tonul acesta respectuos, mi-a devenit numaidecît simpatic prin bagajul său de lectură, prin inteligența sa vie și umorul cu care ne-a înfățișat atmosfera Dorohoiului în care copilărise, atmosferă redată atît de sugestiv în primul său volum de schițe **Căii lui Cibicioc** apărut la trei ani după ce l-am cunoscut, adică în 1922. Atașat apoi de revistele **Facia**, **Cronica**, **Chemarea** numite de E. Lovinescu „foi pamfletare”, dar preocupate de probleme sociale serioase, Ion Călugăru, tînărul atît de sfios în 1919, a făcut, cum se știe, o carieră literară apreciabilă, publicînd pînă în 1937 vreo șapte sau opt cărți cu caractere variate, de la amestecul de realism și fantezie din **Paradisul statistic** și **Abecedarul de povestiri populare**, la romanul de observație psihologică **Omul de după ușă** sau satiric (**Don Juan cocoșatul** și la înfățișarea unor stări sociale ca în **Copilăria unui netrebnic** și **Trustul**.) De-a lungul acestor ani de trudă literară, prietenia mea cu el s-a strîns tot mai mult. Vîrtejul nefast dinaintea celui de-al doilea război mondial ne-a luat amîndurora posibilitatea de a publica vreo carte. Ulterior, rînit în ideile sale politice și sociale de urgia fascistă, venea adesea la mine, în timpul războiului, să-și exteriorizeze obida, să-mi mărturisească aprehensiunile dar și credința în înfăptuirea finală a unei lumi drepte. După 23 August m-am bucurat vîzînd că i se atribuie un rol în conducerea **Uniunii Scriitorilor** al cărei președinte fusese ales Victor Eftimiu. Anii de frămîntări pînă la zdrobirea nazismului și a fascismului i-au subrezit sănătatea. El și-a continuat totuși străduințele de creație, abordînd problemele colective și personale ale muncitorilor în atmosfera revoluționară și în complexul marilor eforturi și înfăptuiri ale noii

orînduirii sociale, în romanul **Oțel și piine**, Drumul lung și laborios parcurs de acest scriitor, de la **Căii lui Cibicioc** la **Oțel și piine** dovedește suplețea talentului, resursele lui creatoare. Nici în ultimii ani, bolnav fiind și silit să stea mai mult în casă, interesul său pentru transformările politico-economice ce se succedau în ritm rapid și pentru realizările noastre artistice n-a scăzut. Mă convingeam de acest fapt cînd mă duceam să-l văd și cînd îmi evoca lunga noastră călătorie literară și îmi destăinuia proiecte pentru noi cărți. Moartea survenită pe neașteptate nu i-a îngăduit să le scrie. Am stat de gardă la catafalcul lui, în **Casa scriitorilor**, cu inima strînsă de pierderea unui prieten și a unui scriitor valoros, dar și cu viziunea întregii noastre comunități literare din clipa cînd se apropiase sfios de masa din cafeneaua **Capșa** la care sporovăiam cu Gemi Zamfirescu, pierdut și el pentru amici și pentru literatură.

MIRON RADU PARASCHIVESCU

Pe Miron Radu Paraschivescu l-am cunoscut într-o vară la Eforie-Sud, în vila scriitorilor. Omul m-a atras numaidecît prin singularitatea persoanei sale: puțintel la trup, cu ochi vii în a căror privire inteligența se împletea cu indulgența și ironia. Nu vorbea mult, dar tot ce spunea era plin de vivacitate, de spirit, de originalitate. Îi citeam poeziile, inclusiv acele „cîntice” țigănești cu umorul lor folcloric, îi citeam proza în care reușise să facă din **fantele** de mahala o creație savuroasă. Mai știam că era implicat în redacțiile unor reviste literare unde se complăcea să semneze **poșta redacției** cu observații încurajatoare dar pline de vervă ce mi-o amintea pe aceea a lui D. Nanu la poșta redacțională a **Sburătorului**.

Într-un început de toamnă m-a invitat la el, la Vălenii de

Munte, unde auzisem că are o casă impunătoare cu un parc. M-am dus, întâi ca să nu-i contrarez bunăvoința și apoi ca să cunosc localitatea a cărei modeste stătea înfășurată în aura personalității lui Nicolae Iorga. Ieșind din gară, am întrebat unde stă. Tot târgul știa. Localnicilor numele poetului le gâdila vanitatea ca și acela al lui Iorga.

Cînd am ajuns la adresa indicată, m-am aflat dinaintea unui gard lung, înapoia căruia se vedea o casă mare și albă în stil „romănesc”. Un om stătea cățărât pe o scară sprijinită de un copac — spre a-i înălțura, probabil, omizile; o femeie îi ținea scara să nu se clatine.

— Ei, moșule, aici stă poetul Miron Radu Paraschivescu?

Omul de pe scară, fără a se opri din treabă ori a întoarce capul, mi-a răspuns:

— Fii bun, intră în casă și fă-te comod. Îndată venim și noi.

Înăuntru m-a întâmpinat o femeie cu un copil în brațe. Casa părea a avea odăi multe, mobilate popular dar cu gust, ca o casă din Muzeul Satului; o scară de lemn, cu trepte frumos geluite, urca din hol spre încăperile de la etaj.

Curînd au apărut amfitrionii. Femeia care ținuse scara era soția. Ea m-a impresionat nu numai prin fizicul incântător, ci și printr-o intelectualitate remarcabilă. Mi-a fost prezentat Mitică, copilul, mi s-a deschis camera rezervată, iar după prînz poetul m-a luat cu el să-mi arate târgul și, mai ales, casa și tipografia lui Iorga.

Parcul casei, cu o copie în piatră a *Mesei tăcerii* a lui Brîncuși, era vast, cu arbori bătrîni dar și cu pomi fructiferi. Se vedea că poetul era mîndru de el. După fiecare ploaie îl scotocea cu teamă, să vadă dacă vîntul nu rupsesse vreo creangă ori turtise niscaiva flori din răsaduri.

După cină soții m-au poftit într-o odăie cu pereții îmbrăcați în scoarțe vechi, unde mă așteptam ca poetul să-mi citească versurile scrise recent. Dar în loc de poezii mi l-au adus pe Mitică, să văd cît de deștept și de sugubăț era la doi ani. Nostim și amuzant băiețelul, în adevăr! Afecțiunea și admirația cu care tăcăsău îl privea imi destăinuiau o nouă fațetă a firii complexe a acestuia. Cînd socoti că giumbușliucurile lui Mitică duraseră îndeajuns, îmi spuse: noapte bună! Își luă soția și copilul și — după ce îi sărută — urcă singur scara din hol, spre camera lui unde, în singurătate și tăcere, avea să zăbovească mai toată noaptea să scrie.

Mă doare rău gîndul că, după cîțiva ani, bietul Miron, plecat la Paris să-și îngrijească o boală necrutătoare, și-a părăsit pe veci soția și copilul, prietenii și poezia în care dovedise un talent personal și scriitor.

CE-AR SPUNE SYLVIA PLATH?

■ După ce, în mai 1984, Sir John Betjeman a încetat din viață la vîrsta de 77 de ani, Marea Britanie rămăsese fără poet laureat. Funcția de poet laureat datează din secolul al XVII-lea, este plătită cu „o bute de vin spaniol de Canare” anual sau contravaloarea ei în lire și cu o mică sumă de bani în plus și implică obligația de a celebra în versuri evenimente marcante.

Englezii iau în serios tradițiile și ceremoniile și, pe de altă parte, tin foarte mult la poezii lor. De aceea, în timp ce consiliul de miniștri a început să caute poetul cel mai potrivit pentru a fi recomandat reginei care urma să-l numească în postul onorific, bookmakerii londonezi primeau pariuri pe șansele candidaților potențiali, institutele de sondare a opiniei publice au inițiat consultări pentru a constata cine sînt preferații, iar ziarul „The Times” a cerut unui număr de 120 de poeți să-și desemneze alesul.

■ Problema, era destul de delicată. Sir John Betjeman restaurase, în felul lui, prestigiul unei funcții

adesea ridiculizate în trecut. A fost un poet tradiționalist cu o mare popularitate în țară, ducea campanii pentru preservarea vechilor gări și bisericilor de țară, un volum de poeme în care și-a strîns creația de o viață întreagă s-a vîndut în jumătate de milion de exemplare și, în plus, era mare amator de ceremonii oficiale și de manifestări protocolare.

■ Toate profețiile și pariurile tindeau să-l dea cîștigător pe Philip Larkin, un poet de mare talent, în vîrstă de 62 de ani, care n-a mai prea scris însă în ultimul deceniu și declară că i se pare „improbabil” că va mai scrie vreodată. Pierderea inspirației, fie ea chiar și definitivă, n-ar fi constituit un impediment: după cum observa, la momentul respectiv revista americană „Time”, „poezii laureați” tind, prin tradiție, să piardă favorurile muzei după ce au primit binecuvîntarea regală.

■ Ținînd seama de toate cele de mai sus, persoana aleasă să poarte titlul de poet laureat — numirea a survenit în decembrie 1984 — a constituit, din toate punctele de ve-

dere, o surpriză: Ted Hughes, în vîrstă de 54 de ani, fostul soț al poetei americane Sylvia Plath, care s-a sinucis, în 1963, cînd Hugh o părăsise. Editîndu-l, în 1981, opera poetică, apoi jurnalele, Ted Hughes s-a străduit să-și minimizeze nefasta contribuție la prăbușirea psihică a excepționalei poete, care, pînă la sfîrșitul vieții ei, l-a considerat a fi un scriitor mult mai de seamă decît ea. Ceea ce nu era chiar așa. În ceea ce-l privește, Ted Hughes scrie o poezie fantastă, populată mai ales de animale, în care se săvîrșeau neobișnuit de multe acte de cruzime.

Prima lui contribuție de poet laureat a fost un poem de o sută de versuri, cu prilejul botezului prințului Harry, fiul moștenitorului tronului, prințul Charles. Al doilea poem ocazional a fost dedicat micului prinț William, iar al treilea, intitulat „Cel mai bun lucrător din Europa” a fost scris cu intenția de a apăra o specie de pești primejduită, somonul.

Oare ce-ar spune Sylvia Plath, dacă ar putea să-l vadă în noua lui postură?

Desene
cu mîna
stîngă
de
MARIN
SORESCU

CINCISPREZECE ZILE ÎN OLANDA

Intrăm în gara din Amsterdam. O construcție imensă din fontă, frumoasă prin severitatea ei, care nu este iluminată decât de geamuri laterale. Coborim și găsim un adevărat grup în fruntea căruia era Kloos; și fiindcă ceața se schimbăse într-o burniță deasă, nu avem timp decât să urcăm în trăsurile care ne așteptau... Înainte de a mă prăvăli într-unul din cupeurile foarte confortabile de altfel, așa cum le găsesc în țara mea dragă, exclam privind spre un edificiu enorm care domină intrarea în oraș: Ce este acesta? Tak îmi răspunde: biserica iezuiților. Remarcasem deja la Roosendaal, chiar la graniță, în apropierea gării o construcție frumoasă și foarte nouă, elegantă și bogată ca înfățișare: colegiul iezuiților! Și pot spune că prima persoană pe care am întâlnit-o în gara mică, un personaj în sutană, purtând pe cap, așa cum se poartă în trei sferturi din țări, fie ele catolice, cu excepția Franței și Belgiei, un joben mic cu borurile plate: un iezuit!

Traversăm un Amsterdam al nopții, foarte luminos. Depărtându-mă, arunc o privire spre gara care oferă o imagine grandioasă cu iluminarea sa de gaz și electricitate. Trecem peste tot atâtea canale și poduri pe care renunț să le enumăr pe de rost sau aproximativ. În sfârșit o luăm pe bulevardul cu copaci și mărginit de clădiri publice și oficiale, teatre, muzee etc.

În cele din urmă sosim. Continui să fiu tentat aici de câteva considerații asupra vitalității societăților speciale și a unor rase îndelung și pe

nedrept persecutate. Și iezuiții, așa cum apar în stampele văzute cîndva, erau prizonieri cu un secol sau două în urmă, aruncați în canale, împușcați cu arcebuze în același Amsterdam în care își înalță azi bazilica emfatică — iezuiții, mult timp considerați preoți uzurari și de aceea pedepsiți fără cruțare și milă de către clientela lor de regi și, uneori, de vescovi și papi, azi îi întâlnești peste tot, în locurile cele mai onorabile, ținute de ei cît mai onorabil cu putință.

Gazda mea se numește Witsen, sau mai degrabă gazdele mele se numesc Witsen și Isaac Israëls. Witsen, un pictor, bărbat serios, reflexiv, a ieșit de mai multe ori pentru aranjarea conferințelor; Israëls, locatar al aceleiași case, face onorurile de gazdă. Ca aspect, Israëls este un om scund de o extraordinară vioiciune, dîndu-și osteneala să facă onorurile unui menaj restrîns. Un paté suculent, niște pește afumat delicios, o „tocăniță bună”, după cum o anunță amabilul omuleț în franceza lui amuzantă, întotdeauna clară și curgătoare, totul stropit din abundență cu vinuri de Bordeaux, digerat mai apoi cu ajutorul... necesar și eficace al unei cafele teribile, însoțită de un rachiu de ienupăr în fața căruia să te închini — ne tînuiesc în conversații plăcute și tabac pînă la ora două a dimineții. Ne luăm rămas bun și gazda mea se retrage în apartamentul său. Uf, mă culc și adorm pentru a mă trezi tîrziu și a lua ceaiul. Sub pretextul ceaiului mîncăm cît patru, carne, pește etc. — Dar dați-mi voi acum să vi-l prezint din punct de vedere social pe excelentul Israëls.

Isaac Israëls (un nume mîndru, evreiesc) este fiul lui Iosef Israëls, considerat ca unul dintre cei mai mari pictori din Olanda. Acesta din urmă, deși numără șaptezeci de ierni, este încă tînăr. Foarte artist, foarte personal. Subiectele lui sînt inspirate în majoritate din viața plajelor. În ceea ce-l privește pe Isaac, el caută îndeosebi modernul (sînt supărat pe el că n-a ghicit cît de bucuros aș fi luat un mic și delicios crochiu caricatural pe care mi-l făcuse într-o clipită). Elogiu suprem pentru un tînăr cu un nume al său — căci operele sale nu au nici o legătură cu cele ale tatălui — el muncește mult și produce puțin.

Îl așteptăm pe Tak care vine la ora stabilită. Își anunță intenția de a mă duce la plimbare și de a lua apoi masa în oraș.

O zi mare azi! Program supraincîrcat. Înainte de masă, vizită la muzeul principal... unde se află Rondul de Noapte, după-amiază, o plimbare în locurile „nesigure” și arhipitoresti ale orașului, cină, o doua conferință; iar mai tîrziu, o raită prin cartierele „amuzante”.

Iau ceaiul cu Israëls (bătrîna care face menajul muncește încîntător de bine și niciunde, nici chiar în clasicul Albion nu am băut mai bine, „the drink which warms people, but never intoxicates them, Sir!”).

Tak și Toorop mă iau cu ei, după ce-l avertizară asupra marelui noastre planuri pe Israëls, care va fi pregătit pentru orice întîrziere nocturnă.

Un tramvai, niște canale, o piață mare, un monument

mare policrom cu foișoare, singurul serios din Amsterdam; nu este nici frumos, nici urât, este incontestabil mare. O scară monumentală se îndreaptă spre o sală imensă, naosul mare al unei catedrale, avînd o iluminare discretă precum un altar aprins în umbră, în adînc, tot mai în adînc (...) Din diverse motive trecem în grabă, aruncînd priviri încintate și uluite în dreapta și-n stînga, peste personajele lui Ruistael, animalele lui Potter, și peste înșiruirea de portrete și grupuri de portrete negre cu gulere plisate și colerete uimitoare.

Un moment de popas totuși în fața Sindicilor lui Rembrandt, pinză uluitoare, magică!, cu personajele frumoase atît de bine, atît de logic plasate. Cineva a avut ideea, barocă sau logică de a agăța un tablou de Troost, pastelist talentat din secolul al XVIII-lea. Continuă seria de bărbați (cu peruci stil regentă, avînd o grațioasă panglică la alunecarea buclelor pe umeri). Sînt îmbrăcați numai în albastru, îmbujorați, cu un aer nesuferit. Sînt dascălii unui orfelinat, reprezentînd admirabil prin aspectul lor dur și frivol clasele conducătoare de atunci, îmbogățite de pe urma companiilor din Indii. În dreapta acestui odat tablou, un orfan, jigărit ca un ciine riios, stă respectos și

ghemuit. Imi imaginez ce gîndesc sindicii din fața despre compatrioții lor de după următoarele două generații și despre:

„A lor samavolniciei mai hidoase decît... veșmintul!”

Îl reîntîlnim pe Troost și talentu-i minuțios, alterat de data aceasta, într-o sală laterală care s-ar putea numi muzeul ororilor. Se văd tot felul de cadavre, mai mult sau mai puțin despicate de un chirurg sau altul. Chiar în fața, un nou Rembrandt, din nefericire ars în parte, dar în care izbucnește geniul, întreaga sinceritate a Maestrului care nu șovăie să ne arate pîntecul deschis, craniul trepanat și creierii unui subiect, cu mina chirurgului plimbînd în voie scalpeul printre lobii acestui encefal aproape în descompunere. Într-un alt tablou, caracteristic pentru sala aceasta, se văd mai multe personaje îmbrăcate în azuriu și purtînd peruci cu panglici, rotindu-se fără entuziasm în jurul unui corp pe care îl arată cu un gest dezgustat cel care se află printre lăcrămioare și pare a fi șeful acestei clinici.

Urmează apoi Rondul de Noapte în sanctuarul său. Totul s-a spus despre această capodoperă misterioasă. Voiam să vorbesc despre Rembrandt, despre acest subiect, renunț și prefer să

amintesc aici părerea, cu siguranță uitată, a ușor demodatuului Edmondo de Amicis, în frazeologia-i desuetă: „Rembrandt are un prestigiu deosebit; Fra Angelico este un sfînt, Michelangelo un gigant, Rafael un înger, Tizian un prinț — Rembrandt este un spectru”. Calătorul italian alterează apoi cuvîntul prin explicații. Eu îl rețin ca foarte potrivit. Vrea să-mi transmită și mie unele lucruri poate mai clare.

Părăsind cu strîngere de inimă acest tablou unic, însoțit de un paznic cu bicorn auriu, medalie de argint agățată de o fundă galbenă, ca la Haga, contemplăm sub sticlă mîrturia unei vizite în acest muzeu a împăratului Germaniei. Este amuzant să vezi semnătura inocentă a reginei Wilhelmina, cele corecte ale reginei regente și împărăteșei.

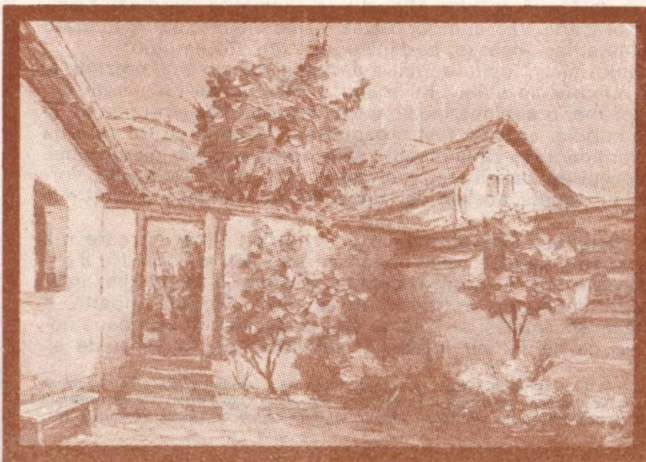
În schimb parafa lui Wilhelm al II-lea este ciudată.

Cuvîntul Wilhelm este scris cu caractere germane cursive, de o rară eleganță. Parafa propriu-zisă încercuiește de două ori numele urmat de două inițiale latine, IR (imperator, rex).

.....
Iată a sosit ziua plecării mele din Amsterdam; ceaiul de dimineață, plecarea la prînz, cu Toorop în frunte. Israëls pictează în curte două tipuri ciudate de femei: o evreică superbă, brunetă, puternică, îmbrăcată brutal în roșu și negru — o planturoasă olandeză buclată, grațioasă în mărgea carnației robuste pe care o subliniază corsajul și rochia admirabil redată. Aș vrea să-mi iau rămas-bun de la bunul pictor și să-l însărcinez cu mulțumirile mele față de Witsen, dar Toorop îmi spune că ne vom reîntoarce cu siguranță peste puțin timp, fiindcă plecarea va fi la ora trei.

Plecăm cu tramvaiul, însoțiți de valiza mea și ne așezăm la o masă dintr-un restaurant nu departe de gară pentru un prînz prelungit.

Traducere de
SORINA-MARIA ȘTEF

ROMEO COSMOVICI: „Curte interioară”

CU COCTEAU ERA TOTDEAUNA SĂRBĂTOARE (CRĂCIUN) LA NOI

Aveam opt ani, în 1949, când l-am întâlnit pe Cocteau în seara de Crăciun. Cîna la Nicole Stephane, viitoarea interpretă din „Copiii teribili”, care locuia în aceeași casă cu părinții mei. Peste cîteva săptămîni aici s-a turnat filmul. Venind de la școală priveam cu ochii holbați, descoperind și în acest fel cinematograful. După filmări mama l-a invitat pe Jean Cocteau să se odihnească în casa ei de la Cap Ferrat. A plecat pentru o săptămînă, s-a întors peste șase luni. Venea în fiecare seară să cîneze cu noi. Între mine și el s-a creat o legătură admirabilă, devenind un al doilea tată. Convorbirile noastre erau ca de la adult la adult, dîndu-mi sentimentul că îi pot fi folositoare. Aproape toate amintirile mele din copilărie sînt legate de el: călătoriile la Veneția, în Spania, descoperirea muzeelor, coridele de la Arles și Nîrnes... Și azi revăd plecările în grup, familia Picasso și familia Cocteau. Jean și Pablo erau prieteni din 1916, nedespărțindu-se niciodată, își scriau sau își telefonau o dată sau de două ori pe săptămînă.

Copil, am fost conștientă că trăiesc ceva ieșit din comun, nu fiindcă ei erau celebri ci pentru că tot ce făceau era ieșit din comun.

Jean Cocteau era obsedat de moarte, prezentă în toată opera sa, dar era atît de abil în a nu-și dezvălui frămîntările celor lîngă care trăia. Spunea că bunătatea este considerată prostie și poate aceasta e cauza neînțelegerii întotdeauna a nețărîmurei sale generozități.

În privința educației, nu-mi dădea indicații, vorbea rar de literatură, mai mult de viața de zi cu zi, de munca fiecăruia. Dacă îl întrebam ne indica anumite cărți care îi plăceau: Montaigne, Tolstoi, Dostoievski, Balzac, **Prințesa de Cleves...** cîteva romane polițiste despre care spunea că sînt adevărata literatură a vremii noastre. El mi-a deschis gustul pentru muncă, vîzîndu-l că nu stă niciodată.

Dacă nu scria, desena, dăruind desenele celor la care ținea. Fiecare aniversare a mea, fiecare Crăciun, au fost marcate de „desen Carolei pentru...”. Ne făcea să participăm la conceperea operei sale picturale sau a filmelor. **Testamentul lui Orfeu** a fost pentru mine foarte important în pofida dificultăților avute pentru realizare. Îl tratau ca pe un debutant și numai datorită participării unor prieteni ca F. Truffaut, A. Resnais, Yul Brynner, mama, s-a putut turna. Echipa filmului ne pomenea pe Emilienne, sora fiului său adoptiv, Édouard Dermitt și pe mine, micii reporteri de la **Săptămîna Suzettei**.

Îmi amintesc o seară care m-a fascinat, Jean cîînd cu mama, Picasso și Dominguin. În seara aceea ieșisem în oraș și eram foarte grăbite. Miguel m-a chemat la marginea piscinei apoi ne-a aruncat în apă îmbrăcate. Văd cum străbăteau sala elegantului restaurant Beaumaniere, learcă dar încîntate iar Picasso bodogănindu-l pe Dominguin!

Jean era individualist și anticonformist. Copilul teribil a acceptat totuși să se prezinte la Academia franceză iar în ziua primirii, ca să-și uite tracul a desenat pe un perete din apartamentul parizian al părinților mei o sublimă muză aplecată peste discursul său de la Academie. După ședința de sub cupolă, acasă a fost organizată o recepție cu tot ce avea Parisul și Europa mai celebru. Îmi amintesc că la sfîrșitul serii ne-am regăsit, părinții mei. Jean și cîțiva intimi, decojind creveții pe care îi adusese tata în ajun, de la Deauville. Vorbînd despre acea zi fastă, Jean ne repeta adesea că „niciodată nu mîncase creveți mai bine prăjiți!”

În clipele grele eram foarte apropiați, iubindu-mă ca pe propria-i fiică, pe care n-a avut-o, fără a exista între noi probleme care se ivesc uneori între părinți și copii. Nu îi era teamă de moarte ci de degradarea fizică. A murit în deplină stăpînire a facultăților intelectuale, asta fiind unica noastră consolare. Întotdeauna spunea: „Singura moarte, e moartea celorlalți” și în ziua aceea am înțeles ce voia să spună. Au trebuit să treacă douăzeci de ani de la plecarea sa ca să fiu eu însămi și să îndrăznesc a vorbi de el.

• Poetul dispărut acum douăzeci de ani — la 11 octombrie 1963 — a împărțit intim viața familiei Weisweiler în ultimii trezeci de ani. În mod excepțional Francine Weisweiler ne-a deschis ușile vîiei sale de la Cap-Ferrat în care prezenta vizitatorului a rămas vie. Iar fiica sa, Carole, evocă pentru noi prețioase amintiri de copil fermecat. (Silvie Genevoix „Ma dame Figaro”, 8 oct. 1983).

JEAN COCTEAU: JURNAL — TRECUTUL DEFINIT

■ 7 AUGUST 1952

Îmi amintesc de ceva ieșit din comun — Proust nu ieșea decît noaptea — totuși Proust a venit să mă caute în rue d'Anjou, într-o dimineată, cu trăsura lui Albaret, ca să mergem la Lufru să vedem **Sfîntul Sebastian** de Mantegna. Părea ca o lampă electrică rămasă aprinsă ziua — ca o sonerie de telefon într-un apartament gol. La Lufru lumea nu mai privea tablourile — se uita la el cu stupoare.

Nu cumpăra aur, spune H.M. Pinay. Numai un ministru e coruptibil, aurul nu.

M-am mirat adesea că sînt înțeles mai bine în străinătate decît în Franța, în Franța fiind neînțeles așa cum Franța nu este înțeleasă în străinătate. Sînt probabil, în pofida acestui paradox, francezul tipic (străinul nu este interesat în Franța decît de individ).

■ 8 AUGUST 1952

Sărmanul, sărmanul Marcel. Sărman bolnav cu ochi de nebun. Nu știe ce e dragostea. Nu cunoaște decît torturile maniace ale minciunilor sale și ale geloziei. Le folosește ca ceremonial în rue de l'Arcade. Le și depășește. L-am cunoscut „prizoniera”. Era un prizonier. Un groom stupid pe care îl ținea închis îndemnîndu-l să picteze. L-a făcut pe Walter Berry să-i cumpere din pinze. Ca Françoise sau Albertine, Céleste îl detesta, a fost chiar o poveste dezolantă cu niște inele de aur. Nu mai acest groom era în stare să pronunțe jonica propozițiune pe care Marcel i-o pusese Albertinei în gură (Casser le pot!) Naivitatea lui Marcel. Nu se gîndește că o femeie, cu atît mai mult o fată nu poate pronunța o asemenea propozițiune. Altfel s-ar asemana cu groomul. El se plîngea că nu se deschid niciodată ferestrele și ruptura s-a produs cînd a simulat gălăgios că le deschide. (Scena se află în carte.) Îmi spunea: „Înăuntru crăpi”. Am uitat dacă el s-a salvat sau l-a dat Céleste afară.

Albertine disparue. Nu voi mai scrie despre Proust. Rămîn intristat de visul urît, de marmelada nocturnă, de norul de pudră antiastmatică. Toate insectele crude, cuibul de termite mă copleșesc. Regăsesc trăsături vizibile cînd mă gîndesc la munca din rue Madame (N.R.F.) Scrisul lui Marcel inunda mai multe mese, mișunau ca furnicile. Se descifra, capsă, clasa, se punea în ordine, chiar ordonată forfoteala rămîne. Geniul lui Marcel pare a fi geniul rasei (termitelor sau albinelor). Ești tentat să pui o mască sau să folosești fly-tox. Ți se degradează sufletul. Ți se face frica.

O intimplare de necrezut. La Antibes exista expoziția Picasso și expoziția Fernand Léger. Panouri mari le anunță. În piața mare o altă pancartă împodobește fațada unui cort venețic. Se poate citi: „Un trofeu de război unic în lume”. Ce se vede în acest cort? Mercedesul lui Hitler.

Nimic nu este mai admirabil decît pasajul despre progres într-una din notele la **Fusées** de Baudelaire. A înțeles tot, a ghicit tot. Nota putea fi scrisă azi dimineată.

■ 10 AUGUST

Nu mai vreau să vorbesc de Proust. Ești dator, însă, să-ți scoți pălăria în fața părții a doua din **Albertine disparue**, unde Proust își dezvăluie puțin cite puțin minciunile.

Doamna X: „Azi noapte am visat că eram întrebată de un psihanalist”. „Iată, i-am răspuns modul cel mai economic de a fi consultată”.

Tinerii de la Viena îmi scriu că vor să construiască un teatru pe care îl vor numi Teatrul Jean Cocteau. Aducă, vai: „Va domni fantezia”. Sînt obligat să le răspund că detest fantezia și că nu-mi pot folosi numele decît dacă programul lor coincide cu al meu.

■ 11 AUGUST 1952

Nu voi mai spune nimic. Am spus. Ca în afacerea Dreyfus — desenul lui Caran d'Ache.

Cocteau, la 7 ani

Voi vorbi ultima, o ultimă dată despre Proust, sfîrșitul la **Albertine disparue** (Veneția). Este nîl și cum Proust e departe de a fi nîl, mă întreb ce se întîmplă. (Era foarte bolnav?) Încep să înțeleg, totuși, atitudinea celui mai bun prieten al lui Proust, Lucien Daudet, față de opera lui.

„Marcel, îmi spunea, e ca Anna de Noailles. N-are pic de inimă. Pe cei pe care „îi iubește” îi uită în cinci minute. (Dacă nu îi torturează ca pe muștele care îi servesc de pretext pentru a se tortura. După obiceiurile din rue de l'Arcade și din rue de Madrid recunoscute și convenabile. Muștele pe care puștii le chinuiesc, greierii pe care îi umflă cu paiul etc. Este cazul Albertinei. Este absolut inutil să o copleșească și să ne copleșească cu o mie de pagini (înainte și după moartea ei) pentru a-i pune în buzunar, chiar fără s-o citească, scrisoarea (pe care el o crede adevărată) în care îi mărturisește, la Veneția, că ea n-a murit. Nu-i spune nici măcar mamei și părăsește tema minciunilor Albertinei cu cea mai gogonată. Pentru el conțind chiar mai mult decît mama (o pisăloagă care citează din d-na de Sevigné de cîte ori deschide gura) căsătoriile lui Saint-Loup și Cambremer, care devin instantaneu inverșiți.

Universul său în care **nici un tînăr nu muncește** (chiar băieții măcelari devin tînere **fete măcelărești**) în care toate personajele (în afară de el, bineînțeles) sînt anormale sau puști. Etalajul ridicol de iubite, femei, fete pe care îl impută inverșiților săi că îl expun.

„Nu, îmi spune Lucien (el ținea într-adevăr la Marcel), nu, dragul meu Jean, Marcel este genial. Este însă o insectă atroce, îl vei înțelege într-o zi”.

Nu l-am crezut pe Lucien. Am fost, totuși, mirat cînd a devenit celebru, văzîndu-l pe Marcel că își părăsește toți prietenii vechi nefrecventînd decît grupul de la N.R.F., criticii (infamul de Souday printre alții — un porc) cărora le oferea dineuri monstruoase la Ritz. Proust a inaugurat epoca fără inimă pe care Baudelaire o anunța în notele sale. (Fusées).

Ați remarcat că Proust copil și adolescent, n-a avut niciodată profesori. Că n-a frecventat nici un colegiu. Că familia sa burgheză nu i-a impus lecții, profesori. Exaltarea la apariția articolului din **Le Figaro**. Exaltarea care l-a cuprins după ce l-a „descoperit” Gide, care refuzase să-l citească înainte de a-l obliga eu.

Diaghilev l-a invitat pe Souday la ultima repetiție, intimă cu **Petrușka**. Eram cinci. La sfîrșit Souday se scoală și spune: „D-le Diaghilev nu mai am vîrstă să mă ostenesc numai pentru a asculta cîntîndu-se la tobă”.

Nimic nu-i mai melancolic, mai deprimant decît să nu-ți placă o operă. Eu nu sînt, vai, ca Proust, și nu o voi uita pe a sa, așa cum își uită el bunica. Opera lui mă va obseda ca o moartă.

Proust mi-a scris pe pagina de gardă a uneia din cărțile sale: „Despre mine s-au scris teze în Suedia și vecina dumitale (Laure de Chavigné) refuză să mă citească”. A fost de ajuns ca să-i întorcă spatele doamnei de Guermantes, să o facă idioată. Fabre nu pretindea să fie citit de insectele sale, dacă Proust citește insectele, e normal.

(Sfîrșitul notelor despre Proust)

Cartea lui Sartre despre Genet este un curs pentru Sorbonna. Îmi imaginez capetele studenților, dacă așa ceva se va întîmpla într-adevăr. Studenții rid dacă li se vorbește de o „femeie gravidă”.

O nouă scrisoare de la Genet. Sosește pe Coastă.

■ 14 AUGUST 1952

Am terminat punerea la punct a unor scurte poeme în proză pentru Parisot. Vor fi douăzeci și șase, dacă mecanismul continuă, fără s-o doresc, fiindcă, la nesfîrșit aceste exerciții de scriere, ilustre prin Baudelaire și Max Jacob, obosesc.

O scrisoare emoționantă de la Seghers (mai jos) ca răspuns la scrisoarea prin care îi anunț nașterea a nouăzeci și nouă (devenite o sută) de strofe. Este primul editor care cere un poem unui poet.

PIERRE SEGHERS CĂTRE JEAN COCTEAU

Fericit om, fericit om care scrie un lung poem, care iubește ce este mai frumos pe lume, fericit poet cu poezia, bucuria și arderea din dumneata. Te invidiez și te admir, te aștept și te îmbrățișez.

P.S.

■ 15 AUGUST 1952

În schimb, Millecan îmi trimite o frază uluitoare a lui Gallimard prin care îi respinge cartea: „Cartea dumitale cere o anumită atenție”. Cartea despre mine **L'Etoile de Jean Cocteau** va apare la Editions du Rocher, la Monaco. Am primit contractele pentru semnat ca să le dea curs. E o afacere bună, putînd să-și ia banii fără să-l impună fiscal.

Nu voi corecta în trei exemplare copile din **Journal d'un inconnu** decît după ce va fi gata tot. N-am curajul să refac de mină capitolul „Distances”. Prea multe note confuze care se repetă. Voi încerca să dictez notele și să construiesc capitolul după dactilografiere.

Ei bine, da, Proust mă supără și-mi oprește inima. Nu Sartre cu teribila sa carte despre Genet. La Sartre există o noblețe de clinician, o afecțiune față de subiectul tratat, o cinste. Este dezgustat, îngrozit. Nu este **jenat**. E altceva. Un soi de luare în stăpînire pe piața Literelor, o voință de a produce dezgust împrejur. O nebulie gravă de a face din Genet

Cu buna sa prietenă, Colette

un erou pe dos. Genet (ca persoană) este atît de departe de a răspunde la rectitudinea cărții, la drumul ei implacabil. Trebuie ori să se salveze ori să se conformeze. În ultima sa scrisoare nu-mi suflă nici un cuvînt.

■ 7 NOIEMBRIE 1952

Mauriac are Premiul Nobel. (...)

Termin marea tapiserie pentru Bienală.

Favre de Bret îmi telefonează cerîndu-mi să accept președinția juriului la Cannes.

Articolele despre **Bacchus** din Germania continuă să-mi fie trimise de doctorul Badenhäusen.

Un pachet enorm. Corecturile lui Grasset (personale). Îmi telefonează cerîndu-mi să le citesc „cu cea mai mare grijă”. Cartea mea a plecat la tipar. El a evitat s-o citească.

Premiul Nobel ar fi trebuit acordat lui Colette sau lui Sartre. „Eu îl merit mai puțin, declară cu generozitate Mauriac, decît Duhamel (sic), Jules Romain sau Maurois”.

■ 13 NOIEMBRIE 1952

Am recitit corecturile de la Carte blanche (n. Pierre Chanel: Editions de la Sirène, 1925) reeditată în Suedia de Mermond. Ce noroc, n-am simțit nici o nemulțumire, am descoperit că adesea mă repetam. E necesar să te repeți pentru a te face înțeles. Totul s-a mișcat, s-a deplasat, a ieșit din cadru. Picasso a devenit dionisian. O imensă dezordine tropicală im-

pinge din toate părțile bietul nostru ghiveci cu flori. Aveam dreptate anunțînd că se va construi o casă enormă. Ieri la radio, n-am avut nimic de schimbat, vorbind despre Darius, din ce-am spus mai demult. Ce bine, nu constat nici o întrerupere de rînd, nici o afirmație de care să-mi fie rușine.

Am scris o lungă scrisoare Hindemith-ilor ascultînd pentru a suta oară recitativele din **Don Giovanni**. Mi-ar place să găsesc un stil de recitativ să încadreze „ariile” pe care mi le cere Hindemith. Poate să reiau ideea unui faust modern pe care ar trebui să-l scriu. (...)

Mai jos scrisoarea lui Jules Romain pe care l-am felicitat pentru discursul despre confuzia valorilor (Institut de France).

Jules Romain către Jean Cocteau

12 noiembrie 1952

6, rue de Solferino, VII e

Dragul meu Jean Cocteau,

Nu cred că te îndoiești, scrisoarea dumitale m-a emoționat indeosebi. Știi ce considerație am pentru arta dumitale, pentru spiritul dumitale. Ești cel mai în măsură să discerzi, dominînd-o, linia de demarcație a apelor: aceea care separă izvoarele adevăratei imaginații, ale suferinței creației de țîrîturile către ușor și neghiobie, absurde. Cred că nu e nevoie să-ți spun că amintind la Institut de France obligațiile de a se improspăta, de recrutare „esențială” m-am gîndit la oameni ca dumneata.

Fii convins de imensa mea prietenie,

Jules Romain

■ 18 NOIEMBRIE 1952

Am văzut **Limelight**. Nu plîngi. Ți-e frica.

Chaplin pledează fără să fie acuzat. El se consideră un acuzat. Seamănă cu poezii. Filmul este amar — de neiertat dată fiind gloria și bogăția sa. Într-o zi mi-a spus: „A trebuit să primesc multe lovituri făcând să se audă multe lucruri grave”. Fără îndoială că ar fi vrut să nu se ridă la filmele sale, să fie plins. Are o furie infantilă față de umanitarism (ca Einstein). În **Limelight** varsă peste public o uriașă ranchiună. Rezultă stinghereală, nemulțumire. Sala era aproape goală. Filmul rulează în patru săli mari. Gloria lui Chaplin i-a depășit succesul.

În orice caz este vina Americii. Își pledează cauza în America împotriva Americii. În altă parte unde este iubit nu se potrivește.

Numele clovnului: Calvero (Calvar) — nume vrut. „Calvarul unui clovn”. Mi-am amintit povestea unui film pe care a vrut să-l facă. Crucificare într-un bar. Nimeni nu-și dă seama ce se întâmplă. O picătură de singe cade de la Isus pe umărul unui dansator care o înlătură cu un bobîrnac. Numai un ciine urlă a moarte. (Foarte belgian. Foarte elvețian. Charles vrea să fie gînditor dar gîndește numai atît. Renunță la „gaguri” voind să fie numai un gînditor. Să explice. Să demonstreze. Să demonstreze că lansează femei și ele îl părăsesc, că se sacrifică pentru ele.

Eluard a murit la nouă dimineața.

■ 29 NOIEMBRIE, MILLY

Mi-a fost imposibil să fac vreo notă. De la nouă dimineața se sună la ușă, unele persoane așteaptă așezate pe treptele scării. Fiecare cere câte ceva. M-am salvat la Milly. Toate cererile de mici nevoi mă împiedică să cercetez textele cărții mele, întrerupîndu-mi lucrul. Abia ajung să scriu, de pildă: pagina pe care trebuie să i-o dau lui Sartre pentru congresul de la Viena. Pagină pentru sărbătorirea Colette (Vogue) Pagină pentru președinția mea la prietenii lui Charles Chaplin. Prefața expoziției de pictură a copiilor, sfertul de oră pentru B.B.C. la emisiunea Franței. Să răspund scrisorilor pe care le-am primit de la Santo Sospir.

Stilul telegramelor în 1952: „ORPHEE” ESTE HOSTIA DUMNEAVOASTRĂ. VOM LUA LEGĂTURA SIMBATA VIITOARE. CINE-CLUB AJACCIO.

Au sosit lăzile din Germania. Nu pot să le scot de la vamă fiindcă domnul Alexandru are fișele de expediție și de asigurări. La Baden-Baden se joacă **La Machine infernale** într-o traducere „infernală”, cu decoruri care, după cum înțeleg, sînt hotărîtoare pentru succesul piesei. Se joacă **Les Monstres sacrés** la Londra fără a se preveni că este un divertisment vechi, scris ca s-o amuze pe Yvonne de Bray după necazurile din 1940. La Berlin se organizează la 12 decembrie o sărbătorire pentru **Orphee**, „fiindcă filmul n-a părăsit marile săli din Germania de la apariția sa”. (Am comunicat scrisoarea lui Lulu W, necorespun-

zînd cu conturile de distribuire).

Dezordine. Dezordine. Mica mea societate se străduiește să facă ordine. Dar este un munte de dezordine... Am oprit orice tălmăcire în limba engleză, încredințîndu-mi traducerea d-lui Small, un om de inimă cu o aleasă inteligență a textelor. Au trecut patruzeci de ani pînă să ajungă la un nume, ca în fabule, fără a fi ceva solid, de care să se sprijine.

■ 30 NOIEMBRIE 1952

Am terminat prima corectură la **Journal d'un inconnu**.

Guturai. Ploaie. Plafonul biroului inundat.

Parisot telefonează că a găsit, în fine, sfîrșitul colilor de tipar de la **Appogiatures**. Cere să adaug la planșa lui Bellmer o schiță de a mea de Modigliani și un laviu de Bérard.

■ 8 DECEMBRIE 1952

Operațiunea Orenge s-a făcut. Cărțile au trecut din rue de Beanjols în rue Garancière (n. Pierre Chanel — Cărțile publicate la Editions du Roche, erau difuzate de Librairie Plon, 8, rue Garancière. Charles Orenge a fost director literar la Librairie Plon în anii 1950).

Millecan se miră de tăcerea din jurul cărții sale despre mine. Tăcerea e normală. Mărturi-

Masa de lucru a lui Cocteau. În planul depărtat, bustul lui Jean Marais

sesc că e greu să te obișnuiești cu acest ritm de tăcere și vacarm. Mi se întâmplă să fiu încă mîhnit și șocat.

Ieri am regăsit un teanc de caiete din **Journal**, era la Paul. Parcurgîndu-l mi-am dat o dată în plus seama de cît acumulezi pentru a obține atît de puțin. De munca îngrozitoare concentrată într-o picătură din care se evapora parfumul. Am băgat caietele într-un sertar. Lectura mă umplea de oboseală. (n. Pierre Chanel: **Journal sous l'occupation**, 1942—1945 — urma să apară).

Scrisoare de la Düsseldorf, Gründgens este bolnav... împiedecînd turneul lui **Bacchus**.

Mecanismul lor: vor să înnăbușe seriozitatea muncii mele în vacarm. Dacă nu dau nici o importanță vacarmului se face tăcere.

Ieri seara m-am simțit istovit din cauza pieșelor care nu se reiau — cărțile prost difuzate — traduceri nefăcute. Trebuie încetul cu încetul să înving aceste dezgustătoare slăbiciuni. Azi, luni, rămîn singur la țară. Să reflectez și să-mi revin. Prea multă fericire în talerul drept al balanței se plătește cu talerul stîng. Important este să admiti și să lupți împotriva efluviiilor deprimante.

Am terminat prefața cerută de Grasset pentru cartea lui René Bertrand. Am afirmat: mă considerați savant. Eu vă consider poet. Așa se poate reduce conspirația zgomotului la tăcere. Discipolii sînt „fără sevă”. Munca este prea grea. Tăcerea colaborează la tăcerea cosmosului, la mecanismul tăcut al stelelor.

Chiar dacă nu prea înțeleg cum sînt, trebuie să exist. E singura mea salvare.

Din mijlocul a mii de note pe care le regăsesc în dezordine în placarduri (am găsit prima versiune **La Machine à écrire** pe care o credeam pierdută) scot nota care dovedește că mă gîndeam, de multă vreme, la un jurnal care n-ar fi propriu-zis un jurnal.

„Mi-ar plăcea, cu toate că îmi repugnă, să-mi scriu jurnalul, riscînd să jignesc unele amoruri proprii și n-aș suporta — mi-ar plăcea, mi-am spus — să nu mă gîndesc a lua nici o notă iar seara să păstrez o scurtă remarcă, o frază care mi-a venit vorbind sau mi-a spus-o altcineva. Mi se pare că ar fi mai puțin deșeu în gîndirea unui om dacă ar interveni întîmplarea, amintindu-și numai ce l-a interesat mai mult.

Dacă aș fi comis imprudența tînerii unui jurnal, pe lingă că s-ar amesteca prea multă lume în treburile mele, nimeni nu ar crede că mi s-au întîmplat atîtea lucruri diferite în minutele unei zile, chiar de necrezut, mă întreb eu însumi dacă este posibil, dacă oamenii care m-au înconjurat nu au fost nebuni.

O notă sau două pe zi ar evita încăperea plină de dezordine, greu de înțeles și inadmisibilă pentru persoanele cărora li se întîmplă prea puține lucruri surprinzătoare, care de-

Mozaic de Cocteau

parte de a le îndepărta le cheamă voind să le aibă”.

Recitind aceste rînduri constat că încălc adesea regula, notînd nenumărate amănunte. Viața mea s-a schimbat. A fost o cădere din care mă ridic treaptă cu treaptă. Acum mă încurcă multitudinea formelor de expresie pe care le folosesc. Viața mea e calmă, ferită de incendiul care se aprindea fără încetare în încăperile mele, iar eu fugeam ducînd focul. Dacă deschizi un cufăr vechi rămii uimit de cîte se revarsă peste margini, drame uitate, fotografii în care nu mai recunoști figurile, scriitori pe care nu ții minte că le-ai primit, prietenii moarte. Visez la desenele mele răspîndite prin lume, la textele împrăștiate în dreapta și în stînga, ar fi umplut multe volume.

Tot azi mi se arată articolul din **Observer**, în care se spune că am devenit celebru fără să scriu (sic) și un articol de la Berlin intitulat: „Universalitatea lui Jean Cocteau”. Probabil că gazetarul englez necitind nimic de mine își închipuie că n-am scris nimic, probabil că gazetarul german a citit puțin scris de mine dar ghicește scheletul animalului după citeva oase care i-au căzut în mină.

În românește de
ANDRIANA FIANU

JURNAL

(1833—1835)

onsacrat ca poet național, Aleksandr Puşkin concentrează în opera sa spiritualitatea poporului rus, dar și orizontul cultural al Europei într-o formă cu limpezimi clasice și viziuni romantice. El aduce și astăzi, cum scrie Bulgarov, în sufletul cititorilor săi „patria cu adâncurile ei infinite și misterul ei insondabil, și nu doar poezia lui Puşkin, ci poetul însuși rămîne o manifestare minunată a Rusiei, într-un fel apoteoză ei.”

Viața lui Puşkin (1799—1837) consfințește și ea arhetipul eroului romantic: o origine exotică, abisiniană pe marginea căreia glosează îndelung, împletită cu una nobilă, străveche, implicarea în destinul decembriștilor, spînzurați în 1825 pentru complotul antidinastic împotriva lui Nicolae I. Dar autorul unor manifeste poetice dezavuind tirania, exilatul în Caucaz, Odesa și satul Mihailovskoie rămîne și mondenul satanic, byronian, îmbinînd jocul de cărți, desfriul, duelul. Supus ostracizării, cu scrisorile și scrierile cenzurate de poliție și țarul însuși, poetul se căsătorește în 1831 cu frumoasa și mondena Natalia Goncharova, pentru prezența căreia la balurile curții din Petersburg i se iartă soțului extravagantele. El devine așadar curtean („gentilhomme de chambre”) constrîns de eticheta curții lui Nicolae, alături de alți tineri aristocrați, fericiți de rangul cu pricina. I se permite, după ce dăduse **Ruslan și Ludmila, Prizonierul din Caucaz, Boris Godunov, Evghenii Oneghin**, nuvela **Dama de pică**, să consulte arhivele regale pentru a elabora o istorie a lui Petru cel Mare. Țarul însuși este cenzorul poetului, discutînd cu el pe manuscrise. Constrîns însă la fatuitatea vieții mondene, Puşkin va visa retragerea la Mihailovskoie, satul melancoliei sale creatoare, împiedicată de capriciile țarului și vanitatea frumoasei dansatoare Natalia Puşkina, regină a balurilor de la palatul Anicikov.

Tocmai această epocă se răsfrînge în **Jurnal** (1833—1835) singurul ajuns la noi, mărturie a unei rupturi adînci mascată de consemnări ironice sau autoironice. Subtextul rămîne însă tragic. Alternativa care-l va împinge pe poet să provoace duelul cu D'Anthes, curtezan asiduu al Nataliei, este opțiunea fie pentru dizgrație și exil în satul rîvnit (ca eventual supraviețuitor), fie pentru moarte ca eliberare. Apoteoză romantică a vieții lui Puşkin, glonte primite în pîntece, agonia pe care o suportă cu seninătate, sfîrșitul și doliul național ce urmează încununează o existență de numai 38 de ani.

Jurnalul pe care îl publicăm în selecție elucidează pe fundalul mediului nobiliar guvern timer de capriciul regal și automatismele etichetei petersburgheze conflictul interior al lui Puşkin exprimat printr-un instantaneu epic de nuanță autoironică. Întîmplări, personaje și replici memorabile vor fi atractive în sine, sperăm, pentru cititor. Arborele genealogic de un mare pitoresc figurează într-o notă a poetului prin care precedăm **Jurnalul** ca atare.

ÎNCEPUTUL
AUTOBIOGRAFIEI

(1830)

De cîteva ori mi-am început însemnările zilnice și de fiecare dată am renunțat din lene. În 1821 mi-am început totuși biografia și am dus-o înainte cîțiva ani la rînd. La sfîrșitul anului 1825, la descoperirea complotului nenorocit¹, a trebuit să-mi ard aceste însemnări. Ele puteau să implice numele altora, și chiar să înmulțească numărul victimelor. Regret, desigur, dispariția lor; vorbeam, acolo despre oameni care au devenit personalități

istorice, cu sinceritatea prieteniei sau a contactului incidental. Acum numele lor sînt pronunțate cu o solemnitate emoționantă, ceea ce va acționa asupra stilului și ideilor mele. Voi fi însă mai circumspect în relații și însemnările mele, care vor pierde în vioiciune, vor cîștiga în autenticitate.

Punîndu-mă în centrul însemnărilor, deși mă voi strădui să evoc și pe alții, mai demni de a fi consemnați, voi începe prin a spune cîte ceva despre originea mea.

amilia mea se trage dintr-un prusac, Radschi sau Ratchi („bărbat cîstit”) spune Letopisețul, adică de neam bun, nobil sosit în Rusia în timpul domniei cnezului Alexandr Nev-

ski (...) Numele străbunilor mei se întâlnește foarte des în istoria noastră. Între familiile nobile supraviețuitoare ale prigoanelor singeroase dezlănțuite de Ivan Groznii, istoriograful îi enumeră pe Pușkini. Un Pușkin e pomenit ca personalitate importantă în epoca impostorilor pretendenți la tron; altul, căpitan de oști, după cum scrie Karamzin, „și-a făcut treaba cinstit”. Patru Pușkini au semnat pentru înscăunarea dinastiei Romanov. Sub Petru I fiul unuia dintre aceștia a fost descoperit ca zăcaș împotriva țarului și decapitat. Străbunicul meu, Aleksandr Petrovici, a ținut ca soție pe fata cea mai mică a contelui Golovin. El a murit foarte tânăr, într-o criză de nebunie, înjunghiindu-și nevasta care tocmai năștea. Unicul său fiu, Lev Aleksandrovici, fusese în rândurile artileriei, iar în 1762, în timpul războalei, a rămas credincios lui Petru III. El a fost întemnițat într-o cetate și eliberat peste doi ani abia.

Bunicul meu era un om focos și crud. Prima sa soție, născută Vocikova, a murit pe o grămadă de paie, închisă de el într-o temniță din casă, pentru o legătură reală sau imaginară cu un francez, fost preceptor al fiilor săi și pe care soțul l-a spânzurat într-un mod extrem de feudal în curtea slugilor. A doua soție, născută Cicerina, i-a răbdat și ea destule. Odată el i-a poruncit să se gătească pentru o vizită oarecare. Femeia, însărcinată în ultima lună, nu se simțea tocmai bine, deși n-a îndrăznit să i se împotrivească. Pe drum, în trăsura, au început durerile. Bunicul a poruncit vizitiului să stea, și ea a născut, în trăsura, pe tatăl meu. Lăuza a fost adusă acasă pe jumătate moartă și culcată pe pat în ținută fastuoasă și plină de străluciri. Tatăl meu nu prea vorbea despre ciudățeniile bunicului, iar slugile bătrâne au murit de mult pe rând.

Arborele genealogic al mamei mele este și mai curios. Bunicul ei a fost negru, fiu al unui prinț abisinian destul de avut. Trimisul rus din Constantinopol l-a cumpărat dintr-un serai unde zăcea ca ostatic și l-a trimis lui Petru I odată cu alți doi pui de harapi. Țarul l-a botezat pe micul Ibrahim la Vilna, în 1707, cu regina poloneză, doamna lui August, și i-a dat numele de familie Hanibal, iar ca nume, Petru, fapt din cauza căruia arapul a plîns apoi voind să se numească Ibrahim. Fratele lui mai vîrstnic a venit odată la Petersburg, oferind răscumpărare dar Petru l-a păstrat lîngă sine pe finul său. Pînă în 1716 Hanibal l-a însoțit zi cu zi, apoi a stat multă vreme la Paris (...) Rechemat în Rusia, el a fost întîmpinat de țarul însoși, care l-a binecuvîntat cu efigia lui Petru și Pavel, — pe aceasta n-am mai putut-o găsi. În viața lui de familie străbunicul meu Hanibal a fost la fel de nefericit ca și străbunicul meu din neamul Pușkinilor. Prima sa nevastă, grecoaică, o minune de frumusețe, i-a născut o fiică albă. El a divorțat, silind-o să se călugărească la mînăstirea din Tihvin. Pe fiica ei, Polixenia, a educat-o cu grijă, i-a dat o zestre bună, fără s-o vadă vreodată la față. A doua soție, Khristina Regina von Scheberch (...) i-a născut o mulțime de copii tucirii de ambe sexe.

Aleksandr Pușkin

Bunicul meu, Osip Abramovici (cu numele adevărat Ianuarii), nume respins de bunica, din cauza dificultăților pentru accentul ei nemțesc: „Trac neagră, spunea ea, făcut la mine copii negri și pune la ei nume trăcesc”. Bunicul servise în flotă și se căsătorise cu Maria Alekseevna Pușkina, fiica guvernatorului din Tambov, frate bun, acela, al bunicului meu după tată. Și această uniune a fost nefericită. Gelozia soției și inconstanța soțului au fost cauză de nemulțumiri și dispute, terminate prin divorț. Firea africană a bunicului, patimile aprinse unite cu o ușurătate greu de închipuit i-au provocat încurcături nemaipomenite. Astfel el își luă o nouă soție prezentînd o adevărată falsă despre moartea celei dintîi. Bunica a fost nevoită să facă o jalbă țarinei care luă parte la ancheta afacerii. Noua căsătorie a fost găsită ilegală și bunicul îndepărtat din flota de la Marea Neagră. 30 de ani au stat despărțiți. Bunicul a murit în 1807, în satul său din regiunea Pakov, drept urmare a vieții lui neînfrîinate. La 11 ani după el, bunica și-a dat sufletul în același sat. Moartea i-a unit. Ei dorm alături la mînăstirea Sviatogorsk. (1830)

1833

■ DECEMBRIE

Seara la Zagriajskaja². Vine vorba despre Țarina Ecaterina (...) De două ori a văzut-o pe

Ecaterina supărată, și de ambele dați pe prințesa Dașkova. Odată Ecaterina a chemat-o la Ermitaj; ea a întrebat curtenii cum se ajunge acolo. I s-a răspuns că prin altar. Atunci a doua zi Dașkova cu fiul ei de 10 ani s-au strecurat drept în altar. A stat o clipă, și-a lămurit fiul cu privire la sfințenia acelui loc și a trecut spre Ermitaj. A doua zi țarina și-a îndreptat furia spre Dașkova. Furia ei se vedea după obrazul încins și iuțea vorbirii, spre spaima doamnelor de onoare. Dașkova se tot scuza pentru gafa de ieri pentru că nu știa că femeilor le e oprit să intre în altar. „Cum de nu vă e jenă, — a răspuns Ecaterina, — sințeti ru-soaică și nu vă cunoașteți credința; preotul a trebuit să mi se plîngă de d-ta.”

■ 14 DECEMBRIE

Pe data de 11 primit invitația de a mă prezenta la Benkendorf a doua zi dimineață. Mă prezint. Mi se înmînează **Călărețul de aramă** cu observațiile împăratului însuși. Cuvîntul „idol” nu trece de înalta cenzură, versurile următoare sînt tăiate:
În fața noii Capitale
Bătrîna Moscova pîli
Asemeni văduvei regale³
Plecata țarinei de-o zi.

Multe semne de întrebare (?) care-mi fac mare plăcere.

1834

■ 1 IANUARIE

Cu trei zile în urmă sînt făcut ofițer în garda palatului (ceea ce nu prea convine virstei pe care o am). Dar curtea ținea neapărat ca Natalia Nikolaevna să danseze la Anicikov. Astfel devin un Dangeau de tip rusesc (...). Împăratul i-a spus prințesei Viazenskaja: „J'espère que Pouchkine a pris en bonne part sa nomination. Jusqu'à présent il n'a tenu parole, et j'ai été content de lui” etc., etc. Prințul m-a felicitat pentru asta la teatru: „Vă mulțumesc cu plecăciune, înălțimea voastră; pînă acum toți au ris de mine, numai d-voastră mă felicități cel dintîi”.

■ 17 IANUARIE

Bal la contele Bobrinski, unul din cele mai strălucite. Împăratul nu mi-a amintit de numirea mea, iar eu nu i-am mulțumit. Vorbindu-mi despre **Pugaciov**, mi-a spus însă: „Păcat, n-am știut că scrii despre el, ți-aș fi făcut cunoștință cu sora lui care a murit cu trei săptămîni în urmă”.

■ 26 IANUARIE

Marțea ce-a trecut am fost chemat la Anicikov. Am sosit îmbrăcat în uniformă. Mi s-a spus că invitații poartă frac. Am plecat, lăsînd-o pe Natalia Nikolaevna și după ce m-am

schimbat, am plecat la serata lui S.V. Saltîkov. Împăratul a fost nemulțumit și a spus de cîteva ori mai multora pe seama mea: „Il aurait pu se donner la peine d'aller mettre un frac et de revenir. Faites-lui des reproches”.

■ 6 MARTIE

Slava domnului! S-au sfîrșit sărbătorile, și cu ele, balurile. Descrierea ultimei zile (4 martie) suplinește celelalte. Cei aleși au fost chemați la balul de dimineață la 12,30. Alții, la cel de seară, la 9,30. Eu am sosit la 9. S-a dansat mazurca cu care s-a încoronat balul de dimineață. Doamnele abia soseau, iar cele care erau la palat de dimineață își schimbau toaletele. Era o mulțime de nemulțumiți; aceia care erau invitați seara erau geloși pe fericirii matinali.

■ 7 APRILIE

A mea **Damă de pică** e în marea vogă. Jucătorii pun miza pe 3,7 și As. Curtea a găsit chiar o asemănare între bătrîna contesă și prințesa Natalia Petrovna și se pare că nimeni nu s-a supărat.

■ 8 APRILIE

M-am prezentat la palat. Am așteptat-o pe țarină vreo trei ceasuri. Eram vreo 20 (...) Eram ultimul pe listă. Țarina s-a apropiat de mine rîzînd: „Non c'est unique!... Je me creusais la tête pour savoir quel Pouchkine me sera présenté. Il se trouve que c'est vous!... Comment va votre femme? Sa tante est bien impatiente de la voir en bonne santé, la fille de son coeur, sa fille d'adoption”, și s-a întors. Țin mult la regină deși are 35 sau 36 de ani.

■ 11 APRILIE

Ieri am condus-o pe Natalia Nikolaevna pînă la Ijori. La întoarcere am găsit pe masă o invitație la balul nobililor și ordinul de a mă prezenta la contele Litte. Mi-am dat seama că e vorba despre absența mea de la capela curții, la slujba de prînz și duminică. Asta e și a fost: Jukorski mi-a spus că e nemulțumit de absența multor tineri curteni și a adăugat: „Dacă le e greu să-și îndeplinească datoria, voi găsi un mijloc să-i scap de ea”. Litte, vorbind cu K.A. Narișkin, a spus cu foc: „Mais enfin il y a des règles fixes pour les chambellans et les gentilshommes de la chambre”. La care Narișkin a replicat: „Pardonnez-moi, ce n'est que pour les demoiselles d'honneur”. Totuși nu m-am dus să-mi primesc muștruliala și am dat explicațiile în scris.

■ 22 IULIE

Luna trecută a fost furtunoasă. Cît pe ce să mă bruiez cu curtea, — dar totul s-a terminat cu bine. Totuși urmările se vor mai vedea.

■ 18 DECEMBRIE

În urmă cu trei zile am fost la Anicikov. Voi descrie amănunțit totul, în folosul unui viitor Walter Scott. Lacheul de la curte mi-a adus invitația de a veni la 8,30 la Anicikov, în uniformă, iar Natalia Nikolaevna, ca de obicei, Am sosit la ora 9. Pe scară m-am întâlnit cu bătrîna contesă Bobrinskaia care totdeauna mă scoate basma curată, mințind în folosul meu. Ea a văzut că port o pălărie triunghiulară cu pene (nereglementar: la Anicikov se vine cu pălării rotunde, dar asta nu e totul). Oaspeții se strînseseră destui, balul a început prin contre-dans. Țarina era toată în alb cu parură de turcoaze pe cap; împăratul în uniformă de cavalier de gardă. Împărăteasa s-a făcut foarte frumoasă. Contele Bobrinski, observîndu-mi pălăria triunghiulară, a ordonat să mi se aducă alta rotundă. Era însă atît de murdară, încît mînușile mi s-au udat și mi s-au îngălbenit. În genere balul mi-a plăcut (...) Am vorbit cu Lenski despre Mickievicz și despre Polonia: „Mon cher ami, ce n'est pas ici le lieu de parler de la Pologne. Choississez un terrain neutre, chez l'ambassadeur d'Autriche par exemple". Balul s-a terminat la 1,30.

1835

■ 8 IANUARIE

Să începem noul an cu o birfă. Brilantele și pietrele prețioase erau nu de mult suficient de ieftine. Nimeni n-avea nevoie de ele. După ce am răscumpărat brilantele Nataliei Nikolaevna de la muntele de pietetă moscovit, a trebuit să le înmînez unei persoane particulare spre a nu le vinde în pierdere. Acum aflu că brilantele au crescut la preț și iată de ce.

De curînd împăratul i-a poruncit contelui Volkonski să-i aducă cea mai scumpă tabacheră. Cea mai scumpă n-a depășit 9000 de ruble. Contele Volkonski i-a adus tabachera, care i-a părut împăratului foarte săracăcioasă. „Alta mai scumpă nu există”, răspunse Volkonski. „Dacă e așa, nu e nimic de făcut, răspunse împăratul: — am vrut să-ți fac un dar, ia-o”. Închipuiți-vă mutra bătrînului zgîrcit. De atunci brilantele au urcat la preț. Acum se pot cumpăra tabachere la 60.000 de ruble.

**Prezentare, selecție și traducere
de ELENA TACCIU**

1. E vorba de mișcarea decembristilor, îndreptată contra despotismului lui Nicolae I, la care au fost antrenati toți prietenii poetului, unii fiind în cele din urmă executați (n.tr.).

2. Damă de companie a Elisavetei și apoi a Ecaterinei a II-a, rudă a soției poetului. Stia o multime de fapte și anecdote despre viața de curte, consemnate de Puskin.

3. Traducerea noastră.

DIALOG CU EMINESCU MIHAI

Mihai, dragule, ne-ai luat totul și tot, tot tu, ne-ai dat totul: sufletul, inima...

De te-aș întâlni, zău te-aș întreba:

— Cred și pentru că vorbesc cu tine, zic:

Ne-ai mai lăsat ceva spre a mai putea compara puterea, înțelepciunea, vitejia, destoinicia neamului nostru?...

— Izvoarele neamului nostru sunt fără de sfîrșit, și numai vouă, contemporanilor, vă este dat să le rostuiți valoarea, fără stăpîni, fără slugărnice.

Atunci dă-mi voie să te proslăvesc și să-ți mulțumesc că ne-ai mai lăsat fără de sfîrșit loc de a ne cînta și lauda pămîntul nostru fără seamăn.

GHEORGHE VLAD

POEM CU O SINGURĂ IMAGINE COPIATĂ

*A fost un poem groaznic.
Numele tău îmbia copacii,
imobiliza
marginile împletite ale lacului,
cuvinte noi spintecau ridurile
otrăvitoare,
punctul se desfăcea ca o piersică,
i se vedea miezul ca o săgeată.
Totul se apropia.
Inima începuse să aibă periferii.
Zboruri obscure, cu aripi
crescute în luminișul stomacului.
Un poem groaznic.
A trecut ca o singură ploaie
de vară.*

BOGDAN GHIU

MARCEL PROUST — JACQUES RIVIÈRE

Corespondența Marcel Proust — Jacques Rivière constituie unul din cele mai interesante documente pe care le posedă istoria literelor franceze: Cuprinsă între anii 1914—1922, această corespondență aruncă lumini revelatoare asupra vastului ciclu proustian, ce avea să marcheze destinele prozei moderne, ca și asupra evoluției unei reviste — *Nouvelle Revue Française* — „N.R.F.” — important catalizator al conștiinței literare europene.

Refuzat inițial de Gide — sub pretextul „mondenității” — primul volum din ciclul *A la recherche du temps perdu* apare la Grasset în noiembrie 1913. Tinărul critic Jacques Rivière este primul care intuiește, care recunoșc marea originalitate a lui Swann.

Scrisoarea, prin care Rivière a ținut să-și exprime autorului admirația, s-a pierdut. Răspunsul lui Proust — succintă expunere a esteticii sale — ne ajută s-o reconstituim în esență.

Către JACQUES RIVIÈRE

7 februarie 1914
102, boulevard Hausmann

DOMNULE,

Aflu, în fine, un cititor care **ghicește** în cartea mea o lucrare dogmatică și o construcție! Și ce bucurie pentru mine ca acest cititor să fiți tocmai Dumneavoastră. Căci sentimentele pe care doriți să mi le încredințați le-am încercat și eu adeseori, citindu-vă; astfel că amîndoi — fiecare în felul său — am făcut primii pași unul spre celălalt și am fixat jaloanele unei prietenii spirituale. Dumneavoastră nu considerați cartea mea lipsită de defecte, eu nu iubesc, fără rezerve, articolele pe care le-ați scris. Dar aceasta nu ne împiedică să iubim; chiar dacă ați afirmat, despre Stendhal, într-o paranteză indignată, absurdă și fermecătoare: „Își judecă prietenii!” Ca artist, am socotit mai onest și mai delicat să nu las să se vadă, să nu anunț că tocmai în căutarea Adevărului porneam eu, și nici în ce consta el pentru mine. Detest într-atît operele ideologice, în care povestirea devine, permanent, doar un faliment al intențiilor autorului, încît prefer să nu fac declarații. Abia la sfîrșitul cărții, odată lecțiile de viață înțelese, concepția mea va fi dezvăluită: Aceea exprimată la sfîrșitul volumului I, în paranteza despre Bois de Boulogne așezată acolo ca un simplu paravan pentru a termina și încheia o carte ce nu putea, din rațiuni materiale, să depășească 500 de pagini, este **contrariul** concluziei mele. Ea este o etapă, aparent subiectivă și dile-

tanță, către cea mai obiectivă și consecventa dintre concluzii. Dacă, pornind de aici, gîndirea mea ar fi asimilată unui scepticism dezamăgitor, ar fi exact ca și cînd un spectator, care, văzîndu-l la sfîrșitul actului I din **PARSIFAL**, pe acel personaj ce nu înțelege nimic din ceremonie și este alungat de Guernemanz, ar bănui că Wagner a vrut să spună că simplitatea inimii e lipsită de sens. În acest volum I, ați văzut plăcerea stîrnită de senzația medeleinei muiate în ceai, eu spun acolo că încetez să mă mai simt muritor etc. și că nu înțeleg de ce. N-am s-o explic decît la sfîrșitul volumului al III-lea. Totul este construit astfel. Dacă Swann i-o încredințează de bunăvoie pe Odette Domnului de Charlus (ceea ce lasă impresia că am vrut să reeditez banalele situații ale soțului încrezîndu-se în amantul soției sale) e pentru că Domnul de Charlus, departe de a fi amantul Odettei e un homosexual care detestă femeile și Swann o știe. Veți înțelege de asemenea în volumul al III-lea motivul adînc al scenei celor două fete, maniile Mătușii Leonie etc.

Nu, dacă nu aș fi avut credințe intelectuale, dacă aș fi căutat doar să-mi amintesc și să adaug pleonastic aceste amintiri zilelor trăite, nu mi-aș mai fi dat, bolnav cum sînt, osteneala de a scrie. Dar această evoluție a unei gîndiri, eu nu am vrut s-o analizez abstract ci să o recreez — s-o fac să trăiască. Sînt deci silît să pictez erorile, fără a mă crede dator s-o spun că le consider erori; cu atît mai rău pentru mine dacă cititorul va crede că le consider adevăruri. Al doilea volum va accentua această neînțelegere. Sper că ultimul o va spulbera. Este o mare bucurie să simt că cel puțin între noi doi ea nu a existat și să vă rog să primiți, pentru bunătatea de a mi-o fi spus-o, foarte profunda (și sper că-mi veți în-

gădii să adaug cîndva foarte afectuoasă) mea recunoștință.

Marcel Proust

Războiul întrerupe corespondența lui Proust cu Jacques Rivière, tînrul secretar de la „N.R.F.” Re-luată la 19 aprilie 1919, cînd, după armistițiu, întors din prizonierat, Rivière preia conducerea revistei, ea nu se va încheia decît în 1922, prin moartea lui Proust, evoluind de la stima reciprocă exprimată în termenii cei mai protocolari la sentimentele celei mai adînci prietenii.

Către MARCEL PROUST

Paris, 19 aprilie 1919

STIMATE DOMN,

Amîn pentru momentul cînd îmi voi simți capul mai puțin obosit ca să vă spun cît de mult îmi place *Les Jeunes Filles en fleurs* și ca să vă explic toate motivele admirației mele.

Pentru moment, mai ales, ca o dovadă, vreau să vă cer îngăduința, de a publica un fragment din romanul Dumneavoastră în primul număr al noii serii pe care o va inaugura la 1 iunie *N.R.F.* Nu văd nimic altceva care să ne permită o mai minunată „redeschidere”. Așa cum, prin calitatea operei Dumneavoastră, faceți parte din prima linie a romancierilor de astăzi, tot astfel e firesc să vă plasăm în fruntea tuturor celor pe care ne-am propus să-i publicăm.

Nu cred că această publicare în revistă ar putea întîrzia apariția volumului Dumneavoastră cu mai mult de opt pînă la zece zile. El ar putea fi pus în vînzare, fără probleme, în primele zile ale lui iunie, imediat după ce revista va fi distribuită abonaților. Și sînt sigur că această stîrnire a gustului cititorului nu va putea decît să-i favorizeze lansarea.

Dacă îmi îngăduiți să fac o selecție din carte, aș fi încîntat să pot alege pentru revistă, separindu-le prin linii de puncte, toate pasajele referitoare la degradarea iubirii eroiului vostru pentru Gilberte, de pildă de la pagina 133 la pag. 178. Le-aș preceda cu admirabilul portret al Gilbertei (pp. 118-121) și aș grupa totul sub superbul titlu pe care chiar Dumneavoastră l-ați găsit pentru sumarul volumului:

Légère esquisse du chagrin que cause une séparation, et des progrès irréguliers de l'oubli.

Dacă sînteți de acord cu mine asupra principiului acestei publicări, fiți atît de amabil și trimiteți-mi un semn cît mai repede cu putință. Căci aș dori să anunț primul nostru sumar într-un prospect ce va apare permanent.

Marcel Proust

Vă rog să primiți, stimate Domn, asigurarea sentimentelor mele de vie admirație și de profunda simpatie,

Jacques Rivière

Către MARCEL PROUST

Paris, 26 oct. 1919

Dragă prietene,

Dacă nu ți-am mai scris, e pentru că mi-a fost rușine. Cît de nebun am fost în ziua cînd te-am anunțat că scriu un articol despre romanul dumitale!

Ce greșeală să vorbim despre un lucru înainte de a-l face! E poate pentru prima oară că mă las ispitit să anticipez realitatea prin cuvinte. Iată-mă pedepsit acum fără milă!

Un adevărat blestem continuă să atîrne asupra travaliului meu. Sînt într-o stare nervoasă pe care o știu, altminteri, lipsită de gravitate și care, dacă nu aș fi scriitor, nici n-ar merita măcar să fie luată în seamă, dar care îmi interzice absolut orice efort serios și mai ales orice reușită adevărată (Ah! Dacă nu ar trebui decît să-mi dau osteneala!). Cu infinite dificultăți și trecînd prin disperări de neînchipuit, am izbutit să scriu o scurtă notă, pe care nu o puteam lăsa să-și piardă actualitatea, pentru următorul număr din *N.R.F.* Nu trage, de aici, concluzia că mă simt în stare să termin articolul despre *Swann* și *Les Jeunes Filles en fleurs*.

urs. Nu vreau să-l scriu decât cu bucuria pe care mi-am făgăduit-o. Atâta timp cât ea nu va fișni din nou, prefer să aștept.

Ea singură va fi semnul că pot face din nou ceva bun.

Dureroasa neputință ar fi mai ușor de îndurat dacă aș ști că nu-mi reproșezi o promisiune făcută cândva în vînt și că nu mă iei drept ceea ce, totuși, sînt, un gascon. Aș dori atît de mult dragă prietene, să nu-ți fi lăsat o părere proastă. Nimic nu mi-ar plăgii cu mai multă cruzime puterile decât bănuiala că ești cît de puțin nemulțumit de mine, decât gîndul că mă consideri infidel. Dacă, cu mina pe inimă, ai putea spulbera temerea mea, mi-ai face mult bine.

Dar nu voiam să-ți vorbesc astăzi decât despre o idee care mi-a venit și despre care te rog să-mi spui deschis ce gîndești. Departe de a voi să dau un aer greoi revistei prin rubrici fixe despre poezie, roman, teatru etc. mi-ar place totuși să găsesc pentru fiecare din aceste „branșe” un colaborator însărcinat să urmărească acest subiect și care mi-ar da, din cînd în cînd, și, dacă e cazul, în fiecare lună una sau două note critice despre lucrări — ce i-ar părea demne de atenție. Am deja pe cineva pentru poezie și pentru pictură. Și iată că alaltăieri o mare ambiție a pus stăpînire pe mine: ți-o dezvălui în toată îndrăzneala și nai-vitatea ei: pentru roman, aș vrea să fii dumne-neaata acela.

E poate o nebulie. Poate că simți pentru critică o iremediabilă aversiune. Dar înțelege cît este de firesc ca, pentru un domeniu ce mă pasionează atît de mult, cum e romanul, să încerc imediat să dau cuvîntul celui pe care nu prietenia, ci evidența, mă determină să-l consider la ora actuală maestrul genului. (Folosesc cuvinte groaznice, sînt atît de obosit! Nu lua în seamă decât ceea ce vreau să-ți spun!) Într-adevăr, intuiesc că ești, astăzi, singurul ce

s-a angajat pe un drum într-adevăr nou și fecund. Consider că ești singurul capabil să privească ceea ce se scrie cu un ochi realmente proaspăt, că ești singurul capabil să spună ceva care inspire, care eliberează, care aduce lumină. Reflectează! Gîndește-te dacă într-adevăr nu ai și altceva de împlinit, alături de opera dumitale, în sensul pe care ți l-am indicat.

Știu că răspunsul Dumitale, indiferent care va fi acela, e rodul unei profunde meditații și îți promit să mă înclin în fața lui. Dar aș fi mai mult decât fericit dacă el nu va fi defavorabil.

Va trebui să mă discutăm, de asemenea, despre posibilitatea publicării în revistă a unor fragmente cît mai ample din **Guermantes** și din **Sodome et Gomorrhe**, și să stabilim pentru aceasta o dată anume.

Te rog, dragul meu prieten să mă consideri foarte apropiatul tău

Jacques Rivière

Către JACQUES RIVIÈRE

Către 1 iulie 1922

Dragul meu Jacques

Sînt disperat, căci nu există nici o altă persoană pe care să o iubesc, să o stimez, să o admir ca pe dumneata. Și ajung totdeauna, prin stîngăcia mea, să te contrarez, ba chiar, îmi spui, să te „descurajez”, pe dumneata, ființa căreia, mai mult decât oricui altcuiva, aș dori să-i dau un surplus de curaj. Sînt prea suferind ca să-ți răspund la absolut inutilele dumitale justificări. Cît despre **Sodome III**, îți voi spune cum stau lucrurile. Nu există nici un pericol, căci nu am făcut nici un angajament. Dar cînd îți voi expune motivele mele, cred că îmi vei da întru totul dreptate. Nu pot promite că-ți voi păstra niște extrase, căci e vorba de o proză care nu suportă fragmentarea. Dar aș putea să nu lipsesc la **N.R.F.** în 1923 și să-ți dau extrase din volumele următoare. Văzînd un titlu (pe care îl vom stabili împreună pentru revistă) cititorul nu-și va bate capul să se informeze dacă fragmentul pe care-l citește și care-l va amuza sau îl va impresiona după cum vei dori un fragment comic (sau cel puțin încercînd să fie astfel) sau un fragment emoționant (atît cît pot eu emoționa), îi va fi cît se poate de indiferent, spuneam, să afle dacă fragmentul publicat de voi este din **Sodome III** sau din **Sodome V**. de altfel, îți repet, nimic nu e încă stabilit. Prevost mi-a făcut o ofertă pentru o operă de largă respirație, lăsîndu-mi toată libertatea. Am refuzat categoric și am profitat de conversație ca să-i spun că sînt, mai presus de orice, „N.R.F.-ist”, lucru pe care l-a înțeles perfect (...) Dacă vrei să-mi dovedești că revista îmi poate parveni mai repede într-o călătorie decât dacă m-aș afla la Paris, sper că nu mă vei

lipsi de numărul din 1 iulie și mi-l vei trimite totuși. Voi când plecați? **Cite am să-ți spun!** dar mai mult ca orice despre afecțiunea mea.

Marcel Proust

Către MARCEL PROUST

22 iulie 1922

Dragul meu Marcel,

Sînt deja 3 zile de cînd am terminat de recitat **Sodome**. (Știu prea bine că nu m-ai crezut cînd ți-am scris de marea confuzie morală care m-a împiedicat să mă cufund în lectura aceasta încă de la Paris. Ce mult aș dori să te conving că nu era vorba de un pretext oarecare!)

Dragul meu Marcel, cît e de frumos! E viața însăși!

Dacă, pe de o parte, dai ocazia la mii de reflecții de ordin general (un lucru, de exemplu, care mi s-a revelat pentru prima dată, e relația dumitale cu mișcarea cubistă și, mai profund, profunda dumitale cufundare în realitatea estetică contemporană; mă voi explica mai limpede într-o zi), – pe de altă parte despre o asemenea carte nu se poate spune nimic, **intr-atît este ea apropiată de ceea ce pictează**. Niciodată încă nu s-a ajuns la o asemenea identificare cu obiectul. Oamenii, pentru moment, se simt mai ales frustrați (de o anumită „facilitate”, o anume comoditate cu care erau obișnuți și pe care o considerau o condiție a lecturii facile); ei nu realizează încă, cel puțin nu toți, formidabilul aport de realitate, de viață pe care îl reprezintă această identificare.

Niciodată lucrurile așa-zise aceleași nu au fost luminate din atîtea unghiuri diferite – pînă într-atît, fără îndoială, încît par că se destramă, că s-ar destrăma dacă mișcarea, suita implacabilă a povestirii dumitale nu le-ar asigura reconstruirea.

E viața însăși! Cu necoordonarea ei funciară și cu paradoxala ei coeziune. Ești primul om care s-a modelat, care s-a mulat pe măsura ei, care a urmărit-o pînă la limitele ei, care a dat trup la tot ce are ea multitudinar.

Eu o știu prea bine, că unul care, din nepuțință, a scris o carte urmînd vechea formulă, știu prea bine, crede-mă, tot ce e formidabil de nou în cartea ta.

Cunosc eu pe cineva care obișnuiește să-și „garanteze” elogiile adăugînd și cîteva obiecții. Voi proceda ca el. Iată obiecția mea, singura într-adevăr pe care am reușit s-o găsesc: poate, uneori, prodigioasa dumitale aptitudine de a reproduce limbajul oamenilor și în special de a evidenția contrastul dintre ceea ce spun ei și realitate, devine sursa unei plăceri subiective (așa cum se spune că fiecare funcție organică își creează propria-i plăcere) – care te poartă atunci prea departe și te face

să adaugi trăsături pur și simplu pitorești, amuzante, dar care nu îmbogățesc personajul, nu servesc la transformarea lui, îl paralizează chiar, au o ușoară tendință de a-l stereotipa. Mă gîndesc la anumite fraze ale lui Cottard, ale lui Brichot, pe care ai fost poate prea amuzat să le descoperi, **personajul fiind dat**. Sper că înțelegi sensul obiecției mele. Latura spontană și de creație continuă a operei dumitale îmi este atît de scumpă, încît mă revolt pe dată fie și împotriva umbrei care ar putea introduce aici ceva mecanic.

Dar nu e decît o umbră și nu ar remarca – o (poate eronat, de altfel) decît cineva dornic să se aplece la fel de pasionat ca mine asupra ei.

Charlus este uluitor! E deasupra lui Balzac, fiind mai interior, vreau să spun mai analitic. Niciodată bizarul de care e susceptibilă natura umană nu a fost fixat într-un mod mai luminos, nici dăruit în chip mai accesibil, mai familiar. Niciodată o ființă nu a trăit între paginile unei cărți, așa cum trăiește Charlus!

Și apoi miracolul, după ce a fost înfățișat întîi în împrejurări atît de respingătoare, să devină treptat simpatic! Din ce în ce mai simpatic, căci regăsești, pe măsură ce el se particularizează, legătura sa cu umanitatea normală. Magnific!

Știi că, dintr-un gust personal (și poate – îndrăznesc cu greu să o cred – din vocație) din opera dumitale, cea mai mare plăcere mi-au făcut-o analizele consacrate iubirii. Deși parcă regret că proporția acestor analize pe ansamblu descrește de la un volum la altul, găsesc că acelea din ultimul volum sînt absolut uimitoare. În special felul în care urmărești nașterea iubirii prin gelozie îmi pare de o nouitate și de o profunzime admirabile. De asemenea, tot ce spui despre „ritmul binar” al iubirii; și despre incapacitatea ființelor, „care se analizează cu atît mai bine cu cît sînt mai mărunte” de a se crede iubite. Îți sînt mai recunoscător pentru toate aceste pagini decît pentru toate serviciile pe care mi le-ai făcut vreodată. Ele îmi dăruiesc o hrană infinit mai prețioasă decît aceea materială. Mulțumesc!

Sînt puțin îngrijorat că nu am primit nici un răspuns la scrisoarea dictată în grabă înaintea plecării mele și în care îți spuneam cu cîtă plăcere aș publica ultimele dumitale reflecții despre Flaubert. Ai renunțat cumva? Sper că nu. Ți-aș putea rezerva primele pagini ale numărului din septembrie. Dar ar trebui să știu imediat dacă pot conta pe manuscrisul dumitale în primele zile ale lui august. Dacă ești prea obosit ca să-mi scrii, transmite-mi telefonic răspunsul prin Paulhan, care mi-l va comunica.

Știi, totuși, cu ce sentimente doresc ca această scrisoare să te găsească mai sănătos. Îți strîng mîinile cu toată prietenia

Jacques Rivière

Prezentare și traducere de
ALINA LEDEANU

MĂRTURII

Denis de Rougemont (născut în 1906) este apreciat de Gaëtan Picon ca unul din cei mai reprezentativi martori ai timpului său pe care îl analizează cu pasiune. «Firește — subliniază autorul remarcabilei „Panorame a literaturii franceze” — el condamnă, el judecă, străduindu-se înainte de orice să vadă clar. Dacă judecă, o face pentru a re-forma; dacă meditează o face

pentru a acționa: și, pină la urmă, întâlnește propria sa voință, energica lui încredere în epoca pe care o analizează»

Dintre lucrările sale mai cunoscute cităm: „Scrisori despre bomba atomică”, „Partea diavolului”, „Aventura occidentală a omului”, „Iubirea și Occidentul” și, indeosebi, memoriile înmănunchiate sub titlul sugetiv „Jurnalul unei

epoci” (ce cuprinde, „Jurnalul unui intelectual șomer”, „Jurnalul Germaniei”, „Jurnalul celor două lumi” și „Țăranul de la Dunăre”). Publicăm câteva fragmente din „Jurnalul celor două lumi” ce dezvăluie aceeași meditație profund-umanistă asupra Europei din perspectiva unui moment semnificativ: Parisul în pragul izbucnirii celui de-al doilea război mondial.

■ Paris, 19 martie 1939

«Führerul și-a petrecut noaptea la Hradischin».

După Viena, Praga: înseamnă o Europă pe cale de a muri. Europa sentimentală, patria nostalgiei tuturor acelora care n-au apucat romantismul — încă un paradis pierdut. Dar adevăratele paradise vor fi totdeauna pierdute...

Bunul străvechi timp, pentru strămoșii noștri, era foarte îndepărtat, în trecut, în legendă, atât de departe încât nimeni, în adevăr, nu-l văzuse. Dar pentru mulți dintre noi, a existat înainte de război, amintirile copilăriei noastre. Și iată că acest timp Pierdut, deodată, nu este mai aproape: anul trecut, alaltăieri poate înseamnă chiar astăzi?

Da, poate le trăim aici, în Parisul lui martie 1939, ultimele zile ale bunului străvechi timp european. Zile de aminare a unei libertăți de care noi de-abia eram conștienți, pentru că era modul nostru foarte firesc de a respira și a gândi, de a pleca și a veni, de a ne ocupa de grijile, de plăcerile noastre personale...

Toate acestea le punea în discuție uzurpatorul de la Hradischin. Și din momentul cînd le-a pus în discuție și ne forțază la realism în maniera lui, a distrus farmecul în viețile noastre. Suntem aidoma celuiia care se trezește și se bucură câteva clipe încă de desfătarea unui vis neterminat.

■ Pardigon, Cote des Maures, aprilie 1939

Acei care țin un jurnal intim sunt de obicei ființe ce se caută sau care pentru a se poseda mai bine fixează ei înșiși câteva momente revelatoare. În ce mă privește, am renunțat să mă caut, să mă verific din curiozitate. Adevărata

mea dorință ar fi de a mă dărui, cam în sensul cînd s-ar afirma: o să vedem ce o să se întâmple. În lipsa de întîmplări și ocazii, în lipsa unei acțiuni în adevăr totale și angajante, — încep aici, pentru prima oară, un fel de jurnal al așteptării — așa cum se vorbește de o sală de așteptare: între două trenuri, între două opere, dar mai ales între o anumită pace care ne-a lăsat-o iarna și războiul ce revine să ne avertizeze, în pragul acestei primăveri pe care o alterează /.../

Orice creație cere o vacanță, un spațiu care să nu fie măsurat și un timp neritmat decît prin legile intime ale subiectului fascinant. Fiecare operă vrea și creează timpul său propriu, în viața autorului pe care și l-a ales. Dar astăzi nu pot decît să fiu copleșit de timpul brutal al evenimentelor. Ele conduc jocul pînă în gîndurile mele. Dezorganizează meditația. Și mă obligă să nu scriu decît fragmente.

„Ziaristul” este omul fără a doua zi.

■ 5 aprilie

Un șef de stat oferă — se zice — să evacueze o insulă pe care și-a însușit-o, cu condiția să i se dea în schimb un alt teritoriu sau colonie. Astăzi, hoțul ei-însuși restituie contra-recompensă./.../

■ Paris, 26 aprilie

O oră la cafenea cu un romancier, fost lider al Frontului popular și consilier particular al lui Daladier. Descurajat, dezabuzat, dar în același timp hotărît să „reconsidere” lumea sub aspectele cele mai realiste, ținînd seama de urgența evenimentelor.

— Sunt în plină cură morală, după patru ani de febră — îmi spune. Dar descopăr că astăzi, în viața politică și intelectuală, nimeni nu mai

este sigur de sine. Nervozitate, isterie, obo-seală excesivă, ambiții delirante, dar să nu mai vorbim... Cine-i nebun, cine-i sănătos?

Îmi spune că șovăie adesea în această problemă — și-mi dăruie o străfulgerare de șovăială...

■ Paris, 27 aprilie

Unul îmi spune: «De ce vă neliniștiți? Când războiul va fi acolo, o să vină timpul să ne gândim la el».

Inseamnă că nu crede în război.

Un altul: «Cum să te gindești la altceva decât la această amenințare? Dacă faci ca struțul nu-l îndepărtezi. Dimpotrivă. Prima datorie este să nu te lași deloc surprins.»

Inseamnă să nu crezi în pace.

Amândoi au motive temeinice. Căci este adevărat că războiul nu-i fatal; la fel de adevărat că nu-i probabil. Sunt în hartă cu două temperamente ireductibile? Sau ar fi îndeajuns — pentru ca punctele de vedere să se schimbe — și chiar se schimbă — dacă primul citește presa de seară, iar al doilea pe cea de dimineață? /.../

■ Elveția, 6 mai

Nu aceloră care-l vor face pot să le fie frică de război. Căci a-ți fi frică de un accident înseamnă a-l întrevadea, a-i **imagina** urmările, și războiul este suprimarea oricărui fel de urmări, privarea — chiar de pe acum — a orică-

rui viitor imaginabil — cu siguranță pentru acei care îl vor face... Războiul nu ne va spori nici curajul, nici frica, ci mai degrabă un anumit cinism. Poate de asemenea o anumită modestie a individului, care se vede în mod concret redus la justa și minimă sa însemnătate /.../

■ Paris, 21 mai

Plimbare la Bois de Boulogne cu Ortega y Gasset și Victoria Ocampo pe care am fost s-o iau de la Adrienne Monnier (unde ne-a arătat faimoasele sale fotografii colorate făcute de Gisèle Freud unor scriitori francezi și străini).

Ortega, spiritual și serios, vorbește cu aceiași ton despre marele panda, noul oaspete de la **Jardin des plantes** și despre ultima carte a lui Huizinga ce ne-a parvenit ieri din Olanda. Am petrecut două ore încântătoare în grădina cu trandafiri de la Bagatelle, transfigurată de razele oblice ale unei după-amiezi aurite. Schimbând noutăți despre prietenii noștri comuni din Argentina, Anglia, Austria și România: cei mai mulți vor veni la Paris sau se află aici. Deodată copleșiți de impresia, emoționantă, că facem parte dintr-o societate secretă ce colectează teama despre catastrofele apropiate și dorința unui ultim colocvii înainte de a se închide frontierele, înainte de singurătate, înainte de noaptea spiritului...

■ Paris, 5 iunie

Haosul epocii — iată ce citim pretutindeni

de douăzeci de ani. Ca și cum nimic mai rău n-ar fi imaginabil. Ca și cum haosul era fără precedent și un a doua zi previzibil. Totuși haosul durează. Se confundă chiar cu viața noastră, cu Viața! Firește, anarhia moravurilor și a ideilor este intensificată de o neliniște din zi în zi mai justificată, din cauza crizelor sociale și politice. Totuși trăim! Și viața noastră, departe de a se refugia în teamă, se exaltează la apropierea primejdiei și se hrănește din ea mai mult decât am îndrăzni să credem. La urma urmei, nu suntem primii care credem că epoca noastră este chiar epoca crizei. Dacă-i drept și salutăm s-o considerăm în ce are unic, în realitatea sa ce ne pune existența în joc, să nu uităm că orice realitate, în orice epocă a istoriei oamenilor, le-a apărut ca o realitate fără precedent, cel puțin acelor care îndrăzneau s-o trăiască lucid.

Europa a cunoscut spaime și nopți mai groaznice ca ale noastre: după marile invazii, din secolul al V-lea pînă în secolul al VIII-lea din era noastră, înainte de anul 1000, pe vremea ciumelor, în timpul războaielor religioase ce au întunecat imaginea lumii creștine. Care putea să fie viitorul pentru un german al războiului de Treizeci de ani? Pentru învinșii în războaiele imperiului? Mi se va spune că mecanica războaielor moderne, această tehnică a morții de la mare distanță, mijloacele de propagandă și presiunea morală prin radio, poliție și presă introduc în lumea actuală posibilități mai radicale de a nimici omenirea. Mi se va spune că altădată catastrofele erau mai puțin localizate. În timp ce sub Wallenstein se masacră pînă la ultimul locuitor din Magdeburg, țărănul și meșteșugarul francez se bucura de o liniște deplină. Astfel viața calmă a fost totdeauna avantajul unei anumite inconștiențe, a unei ignoranțe, de care presa zilelor noastre ne privează cu înverșunare. Cel puțin ar vrea să amintească tuturor acestor chipuri ce dispar după titlurile ziarelor de seară că nenorocirea vremurilor este o veche expresie. Da, totdeauna, soarta lumii a fost cvasi-disperată. Numai că acum se știe. Iată marea și singura deosebire. Și iată de asemenea șansa noastră.

Omul nu este făcut să trăiască în stare de război, în sensul modern al expresiei. Dar cu atît mai mult nu-i făurit să trăiască în starea de iluzie denumită în general pace: această ignoranță satisfăcută a in Justițiilor stabilite. Amenințarea războiului ce planează asupra noastră ar putea și ar trebui să fie remediul acestui soi de pace. Totul este condiționat de folosința care se face de ea. Această otrăvă, după doză, paralizază sau tonifică. În atmosfera de catastrofă în care trăim se manifestă o profundă ambiguitate. Totul ne invită la disperare? Însă speranța există în ciuda tuturor și atunci este în adevăr garanția unei vieți ce merită să fie trăită. Generațiile dinainte de război au avut desigur existența mai ușoară, dar cu ce preț spiritual au plătit iluzia Progresului? Mă gîndesc la porumbelul lui Kant care credea că zboară mai bine în vid...

Să acceptăm șansa noastră de a trăi o viață

mai conștientă și reală. Orice s-ar întîmpla, să știm să vedem, în toate lucrurile, dubla posibilitate ce ni le oferă, dimineața și noaptea, ce vin și nu vor înceta să vină pînă la Ziua veșnică! Să primim regimul de viață încordată: e destul să știm ce contează și că bucuria nu este condiționată de neplăcerile noastre.

Mă gîndeam la aceasta seara trecută, la Orleans, ascultînd **Ioana d'Arc** de Paul Claudel și muzica de Arthur Honegger — tulburătoare declarație corală, către sfîrșit: „Există speranța, care-i cea mai puternică! Există bucuria, care-i cea mai puternică! /.../ Înseamnă evidența de neînvins, eliberarea, „în ciuda tuturor necazurilor” în care vom trăi.

■ 1 bis. rue Vaneau, 16 iunie

Aseară, cînd ne-am întors, am găsit o prodigioasă jerbă de trandafiri roșii trimiși de V.O. cu prilejul instalării noastre în studioul pe care ni l-a împrumutat Gide. Plantată în mijlocul camerei, într-un mare vas de gresie, domnește ca Frumusețea însăși, ca pasiunea despotică. Simțim prea bine toată această primăvară în amintirea noastră, ultima primăvară a păcii... /.../

■ Paris, 21 iunie

La Saint-Germain-des-Près, astă-seară, primăvara pariziană se îndreaptă spre vară. Lumina dospește acolo sus, pe clopotnița romană misterios rămasă la țară — în ciuda orașului ce o înconjoară /.../

■ Intermediu, Paris, 28 august 1939

În seara zilei de 28 august 1939, tocmai terminasem să mînc, într-un hotel de pe Chaux de Fonds, și mă pregăteam să mă duc la conservator pentru a asista acolo la o repetiție a corului din **Nicolas de Flue** — cînd radioul ne-a întrerupt brusc conversația.

Am auzit sfîrșitul unei fraze în italiană, apoi o fanfară intonînd imnul național. Crainicul repetă în franceză: convocarea parlamentului pentru a numi pe comandantul șef al armatei și mobilizarea imediată a trupelor de acoperire la frontiere.

La conservator, corul cel mare intonă recitativul din actul al treilea:

«O, acum, popor al munților și văilor-tremurâ în așteptarea furtunoasă, sub un cer de neliniște și ură! Nenorocire vouă!

Noapte lugubră, fără somn — ritmată de arme hărțuitoare, haită nebună, ucigașă, — freamăt ireparabil — ce spun? Miine războiul!»

Directorul nu era mulțumit de ansamblul său. O fată din cor mi-a spus: «E greu să cînti în seara aceasta. Cuvintele ne rămîn în gît...»

Drama n-a putut fi jucată, cei mai mulți din actori și coriști fiind mobilizați cinci zile mai tîrziu; ca și mine.

În românește de
ALEXANDRU BACIU

DE MULT

*De mult, de mult cu o stea
și un castan alcătuiam înserarea.
Dar să uităm! Îmbătrânind
reîntîlnim oricum copilăria.*

*Singurătatea, animal inferior,
trăiește pe lingă casa omului
și se hrănește cu umbre.*

*Poetul află mult prea târziu
că a înflorit.*

HORIA GANE

TRESTIA

*din plămîni crește trestia
și clopote mari
se ridică încet
din apa uitării
și clopote mari
se scufundă încet
în apa uitării*

*din plămîni crește trestia
și înfrigurarea*

NICHITA DANILOV

VERNALĂ

*Vin berzele părerii să facă cuib
în nuci
Se-ngreună văzduhul de-atîta
pîlpîure.
Cărările spre codru duc dorul
de haiduci,
Iar codru li se pare
o dulce-nchipuire.*

*Grădina-i fericită că are
rosturi mari.
În ronduri fredonează culorile-n
petale.
Copacii țin seninul pe umeri verzi,
solari,
Prin zare trec vapoare de nouri
fără cale.*

*Amiaza doarme iarăși în cerul
nimănui.
Un munte umblă razna adulmecînd
răcoare.
Pe creanga primăverii tăcerea
scoate pui
Iar cîmpu-și zburdă mieii
pe-o fragedă visare.*

CONSTANTIN ATOMII

PRIMĂVARĂ
ÎN CÎMP

*Jos — firul verde, plătînd
sus — fără margini, albastrul
și cineva nevăzut desenînd
lungi portative-ntre pămînt și cer
(boabele — note
soarele — o cheie)
și cîntă lumina
partitura-nchipuită a verii
pe cînd poetul mută în sunetul rar
așteptate, piramidele boabelor.*

FLORENTIN POPESCU

„LABIRINTUL LUMII“

Este titlul unei trilogii istorico-memorialiste din care doar primele două volume au apărut: *Souvenirs pieux*, Gallimard, 1974, și *Archives du Nord*, Gallimard, 1977. Cel de al treilea volum, aflat în curs de redactare, se intitula inițial *Suite et fin*, pentru ca apoi să fie anunțat sub lucida interogație *Quoi, l'Éternité?*

În prima parte a acestui triptic, autoarea pornește să coboare în timp, evocându-și părinții, bunicii, locurile natale ale acestora, rudele colaterale, abordarea labirintului făcându-se de la intrare, care este însăși faptura memorialistei, către abisul generațiilor, plin „De osemintele vărsate-n mine”. Denumit emblematic *Souvenirs pieux*, după micile *fai-re-part*-uri trimise rudelor și cunoștințelor cu ocazia pomenirii celor decedați, volumul este cu precădere centrat pe așa-zisa *Belle Époque*, dar abundă totodată în „sondaje de adâncime” atunci când nevoile construcției o cer. *Archives du Nord* se caracterizează printr-un demers invers. Arhivelor din nordul Franței și din Belgia le sînt storce cele mai vechi informații privitoare la stufoasele încrengături ale celor două familii din care se trage Marguerite Yourcenar: istoria Europei reflectată în „preistoria” unei singure persoane. Dacă mai mult decît octogenara academiciană franceză este astăzi un cetățean al lumii, străbătînd încă planeta în lung și-n lat (acordul privitor la publicarea prezentei antologii l-a trimis de la New Delhi) este și pentru că părinții și strămoșii ei erau europeni în cel mai larg sens al cuvîntului. De la Londra la Kiev, de la Varșovia la București și Constantinopol acei neobosiți călători erau aproape niște nomazi, dovedind implicit unitatea de civilizație prin diversitatea lumii în cadrul căreia se mișcau.

Paginile de mai jos, spicuite din ambele volume astfel încît să recapete, în ciuda selecției, coerența textului integral, sînt grăitoare asupra acelei detașări a Margueritei Yourcenar și a acelei înțelegeri profunde de care se lasă străbătută, osebînd binele de rău, cînd gîndește la viețile prezente și trecute, conchizînd parcă parafratic: „în toată omenirea în veci același om”.

Structuralmente moralistă, Marguerite Yourcenar admiră însă infinitatea formelor vieții omenestî, privită ca un joc al cărei scop suprem este frumusețea lui, în limitele condiției umane ce nu poate fi depășită, orice tentativă în acest sens, inutilă în final, ducînd la săracire, abrutizare și moarte a spiritului.

I. Amintiri pioase

Ființa care sînt a venit pe lume într-o luni, 8 iunie 1903, către orele 8 dimineața, la Bruxelles și se naștea dintr-un tată francez, aparținînd unei vechi familii din nord, și dintr-o belgiană ai cărei ascendenți se stabiliseră vreme de cîteva secole la Liège, fixîndu-se apoi în Hainaut. Casa în care se petrecea acest eveniment, căci orice naștere e un eveniment pentru tată, mamă și cîteva persoane apropiate, se afla situată la numărul 193, pe alea Louise și a dispărut acum cincisprezece ahi, înghițită de un bloc.

Consemnînd deci cele cîteva fapte care nu înseamnă nimic prin ele însele și care, totuși, pentru fiecare dintre noi, vizează mai departe decît propria noastră istorie și chiar decît istoria pur și simplu, mă opresc, cuprînsă de ameteală, în fața inextricabilei încîlciri de incidente și circumstanțe, mai mult ori mai puțin determinante pentru toți. Acest copil de sex feminin, prins deja în coordonatele erei creș-

tine și ale Europei secolului XX, acest boț de carne roză plîngînd într-un leagăn albastru, mă obligă să-mi pun o serie de întrebări, cu atît mai de temut cu cît par banale, și pe care un scriitor care-și cunoaște meseria se abține să le formuleze. Că acest copil sînt eu însămi nu mă pot îndoii fără a mă îndoii de tot. Totuși, spre a învinge măcar în parte sentimentul de irealitate pe care mi-l provoacă atare identificare, sînt obligată, în același chip în care aș încerca să recreez un personaj istoric, să mă agăț de frînturi de amintiri de a doua sau de a zecea mînă, de informații extrase din fragmente de scrisori, din mici pagini de agende, ce doar din neglijență n-au luat drumul coșului de hîrtii și pe care dorința noastră de a ști le stoarce mai mult decît pot ele da; să mă duc să caut prin arhivele comunale ori notariale piesele autentice al căror jargon administrativ și juridic elimină orice conținut omenesc. Știu că astfel de date sînt false sau vagi ca orice a fost reinterpretat de memoria prea multor indivizi diferiți, plate ca ceea ce scrii pe linia punctată a unei cereri de pașaport,

stupide ca anecdotele transmise în familie, roase, de ceea ce între timp s-a acumulat în noi, ca piatra de licheni ori ca metalul de rugină. Atare frânturi de fapte credute cunoscute sint totuși singura punte posibilă între acest copil și mine, unicul colac de salvare care, pe marea timpului, ne ține pe amândoi la suprafață. Curioasă, încerc să le lipestc aici ca să văd ce va da asamblarea lor: imaginea unei persoane și a altor citorva, a unui mediu, a unei așezări sau, ici și colo, o întrezărire momentană a ceea ce este fără nume și fără formă.

Insuportabila Noémi, mama domnului de C (rayencourt), unica femeie detestată de el, domnea de cincizeci și unu de ani asupra celor două locuințe. Fiica unui președinte al tribunalului din Lille, născută bogată și intrată prin măritis, grație exclusiv prestigiului averii, într-o familie unde mai erau încă deplinse marile pierderi bănești suferite în timpul revoluției, nu îngăduia nici o clipă cuiva să uite că opulența prezentă provenea mai ales de la ea. Văduvă și mamă, ținea strânse băierile pungii, îngrijindu-se cu destulă parcimonie de nevoile bănești ale fiului cvadragegar ce se ruina nepăsător, imprumutând și așteptându-i sfârșitul. Avea patima pronumelui posesiv: ți se făcea rău tot auzind-o: „Închide ușa salonului meu; du-te și vezi dacă grădinarul meu mi-a greblat aleile; vezi cât arată ora pendula mea”. Sarcina doamnei de C. făcea imposibile călătoriile care pînă atunci fuseseră pentru perechea amatoare de locuri frumoase și regiuni însoțite singurul răspuns la toate. Germania și Elveția, Italia și sudul Franței erau pentru moment excluse; doamna și domnul de C. își căutau o casă care să nu fie decît a lor și unde temuta Noémi să nu fie decît rareori invitată.

Căsătoria, deja striată de mici fisuri, a avut loc, în ce-l privește pe domnul de C., la puțină vreme după pierderea primei sale soții de care-l legau lanțuri foarte puternice făurite din pasiune, din aversiune, din rachiune reciproce, precum și cincisprezece ani de viață tumultuoasă, petrecuți mai mult sau mai puțin unul lîngă celălalt. Prima doamnă de C. murise în împrejurări patetice despre care acest om ce vorbea liber în toate privințele pomenea cît mai puțin cu puțință. Mizase pe redobîndirea poftelor de viață pe care i-ar fi redat-o un chip nou și seducător: se înșelase. Nu că n-ar fi iubit-o pe Fernande: de altminteri aproape că nu era în stare să trăiască alături de o femeie fără să se lege de ea și fără s-o alinte. Chiar făcînd abstracție de aspectul fizic pe care voi încerca să-l evoc mai departe, Fernande avea un farmec numai al ei. Definibil întîi de toate prin voce. Se exprima bine, fără umbră de accent belgian ce ar fi iritat pe un francez; povestea cu o imaginație și o fantezie cuceri-

toare. Nu se lăsa rugată să dea glas amintirilor din copilărie, ori să-i recite poemele ce le îndrăgeau și pe care le știa pe de rost. Și-a făurit singură un gen de educație umanistă; se inițiasse în limbile clasice; citise sau citea tot ce era la modă, precum și unele cărți frumoase neatinse de modă. Ca și lui, îi plăcea istoria și, tot ca el, mai ales sau mai degrabă exclusiv pentru că afla în ea anecdote românești ori dramatice, iar din cînd în cînd citeva frumoase exemple de eleganță morală, de bravadă în nenorocire... Toaletele ei lăsau de dorit. Purta veșmintele lucrate la cei mai buni croitori cu o neglijență nu lipsită de farmec, dezinvoltură care irita mai degrabă pe bărbatul ce se împiedica în camera soției sale de cite o pălărie nostimă ori de un manșon, aruncate pe jos. Pusă pentru întîia oară, rochia nouă era îndată șifonată sau sfîșiată; nasturii săreau. Fernande avea degete din acelea ce pierd inelele: cel de logodnă îi căzuse într-o zi cînd, de la fereastra coborîtă a unui vagon, îi arăta lui Michel un peisaj frumos. Părul ei lung, pentru care el avea admirația bărbatului din *La Belle Epoque*, era pricina disperării coaforilor care nu pricepeau că doamna nu știa să pună un ac ori un pieptene la locul lui. Avea ceva de zîină și, dacă dăm crezare poveștilor, nimic nu-i mai greu de suportat decît să trăiești cu o zîină...

Medicul cu care fusese înlocuit doctorul Dubois a declarat, cumpănind bine situația, destul de satisfăcătoare starea leuzei. Următoarele două zile au trecut cu bine... Joi, o febră ușoară a nelineștit-o pe doamna Azélie. A doua zi, domnul de C. s-a hotărît să noteze de atunci înainte temperatura și pulsul bolnavei, luate seara și dimineața de către infirmieră...

Fernande a murit în seara zilei de 18 de o febră puerperală însoțită de peritonită. Singura zi a lunii pe care domnul de C. nu a indicat-o pe lista sa este cea de treisprezece, cu toate că pulsul și temperatura sînt consemnate pentru acea dată. Poate că din superstiție s-a temut să scrie cifra.

Înainte de a părăsi orașul, domnul de C. a mai făcut un ultim drum. S-a dus la anticarul de la care Fernande cumpărase cîteva obiecte, spre a restitui unul ce fusese luat de probă. Anticarul, un evreu bătrîn cu trăsături blînde și fine, era un om de gust; încă de la precedentele lor întîlniri, domnului de C. îi făcuse o deosebită plăcere să schimbe cîteva cuvinte cu el. Era poate chiar singurul om cu care conversase agreabil în timpul acelei sederi la Bruxelles. De data aceasta se limită doar la a explica pe scurt că e vorba de o restituire. Anticarul luă aminte la hainele de doliu ale clientului și se informă discret. Domnul de C. i-a povestit ce se petrecuse.

— Și copilul? întrebă bătrînul evreu după condoleanțele de rigoare.

- Copilul trăiește.
- Păcat, spuse încet bătrînul. Domnul de C. se făcu ecoul lui:
- Da, repetă el, păcat!

Străbunicul meu dinspre mamă, Joseph-Ghislain, a obținut la vîrsta de douăzeci și cinci de ani, în 1824, confirmarea titlurilor sale de noblete de către Wilhelm I al Olandei, căruia Congresul de la Viena îi încredințase Belgia spre a o apăra mai bine de mereu activele intenții ale francezilor. Nu puțini belgieni s-au îngrijit în epocă de luarea acestei măsuri, devenită necesară din pricina numeroaselor schimbări de regim. Șase ani mai tîrziu, cînd revoluția din 1830 a despărțit Belgia de Olanda, îl regăsim pe Joseph-Ghislain colonel în garda civică și primar la Marchienne unde a murit la patruzeci de ani, după două căsătorii dintre care doar prima ne interesează aici. La începutul aceluiași frămîntat an 1830, a luat de soție la castelul Boverie de la Suarlée, nu departe de Namur, o moștenitoare de douăzeci de ani, Flore Drion. Din această unire, repede desfăcută de moarte, s-a născut bunicul meu Arthur...

În seara aceea, tînăra pereche se va fi retras devreme în camera stăpînilor, în care, în ciuda anotimpului, s-a făcut probabil focul spre a alunga frigul glacial al caselor mult timp nelocuite: Arthur moștenise Suarlée de la mama lui, Flore, și clădirea cu siguranță nu fusese ocupată de la căsătoria acesteia, în tot cazul de la moartea ei. Desigur, personalul de serviciu a mai întîrziat cu desfacerea cutiilor de pîlării, a sacilor de dormit, cu despachetarea proviziilor alimentare, în atmosfera de picnic a oricărei instalări. Mica Isabelle a dormit buștean. Domnul Arthur avea să trăiască la Suarlée treizeci și patru de ani. Mathilde murea acolo șaptesprezece ani mai tîrziu, paisprezece luni după nașterea celui de al zecelea copil.

Suarlée, ori mai degrabă castelul Boverie, unde s-a depănat viața bunicilor mei, nu mai există de trei sferturi de veac. O fotografie decolorată îmi înfățișează corpul de locuit, flancat de turnulețe, și cel al dependințelor, cu care făcea unghi drept. După relicvele care încă mai există, Arthur și Mathilde au împodobit abundent interiorul cu mobilier modern, paravane din palisandru și mobile din abanos, excesiv sculptate.

...Paisprezece luni după nașterea Fernandei, Mathilde a murit subit în urma unei agonii fulgerătoare... Arthur și Fraulein au fost aproape sigur singurii martori ai acestei agonii, ca și personalul castelului și cele două personaje asociate profesional la obștescul sfîrșit, docto-

rul și preotul locului, care iormau împreună cu notarul un trio funebru la căpătiul muribunzilor din secolul XIX... Dimpotrivă, la înmormîntare trebuie să fi luat parte multă lume... Au sosit de la Acoz mătusa Irenée și fiul ei Octave, amîndoi încă în doliu după fiul și fratele preaiubit, Fernand, zis Remo.

II. Arhivele Nordului

Să ne reîntoarcem în prezent, adică în 1886; să-i mai facem încă o vizită lui Michel-Charles. Bunicul meu a petrecut la Mont-Noir toamna lui 1885, care pentru el a fost cea din urmă. Timpul lungilor plimbări trecuse; își umplea zilele copiind într-un caiet frumos legat scrisorile sale din Italia, vechi de patruzeci de ani, distrugînd apoi originalele, poate după ce le va fi corectat și înfrumusețat ici și colo. A redactat, de asemenea, un scurt rezumat al propriei existențe, destinat copiilor, în care triumfă sinceritatea îndulcită. Totul e descris acolo cu bunăvoința unui om hotărît să vadă viața în culori frumoase dacă nu în roz. Laudă inteligența lui Noëmi și chiar reușitele ei primiri mondene. Fiica lui, Maria, ce a luat locul micuței răposate de atunci aproape douăzeci de ani, este, precum și-a dorit, îngerul bătrînelor lui. Nu se îndoiește că înția ieșire a tineriei copile, în acea iarnă, în buna societate din Lille, nu va fi încununată de cele mai mari succese. O fotografie a ei, chiar din acel an, îndreptățește, cît privește farmecul, speranțele paterne: frumoasa fată în rochie de satin, serioasă, cu o sclipire de veselie în ochii limpezi este întruchiparea însăși a seducției. Fratele ei, Michel, „are, ne asigură tatăl, o minte înflăcărată și o inimă de aur”. Nu se pomeneste nimic despre cele două dezertări urmate de șapte ani petrecuți în Anglia, nici despre amărăciunile prin care cu siguranță a trecut tatăl expatriatului; căsătoria cu Berthe este însă menționată. „El o adoră și ea îl face fericit. Tocmai ne-au dăruit o frumusețe de nepot”. Desigur că Michel-Charles n-a avut prea des bucuria de a-l vedea pe mult-doritul nou-născut: Tournai era prea departe pentru un bolnav, iar vizitele lui Michel în Franța continuau a fi ilegale. Oare a crezut într-adevăr că tînărul cuplu se instalase într-o lună de miere ce va dura toată viața? Se prea poate: acest om prevăzător își avea doza lui de naivitate. Nu se știe dacă i se făcuse cunoscut verdictul medicului: ulcerul, boală veche cu care se obișnuise, făcuse loc unui cancer la stomac, inoperabil pe atunci: zilele îi erau numărate. Există însă verdicte tăcute pe care corpul nostru le pronunță asupra lui însuși și pe care ceva din noi le înregistrează. Îmi inchipui că părăsind acest Mont-Noir, cu păduri atît de frumoase în epocă, devastate însă ulterior de război și în zilele noastre de antreprenori, Michel-Charles a aruncat asupra arborilor săi privirea unuia ce a investit în marile creaturi verzi o parte a nemuririi lui. Mă îndoiesc, desigur, că atare gînd va fi trecut în chip conștient prin mintea

Marguerite Yourcenar

bunicului meu; cu atât mai puțin i-ar fi putut da glas; el plutește totuși nearticulat, din veac în veac, de mii și mii de ani, în sufletul tuturor celor ce-și iubesc pământul și arborii.

Exilul în Anglia se putea la nevoie justifica prin robia unei dragoste chinuite, prin fuga departe de ai săi, ori pur și simplu prin farmecul modului de viață britanic, deosebit de puternic odată ce ai gustat din el. În perioada care urmează, dimpotrivă, Michel se învîrte în gol. Întîi de toate, căsătoria încheiată spre a fi pe placul părintelui nu-l fixează nicăieri; nu e vorba nici măcar de a-și întemeia o familie, în măsura în care atare expresie, ce implică existența unui edificiu social solid sau care se pretinde încă astfel, are pentru el vreo semnificație. Nici gînd să se dedice unei profesii ori unei îndeletniciri folositoare. Activitățile spiritului, ce aveau să capete atîta importanță la sfîrșitul maturității și în vremea bătrîneții lui Michel, nu intrau nici ele în discuție. Timp de zece ani, cele trei ființe par a aluneca pe un patinoar, în ritmul valsurilor la modă, sub o lumină ce ne duce cu gîndul la figurile lui Toulouse-Lautrec. De la Ostende la Scheveningue, de la Bad-Hamburg la Wiesbaden și la patiseriile de ipsos de la Monte-Carlo, nu le-a scăpat nici o sală de bal, nici o bătaie cu flori, nici o reprezentație a vreunei trupe pariziene în teatrele stațiunilor balneare, nici un dineu de gală, nici o cursă de cai, la care Berthe și Gabrielle, călărețe cu experiență, cîștigau deseori premii și, mai ales, nici una din acele seerate luminate de candelabre și decorate de

prezența crupierilor, cînd aveai plăcerea să zărești alături de tine pe prințul de Wales mîinzind pe careul său favorit și pe Felix Krull ținînd banca la bacara.

Cel puțin pînă în ziua, încă îndepărtată și poate deja întunecată, în care frumusețea glacială a unei ierni ucrainiene îl va străpunge pe Michel ca un lung pumnal, nici urmă în amintirea sa de peisajele ce au servit de fundal acestor nebunii; se pare că pentru cele două surori viața în străinătate n-a fost decît un lung șir de glume despre stîngăcia indigenilor, vestimentația femeilor, ciudătenia obiceiurilor alimentare și altele; se recurgea la toate clișeele auzite despre astfel de subiecte în micile săli de teatru ori în cafenelele cu muzică.

Acest om care trăiește cu precădere alături de femei și pentru femei are puțini prieteni printre bărbați. Cu excepția cîtorva fețe bisericesti de care se va lega, devenindu-i parte confidenți, parte mentori, orice bărbat ce pătrunde în viața lui îi lasă impresia unui inoportun ori a unui rival. Salignac de Fénelon la Versailles era mai degrabă un camarad decît un prieten. Rolf l-a agasat întotdeauna. Este ciudat că principala excepție, care va fi totodată și ultima, a acestui refuz deliberat al prezenței masculine, a fost din nou un ungur, fără să aibă însă nimic comun fiul micului proprietar de restaurant evreu exilat la Londra și somptuosul maghiar ce se alătură grupului inseparabililor.

Baronul de Galay (numele este fictiv) strălucise în tinerețe în societatea aleasă a Budapestei; bine văzut la curtea din Viena, se spune că a purtat uniforma unui regiment de husari și și-a avut cota sa parte de dueluri cu sabia. Atare convențional prestigiu fusese de mult înlocuit de o satanică faimă de jucător. Miza cu același elan cu care strămoșii lui se avîntau altădată împotriva unei companii de ieniceri. În toate tripourile și cazinourile Europei lăsase amintirea unuia cu buzunarele dol-dora de aur și căptușite cu bancnote mototolite din care zvîrlea cîte una băiatului ce-i chema o trăsură, făcînd-o nu din ostentație și prea puțin din generozitate, ci pentru că prefera monedele de aur celor de hîrtie care i se păreau întotdeauna murdare... Michel îi admiră dezinvoltura de mare senior, răutăcios ca om, pe care un fond de pudoare îl împiedica să-l imite. O nemțoaică de la Baden, castelană prin împrejurimi și doamnă de caritate, află că baronul, pe care-l cunoaștea un pic, făcuse în ziua precedentă să sara banca. Și-a spus că ar fi momentul să-l solicite în vederea unei școli sau a unui ospiciu. Îi cere s-o primească la Grand Hôtel, iar slujitorul ungurului o introduce în micul salon al stăpînului. Domnul doarme, își ia cafeaua, face baie, dar dacă doamna vrea să aștepte... O voce furioasă izbucnește în ungurește de cealaltă parte a subțirei perete despărțitor. Deodată, se deschide o ușă și Galay, șiroind de apă, complet gol, se înclină spre a săruta mîna stimată

doamne (**Gnädige Frau**) nemțoaice: „Ce doriți de la mine, fermecătoare doamna?” Aceasta o ia la fugă.

Într-o frumoasă zi de octombrie Michel îi mărturisește prietenului său că pentru un trimestru este literalmente curățat, mai datorind pe deasupra cămătarilor și câștigul trimestrului următor. De asta să nu se îngrijească: Galay are în Ucraina o moșie rămasă de la familia mamei și pe care, din întimplare, n-a vindut-o încă. Locuința principală e flancată de o herghelie condusă de un englez, fost jocheu, în care ungurul nu mai are încredere. Cele trei persoane să se instaleze deci acolo pentru cîteva luni, pînă cînd Michel își va fi redresat bugetul; Galay va veni el însuși să li se alăture către sfîrșitul iernii, cu ocazia călătoriei anuale pe la rude, de la care încă mai spera cîte ceva (Mincase deja, cum îi plăcea să se laude, două mătuse). Excitantul proiect îi umple de încintare pe Michel și pe cele două surori. Toți trei călătoresc interminabil pe drumurile de fier ale unei Germanii ploioase și ale unei Polonii înghețate deja; în Ucraina, în vagoanele încălzite de cîte o sobă cu lemne, virtejuri albe năvălesc în stații prin portierele întredeschise; mușcii, pe care Michel îi crede ieșiți din romanele lui Tolstoi, ajută la curățirea liniei.

La Kiev, unde petrec cîteva zile într-unul din acele mici și luxoase hoteluri **à la française**, ținut de fostul majordom al cutărui mare-duce, și care înflorea pe atunci în Rusia, călătorii sînt pur și simplu cuceriri. Cele două femei mai rostesc cînd și cînd glumele ieftine ale fițuicilor pariziene, privitoare la indigeni, dar viața a schimbat modul, nemaifiind pe măsura flecărelilor de cafenea cu muzică.

Eram cu Michel în Sud și; ca de obicei, săliile de joc de la Monte-Carlo îl înghițeau, dacă nu zilnic, cel puțin la intervale destul de dese. În acea zi mă dusesem să-l aștept la intrarea stabilimentului. Vîrsta mi-ar fi îngăduit să-i trec pragul, dar eram bîntuită de puritanismul tinereții; găseam indecent să pătrunzi în atare tavernă unde bărbați palizi și femei fardate își riscau prisosul, iar deseori chiar necesarul, pe jetoane de celoid care înlocuiseră monedele de aur de altădată. (Am temeuri să cred că această substituție, deopotrivă cu ruina sa aproape definitivă, i-au stîmpărat mult pofta de joc a lui Michel: piesele de aur erau totodată simbolul Fortunei și prezența ei incontestabilă, dînd victoriilor și înfrîngerilor la joc intensitatea celor din viața reală. S-au topit cu toate în creuzetul primului război mondial care a luat cu el și altețele). În plus, aveam cu mine, ca aproape întotdeauna, un cîine și cîinii nu sînt admiși în locurile sfînte, oricare ar fi ele. Nu prea știam unde se află credincioasa englezoaică pe care Michel avea s-o ia în căsătorie șase luni mai tîrziu. Îmi inchipui ca una din obișnuitele-i migrene o reținea în camera.

Deodată, de pe treapta peronului pe care

mă afluam, l-am zărit pe Michel în acea colivie transparentă ce servește de anticameră templului Hazardului, închisă la exterior cu uși de sticlă dînd spre afară, iar spre interior de alte uși identice care lăsau să se vadă prin ele vestibulul central al sanctuarului ce la rîndul său se deschidea către sălile de joc. Evident, tatăl meu se pregătea să iasă cînd a înțîlnit și a recunoscut o cucoană care, dimpotrivă, intra. Nimeni n-ar fi privit-o de două ori. Era o femeie în vîrstă, grasă, puțin turtită, în haine de gust și calitate mediocre, una din acele ridicole creaturi pline de pretenții care pun deoparte o mică sumă din renta sau pensia lor, ca să se poată duce din cînd în cînd să încerce „un sistem” la Monte-Carlo. Michel i se adresa, ori mai degrabă țipa, blocînd ușa, fără să-i pese de scandalul pe care l-ar fi iscat acel stol de vorbe asemănătoare unor lovituri. Razele unui candelabru electric îi lumina ca pe

WILLIAM CARLOS WILLIAMS

ARTISTUL

D.I.T.

cu capul gol

într-un maiou soios

cu firele din creștet zburline

în toate direcțiile

stătea pe vîrfuri

cu călciele lipite

cu brațele grațios întinse în lături

timp de o clipă

încolăcite deasupra capului.

Apoi s-a rotit

s-a săltat

în aer

și cu un entrechat

perfect realizat

și-a încheiat figura.

Mama mea

luată prin surprindere

cum stătea

în căruciorul ei de invalidă

a rămas cu gura căscată.

Bravo! a strigat în cele din urmă

aplaudînd încîntată.

Soția lui

s-a ivit din bucătărie:

Ce se petrece aici? a întrebat

dar spectacolul era terminat.

Traducere de
FLORENCE MĂNĂILOIU

scenă. Femeia, înnebunită, nu se gîdea, evident, decît cum să fugă și a reușit, strecurîndu-se odată cu noii veniți, prin batantele de sticlă dînd spre interior.

Portarii care, neîndoindu-se, văzuseră și auziseră atîtea, au deschis ușile către peron; Michel ieși, abia privit o clipă de cîteva persoane care remarcaseră în mod vag cearta dintre un domn și o doamnă, ambii în vîrstă. De fapt altercația fusese unilaterală, femeia nespunînd nimic. Înfațîșarea lui Michel era de speriat: se clătina. Una din trăsăturile de față, ce încă mai dădeau în epocă farmec locurilor de vilegiatură (cel puțin atunci cînd caii nu erau prea costelivi, ori ținuți fără milă în soare și în bătaia muștelor), se afla liberă, trasă la scară. Ne-am urcat. Nu spun că l-am ajutat să urce, nefăcînd vreodată cu el pe Antigona.

— Cine era?

— Madam Hirsch, văduva doctorului care le-a îngrijit pe Berthe și pe Gabrielle. Nu insist!

În luna iulie 1903, un domn în întregime în negru, în care hamalii și controlorul recunoscuseră lesne pe domnul de C., coboară dintr-un tren la Lille și ia trenulețul de Bailleul, unde îl așteaptă caii doamnei Noëmi și birjarul lor, Achille. De data aceasta domnul de C. nu aduce un sicriu: Fernande a rămas în Belgia, la ai săi. Dar cuferulele, valizele, cutiile cu umbrele, șalurile, lăzile bătute în cuie în care se află cărți iau multă vreme spre a fi strînse pe peronul de la Bailleul. Domnul de C. ține în lesă un baset, Trier, amintire de la Fernande care l-a cumpărat în Germania, în timpul călătoriei de nuntă.

La 10 august Michel va împlini cincizeci de ani; mai are de trăit încă o treime din existență. Viitorul îi rezervă cea mai mare pasiune ce avea să nutrească pentru o femeie pe deplin demnă de afecțiune, singura pentru care va scrie cîteva frumoase versuri pe care le-a păstrat; va mai exista, de asemenea, un ciudat atașament, lipsit poate de orice senzualitate, pentru o boală fantastă ce-l va ajuta pe domnul de C. să volatilizeze ceea ce îi mai rămăsese din avere; cîteva legături cu persoane plăcute, mai mult sau mai puțin flusturate, ce-l vor încînta pînă în pragul bătrîneții; în fine, o a treia soție care se va dovedi benefică dar puțin cam plată tovarășă de viață a ultimelor lui zile; jocul, înțelept, prudent, devenit banal și metodic ca toate vechile vicii; automobilul, la început artă, știință, nouă pasiune care, pentru o vreme, îl va apropia de fiul său, părăsită apoi brusc, așa cum va abandona rînd pe rînd, și mereu dintr-o dată, țigarele și femeile.

Dar odată cu vîrsta vin și bucuriile; Michel va realiza, în fine, vechiul vis de a-și petrece exclusiv viața pe pămînturi însoțite, departe de oamenii pe care îi impui să-i frecvențezi

fără a ști de ce. Vor exista, de asemenea, și cîteva călătorii; lungi plimbări pe drumurile din Provence alături de o adolescentă care-l încurajează în proiectele și himerele lui și care sînt eu, fiica sa. Vor exista seri folosite pentru a citi sau reciti cu voce tare pe marii poeți, care te duc cu gîndul la admirabile ședințe de spiritism în care se evocă voci; o sărăcie continuînd a păstra înfațîșarea bogăției, cu avantajele uneia și ale alteia; o moarte lentă, împăcată și aproape senină, la Lausanne.

Copila care tocmai sosea la Mont-Noir este din punct de vedere social o privilegiată; ea va rămîne ca atare. N-a cunoscut, cel puțin pînă în clipa cînd scriu aceste rânduri, frigul și foamea, n-a suferit, cel puțin pînă acum, tortura, nu va fi obligată să-și „cîștige existența”, în sensul monoton și zilnic al expresiei, excepțînd perioada de șapte ori opt ani, cel mult. N-a fost supusă, ca milioane de ființe din vremea sa, corvezilor concentraționare, nici ca alte milioane ce se cred libere, pusă în slujba mașinilor care produc în serie inutilul sau nefastul, mici fleacuri practice ori armament. Nu va fi citușii de puțin stînjinită, cum mai sînt încă atîtea femei în zilele noastre, de condiția ei de femeie, poate pentru că niciodată nu s-a gîndit că ar putea fi stînjinită. Întîlniri, exemple, haruri (cine știe?), ori întîmplări înlanțuite care se întind departe în urma ei îi vor înlesni înmagazinarea cu încetul a unei imagini a lumii mai puțin incompletă decît cea consemnată în grosul ei carnet de mătusa sa vitregă Gabrielle, în 1866. Va cădea și se va ridica pe genunchii zgîriați, va învața, nu fără efort, să se folosească de propriii ochi, iar apoi, ca scufundătorii, să-și țină larg deschiși. Va încerca, reușind mai mult sau mai puțin, să depășească ceea ce strămoșii ei numeau veac, iar contemporanii noștri timp, singurul timp ce contează pentru ei, suprafața frămîntată sub care se ascunde oceanul nemîscat și curenții care-l străbat. De atare curenți va încerca să se lase purtată. Viața ei personală, în măsura în care expresia are vreun sens, va curge, cît îi va fi cu putință mai bine, de-a curmezișul tuturor acestora. Evenimentele ei mă interesează mai ales în măsura în care constituie cai de acces prin intermediul cărora unele experiențe au putut-o atinge. Exclusiv din această pricină le voi consemna poate într-o zi, dacă voi avea răgaz și dacă imi va face plăcere.

Dar e prea devreme să vorbim de ea, presupunînd că se poate vorbi fără complezență și greșeală de cineva care ne este atît de inexplicabil aproape. S-o lăsăm să doarmă pe genunchii doamnei Azélie, pe terasa umbră de tei; să lăsăm ca ochii ei proaspeți să urmărească zborul unei păsări, ori raza de soare mișcîndu-se între două frunze. Restul e poate mai puțin important decît se crede.

Prezentare, antologare și traducere de MIHAI GRAMATOPOL

DELIBERARE

(fragmente)

Pentru Eric Marty

Nu am ținut niciodată jurnal — sau, mai curînd, n-am știut niciodată dacă trebuia să țin unul. Îl încep, cîteodată, apoi îl las, foarte repede — și totuși, mai tirziu, o iau de la capăt. E o pornire ușoară, intermitentă, fără gravitate și fără vreo consistență doctrinală. Cred că pot diagnostica această „maladie” a jurnalului: o îndoială fără ieșire asupra valorii a ceea ce scrii acolo.

O îndoială insidioasă: o îndoială — aminare. Într-o primă etapă, atunci cînd scriu nota (zilnică), încerc o anume plăcere: e simplu, ușor. Nici o problemă, nici o frîntură ca să găsești **ce să spui**: materialul îți e la îndemînă, apropiat; e ca o mină la suprafață — n-am decît să mă aplec, să iau totul așa brut, fără vreo prelucrare etc. Într-o a doua etapă, însă, imediat următoare (de pildă: recitesc azi ce am scris ieri), impresia e proastă: nu mai merge, întocmai ca un aliment fragil care se alterează, se corupe, își pierde gustul de la o zi la alta; percep descurajată artificialul „sincerității”, mediocritatea artistică a „spontanului”; ba chiar mai rău: mă simt dezgustat și iritat să descopăr o „poză” pe care n-am premeditat-o vreodată...

N-am să schițez aici o analiză a genului „jurnal” (există destule cărți pe tema asta), ci doar o deliberare personală, cu un singur scop: acela de a mă face să iau o hotărîre practică: să țin un jurnal **ca să-l public**? Pot oare să fac dintr-un jurnal o „operă”? N-am să rețin deci decît funcțiile care mă pot interesa. Kafka a ținut un jurnal ca să-și „extirpe anxietatea” sau, dacă vreți, ca să-și „găsească mințuirea”. Pentru mine, acest motiv n-ar fi natural și nici măcar constant. Exact ca și cu scopurile atribuite prin tradiție jurnalului intim; nici ele nu-mi par mai potrivite. Sînt legate, toate, de binefacerile și atracția „sincerității” (să te spui, să te limpezești, să te judeci); dar psihanaliza, critica sartriană a relei credințe, cea — marxistă — a ideologilor, toate au făcut inutilă confesiunea: sinceritatea nu-i decît un imaginar de gradul doi. Nu, justificarea unui Jurnal intim (ca operă) n-ar putea fi decît **literară**, într-un sens absolut, chiar dacă nostalgic, al cuvîntului. Descopăr aici patru motive.

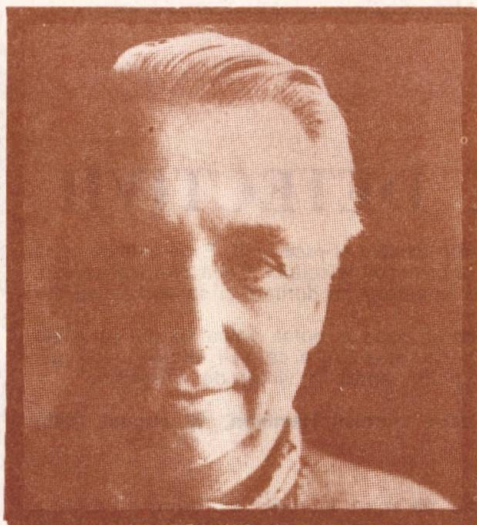
Primul e de a oferi un text „colorat” cu o individualitate a scriiturii, cu un „stil” (s-ar fi spus pe vremuri), cu un idiolect specific al au-

torului (s-ar fi zis nu demult); să numim acest motiv — poetic. Al doilea e de a risipi, de a pulveriza, zi după zi, urmele unei epoci, toate marile învălmășiri, de la informația importantă, la amănuntele de moravuri. Nu-mi place oare nespuse de mult să citesc în Jurnalul lui Tolstoi viața unui senior rus din secolul al XIX-lea? Să numim acest motiv — istoric. Al treilea e de a-l transforma pe autor într-un obiect al dorinței: mi-ar place să cunosc intimitatea, felul în care-și cheltuie zilnic timpul, să-i știu gusturile, umorile, scrupulele unui scriitor care mă interesează; aș putea merge chiar pînă acolo încît să-i prefer persoana, în dauna operei, să mă arunc lacom asupra Jurnalului și să-i ignor complet cărțile; să numim acest motiv utopic... Al patrulea motiv e să faci din Jurnal un atelier de fraze: nu de fraze „frumoase”, ci de fraze juste: să încerci mereu justetea enunțării (și nu a enunțului), urmînd traseul unei porniri și unei supunerii, o fidelitate a proiectului, foarte asemănătoare pasiunii: „Iar rărunchii mei vor tresări cînd buzele tale vor spune lucruri drepte” (Prov. 23,16). Să numim acest motiv — amoureux (poate chiar — idolatru: idolatrizez Fraza).

În ciuda bietelor mele părerii, pofta, dorința de a ține un jurnal îmi pare totuși justificată. Cred că e cu putință, chiar în cadrul Jurnalului, să treci de la ceea ce-mi părea inițial ca impropriu literaturii, la o formă care i-ar aduna calitățile: seducție, fetișism al limbajului. În acești ultimi ani am făcut trei tentative: prima, cea mai gravă — pentru că s-a întîmplat în timp ce mama era bolnavă — a durat cel mai mult; poate și pentru că răspundea întrucîtva încercării lui Kafka de a scăpa de neli-niște scriind; celelalte două privesc, fiecare, doar cîte o zi; sînt mai experimentale, chiar dacă nu le recitesc fără o anume nostalgie a zilei care a trecut (nu pot face publică decît una din ele, cealaltă angajînd și alte persoane în afara mea).

U..., 13 iulie 1977

Bătrînețea și moartea lui Gide (pe care-l citesc în les **Cahiers de la Petite Dame**) au fost înconjurate de martori. Dar ce s-a ales de toți martorii aceia? Nu știu. Să fi murit toți? Există un moment cînd martorii mor ei înșiși fără martori. Așa e făcută Istoria, din mici izbucniri de viață, din morți fără legături. Neputința omului în fața „gradelor”, a științei gradelor. La polul opus, celui Dumnezeu clasic i-ar

Roland Barthes

putea fi atribuit darul de a vedea înfinitatea gradelor: „Dumnezeu” ar fi Exponențialul absolut.

(Moartea, adevărata moarte, are loc atunci cind moare martorul însuși Chateaubriand spune despre bunica și despre mătușa sa: „Sînt probabil singurul om din lume care știe că aceste persoane au existat”; da, dar cum a scris toate acestea, am aflat și noi, cel puțin atîta vreme cît o să-l mai citim pe Chateaubriand).

15 iulie 1977

Ora cinci după-amiaza, calmul casei, calmul satului. Muște. Mă cam dor picioarele, ca în copilărie, cînd treceam prin ceea ce se chema o criză de creștere sau cînd aveam o gripă. Totul e năclăit, adormit. Și ca de obicei, conștiința vie, vivacitatea „moliciunii” din mine (contradicție în termeni).

Vizita lui X; în camera alăturată, vorbește la nesfîrșit. Nu îndrăznesc să închid ușa. Nu mă deranjează zgomotul, ci banalitatea conversației (cel puțin dacă ar vorbi într-o limbă necunoscută mie, muzicală). Sînt întotdeauna uimit, ba chiar uluit de rezistența celorlalți: pentru mine, l'Autre e Neobositul. Mă stupefiază energia lui — și mai ales energia vorbirii sale; e poate singurul moment (în afara violenței) cînd cred în nebunie.

16 iulie 1977

După cîteva zile mohorîte, din nou, o dimineată frumoasă; în aer, ceva strălucitor și fin; o mătase proaspătă și luminoasă. Olipa aceasta goală, vidă (fără vreun sens) îmi dă plenitudinea unei evidente: că merită să trăiești. Drumul de dimineată (la băcănie, bruțarie, în timp ce satul e încă aproape pustiu)

n-am sa-l uit pentru nimic în lume.

Mama se simte ceva mai bine azi. Stă în grădină cu o pălărie mare de pai pe cap. Cum e din nou pe picioare, are poftă de lucru, de treburile casei, vrea să facă ceva, ordine-n lucruri, ceea ce mie nu mi se întîmplă niciodată.

Pe un soare ușor, aproape asfințit, după-amiaza dau foc unor gunoaie în fundul grădinii. Observ o întreagă fizică; cu o prăjină, învîrt pachetele de hîrtie care ard încet. Trebuie răbdare; ceva incredibil, rezistența hîrtiei. În schimb, un sac de plastic (verde intens) arde foarte repede, **fără urmă**: literalmente dispare. În zeci de ocazii, fenomenul acesta ar putea servi drept metaforă.

17 iulie 1977

Îmi place să fac de mîncare. Mai ales **operațiile**. Mai ales să privesc cum își schimbă mîncarea aspectul în timp ce o pregătesc (cu loare, îngroșări, micșorări, cristalizări, polarizări etc.). Această observație are ceva vicios. În schimb, ceea ce nu știu să fac, și greșesc mereu sînt cantitățile și timpul; pun prea mult ulei, de teamă să nu se ardă; las prea mult pe foc, de teamă că n-o să fie destul de fript. Pe scurt, mi-e teamă **pentru că nu știu** (cît de mult, cît timp). De unde, siguranța unui cod (un soi de supralicitare a științei): îmi place mult mai mult să prăjesc orez decît cartofi, fiindcă știu cît trebuie ținut: 27 de minute. Cifra asta mă incîntă fiind sigură (oricît aș părea de bizar); rotundă, mi s-ar părea trucață și, din prudență, i-aș mai adăuga niște minute.

18 iulie 1977

Ziua mamei. Nu am ce să-i dăruiesc, decît un boboc de trandafir din grădină; e singurul și primul de cînd sîntem aici. Seara, vine Myr să cîneze și gătește ceva: supă, omletă cu ardei. Aduce șampanie și prăjituri cu migdale de la Peyrehorade. Doamna L. trimite printr-o fată flori din grădină.

Umori, într-un sens puternic, schumannian: suită întreruptă de porniri contradictorii: valuri de neliniște, inchipuiri ale răului și euforii întempestive. Acum, dimineata, în plină îngrijorare, o insulă de fericire: timpul (foarte frumos), muzica (Haydn), cafeaua, țigara, un stilou bun, zgomotele din casă.

19 iulie 1977

Pe la șase-după-amiaza, aproape că adorm, intins pe pat. Geamul larg deschis, o zi cenușie, aproape de sfîrșit. Mă încearcă un fel de euforie a plutirii: totul e lichid, aerat, **buvabil** (beau aerul, timpul, grădina). Și pentru că tocmai îl citesc pe Suzuki, mi se pare că sînt aproape de starea pe care Zen-ul o numește **sabi**; sau (fiindcă-l citesc și pe Blanchot), aproape de „fluida greutate” a lui Proust.

Traducere de
ADRIANA BABEȚI

CHANDLER ȘI DETECTIVII

„Necazul cu personajul Marlowe e că s-a vorbit despre el prea mult. E pe cale să se ia în serios și să încerce să-și justifice reputația la pseudointelectuali. Ceea ce-l tracasează. Cu timpul, s-ar putea să înceapă să scuipe, să riposteze cu duritate și să vorbească din colțul gurii.

Încerc cu disperare să termin **The Little Sister** și, dacă aș putea ridica presiunea, zilele astea aș avea o ciornă completă. Pe de altă parte, adevărul e că nu-i altceva decât stil, dialoguri și personaje. Intriga scîrție ca un oblon spart în vîntul de octombrie”.

(Scrisoare către Hamish Hamilton, 10 august 1948)

★

„În ce privește **The Little Sister**, iată cum stau, pe scurt, lucrurile: am întins pe o hîrtie o ciornă de optzeci și cinci de mii de cuvinte și îmi lipsesc un capitol sau două la sfîrșit. Dar mă simt foarte, foarte obosit...”

Povestirea are slăbiciuni. E compusă din episoade, iar accentul cade cînd pe un personaj, cînd pe altul. Cît privește misterul, e prea complicat, dar povestea oamenilor e foarte simplă. Nu există nici un pic de violență: violența se află toată în culise. Scriitura nu e lipsită nici de angoasă, nici de suspans. Cred că sînt și pasaje foarte bine scrise, dar nu mă pot baza pe reacțiile mele. Scriu o scenă, o recitesc și o găsesc proastă. O recitesc după trei zile (răstimp în care zac pur și simplu) și o găsesc admirabilă. Deci, vezi cum stau lucrurile. Așa că nu se poate conta pe mine.

P.S. Și mai e și o tîrfuliță simpatică, pe care n-am întîlnit-o niciodată.

(Către Hamish Hamilton, 19 august 1948)

★

„Îmi amintesc cum, în urmă cu cîțiva ani, pe cînd Howard Hawks făcea **Somnul de veci**, filmul, el și cu Bogart se certau dacă unul din personaje fusese asasinat sau se sinucisese. Mi-au telegrafiat ca să aflu răspunsul, și, pentru Dumnezeu, nici eu n-aveam habar...”

(Către Hamish Hamilton, 21 martie 1949)

★

„Marlowe e dezvoltarea unui personaj pe care l-am folosit mai întîi în revistele populare, numit astfel pentru prima oară în **Somnul de veci**. Cred că cea mai bună carte a mea este **Farewell, My Lovely**, iar **Fereastra de sus** cea mai proastă, dar cunosc cîțiva inși care ar face o cu totul altă alegere. Într-un sens, cea mai bună e ultima, încă nepublicată. (**The Little Sister**, n.n.). Dar pe moment n-am să pot egala ritmul din **Somnul de veci** sau **Adio, frumoasa mea** pentru complexitatea intrigii. Vine o vreme cînd trebuie să alegi între ritm și profunzime, între acțiune și personaj, între angoasă și umor. În clipa de față, aleg întotdeauna al doilea element.

Dacă mă recitesc după publicare? Da, și cu riscul de a trece drept îngîmfat, trebuie să spun că las foarte greu cartea de-o parte. Chiar eu, care cunosc toată povestea. Trebuie să fie o anumită vrajă în scriitură, care, însă, nu cred că mi se datorează. Așa a fost să fie. Dar mă simt destul de umilit cînd îmi iau cite o carte ca să arunc în ea o privire și după douăzeci de minute încă mai citesc în ea, ca și cum ar fi scris-o altcineva”.

(Răspuns întrebărilor puse de Alex Barris, 16 aprilie 1949)

★

„Vă mulțumesc pentru interesul deosebit pe care-l purtați vieții lui Philip Marlowe. Data

nașterii lui e nesigură. Cred că spune într-un loc ca are treizeci și opt de ani, dar a trecut cam mulțor de cind n-a mai îmbătrinit.

Nu e născut într-un orașel din Middle West, ci într-o localitate din California, care se numește Santa Rosa. Puteți vedea pe hartă că e la aproximativ cincizeci de mile la nord de San Francisco. Santa Rosa e celebră, pentru că e ținutul lui Luther Burbank, un viticultor renumit pe vremuri. Orașul e poate mai puțin cunoscut ca decor pentru filmul lui Hitchcock, **Umbra unei bănuiele**, turnat aproape în întregime acolo. Marlowe n-a vorbit niciodată de părinți, și se pare că nu mai are nici o rudă în viață. La nevoie, asta s-ar putea schimba. A urmat doi ani de universitate, fie la Eugene, în Oregon, fie la Corvallis, la Oregon State University. Nu știu de ce a venit să trăiască în sudul Californiei, în afară de faptul că așa face toată lumea, chiar dacă nu toți rămân. Se pare că a avut ceva experiență ca anchetator pe lângă District Attorney pentru regiunea Los Angelesului. Asta nu înseamnă neapărat că a fost și ofițer cu dreptul de a aresta. Cunosc foarte bine împrejurările în care și-a pierdut slujba, dar nu pot spune prea multe despre acest subiect. Va trebui să vă mulțumiți să știți că, odată, s-a arătat prea eficace, într-un moment și într-un loc în care nu era nici o nevoie de eficacitate.

Are ceva peste un metru optzeci și cîntărește vreo șaptezeci și cinci de kilograme. E brunet cu ochii căprui și expresia «un tip bine» i-ar plăcea cît se poate de mult. Nu cred că are aerul unui dur. Deși s-ar putea să fie. Dacă ar fi să aleg un actor care i-ar corespunde în imaginația mea, cred că l-aș alege pe Cary Grant. Cred că se îmbracă atît de bine pe cît ne-am aștepta. N-are, în mod clar, prea mulți bani de cheltuit pe îmbrăcăminte și, de altfel, pentru nimic altceva. Ochelarii de soare cu ramă de baga nu-l fac cine știe ce remarcabil. Aproape toată lumea poartă ochelari de soare în sudul Californiei, într-o împrejurare sau alta. Cînd spuneți că poartă pijama chiar vara, nu vă înțeleg prea bine. Ar exista, deci, unii care nu poartă? Sau vă imaginați că poartă o cămașă de noapte? Ori vă gîndiți că poate doarme dezbrăcat cînd e cald? Această ultimă ipoteză e foarte probabilă, deși pe aici e destul de rareori cald noaptea.

Aveți, într-adevăr, dreptate în ce privește fumatul, dar nu cred că e chiar atît de atașat de Camel. Nu i-ar displace aproape nici o țigară. Folosirea tabacherei nu e atît de frecventă la noi ca în Anglia. Folosește sau chibrituri de lemn, din acelea numite chibrituri de bucătărie, sau bețișoare mai mici. Se vînd în cutii minuscule și se pot aprinde pe orice, chiar pe unghie, dacă vremea e destul de uscată.

În ce privește felul de a bea al lui Marlowe, cred că aveți dreptate. Totuși, nu cred că preferă whisky-ul și bourbonul. De fapt, bea orice, numai să nu fie prea dulce. Anumite coteiluri, cum ar fi Pink Ladies sau Honolulu i s-ar părea o insultă. Da, cafeaua îi place să fie bună. O prepară singur la micul dejun, care e foarte simplu, spre deosebire de celelalte mese. Îi place să se scoale tîrziu, dar, din cînd în cînd, se scoală devreme, cînd e necesar. Ca noi toți.

N-aș zice că e un jucător de șah de mare nivel. Nu știu unde și-a procurat broșura aceea cu partidele de campionat, editată la Leipzig, dar ține foarte mult la ea pentru că îi dezvăluie metodele europene. Nu știu nici dacă-i place jocul de cărți. Acest detaliu mi-a scăpat.

Cînd spuneți că-l interesează femeile foarte senzuale, sînt cuvintele dumneavoastră, nu ale mele. Cred că se comportă cu femeile ca orice bărbat sănătos și vîguros, care se înțîmplat să fie holtei atunci cînd ar fi trebuit să fie înșurat de multă vreme... Marlowe nu e în stare să identifice accentul Bryn Mawr, pentru că așa ceva nu există. Ce vrea să spună cu asta e o modalitate pretențioasă de a vorbi. Nu cred că e capabil, într-adevăr, să facă distincția între o mobilă veche autentică și o imitație. Dar, dacă-mi permiteți, mă îndoiesc și că mulți experți ar fi în stare, dacă ar da peste niște copii destul de bune.

N-aș afirma despre cunoștințele lui Marlowe asupra parfumurilor că se opresc la Chanel numărul cinci. E vorba doar de un simbol a ceva scump și destul de discret. Îi place orice parfum ușor acid, pentru că e, cum ați remarcat, un personaj destul de acid el însuși. Bineînțeles că știe ce e Sorbona și mai știe și unde e. Cunoaște, de asemenea, diferența dintre un tango și o rumbă, ca și aceea dintre o congă și o sambă și o mambă și totodată știe că mamba nu poate depăși un cal în galop. Nu cred că știe să danseze mamba, pentru că dansul abia a fost inventat.

Lecturile și gusturile lui Marlowe sînt pentru mine, ca și pentru dumneavoastră, un mister, și dacă aș încerca să improvizez, cred că le-aș confunda cu propriile mele gusturi. Dacă m-ați întreba de ce e detectiv particular, n-aș ști ce să vă răspund. În mod clar, are momente cînd i-ar place să facă altceva, așa cum și mie-mi vine uneori să fac orice altceva numai să nu scriu.

(Către D.J. Ibberson, 19 aprilie 1951)

Traducere de ILONA MIHĂIEȘ

AMINTIRI DESPRE POETI

Fragmente din Ezra Pound

În capitolul „Fragmente din Ezra Pound”, din volumul său memorialistic **Remembering Poets** (Amintiri despre poeți), Donald Hall, el însuși unul din poeții americani de seamă ai zilelor noastre, încearcă o duioasă apropiere de spiritul celui care a turnat fundamentul poeziei moderne de limbă engleză, acel gigant plin de elan și inteligență, mîncător de jărat pe principalele artere ale culturii universale: Ezra Pound.

Dar imaginea pe care ne-o oferă Hall despre cel mai înverșunat apărător al modernismului în literatură e departe de a fi un tribut sentimental convențional. În paginile cărții el ne prezintă o bătrînețe de poet, bombardată de amintiri neliniștitoare și roasă de dintele nemulțumirii și nesiguranței. În dialogul cu Hall, Pound vorbește cu energia tragică a regelui înfrînt. Căzută în genunchi, își deplînge micimea în mijlocul unei scene pe care încă o domină. Auzim scrișnetul de durere al unei personalități care se frînge în mii de bucăți. „Fragmentele din Ezra Pound” mai au o singură dorință: să fie lăsate să se unească din nou prin moarte.

Cu condeiul său sensibil, receptiv, de o frumusețe răscolitoare, Hall lărgeste problematica Pound la dimensiunile generale ale soartei adevăratului artist, devotat misiunii pe care o are de îndeplinit și, tocmai de aceea, veșnic măcinat de îndoile față de viabilitatea operei sale soartă de Orfeu, chinată de incertitudini

În anul 1960, pe care l-am petrecut în Anglia, am fost trimis de **Paris Review** în Italia, ca să-i iau un interviu lui Ezra Pound pentru rubrica **Scriitorii la mîsa de lucru**.

Am bătut la ușa apartamentului său din Roma, unde Pound locuia cu niște prieteni și eram foarte neliniștit. Nu știam ce mă va primi: nebulia, refuzul, cruzimea, aroganța?

Pound îmi deschise ușa. Nu se putea să nu-l recunoști. Avea o față mare și ascuțită, alcătuită din secțiuni triunghiulare proeminente ca în arhitectura modulară. Barba fumurie și țuguiață prelungea unghiurile feței, iar părul său lung și bogat îi cădea pe umeri: un cap mareț.

În schimb, ochii care mă străpungeau erau roșii, umezi și anemici.

— Domnule Hall, îmi spuse el în pragul ușii — mă găsești... bucățele.

Vorbea sacadat, în mănunchiuri de cuvinte, care erau parcă niște explozii verbale bătute la mașină de un dactilograf fără experiență.

— Ai venit... atîta drum... din Anglia... ca să găsești... un om... bucățele.

Mă invita să intru, printr-un coridor, într-o cameră plină de soare și cărți și ne așezară unul în fața celuilalt. I-am citit oboeala din privire. Mai tirziu, am observat cum ochii și gura lui își adunau din cînd în cînd puterea din încordare, mai ales cînd își concentra atenția pe un lucru foarte important. Fragmentele din Ezra Pound se înmănuncheau în jumătate de secundă, deveneau puternice, pătrunzătoare, stăruitoare; apoi se vălguiau și se risipeau rapid, căzînd în deprimare și tăcere. În 1960 — cu toate că atunci n-aveam încă de unde ș-o știu — Pound era la marginea prăpastiei de tăcere, a celui infern personal în care și-a trăit ultima decadă a vieții.

Acum încerca să mă introducă în lumea

erorilor lui Ezra Pound. Tonul autoacuzării sale era trufas; voia să se convingă că un om are puterea de a-și recunoaște greșelile și chiar de a le îngropa.

Începeam să înțeleg că se îndoia de valoarea a tot ceea ce făcuse în viață. Se îndoia chiar și de generozitatea și utilitatea sa, acest om, care a descoperit, care a promovat sau a găsit editori și protectori literari pentru cei mai buni scriitori ai timpului său. Pound a fost un catalizator pentru ceilalți poeți. Prezența sa a făcut poeți din oameni care, altfel, n-ar fi supraviețuit niciodată în acest domeniu. În istoria literaturii, nici un alt scriitor nu-l egalează pe Pound în privința acurateții gustului său ori în mărimea sa energetică. Era un dinozaur, în chip miraculos conservat pînă în acest mileniu și își întindea oasele lungi din valea dinozaurilor pînă în orașul de crom — fără să observe că lucrurile s-au schimbat.

...Dar cum să potrivesc toate aceste bucăți laolaltă? De fapt, nici nu trebuie să le potrivesc, căci sînt legate unele de altele în ceața misterului care învaluieste personalitatea și viața unui om. Tot ceea ce voi face acum e să creionez această viață:

un adolescent își face jurămintă să ajungă un mare poet, emigrează, publică cîteva poezii de geniu și devine estel convins;

cînd prietenii și milioane de alți oameni mor în primul război mondial, se detașează de estetism, căutînd să descifreze cauzele războiului și ale tuturor nelegiuirilor;

o vreme, poeziile sale dobîndesc o seriozitate intensă; apoi sînt însuflețite de un alt ton, un ton de paranoia și irascibilitate;

găsește vini în economie, demoni în bancheri și un remediu în propria sa economie politică;

îi scade interesul față de poezie; se consi-

deră transformat în politician și economist; prietenii îl părăsesc, considerându-l nebun; conferențiază la radio Roma...

azvirlit în închisoare, înfricoșat de moarte — și vocea poeziei se întoarce, vechea voce care făcea să-i răsune versul nobil;

dar acesta nu este sfârșitul povestirii așa cum ar trebui să fie;

nebulia și obsesiile nu-l părăsesc în tot timpul lungii sale întemnițări; dar și poezia rămîne, uneori încercînd să zboare cu o aripă, alteori cu două;

cu eliberarea din închisoare nu se rezolvă nimic, politica și poezia rămîn într-o stare de confuzie și nerezolvare;

pînă cînd, în final, convins de eșecul și erorile sale, bătrînul se scufundă în tăcere, într-o disperare mută, care ține zece ani, rareori întreruptă de propria sa voce, o voce care vorbește din mormînt.

sau ca vocea firavă a sibilei citată de Eliot la începutul „Tărîmului pustiu”, în vîrstă de sute de ani, răbdătoare și uscată ca o smochină; întrebată de niște băieți ce și-ar dori mai mult pe lume, ea răspunde: **Vreau să mor.**

...Mă luă de braț și mă conduse în camera sa luminoasă, spunîndu-mi că vrea să-mi arate ceva. Răscolea printr-un morman de hîrtii, căutînd ceea ce voia să găsească și apoi îmi dădu două foi de hîrtie pe care era așternut un scris dezordonat.

— Asta te-ar putea ajuta, spuse, dacă mă curăță cumva:

„Sfîrșit provizoriu

(dacă mă duc)
nostos.
periplum.

contra paradiso, e greu

să clarifici obscuritățile.

(vers. prosaici

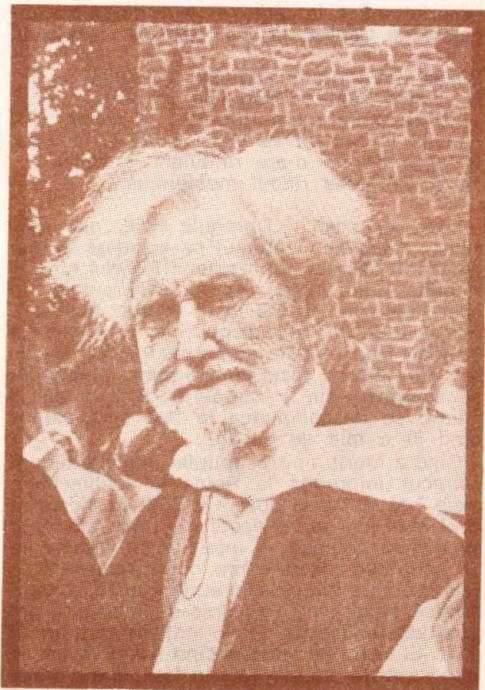
să găsești idei
mai clare, precise sau disocieri deja
exprimate.

formula verbală pentru a controla
întărirea brutalității.

principiul ordinii

contra atomului sfărîmat.”

Astăzi, dis-de-dimineață — după cum am aflat mai tîrziu — și-a citit ultimele **Cantos**-uri și alte fragmente. Acum era în formă, fericit să aibă din nou planuri de lucru cum nu mai avusesese „din iulie, anul trecut”. „Sfîrșitul provizoriu... (dacă mă duc)” era un semn de înșănă-

Ezra Pound

toșire, nicidecum morbid: era deci în stare să **concepă** că va putea termina **Cantos**-urile. Acest gînd trăgea după sine multe dubii despre ceea ce făcuse în viață — „să clarifici obscuritățile”, dar era și plin de umor cînd recunoștea dificultatea de a găsi oameni vrednici de a trăi în paradis; iar apoi, atîngea din nou coarda sensibilă a vechilor adevăruri ale vieții și operei sale: „nostos” înseamnă cămin, iar „periplum”, este o călătorie în jurul lumii, ca cea a lui Odisseu în jurul Mediteranei, călătorie prin care trebuie să treacă oricine înainte de a se întoarce acasă; prevederile sale erau îndreptate spre desăvîrșirea unui țel anume: „formula verbală pentru a controla întărirea brutalității” — brutalitatea sau bestialitatea pe care Ortega o punea pe seama invaziei pe verticală a barbarilor. Brutalitatea însemna și pentru Yeats o pierdere a controlului, acel moment cînd vulturul cu gheare ascuțite nu mai aude comenzile stăpînului său; „principiul ordinii contra atomului sfărîmat” pune mintea coordonatoare de o parte, iar atomul rebel cu forța sa distructivă de cealaltă parte; dar atomul e scindat „în fragmente” și, de aceea, de nestăpînit.

Își numea prin toate acestea dușmanul, făcînd din lucrurile strict personale ceva general uman și chiar metafizic. Problema de a găsi sau a menține o rînduială în univers este identică cu problema găsirii și menținerii ordinii în

propriul suflet. În cantos-ul XIII, din prima culegere de **Cantos-uri**, îl citează pe Confucius:

„Dacă omul n-are rînduială în suflet,
Nu poate semăna rînduială în jur.
Și dacă omul n-are rînduială în suflet,
Familia lui nu se va purta cum e rînduit.
Și dacă prințul n-are rînduială în suflet,
Nu-și va putea rîndui moștenirea.”

Cînd am sosit... „Domnule Hall... mă... găsești... bucățele”... atomul se scindase și nici chiar toți caii sau toți oamenii Regelui nu l-ar fi putut pune la loc. Acum, avea curajul să spere din nou că are în el energia necesară pentru a se aduna, atît pe sine, cît și atomul scindat. Dar deodată se petrecu ceva îngrozitor: din nou am văzut cum vigoarea și energia se scurgeau din el ca aerul dintr-un balon găurit; se descompunea în fața mea, explodînd în o mie de bucăți...

Cînd a murit, am recapitulat în minte timpul petrecut împreună la Roma și sentimentele mele față de el și poezia lui. M-am îndreptat apoi spre un sertar vechi de unde am scos mica mea colecție — interviul cu corecturile lui, scrisorile adresate mie, copii ale manuscriselor pe care i le băteam eu la mașină, scrisori diverse despre el. Pe verso-ul interviului am găsit versuri (scrise de Pound), de care am și uitat. Erau de pe vremea cînd stătea în pat în vreo casă de odihnă, față în față (fără s-o știe încă) cu cei zece ani de tăcere necuprînsă care îl așteptau, cu înstrăinarea sa de soție, cu înstrăinarea fiicei de mamă, cu toți anii de călătorie deznădăjduită în jurul propriei sale lumi. Bătrînul — Odisseu fără Ithaca, fără Penelopa, fără Telemahos — scrisese pe dosul interviului versuri extrase din primul canto, scrise cu o jumătate de secol în urmă și care îmi rosteau acum cuvinte din mormînt, cuvinte din străfundul tuturor celorlalte cuvinte:

„Se va întoarce,

în ciuda lui Neptun,
pierzîndu-și toți tovarășii”.

Nimeni nu reușește să-și mintuiască viața sau cantos-urile; sîntem toți niște fragmente. Dar unii reușesc să străbată mările. Și el a navigat, dar nu spre paradis; s-a întors în infernul său personal, un iad construit din aroganța și nebulnia anilor săi de maturitate. Dar în același timp, vasul cu care navigase s-a întors acasă, în port: nu în Paradisul lui Dante, ci în Ithaca lui Homer. Prin nobila și impunătoare limbă a poeziei, Ezra Pound a strîns ceea ce era mai bun din el și din culturile pe care le-a iubit și studiat. Il vom găsi veșnic în această Ithaca...

Artiștii foarte ambițioși rareori mor împăcați. Nu s-au dat în lături din fața nici unui alt adversar, de ce atunci să facă concesii bătrîneții și morții? Cît erau încă stăpîni pe viețile și energiile lor, discrepanța dintre țelul propus și

cel atins, chiar dacă îi deprima uneori, putea fi anihilată prin muncă și planuri de muncă. Dar cînd moartea este iminentă sau cînd bătrînețea le scurge iscusința și energia, deprimarea devine cronică. Îmi amintesc aici de întrebarea nostalgică pe care și-a pus-o Leonardo la sfîrșitul vieții:

„Spuneți-mi dacă s-a desăvîrșit vreodată ceva?”

Nimeni nu va ajunge un mare poet dacă nu își organizează viața și sensul valorilor întru speranța de a scrie poezii însemnate — fiind perfect conștient (și dacă nu e conștient, e un nătărău) că e foarte posibil să-și distrugă viața pentru nimic. Dar totodată va simți, probabil, că, urmîndu-și ambițiile, a distrus viețile altora sau a contribuit la distrugerea lor de dragul artei sale egoiste. Cu cităva vreme în urmă, Louis Simpson a scris o poveste de avertisment în „Vis de guvernator”. Cînd Prințul era tînăr, a ucis un balaur și a luat Prințesa de soție. Acum, Regele e bătrîn și gras, iar în țara pe care o stăpînește domnește pacea. Plictisit, o vizitează pe vrăjitoarea care locuiește deasupra mormîntului balaurului și o roagă:

— Adu răul pe pămînt,

Să am și eu un țel.

Iar cupletul lui Wordsworth — oricare ar fi motivul care l-a generat — păstrează adevărul acestei considerații generale:

„Noi, Poeții, tineretea ne-o începem cu
bucurie

Dar din ea purcede apoi mîhnire și nebulnie”
Deci, bătrînețea artiștilor poate fi tulburată de lucruri diferite: „mîhnirea și nebulnia” lui Wordsworth poate proveni din disperarea provocată de o ambiție viitoare sau din sentimentul de vinovăție al unei ambiții din trecut.

Poate că există căi de a evada din disperarea în care te aduce ambiția. Cine este la fel de norocos ca și Yeats va muri în timp ce lucrează la opera sa fundamentală. Mai există și înțelepciunea relevată de Henry James, într-o năvălă intitulată „Vîrstă mijlocie”. Romancierul Dencombe moare în plină maturitate, convins că a dat greș cu tot ce a scris și e disperat la gîndul că nu mai are o a doua șansă de a desăvîrși marea operă pe care o simte în el. În pragul morții, întîlnește un doctor îndrăgostit de opera lui, care îl tratează, îl consolează, poartă discuții cu el și, în final, îl convinge că, făcînd ceea ce a făcut, acesta e „singurul lucru pe care l-ar fi putut face”.

— Dacă ai avut îndoieli, îi spune doctorul Hugh, dacă ai căzut pradă disperării, poți fi sigur că ai „ajuns”.

În final, scurt timp înainte de a muri, Dencombe înțelege și singur:

— O a doua șansă — asta-i amăgirea. Întotdeauna există doar una: Muncim în întineric — facem ce putem — dăm ce avem. Îndoiala noastră e pasiunea noastră și pasiunea noastră e misiunea noastră. Restul e doar nebulnia artei.

Traducere și prezentare de
ILEANA DIMITRIU-ȘORA

INCANTAȚII

CEI MAI EXTATICI MUNȚI

Cei mai extatici munți, mai iluzorii
sînt
Închipuiți de nori, vrăjiți de vînt
Și-aûta de curați că umbra pajurei
Lovindu-i se albește fulgerînd.

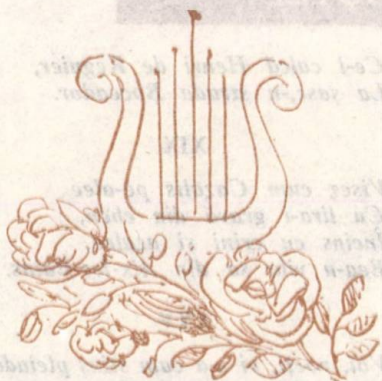
CUMPLITE OROLOGII

Cumplete orologii, mașinării
spăimoase,
Cutreieră prin vreme și vremea
le străbate.
În geometria strictă a roșilor
dințate
Încărunțește geniul femeilor
frumoase.

PLOUĂ ARGINTIU

Plouă-argintiu, lunii îi fulgeră
secera frîntă.
Spice de orz cîntă din Johann
Sebastian Bach.
Plouă mieriu, zeii poeme pe harfă
descîntă.
Timpul s-a tors, părcele taie și
binecuvîntă.

ȘERBAN CODRIN

EROUL

Mergea la cimitir ca la slujbă.
Își cumpăraseră un loc de pe vremea
cînd încă mai muncea.
Piatra și-a adăugat-o mai tîrziu
din două, trei pensii.
Își curăța zilnic numele
ca și cum i-ar fi fost frică
să nu se piardă înaintea lui.
De cînd a murit fac eu treaba asta.
Literale au început să albească.
Din ce în ce mai rar ajung
în cimitir
și s-ar putea ca mâine să mă duc
și eu.

DENISA COMĂNESCU

MAI-LIED

De la pragul casei,
de la tufa de mărgăritar a început
trezirea,
milioane de licurici au sosit cu
lămpașele aprinse,
deși în spatele casei soarele
se chinuia
să răsară.
De-atunci călcîiul începuse
a sîngera
pentru fiecare pas
și zeul cu nuielușa vrăjită în mînă
mă împingea în adînc
să nu murdăresc albul de marmură
condamnat la piere
de propria lui puritate.

MARIA URBANOVICI

VERSURI DE CIRCUMSTANȚĂ

■ DESPRE „DISTRACȚIILE POȘTEI”. Catrele din Versuri de circumstanță, grupate sub titlul „Distracțiile poștei”, sunt pur și simplu adrese: încă din 1886, Mallarmé le scria pe plicurile expediate diversilor săi amici. Istoria literară ne asigură că, deși aceste adrese în versuri, rimate extrem de bogat și uneori folosind îngambamentul, ar fi trebuit să constituie adevărate enigme pentru poștași — toate scrisorile adresate în felul acesta au ajuns la destinatar. Poetul le scria pentru a face plăcere prietenilor săi, dar îndeosebi prietenilor iubitei sale Méry Laurent (legătură încă destul de controversată) care-și doreau, fiecare, cite un astfel de curen-adresă.

Deși nu s-a gândit inițial să le publice, Mallarmé le-a copiat într-un carnetel roșu: vreo 60. Arătându-le prietenului său, pictorul englez Whistler, acesta a fost entuziasmat și a început imediat o serie de demersuri la diverși editori londonezi, în vederea tipăririi lor. Merită să fie citate rindurile sale adresate editorului William Heinemann:

„Vă încredințez acum colecția de pietre prețioase care, după părerea mea, vă va face să câștigați mulți bani și vă va spori reputația. — Natural, Dv. vă pricepeți mai bine și se poate ca eu să mă înșel complet. — Oricum eu îmi voi fi îndeplinit rolul trimițându-vă primele jeturi ale inspirației mele. Trebuie ca placheta să fie o Bijuterie — ca prezentare și ca format. — Îngăduiți-mi mai întâi să subliniez ceea ce Mallarmé nu v-a explicat îndeajuns. Toate acestea sunt Adrese, așa cum le-a scris el pe scrisorile expediate prin poștă ani de-a rândul, și nici una din ele nu și-a ratat destinatarul — Vedeți că funcționarilor poștelor nu le-a fost greu să-l descifreze pe acest Mallarmé misterios! — Nu credeți că ar fi într-adevăr șic, dacă ați face să apară acest tezaur la Londra, Dv. pe care lumea vă știe mereu la pinda ultimei noutăți?! — Asta ar lansa o vogă — înțelegeti acum de ce v-am avertizat împotriva lui Oscar (Wilde) care ar fura ideea dacă i-ar ajunge la urechi! Vă imaginați, în minile poștei, niște asemenea plicuri acoperite cu catrenele proaste ale lui Oscar? Așa că aveți grijă, să nu suflați nici un cuvânt nimănui” (scrisoare din 23 iunie 1892).

Pînă la urmă, o parte din această colecție — selectată chiar de Mallarmé, și se pare, transcrisă de mina fiicei sale Geneviève — va apărea abia la 15 decembrie 1895, la Chicago, în „Chap Book”, revistă de avangardă scoasă de Harrison G. Rhodes. Intitulate inițial „Récréations postales”, ele apar sub titlul nou de „Les Loisirs de la poste”.

DISTRACȚIILE POȘTEI

SCRIITORI

XII

*Aleargă, mesager, nu-mi pasă
Dacă-n metrou, caleașcă, bac,
Pe strada Gounod, 2, acasă
La scumpul Georges Rodenbach.*

XIII

*Ulmi și castani, arenii e
Sortit acum aurul lor*

*Ce-l calcă Henri de Regnier,
La șase,-n strada Boccador.*

XIX

*Visez cum Cazalis pe-alee
Cu lira-i gravă din eben,
Încins cu crini și azalee,
Bea-n vila sa din Aix-les-Bains.*

XXV

*Voi, poeți, vi s-a cam stins pleiada!
Victor Margueritte, dintre voi*

*Șade chiar cu masa sa pe strada
Bellechasse, patruzeci și doi.*

PICTORI

XLI

*Nu-ți adormi în ierbi alerta,
Naiv poștaş, în plină zi:
Din contra, fugi la Doamna Bertha
Manet, prin Meulan, la Mézy.*

XLIV

*Pe strada Ballu, la amiază,
La 23, Domnul Degas
Afle că-mi place cum rimează
Cu florile de syringas.*

MUZICIENI

LII

*Augusta Holmès, cu cascada
Ei blondă, rudă-a unor regi,
Cîntînd la harfă, stă pe strada
Juliette Lamber, 40.*

LV

*Pe Bulevardul Rochechouart,
La 2, amicul Leopold*

*Dauphin, iată-un elogiu rar,
E mai mult silf decît kobold.*

PRIETENI

LXIX

*Mînă-ți, Dorință, cavalcada
La toți librarii. Unul voi
A fi-Alexandre Souque, strada
Romei, către cincizeci și doi.*

LXXII

*Scrisoare, fugi, e bine-a se
Grăbi din cînd în cînd, sprintară
La Domnul Pierre Sosset,
Ruelle, Belgia — în gară.*

PRIETENE

XCI

*Tu, factor, îmbrăcat în dril vii
Cu-a ta tunică verde nouă,
Să-auzi cîntînd un cuib de silvii
Pe Bulevardul Lannes, nouă.*

XCIII

*Pe Bulevardul Lannes, nouă.
Aruncă-acest mesaj cu-ncrederi
Spre-a ști ce ni se-nîmplă nouă
Cutia-ascunsă între ieder.*

EDITORI

CXXVII

*Vanier, un nou editor, trece
Drept vrînd mulțimea s-o subjuge
Pe Saint-Michel, nouăsprezece,
Pe chei sub care apa fuge.*

CXXVIII

*Poștaş, te du la Vanier, cel
Ce decadența o lansează:
În zbor, pe cheiul Saint-Michel,
La nouăsprezece, dansează!*

■ DESPRE „DEDICAȚII”. Toți poeții au acordat dedicații pe cărțile lor, uneori chiar dedicații în versuri. Dar nici unul din ei n-a procedat în așa fel ca aceste versuri ocazionale să constituie o prelungire a operei lor poetice propriu zise. Ei bine, la Mallarmé întâlnim acest fenomen cu totul excepțional: asemenea catrene (catrenul fiind forma sa preferată) — prin care o carte, un evantai, un ou încondeiat, o cutie cu bomboane, o fotografie sau diverse daruri oferite cuiva — sunt compuse cu aceeași grijă estetică, vădind aceeași poetică, strălucind de aceeași calitate ca și poemele considerate, singure, a fi „serioase”. Cum se explică acest fapt? Constituie el o simplă frivolitate?

Mai întâi, explicația stă în structura aparte a lui Mallarmé: există, indiscutabil, la el o conștiință de poet aproape continuu exhibată, pe care poetul o manifesta în toate relațiile sale sociale (mai ales de tip indirect, epistolar), fie că era vorba de prieteni apropiați, oameni de litere sau artiști, sau mai puțin apropiați — medici, de pildă. În al doilea rând, aceste simple și ușuraticе exerciții de ritm și rimă însemnau, pentru poet, ceva mai mult decît o distracție: ele făceau parte, aș zice, dintr-un real și continuu antrenament al condeiului, menit să mențină spiritul său în cea mai bună formă (în sens sportiv) poetică. Să nu uităm că poetica lui Mallarmé nu e una spontană, ci neconștient provocată! Apoi, nu e greu de observat că, de pildă, dedicația VIII din ciclul „Oua de Paști”, pentru Domnișoara Mallarmé, este un exercițiu de permutație a versurilor, — tehnică rafinată și pretențioasă, cu mari efecte asupra sensului, pe care poetul — în însemnările sale — o socotea demnă de a fi utilizată chiar pentru crearea acelei mult-visate, mult-anunțate, niciodată-încheiate Opere: *Le Livre*, „Marea Operă, cum îi spuneau alchimistii, străbunii noștri”, ca să folosesc, chiar termenii săi.

Toate aceste „jucării verbale, scrise cu o vădită voluptate a limbii, cu un rafinament desăvîrșit al prozodiei, aparțin, așadar, laboratorului său cel mai intim: sunt mici esențe distilate în retortele minuscule, secrete, ale ingeniozității, parcă în așteptarea fulgerului verbal genial. După cum însuși s-a definit, în 1865, Mallarmé are „o sensibilitate supusă exteriorului”. Și chiar dacă, mai târziu, relativ la poemele sale de bază, senzația va deveni secundă față de intimitate, — omul nu s-a putut niciodată smulge plăcerii de a compune un vers clasic... Naivitatea acestor producții nu trebuie să ne înșele, ea nu e nici stîngăcie, nici sărăcie cu duhul: ea este obținută, este punct de sosire, — toate aceste jocuri urmărind, în ansamblu și în parte, acea revirginizare a limbajului, apanaj suprem al adevăratului Poet.

De altfel, ca Prinț al Poeziilor — cum Mallarmé a fost într-adevăr decretat de către contemporanii săi — el nu putea să dăruiască ceva, fără a însoți ofranda de un înscris tipic al nobleței sale poetice.

EVANTAIE

VII

Drei Geneviève Mallarmé

*Ca dintr-o vastă auroră
Un zbor să fie-aici trimis
Spre mîna ta ce se ignoră,
Pe-aceste-aripi un vers am scris*

IX

Doamnei Georges Rodenbach

*Fragment de-aripă să-mi alunge
Necazul nour sau tabac
La zîmbetele mele-ajunge
Cu-un vers tăcut din Rodenbach.*

XIV

Doamnei Léopold Dauphin

*Spiritual, într-un eden
Prinsă de crinii translucizi
Ai mîinilor Doamnei Dauphin,
Aripă-a Timpului, te-nchizi.*

XVII

Doamnei de -R.

*Închis, sunt sceptru de tăcere!
Și, de vă mulțumește visul,
Nu mă deschideți, de s-ar cere,
Aripă, să vă-ascund surșul.*

DIVERSE DEDICAȚII PE „FAUN“

I

Exemplarul Doamnei Édouard Manet

*Da, ar visa un Faun inel pe median,
Dar fără nimfe-n codri, de-ar sta
ca să-l inculce
În sala reculeasă cînd marel pian
Cu geniul vostru-ntocmai trece
din grav în dulce.*

II

*Hid Faun! cum străbate printre
păduri un tren
Și fluieră ca naiul doar ca suspin
adună,
Cu patima-ți prea mare oprești
acest catren
Nepriceput s-o faci, sau,
și mai rău, s-o spună.*

VI

Lui Victor Marqueritte

*Victor, îmi place să-ți ascult
Cadențele, cînd sună-n ele,
Sub crînguri fără de tumult,
Fluierul tinereții mele.*

IX

*Satir ce nu știi să dezmierzi
Și urmărești pe lîngă bruna
Și nimfa aprigă, le pierzi.
Extazul ți-l dă numai una.*

XII

Exemplarul Contesei de Grasset

*Pan,
trunchi cu creștet omenesc,
Mai puțin grav sărută piesa
De trestii,
pe cît eu numesc
Pe Doamna de Grasset, contesa.*

XV

Exemplarul lui Claude Debussy

*Silvan cu răsuflări primare
De știi vreun flaut iscusi
Auzi lumina-ntreagă care
O suflă-ntr-însul Debussy.*

XVI

Exemplarul lui Jos6-Maria de Heredia

*Motivul scris din trilul lui
Faunul dulce-l adia
Pe-olandă bibliofilului
Meșter poet Heredia.*

FOTOGRAFII

Fotografii ale Doamnei Méry Laurent

IV

*Doamna ce s-a numit Méry
Păstrează-n toate cumpănire
Surisu-i leac va oferi
Rânii făcute cu-o privire.*

VII

*Nu știi de ce mă-mbrac în ea,
În rochia-mi limpede ca luna,
Eu care, zîdă, aș putea
Prea bine să nu port nici una.*

FRUCTE GLASATE DĂRUITE DE ANUL NOU

II

*Minciuni sunt fructele de rînd
Pentru un ochi vrăjit ce știe
Grădina visului arzînd
Ah! pîrguită pe hîrtie.*

IV

Augustei Holmés

*Frumoasă voce, — aceste mere
Pe care zorii-așează aur,
Absurzi cum suntem, ni se cere
Să vi le-aducem dintr-un laur.*

VIII

Doamnei Seignobos

*Cu cea mai dulce-a mea urare,
Ca un prieten vechi ce mi-s,
În mîna-aceasta-ncîntătoare
Depun acum fructul permis.*

XLIV

*Mai bine e să nu-i fi scris
Pe dulciuri reci, cu miez incert,
Chiar ei, al cărei sincer ris
El singur este un concert.*

ALTE DARURI DE ANUL NOU

„Pahar de apă“

Doamnei Méry Laurent

*Buza ta pe cristalul stelei
Gură la gură chinoroz e
Viu suvenir de foc al celei
Mai puțin efemere roze.*

OUĂ DE PAȘTI

Fiecare vers era scris cu cerneală aurie pe un ou roșu și precedat de un număr pentru a reconstitui catrenul. — O singură dată, numerotarea a putut să fie omisă, și, amestecînd ouăle, ansamblul a putut fi citit astfel de mai multe ori în mod diferit.

I

Pentru Méry Laurent

*Aceste ouă, le-ați putea,
Doamnă,-n pascala sfîntă boare
Cu-al vostru cald gest îmbia
Păun sau lebădă să zboare.*

VIII

Domnișoarei Mallarmé

*Paști aduc urare nouă
Tu nu le zădărnicești
Doar cu roșu-acestor ouă
Obrazul să-ți rumenești*

*Doar cu roșu-acestor ouă
Obrazul să-ți rumenești
Paști aduc urare nouă
Tu nu le zădărnicești*

*Obrazul să-ți rumenești
Doar cu roșu-acestor ouă
Tu nu le zădărnicești
Paști aduc urare nouă*

*Tu nu le zădărnicești
Paști aduc urare nouă
Obrazul să-ți rumenești
Doar cu roșu-acestor ouă*

În românește de
ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

CU ȘI DESPRE SCRITORII

■ TRISTAN BERNARD

— Nespuse de trist să constate că, în Parisul atîtor oameni „importanți” care își puneau pe cartea de vizită titluri ca „fost ministru”, „Președinte al societății cutare”, „membru al Institutului Franței”, el nu avea nici o „calitate” impresionantă, a găsit, în cele din urmă, soluția: a pus pe cartea lui de vizită următorul text: „Tristan Bernard, abonat la gaze”.

— Unui personaj pe cît de sărac cu duhul pe atît de orgolios, care a început conversația cu formularea „noi oamenii de spirit”... scriitorul i-a replicat: „Fiți atent, domnule, folosiți un plural cam... singular”.

— Arestat de naziști în timpul ocupației, Tristan Bernard s-a despărțit de ai lui cu următoarele cuvinte: „Pînă acum am trăit cu spaima; de acum înainte vom trăi cu speranța”.

■ OSCAR WILDE

— „Copiii încep prin a-și iubi părinții, apoi îi judecă, iar, mai târziu, li se întîmplă, cîteodată, să-i și ierte”.

— „Tragediile altora sînt, întotdeauna, pentru noi, de o teribilă banalitate”.

— „Experiența e numele pe care oamenii îl dau greșelilor săvîrșite de ei în viață”.

— „George Bernard Shaw e un om minunat: n-are nici un dușman și nici unul dintre prietenii săi nu-l iubește”.

■ MARK TWAIN

— Deviza „cuviosului” burghez american: „Iubește averea aproapelui tău, ca pe tine însuși”.

— Deviza colonialistului: „Înhăță tot ce poți, păstrează ce ai înhățat”.

— Un sfat către fiecare om: „Trăiește în așa fel încît pînă și dricarului să-i pară rău cînd te-o duce la groapă”.

— Reflecție despre o femeie uricioasă: „Cred că n-aș putea niciodată să mă împac cu ea, afară, poate, de cazul că ne-am afla doar noi doi pe o plută în largul oceanului și nu mi-ar rămîne nici o speranță de a obține alte provizii”.

— În turneu de conferințe prin Europa, Twain e întîlnit la Londra de un gazetar american care îi spune: „Domnule, la noi, la New York, s-a zvonit că ai fi murit; ce să scriu despre asta?” Twain răspunde: „Scrie că zvonul este exagerat”.

— La Paris, Twain își începea astfel conferința despre... umor:

„Doamnelor și domnilor, Aristofan... a murit; Plaut... a murit; Molière... a murit; Shakespeare... a murit; și... nici eu nu mă simt prea bine astă seară!”

■ GEORGE BERNARD SHAW

— „Lucrul esențial în viață este să fii simplu”.

— „Cel mai teribil rengaș pe care ni l-ar putea juca zeii ar fi să ne creadă pe cuvînt”.

— „Singurul serviciu pe care, un prieten ți-l poate face este acela de a-ți susține curajul, punîndu-ți în față o oglindă în care să-ți vezi propria imagine”.

— „Doar cei ce s-au ajutat singuri știu cum să-i ajute pe alții”.

— „Milioanele sînt nedrepte prin ele însele”.

— „Cinstea e invers proporțională cu tentația”.

— „Cel ce oferă bani necîștigați prin munca sa e generos cu munca altora”.

— „O, dacă oamenii ar fi suficient de moderați pentru a crede în ei înșiși”.

— „Nu pot spune la ce mă pricep „cel mai bine”; căci „cel mai bine” e un stadiu pe care nu l-am atins pînă în prezent”.

— „Cel ce poate, face! Cel ce nu poate, îl învață pe altul!”

— „Îmi detest pe oamenii indeciși: prea îmi amintesc de mine”.

— „Virtutea constă nu în a te abține de la viciu, ci în a nu rîni la el”.

— „Scriitorul doritor să producă platitudini care „nu sînt ale unei epoci, ci ale tuturor timpurilor” se va alege cu răsplata de a fi necitit în toate epocile”.

MEMORII DE RĂZBOI

Într-un almanah literar care-și propune să acorde atenția preponderentă scrierilor nefictive, am crezut util să prezentăm câteva fragmente din memoriile unui om de stat care, în calitatea de conducător al uneia din forțele aliate, a contribuit în mod activ la desfășurarea evenimentelor care au marcat profund istoria contemporană. Este vorba de Sir Winston Churchill (1874—1965). Fragmentele traduse dovedesc, pe lângă valoarea documentară a scrierii, netăgăduitul ei interes literar. Amintim că, în 1953, marelui om de stat englez i s-a decernat Premiul Nobel pentru literatură.

VICTORIA
LUI ALEXANDER
ÎN ITALIA

Ofensiva noastră este aminată pentru primăvară. — Atacul aerian al aliaților. — Hitler interzice o retragere. — Precaritatea poziției germane. — Căderea Bolognei, 21 aprilie. — Urmărirea Aliaților peste Pad. — Probleme navale. — O nouă ofertă germană de pace. — Predare necondiționată în Italia, 29 aprilie. — Mussolini este ucis. — Trimit felicitări pentru victorie tuturor celor implicați. — Sfârșitul unei campanii excelente.

Succese sclipitoare au marcat sfârșitul campaniei noastre în Mediterană. În decembrie Alexander i-a urmat lui Wilson în funcția de comandant suprem, în timp ce Mark Clark a preluat comanda Grupului 15 de armată. După eforturile intense din toamnă, trupele noastre în Italia aveau nevoie de un răgaz pentru a se reorganiza și a-și reface puterea ofensivă.

Lunga, obstinată și neașteptată rezistență germană pe toate fronturile ne-a redus nouă și americanilor foarte mult munițiile și experiențele noastre dure din campania de iarnă în Italia ne-au obligat să aminăm ofensiva generală pînă în primăvară. Dar Forțele Aeriene Aliate, sub generalul Eaker, și mai tîrziu sub generalul Cannon, și-au folosit superioritatea de treizeci la unul în atacuri nemiloase în liniile de aprovizionare care hrăneau trupele germane. Linia cea mai importantă, de la Verona la Pasul Brenner, unde Hitler și Mussolini obișnuiau să se întâlnească în zilele lor ferice, a fost blocată în mai multe locuri pentru aproape întreaga lună martie. Alte trecători au fost deseori închise timp de săptămîni, iar două divizii fiind transferate pe frontul rusesc, au fost întîrziate cel puțin o lună.

Inamicul avea destule muniții și provizii, dar ducea lipsă de combustibil. Unitățile erau în general pregătite să reziste, iar moralul lor era ridicat în ciuda înfringerilor lui Hitler pe Rin și pe Oder. În nordul Italiei aveau douăzeci și șapte de divizii, patru din ele italiene, contra echivalentului nostru de douăzeci și trei aduse din Imperiul Britanic, Statele Unite, Polonia, Brazilia și Italia.

Înalta Comandă Germană n-ar fi avut prea mult pentru ce să se teamă, dacă n-ar fi fost dominația forțelor noastre, faptul că noi am avut inițiativa și că puteam ataca unde ne plăcea, și propria lor poziție defensivă prost aleasă, cu Padul larg în spatele lor. Ei ar fi trebuit să cedeze nordul Italiei și să se retragă pe pozițiile defensive puternice din Adige, unde ne-ar fi putut rezista cu mult mai puține forțe, și să-și trimită trupe să apere armatele lor incolțite în alte părți, sau ar fi putut face față cu fermitate la reduta națională în Munții Tirolului, pe care Hitler o considera „Ultima tranșee”.

Dar înfringerea de la sud de Pad a însemnat dezastru. Acest lucru trebuie să-i fi fost clar lui Kesselring, și era fără îndoială unul din motivele negocierilor despre care am vorbit într-un capitol precedent (cap.7). Hitler a fost desigur un obstacol, și cînd Vietinghoff, care i-a urmat lui Kesselring, a propus o retragere tactică, el l-a refuzat categoric: „Führerul cere, acum ca și înainte, cea mai mare fermitate în îndeplinirea actualei voastre misiuni, pentru apărarea fiecărui metru al zonei din nordul Italiei încredințat comandai dumneavoastră”.

Acest fapt ne-a făcut sarcina mai ușoară. Dacă am fi putut pătrunde pe flancul Adriaticii și să ajungem repede la Pad, toate trupele germane ar fi fost izolate și obligate să se predea, și asupra acestui lucru își concen-

traseră atenția Alexander și Clark, când scena era pregătită pentru bătălia finală. Luarea Bologna, care a contat atât de mult în planurile noastre de toamnă, nu mai era acum un obiectiv principal. Planul era ca Armata a opta, sub generalul Mc Creery, să forțeze o cale pe drumul de la Bastia la Argenta, o trecătoare îngustă și foarte bine apărată, inundată pe ambele laturi, dar care ducea la un teren mai deschis pe partea opusă. Când aceasta era în marș, Armata a cincea a generalului Truscott trebuia să atace dinspre frontul muntos central, să treacă pe la vest de Bologna, să se unească cu Armata a opta pe Pad, și împreună să continue pînă la Adige. Forțele navale aliate l-ar fi făcut pe dușman să creadă că debarcările de amfibii sînt iminente, atît pe coasta de est cit și pe cea de vest.

În seara zilei de 9 aprilie, după o zi de atacuri masive aeriene și bombardament de artilerie, Armata a opta a atacat peste riul Senio. Pe data de 11 au ajuns la riul următor, Santerno. Cea mai de frunte brigadă a Diviziei 56 și a Comandourilor a efectuat o aterizare surpriză la Menate, trei mile depărtare de inamic, fiind adusă pe apă de un tip nou de amfibie purtătoare de trupe, numită Buffalo, care sosise pe mare de la o bază avansată în Adriatica. Prin 14 ale lunii existau vesti bune pe tot frontul Armatei a opta. Polonezii au cucerit Imola. Divizia din Noua Zeelandă a traversat Sillara. Divizia 78, luptînd în Nord, a cucerit podul de la Bastia și s-a alăturat atacurilor Diviziei 56 pe drumul de la Argenta. Nemții știau bine că acesta era punctul lor critic și au luptat cu disperare.

În aceeași zi Armata a cincea și-a început atacul central la vest de drumul Pistoia—Bologna. După o săptămînă de lupte grele, împinși îndărăt de toată greutatea Forțelor Aeriene Aliate, au evadat din munți, au traversat drumul principal la vest de Bologna și au lovit în Nord. Pe data de 20, Vietinghoff, în pofida ordinelor lui Hitler, a ordonat o retragere. El a raportat cu mult tact că „a hotărît să renunțe la politica de apărare statică și să adopte o strategie mobilă”. A fost prea târziu. Argenta tocmai căzuse și Divizia a șasea britanică blindată se îndrepta spre Ferrara. Bologna era foarte amenințată la est de către polonezi și la sud de către Divizia 34 americană. Ea a fost cucerită pe data de 21 aprilie, și aici polonezii au distrus renumita Divizie no. 1 de parașutiști germană. Armata a cincea a făcut presiuni spre Pad, cu forțele aeriene care au devastat drumurile în față. Divizia a zecea americană de munte a fost cea care a traversat riul în 23, împreună cu flancul drept al armatei, iar Divizia a șasea africană s-a alăturat flancului stîng al Diviziei a opta. Prinși în capcană în spatele lor erau multe mii de nemți, împiedicați să se retragă, umplînd cuștile de prizonieri sau fiind împinși înapoi. Ofensiva a fost un exemplu minunat al efortului comun terestru și aerian, unde și-a jucat rolul întregul efectiv strategic și tactic al forțelor aeriene. Bombardierele de luptă au distrus tunurile, tancurile și trupele inamicului; bombardierele ușoare și medii au

atacat liniile de aprovizionare, iar bombardierele noastre grele au atacat zi și noapte instalațiile.

Am traversat Padul pe un teren larg, în spatele inamicului. Toate podurile fixe fuseseră distruse de forțele noastre aeriene, iar punctele de traversare temporară cu bacul au fost atacate atît de puternic încît inamicul a fost aruncat într-o mare confuzie. Ceilalți, care se luptau pe partea opusă, lăsîndu-și întregul echipament greu în urmă, nu au fost capabili să se reorganizeze pe malul celălalt. Armata aliată i-a urmărit pînă la Adige. Partizanii italieni l-au hărțuit îndelung pe inamic în munți și pe liniile lor din spate. La 25 aprilie a fost dat semnalul pentru insurecția generală și s-a atacat masiv. Ei au pus stăpînire pe multe orașe și localități, mai ales Milano și Veneția. Încercuită la nord-vest, Italia era cucerită. Garnizoana de la Genova, foarte puternică, s-a predat unui ofiter de legătură britanic și partizanilor. La 27 aprilie Armata a opta a traversat Adige, începînd de la Padova, Treviso și Veneția, împreună cu a cincea, care se afla deja la Verona.

Campania navală, deși la scară mult mai mică, s-a descurcat la fel de bine. În ianuarie porturile Split și Zadar au fost ocupate de partizani, iar forțele de coastă de la aceste baze au hărțuit pozițiile inamice de pe malul Dalmatiei și l-au ajutat pe Tito în înaintarea sa fermă. Numai în aprilie au fost date cel puțin zece lupte la mare, cu pierderi importante la dușmani și nici una la navele britanice.

Marina a operat pe ambele flancuri în timpul operațiilor finale. Pe coasta de vest forțele britanice, americane și franceze au fost mereu în acțiune, bombardînd și hărțuind inamicul, atacînd permanent de pe vase ușoare și submarine mici; în porturile eliberate aruncau torpile. Aceste acțiuni au condus la ultima veritabilă acțiune de distrugere în Mediterana. Fostul distrugător iugoslav Premuda, capturat de către italieni la începutul războiului, a părăsit Genova în noaptea de 17 martie, împreună cu două distrugătoare italiene, toate avînd echipaj alcătuit din nemți, și au încercat să intercepteze un convoi britanic care naviga de la Marsilia la Leghorn. Distrugătoarele britanice **Look-out** și **Meteor**, pîzînd punctul de nord al Corsicii, și-au dat seama de acest lucru și au atacat. Ambele vase italiene au fost scufundate, iar cele britanice nu au suferit nici o pierdere sau avarie. În momentul în care armatele noastre au ajuns la Adige, lupta pe mare era de fapt încheiată.

Între timp, negocierile din martie pentru un armistițiu ajunseseră probabil la urechile lui Himmler. Cu siguranță că l-a chemat pe generalul Wolff, principalul sol și înalt ofiter S.S. în Italia, și i-a cerut detalii. Apoi a fost liniște, înainte ca forța faptelor să copleșească ezităările germane, dar la 24 aprilie Wolff a reapărut

în Elveția cu puteri depline de la Vietinghoff. M-am grăbit să comunic asta rușilor.

26 aprilie 45

PRIMUL MINISTRU MAREȘALULUI STALIN

1. Este în legătură cu „Crossword”. Trimișii nemți, cu care noi am rupt orice contact acum câteva zile, au sosit acum din nou la Lacul Lucerna. Pretind că au puteri depline pentru capitularea armatei în Italia. Feld-mareșalul Alexander a aflat, prin urmare, că este liber să permită acestor trimiși să vină în Italia. Ei pot face ușor acest lucru, mergând în Franța și fiind luați de acolo de un avion de-al nostru. Vă rog să trimiteți imediat reprezentanți ruși la cartierul general al Feld-mareșalului Alexander.

Feld-mareșalul Alexander este liber să accepte predarea necondiționată a armatei inamicului pe frontul său, dar toate deciziile politice sînt rezervate celor trei guverne.

2. Veți remarca că predarea în Italia nu a fost menționată în telegramele pe care vi le-am trimis acum câteva ore, despre propunerea de capitulare a lui Himmler în vest și în nord. A curs mult sînge în Italia, iar capturarea trupelor germane la sud de Alpi a fost un preț scump inimilor națiunii britanice, cu care Statele Unite au împărțit, în această situație, cheltuiala și pericolele.

3. Toate cele de mai sus sînt doar pentru informația dumneavoastră personală. Echipa noastră a telegrafiat Personalului american pentru ca Personalul mixt anglo-american să poată trimite instrucțiuni în același sens Feld-mareșalului Alexander căruia i se va spune să țină la curent despre tot înaltul dumneavoastră Comandament prin misiunile militare anglo-americane din Moscova.

Doi miniștri plenipotențieri au fost aduși la statul-major al lui Alexander, și la 29 aprilie au semnat documentul oficial al predării necondiționate în prezența unor înalți ofițeri englezi, americani și ruși.

Am informat Moscova la timp despre acest lucru.

29 aprilie 45

PRIMUL MINISTRU MAREȘALULUI STALIN

Tocmai am primit o telegramă de la Feld-mareșalul Alexander, în care se spune că după o întîlnire la care ofițerii dumneavoastră au fost prezenți, nemții au acceptat termenii predării necondiționate, prezența lor și trimit clauzele materiale ale documentului de capitulare generalului von Vietinghoff, cu dorința de a stabili data și ora la care se pot încheia efectiv ostilitățile. Se așteaptă, prin urmare, ca întreaga forță germană de la sud de Alpi să capituleze imediat.

La 2 mai un milion de nemți s-au predat prizonieri de război, și războiul din Italia a luat sfîrșit.

Sfîrșitul sosise și pentru Mussolini. Asemenea lui Hitler, se pare că Mussolini și-a

păstrat iluziile pînă aproape în ultimul moment. Spre sfîrșitul lui martie i-a făcut partenerului său neamț ultima vizită și s-a întors la statul major de la Lacul Garda, îmbărbătat de gîndul armelor secrete care-l mai puteau duce spre victorie. Dar înaintarea rapidă a Aliaților dinspre Apenini a făcut aceste speranțe să fie deșarte. Au fost discuții agitate în zonele de munte la frontiera italo-elvețiană. Dar nu mai rămăsese nici o dorință de luptă în Republica Socialistă Italiană.

La 25 aprilie Mussolini a hotărît să dizolve restul forțelor sale armate și să-i ceară cardinalului arhiepiscop de la Milano să-i aranjeze o întîlnire în secret cu Comitetul militar al mișcării italiene naționale de eliberare. În acea după-amiază au avut loc convorbiri la palatul arhiepiscopului, dar Mussolini a plecat cu un ultim gest furios de independență. Seara, urmat de un convoi de treizeci de vehicule, în care se aflau mai mulți conducători în viață ai fascismului italian, s-a îndreptat spre prefec-tura din Como. Nu avea un plan coerent și, cum discuțiile deveniseră inutile, fiecare om se gîdea la el. Însoțit de o mină de credincioși, s-a atașat unui convoi german care se îndrepta spre frontiera elvețiană. Comandantul coloanei nu era speriat de eventuale necazuri cu partizanii italieni. Ducele a fost convins să-și pună o manta nemțească și o cască. Dar micul grup a fost oprit de patrulele partizanilor; Mussolini a fost recunoscut și arestat. Ceilalți membri, inclusiv amanta sa Petacci, au fost de asemenea arestați.

Ducele și amanta sa au fost duși cu un camion a doua zi și împușcați. Corpurile lor, împreună cu ale celorlalți, au fost trimise la Milano și atîrnate cu capul în jos de cîrlige de carne într-o stație de benzină din Piazzole Sorreto, acolo unde un grup de partizani italieni fuseseră împușcați mai demult în public.

Aceasta a fost soarta dictatorului italian. Mi s-a transmis o fotografie a scenei finale și am fost profund șocat.

10 mai 45

PRIMUL MINISTRU FELD-MAREȘALULUI ALEXANDER (Italia)

Am văzut fotografia.

Bărbatul care l-a ucis pe Mussolini a făcut o declarație publicată în ziarul Daily Express, bucurîndu-se de metoda perfidă și lășă a acțiunii sale. A mai spus că a împușcat-o pe iubita lui Mussolini. Se afla ea pe lista criminalilor de război? Avea el vreun ordin de la cineva s-o împuște pe această femeie? Cred că puterea militară britanică ar trebui să facă o anchetă în acest sens.

Dar, în cele din urmă, cred că lumea s-a mai ales și cu un Nürenberg italian.

Am transmis felicitările mele comandanților victorioși și oamenilor lor.

Prezentare și traducere de DORA SCARLAT

lecturi sub abajur

AGATHA CHRISTIE

TREI MORȚI PENTRU UNUL

-Totul s-a petrecut cu mulți ani în urmă la Hotelul Băilor din Keston Spa, o stațiune termală...

Miss Marple stătea dreaptă în fotoliul ei, rotindu-și ochii asupra prietenilor adunați ca în fiecare marți seară la locuința ei de la pară: un colonel, un inspector de la Scotland Yard, ambii pensionari, un medic cu multă experiență, o actriță și așa mai departe.

— Mă simt oarecum răspunzătoare de cele întâmplate, reluă Miss Marple. Am făcut tot ce mi-a stat în putință pentru a le împiedica, dar providența a vrut altfel.

Mai erau doar câteva zile până la Anul Nou și în hol domnea o atmosferă tristă, apăsătoare, datorită a două întâmplări nefericite: mai întâi a fost George, bătrînul portar cunoscut și iubit de toată lumea, care a făcut o bronșită, apoi o pneumonie și a murit în patru zile; și imediat îi urmă Mary, una din îngrijitoare, care a murit în douăzeci și patru de ore dintr-o septicemie cauzată de o tăietură la un deget.

Mă aflam în holul hotelului cu două prietene, Miss Trollope și Mrs. Carpenter. Toate trei eram consternate de cele petrecute și nu ne puteam veni în fire.

— Țineți minte ce vă spun! izbucni Mrs. Carpenter. Plutește un duh rău. Are să vină și a treia nenorocire. Și n-o să avem mult de așteptat.

În mod cu totul întîmplător îmi ridicai privirea spre ușa de ieșire a hotelului și îl zării în prag pe Mr. Sanders. Auzise fără îndoială izbucnirea rău prevestitoare a prietenei mele și pentru o clipă putui citi pe chipul lui o expresie ciudată de descumpănire. Își reveni de îndată și se îndreptă spre noi surîzător.

— Doamnelor, cobor în stațiune. Dacă aveți nevoie de ceva acum în pragul noului an, aș fi foarte fericit...

Mai rămase câteva clipe cu noi, făcînd câteva glume, și apoi plecă. Îndată ce închise ușa, mă trecu un fior:

— Dar unde este Mrs. Sanders? Ați văzut-o?

Miss Trollope mă liniști pentru moment, spunîndu-mi că soția lui Sanders plecase la prietenii ei Mortimer, pentru o partidă de bridge. Continuam să mă întreb însă, ce trebuia să fac. După o jumătate de oră, urcînd la mine în cameră, îl întîlnii pe scări pe doctorul Coles, care mă informă despre moartea îngrijitoarei Mary atrăgîndu-mi însă atenția că directorul hotelului ținea ca asemenea întâmplări să nu ajungă la urechea clienți-

lor săi. N-avea de unde să știe că vestea se și răspindise în tot hotelul. Cînd ne-am despărțit, îmi spuse în treacăt că Sanders îl rugase să-și arunce o clipă ochii asupra soției lui care avea o indigestie. Lucrul m-a surprins, fiindcă Gladys Sanders, chiar în ziua aceea, își exprimase nădejdea că se va putea înfrupta din toate bunătățile în noaptea Anului Nou datorită stomacului ei „de fier”. Ce prevestea deci această indigestie subită? Cuprinsă de tot felul de bănueli, rămăsei foarte puțin timp în camera mea, mai precis, pînă la ora cinci și jumătate. La ieșire îl întîlnii pe Sanders care cobora de la etajul superior. Ieșea din nou în stațiune și își reinnoi oferta de a-mi face vreun comision. Mă stăpîni îi mulțumii politicos, coborîi în restaurantul hotelului și comandai un ceai.

Toți cei din jur stăteau amușiți cu ochii așintîți asupra gazdei. Aceasta se opri cîteva clipe, silindu-se să-și stăpînească emoția și apoi reluă fi-

rul povestirii:

— Aș vrea să reușesc să vă înfățișez cît mai clar cele ce au urmat. Țin minte bine; era exact ora șapte fără un sfert seara cînd Sanders a intrat în holul hotelului însoțit de alți doi bărbați. Foarte bine dispus, s-a îndreptat spre masa unde mă aflam eu împreună cu Miss Trollope și ne-a rugat să ne dăm părerea asupra unui cadou, pe care voia să-l ofere soției sale de Anul Nou. Era vorba de o geantă de seară care trebuia să fie o surpriză și fiindcă se temea ca nu cumva soția lui să se înapoieze de la partida de bridge și să-l surprindă coborînd cu un pachet în mînă, ne rugă să urcăm în camera lor.

Miss Marple se opri din nou, oftă adînc și apoi continuă cu vocea sugrumată:

— Îngrozitor, îngrozitor! N-are să mi se steargă din minte imaginea aceea, cîte zile oi trăi. Cînd Sanders a deschis ușa și a aprins lumina, am rămas înlemnită: Mrs. Sanders zăcea întinsă cu fața în jos, lipită de podea. Lîngă cap era un sac plin cu nisip, arma ucigătoare cu care fusese lovită. Imediat m-am apropiat de ea; pulsul se oprise, iar mîna îi era rece. Miss Trollope rămăsese nemîșcată, complet aiurită lîngă ușa, iar Sanders se văita de mama focului: „Soția mea... scumpa mea... ce mă faci!” Mi-a trecut prin minte imediat că n-ar fi fost exclus să vrea să ascundă sau să ridice vreun obiect oarecare.

— Reveniți-vă, Mr. Sanders! Și fiți atent! Nu trebuie să vă atingeți de nimic! Miss Trollope, fiți bună vă rog și coboriți să anunțați pe director.

Directorul sosi imediat, ne invită pe toți să părăsim camera, încuie ușa și coborî să telefoneze la poliție. Am aflat mai tîrziu că telefonul era deranjat și că a trebuit să trimită pe cineva pînă la poliție, adică tocmai la capătul celălalt al stațiunii. Asta a luat destul timp. Eu mă pîrpăleam așteptînd, iar pe deasupra Mrs. Carpenter îmi pune-

nervii la grea încercare prin exclamațiile ei triumfătoare: „Nu v-am spus eu? După două nenorociri trebuia să vină și a treia!” Ca și când cele întâmplate ar fi fost un succes personal al ei.

Inspectorul de poliție — reluă Miss Marple — avea un aer inteligent care îmi plăcu din capul locului. Când m-a chemat în cameră, l-am găsit instalat la o măsuță la care scria de zor cele constatate.

— Miss Jane Marple? întrebă el.

— Da.

— După cite am înțeles, ați fost de față la găsirea corpului victimei.

l-am confirmat acest lucru și i-am povestit cu toate amănuntele cele ce văzusem. Când am terminat, inspectorul răsuflă ușurat. Se vedea bine că după ce avusese de a face cu Sanders și cu Miss Trollope care se pierduse și tremura toată, era mulțumit de a fi dat peste cineva care să arunce o oarecare lumină asupra faptelor.

— Vă mulțumesc mult, Miss Marple! Acum v-aș ruga să priviți mai atent cadavrul. Este în aceeași poziție în care l-ați văzut? Nu s-a mutat nimic din loc?

— Absolut nimic... doar cu excepția pălăriei.

— Ce vreți să spuneți?

Îi explicai că atunci când văzusem prima dată corpul biete Gladys, pălăria era pe cap, iar acum era alături de ea, pe jos. Alunecase probabil în timp ce se cercetase corpul. Inspectorul respinse însă categoric această presupunere. Oamenii săi nu se atinseseră de nimic, nici măcar cu un deget. Se ridică și privi încruntat corpul victimei. Moarta era îmbrăcată într-un palton de ștofă groasă, de un roșu închis, cu un guler de blană maro. Pălăria roșie din fetru de calitate inferioară alunecase de pe cap.

Urmară câteva clipe de tăcere posomorită. Deodată însă privirea inspectorului se aprinse:

— Vă amintiți Miss Marple dacă în momentul când s-a găsit corpul victima avea cercei în urechi? Sau poate știți dacă în mod obișnuit purta cercei?

Din fericire am un spirit de observație foarte ascuțit și mi-am reamintit de îndată că strălucirea unor cercei care apăreau de sub pălărie îmi atrăsese atenția din prima clipă. Dar în starea în care mă aflam atunci, acest detaliu nu-mi dăduse nimic de gândit.

— Acest lucru mi se pare foarte ciudat, remarcă inspectorul. Cofretul cu bijuterii al victimei a fost golit, toate inelele și celelalte obiecte de valoare au dispărut. Asta m-ar face să presupun că asasinul s-a întors în cameră după descoperirea crimei pentru a lua și cerceii pe care îi lăsase în urechile victimei. Dar de unde atîta sînge rece chiar la un asasin ordinar? Sau poate... poate că a rămas tot timpul ascuns în cameră. În orice caz, din două una!

Îi atrăseși atenția că eu însămi mă uitasem sub pat, că șifonierul era înșesat de tot felul de lucruri și că altă ascunzătoare nu mai exista în cameră. Este adevărat că dulapul cu pălării rămăsese închis, dar era prea îngust și la fel ca în toate celelalte camere, trebuia să aibă rafturi cu spații prea mici între ele pentru a putea servi de ascunzătoare.

— În cazul acesta — spuse inspectorul — rămîne în picioare numai prima ipoteză: asasinul s-a înapoiat în cameră după săvîrșirea crimei. Dar un asemenea sînge rece e de necrezut.

— Dar directorul hotelului încuiase camera și luase cheia cu el, îi răspunsei eu.

— N-are nici o importanță. Hoțul a urcat pe scara de incendiu și apoi, de pe balcon, a intrat în cameră. E fără doar și poate că sosirea d-voastră și a soțului victimei l-a încurcat socotelile. S-a strecurat iarăși pe balcon și după ce d-voastră v-ați retras cu toții, nimic nu l-a împiedicat să se înapoieze și să-și termine treaba.

— Sînteți sigur că e vorba de un hoț? întrebai eu.

— Cel puțin, așa s-ar părea.

Deși inspectorul nu părea să ia prea în serios văcărelile lui Sanders, care își juca totuși într-un chip foarte firesc rolul de văduv neconsolat și deși de mult timp aveam oarecare bănuieli că Sanders ar pune la cale moartea soției sale, unele umbre de îndoială se strecurară în spiritul meu. Poate că eram stăpînită de o idee fixă. Și la urma urmelor, dacă Sanders era asasinul, ce zor ar fi avut să urce pe scara de incendiu? Era prea ticălos, prea primejdios ca să procedeze într-un chip atît de necugetat.

aspeții își priveau gazda nedumeriți.

— Este în afara oricărei îndoieli că Sanders nu avea cum să comită crima, exclamă colonelul Bantry.

— Astea au fost și concluziile anchetei. Dar lăsați-mă acum să reconstituim faptele, răspunse Miss Marple. Deci victima jucase bridge toată după-amiaza la prietenii ei, soții Mortimer, de unde plecase pe la ora șase și un sfert. De la ei pînă la hotel nu putea face mai mult de un sfert de oră. Deci s-a înapoiat pe la șase și jumătate. Nu a văzut-o nimeni fiindcă a intrat direct în cameră pe scara laterală. S-a schimbat imediat fiindcă voia să iasă din nou (rochia bej pe care o purtase la prietenii săi a fost găsită pe un umerăș în cameră). Apărea clar că agresorul era deja înăuntru și se putea ascunde după șifonier, sau chiar pe balcon.

Cit despre soțul ei, acesta ieșise așa cum v-am spus pe la cinci și jumătate. S-a oprit la două prăvălii pentru mici cumpărături, iar la ora șase intra la Grand Hotel Keston Spa unde îl așteptau doi prieteni, Hitchcock și Spender. Au băut împreună câteva paharele de whisky, au jucat biliard și apoi au venit toți trei la Hotelul Băilor. Este cert că Spender nu s-a despărțit de prietenii săi pînă la ora șapte fără un sfert, cînd a venit la masa unde ne găseam Miss Trollope și cu mine, pentru a ne invita în camera lui.

S-a verificat și modul în care își petrecuse victima după-amiaza și s-a stabilit că în cursul partidei de bridge primise un telefon de la un oarecare Littleworth. Se pare că acesta nu-și dăduse numele adevărat, dar îi solicitase o întîlnire pentru ceva care o interesa. Aceasta a făcut-o să plece mai devreme de la prietenii săi și să ajungă la hotel — așa cum v-am spus — la ora șase și jumătate. Atacul nu se putea produce deci decît între șase și jumătate și șapte fără un sfert cînd noi am urcat împreună cu Sanders și am descoperit cadavrul. Victima se pregătea în acel timp să plece la întîlnirea pe care o avea la ora șapte cu acel necunoscut. În orice caz, între ora cinci și jumătate și șapte fără un sfert Sanders nu pusese piciorul în cameră. Se știa clipă cu clipă ce făcuse și asta îl scotea din cauză.

Totuși un detaliu mă preocupa: de ce rămăsese încuiat dulapul cu pălării? Se găsiseră acolo o pereche de papuci brodați și niște batiste de olandă care trebuiau să fie cadoul de Anul Nou al victimei pentru soțul ei. Încuiase dulapul pentru ca acesta să nu dea peste darurile pregătite, iar cheia a fost găsită în poșeta ei.

Oaspeții își priveau gazda nedumeriți.

— Și ce legătură are una cu alta? îngăimă actrița.

— Tot așa mi-am zis și eu la început. Și abia după două zile mi-a străfulgerat prin minte o idee năstrușnică. M-am deci glonț la inspector și i-am cerut să facă o experiență, care a reușit.

— Care anume?

— Să pună pălăria găsită lîngă corpul victimei, pe capul acesteia, și să vadă dacă i se potrivește. Și s-a constatat că era mult prea mică. Nu era pălăria ei.

— Dar o avea pe cap cînd ați intrat în cameră! exclamă soția colonelului Bantry.

— Nu pe capul ei. Firește că atunci cînd am intrat în cameră am crezut cu toții că ne aflam în fața cadavrului bieteii Gladys. Dar nu era ea. Amintiți-vă că am găsit-o cu fața în jos, lipită de podea și cu pălăria care-i acoperea capul.

— Dar Gladys a fost totuși omorîtă.

— Evident, dar mai tîrziu. Cînd noi am intrat în cameră, Gladys trăia încă.

— Dar v-ați apropiat, ați pus mina pe ea.

— Și ce-am putut vedea? Un cadavru și-atîta tot. Fața nu i-am văzut-o.

— Deci un alt cadavru? exclamă colonelul. Dar ce, se găsesc cadavre pe toate drumurile? Și ce s-a făcut cu el după aceea?

— A fost dus înapoi acolo de unde fusese luat. Amintiți-vă că îngrijitoarea Mary abia murise. Iar soții Sanders aveau o cameră la ultimul etaj, unde se aflau și camerele personalului de serviciu. Mai precis, îi despărțea doar o singură cameră de aceea a lui Mary. Lui Sanders i-a fost deci ușor să intre în camera îngrijitoarei, s-o dezbrace și s-o transporte pe balcon în camera lor. N-avea cum să fie observat, fiindcă la sfîrșitul lui decembrie se întunecă încă de pe la ora cinci. O îmbracă apoi într-o rochie a soției sale și îi pune și paltonul acela roșu. Dar spre ghinionul lui, găsește dulapul de pălării încuiat. Și atunci singura soluție a fost să se înapoieze în camera îngrijitoarei, să ia pălăria acesteia. Nimeni nu va băga de seamă și de altfel așa s-a și întîmplat. Dă apoi acel telefon misterios soției sale și îi spune să vină la ora șapte în grădina hotelului sub un pretext oarecare. Aceasta nu avea cum să bănuiască ceva. Apoi la ora șapte fără un sfert merge cu noi să descoperim cadavrul care de fapt era al celeilalte. Iese apoi să ia puțin aer. După ce crima fusese descoperită nu mai avea nevoie de un alibi. Se întîlnește cu soția și inventînd cine știe ce poveste, o face să se urce pe scara de incendiu în cameră, unde sacul de nisip era deja pregătit. Apoi o îmbracă și pe Gladys așa cum fusese îmbrăcat cadavrul celeilalte. Dar iată că pălăria îl dă de gol. Mary purta părul scurt pe cînt Gladys avea un coc mare. Lucrul nu s-a observat fiindcă pălăria era așezată pe cap. Duce apoi cadavrul îngrijitoarei în camera ei și o îmbracă la loc și o așază în pat așa cum o găsise.

— Dar cînd a avut timp să facă toate astea? se miră actrița.

— Vă amintiți că telefonul era deranjat. Și asta a făcut-o tot el, calculînd timpul necesar anunțării poliției. A fost condamnat la moarte și executat, dar nu am nici o remușcare. Asemenea oameni nu merită să trăiască.

— Și portarul, și îngrijitoarea...?

— Tot el. Avea nevoie de cadavrul altei femei de bună seamă, iar portarul nu i-ar fi scăpat nimic. Așa că... Astea s-au descoperit mai tîrziu, dar nu mai aveau cum să-l pedepsească.

— Îngrozitor! Trei morți pentru unul! exclamă uluită soția colonelului.

In românește de
NICOLAE PROTOPOESCU

ROBERTO ARLT

LUNA SÎNGERIE

După-amiază nu se prevestea nimic. Activitățile comerciale s-au desfășurat normal în oraș. Valuri de oameni mișunau pe ușile mari de sticlă ale firmelor comerciale, sau se opreau în fața vitrinelor ce se întindeau de-a lungul străzilor întunecoase, răspinzând miresme de pinzeturi apretate, de flori ori de alimente.

Casierii, în spatele cuștilor cu geamuri și șefii

plimbau le spuneau șoferilor să oprească și cu virful bastoanelor le arătau celor ce-i însoțeau firmele luminoase ale îndepărtatelor întreprinderi. Acestea scinteau pe interminabile fațade în trepte, și unii se bucurau și se mindreau gândindu-se la puterea patriei îndepărtate, a cărei expansiune economică era reprezentată de respectivele filiale cu numele lor ce trebuiau silabise în apropierea norilor. Atît de sus se aflau.

De pe terasele aflate la o asemenea înălțime în cît părea că de acolo poți atinge stelele cu mîna, vîntul desprindea fișii de muzică, blues-uri retezate pieziș de direcția rafalei. Lampadare de porțelan iluminau grădini aeriene. Pierduți în frunzișul unei costisitoare vegetații, supravegheați de respectuoasa și grijulie privire a chelnerilor, dansau eleganții lipsiți de griji ai orașului, bărbați și femei, cu trupuri elastice datorită sportului și indiferenți datorită plăcerilor pe care le cunoscuseră. Unii păreau măcelarii viriți într-un smocking; zimbeau cu insolență, și toți, cînd vorbeau despre cei de jos, păreau că-și bat joc de un fleac pe care

ROBERTO ARLT s-a născut la 26 aprilie 1900, în Buenos Aires. Tatăl său era de origine germană, iar mama, italiancă din Trieste. După terminarea studiilor, se dedică publicisticii și cunoaște existența zbuciumată a breslei ziaristilor. Ani de-a rîndul publicul argentinian l-a urmărit

cu interes rubrica „Aquaforțe” în paginile ziarului „El Mundo”. A călătorit în Chile și Spania. Pe cînd se pregătea pentru o nouă călătorie, în Statele Unite ale Americii, moare subit, în orașul său natal, la 26 iunie 1942.

Roberto Arlt a scris romane,

povestiri și opere dramatice. Dintre operele sale cele mai cunoscute amintim romanele *Los siete locos* („Cei șapte nebuni”), *Los lanzallamas* („Aruncătoarele de flăcări”), *El juguete rabioso* („Jucăria furioasă”) și volumul de povestiri *El jorobadito* („Micul cocoșat”).

de personal, țepeni pe micile lor estrade acoperite cu pluș din magazine, supravegheau cu o privire atentă comportarea subalternilor lor.

S-au semnat contracte și s-au achitat împrumuturi.

În diferite colțuri ale orașului, la ore diferite, numeroase perechi de băieți și fete și-au jurat iubire veșnică, uitînd că trupurile lor sînt trecătoare: citeva vehicule au accidentat niște pietoni neatenți, și cerul, dincolo de înaltele cruci metalice vopsite în verde, care susțineau cablurile de înaltă tensiune, se colora într-un gri cenușiu, așa cum se întîmplă întotdeauna cînd aerul e încărcat de umezeală.

După-amiază nu se prevestea nimic.

Seara, zgîrie-norii s-au umplut de lumină.

Măreția fațadelor lor fosforescente, decupate în trei dimensiuni pe fundalul de beznă, îi intimidă pe oamenii simpli. Mulți dintre ei își făceau o idee exagerată în legătură cu posibilele comori blindate de ziduri de oțel și ciment. Paznici solizi treceau prin fața acestor edificii și, potrivit ordinului primit, cercetau cu atenție ușile și ferestrele, ca nu cumva să fi pus cineva o mașină infernală. În alte locuri se zăreau siluetele întunecate ale poliției călare, cu căpăstrul în miini și înarmați cu carabine și tocuri de piele și pistoale cu gaz lacrimogen.

Oamenii timorați își spuneau: „Ce bine sîntem păziți!”, și priveau cu recunoștință armele ucigătoare în tocuri de piele; în schimb, turiștii care se

l-ar putea distruge cu o lovitură de pumn.

Bătrînii, tolăniți în fotolii de pai japonez, priveau fumul albăstrui al propriilor țigări de foi sau lăsaș să li se citească pe buze un zîmbet batjocoritor și viclean, în timp ce privirile lor dure și autoritare reflectau o implacabilă siguranță și solidaritate. Chiar și în mijlocul petrecerii, nu își puteai închipui decît prezidînd masa rotundă a unui consiliu de conducere, ca să acorde un împrumut oneros unui stat african, pe sub ai cărui copaci curg riuri de petrol.

La înălțimi inferioare, pe străzi mai tulburi și mai adînci decît canalele, circula capotele mașinilor și acoperișurile tramvaielor, iar în locuri luminate peste măsură, o microscopică mulțime adulmeca plăcerea ieftină, intrînd și ieșind pe ușile dancierilor economice ce vomitau o atmosferă incandescentă, asemeni unor guri de furnal.

În sus, pe direcții oblice, structurile zgîrie-norilor se detașau pe ceruri verzui sau gălbui, ca niște cuburi suprapuse de la cel mai mare la cel mai mic. Piramidele acestea de beton dispăreau cînd se stîngea strălucirea invizibilelor firme luminoase; apoi apăreau din nou, ca niște supercuiarsate, într-o perpendiculară și tumultuoasă amenințare de luptă maritimă, cînd se aprindeau livid în întuneric. Atunci s-a petrecut ciudata întîmplare.

Concert-maestrul orchestrei „Jardin Aéreo Imperius” tocmai își așeza pe pupitru partitura „Du-

nării Albastre", când un chelner îi aduse un plic. Muzicianul îl desfăcu repede și citi bilețelul; apoi, privindu-și colegii pe deasupra ochelarilor, își puse instrumentul pe pian, îi dădu scrisoarea clarinetistului și, ca și cum ar fi fost foarte grăbit, coborî scărița pe unde se putea urca pe estradă, căută din priviri ieșirea din grădină și dispăru pe scara de serviciu, după ce încercă inutil să pună în funcțiune ascensorul.

Miinile mai multor dansatori și ale celor ce-i însoțeau înțepeniră pe paharele pe care le duceau spre gură, când văzură neobișnuita comportare lipsită de respect a acestui om. Dar, mai înainte ca cei de față să-și revină din surpriză, exemplul acestuia fu urmat de colegii săi, căci îi văzură părăsind estrada unul câte unul, foarte serioși și ușor palizi.

Trebuia să remarcăm că în ciuda grabei cu care executau aceste acte, protagoniștii procedau cu o anumită meticulozitate. Cel ce s-a remarcat în mod deosebit a fost violoncelistul, care și-a pus instrumentul în cutie. Dădeau impresia că vor să arate că își declină răspunderea și că „se spală pe miini”. Așa a declarat un martor, mai târziu.

Și dacă ar fi fost doar ei.

Le urma ră chelnerii. Publicul, mut de uimire, fără să îndrăznească să scoată o vorbă (chelnerii din aceste locuri sînt foarte vinjoși), îi privi cum își scot fracurile de serviciu și le aruncă plini de dispreț pe mese. Șeful de sală stătea în cumpănă, dar văzîndu-l pe casier că își părăsește scaunul cel înalt, fără să se mai îngrijească să incuie casa, plin de îngrijorare se alătură fugarilor.

Cițiva vrură să folosească ascensorul. Nu funcționa.

Brusc se stinseră luminile. În întuneric, la mesele de marmură, bărbații și femeile care, pînă în urmă cu citeva clipe, erau preocupați de subtilitățile gîndurilor și desfătarea simțurilor înțeleseseră că nu trebuiau să mai aștepte. Se petrecea ceva ce depășea capacitatea de exprimare a cuvintelor, și atunci, într-o anumită ordine temătoare, încercînd să diminueze panica fugii, începură să coboare în liniște scările de marmură.

Clădirea de ciment se umplu de zumzet. Nu de voci omeneste, căci nimeni nu îndrăznea să vorbească, ci de obiecte atinse, scînduri lovite, oftături. Din cînd în cînd, cineva aprindea un chibrit și pe scările în spirală, la diferite înălțimi ale peretelui, se mișcau siluete încovoiate de spate și cu uriașe capete aplecate, în timp ce la colțurile zidurilor umbrele se descompuneau în săltărețe triunghiuri neregulate.

Nu s-a înregistrat nici un accident.

Din timp în timp, un bătrîn ostentiv ori o dansatoare înfricoșată se lăsa să cadă pe marginea unei trepte și rămînea așezată acolo, cu capul sprijinit în mîini, fără ca nimeni s-o calce în picioare. Mulțimea, ca și cum ar fi ghicit prezența ei ghemuită pe pleoapa de marmură, descria o curbă pe lîngă umbra imobilă.

Timp de două secunde paznicul edificiului aprinse lanterna electrică și cercul de lumină albă lăsa să se vadă cum bărbați și femei ținîndu-se de braț laolaltă, coborau cu grijă. Cel ce mergea pe lîngă perete se ținea cu mîna de balustradă.

Cînd ajunseră în stradă, primii fugari respirară cu greutate aerul proaspăt, trăgîndu-l adînc în

piept.

Cineva frecă un chibrit de un oblon metallic și atunci descoperiră în pragul unor case vechi copii stînd pe jos gînditori. Cu o seriozitate nepotrivită cu vîrsta lor, aceștia își ridicau ochii spre oamenii mari care îi luminau, dar nu întrebau nimic.

Și din ceilalți zgîrie-nori se revărsa o mulțime tăcută.

O doamnă în vîrstă vru să traverseze strada și se izbi de un automobil părăsit; ceva mai încolo, cițiva bețivi, îngroziiți, se refugiară într-un vagon de tramvai din care fugiseră vatmanul și taxatorul, și atunci, mulți, descurajați pentru moment, se lăsară să cadă pe bordura de granit care mărginește strada.

Copiii nemișcați, cu picioarele strînse sub ei lîngă pragurile caselor, ascultau în tăcere pașii repezi ai umbrelor ce treceau de-a valma.

În citeva minute locuitorii orașului fură pe stradă.

Din loc în loc, la distanță, luminile fosforescente ale lanternelor electrice se mișcau neregulat, ca licurici. Un tip curios și întreprinzător încercă să lumineze strada cu o lampă de gaz, dar flacăra se stinse de trei ori în spatele sticlei cu reflexe roșietice. Fără zgomot, bătea un vînt rece și încărcat de electricitate.

Mulțimea se îndesă pe măsura trecerii timpului. Umbrele mici de statură, nespuse de numeroase, înaintau înăuntrul altor umbre, mai puțin dense și foarte înalte, ale nopții, cu un anumit automatism ce te făcea să înțelegi că mulți de-abia își părăsiseră paturile și păstrau încă mișcările incoerente ale celor adormiți pe jumătate.

Alții, în schimb, erau neliniștiți de viitorul existenței lor și mergeau tăcuți în întîmpinarea destinului, pe care îl bănuiau împietrit ca o teribilă santinelă, în spatele acelei cortine de fum și de tăcere.

Dintr-o fațadă într-alta, pe toată lățimea, toate

străzile pe direcția est — vest se umpleau de oameni. Mulțimea adăuga întinericului un strat mai dens și mai întunecos ce înainta încet, asemenea unui monstru ale cărui particule se leagă între ele prin gifiiala propriei respirații.

Deodată, un bărbat simți că e tras de mîncă în mod insistent. Bilbit niște întrebări adresate celui ce îl stringea, dar cum nu primi răspuns, aprinse un chibrit și descoperi fața turtită și păroasă a unei maimuțe mari ce părea că-l întreabă cu ochi temători ce se întâmplă. Necunoscutul îndepărtă maimuța cu un ghiont și mulți aflați în apropierea lui observară că animalele sălbatice erau în libertate.

Un altul identifică mai mulți tigri în mulțime, după dungile galbene ce scinteau fosforescente, din cînd în cînd, printre picioarele fugărilor, dar animalele erau atît de tare agitate, încît vrînd să se întindă cu burta la pămînt, în semn de supunere, împiedicau înaintarea și trebuiau să le gonească cu lovituri de picior. Animalele o rupseră la fugă și, ascultînd parcă de un ordin, porniră în chip de avangardă a mulțimii.

Înaintau cu coada între picioare și urechile lipite de pielea capului. În mersul lor elastic întorceau capul și ochii lor enormi, fosforescenți apăreau ca niște bile de sticlă galbenă. Deși tigrii mergeau încet, ciinii, ca să poată ține pasul cu ei, erau obligați să-și miște picioarele repede.

Brusc, deasupra siluetei masive de beton a unui zgîrie-nori, apărură luna roșie. Părea un ochi de sînge ce se îndepărta de linia dreaptă și care creștea în mărime cu rapiditate. Orașul, tot roșu, crescuse încet din adîncul tenebelor, pînă ce balustradele teraselor se fixară la aceeași înălțime cu linia curbă coborînd din cer.

Planurile perpendiculare ale fațadelor erau brăzdate de străduțe sîngerii, cerul era de catran. Pe zidurile în piramidă, aerul înroșit se așeza ca o piclă de sînge. Era ca și cum ar fi trebuit să se vadă apărînd pe cea mai înaltă terasă un cumplit zeu de fier, cu pîntecele stînat cu flăcări și obrații umflați de lăcomia carnivoră.

Nu se percepea nici un sunet, de parcă lumea ar fi devenit surdă ca efect al luminii purpurii.

Umbrele cădeau imense, greoaie, tăiate tangențial de ghilotine monstruoase, peste ființele umane în mers, atît de numeroase, încît umăr lîngă umăr și cot lîngă cot, umpleau străzile de la un capăt la altul.

Acoperișurile și cornișele proiectau la înălțime diferite dungi negre, paralele cu adîncimea atmosferei purpurii. Geamurile înalte scinteau ca niște plăci de gheață în spatele cărora se dezlănțuie un incendiu.

În lumina îngrozitoare și tăcută era greu să deosebești chipurile feminine de cele masculine. Toate păreau la fel, întunecate de zbuciumul efortului pe care îl făceau, cu falcile încheiate și ochii întredeschiși. Mulți își umezeau buzele cu limba, căci îi chinua setea. Alții, cu gesturi de somnambuli, își lipeau gura de metalul rece al gurilor rotunde de canal sau de aerisirile pătrate ale transformatoarelor din rețeaua electrică, și sudoarea curgea cu stropi mari pe toate frunțile.

Luna, înepenită pe un cer mai negru ca smoala, răspîndea o emanație păstoasă de sînge, ca un abator.

De fapt, mulțimea nu mergea, ci avansa în valuri, tirîndu-și picioarele, sprijinindu-se unii pe alții, mulți adormiți și hipnotizați de lumina roșie care, tremurînd de pe un umăr pe altul, făcea să pară mai adînci și mai uimitoare găvanele negre ale ochilor și profilurile șterse.

Pe străzile laterale, copiii stăteau liniștiți în pragurile caselor.

Din grămada animalelor, îngroșată de cai, se desprinsese un elefant, care alerga spre plajă într-un trap ușor, escortat de doi minji. Aceștia, cu coamele în vînt și boturile îndreptate spre urechile late ale pachidermului, păreau că-i șoptesc un secret.

În schimb, hipopotamii, în fruntea avangardei, se cufundau anevoios în aer, culegîndu-l cu lovituri în gol în boturile lor blindate. Un tigr, frecîndu-se cu coastele de ziduri, înainta fără chef.

Tăcerea mulțimii ajunsese de nesuportat. Un bărbat se cățără pe un balcon și, punîndu-și mîinile la gură în chip de megafon, urlă congestionat:

— Oameni buni, ce se întâmplă, oameni buni? Eu nu știu să vorbesc, e limpede că nu știu să vorbesc, dar să ne punem de acord.

Oamenii defilau fără să-l privească, și atunci, ștergîndu-și sudoarea de pe frunte cu dosul părului, brațului, bărbatul se amestecă în mulțime.

O clipă după aceea se auzi un foarte îndepărtat bubuit de tunet.

În mod inconștient, toți își duseră un deget la buze și o mîină la ureche. Nu mai puteau exista îndoieli.

Undeva în depărtarea străjuită de focuri și întuneric, mai mișcătoare decît un ocean de petrol aprins, se răsuci lent pe axa sa, metalica structură a unei macarale.

Piezîș, un imens tun negru își arătă profilul conic între cer și pămînt, sculpa foc reculînd pe afet, și un suierat prelung sfîșie atmosfera cu un cilindru de oțel.

Sub luna sîngerie, blocată de zgîrie-nori purpurii, mulțimea izbucni într-un strigăt de spaimă:

— Nu vrem război! Nu..., nu..., nu!...

Acum înțelegeau că incendiul cuprinsese întreaga planetă și că nimeni nu va scăpa.

Traducere de DAN MUNTEANU

MICHEL LAVERDURE:

ORDINATORUL

Trezit dis de dimineață, Georges se grăbi să se instaleze la pupitrul noului său ordinator, proaspăt livrat în ajun. Îl așezase la picioarele patului pentru a nu-l pierde din ochi nici o clipă.

Așa cum fac copiii cu jucăriile noi.

Trebuie spus că Georges fusese dintotdeauna pasionat de aceste aparate pe care le cunoștea de când se născuse. Abacul electronic suspendat deasupra leagănului era prima imagine pe care și-o putea aminti cu precizie. Toată copilăria a fost pentru el un Eden populat de ecrane și claviaturi, de butoane de toate culorile. Apăsând ici și colo, grație lor a învățat să citească, să facă primele operații aritmetice. Fără să utilizeze ridicolele penițe, literele lui stângace, primele litere de copil se înscriseră pe ecran cu o aureolă fosforescentă. Și toată literatura lumii a defilat sub ochii săi în caractere galbene pe fond bleu.

Dar atunci când majoritatea colegilor săi, odată cu terminarea studiilor, au început să deteste aceste mașini, Georges, în mod cu totul contrar, a început să le poarte un fel de afecțiune. Mai mult chiar, s-a apucat să le studieze istoria de la origini. Videoteca sa cuprindea aproape toate lucrările care le fuseseră consacrate.

Știa pe dinafară numele acelor savanți geniali care, din descoperire în descoperire, contribuiseră la evoluția lor. Niklaus Wirth de exemplu, care inventase limbajul „Pascal” pe care Georges îl folosea din prima lui tinerețe.

Nu-l ignora pe Cobol și nici progresele aduse de Chips, iar în ce privește „memoria cu bule”, jongla pur și simplu cu ea. În ceasurile de răgaz, Georges vizita anticariatele și consignațiile. Descoperea anticele mașini mâncate pe rugină; majoritatea, născute înainte de era miniaturizării, erau atât de monstruoase încât semănau cu vechile dulapuri normande. Cu o manie de colecționar își umplea odaia cu ele. Odată cu seara, le pune în funcțiune una după alta. Dansa pe clape, mîngia sîrmele zburlite ca pe o coafură. Diodele pîlpîtoare îi păreau superbe ca un cer de vară. Adormea legănat de sforăitul care îi umplea camera, tandru și ușor ca o respirație.

Acum contempla un model de ultimă oră așezat la marginea patului. Model care, neîndoielnic, va fi perimat în câteva săptămîni sau în câteva luni. Generațiile de computere se succedau într-un ritm din ce în ce mai rapid. Ce importanță putea să aibă de vreme ce aptitudinile acestuia îi conveneau de minune lui Georges. Deja fremăta cu mîna pe claviatură, aidoma unui pianist care se pregătește să facă game. Avu, în acel moment, un fior de îngrijorare observînd în colțul pupitrului o mică insectă pe care o recunoscuse numaidecît. Își trîna abdomenul rotunjit, roșu, plin de pete albastre. Prevăzută cu un cap în formă de sfered, încadrat de doi clești în stare să taie, acest îndepărtat strămoș al termitelor, apărut în urmă cu cîțiva ani, nu se hrănea decît cu material plastic și cu componente electronice. Georges ucise monstrul apoi, după ce demontă carcasa aparatului, se apucă să-l examineze minuțios. Înarmat cu o lanternă pe care o avea de la bunicul lui, Georges cercetă cele mai mici unghere, dar nu mai descoperi nici un oaspete indezirabil.

Liniștit, Georges se hotărî să-și înceapă ziua printr-o partidă de jogging. Un jogging de o factură aparte, pentru că se hotărîse să alerge 100 m în compania unor sprinteri celebri. Apăsă pe butonul „Simulator” și făcu să apară pe ecran silueta aerodinamică a lui Jesse Owens — un campion le-

gendar pe care îl descoperise în Enciclopedia Atletismului. Îl instală pe primul culoar alături de Benny Rai, Jim Hines, Charlie Green, Steve Williams, cei care deținuseră și ei recordul mondial. În sfîrșit, Georges își intercală propria siluetă la startul culoarului III. Încadrat de așa campioni, avea șansa, gîndea el, să realizeze o excelentă performanță. Starterul dădu plecarea și, pe ecran, cele șase siluete se puseră în mișcare cu pași rapizi. Raza laser care analiza din moment în moment contracțiile musculare ale lui Georges își făcu datoria. De la primii cincizeci de metri fu evident că nu poseda de loc forma olimpică și... în pofida tuturor eforturilor termină cursa cu un mare handicap. Rușinat la culme, Georges își promise să nu se mai măsoare decît cu recordmenii juniori sau... mai rău, să atace recordul feminin. Recordul feminin. Feminin! Feminin! repetă el. Pentru că acest cuvînt i-o evoca pe Sylvia. „Recordmena” lui personală într-o anumită privință.

Sylvia se găsea pentru cîteva zile încă la Saint-Tropez. Mic port, altădată faimos, înglobat astăzi în aglomerarea urbană a orașului Nisa. Georges compuse codul Sylviei, apăsă pe butonul „Spațiu” și raza de laser țîșni în căutarea ei. În cîteva zecimi de secundă o descoperi. Apăru pe ecran întinsă pe nisip, bronzată, felină. Picioarele lungi, interminabile, răscoleau nisipul și Georges surise privindu-i mica cicatrice care îi lăsase pe genunchiul drept o linie albă. De îndată ce primi semnalul lui Georges, Sylvia îndepărtă cu mîna șuvița de păr brunet care îi masca aproape complet jumătatea dreaptă a feței. Coborî capul. Privirea aceasta pe sub gene o aranja de minune punîndu-i în evidență ochii sălbatici. „Îmi lipsești mult, știi” suspină ea. Și adăugă, ca pe un divertisment, o strîmbătură amoroasă, scoînd limba. Cum să reziști la așa ispită? Georges simți o pornire nestăpînită de a mîngia acea piele arsă de soare, de a atinge firele de nisip de pe urmeri, de pe git. De doi ani de zile nu se despărțiseră nici un singur ceas. Zilele și nopțile lor erau în întregime dăruite dragostei. Fără să piardă vremea, Georges atinse butonul „Simulator” și siluetele lor se desena imediat pe ecranul fosforescent. Alesese cu grijă un fond galben-pai care amintea de culoarea nisipului, trasă linia albastră a mării brodată cu albul spumei. Se amuză chiar, în pofida nerăbdării, să deseneze în depătare o imensă umbrelă roșie, o măsuță albastră pe care așeză două pahare. După cîteva încercări, reuși să sugereze bronzul catifelat al Sylviei. După o serie de manevre suplimentare, camera se îmbalsamă de o ușoară briză iodată în care se amesteca parfumul înepător al tinereții femeii. Ridicată pe picioarele zvelte aceasta începu să se dezbrace cu o falsă nonșalanță. În timp ce-și scotea tricoul bleu cu dungi galbene, imaginea lui Georges așezată la picioarele ei o contempla cu frenezie. Apoi siluetele lor se înlănuiră. Aplecat pe claviatură Georges palpa programînd mîngieri inedite, dezmiardări neobișnuite care se materializau imediat. Făcu chiar să plutească deasupra lor o muzică magică. O frază de saxofon

lungă și flexibilă ca trupul Sylviei.

Epuizat de această luptă frenetică, Georges își aprinse o țigară, apoi, decis să nu dea răgaz noii sale jucării, își programă o partidă de șah. Computerele de șah nu mai erau de mult o noutate. Ele au fost pentru Georges unicii profesori și adversari. De fapt nu cunoscuse niciodată acele piese patinate, din fildeș, pe care e atât de plăcut să le atingi înainte de a le face să alunece încet pe acel platou care este câmpul lor de bătălie. Mici personaje care sfîrșesc prin a dobîndi existența lor proprie, bucurii și spaime. Georges trebuia să se mulțumească cu acele simboluri anonime care se înscriseră pe ecran. De fiecare dată cînd juca șah cu computerul nu se putea împiedica să se gîndească la Steinitz, marele maestru al secolului al XIX-lea care își imagina că joacă împotriva lui Dumnezeu însuși. Georges se considera un jucător onorabil și îi suridea ideea de a-și încerca forțele cu acest adversar de temut.

Sorții îi hărăziră piesele albe și ordinatorul începu partida prin clasică avansare a pionului regelui. Georges alegea o variantă a gambitului Götterorg pe care era sigur că o stăpînește bine. Un ceas mai tîrziu optimismul îl părăsise. De la primele înfruntări pierduse centrul (Tartakover s-ar fi răsucit în mormînt!), încercase să întreprindă o apărare tardivă pentru a fi eficace, urmată de cîteva mutări sinucigașe. La mutarea 39, pe un ton modest, ordinatorul îi anunță matul imparabil. Georges detesta înfrîngerile. Mai ales în fața unei mașini impasibile pe care, în acele momente, ar fi călcat-o în picioare.

Pentru a-și îndulci amărăciunea făcu să apară pe ecran o mică trupă de jazz. Georges se plasa discret la baterie și orchestra atacă un vechi blues. Incontestabil, imaginea se mișca într-o manieră spectaculoasă. Vibrațiile muzicii îi păreau seducătoare. Dar observă în curînd că muzica lui trenează în mijlocul acelor muzicieni pe care nici măcar nu-i alesese dintre cei mai buni. Se scuza timid și întrerupse melodia înainte de final.

"Timpită zi!" murmură el. Nu-i mai rămînea decît Sylvia. De la plecarea ei nu încetase să se gîndească mereu la ea. Avea un chef nebun s-o regăsească, să-i redescopere căldura trupului, gustul buzelor. Formulă codul, apăsă pe butonul "Spațiu" și raza laser porni în căutarea ei. Parcursese plantații de măsline și cîmpuri de lavandă. Nu întîrzie cîtuși de puțin pe sub platanii din Place de la République și intră într-un "boutique". O descoperi în sfîrșit pe Sylvia în brațele enorme ale unui alt bărbat. "Nu-i lipsesc așa cum se plîngea" scriși el, pe cînd, cu degetele paralizate de furie, nu reușea să găsească butonul care să ștergă oribila scenă. Trebuia să se consoleze. Sylvia, leoaica, nu-i era fidelă nici în cele mai ascunse vise.

Copleșit, Georges se servi cu un burbon dublu pe care silueta lui îl înghiți pe nerăsuflate. În sinea lui blestema nemiloasa mașină care nu vizualizeze visele pe un ecran idiot.

Cu capul în mîini se gîndea ce avea să facă. Și

apoi, deodată, destins exclaimă: "Sinuciderea!". De ce să nu încheie ziua cu o ultimă glumă. Puse "simulatorul" în funcțiune și, încă o dată, silueta lui se contură pe ecran. În glumă, o îmbracă în negru așa cum cereau împrejurările. Nu ezită nici o clipă asupra alegerii decorului. Dintotdeauna visase să-și termine zilele la Sévilla. Își plasa așadar propria imagine în Maestranza, "la plaza de toros" cea mai impresionantă din lume, albă, bălțată cu ocră și roșu. La doi pași de Guadalquivir, într-un miros de fiare sălbatice și pui cu usturoi, dublura sa stătea în centrul ecranului. Comandă o transformare lentă, apoi un gros-plan pentru a încadra imaginea figurii sale și a revolverului lipit de tîmplă. Glonțul porni. Un val de sînge țîșni din tîmplă sfărîmată inundînd pupitrul pe care Georges se prăbușise...

Sosit cîteva ore mai tîrziu, inspectorul de poliție Ténut își scutură pipa pe mochetă și strivi sub picior o insectă ciudată. Se aplecă deasupra ordinatorului care, interog, se mîrginea să răspundă: "Și ce dacă? Oricine se poate înșela, nu?"

Traducere de
ARTENIE CHIRIBĂU

FREDERIC BROWN

PĂMÎNTENI PURTĂTORI DE DARURI

Dar Ry ședea singur în cameră și se gîndea. De dincolo de ușă captă o undă de gînd asemeni unui ciocînit și uitîndu-se într-acolo vru ca ușa să se deschidă.

Iar ea se deschise. "Intră, prietene", spuse el. Și-ar fi putut proiecta ideea telepatic; dar cînd nu erau prezente decît două persoane cuvîntul era o dovadă de politețe în plus.

Ejon Khee intră. "Ai stat tîrziu noaptea asta, comandante".

"Da, Khee. Într-o oră racheta Pămîntului trebuie să sosească și vreau s-o văd. Știu, o să cadă la vreo mie de mile de aici, dacă nu și-au greșit cumva calculele. Dincolo de orizont. Dar chiar dacă ar ateriza de două ori mai departe, strălucirea exploziei tot ar fi vizibilă. Iar eu aștept de atîta vreme acest prim contact. Pentru că, deși în rachetă nu se află pămînteni, în ceea ce îi privește pe ei tot un prim contact este.

Sigur, echipele noastre de telepați le citesc gîndurile de secole, dar acesta o să fie, totuși, primul contact fizic între Marte și Pămînt.

Khee se așează comod într-unul dintre scaunele

sunde. „Adevărat”, zise el. „N-am urmărit prea atent ultimele rapoarte. Dar de ce au nevoie de un focos atomic? Știu, după părerea lor, planeta noastră e nelocuită, și totuși...”

„Vor urmări explozia prin telescoapele lor lunare și vor face — cum îi spun, oare? — analiza spectroscopică. În felul acesta vor afla mai mult decât știau până acum (sau credeau ei că știu, multe păreri fiind greșite) despre atmosfera planetei noastre și despre compoziția suprafeței sale. E, dacă vrei, un bombardament cu scop științific. Khee. Peste citeva opoziții vor fi însă în persoană aici. Și atunci...”

Marte aștepta cu brațele întinse venirea Pământului. Ceea ce mai rămăsese din Marte, de fapt: acest mic orașel de cam nouă sute de ființe. Civilizația de pe Marte era mai veche decât cea de pe Pământ, dar murea. Așa era tot ceea ce mai rămăsese din ea: un oraș și nouă sute de ființe, care așteptau ca Pământul să facă primul contact din două motive: unul egoist, celălalt altruist.

Civilizația marțiană se dezvoltase într-o cu totul altă direcție decât cea de pe Pământ. Nu realizase cunoștințe deosebite în domeniul științelor fizice și nici în cel al tehnologiei. În schimb, dezvoltase științele sociale până la un asemenea nivel încât nu mai existase nici măcar o singură crimă, nici măcar un singur război pe Marte în ultimele cincizeci de mii de ani. Și dusesse la desăvârșire științele minții pe care Pământul abia începea să le descopere.

Marte putea să-l învețe multe pe Pământ. Cum să evite producerea unei crime sau dezlănțuirea unui război. În spatele acestor lucruri simple se aflau telepatia, telekinezia, empatia...

Iar Pământul, sperau marțienii, avea să-i învețe ceva foarte prețios pentru planeta lor: cum se putea cu ajutorul științei și al tehnologiei — pe care era mult prea târziu să le mai dezvolte ei înșiși, chiar dacă ar fi avut acele tipuri de intelect care îngăduiau așa ceva — cum se putea, deci, reface și reconstrui o planetă muribundă, în așa fel încât o rasă, altfel pe cale de dispariție, să poată continua să trăiască și să se înmulțească.

Fiecare planetă avea totul de câștigat și nimic de pierdut.

Iar noaptea aceasta era cea în care Pământul urma să realizeze primul lui bombardament cu scop științific. Viitoarea lansare, o rachetă cu pământeni, mai mulți sau măcar unul, avea să aibă loc la următoarea opoziție, peste doi ani pământestii sau, aproximativ, peste patru ani marțieni. Marțienii știau asta deoarece echipele lor de telepați erau capabile să capteze cel puțin unele dintre gândurile pământenilor, destul, însă, pentru a le cunoaște planurile. Din nefericire, la o asemenea distanță legătura era unidirecțională. Marte nu putea cere Pământului să-i urgenceze programul. Și nici să le transmită savanților pământeni date despre compoziția lui Marte și a atmosferei sale, date care ar fi făcut orice lansare preliminară inutilă.

În noaptea aceasta, Ry, comandantul (în măsură în care cuvântul marțian putea fi tradus astfel) și Khee, asistentul lui administrativ și cel mai bun

prieten al său, stăteau împreună și se gindeau în vreme ce clipa se apropia.

Închinată apoi, dintr-o băutură bazată pe mentol, care avea asupra marțienilor efectul pe care îl avea alcoolul asupra pământenilor, cite un pahar pentru viitor și se urcă pe acoperișul clădirii în care se aflau. Priveau spre nord, acolo unde, în curând, avea să cadă racheta.

Deasupra lor, prin atmosferă, stelele străluceau intens și neadormit.

La Observatorul nr. 1 de pe luna pământescă, Rog Everett, care înțepenisese tot uitându-se nemișcat prin ocularul aparatului de urmărire a tirului, spuse triumfător: „Thar, ce explozie, Willie! Iar acum, de îndată ce filmele vor fi dezvoltate o să știm cum stăm cu bătrina noastră planetă Marte”.

Se îndreptă apoi de spate — nu mai era doar nimic de văzut — iar el și Willie își strinseră solemn miinile. Era un moment istoric.

„Să sperăm că n-a omorât pe nimeni. Vreun marțian. A căzut chiar în centrul lui Syrtis Major, Rog?”

„Aproape. Să fi fost doar vreo mie de mii mai spre sud. Oricum, al naibii de aproape pentru o țintă aflată la cincizeci de milioane de mii. Și chiar crezi că există marțieni, Willie?”

Willie se gîndi o clipă, apoi spuse, „Nu”. Și avea dreptate.

**Traducere și adaptare de
MIRCEA DIMA**

ION HOBANA

EMISFERA VIE

După două ceasuri, obosisem de atâtea culori și miresme. Ghidul meu (benevol) a înțeles și mi-a propus să încheiem explorarea celebrului Golden Gate Park. Am acceptat cu mai multă grabă decât s-ar fi cuvenit după canoanele bătrinei Europe și ne-am îndreptat spre parcul unde lăsasem „Mercedes”-ul albastru. La început de noiembrie, era cald ca în plină vară românească.

— Normal, a zîmbit Dolora. Sintem pe țărmul Pacificului. Pînă la Marea Neagră e o veșnicie. Sau o jumătate de zi de zbor...

Însoțitoarea mea își amintea cu nostalgie de Mamaia și de pădurile Bucovinei, pe care le cunoscuse în 1972:

— Cită liniște, cită frumusețe, a suspinat ea. Ca în Muir-Woods. Păcat că n-ai timp să mergem și acolo.

N-aveam timp, într-adevăr. A doua zi plecam la Hollywood, unde mă aștepta Forrest Ackerman.

Forry și vila lui transformată într-un muzeu unic al science fiction-ului mondial.

Dolora și-a consultat ceasul-brățară, apoi m-a privit cu ochii ei câprui-închis, care mi se părușeră, la început, negri:

— E aproape 1! Nu știam de ce mi-e foame.

S-a instalat la volan și mi-a deschis portiera, anunșându-mă:

— Lunch la Cliff House. O să-ți placă!

Ne-am oprit la marginea falezei, în fața unei clădiri cu aspect funcțional.

— Aici era înainte un hotel. A ars pînă la temelie.

Gustul americanilor pentru catastrofe...

Chiar de la intrare m-a întâmpinat orbitorul „smile” al fostelor și actualelor glorii ale ecranului care au onorat restaurantul cu prezența lor. L-am regăsit în sala de mese, unde fotografiile tapetau literalmente pereții. M-aș fi oprit să citesc câteva dedicații, dar Dolora m-a luat de braț, conducându-mă către o masă liberă.

— E locul cel mai potrivit ca să admirî Seal Rocks.

Din foci n-a mai rămas decît numele. Cele trei stînci adăposteau acum câteva colonii de pescăruși. În timp ce le priveam, o chelneriță ne-a adus lista și ne-a turnat în pahare apă de la gheață. Am comandat catfish și o sticlă de Chablis, în dorul Muscatului de acasă.

Savuram peștele și garnitura lui, un mare cartof copt, cu un bulgăr de unt, cînd Dolora mi-a atras atenția asupra unui bărbat care stătea nu departe de noi. M-a izbit contrastul dintre coroana de păr alb, strălucitor și fața arsă de soare.

— Profesorul Seaman, mare specialist în biologia marină. Vrei să-l cunoști?

Am ridicat din umeri:

— Crezi că am avea ce discuta?

— E un conviv fermecător, m-a asigurat Dolora. Cînd trăia tata, venea des pe la noi. Fuseseră colegi de an și de echipă.

— Fotbal?

— Baseball. Îmi aducea scoici și corali. Îmi spuneau...

— Hallo, Doll!

Am tresărit. Cel despre care vorbeam se apropia pe nesimțite de masa noastră.

— Hallo, Bill! Îți prezint o oaspete din România.

M-am ridicat, ne-am strîns mîinile și l-am invitat să ia loc. Am vrut să torn vin, dar m-a oprit:

— Nu schimb băutura.

Invită de nu știu unde, chelnerița săvîrșise ritualul umplerii paharului cu apă și aștepta comanda.

— Un scotch dublu, te rog, i-a spus profesorul și s-a întors spre mine: Ce face Nasty? Mai participă la turnee?

— Nasty?

— Așa-i spunem noi lui Nastaz, a intervenit Dolora. Bill e mare amator de tenis.

— Și eu sînt. Dar voi ar trebui să știți mai bine ce face Nastase. La București îl vedem rar.

— Am fost plecat multă vreme într-o expediție, s-a scuzat profesorul. Și n-am prea avut timp pentru emisiunile sportive.

Apoi a sosit whisky-ul și am început să discutăm despre expoziția *Leonardo go back to Vinci*, pe care o văzusem cu o zi înainte la Berke-

ley. Pe Seaman îl izbiseră schișele care subliniau similitudinile dintre capetele de oameni și cele de animale. Remarcasem și eu această preocupare obsesivă, întrebîndu-mă cum o tolera Inchiziția... Subiectele nu ne lipseau. Am vorbit despre greva controlorilor de zbor (decolasem de la Chicago cu o întârziere de două ori academică), despre **Undeva în timp** (filmul preferat al Dorei), despre naveta spațială (se anunșase o lansare iminentă). După al treilea pahar, profesorul m-a privit solemn și mi-a declarat că vrea să-mi arate cît mă prețuiește:

— Mergem la mine să ascultăm o înregistrare incredibilă.

— Nu se poate, Bill, s-a împotrivit Dolora. L-am invitat pe Ion la cină. vino și tu, cu înregistrare cu tot. Marsha o să se bucure.

— Dar n-am caseta la mine.

— O luăm în drum.

Peste jumătate de oră, eram o picătură în șuvoiul de automobile de pe Golden Gate. Dincolo, în Marin County, peisajul mi-a amintit de Stresa: fundalul împădurit, serpentinele, vilele risipite în verdeață...

Dolora locuia în Tiburon. Din livingul spațios vedeam orașul, pe țărîmul dimpotrivă, estompat de ceața subțire. Mă cufundasem într-un fotoliu de piele și ascultam zgomotele ușoare iscate în bucătărie, unde Dolora și flica ei, Marsha, pregăteau cina. Profesorul nu mai avea chef de vorbă. Stătea în picioare, lîngă ușa-fereastră, răsfoind albumul pe care-l adusesem gazdei. A tăcut și în timpul mesei. Apoi, cînd Marsha s-a retras ca să vadă serialul, a scos din buzunar caseta.

— Cîteva cuvînte, ca să înțelegi ce va urma, ne-a spus el. Întimplarea s-a petrecut în Oceanul Indian, toamna trecută. Colegul meu, profesorul Evans, voia să demonstreze utilitatea căștii cu membrană respiratoare în cercetarea subacvatică. El...

— O clipă, Bill, l-a întrerupt Dolora. Ce-i cu membrana asta?

— Ai să afli imediat, a liniștit-o Seaman. Așadar, Evans și-a început imersiunea la ora unsprezece dimineață. În afara echipamentului obișnuit, luase un aparat de filmat și un harpon electric. Din momentul în care a dispărut sub apă, am conectat receptorul de ultrasunete, pentru a putea urmări și înregistra experimentul. Am aici o copie a înregistrării.

A apăsat pe clapa de pornire și, după cîteva secunde, am auzit o voce plăcută, baritonă:

„Mi s-a cerut să vorbesc tot timpul, pentru a oferi celor care trebuie să decidă un document convigător. Am să vorbesc — cu toate că mi se pare cam ridicol. În definitiv, am încercat casca lîngă țărîm și nu vîd de ce n-ar funcționa în larg. Compoziția apei este aceeași...”

Mă cufund încet, atent mai mult la respirația mea decît la ceea ce se petrece în jur. De altfel, nu se petrece nimic deosebit. O ușoară degradare a luminii, pești... Cît despre rechini... aș arunca harponul ăsta inutil, dacă n-ați ști că e trecut în inventarul domnului Weather.

Apropo: domnul Weather, să știți că apa e caldă. Costumul cu care mă îmbiai m-ar fi făcut doar să mă simt ca într-o armură prea strîmtă — și cu miros de cauciuc.

Respir la fel de ușor ca la suprafață. Aproape la fel de ușor. Am deprins tehnica: o inspirație lungă, permițând filtrarea unei cantități suficiente de oxigen din apă, și o expirație bruscă, pentru a sili bioxidul de carbon să treacă prin membrană. Mă gîndesc, furios și amuzat totodată, la muștiucul pe care trebuia să-l strîng între dinți ca să primesc amestecul suspect din rezervoare. Inventatorii acestei substanțe macromoleculare sînt niște binefăcători ai umanității... subacvatice.

Am oboseit. Am impresia că debitez un monolog interminabil dintr-o piesă proastă. Sper să vă plictisesc destul ca să fiu răzbunat.

Am ajuns pe fund. Lumina curge de sus, țesînd o broderie tremurătoare pe nisipul în care labele mele de cauciuc lasă urme stranii. Dacă distinsul meu confrate Greenwood ar trece pe aici, ar scrie îndată un articol despre iminenta descoperire a unui nou și senzațional reprezentant al faunei bentice...

Respir. În jur, aceeași monotonă viclenie a oceanului: animale care par plante, plante care par animale... Notez, colega Seaman: un *Equus Punctatus* cu două înotătoare dorsale! Am să-ți împrumut casca mea... cînd mă întorc. Vreau să mai fac cîteva salturi pe deasupra tuفیurilor de corali. Poate stîrnesc vreun rechin care stă la pîndă, ca să n-am impresia că harponul ăsta...

Stop!... Nu, nu e vorba de magnetofon. Îmi luașem prea mult elan și era să trec de un prag submarin, dincolo de care... Un abis! Un adevărat abis!... L-am văzut și pe batigramă, dar credeam că ne-am oprit la o distanță mai respectabilă.

Ciudată senzație! Parc-aș fi pe terasa lui Empire State Building, într-o zi cu ceață. Privirea mi se pierde în penumbra lăptoasă din abis. O penumbra lăptoasă... Sună nepotrivit, nu? Impropiu. Și totuși, vă asigur că nu e o simplă metaforă. Lumina se topește, se difuzează în straturile mai adînci ale apei. Un clarobscur veritabil, fără contribuția generațiilor de pipe flamande.

Mi s-a făcut deodată frig. Domnul Weather poate să jubileze. Dacă nu cumva e o iluzie... Nu, termometrul n-are iluzii. Un salt de cinci grade e un lucru foarte real. Probabil un curent rece...

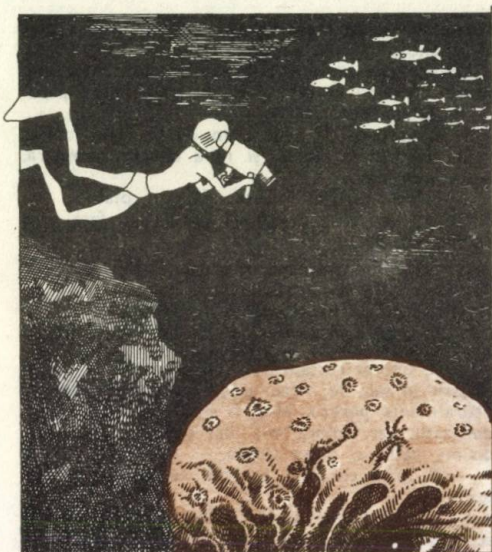
Asta ce mai e? Ceața lichidă se îndesește. Penumbra se transformă treptat în întuneric. Un întuneric urcînd parcă din abis. Halucinație?...

Mecurul a coborît cu încă cinci linii. Nu poate fi vorba de un curent... Și nici de o întunecare, cum credeam. O imensă masă neagră a străpuns foarte încet penumbra lăptoasă și se apropie de pragul pe care mă aflu. O vîd din ce în ce mai bine. Și e din ce în ce mai frig...

Poți să mă învidiezi, colega Seaman: filmez acum o emisferă gigantică, de culoare cafeniu închis, pulsînd slab în lumina ireală din adînc. O masă gelatinoasă amorfă, pe a cărei suprafață nedetădă se aprind și se sting luciri fosforescente...

Țin aparatul cu degetele amorțite de frig și filmez. Fără filmul acesta nu m-ar crede nimeni. O emisferă vie!... Pe lîngă ea, șarpele de mare e la fel de banal ca teoriile distinsului meu confrate Greenwood.

Mi-e din ce în ce mai greu să vorbesc. Frigul... și nu numai el. Parcă mi-au amorțit și gîndurile... Emisfera se apropie... Îngheț... Am scăpat aparatul... Harponul!... Explozie de lumină... M-a atins!

Banda a continuat să se deruleze, în gol. Seaman a oprit casetofonul:

— Scafandrierii noștri au coborît imediat, au ajuns la pragul submarin și au dat peste aparatul de filmat. Profesorul dispăruse.

— Și n-au găsit nici o urmă? a întrebat Dolora, vădit tulburată.

— Am înregistrat și relatarea unuia dintre scafandrieri, Frank Turnbridge. Vreți s-o ascultați?

— Nu ne mai fierbe, Bill!

Un alt glas, răgușit, poate de emoție:

„Să mă bată Dumnezeu dacă-am văzut o groapă mai păcătoasă!... Bietul domn Evans vorbea despre nu știu ce «penumbra». O figură de stil, parcă așa se zice. Ați trecut vreodată pe lîngă o mlaștină din care ies aburi urit mirositori?... Așa era! Simțeam și mirosul, cu toate că aveam pe mine ditamai costumul, nu o prăpădită de cască...

Mi s-a părut și mie că apa e cam rece, dar pînă să mă uit la termometru... ori s-a încălzit la loc, ori fusese doar o inchipuire... La fel cu aburii din groapă. Cînd m-am uitat prima oară, erau mai întunecați, mai negri. După aceea... Să fi coborît dihania profesorului?

Cam asta ar fi. Și să nu uit: povestea cu emisfera cafenie am mai auzit-o acum cinci ani, într-o circumămă din Sidney. Un flăcău cam afumat se jura că a văzut cu ochii lui un rechin intrînd în animalul ăsta, ca un cuțit fierbinte într-un calup de unt. Spunea că de atunci s-a lăsat de meserie... Dacă mă-ntrebați ce cred, am să vă răspund că un scafandrier adevărat nu se teme de o bucată de gelatină, fie ea cit Madison Square Garden!”

— Al doilea scafandrier a confirmat relatarea lui Turnbridge, a spus Seaman, scoțînd caseta din aparat și punînd-o pe masă. Ceea ce nu ne-a ajutat să descifrăm misterul.

— Și filmul? l-am întrebat.

— Din păcate, pelicula era voalată.

— Poate că la contactul cu solul submarin... Seaman nu m-a lăsat să continui:

— Aparatul era în bună stare. Iar dezvoltarea a fost efectuată într-un laborator specializat.

— Atunci o sursă radioactivă?

— Contoarele Geiger-Müller au rămas mute în zona observației.

Dolora, care urmărise cu atenție schimbul de replici, a profitat de pauză:

— Ce-i cu flăcăul din Sidney?

Profesorul a ris scurt:

— Cuțitul fierbinte în calupul de unt?... Un reportaj de senzație într-un supliment duminical. Autorul credea că a găsit explicația dispariției căutătorilor de perle de pe „Yamata Maru” și „Felton”. Parcă oceanul n-ar fi plin de rechini, murene, calmari...

Am părăsit fotoliul și am făcut cițiva pași prin încăperea. Amorțisem stînd încordat, în aceeași poziție. M-am oprit în fața profesorului:

— Și dacă a fost o halucinație?

— Mi-am pus și eu întrebarea. Dar fișa medicală a lui Evans nu oferă nici un temel pentru această supoziție. Și mai e ceva...

Profesorul s-a oprit, parcă ezitînd.

— Fără suspensii, Bill! a protestat Dolora.

— Mai e o întîmplare din 1878, consemnată în jurnalul de bord al navei „Stratowine”. Cunoscutul text pe dinafară:

„La 8°50 latitudine nordică și 84°5' longitudine estică, ne-am întîlnit cu goeleta „Pearl”, aflată într-o zonă de acalmie. La o jumătate de milă în dreapta goetei s-a ridicat deodată o imensă masă cafenie. Privită prin binoclu, ea apărea cu totul deosebită de toate vietățile marine cunoscute. Un om înarmat cu o pușcă (mai tîrziu am aflat că era căpitanul goetei) a tras cîteva gloanțe în această masă, care a început să se agite. Suprafața ei era atît de mare, încît a răsturnat goeleta. Îndreptîndu-ne în grabă spre locul catastrofei, n-am putut salva decît cinci oameni, cu toate că oceanul era liniștit”.

Seaman și-a tras rîsufierea și ne-a privit, interogativ. Am ridicat mînușă:

— Pare să fie aceeași specie, care ar putea include și krakenul din vechile texte.

— Sînt convinsă că Bill știe la ce te referi, a intervenit Dolora. Dar mai sînt și eu pe aici.

— În secolul XVI, Olaus Magnus nota apariția unui animal marin lung de o milă și semănînd mai mult cu o insulă.

— Similiorum insulae quam bestiae, a citat profesorul, cu strania rostire anglo-saxonă a cuvîntelor latine. Iertați-mi accesul de erudiție!...

Am reluat:

— Legenda spune că episcopul de Nidros a dat peste un astfel de animal care dormea la suprafața apei. Luîndu-l drept o stîncă uriașă, a pus să se ridice un altar pe spinarea lui și a oficiat o slujbă religioasă. Cînd s-a întors pe țarm, krakenul s-a scufundat în adîncuri. Un alt prelat — Pontoppidan, episcop de Bergen — susținea că un regiment ar putea să manevreze în voie pe trupul unui asemenea Leviatan...

Epuizasem exemplele pe care le păstam în memorie de pe vremea cînd pregăteam o emisiune despre șarpele de mare. Am sorbit din paharul cu suc de portocale, așteptînd comentarii.

— Kra-ken, a silabisit Dolora. Ce sonoritate ciudată!

Seaman a hotărît să reîntre în arenă:

— Probabil un cefalopod ale cărui dimensiuni au fost hipertrofiate de observatori și de croniciari. Dacă nu se va dovedi că legenda se datorează apariției sporadice a „emisferelor vii”.

— Și dacă nu se va dovedi?... O moarte inutilă.

— Ce spui, Doll? s-a încruntat profesorul.

— Un film voalat... anomalii fizice neconfirmate...

— Voalarea ar fi putut fi pricinuită și de o emisie radioactivă organică, a sugerat Seaman. Așa s-ar explica lucirile fosforescente de pe suprafața masei gelatinose.

— Și scăderea bruscă a temperaturii?

Am îndrăznit să-mi dau cu părerea:

— Poate că „emisfera vie” e capabilă să absoarbă radiațiile infraroșii.

— Speculații, dragii mei, speculații! a ripostat amfitrioana noastră, scuturîndu-și părul tăiat scurt. Nu e prea puțin, în schimbul unei vieți?

Profesorul s-a lansat într-o apologie a ipotezei ca etapă obligatorie în drumul spre adevăr. Și-apoi, spunea el, ce poate fi mai exaltant pentru un biolog decît descoperirea unei noi specii?... Eu tăceam, privind caseta uitată pe colțul mesei. Încercam să mi-l imaginez pe Evans, pornind de la vocea care îmi suna încă în urechi. Mă întrebam din ce aluat trebuie să fii plămădit, pentru ca instinctul de conservare să cedeze în fața dorinței de a cunoaște. Tiranica dorință care ne-a smuls din peșteri și ne-a trimis să ne lăsăm urmele pașilor pe fundul oceanului și în pulberea selenară.

JANE SPEED

AL TREILEA... PIERDE!

D

iscreția și băutura bună, iată prin ce era vestită vinăria „Un ceas de liniște”. Un covor gros și alte materiale întinse pe pereți absorbeau zgomotele și cuvintele, iar boxele pline de flori erau locul ideal pentru întîlnirile intime. Într-o astfel de rezervă, așezată tocmai în fundul vinăriei, se găsea acum Kathryn Malon care îl aștepta pe Gerald McClain. Hotărîseră să se întîlnească aici tocmai pentru că era un loc liniștit și plăcut.

Kathryn se uită la ceas. Trecuse de opt. De bună seamă că azi o să vină ceva mai tîrziu, azi era începutul perioadei aceleia mult așteptate cînd — ca în fiecare an — soția lui Gerald pleca din oraș, iar el, ca soț devotat ce se afla, trebuia să meargă cu ea. Ca totdeauna și de fiecare dată. Să cîneze undeva și să o ducă apoi la vreun hotel liniștit unde să-și petreacă o noapte liniștită, de

nimeni și de nimic tulburată, înainte de a pleca la Chicago, la mama ei. Așa făcea an de an: noaptea dinaintea plecării dormea la hotel, iar a doua zi dis-de-dimineață pornea la tradiționalul drum care sfârșea la mama ei.

În felul acesta începea pentru Kathryn și Gerald o lună de fericire, când se puteau întâlni nestin-gheriți, în fiecare zi.

O lună, o singură lună pe an, gândi Kathryn cu amărăciune, asta nu înseamnă mare lucru dacă te gîndești că erau împreună de șase ani. Iar această lună era tot ce aveau și tot ce va avea și în viitor. Asta în cazul în care nu se va hotărî să facă ceva care...

Revenindu-și din gânduri ea îl zări pe Gerald prin lumina discretă a localului abia cînd acesta ajunsese lîngă ea. De data asta ea reuși să-și afișeze zîmbetul ei natural...

— Kity, draga mea, îmi pare așa de rău, începu el după ce se așeză pe scaunul din fața ei, dar n-am putut veni mai repede. A fost o nebulie cu camera aia de hotel pentru Mary. A trebuit să-i explic nu știu de cite ori recepționarului că Mary are nevoie de o cameră pe un coridor liniștit, ca să poată dormi netulburată de nimeni și de nimic. Ah, dar tu știi ce e cu ea de fiecare dată, continua el întinzînd repede mîna după paharul pe care chelnerul tocmai îl pusese pe masă. Sînt sătul pînă peste cap! Acum avem un motiv să ne bucurăm și să-l sărbătorim. Păcat că astă seară trebuie să ne ducem amîndoi pe la birou...

— N-are importanță, i-o întoarse Kathryn, dar în glasul ei suna ceva ciudat, ceva de care Gerald își dădu seama imediat.

— Știi, spuse el, sper că nu ne trebuie prea mult timp acolo, așa că poate ne-am putea întâlni din nou, să mergem undeva să dansăm... Ce zici? Am putea merge, de pildă, la...

— Gerald, îl întrerupse Kathryn, de ce nu divorțezi?

— Eu... știi... am discutat ieri seară cu ea despre treaba asta...

— Serios? Și, rogu-te frumos, cum a reacționat? Ce-a zis de așa o propunere?

— Păi... făcu Gerald dînd paharul peste cap și aprinzîndu-și o țigară. La început... mai întîi... s-a gîndit că e o glumă proastă. După ce și-a dat seama că vorbesc serios, a început să strige încît a făcut o criză de isterie... A fost groaznic... groaznic!

— Dar tu știai că așa va face... Doar nu te-ai așteptat să...

— Imaginează-ți, a început imediat să-și strîngă lucrurile și să-și facă geamantanul, povestea Gerald aproape cu scîrbă. Striga că ea nu pleacă la mama ei pînă nu-i promis că uit tot ce i-am spus. Pricepi, draga mea? Asta ar fi însemnat să nu mai avem nici luna asta pe care am așteptat-o cu atîta nerăbdare...

— Și, bine-nțeles, tu i-ai promis... zise Kathryn uitîndu-se la el cu nedumerire.

— Ah, Kity, trebuia să fi fost acolo! Tu nu știi cît de groaznic a fost! Pînă la urmă s-a jucat și cu blestematul ala de pistol... Îl știi... ala pe care l-am cumpărat anul trecut, cînd au fost pradați ci-țiva vecini. Îl poartă tot timpul cu ea... Zice că fără el nu se simte în siguranță nicăieri... Doamne dumnezeule, închipuie-ți că l-a apropiat de tim-plă! Imaginează-ți, Kity! Credeam că o să apese pe

trăgaci!

— Măcar de-ar fi făcut-o!

Cuvintele acestea, rostite foarte răspicat, se așezară între ei ca un nor întunecat. Urmă o pauză destul de lungă pînă cînd Gerald să-și re-vină și să zică:

— Nu, Kity, te rog... Cum poți rosti măcar asemenea cuvinte...?

— Dar eu cred ceea ce spun, Gerald! Asta ne-ar scăpa de o mulțime de griji și neplăceri și ar rezolva întreaga problemă...

— Te rog, Kity, ce dumnezeu tot vorbești?

— Tu știi prea bine ce spun, zise Kathryn cu glas neîndurător. Pistolul acela... este singurul mod în care putem scăpa de ea. De asta cred că ne-am convins amîndoi demult. Trebuie s-o fa-cem! Și chiar în seara asta!

— Nu, Kity, nu! spuse Gerald. Tu știi că nu simt nimic pentru Mary... Dar eu... eu niciodată n-aș face...

— Asta o știi prea bine, i-o întoarse Kathryn, ea însăși surprinsă de sîngele rece și de hotărîrea pe care o luase. N-o s-o faci tu, am s-o fac eu sin-gură!

— Dar cum ai s-o faci...? Poliția va crede că eu...

— Nu, nu va crede nimic. Nu te teme, m-am gîndit mult la treaba asta... Tu o să ai alibi... Amîndoi o să avem alibi... Uite cum facem... Ne întoarcem amîndoi la birou, Ben o să ne ducă cu liftul la etaj, așa cum face de fiecare dată cînd lu-crăm după masă. Eu am să ies pe scara de incen-diu, am să pun eu ceva ca ușa să nu se încuie în urma mea... Dau fuga la hotel, nu-i prea departe de la serviciu. Cînd termin acolo, mă întorc pe același drum... După aceea coborîm din nou cu lif-tul, iar Ben va jura că în tot acest timp noi am lu-crat, amîndoi, la birou.

Gerald o privi îngrozit.

— Înseamnă că tu te gîndești demult la treaba asta, zise cu glas aproape stins.

— Da, am avut destul timp de gîndire. Șase ani... Amîntește-ți numai de cite ori și cît de mult a trebuit să te aștept... Singură...

— Dar cum... cum vrei să...

— Ai spus că poartă tot timpul pistolul asupra ei. Asta înseamnă că și acum trebuie să-l aibă, nu? Gerald dădu din cap aprobator.

— Am să folosesc pistolul ei. Trebuie să-l aibă în poșetă, nu?

Gerald se uita la iubita lui cu o privire și mai îngrozită.

— Kity, tu nu-ți dai seama că-i nebulie curată tot ce vrei să faci? Există atîtea lucruri care ar pu-tea face ca planul să nu-ți reușească?!

— Trebuie riscat! Nu am nevoie decît să știu, să fiu sigură că ești de partea mea... Te rog, Ge-rald...

Era pentru prima dată cînd glasul ei începu să tremure. Gerald aprobă dînd din cap.

— Da, Kity, e-n ordine, șopti el. E-n ordine...

E

i, peste vreo două ore ne vedem din nou, Ben, zise Gerald cînd ieși din lift împreună cu Kathryn, după ce Ben îi duse pînă sus.

— Desigur, desigur, domnule McClain. Dar nu

lucrați prea mult? întrebă Ben înainte de a închide ușa liftului și a coborî.

Gerald și Kathryn meraseră tăcuți pe coridor pînă la biroul lui Gerald. Acesta deschise ușa. Kathryn intră, luă de pe birou o cutie, după care ieși din nou pe coridor grăbindu-se către scara de incendiu. De la fereastră Gerald o urmărea cum încerca să fixeze ușa.

— Cred că merge, spuse ea cînd reveni.

Gerald o îmbrățișă.

— Oh, Kity, iubirea mea, te implor... Nu te duce nicăieri. Avem în față o lună minunată...

Kity ezită cîteva clipe, apoi dădu din cap.

— Gerald, eu vreau mai mult decît o lună pe an! Asta este singura mea șansă! Și trebuie să mă folosesc de ea!

— Bine... atunci... am să te aștept...

S jumătate de oră mai tîrziu, Kathryn se afla în fața ușii camerei 528 de la hotelul „Parkview” cu un braț de ziare și o cutie de praline. Își eliberă una din mîini și bătui la ușă. Nu răspunse nimeni. Mai bătui o dată. Trecură cîteva secunde în care Kathryn începu să-și cam piardă calmul.

Bătui din nou, a treia oară, de data asta mai puternic. O bătui gîndul să se arunce în ușă, dar se răzgîndi. „Pentru Dumnezeu, acum nu trebuie să fiu nervoasă, nu trebuie să-mi pierd calmul”, își zise în gînd. „Trebuie să aștept, sigur, Mary e dusă undeva, dar trebuie să se întoarcă repede. Oriunde ar fi, nu poate fi prea departe. Poate jos, s-o fi dus să bea un ceai...”

Kathryn străbătui coridorul pînă găsi un intrînd. Se așeză pe un fotoliu.

Trecură douăzeci de minute interminabile. Mary nici gînd să se arate. Kathryn tocmai se gîn-

dea să renunțe cînd auzi deodată ușa liftului. Apăru Mary. Kathryn se trase puțin înapoi pentru a nu fi văzută.

Așteptă vreo trei sau patru minute, apoi se apropie din nou de ușa camerei 528 și bătui. După cîteva clipe ușa de deschise și se auzi glasul doamnei McClain.

— Ce este?

— Ah, doamnă McClain... E vorba de o mică atenție, zise Kathryn intrînd în holisori și închizînd ușa în urma ei. Mă cunoașteți desigur, sînt Kathryn Malon. Colegii de la birou m-au desemnat să vă aduc niște ziare și aceste bomboane... Să aveți pentru drum... Vă rog să primiți această mică atenție, doamnă McClain, zise Kathryn uitîndu-se prin cameră. Văzu că poșeta lui Mary era pe noptieră.

— Foarte draguț din partea dv., spuse Mary. Într-adevăr foarte draguț...

- Kathryn se apropie de noptieră. În timp ce puse încet ziarele, deschise poșeta lui Mary și o aruncă, cu o mișcare aparent neîndemînică, la podea. Conținutul poșetei se împrăstie pe covor.

— Doamne, ce neîndemînică pot fi! lertați-mă... zise Kathryn și se repezi să strîngă lucrurile căzute din poșetă.

— O, dar nu vă faceți griji dintr-atîta, lăsați-le, domnișoară Malon, zise doamna McClain venind aproape de ea. Le string eu...

Kathryn găsisse ceea ce căuta. Avea de-acuma pistolul în mîna dreaptă. Se trezi pur și simplu cu ea întinsă spre doamna McClain. De spaimă, Mary încremeni. Deschise gura să strige, dar din gît nu-i ieși nici un sunet. De fapt, n-a mai avut nici timp...

Kathryn apăsă pe trăgaci. Se auzi o împușcătură. Mary făcu ochii mari de spaimă apoi se prăbuși pe podea.

O clipă Kathryn rămase nemișcată, apoi își reveni repede. Luă portofelul lui Mary și îl băgă, împreună cu pistolul, în poșeta ei. Se duse în grabă la fereastra aflată exact lângă scara de incendiu și o deschise larg, în așa fel încât să pară că cineva intrase pe aici în cameră pentru a o jefui. Se întoarse apoi pe lângă ființa nemișcată și ezită câteva clipe pînă să se aplece asupra ei pentru a-i scoate inelele de pe degetele ei subțiri. Se duse spre ușă și o deschise cu grijă. Coridorul era pustiu. Se strecură prin ușă apoi o închise în urma sa.

Ajunzînd pe scări auzi cum undeva pe coridor se deschise o ușă. Apoi alta, alta... Se auziră glasuri. Să fi auzit cineva împușcătura? Asta o obligă să coboare pe scări prefăcîndu-se total indiferentă, ca și cînd ar fi avut timp berechet la dispoziție. De cum ajunse însă în stradă, grăbi pasul.

În colțul cel mai apropiat al străzii i se păru că aude în depărtare o sirenă. Poliștii care aleargă spre hotel? Mai mult ca sigur că întîi îl vor anunța pe Gerald, cei de la hotel știu că el este la birou! Dar dacă poliția va ajunge la el înaintea ei? Cu fiecare pas i se părea că aude sirene din toate părțile. Căuta nebună un taxi... Nu, nu... Taximetristul ar putea... luți pasul...

Ajunse în sfîrșit la clădirea unde lucra. Urcă repede pe scara de incendiu străduindu-se să nu se lase cîrpină de panică. Dacă poliștii au ajuns de-acuma, ea spera ca Gerald să aibă prezența de spirit și să le spună că ea tocmai ieșise la toaletă.

Dar dacă cutia de la ușă a alunecat și ușă s-a deschis, atunci?! Cînd ajunse la etajul al șaselea aproape că nu mai respira. Ah, slavă domnului, ușă era deschisă. Dădu repede cu piciorul cutia la o parte, închise încet și, pe vîrfuri, tremurînd toată, străbătu coridorul. Deschise ușă de la antreul biroului lui Gerald.

Rămase o clipă nemișcată, ascultînd. Liniște! N-au ajuns. Se liniști extraordinar. Cu inima bătîndu-i încă tare și complet epuizată se așeză într-un fotoliu.

„Am reușit... am reușit... își spuse. Totul e-n ordine... De azi, pentru noi doi începe o viață nouă... Totul o să fie bine...”

Sări însă ca arsă. Își dezbrăcă fișul. Vru să se ducă mai întîi în biroul ei, apoi în cel al lui Gerald, dar auzi deodată ușa liftului...

Poliția?

Acum trebuia să se stăpînească și să-și adune toate forțele, să-și găsească echilibrul și singele rece pentru a trece împreună cu Gerald peste toate cele care îi așteptau.

Își aduse aminte de poșeta în care se aflau inelele, portofelul și pistolul doamnei McClain. Fugi repede în biroul ei și goli poșeta în sertarul cel mai de jos. Nu mai avu timp pentru a-l avertiza pe Gerald intrucît ușa antreului se deschise.

-Acesta este antreul biroului domnului McClain, spuse Ben tremurînd tot de emoție. Iar aici lucrează domnișoara Malon, secretara domnului McClain...

În încăperea intrară doi bărbați. Primul se aplecă puțin spre Kathryn.

— Locotenent-detectivul Johnson de la criminalistică. El este colegul meu, sergentul Leonard.

— Oh, bună seara, spuse Kathryn. Cum ați spus, criminalistică? Pentru numele lui Dumnezeu, dar s-a întîmplat ceva?

— Este vorba despre doamna McClain, spuse Ben. A fost asasinată, adăugă el.

Kathryn tremura toată ca și cînd ar fi fost șocată. Dar, cu toate astea, nu-i scăpă expresia sceptică de pe chipul lui Johnson.

— Domnișoară Malon, spuse locotenentul, dv. ați fost întreaga seară împreună cu domnul McClain?

— Ah da, bine-nțeles, răspuse Kathryn. Abia acum câteva minute am terminat treaba... Dar nu pot crede una ca asta... Sărmana doamnă McClain...

În timp ce rosti aceste cuvinte se gîndi că ar fi trebuit să-i spună lui Gerald că totul se desfășurase conform planului și — lucrul cel mai important — să-i fi dat ceva forțe noi. Știa că avea nevoie de ele pentru a putea depăși toate interogațiile.

Cei doi detectivi se duseră spre ușa biroului șefului.

— Mă gîndesc, spuse repede Kathryn, dacă n-ar fi mai bine dacă i-aș spune eu... Știți, se iubeau foarte mult...

— Este foarte drăguț din partea dv. că vă oferiți serviciile, zise Johnson zîmbind, dar sper să reușim și noi la fel de bine. De fapt, nici nu există o modalitate de a aduce la cunoștința cuiva o asemenea veste fără să-l doară...

Kathrynei nu-i rămăsese altceva de făcut decît să-i lase pe cei doi să intre.

Lîngă ea, emoționat, Ben mormăia:

— Să nu-ți vină să crezi! Cînd te gîndești că n-a trecut nici o jumătate de oră de cînd am vorbit cu ea...

Kathrynei parcă i se oprise inima în loc. Auzise bine? Se întoarse brusc spre Ben.

— Se afla în fața mea la fel de aproape ca dv. acum, zise Ben.

— Aici? În această clădire?

— Bine-nțeles, domnișoară Malon. Zicea că a uitat să-i dea ceva domnului McClain. Aici sus a stat numai câteva minute, după care a sunat să vin s-o cobor cu liftul. Doar... cred că ați văzut-o și dv. domnișoară Malon..., zise Ben. Doar erați aici...

— Ah da, desigur. Eu...

Ușa biroului lui Gerald se deschise și în ea apărură locotenentul Johnson.

— Domnișoară Malon, dv. ne-ați spus că ați fost toată seara aici, nu?

— Da, bine-nțeles că am fost... Domnul McClain o poate confirma...

Johnson dădu din cap.

— Imposibil domnișoară Malon, spuse el calm. Mă tem că n-are cum s-o mai faci. Domnul McClain a fost împușcat exact în inimă...

În românește de
NICOLAE NICOARĂ

GEORGES SIMENON

PISTA
OLANDEZULUI

Recepționarul făcu cu ochiul inspectorului și acesta îi răspunse la fel, vrînd astfel să-i spună că a înțeles. Inspectorul era tânăr, elegant, dezinvolt și-și împingea mereu pe ceafă pălăria de feru gri, ca în filmele americane. Era zece dimineața. Primăvara. Prin ușa batantă a Grand Hotel-ului se zărea bulevardul Capucines, umbra albastrie a copacilor și se simțea răcoarea pe care o

ge-ul, sau gemul de portocale, citindu-și ziarul din țările lor. De trei săptămîni, domnul Mops se trezea, în fiecare zi, în apartamentul 225, de la etajul doi. Apăsa pe butonul soneriei și un om de serviciu îi aducea tava cu micul dejun, trăgea perdelele, ca și cortina unui teatru, asupra bulevardului animat. Domnul Mops se îmbăia și-și freca cu o mînușă aspră corpul trandafiriu, grăsuliu și cu șolduri cam late. Un costum îl aștepta, gri deschis, călcat proaspăt, cu dunga pantalonilor impecabilă, o cămașă de mătase, o cravată nouă, pantofi fini ca niște mînuși. Tăcut, ascensorul îl cobora pînă la subsol, unde Victor, coaforul, se grăbea să-l servească, în timp ce domnul Mops se privea visător în oglindă. Ōbrajii, rași proaspăt, deveneau, sub acțiunea șervetelor calde și a masajului facial, de un roz violaceu. Părul, ușor încărungit, începuse să capete o strălucire mătăsoasă. Își trecu cu peria prin păr... Ascensorul... Garderobiera îi întinse pălăria gri perle...

În acest timp, inspectorul de poliție, căruia recepționarul atît de amabil îi făcuse cu ochiul, examina discret cîteva fotografii pe care le luase cu el, fie ce-o fi. Dar inspectorul constată că Corne-

Georges Simenon (n. Liège, 1903) este, incontestabil, cel mai prolific scriitor contemporan. Opera lui este imensă, aproape monstuoasă, colosală. Într-adevăr, în afară de cele 193 de romane, publicate cu numele lui, între 1931 și 1972, de cele 20 de volume, apărute din 1975 și pînă azi, sub titlul de „Dicteuri” și 4 cărți de memorii, 30 de reportaje și note de călătorii, Georges Simenon a mai scris aproape 200 de romane

sentimentale, polițiste, umoristice sau de aventuri, semnate cu diverse pseudonime, fără să mai pomenim aci de cele 900 articole de tot felul, pe care ca tânăr ziarist le-a scris la „Gazette de Liège” între 1919 și 1922, acele zeci de texte din periodice din Liège și Bruxelles sau nenumăratele prefețe, conferințe, eseuri.

Din această operă care, prin întinderea ei, reprezintă o întreagă lume, redăm pentru cititorii noștri nuvela de față.

provocase stropitoarea municipală și mirosul asfaltului încins.

Inspectorul, cu o țigară între degete, continua să se plimbe prin hol fără să-l piardă din ochi pe domnul Mops, care tocmai ieșise din ascensor. Domnul Mops, Cornelius Mops, era exact omul care trebuia, în acest cadru, să încarneze bucuria de a trăi.

Holul, puțin cam prea încărcat cu aurării, recepționarul care tria corespondența, domnișoara, din fața lui, care vindea bilete pentru Casino de Paris și Folies-Bergères, comisionarii, jetul de apă răcoros, barul unde barmanul își lustruia **shakers**-ele, toate astea erau pentru el, erau ale lui, ca și bulevardul, unde fiecare vitrină expunea lucruri elegante, terasa renumitei Café de la Paix, unde îl și așteptau florăresele...

Erau pentru el, Cornelius Mops, și pentru ceilalți domni prosperi, veniți din toate colțurile lumii, care-și luau cafeaua de dimineață, sau **porrid-**

lius Mops nu semăna cu nici unul din escroci internaționali trecuți în fișele poliției judiciare, cu nici un hoț care dă lovituri „a l'americaine”, emițători de cecuri false, „șoareci” de hotel sau din stațiuni balneare.

Și, totuși, Emile, recepționarul Grand Hotel-ului, nu era dintre oamenii care se înșală. Inspectorul, făcîndu-și rondul, îl întrebese, strîngîndu-i mîna:

— Nimic nou?

Emile îi răspunse, după ce aruncase o privire tabloului unde erau agățate cheile:

— Poate olandezul de la 225?

Curios client Cornelius Mops ăsta, care sosise într-o dimineață, cu trei săptămîni înainte, fără nici cea mai mică valiză. Purta un costum nou, pantofi noi, cămașă nouă, pălărie nouă. Părea el însuși nou și întrebese:

— 125 e liber?

Nu coborîse din nici un taxi, nici dintr-o mașină particulară. Comisese o primă greșeală adresîndu-se nu recepționarului, ci portarului, care îl trimisese, cum era și firesc, la recepție.

— 125?... Nu, domnule... E ocupat... Dar avem un apartament întocmai ca și acela la etajul doi... Ați mai ocupat 125?

— Tocmai de aceea, pentru că l-am mai ocupat altădată...

— Dacă vrei să-mi spunei numele...

A doua greșeală. Domnul Mops nu știa că-i de ajuns să se consulte fișele spre a se descoperi că nu trăsese niciodată la Grand Hotel, cel puțin sub numele de Mops. Evident, funcționarul nu făcu nici o observație.

— O să vi se arate apartamentul de la 225 și cînd 125 o să fie liber...

Ceva mai tîrziu, Emile propunea olandezului:

— Trimit să vă la bagajele de la Gara de Nord?

— Nu... Am venit... Am venit cu avionul...

— Să trimit să le ia de la Orly?

— Am să le aduc chiar eu...

Adevărul e, după cum îi spusese Emile inspectorului de la P.J., că domnul Mops n-avea bagaje. Dovada e că se întorsese după-amiază cu un sac impecabil, cumpărat chiar în ziua aceea de pe Champs-Élysées.

Apoi își cumpără cămași, își comandă un costum de schimb, pantofi. N-a întrebat niciodată dacă a primit poștă. N-a cumpărat bilete nici la Casino, nici la Folies, la nici un alt teatru și nu se înapoia niciodată seara însoțit de vreo femeie. În sfîrșit Bod, barmanul, îl informă pe Emile că olandezul habar n-avea ce diferență e între un **manhattan** și un **gin-fiz**. Și, coborînd pentru prima oară la coafor, a privit-o cu oarecare spaimă pe Olga, manichiurista, luîndu-i autoritar mîinile.

Domnul Mops se comporta pe bulevardul Capucines ca un înătorit începător care nu îndrăznește să părăsească văturelele de la țarm. Doar încetul

cu încetul și cu o mare prudență, el își lărgea cercul peregrinărilor. Mai întîi, descoperi, unul după altul, localurile multiple ale hotelului și i-au trebuit mai multe zile ca să cuteze să se așeze pe fotoliile salonului de lectură. Apoi barul, apoi localul de ceai-dansant.

Afară se comporta la fel și îl puteai vedea aventurîndu-se cu pași mici, pe marile bulevarde, oprindu-se în fața vitrinelor, ca pînă la urmă să se așeze pe terasă la Café de la Paix unde rămînea ceasuri întregi privind trecătorii. De asemenea, în fiecare zi intra într-o bancă de pe strada Auber și schimba, s-ar spune, cu regret, cițiva florini, nu prea mulți, taman atît cit să-i ajungă pentru micile cheltuieli zilnice.

Inspectorul se luase după el la bancă și-și notase apoi numărul bancnotelor: numerele astea nu figurau pe nici una din listele de bani furați. De ce atunci, înainte de a trăge la Grand Hotel și a cere unul din cele mai somptuoase apartamente, Cornelius Mops trăise trei zile într-un hotel de mîna a treia din fața Gării de Nord?

ncă o descoperire a recepționarului Emile, care te făcea să crezi că el își ținea pasagerii de capătul unui fir și că nu-i scăpa nimic din faptele și gesturile lor. În sala unde personalul superior mîncă, maestrul bucătar italian de la etajul al doilea întrebasese:

— Cine-i pasagerul de la 225?

— Un olandez, Cornelius Mops...

— Curios... Acum cîteva zile l-am întîlnit în altă parte. Vărul meu Pepito e girantul hotelului Hainaut, lîngă Gara de Nord... Mă duc să-l văd din cînd în cînd... Acolo l-am zărit pe domnul Mops, sînt sigur...

Inspectorul de poliție, încunoscîntat, îl întrebasese pe Emile, care era totdeauna un bun sfetnic:

— Ce spui de toate astea? Un casier care a șters-o cu banii întreprinderii?

Emile clătina negativ din cap. Un casier care a comis așa ceva și care trage la un mare hotel din Paris începe întotdeauna să petreacă. Dar Cornelius Mops nu petrecea, Cornelius Mops se plictisea ca un om pentru care zilele sînt prea lungi. Nici teatru, nici femei, nici cotețuri. Nu vizita muzee, nu lega relații cu nimeni. Și cînd i se părea că stă prea mult timp pe terasă la Café de la Paix, se aventura ceva mai departe pe marile bulevarde.

Adeseori, în loc să-și ia mesele la Grand Hotel, dejuna sau cîna la cite un expres din foburgul Montmartre, printre funcționari și dactilografe. După care, în liniștea unei braserii și pe hîrtie cu antetul acesteia, scria încet o scrisoare, cerea o marcă — o marcă pentru străinătate — și se ducea să arunce scrisoarea într-o cutie poștală. Pe măsură ce timpul trecea, iar zilele se succedau zilelor, Cornelius Mops manifesta din ce în ce mai mult nervozitate și parcă îngrijorare. Desigur, era din ce în ce mai bine îmbrăcat. Se deprinsese cu luxul hotelului și accepta, în fiecare dimineață, la coafor, șervetele calde, frecția și masajul facial. Dar de ce ochii i se încercăneau și exprimau adeseori o adevărată disperare?

Emile, care văzuse multe în viața lui, spunea inspectorului de poliție:

— Am cunoscut oameni dintr-ăștia, care așteptau săptămâni întregi un mandat telegrafic și care pină la urmă se sinucideau.

În cazul acesta, de ce nu întreba niciodată dacă a sosit vreo scrisoare pentru el și nu frecventa nici biroul post-restant? Aștepta pe cineva, bărbat sau femeie? Nu se informa de volajori. Sau, mai degrabă, murmurase de trei sau patru ori, la început, cu un zîmbet jenat:

— Tot nu-i liber 125?

A treia oară, doamna Caliano ieșea din ascensor și un val de parfum, străbătînd holul, ajunsese înaintea ei la recepție. Funcționarul în jachetă a tușit și, după ce doamna trecuse, i-a murmurat discret:

— Dumneaei e doamna care ocupă 125... O sud-americană. De obicei, rămîne la noi pînă la Grand Prix...

Ei bine, Cornelius Mops nu cunoștea nici măcar data acestei importante alergări de cai! Puteai crede chiar că nu cunoștea nici diferența dintr-un inspector de poliție și un pasager al Grand Hotel-ului. Nu l-a privit niciodată pe cel ce se învîrtea prin hol, cu un aer nepăsător, și care îl urmărea pas cu pas.

Inspectorul crezu că a descoperit în sfîrșit adevarul cînd, la un ceai dansant, Cornelius Mops, stîngaci și roșu la față, s-a așezat la masa învecinată cu aceea la care doamna Caliano își răspîndea parfumurile și ocheadele.

— Ce spui de asta, Emile?

Emile clătina din cap.

— Știu și eu, s-ar putea să fie asta, nu zic nu... Și totuși, nu mi se pare c-ar fi genul...

În orice caz nu genul doamnei Caliano, care prefera tinerii, blonzi și zvelți. Una din acele femei despre care se spune că au fost cîndva superbe. Ii mai rămăseseră ochii, negri, arzători, părul, pe care coaforul se îngrijea să rămînă negru, o voce melodiosă și miini grăsuțe. Restul păcătuiă acum prin exces, exces de toate: exces de carne flască, exces de parfumuri și culori violente, exces de impetuozitate și de dorințe de tot felul. Ceaiul-dansant, pentru ea, nu reprezenta oare vreo zece prăjituri însoțite de tot atîtea păhărele de porto? Totuși, Cornelius Mops pe ea voia s-o cunoască și uneori, pe cînd încerca să se apropie cit mai mult de ea, în privirea lui i se citea o dureroasă angoasă...

— Nu cred că-i asta, afirma Emile. La vîrsta lui, s-ar putea îndrăgosti de fata de la vestiar, de o plasatoare de la cinematograful de alături sau de una dintre alea care bat Café de la Paix. Nu de doamna Caliano...

Asta nu-l împiedica pe Cornelius Mops să slăbească și să i se adîncească cearcănele mari de sub ochi.

— Poate bijuteriile ei?

Căci doamna Caliano semăna, după-amiază, cu una din vitrinele de pe strada Paix.

— Nu știu...

Era evident că nici una din ipotezele astea nu-l satisfăceau pe Emile și că îngrijorarea lui Mops începuse să-l preocupe. Emile detesta să nu înțeleagă ceva.

A

Io! D-ta ești, d-le inspector?... Aici. Emile... Da, Emile, care dispunea în colțul lui, lîngă ușa batantă, de o întreagă colecție de telefoane, se strecurase într-una din cabine și, în timp ce vorbea, urmărea prin geam holul.

— Nu... Nu știu încă... Dar dacă n-aveți altceva mai bun de făcut, îmi permit să vă sfătuiesc... Da... Nu... Tocmai azi trebuie să-i țin locul colegului meu de noapte, căci nevastă-sa trebuie să nască...

Cînd inspectorul sosi, era nouă seara, iar holul era aproape pustiu. Din cînd în cînd, cite o pereche, el în frac, ea în rochie de seară, capă de hermină și pantofi aurii, îl străbăteau grăbiți ca să intre într-un taxi.

— Păcat că nu sînteți în smocking... N-o să puteți intra așa în sufragerie. dar am să-l rog pe Antonio...

Antonio îl pofti pe inspector să treacă în spațiul unei uși și îi arătă un fel de vizetă.

La o masă, în dreapta, cîna o pereche grozav de excitată. Doamna Caliano, mai ținătoare și mai plină de bijuterii ca oricînd, și domnul Mops, care părea beat.

— Au început de la ceai, îl informă Antonio. Au băut nu știu cite pahare de porto. Rideau ca niște copii, sau mai degrabă ca niște isterici. Apoi s-au dus la bar... Cred că știu de unde vin toate astea... Doamna aștepta pe un tînăr care n-a venit... Ciudă, nu-i așa?... Celălalt a profitat de ocazie și au început amîndoi să facă pe nebulii, înghițind la cocteiluri peste cocteiluri... După aceea, s-au dus să se schimbe în ținută de seară și acum cînează cu șampanie... Peste o oră, or să fie beți crișă...

În ochii albaștri ai olandezului, atît de tragici în zilele precedente, se vedeau acum sclipind luminile unei imense speranțe.

T

igară?

— Mulțumesc... Nu fumez niciodată în timpul serviciului... Atenție...

Ora unsprezece seara. În sufragerie nu mai rămăsese decît perechea, care continua să bea, în timp ce chelnerii și picolii abia așteptau să plece.

Sonerie. Era un semnal.

Și într-adevăr, puțin după aceea, Mops și doamna Caliano apărură în hol, cu fețele însuflețite, rîzînd nervos.

— Sînt beți turtă! declară Emile, arătînd-o pe sud-americană, care se agăța de brațul însoțitorului ei.

Ascensorul îi duse sus. Emile asculta urechea lui era fină și cunoștea toate zgomotele.

— Au rămas amîndoi la etajul întii.

— Nu-mi place asta...

— Nici mie.

— Femeia asta... în halul în care e...

— Am să vă conduc sus... E o cameră de serviciu lîngă 125... Ferăstruica dă în sala de baie, n-aveți decît să vă urcați pe un scaun...

Emile rămase în hol, dar telefoanele lui constituiau tot atîtea antene.

— Alo, 125? Da, domnule!... Chelnerul?... Șampanie?... O să vi-l trimit îndată, domnule... Porto la ceai. Cocteiluri la bar. Trei sticle de **extradry** în sufragerie. Și acum comandau o sticlă mare de șampanie!

Ora unsprezece și jumătate. Miezul nopții. Unu noaptea. Clienții începeau să se întoarcă la hotel, mai ales perechile. Inspectorul, în cămăruța lui, cocoțat pe un scaun, nu vedea nimic, deoarece în sala de baie era întuneric beznă. Auzea zgomotele glasurilor, risetelor... Apoi, parcă niște bocete...

Plinsete sau sughituri? Nu putea ști. Totul era întrerupt de reproșuri și pe urmă de strigăte.

El coborî de pe scaun și alergă să asculte la ușa camerei.

— Ești o brută... Ești un... Ce faci? Doamne, dumnezeule, cit sînt de nenorocită... Am să mor și d-ta... d-ta...

Ușa se deschise brusc și Mops apărui lovindu-se de inspector, care nu se aștepta la așa ceva. Ochii îi sînt măriți de groază. Cravata îi e desfăcută, fața lividă.

Prima lui mișcare fu să se repeadă, ca și cum ar fi vrut să fugă, dar inspectorul îi și prinsese mîna, pe care i-o răsuci mașinal.

— Iartă-mă, dar unde te duci?...

Prin ușa întredeschisă răzbăteau gemetele și imprecațiile femeii.

Domnul Mops nu încercă să se desprindă. Se prăbuși, iar din ochi îi țîșniră lacrimi.

— Ce i-ai făcut?

— Nimic... Vă jur...

Prin ușa deschisă se zărea doamna Çaliano, care părea pradă răului de mare.

— A văzut că sînt bolnavă, că sînt aproape gata să mor și în loc să mă îngrijească...

Sticla de șampanie era goală, paharele sparte. Doamna Çaliano vomase. Și, în timp ce ea vomă crezînd că-și dă sufletul, omul ăsta, omul ăsta care băuse cu ea și îi făcuse curte, profitase ca să se urce pe un scaun...

Scaunul mai era acolo, în fața garderobului.

— Nu știu ce căuta, spuse ea, dar căuta ceva și cum n-a găsit, am crezut că o să mă omoare, atît de cruntă îi devenise expresia.

ra cinci dimineăța, într-un birou de pe cheul Orfevres, pe cînd zorii zilei pătrundeau prin ferestre.

— Da... Văd că numele d-tale e într-adevăr Cornelius Mops și că locuiești în Leu-verden... Profesia?

— Subdirectorul fabricii de brînzeturi Van de Veld... Sînt de douăzeci de ani în întreprinderea asta, domnule, și niciodată domnii Van de Veld tatăl și fiul n-au avut de ce să se plîngă de mine... Mi-am construit o casă în cartierul nou... Băiatul meu e la colegiu, iar fata...

Inspectorul i-a dat să respire amoniac și acum domnul Mops are o față ca de hirtie muată.

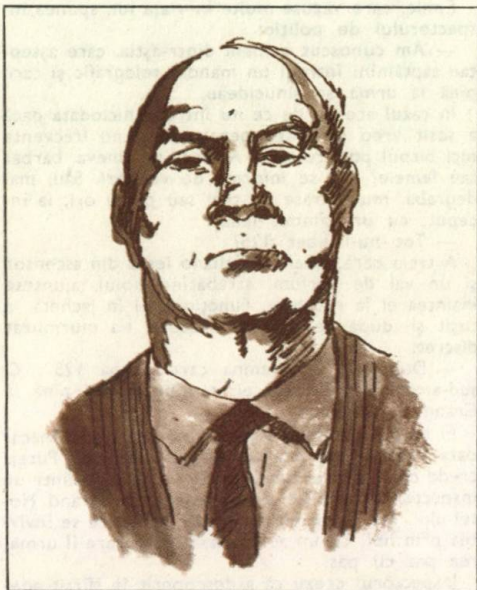
— Am pierdut totul, mă înțelegeți?... Viața mea s-a terminat... N-am să îndrăznesc niciodată...

— Țigară?

— Mulțumesc...

O aprinse mașinal.

— Și toate astea numai din vina lui Pijpe-

kamp... Ne întîlnim în fiecare săptămînă la Amsterdam, la adunarea sindicatului... Sindicatul brînzărilor... Pijpekamp, care-i din Sneek, m-a dus într-o cafenea unde am băut țuică bătrînă... Or eu, domnule, nu suport țuica... Toată viața n-am băut decît lapte, arareori cite un țap de bere... Acolo era un om care...

Țîriitul telefonului.

— Dv. sînteți, inspectoore? Totu-i în regulă... Doamna Çaliano doarme... Subreta ei afirmă că nu-i lipsește nimic... Nu... Nici o bijuterie... Cum?... Da... O să-mi povestiți asta pe urmă...

Mops continuă:

— Omul ăsta, domnule, era elegant, distins... A așteptat să rămîn singur ca să se așeze la masa mea... Apoi m-a întrebat dacă vreau să cîștig un milion în trei zile...

Mops e complet dezumflat.

— Acum că știu că totu-i pierdut, pot mărturisii totul... Omul ăla era un hoț... Nu s-a sfiit să mi-o spună... Un hoț internațional de bijuterii.

Inspectorul zîmbi și se duse să ia un lot de fotografii, făcute din față și profil.

— Uită-te și vezi dacă-l recunoști printre indivizii ăștia...

A cincea fotografie era tocmai cea căutată.

— El e!... E puțin schimbat, fără guler și cravată, dar îl recunosc... El mi-a spus...

— Ți-a spus că a furat bijuterii într-un hotel...

— Da, în Grand Hotel din Paris... Așadar e adevărat?

— A adăugat că în clipa cînd voia s-o șteargă s-a dat alarma și că a reușit să ascundă bijuteriile într-o cameră goală.

— De unde știți?

— N-a mai avut timp decît să fugă peste graniță. N-are bani, deși dispune de un milion în bijuterii, ascunse într-un anumit loc...

Ochii lui Mops se măriseră ca niște bile.
— N-a mai avut curajul să se întoarcă în Franța, deoarece i se cunosc semnalmentele și ar fi fost prins. Dacă accepți să te duci în locul lui, o să împartă prada cu d-ta.

— Mă întreb cum de...
— Cît ți-a cerut ca garanție a bunei d-tale credințe?

— Zece mii de franci... Dar...
— Apartamentul 125?
— Da... N-am îndrăznit să mă prezint la Grand Hotel așa cum eram îmbrăcat... Am tras la un hotel de lângă Gara de Nord și mi-am comandat un costum... Mi-am mai cumpărat și...

— Știu! Știu! Și ai așteptat ca 125 să fie liber...
— Toate astea m-au costat scump... Toate economiile mele...

— Îmi închipui! Și cînd ai văzut că doamna Caliano nu se hotărăște să plece...

Olandezul se înroși. Era desigur prima oară cînd încercase să seducă o femeie, în afară de soția lui.

— Dacă o să aștepte Mina! Vă jur, domnule inspector, că mai bine mi-aș lua viața...

— Ce ai găsit pe garderob?
— Praf... Și femeia aia care țipa... Iar eu... Știi, domnule inspector, visul vieții mele a fost să locuiesc la Amsterdam și cu banii ăia...

— Banii obținuți pe bijuteriile furate...
Mops plîngea...

— Sau, mai bine zis, pe bijuteriile care n-au fost niciodată furate, pentru simplul motiv că n-au existat niciodată... E a opta oară, domnule Mops, cînd escrocului ăstuia i-a reușit lovitura asta...

-0 clipă, doamnă... Să chem doar serviciul respectiv... Alo!... Spune-mi, te rog, ai auzit de un oarecare Cornelius Mops care... Cum?... O secundă... Locuți la Leuwerden, doamnă?... Da... Alo!... E în biroul meu...

Biroul șefului poliției judiciare. Ora nouă dimineața. O doamnă blondă, cu ochii albaștri, îmbrăcată corect, care se scuza mereu și ale cărei mâini nervoase pipăiau o poșetă din piele de porc.

— Spuneți că soțul dv., care-i subdirectorul unei fabrici de brînzeturi și care trebuia să întreprindă o călătorie de afaceri de câteva zile...

Ea smiorcăie, își tamponează ochii cu batista.

— Poate că n-am făcut bine adresîndu-mă poliției, dar e prima oară, în optsprezece ani de căsătorie cînd...

— Intră.

Inspectorul, bine dispus, cu toată noaptea de insomnie și cu barba ce-i crescuse între timp, schimbă ochi de la șeful lui.

— Adu-l înăuntru...

Și deodată izbucni un glas extatic, cu un ușor accent de reproș:

— Cornelius!

Dar ea nu se repezi să-l îmbrățișeze. Uluită, privește smochingul, plastronul alb, pantofii de lac.

— Cornelius!

Observase acum fața slăbită, ochii încercănăți.

Primul „Cornelius” exprimase bucuria, al doilea

stupefacția, al treilea trăda mila și ea izbucni în plîns.

Șeful și inspectorul rămăseră o clipă în fața ferestrei deschise, în timp ce soții se explicau între ei.

— E liber, domnule director?

— Desigur, doamnă...

Și atunci izbucni un al patrulea „Cornelius”!, care lăsa să se ghicească ușor bucuria că el, Cornelius, soțul ei, i-a revenit.

— Mulțumesc, domnule director... Vino, Cornelius!

— Emile?... Da, eu sînt... Cum, soția colegului d-tale n-a născut încă?... Mops? Da, a plecat... A venit nevastă-sa să-l ia... Cum?... Dar nu... Aș, da' de unde... Dacă-ți spun că nu!... Pur și simplu un nătăfleaș!

**Prezentare și traducere de
PAUL B. MARIAN**

ROALD DAHL

CĂLĂTORIA

Doamna Foster fusese bîntuită toată viața de teama aproape patologică de a nu scăpa trenul, avionul, vaporul, sau chiar ridicarea cortinei la teatru. În rest, nu era o femeie deosebit de nervoasă, dar numai gîndul unei posibile întîrzieri în asemenea ocazii o punea într-o astfel de stare încît era cuprinsă de un tic nervos, nu mare lucru, doar o ușoară zvcnire a pleoapei, aidoma unei ochiade discrete. Un singur necaz: ticul nu consimțea să dispară decît la o oră după ce ea ajungea liniștită la tren, la avion, sau la oricare alt mijloc de transport.

Este extraordinar cum teama de a nu pierde trenul se transformă la unele persoane în obsesie. Cu patruzeci de minute înainte de ora plecării la gară, dna Foster ieșea din lift total pregătită: pălărie, mantou și mănuși, absolut incapabilă să stea jos, agitată, trecînd neconștient dintr-o încăpere într-alta pînă în clipa în care soțul, care trebuia să știe la ce să se aștepte relativ la nerăbdarea ei, ieșea în fine din camerele lui, propunîndu-i cu voce seacă și rece: „Poate ar fi mai bine să plecăm acum, nu-i așa?”

Probabil că dl Foster avea dreptul să fie iritat, dar oare era scuzabil că-i marea fără rost suferințele? Observați cu atenție: relele-i intenții nu erau deloc dovedite; totuși, de fiecare dată cînd trebuiau să iasă împreună, el calcula ora plecării cu o astfel de exatitate — desigur, ținînd seama de un minut sau două de întîrziere — iar atitudinea lui era atît de batjocoritoare, încît era dificil să nu crezi că se complăcea să-și tortureze nefericita nevastă. Oricum, avea o certitudine: ea nu va îndrăzni niciodată să-i ceară să se grăbească. O dresase prea bine. Trebuia să știe, de asemeni, că

dacă prelungea așteptarea peste momentul când încă era sigur că va ajunge la timp, o va aduce la limitele isteriei. În decursul ultimilor ani, în două sau trei împrejurări precise, s-ar fi zis că **voise** să scape trenul doar pentru a o chinui.

Presupunându-l vinovat — însă asta nu era sigur — purtarea-i era cu atât mai nemotivată cu cât, lăsînd de-o parte neglijența dar incorigibilă purtare a dnei Foster, ea era și fusese întotdeauna o soție iubitoare și devotată. Îl secoldea de treizeci de ani cu cînte și conștiinciozitate. Nici o îndoială în această privință. O știa ea însăși, deși era foarte modestă; și după ce ani de zile refuzase să creadă că dl Foster dorea să o tortureze, se surprinsese recent, de multe ori, pe calea îndoielii.

Domnul Eugen Foster, în vîrstă de aproape șaptezeci de ani, locuia cu soția pe strada 62, într-un imobil particular; aveau patru servitori. Era o locuință tristă; primeau puține vizite. Totuși în dimineața aceea de ianuarie casa era plină de viață și agitație în toate părțile. O cameristă repartiza teancuri de huse în fiecare încăpere, iar alta acoperea mobilele cu ele. Șeful personalului cobora valizele și le punea în vestibul. Bucătăreasa țîșnea din cînd în cînd din bucătărie pentru a-i spune ceva șefului personalului, iar dna Foster însăși, îmbrăcată într-un mantou cam demodat, cu o pălărie neagră cocoșată pe cap, alerga dintr-o cameră în alta, pretinzînd că supraveghează operațiunile. În realitate, o obseda un singur gînd: avea să scape avionul dacă soțul ei nu ieșea imediat din birou.

— Cit e ceasul, Walker? îl întrebă ea pe șeful personalului.

— Nouă și zece, doamnă.

— Și mașina a sosit?

— Da, doamnă, așteaptă. Tocmai mă duceam să încarc bagajele.

— E nevoie de o oră pentru a merge la Idlewild. Avionul pleacă la orele unsprezece. Trebuie să ajungem cu o jumătate de oră mai devreme, pentru formalități. Voi întîrzi. Sînt sigură că voi întîrzi.

— Cred că aveți destul timp, doamnă, spuse cu blîndețe șeful personalului. L-am anunțat pe domnul că trebuie să pleceți la ora nouă și un sfert. Mai aveți cinci minute.

— Da, Walker, știu, știu. Dar încarcă rapid valizele. Vrei?

Cutreiera vestibulul în lung și în lat, de cîte ori se apropia de șeful personalului, îl întreba cit e ceasul. Își repeta neîncetat că acesta era unicul avion pe care nu trebuia să-l scape. Se străduise luni de zile să-și convingă soțul să-i dea voie să plece. Dacă scăpa avionul acesta, ar fi în stare să o oblige să-și anuleze călătoria. Și, din nenorocire, el voia cu orice preț să o însoțească pe dna Foster la aeroport și să asiste la plecare.

— Doamne! făcu ea cu voce tare, am să-l scap, sînt sigură că am să-l scap.

Mușchiul ochiului stîng i se zbătea nebunește, iar ochii erau aproape în lacrimi.

— Cit e ceasul, Walker?

— Nouă și optsprezece, doamnă.

— Acum într-adevăr am întîrziat! strigă ea. O! De-ar veni!

Călătoria aceasta era importantă pentru dna Foster. Pleca singură la Paris, unde trebuia să-și reîntîlnească fiica, unica fată, care se măritase cu un francez. Dna Foster se interesa mai puțin de ginere, însă își iubea fiica; în plus, o stăpînea o vie dorință să-i vadă cu propriii ei ochi pe cei trei nepoți. Îi cunoștea doar din fotografiile pe care le primise și cu care își umplea casa. Copiii erau magnifici. Era înnebunită după ei și, de cîte ori primea o fotografie nouă, ședea îndelung s-o contemple cu dragoste; cerceta micile chipuri ca să descopere puțin în ele asemănarea aceea ce tulbură atât de profund sufletele. Acum era absolut sigură că nu i-ar plăcea să-și sfîrșască zilele de parte de ei, să nu-i primească în vizită, să nu-i plimbe, să nu-i vadă crescînd. Firește, știa că era rău, și într-un anume fel, necîștit să gîndească astfel atîta vreme cit soțul ei mai trăia; dar mai știa și că soțul ei n-avea să schimbe niciodată New York-ul pe Paris, deși în mod practic se retrăsese din numeroasele-i afaceri. Faptul că îi aprobase călătoria cu avionul și o absență de șase săptămîni era deja ceva minunat. Însă ea ar fi dorit să trăiască întotdeauna acolo, să se afle întotdeauna lîngă ei.

— Walker, cit e ceasul?

— Nouă și douăzeci, doamnă.

În momentul acela, se deschise o ușă și se ivi dl Foster. Ședea nemîșcat, privindu-și soția; îl privea și ea... pe bătrînul scund dar încă verde, cu figura cărnoasă și cu barba.

— Ei bine, zise el, dacă vrei să prinzi avionul, presupun că va trebui să plecam imediat.

— Da, prietene... **Da!** Totul e gata, mașina așteaptă.

Cu capul înclinat într-o parte, n-o scăpa din priviri. Avea un mod deosebit de a-și îndrepta capul și de a-l agita cu mișcări mici și sacadate. Din cauza aceasta, și din cauză că își ținea minile împreunate pe piept, foarte sus, semăna puțin cu o veveriță din Parcul Central, o veveriță bătrînă, vîioaie și vicleană.

— Iată-l pe Walker cu paltonul tău, prietene. Îmbracă-l.

— Mă întorc într-o clipă. Mă duc să mă spal pe mîini.

Îl așteptă alături de solidul șef al personalului, care ținea paltonul și pălăria.

— Am să-l scap, Walker?

— Nu, doamnă, cred că veți ajunge.

Atunci reapăru dl Foster, și șeful personalului îl ajută să îmbrace paltonul. Dna Foster se repezi afară și urcă în **Cadillacul** închiriat. Soțul ei o urmă, însă cobori lent treptele peronului, oprindu-se la jumătatea drumului ca să observe și să soarbă aerul rece al dimineții.

— Vremea e cam neguroasă, zise el, așezîndu-se în mașină alături de soție. Iar la aeroport este întotdeauna mai rău. Nu m-aș mira ca plecarea să fie de-acum anulată.

— Nu spune asta, prietene... Te rog!

Tăcură. Traversară riul și ajunseră la Long Island.

— Am reglat totul cu servitorii, zise dl Foster. Pleacă toți astă seară. Le-am dat jumătate din sa-

lariul pe șase săptămâni și i-am spus lui Walker că îi voi trimite o telegramă când vom avea nevoie de el.

— Da, zise ea. Mi-a spus.

— Diseară am să mă instalez la club. Va fi o schimbare agreabilă pentru mine.

— Da, prietene. Îți voi scrie.

— Voi reveni din când în când acasă, să văd dacă totul este în ordine și să iau scrisorile.

— Dar nu crezi că Walker ar trebui să rămână pentru a păzi casa? întrebă ea cu timiditate.

— E absurd și absolut fără rost. De altfel, asta m-ar obliga să-i plătesc integral salariul.

— A, da! Bineînțeles.

— În plus, nu se știe niciodată ce le poate trece oamenilor prin minte când îi lași singuri într-o casă, remarcă solemn dl Foster. După care scoase un trabuc, îi reteză capul cu un instrument de argint și îl aprinse cu o brichetă de aur.

Ea își frământa mâinile sub pled, stînd nemișcată în mașină.

— Îmi vei scrie? îl întrebă.

— Am să văd, răspuse el. Dar mă îndoiesc. Știi că nu-mi prea place să scriu scrisori, dacă nu voi avea să-ți comunic o informație anume.

— Da, prietene, știu. Să nu mai vorbim de asta.

Înaintară pe bulevardul Queens și când se apropiară de fosta mlaștină negura deveni mai groasă; mașina trebui să încetinească.

— O! Doamne! strigă dna Foster. Acum sînt sigură că am să-l scap. Cit e ceasul?

— Încetează cu văcăreliile! Oricum, în prezent asta n-are nici o importanță. Pe o asemenea vreme nu zboară niciodată. Nu știu de ce te-ai ostenit să mergi la aeroport.

Dna Foster crezu, fără a fi sigură, că percepe o nuanță nouă în vocea soțului; întoarse capul pentru a-l privi. Era dificil să constate vreo schimbare, din pricina bărbii mari. Ceea ce contează, e gura. Dori, cum mai dorise atît de des, să distingă cuta gurilor. Ochii îi dovedeau ceva doar cînd era furios.

El continuă:

— Firește, dacă printr-o întîmplare oarecare aparatul decolează... sînt de părerea ta... Acum ești sigură că îl vei scăpa. De ce nu te resemnezi?

Ea se întoarse și scrută prin geam ceața care părea să se îngroașe pe măsură ce avansau. Acum, abia distingea partea de jos a șoselei, iar marginea i se părea ceva mai îndepărtată. Se răsuci să-l privească și, de astă dată, zări cu o anume spaimă că ochii lui erau fixați pe mușchiul pe care îl simțea cum zvicnește.

— Nu-i așa? zise el.

— Nu-i așa, ce?

— Dacă pleacă avionul, cu siguranță că îl vei scăpa. Nu putem circula repede prin scîrboșenia asta.

După aceea, nu mai rosti un cuvînt. Șoferul lumina marginea drumului cu un far galben, ca să nu nimerească direct pe cîmp. Din cînd în cînd se încrucișau cu alte licăriri albe și galbene ce izbucneau din ceață, iar una, deosebit de puternică, îi urmărea de aproape, necontentit.

Șoferul frînă brusc.

— Asta e! strigă dl Foster. Ne-am împotmolit. Eram convins.

— Nu, domnule, făcu șoferul întorcîndu-se. Am ajuns. E aeroportul.

Dna Foster sări afară fără să spună nimic și se repezi către aerogară. Înăuntru era lume multă: majoritatea pasagerilor se înghesuiau mîhnîți în fața ghișeelor. Își croi un drum pentru a-i vorbi funcționarului.

— Da. Plecarea dumneavoastră s-a amînat. Însă vă rog să nu plecați. Credem că vremea se va însenina dintr-un moment în altul.

Reveni lîngă soțul ei, pentru a-l înștiința.

— Dar nu mă aștepta, prietene. N-are nici un rost.

— Dacă șoferul poate să mă ducă înapoi, nu voi aștepta, răspuse el. Vei izbuti să mă duci, șofer?

— Cred că da.

— Ai coborît bagajele?

— Da, domnule.

— La revedere, prietene, zise dna Foster. Se aplecă în interiorul mașinii și-și sărută soțul, pe lîna aspră și cenușie a obrazului.

— La revedere, răspuse el. Călătorie plăcută.

Cadillacul se depărta și dna Foster rămase singură.

Restul zilei fu un coșmar pentru dna Foster. Șezu ore întregi cit mai aproape cu putință de biroul companiei aeriene, pe o bancă, și cam la fiecare jumătate de ceas se ridica să-l întreb pe funcționar dacă situația se schimbase. Primea mereu același răspuns: trebuia să aștepte, fiindcă ceața putea să se ridice de la un moment la altul. Trecuse de orele șase cînd megafoanele anunțară în fine că plecarea era amînată pînă în dimineața următoare, la orele unsprezece.

În fața acestei știri, dna Foster nu prea știu ce să facă. Rămase pe bancă vreo jumătate de ceas, greoaie și nehotărîtă, întrebîndu-se unde ar putea să petreacă noaptea. În plus, ținea mult să nu părăsească aeroportul. Nu avea chef să-și vadă soțul. Era îngrozită de ideea că poate el se va aranja să o împiedice să plece. I-ar fi plăcut să rămînă acolo, să stea toată noaptea pe banca aceea. Dar de-acum era epuizată și nu-i trebuia mult timp pentru a înțelege că o asemenea purtare ar fi ridicolă din partea unei doamne de vîrsta ei. În cele din urmă, îi telefonă soțului.

Se pregătea să meargă la club și răspuse el însuși la telefon. Ea îi explică situația și se interesă dacă servitorii se mai aflau acolo.

— Au plecat toți, zise el.

— În cazul acesta, prietene, îmi voi găsi undeva o cameră pentru o noapte. Și să nu te îngrijoreze nimic.

— Ar fi stupid. Ai aici o casă mare, la dispoziția ta. Folosește-o.

— Dar e goală, prietene!

— Atunci voi veni să stau cu tine la noapte.

— Și-n casă nu-i nimic de mîncare; nu există nimic!

— Atunci cînează înainte de a veni. Haide, nu fi atît de neghioabă. Cînd e vorba de tine, un țințar devine armăsar!

— Da. Scuză-mă. Voi lua un sandviș aici și voi reveni imediat.

Afară, ceața se ridicașe puțin. Drumul cu taxiul fu totuși lung și lent și ajunsese destul de tîrziu pe strada 62.

Soțul o aștepta și deschise ușa biroului.

— Ei bine, zise el fără a traversa vestibulul ca să o întâmpine, cum a fost la Paris?

— Plecăm dimineață, la orele unsprezece, răspune ea.

— Vrei să zici, dacă se ridică ceața.

— E pe cale să se ridice. Începe să bată vântul.

— Pari obosită. Ai avut o zi peste măsură de istovitoare.

— N-a fost prea plăcută. Cred că am să mă culc numaidecât.

— Am comandat o mașină pentru mâine. La orele nouă.

— O! Mulțumesc, prietene. Și sper în mod sincer că a doua oară nu te vei osteni să faci tot drumul ca să asști la plecarea mea.

— Nu, răspuse el. Nu cred. Dar acesta nu-i un motiv ca în drum să nu mă lași la club.

Ridică privirea spre el și în aceeași clipă i se părură foarte departe de ea, de cealaltă parte a unei frontiere. I se părea deodată atât de mic și de distanțat încât nu știa ce făcea el, ce gîndea, sau chiar cine era.

— Clubul se află în cealaltă parte a orașului. Nu e pe drumul spre aeroport.

— Dar vei avea tot timpul, draga mea. Nu vrei să mă lași la club?

— O! Da... Bineînțeles.

— Foarte bine. Atunci pe mâine, la orele nouă.

Ea se duse în camera ei, la etajul al treilea; ziua fusese atât de istovitoare încât adormi imediat.

n dimineața următoare, dna Foster se trezi devreme și, pe la orele opt și jumătate, era pregătită de plecare.

Soțul ei apărură puțin după orele nouă.

— Ai făcut cafea? o întrebă el.

— Nu, prietene. Mă gîndeam că vei lua micul dejun la club. Mașina a sosit. Sînt absolut gata.

Se aflau în vestibul — s-ar fi zis că de cîțva timp nu se mai vedeau decît în vestibul; ea avea mantoul, pălăria și geanta, iar el purta un pardesiu stil 1900, bizar croit, cu revere largi.

— Bagajele?

— Sînt la aeroport.

— A! da. Sigur. Și dacă în treacăt trebuie să mă lași la club, cred că am face bine să plecăm destul de repede, nu-i așa?

— Da, strigă ea. O! Da... **Te rog.**

— Am să-mi iau doar trabucurile. Vin imediat. Urcă în mașină.

Ea făcu o jumătate de întoarcere și porni spre mașină; șoferul îi deschise portiera.

— Cit e ceasul?

— Aproape nouă și un sfert.

DI Foster ieși cinci minute mai tîrziu; soția îl privi cum coboară încet treptele peronului, ca și în ajun, cum se oprește la jumătatea drumului să soarbă aerul și să examineze cerul. Vremea nu se limpezise complet, dar o mică rază de soare străpungea negura ușoară.

— Poate de astă dată vei avea noroc, remarcă el instalîndu-se alături de ea.

— Vă rog, iute, îi spuse ea șoferului. Nu vă ocupați de pled. Voi aranja eu pledul. Vă rog, porniți, sînt în întîrziere.

Omul se instală la volan și porni motorul.

— Un minut, făcu deodată dl Foster. Vrei să aștepti un minut, șofer?

— Ce s-a întîmplat, prietene? Îl văzu scotocindu-se prin buzunarele pardesiului.

— Aveam un mic cadou pentru Ellen. Eh, unde dracu am putut să-l pun? Eram convins că îl aveam în mîină cînd coboram.

— Nu te-am văzut țînînd nimic. Ce fel de cadou?

— O cutiuță învelită în hîrtie albă. Am uitat să ți-o dau ieri. Nu vreau s-o uit azi.

— O cutiuță? strigă dna Foster. N-am văzut niciodată o cutiuță. Începu să caute cu frenezie în partea din spate a mașinii.

Soțul ei își scotocea mereu buzunarele pardesiului, pe care apoi îl deschise pentru a pipăi buzunarele hainei.

E plictisitor, zise el. Precis am lăsat-o în cameră. Mă întorc într-o clipă.

— O! **Te rog!** strigă ea, n-avem timp. Te rog, las-o acolo. Poți s-o trimiți prin poștă. De altfel, sînt convinsă că iar e un pieptene. Îi dai întotdeauna piepteni.

— Și pot să știu ce ai de obiectat împotriva pieptenilor? Nu admitea măcar o dată ca ea să-și piardă calmul.

— Nimic, prietene, firește... Însă...

— Rămii aici, îi ordonă el. Mă duc să-l caut.

— Grăbește-te, prietene. O! Te rog, grăbește-te.

Îl așteptă, stînd în mașină.

— Cit e ceasul, șofer?

El își consultă ceasul.

— Aproape și jumătate.

— Putem să ajungem la aeroport într-o oră.

— La fix, cred.

În momentul acela, dna Foster zari colțul unui pachet alb înțepenit în căptușeala banchetei. În partea unde șezuse soțul ei. Întinse brațul și scoase o cutiuță învelită în hîrtie; nu se putu împiedica să observe că cutia fusese infundată foarte adînc, dar, parcă împinsă de o mîină imperioasă.

— Ia-o! țipă ea. Am găsit-o. Doamne, și acum o va căuta sus, la nesfîrșit! Lute, șofer... Vreți să dați o fugă să-i spuneți să coboare?

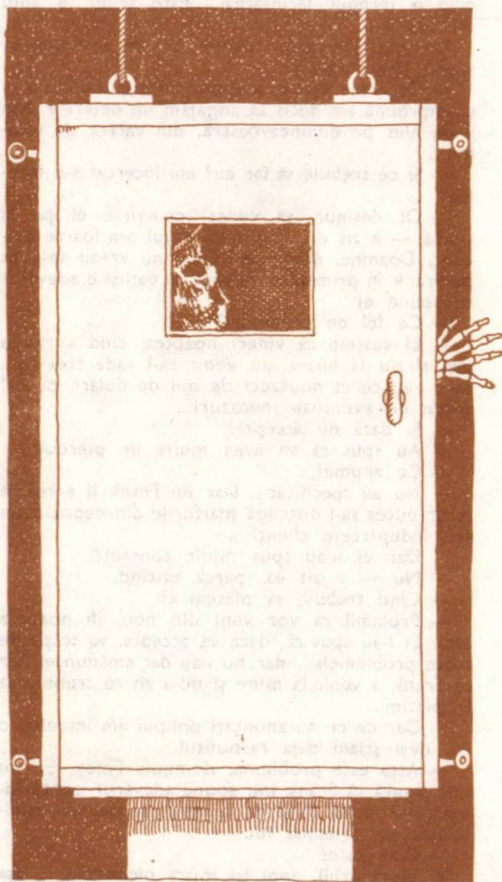
Șoferul, un irlandez cu bărbie îndărătnică, nu gusta deloc aceste amînări; ieși totuși din mașină și urcă treptele pînă la ușa. Făcu stînga împrejur și reveni.

— Ușa e încuiată, anunță el. aveți o cheie?

— Da, așteptați un moment... Începu să răscolească prin geantă, ca o nebulă. Obrazu-i mic era în întregime rodat de neliniște, iar buza inferioară îi tremura.

— Uite-o. Nu, voi merge eu însămi. Îl voi găsi mai repede. Știu unde se află.

Se repezi afară din mașină și urcă cu greu peronul, cu cheia în mîină. Introduse cheia în broască, fu gata să o răsucească... și deodată, se opri. Înălță capul și rămase complet nemișcată, categoric oprită din graba de a învîrți cheia și de a intra în casă — așteptă cinci, șase, șapte, opt, nouă, zece secunde. Văzînd-o țepănă acolo, cu capul ridicat, s-ar fi zis că pîndea repetarea unui zgomot pe care îl auzise, sau crezuse că îl aude cu o clipă mai înainte, și care venea din fundul clădirii.

Da, era cu totul evident că asculta. O dovedea întreaga-i atitudine. Părea că își apropie din ce în ce mai mult o ureche de ușa, apoi, aproape își lipi urechea de ușa și citeva secunde încă rămase în poziția aceea, cu capul ridicat, cu mina pe cheie, gata să intre, dar încercînd să sesizeze și să interpreteze zgomotele abia perceptibile ce răzbăteau dinăuntru.

Pe urmă, reveni brusc la viață. Scoase cheia din ușa și coborî treptele în fugă.

— E prea târziu, îi strigă ea șoferului. Nu pot să-l aștept, într-adevăr nu pot. Am să scap avionul. Acum grăbiți-vă, șofer, grăbiți-vă, la aeroport!

Dacă șoferul ar fi observat-o cu atenție, ar fi putut să remarce că se învinețise și că expresia i se schimbaseră. Îi dispăruse aerul acela de blîndețe cam mărginită. Trăsăturile îi deveniseră ciudate de dure. Gura mică, de obicei foarte moale, era subțire și strînsă; ochii îi strălucneau, iar vocea îi căpătase un accent absolut nou, de autoritate.

— Grăbiți-vă, șofer, grăbiți-vă.

— Soțul nu călătorește cu dumneavoastră?

— Nu. Nu. Nicidecum! Trebuia să-l las doar la club. Asta n-are nici o importanță. Va înțelege. Va

lua un taxi. Nu stați la discuție. **Înainteți!** Trebuie să prind avionul de Paris.

Grăbit de dna Foster, șoferul făcu drumul foarte rapid și ajunse exact la timp pentru ca ea să urce în avion. În curînd ea se afla deasupra Atlanticului, în drum spre Paris, în fine, instalată confortabil în fotoliu, ascultînd zumzetul motoarelor. O cuprîndea o ciudată euforie. Se simțea deosebit de puternică și, într-un anume fel, minunat de tihnită. Respira cam iute, ceea ce nu era efectul surprizei, surpriza față de propria-i decizie. Cînd avionul se depărtă de New York, o învălui o mare impresie de calm. Cînd sosi la Paris, era de-a dreptul liniștită.

Făcu cunoștință cu nepoții. Erau mai frumoși decît în fotografii. Îi ducea zilnic la plimbare, îi îndopa cu prăjituri și le povestea basme încîntătoare.

O dată pe săptămînă, marțea, îi scria soțului o scrisoare nostimă, fleacă, plină de știri și de scorneli.

După ce se scursese cele șase săptămîni, toată lumea regretă că ea trebuia să-și reîntîlnească soțul în America. Toată lumea, dar nu și ea. Trimise o telegramă soțului și luă avionul de New York.

Cînd doamna Foster sosi la Idlewild, constată că nu o așteaptă nici o mașină. Nu păru tulburată. Era foarte calmă și-i dădu un bacșic exagerat hamalului care îi instală bagajele într-un taxi.

La New York era mai frig decît la Paris și troiene de zăpadă murdare aglomerau gurile canalelor. Taxiul se opri în fața clădirii de pe strada 62; dna Foster îl convinse pe șofer să-i lase cele două valize mari pe treptele peronului. Îi plăti și sună. Așteptă; nici un răspuns. Sună din nou și putu să audă țîrîitul clar al soneriei pînă la birou, în cealaltă parte a casei. Tot nu i se răspundea.

Se hotărî să scoată cheia și să deschidă ușa. Intrînd, văzu mai întîi o mulțime de scrisori ce zăceau pe podea, chiar sub deschizătura prin care le strecurase poștașul. Casa era întunecoasă și rece. O husă încă proteja pendula cea mare. În ciuda frigului, atmosfera era deosebit de apăsătoare și stăruia un miros. Ciudat, slab, pe care înainte nu-l simțise niciodată.

Stînd nemișcată în mijlocul antreului, păru să se întrebe o clipă ce trebuie să facă. Se răsuci deodată și pătrunse în biroul soțului. Găci pe masa de lucru agenda cu adrese și, după ce o răsfoi un moment, ridică receptorul și formă un număr.

— Alo! ascultați, aici e strada 62 Est, numărul 9. Da, așa. Puteți trimite pe cineva cît mai curînd posibil? Da, s-ar zice că liftul a rămas blocat între etajul al doilea și al treilea... Cel puțin, așa arată săgeata tabloului... Imediat? Oh! sînteți foarte amabil. Înțelegeți, nu mă țin picioarele să urc multe etaje. Vă mulțumesc. La revedere.

Închise, se așeză la biroul soțului și așteptă cu răbdare sosirea muncitorului care avea să repare liftul.

(text prescurtat)

În românește de GH. BUZOIANU

HENRY WOODFIN

POLIȚA DE ASIGURARE

-Cred că soțul meu mă minte — a spus ea, cu o voce clară și rece și silabele-mi căzură în urechi ca niște turțuri tăioși de gheață.

Apoi a tăcut, urmărindu-mi pe furie reacția.

— Eu nu mă ocup de divorțuri — i-am răspuns, indiferent. Îmi alungă replica cu o scurtă clătinare a capului, ce nu i-a deranjat pletele blonde așezate pe umeri. La prima vedere părea a avea cam treizeci de ani, dar, observând-o mai atent, i-am dat chiar patruzeci și cinci.

Apoi, s-a așezat pe scaunul din fața mea și a continuat:

— Dar, domnule Foley, eu nu vreau să divorțez! Vreau numai să-mi apar interesele! Mai precis, cred că soțul meu încearcă să mă escrocheze...

— Cum anume? am întrebat-o și am început să mă joc cu tușiera de pe birou, mutînd-o de ici-colo.

Ea nu mi-a luat în seamă întrebarea și citeva clipe a tăcut, ca și cînd nu ar fi fost sigură. După aceea și-a umezit repede buzele și a spus:

— Frank este, în general, un om de treabă...

— Sint convins, doamnă Brewster — am asigurat-o eu —, dar nu vă pot ajuta, pînă nu știu despre ce e vorba.

— Știți, Frank lucrează la firma de oțeluri Brewster...

— Da? am spus și am așteptat să continue.

Citeva clipe m-a privit atent cu ochii ei verzi.

— În orice caz, banii cu care a deschis firma sint ai mei...

— Sînteți oficial proprietara firmei?

— Da... Vedeți... cînd ne-am cunoscut, el era foarte afectat de faptul că își adusese propria firmă în stare de faliment...

— Înțeleg — i-am spus.

— Înainte de a ne căsători, era numai un simplu vinzător la o pompă de benzină...

— Și ați decis că ar fi bine să mă mai încerc o dată. Nu?

— Da — a spus ea, umezindu-și din nou buzele. Apoi zîmbi visătoare... Sora mea mai mare, Alice, se măritase mai de mult, iar eu moștenisem totul la moartea mamei, trebuind să am grijă în continuare de tata... Iar atunci cînd a murit și el, ne-am putut căsători și atunci vedeți... Cred că m-am măritat cam tîrziu...

M-am făcut că nu observ privirea plină de răutate pe care mi-a aruncat-o peste birou.

— Pe de altă parte, și Frank este mai în vîrstă decît mine — a continuat ea.

— Dar de ce credeți că vrea să mă escrocheze?

— Știți... nepotul meu, Dan, locuiește la noi, de

cînd a început facultatea... Este acum în anul trei...

Am pus deoparte tușiera și am așteptat să spună ceva logic.

— Ce vreau eu să vă spun, am discutat și cu el și împreună am decis să angajăm un detectiv. Așa v-am ales pe dumneavoastră, din cartea de telefon...

— Și ce trebuie să fac eu? am încercat s-o înțeleg.

— O! desigur, să vedeți ce-nvîrte el pe la slujbă — a zis ea, ca și cînd totul era foarte evident. Doamne, domnule Foley, nu vreau să-l las pe Frank în primejdie... Poate că totuși e adevărat ce spune el.

— Ce fel de primejdie?

— El susține că vineri noaptea, cînd a rămas mai tîrziu la birou, au venit să-l vadă trei tipi, care i-au cerut douăzeci de mii de dolari, ca să-l apere de eventuale necazuri...

— Și dacă nu acceptă?

— Au spus că va avea multe de pierdut...

— Ce anume?...

— Nu au specificat... Dar lui Frank îi e teamă că ar putea să-i distrugă mărfurile din depozit sau să-i îndepărteze clienții...

— Dar ei n-au spus nimic concret?

— Nu — a zis ea, parcă ezitînd.

— Cînd trebuie să plătească?

— Probabil că vor veni din nou, în noaptea asta. Ei i-au spus că, dacă va accepta, va scăpa de toate problemele... dar nu i-au dat amănunte. Așa că Frank a venit la mine și mi-a zis că trebuie să le plătim...

— Dar de ce nu anunțați poliția? am întrebat-o eu, deși știam deja răspunsul.

— Asta este problema, domnule Foley. Eu nu sint sigură că Frank îmi spune adevărul. poate încearcă să scoată banii de la mine, ca apoi să-i cheltuiască cu prietena lui.

— Cine este?

Își plecă ochii, apoi își mișcă picioarele în așa fel, încît am fost nevoit să remarc că erau foarte fine, desigur pentru vîrsta ei.

— O fată de la el de la birou, Helen Ashcroft. El crede că n-am habar de ea, dar eu am verificat... De cite ori pleacă în delegație, lipsește și ea...

— Mai precis, ce vreți de la mine? am insistat.

— Am să vă dau o cheie de la ușa din spate a depozitului. Puteți să dormiți acolo la noapte. Biroul lui Frank este în fața, pe strada Mercier. La noapte nu va fi nimeni acolo și nu există nici un dispozitiv antifurt... Aș vrea să ascultați ce discută el cu cei trei tipi și chiar să-l apărați, dacă va fi în primejdie... Chiar dacă e combinat cu fata aia, eu tot nu vreau să i se întîmple ceva...

— Am înțeles — am zis.

— Cum însă banii ăștia sint tot ce am, vreau să am grijă și de interesele mele. Nu credeți că am dreptate?

— E în regulă — am spus, ignorîndu-i întrebarea. Dați-mi cheia și am să fac tot ce pot. Telefoanați-mi mîine dimineață pentru raport sau... puteți veni chiar aici...

Si-a ridicat de pe podea geanta din piele de crocodil, a scotocit citeva clipe în ea, apoi a scos o cheie mare, de care atârna o etichetă pe care scria cu cerneală albastră: „Ușa din spate”.

— Nu vă faceți griji, doamnă Brewster. Vom afla, cu siguranță, adevărul... i-am promis, luându-i cheia.

S-a ridicat și a pornit spre ușă. Apoi s-a întors iar spre mine:

— Aproape c-am uitat, cât vă datorez?

— O sută de dolari, și dacă termin în noaptea asta, va fi destul.

S-a așezat iar pe scaun, și-a scos din geantă carnetul de cecuri și un pix, apoi a scris cecul cu mișcări hotărâte și mi l-a dat.

— Mulțumesc din nou, domnule Foley, după care a părăsit încăperea.

Cu gândul la povestea femeii, am pus mâna pe telefon și l-am sunat pe vechiul meu prieten Walter Delaney, anchetator la sediul districtului Atterney. Citeva minute după douăsprezece, l-am găsit așteptându-mă la o masă, la hanul „Bătrînul hoțoman”. Un pahar cu martini, jumătate gol, demonștră că venise de citeva minute.

— Salut, John — m-a salutat, când am luat loc lângă el. Ce s-a-ntîmplat?

Am așteptat răspunsul, pînă ce a venit chelnerul și mi-a adus un bourbon. Apoi l-am întrebat:

— Ce-mi poți spune despre recente afaceri de protecție?

Prin ochii săi a trecut, ca un fulger, o sclipire de interes.

— Ai vreo informație, John? S-a grăbit el să mă întrebe.

— Nu-mi răspunde tot cu o întrebare, Walter.

— Ah, ești neschimbat!

Și-a sorbit ultima gură din pahar și i-a făcut semn chelnerului să-l reumple. Apoi, oftînd, s-a decis să vorbească:

— Pe unii escroci îi știm...

— Mă interesează manevrele prin care-și manevrează victimele — l-am întrerupt.

— Eh, la început pun ochii pe un tip, cu o firmă nu prea mare, dar cu profituri bune. Îi trimite pe cap o bandă de derbedei, care-l amenință și țipă că-l vor distruge. Te-ai prins?

— Adică-l sperie de moarte.

— Da. Apoi îi spun cât să scoată, că să aibă liniște... Escrocii adevărați nu se arată, dar unii dintre ei apar ca salvatori și-i îndepărtează pe scandalagii...

Walter a făcut o pauză, și-a trecut degetele prin păr, apoi a zîmbit cu dezgust:

— Și de-abia acum urmează partea scîrboasă, șantajul. Ei își forțează victima să împrumute bani de la una din organizațiile lor. Iar la sfîrșitul anului ajung să pună mâna pe cel puțin jumătate din firmă.

— Da, sînt dibaci.

— Hai să comandăm de mîncare — a propus el, cînd chelnerul i-a mai adus un martini. Știi, sînt uimit de ceea ce m-ai întrebat. Pentru că am publicat o poveste asemănătoare, mai acum vreo două săptămîni, în suplimentul de sîmbătă al zia-

rului Tribune, tocmai cu speranța că vom putea încuraja victimele să vină la noi cu reclamații...

— Mi-a scăpat... Am fost plecat din oraș, vreo săptămînă...

În continuare, am mîncat, am schimbat citeva mici birfe și nu am mai atins subiectul care mă interesa. Înainte de a pleca, Walter m-a prins de braț și, privindu-mă fix, mi-a spus:

— Nu vreau să te forțez, John, dar dacă știi ceva despre afacerea asta, ar fi bine să-mi spui. Tipii de soiul ăsta sînt foarte duri și nu poți să-i li-chidezi de unul singur.

— Ca să fiu sincer, nu sînt încă sigur că despre asta e vorba, dar dacă-mi apare ceva de genul ăsta, să fiu convins că am să te anunț.

— Atunci aștept vești — mi-a răspuns el, fluturîndu-și mîna în chip de salut.

La ora opt și jumătate seara, am parcat pe strada Mercier, depășind cu citeva zeci de metri firma de oțeluri Brewster. Strada, întunecoasă și pustie, făcea parte din categoria aceluia unde găsești tot felul de magazine și ateliere mici.

Am pornit pe jos, spre biroul lui Brewster. În fața acestuia se afla parcat un automobil negru, iar singurul semn de viață era lumina din geamul opac al vitrinei.

M-am apropiat foarte încet de ușa depozitului, am vîrît cheia în broască și, după o răsucire sau două, am deschis-o și am intrat. Mi-am aprins lănterna. Peste tot erau numai lazi pline cu profile de oțel. Și ici-colo, pe podea, mormane de roto-coale de fire și benzi de oțel.

Atent, am pășit în hol, unde o ușă din lemn dădea chiar în birou.

M-am oprit și am cercetat. Peste tot era liniște, cu excepția scîrșiturilor care se aud întotdeauna noaptea într-o casă goală. Deodată am auzit un fișit în spatele meu și, mai înainte de a fi avut timp să mă întorc, am simțit că mi-a explodat creierul și alunec într-un abis negru.

Cînd i-am deschis, privirea mi-a deslășit două birouri și două scaune. Cu un efort imens am încercat să-mi întorc capul, dintr-o parte în alta. Pentru o clipă am avut senzația că mi se va sarge și va cădea sub formă de cioburi, pe podea. Apoi, imaginea mi-a devenit mai clară și scaunele și birourile s-au unificat în cite un singur exemplar:

Încăperea în care mă găseam era luminată numai de o lampă așezată pe un birou și o rază de lumină cădea pe o bucată de sugativă, ce susținea capul unui bărbat. Sîngele i se prelingea, formînd o băltoacă de culoare închisă.

I-am ridicat cu grijă capul, de care se lipise o fișie dintr-un borderou. Era un bărbat în jur de cincizeci de ani, cu părul spicat și tuns scurt. În centrul frunții avea o gaură adîncă din care picura sîngele.

L-am așezat înapoi și am privit în jur. Am remarcat un sertar al biroului tras în afară, în care se zărea un pistol de calibrul 38. Atent să nu șterg urmele, l-am ridicat și, mirosindu-i țeava, am constatat că nu mai fusese folosit de multă vreme.

Am părăsit clădirea. Mașina neagră era parcată în același loc și nu mi s-a părut nimic suspect. Ceasul meu arăta nouă și douăzeci, ceea ce însemna că totul durase aproape o oră.

Fiind convins că nu mai am nimic de făcut pe

aici, m-am întors la mașina mea. Am scos cecul doamnei Brewster și, citindu-i adresa, m-am grăbit să mă îndrept spre districtul Jefferson. După un drum de douăzeci de minute, am ajuns într-un cartier luxos, cu străzi largi și multă vegetație.

Casa lui Brewster era înconjurată de o terasă largă. În fața se vedeau două uși deschise și o fereastră puternic luminată. Apropiindu-mă și privind înăuntru, am zărit-o pe clienta mea. Era așezată într-un fotoliu și discuta cu cineva pe care nu puteam să-l văd. Observind o mașină sport în curte, am coborât și m-am apropiat de ea. După ce am pus mîna pe capota motorului și am constatat că era încă fierbinte, m-am considerat edificat. Stăpînindu-mi furia, am revenit fără zgomot pe terasă și m-am oprit în fața uneia din cele două uși deschise. Acum îl puteam vedea pe interlocutorul doamnei Brewster. Stătea într-un fotoliu, așezat într-un colț al încăperii, cu coatele pe genunchi. Era un tînăr, cu părul lung și negru, îmbrăcat într-o pereche de pantaloni albaștri și o jachetă neagră, cu fermoar. Pe doamna Brewster n-o mai puteam vedea, dar direcția privirilor tînărului mi-au indicat că se află undeva, în stînga ușii.

— Erai convins că nu poți avea probleme — am auzit-o spunînd, cu iritare.

— Așa-i, dar m-am speriat și am vrut s-o las baltă — i-a răspuns el, necăjit.

— Ești un prost! i-am auzit vocea, nervoasă. Doar totul era bine pus la punct. Iar tu, ce-ai făcut?

— Bine, dar nimeni nu va bănuî nimic — a protestat el. Și chiar într-o astfel de situație, nu mai există nici o probă. Doar ți-am spus că nu m-a văzut nimeni cînd am aruncat arma din mașină, peste pod.

— Oh! am auzit-o oftînd.

— Liniștește-te, iubito — a spus el, ridicîndu-se de pe scaun și pornind în direcția vocii ei.

Cum dispăruse și el din cîmpul meu vizual, mi-am spus că ar fi cazul să intru și eu în casă. În timp ce m-apropiam de pragul ușii, mi-am scos pistolul și i-am îndepărtat piedica. Avînd pentru o clipă atenția distrasă, la fel ca într-o operă bufă, am călcat pe dinții unei greble, a cărei coadă de lemn a făcut o cursă de o sută optzeci de grade și a bocănit cu zgomot, cînd a reaterizat pe cimentul terasei.

N-am mai apucat să trec pragul ușii, deoarece un foc de armă m-a obligat să mă retrag și să mă adăpostesc în spatele zidului.

Mai întîi, am auzit femeia țîpînd, apoi l-am văzut pe puști ieșind pe terasă, cu pistolul în mînă. De îndată ce m-a zărit lipit de zid, a ridicat arma spre mine.

Știînd că va trage, n-am mai avut ocazia să-i ținesc o parte mai puțin vulnerabilă a corpului. Pentru a nu fi împușcat ca un ageamiu, am apăsat imediat pe trăgaci. Brusc, și-a tras capul înapoi, iar corpul, făcînd o piruetă, s-a prăbușit pe terasă, ca un sac de cartofi. Apropiindu-mă de el, am văzut că-l nimerisem între ochi, care erau deschiși și priveau cu o indiferență fixitate cerul.

Doamna Brewster stătea în ușă, suspinînd și ge-

mînd. Nu mi-a opus nici o rezistență cînd am împins-o ușor în casă și am așezat-o pe o canapea. În timp ce ea și-a apucat capul între mîini și a început să plîngă cu hohote, eu m-am dus spre telefon. După ce l-am sunat pe Walter Delaney, l-am rugat să anunțe poliția districtului.

Cînd au sosit și le-am povestit despre uciderea domnului Brewster, s-au arătat foarte supărați că am părăsit locul faptei fără a-i anunța. Apoi, după ce doamna Brewster a răspuns la toate întrebările ce i s-au pus, au fost obligați să admită că am adoptat singura cale aptă să soluționeze cazul.

Din mărturisirile doamnei Brewster a rezultat că era amanta nepotului ei, adică a puștiului pe care fusesem nevoit să-l împușc, și că împreună s-au decis să-l ucidă pe domnul Brewster pentru a putea încasa polița de asigurare pe viață a acestuia, adică cincizeci de mii de dolari. Iar după ce-au citit în ziar articolul în care se descriau metodele folosite de escrocii angrenați în activitatea de șantajare a micilor firme, și-au imaginat că au găsit o cale suficient de infailibilă pentru a-i pune în afara oricăror bănuîeli. În consecință, s-au grăbit să mă angajeze și să-mi îndrume un basm despre niște infractori fantomă. Iar pentru ca toată povestea să pară cit mai veridică, nepotul ei, care m-a așteptat în magazie, m-a lovit în cap. Astfel, din punctul lor de vedere, eu ar fi trebuit să susțin că domnul Brewster fusese într-adevăr ucis de huliganii care-și impuneau protecția.

Probabil că orbiți de naivitatea lor, n-au avut cum să mai observe că toată afacerea era cusută cu ață albă, încă de la început.

Două zile mai tîrziu, în timp ce mai luam două aspirine, în speranța că voi scăpa de persistenta mea durere de cap, am auzit o bătaie în ușa de la intrare.

După ce-am făcut invitația de rigoare, și-a făcut apariția o tînără, cu părul castaniu, mignonă, îmbrăcată cu o minirochie de vară, verde.

— Ce dorești? am întrebat-o, așezîndu-mă la birou.

Cu un surîs seducător, s-a îndreptat spre scaunul rezervat clienților și s-a așezat, fără s-aștepte s-o invit. Avea un aer care-mi părea foarte cunoscut, dar, pe moment, nu mi-am putut defini impresia.

— Sint Helen Ashcroft — m-a anunțat ea, cu un glas care aducea cu torsul unei pisici.

— Aha!... Ești secretara domnului Brewster.

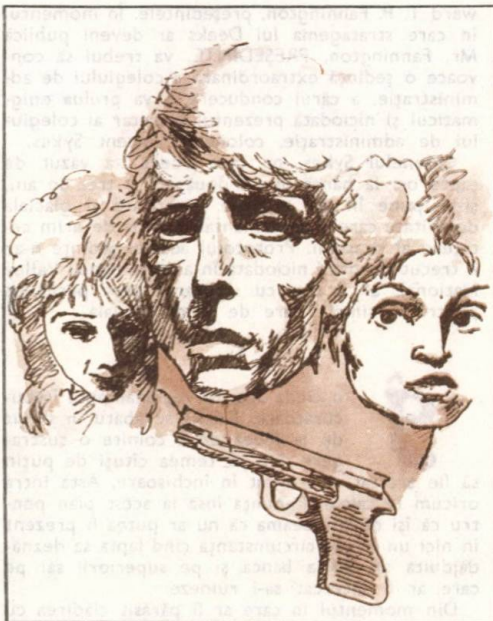
Am remarcat o undă de spaimă apărîndu-i în ochi, dar s-a grăbit s-o marcheze cu un zîmbet prompt.

— Deci n-a omis să vă vorbească despre mine — a zis, după o scurtă ezitare.

— Așa-i. Doamna Brewster bănuia că trăiești cu soțul ei — i-am răspuns cu sinceritate. Dar cred că și asta era o invenție, la fel ca și restul poveștilor pe care mi le-a îndrugat.

— Bineînțeles — m-a aprobat ea, cu un zîmbet larg. Vedeți, Frank Brewster era tatăl meu.

Acum pricepeam de ce-mi părise cunoscută. Era o asemănare apreciabilă între ea și bărbatul al cărui cap zăcea pe sugativă unui birou, în urmă cu două nopți.

— Și de ce porți un alt nume? am întrebat-o, ascunzându-mi surpriza prin aprinderea unei țigări.

— Știu, sună cam straniu. Mama a murit când eram mică și pe mine m-a crescut o mătușă, soră cu tata... Iar după ce-a cunoscut-o pe Jane, am hotărât c-ar fi mai bine ca ea să nu știe de existența mea.

— De ce?

A săltat din umeri, ștângărește, și mi-a răspuns alintându-se:

— Pentru că era o femeie extrem de rea și posesivă și, dacă ar fi știut că mai are pe cineva, nu s-ar mai fi căsătorit cu el, iar tata avea neapărat nevoie de cineva care să-l ajute să reintre în afaceri, după necazul pe care-l avusese.

— Înțeleg — am aprobat-o, deși nu prea pricepeam justificarea ei.

— Era atît de îngrozitoare, încît, în loc să-l ajute să se reabiliteze, după falimentul avut, făcîndu-l coproprietar, l-a ținut la firmă ca pe oricare alt angajat, cu salariu. Chiar și ratele pentru prima de asigurare trebuia să și le plătească din propriii lui bani...

— Prima de asigurare?

— Da — a zis ea, coborîndu-și privirea de mironosă spre mîna cu care se juca cu un capăt al lanțului de aur care-i înținea mijlocul. Cînd am terminat școala, m-a angajat și pe mine la firmă... Iar tot ce-a putut să facă pentru mine s-a limitat numai la contractarea unei polițe de asigurare în favoarea mea, pentru cazul în care i s-ar fi întîmplat ceva — a completat, scoțînd o batistă delicată din poșetă și tamponîndu-și ochii, deși nu mi se păreau înlăcrimați.

— Pentru ce sumă era asigurat?

— Cincizeci de mii de dolari — mi-a răspuns.

adoptînd un aer de modestie. Însă nu pentru asta am venit la dumneavoastră.

— De fapt, pentru ce-ai venit? am chestionat-o, pe cînd mă întrebam cam ce mutră ar fi făcut doamna Brewster, admițînd că ar fi reușit să mă îmbrobodească, cînd ar fi constatat că nu ea era beneficiara poliței pe care-o vinase.

— Aș vreau un sfat...

— Ce fel de sfat? — am întrebat-o, într-adevăr curios.

— Să știți că plătesc.

— Mai înainte de a mă putea angaja, trebuie să știu ce dorești să-mi ceri — am insistat.

Stîngerită, și-a coborît privirea spre batistă și a început să se joace cu ea.

— Sărmanul Dan... a zis, opintindu-se. Am ieșit împreună, de cîteva ori...

— Doamna Brewster știa? am întrebat-o, amuzat de ideea care începuse să-mi încolțească în minte.

— Nu. N-avea cum. În orice caz, Dan mi-a povestit că ea îi tot dădea tîrcoale... — a zis, compătimitoare. Îmi pare îngrozitor de rău că nu l-am crezut cînd mi-a spus că intenționa să-l suprim pe tata...

— De ce nu l-ai crezut? m-am interesat cu indiferență, deși eram intrigat de afirmația ei.

— N-am să-mi iert niciodată că nu l-am luat în serios... Dar eu îmi închipuiam că glumește... Așa că l-am întrebat pe același ton: „Dar de ce vrei să-l omori pe domnul Brewster?” Știți, eu așa-i ziceam lui tata față de alte persoane.

— Și el ce ți-a răspuns?

— Of! Ce ciudă mi-e pe mine! a zis ea, străduindu-se să se arate amărîtă. Zicea că nu se poate căsători cu mine decît după... după aceea... Însă, așa cum v-am spus, eu am crezut că glumește...

— Înțeleg — am spus, în sfîrșit, lămurit.

— Ceea ce aș vrea eu să vă întreb este dacă, după părerea dumneavoastră, ar trebui să spun toate astea la poliție?

— Bineînțeles că ar trebui.

— Dar asta nu l-ar putea determina pe cei de la asigurări să nu-mi mai plătească prima?

— Mă îndoiesc că societatea de asigurări ar putea opri plata, de îndată ce n-ai fost complice la uciderea tatălui dumitale. Și nu cred să existe vreun mod de a proba că ai conspirat și dumneata. Așa este? am întrebat-o, cu amărăciune.

— Sigur că nu există probe! s-a grăbit ea să mă asigure c-o satisfacție care mi-a întărit bănuiala, chiar mai mult decît era nevoie.

— În acest caz, clarifică situația cu cei de la poliție — am zis, cît de rece am putut.

— Chiar așa am să și fac! Cît vă datorez pentru sfat?

— Nimic! am replicat, scîrbit.

— Oare de ce nu l-oi fi luat în serios pe pros-tul ăla de Dan? a zis, ridicîndu-se de pe scaun. Oricum, vă mulțumesc mult, domnule Foley!

Am privit-o cînd s-a întors și a pornit-o spre ușă. După voioșia cu care pășea, am știut că, în realitate, își pusese toate speranțele în seriozitatea lui Dan.

În românește de
HORIA TECUCEANU

JOHN D. HESS

BANCA ARE DREPTATE

Banca Valley National era, ca și Mr. Jebal Deeks, nici mare, nici mică. Și era ca și el din cale afară de onestă; nimeni nu s-ar fi îndoit vreodată că Deeks sau banca n-ar prezenta încredere sau că n-ar fi plictisitor de cinstiți.

Carierea lui Deeks în cadrul băncii aproape că nu merită această denumire, pentru că îl costase destulă sudoare să ajungă sus. A început cu munca la ghișeu, a fost transferat de la o secție la alta, a rămas întotdeauna numai o rotiță în angrenajul băncii și a avut încredere mereu în promisiunea niciodată făcută în mod cert că banca i-ar da posibilitatea să câștige experiență, astfel ca într-o zi să devină contabil șef sau chiar vicepreședinte.

Dar după ce petrecuse douăzeci și doi de ani la secțiile ipotecă, credite, economic și contabilitate, Jebal Deeks ajunsese în sfârșit la convingerea că nu va putea vreodată să ocupe un post atât de înalt. Această convingere s-a transformat în dezamăgire, dezamăgirea în ostilitate, iar când Deeks și-a început cel de-al douăzeci și treilea an în slujba băncii era un om periculos.

Către mijlocul celui de-al douăzeci și treilea an pe Deeks îl preocupă pentru prima dată planul de a ruina banca. Era holtei și avea destul timp să ticluiească planuri care să ducă la prăbușirea instituției, care avea în continuare încredere în el, cum grăjdarul are încredere într-un cal bătrîn de curse pe care îl rezervă cucoanelor mai în vîrstă pentru exercițiile lor de călărie.

În mod ciudat, ideea de a comite o sustragere îi veni abia după ce făcuse și renunțase la alte douăzeci de planuri. Și totuși ar fi fost foarte ușor să sustragă o sumă mai mare! Deeks avea acces la seif, registre și casierii; bani peșin cît și hîrtii de valoare îi erau la îndemînă în cantități aproape nelimitate. El nu avea decît să umple într-o zi aleasă cu griji două valize cu bani și hîrtii și să părăsească banca prin ieșirea principală, pentru a declanșa unicul scandal în lunga și respectabila istorie a băncii Valley National.

În timp ce punea la cale amănunțele planului, Deeks își imagina cu plăcere cum vor acționa șefii săi cînd fapta îi va fi descoperită. Mr. Rolfe, șeful secției de contabilitate, ar leșina probabil, eventual ar face un atac de cord. Mr. Elliott, primul vicepreședinte, s-ar bilbi neputincios și ar începe să injure, iar prăbușirea lui nervoasă nu i-ar lăsa neafecți nici pe al doilea, nici pe al treilea și nici pe al patrulea vicepreședinte. Răzbunarea, gîndea Deeks, va avea efecte nedorite pentru bancă. Vestea năpăstuirii ar ajunge curînd pînă la Mr. Ed-

ward T. P. Fannington, președintele. În momentul în care stragema lui Deeks ar deveni publică Mr. Fannington, PREȘEDINTE, va trebui să convoace o ședință extraordinară a colegiului de administrație, a cărui conducere o va prelua enigmatic și niciodată prezentul secretar al colegiului de administrație, colonelul Vincent Sykes.

Colonelul Sykes, pe care Deeks l-a văzut de șapte ori la bancă în cei douăzeci și trei de ani, și-ar pune în joc marea autoritate și glaciala demnitate care îi fundamentau poziția de prim cetățean al orașului. Protocolul acestei ședințe n-ar fi trecut probabil niciodată în analele băncii Valley National, ar fi fost cu siguranță prea periculos pentru o simplă dare de seamă anuală.

Gn ciuda acestor raționamente îmbucurătoare, Deeks se abătui în sfîrșit de la ideea de a comite o sustragere. Nu se temea cîtuși de puțin să fie arestat și aruncat în închisoare. Asta intra oricum în calcul. Renunța însă la acest plan pentru că își dăduse seama că nu ar putea fi prezent în nici un fel de circumstanță cînd fapta sa deznădăjduită ar afecta banca și pe superiorii săi pe care ar fi încercat să-i ruineze.

Din momentul în care ar fi părăsit clădirea cu valizele, nu s-ar fi putut reîntoarce niciodată. Iar societățile de asigurare ar fi înlocuit paguba pricinuită, astfel încît acest caz ar fi fost repede dat uitării. Jebal Deeks și actul său magistral de răzbunare n-ar rămîne cap de afiș mult timp.

Și atunci, lui Jebal Deeks i-a venit ideea tocmai în biserică. Preotul a vorbit la slujba de Crăciun despre cuvîntul bibliei: „Mai binecuvîntat este cel ce dă decît cel ce primește.” Citatul l-a impresionat profund. El a întrevăzut imediat o aplicare practică pentru propria persoană. Și-a petrecut noaptea definitivîndu-și planul, iar la ivirea zorilor totul era pus la punct.

Jebal Deeks nu va lua bani — el îi va da. A trecut încă din luna aceea la realizarea planului.

Rezultatul: la orele 18,15, John Berry, casierul principal, lucra încă pentru că bilanșul nu era exact. Îi ieșeau în plus 4,71\$. Nu se știe cum banca încasase cu 4,71\$ mai mult decît rezulta din suma generală a depunerilor.

Plecînd spre casă — pretextase că are de rezolvat o lucrare urgentă — Deeks se opri în fața mesei din spatele ghișeului unde John Berry fixa cu o expresie de amărăciune dovezile de depunere.

— Greutăți? îl întrebă pe Berry.

— Patru șaptezeci mai mult, răspunse casierul principal.

— Mm... — Își dădu cu părerea Deeks, asta-i rău.

— Așa e, spuse Berry. Pur și simplu nu-mi dau seama.

— Cel mai bine ar fi să verificați din nou dovezile, îl sfătui Deeks.

— Zău că tare aș avea chef să iau patru șaptezeci din casă și nici să nu mă mai gîndesc la toată povestea, mirii Berry.

— Banca Valley National n-ar putea permite ni-

ciodată astfel de metode, observă Deeks.

— Desigur a fost o glumă, mormăi Berry. Dar ce ați face dumneavoastră?

— Eu aș controla totul din nou, îi explică Deeks. Și atunci aș mai controla încă o dată.

— Mda.

— Dacă cauți îndeajuns și temeinic întodeauna găsești greșeala, spuse Deeks. Am învățat asta în douăzeci și trei de ani de serviciu.

În seara aceea, Deeks ieși în oraș să ia cina și își comandă un beefsteak copios. Așteptă două săptămâni până făcu băncii din nou un mic dar. De data aceasta îl mări de la 4,71\$ la 6,38\$ și Berry puse pe toți cei patru casieri să facă ore suplimentare după terminarea programului.

Șase zile mai târziu diferența în fiecare seară era de 11,60\$ și Berry se simți dator să-l înștiințeze pe Mr. Rolfe, șeful contabilității. Mr. Rolfe și-a petrecut ziua următoare verificând procedura de contabilizare a încasărilor. În aceeași după-amiază Deeks s-a cerut liber puțin mai devreme și și-a comandat pentru prima dată în viața sa un costum, el care purtase numai haine „de-a gata”.

Deeks și-a continuat atacurile împotriva băncii timp de patru luni de zile. După scurgerea acestei perioade, Berry avea cearcăne la ochi, un casier fusese mutat la o filială din Fairview, Mr. Rolfe își petrecea majoritatea timpului observând casierii la lucru, iar banca își lăsa verificată contabilitatea cu minuțiozitate de către un specialist în materie, angajat în acest scop.

Deeks estima că această verificare costă între trei și patru sute de dolari. Când auzi această veste, comandă un televizor portativ pentru sora sa din California.

După ce specialistul în materie își termină munca, în bancă apărură un străin și fu prezentat

personalului ca fiind Mr. Bricklow. Întregul personal a primit ordin să coopereze în orice problemă cu Mr. Bricklow care reprezenta firma Hermann Stuckle & Foist și care avea un renume solid în domeniul expertizei financiare.

S-a aflat că Mr. Rolfe, șeful secției contabilitate, s-a dus într-o zi la Mr. Elliott, primul vicepreședinte, și îi comunică, că metoda de lucru a băncii era greșită — bineînțeles numai pe așa numitul nivel de lucru, nu și pe cel decizional — dar el nu putuse să afle unde era greșeala.

Mr. Elliott se duse cu această veste la Mr. Edward T. P. Fannington, PREȘEDINTE, și Mr. Fannington care ajunsese în această poziție datorită capacității sale de a lua în mod prompt hotărâri, se adresă firmei Hermann Stuckle & Foist. Firma Hermann Stuckle & Foist se lăsa inițiată în această problemă, ca să constate că aceste greutăți erau mai degrabă simptomatice și nu inevitabile. Ei au propus o verificare minuțioasă a metodelor de lucru ale băncii, care să fie preluată de firma lor pentru contravaloarea de 12 000\$. Când Jebal Deeks a auzit această cifră, s-a mutat din pensiunea în care fusese oaspete permanent timp de douăzeci de ani și a închiriat un apartament modern cu trei camere pe eleganta Elmhurst Street. El își perfecționă cîteva trucuri care-l îmbogățeau în mod substanțial repertoriul.

Deeks fu delegat din partea băncii ca asistent al lui Mr. Bricklow — un fel de consilier care cunoștea mai bine decît oricine altcineva așa numitul nivel de lucru. Timp de trei luni el își dădu toată osteneala să fie cît mai de folos lui Mr. Bricklow și celor doi specialiști care erau preocupați să afle adevăratele cauze ale problemei.

Însă diferențele inexplicabile se adunau, iar Mr. Deeks avu grijă ca lipsurile să nu se arate numai la casierie.

Într-o zi Mr. Bricklow îi atrase atenția lui Deeks că în fișetul cu inscripția „Credite mici 1936—1938” se aflau într-adevăr „Ipotecele din anii 1932 pînă în 1934.”

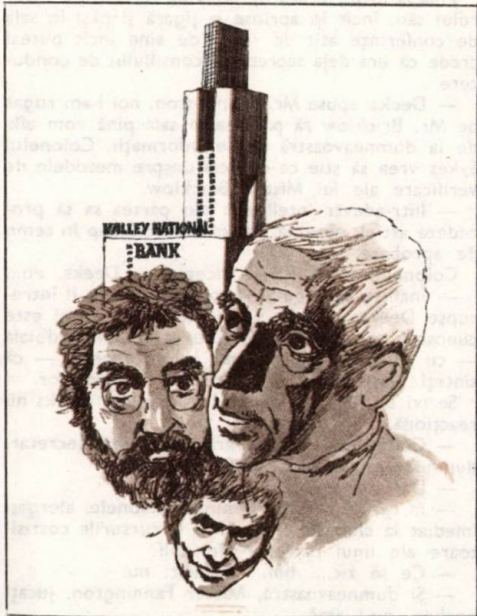
— Cum putea să se întîmple așa ceva? vru să știe Mr. Bricklow.

— Presupun că am fost puțin prea încrezător și am intrat în rutină, răspunse Deeks și îi propuse lui Mr. Bricklow să i se atribuie sarcina de a verifica întreg sistemul de îndosariere.

Mr. Bricklow fu de acord și Deeks începu munca. Constată că multe lucruri fuseseră îndosariate în mod greșit.

Atunci unul din asistenții lui Mr. Bricklow descoperi că din greșeală unui paznic i se plătise într-o lună un salariu care corespundea salariului președintelui, iar acesta îl încasase fără nici o vorbă. Bineînțeles, omul a fost concediat imediat, dar această întîmplare a fost trecută în carnelul lui Mr. Bricklow, subliniată și prevăzută cu re-marca N.B.!

Într-una din zilele cînd oamenii de la firma Hermann Stuckle & Foist scotoceau pe la ghișeele băncii, Mr. Fannington, PREȘEDINTE, primi un telefon de la vechiul său amic Mr. Blackstone Manu-

facturing Co., a doua firmă ca mărime din oraș. Mr. Blackstone îl luă peste picior pe Mr. Fannington și-i povesti în cincisprezece variante același lucru. Firma sa primise extrasul lunar al contului lor la banca Valley National dar în plicul care purta adresa exactă, în locul contului lor era trecut cel al unui amărit oarecare. Acest amărit iscălise în luna trecută unsprezece cecuri dintre care șase pentru a-și achita cumpărăturile într-un magazin de băuturi.

Mr. Blackstone era foarte bine dispus și-l asigură pe Mr. Fannington că nu era deloc supărat și că doar se întreba dacă acel amărit o fi fugit să-și cumpere băutură îndată ce a primit înștiințarea greșită despre presupusul său cont la bancă. După ce Mr. Fannington puse receptorul în furcă, se duse de-a dreptul la Mr. Bricklow și se interesă cind avea să se termine afurisita verificare. Dacă nu va prezenta în cel mai scurt timp rezultatele verificării s-ar putea să se ducă dracului toată șandramaua de bancă.

Deeks nu-l auzise încă niciodată pe Mr. Fannington injurînd. Gustă fiecare cuvînt ce-l ieșea acestuia din gură. După trei luni, cînd Mr. Bricklow își termină cercetările, apără raportul — legat elegant în piele neagră, cu litere de aur pe copertă. Titlul suna astfel: **Raport asupra verificărilor făcute de firma Hermann Stuckle & Foist pentru banca Valley National.** Mai mare stătea scris sub el: SECRET.

În timp ce se întocmise raportul, care cuprindea 316 pagini, incluzînd reprezentările grafice și tabelele, lucrurile în bancă se înrăutățiseră vîzînd cu ochii, astfel că în seara în care Mr. Fannington primî raportul îl citi dînr-o răsufare.

L-a trimis colonelului Sykes însoțit de următoarea remarcă: „Este un lucru neplăcut, dar faptele rămîn fapte.”

Pentru marșea următoare fu convocată o ședință extraordinară a colegiului de administrație. Firma Hermann Stuckle & Foist se exprimase în termeni destul de drastici. Banca Valley National era condusă — așa stătea scris în raport — după metode de administrație învechite. Noroc că problemele fundamentale fuseseră sesizate la timp, iar greutățile care se iviseră erau deocamdată numai „simptomatice” — acest cuvînt apărea în raport aproape de o sută de ori. Dacă însă firma dorea să evite efecte mai grave, se impuneau multe, multe schimbări.

Între acestea se numărau:

- 1) Construcția unei noi fațade a clădirii băncii și renovarea interiorului. Această recomandare era motivată pe mai mult de douăzeci de pagini.
 - 2) Eliminarea postului ocupat în momentul acela de al treilea vicepreședinte.
 - 3) Destituirea primului vicepreședinte. Această propunere avu drept rezultat că raportul să nu fie arătat lui Mr. Elliott, primul vicepreședinte, căci raportul fusese calificat drept SECRET.
 - 4) Instalarea unui nou sistem de contabilizare. În viitor niște specialiști — bine plătiți, deci scumpi — aveau să deservească niște mașini și mai scumpe.
 - 5) O campanie publicitară de mare anvergură cu scopul de a recîștiga băncii încrederea publică.
- Experții financiari propuneau o reformă costisitoare după alta, astfel că la sfîrșitul raportului

costul general se cifra la trei sute de mii de dolari. În același timp ei susțineau însă că banca ar economisi în următorii zece ani de cinci ori mai mult dacă se hotăra să acționeze imediat.

Pe ultima pagină specialiștii își exprimau mulțumirile pentru ajutorul acordat de către salariații băncii. În mod special era menționat neobositul Mr. Deeks, ale cărui cunoștințe din toate domeniile muncii din cadrul băncii s-au arătat a fi de neprețuit. Deeks știa bineînțeles cum suna raportul, doar îl asistase pe Mr. Bricklow. Știa și că era lăudat pe ultima pagină. Aceasta o aflase de la Mr. Bricklow. Astfel nu a fost deloc surprins cînd a aflat că era dorită prezența sa la ședința extraordinară de marș a colegiului de administrație.

Urma să răspundă acolo la unele întrebări referitoare la temă și trebuia să fie prezent între orele 14,20 și 14,40. La orele 14,40 fix trebuia să părăsească automat sala de conferințe în caz că nu ar fi fost rugat să mai rămînă.

Deeks se gândea la momentul acela că trebuia să fie prezent între orele 14,20 și 14,40. La orele 14,40 fix trebuia să părăsească automat sala de conferințe în caz că nu ar fi fost rugat să mai rămînă.

Pînă la momentul acela Jebal Deeks avusese în fața ochilor ținta sa. Dar la ora 14,10, cu zece minute înainte de a apărea în fața membrilor adunați ai forumului de conducere al băncii, Deeks renunță subit la orice premeditare și se lăsă în voia curentului evenimentelor ce aveau să vină.

În timp ce stătea calm într-un fotoliu și aștepta semnul ce avea să-i anunțe intrarea, îi veni în minte că acum i se oferea șansa de a ajunge acolo unde își dorește dintotdeauna să ajungă — într-o poziție importantă, să aibă un titlu și recunoașterea meritelor pe care și le cîștigase în cei douăzeci și doi de ani de serviciu.

Pînă la urmă fu atît de convins de marea viitorului său, încît își aprinse o țigară și păși în sala de conferințe atît de sigur de sine încît puteai crede că era deja secretarul consiliului de conducere.

— Deeks, spuse Mr. Fannington, noi l-am rugat pe Mr. Bricklow să părăsească sala pînă vom afla de la dumneavoastră unele informații. Colonelul Sykes vrea să știe ce credeți despre metodele de verificare ale lui Mister Bricklow.

— Într-adevăr inteligent din partea sa să procedeze astfel, observă Deeks dînd din cap în semn de aprobare.

Colonelul se ridică și începu: — Deeks, eu... Înainte de a pune vreo întrebare — îl întreprinse Deeks, aș vrea să vă comunic, că îmi este cunoscut conținutul raportului și că port îndoială — cu tot respectul cuvenit celor prezenți — că sînteți luați drept niște fraieri — domnilor.

Se ivi un murmur general în sală, dar Deeks nu reacționă.

— Colonele — spuse arătînd înspre secretar, dumneavoastră jucați golf, nu-i așa?

— Da.

— În caz că rătăciți o minge, colonele, alergați imediat la club să vă înscrieți la cursurile costisitoare ale unui profesor de golf?

— Ce să zic, hm... hotărît: nu.

— Și dumneavoastră, Mister Fannington, jucați pocher, nu-i așa?

— În mod ocazional, răspunse acesta pe tonul unui PREȘEDINTE.

— Cumpărați imediat o masă nouă de joc dacă ați avut o seară întreagă ghinion?

— Nu, dar...

— Domnilor! spuse Deeks, și bătu pentru prima dată în viața sa cu pumnul în masă. Vă rog să nu vă lăsați tentați la luarea unor decizii pripite.

Din nou un murmur general în sală, bătai discrete în masă, încrucișări de priviri pline de înțeles.

— Deci, ce propuneți, Deeks? vru să știe colonelul.

Propunerea lui Deeks era simplă și ținea esențialul. El începu să descrie cum a urmărit pas cu pas verificarea întreprinsă de firma Hermann Stuckle & Foist... Acesta fusese unicul prilej în cei douăzeci și trei de ani de serviciu ai săi de a compara metodele de lucru ale diferitelor compartimente ale băncii și cu toate că nu dorea să pună sub semnul întrebării integritatea morală a firmei Hermann Stuckle & Foist, era totuși de părere că se pricepea în mod obiectiv mult mai bine la problemele băncii.

— Domnilor, sînt de părere că banca Valley National este administrată tot atît de bine și de rațional ca și orice altă bancă americană. Banca aceasta a fost în ordine înainte de a veni Bricklow, ea a fost în ordine în timp ce a stat aici Bricklow și este și acum în ordine.

Colonelul Sykes dădu aprobator din cap și se adresă PREȘEDINTELUI:

— Vreți cumva să tăgăduiți acest lucru?

— Într-o instituție de o astfel de mărime, continuă Deeks, pe alocuri se arată unele deficiențe, care pot să provoace impresia unei debandade generale. Dar în banca noastră nu s-a instalat debandada.

— Ar fi greu de crezut, fu de părere colonelul Sykes.

— Pe de altă parte, adăugă Deeks, nici aceste deficiențe sporadice nu pot fi trecute cu vederea. De aceea propun să nu clădim o nouă fațadă, să nu concediem niște colaboratori destoinici, să nu cumpărăm niște utilaje scumpe și nefolositoare și să nu pornim o campanie publicitară inutilă, ci să trecem noi înșine la treabă și să ne rezolvăm problemele cu propriile noastre mijloace.

— Dacă vreți să expuneți în mod detaliat acestea, îi solicită colonelul Sykes.

— Dați-mi timp o lună de zile, domnilor, și voi înlătura orice semn alarmant, într-un mod mai sigur decît ar face-o orice nouă fațadă.

g ntr-o săptămînă a fost înființat un nou post. Denumirea sa era de **director pentru reorganizare**, iar Jebal Deeks nu primi numai această funcție, ci i se acordă și o mărire de salariu de 10%.

El introduse un nou sistem de contabilitate al

casierilor, care avu drept urmare dispariția aproape imediată a tuturor inexactităților. El angajă două funcționare la ghișeu și concedia o stenotipistă. După trei săptămîni fu în măsură să raporteze că actele erau iarăși în ordine și că aveau să rămînă așa. Inventă și o procedură care făcu imposibilă repetarea aceluia incident neplăcut care avusese drept protagoniști firma Blackstone Manufacturing Co. și un Mr. Amărit.

Deeks revăzu, controlă și îmbunătățește metodele de lucru ale băncii într-un mod atît de iscusit și drastic încît în curînd el fu poreclit „cinele de pază”. Nimeni nu se gîdea să amintească de faptul că luna ce și-o ceruse pentru a restabili ordinea trecuse de mult, iar la sfîrșitul anului colonelul Sykes făcu în cadrul ședinței de bilanț a adunării generale propunerea să i se mărească salariul cu încă 10%.

În anul următor postul de **director pentru reorganizare** fu desființat și Jebal Deeks avansă în funcția de al cincilea vicepreședinte. Cînd după doi ani Mr. Elliott muri în mod neașteptat, colonelul Sykes și Mr. Fannington îl invitară la un prînz și aduseră vorba despre cererea ce o făcuseră ei la clubul Century, ca Deeks să fie primit ca membru. Colonelul Sykes zîmbi protegitor și remarcă faptul că șansele de a fi primit în club ar fi desigur mult mai considerabile, dacă Deeks nu ar fi al cincilea ci primul vicepreședinte.

Deeks s-a dovedit a fi un excelent prim-vicepreședinte, iar în bancă nu mai era pentru nimeni un secret că Mr. Fannington vedea în el succesorul său. Cînd la un moment dat Mr. Fannington avea să se retragă din postul său, „cinele de pază” urma să devină deci PREȘEDINTE.

Decanul facultății economice locale, care încerca întotdeauna să fie la curent cu toate noutățile, îl sună într-o zi pe Mr. Deeks și se interesă, dacă ar fi atît de amabil să prezinte studenților săi banca.

— Aș vrea să arăt studenților mei cum este condusă o bancă de prim rang, spuse decanul, și cine ar fi mai nimerit să le dea explicațiile necesare decît viitorul președinte al băncii Valley National?

Deeks rîse și căzu de acord asupra unui termen. Cînd îl întîlni după-amiaza pe Mr. Fannington îi povesti despre rugămîntea decanului.

— Jeb, spuse Mr. Fannington, să fiu sincer, mi-ar plăcea să mă alătur studenților cînd vin să ne viziteze. M-am întrebat adesea, cum a-nceput ascensiunea ta... Jeb, ce vîrstă aveți?

— Cincizeci și șapte.

— Eu n-am mai mult de șizeci și doi de ani, spuse PREȘEDINTELE, dar acum trei săptămîni mi-am făcut toate analizele și medicul m-a sfătuit să mă las pensionat.

— Imposibil, protestă Deeks precăut.

— Nu, nu, lasă, ai auzit bine. Mă lasă pompa. Se bătu ușor cu palma în piept. Dar s-o lasăm. V-am spus asta, Jeb, pentru că vă voi propune ca succesorul meu.

— Asta este... Ce să răspund, Mister Fannington?

— Nu răspundeți nimic, dar în prealabil faceți-vă la rîndul vostru toate analizele. Înainte de a vă arunca în cușca de lupi, trebuie să știu cum

stați din punct de vedere fizic. Se bătu din nou cu palma în piept. Știu sigur ce înseamnă așa ceva pentru un om de afaceri.

— Bineînțeles că o să-mi fac analizele, Mister Fannington.

Deeks se ținu de cuvânt. Își petrecu o dimineață întreagă la medic. Urma să vină și după-amiaza și nu-și programă nimic altceva — în afara cuvântării în fața studenților. Avea intenția să le explice pe scurt că precizia și corectitudinea sînt hotărîtoare pentru succesul conducerii unei bănci. În continuare avea să lase studenții în seama lui Wardell, noul casier șef al băncii.

Îl chemă pe Wardell pentru a pune la punct programul vizitei. Wardell îl ascultă respectuos, dădu din cap în semn de aprobare și dădu să plece. La ușa se opri.

— Mister Deeks, spuse el.

— Spune, Wardell.

— În ultimul timp ați fost atît de ocupat, încît n-am vrut să vă deranjez.

— În legătură cu ce?

— Cum să vă spun, Sir, în ultimele două sau trei luni — n-am găsit nici o explicație — și rămîn în fiecare seară după terminarea programului...

Deeks simți cum i se strîns stomacul. Își mușcă limba.

— Ei? spuse el.

— N-am vrut să vă deranjez, Mister Deeks, dar cazul pare să fie simptomatic pentru unele probleme destul de fundamentale.

— Despre ce este vorba?

— De două luni de zile sistemul nostru de contabilizare nu mai funcționează corect. Mereu se ivesc diferențe între sumele încastrate zilnic și sumele care reies din calcul, diferențe în favoarea noastră.

Lui Deeks i se făcu rău.

— Nu am găsit nici cea mai mică explicație, Mister Deeks. Oricît am căutat să găsim...

— Să lăsăm astea deocamdată, îl întrerupse Deeks. O să discutăm despre ele altă dată.

— Desigur, Sir, spuse Wardell și plecă.

Deeks își îngropă capul în mîini și încercă să gindească lucid. Dar o voce lăuntrică îi șopti: „Poate să fie oricine și n-ai cum să-l oprești”.

Sună și își chemă secretara.

— Spuneți, Sir, i se adresă din ușă.

— Trimiteți studenții imediat la Mister Wardell, îi dădu indicații Mister Deeks. Sînt astăzi prea ocupat ca să-l pot primi.

— Dar ați contramandat conducerea vizitei, încă de ieri, Mister Deeks, răspunse secretara mirată.

— Într-adevăr?

— Da, Sir, un moment — mă întorc imediat.

Dispăru și veni cu agenda în care erau trecute termenele programate. O puse pe biroul său și-i arătă rîndul: 13,30 — decanul Nelson, studenții. Acest rînd era tăiat și deasupra stătea într-un scris care semăna într-un totul cu cel al lui Deeks:

„Vă rugăm a se contramanda. J.D.”

— L-am sunat desigur pe decan, continuă secretara. A încercat să fie politicos, dar am remarcat bineînțeles, că s-a simțit ofensat. Dacă mi-ar fi permis să fac o propunere, Mister Deeks, o scurtă scrisoare în care să vă cereți...

— Mulțumesc. Asta a fost tot, o întrerupse Deeks brusc.

Cînd închise ușa după ea, Deeks sări de pe scaun, se duse la fereastră, se întoarse la birou și merse iar la fereastră.

Îl stăpîni un singur gînd, iar vocea interioară îi repetă monoton: „Poate fi oricine, poate fi oricine...”

Telefonul îl trezi. Luă receptorul în mînă și spuse:

— Nu răspund acum la nici un telefon, Miss Barr.

— Mister Deeks, spuse ea, la aparat este colonelul Sykes.

— O, dați-mi legătura.

— Deeks, spuse colonelul, presupun că este vorba despre o glumă, dar dacă este una să știți că e proastă.

— Ce s-a întîmplat, colonelule? întrebă Deeks cu vocea stînsă.

— Am primit astăzi trei înștiințări de la bancă și toate mă avertizau că aș fi depășit contul meu și că sînt rugat să iau legătura cu Mister Ashenby.

— Dar aceasta...

— Nu sînteți de părere că ar fi fost de ajuns o singură înștiințare, chiar dacă aș fi avut contul depășit, continuă colonelul. Faptul se prezintă însă altfel, contul meu nu este depășit, în afara cazului că cineva din cadrul băncii ar fi sustras o sumă enormă.

— Dar aceasta este cu desăvîrșire...

— Cîți dintre clienții noștri primesc astfel de înștiințări? Credeți că aceasta contribuie la bunul renume al băncii? Noroc că mi s-a întîmplat mie lucrul acesta, altfel fii sigur că...

Deeks spuse timp de cinci minute „Desigur, Sir”, fără a ști măcar cu ce era de acord. Nu-și putu aduce aminte cum s-a terminat convorbirea. Se trezi cu un receptor în mînă care tăcea. Atunci îl puse încet în furcă și lăsă capul în jos.

Încrămeni în această poziție, cu umerii ridicați și ochii închiși.

Își îndreptă brusc spatele, își umflă pieptul cu aer și ridică hotărît receptorul. Nu-i rămăsese nici o scăpare.

— Dați-mi legătura cu Mister Fannington, ordonă secretarei, și cînd auzi vocea președintelui, îi spuse:

— Mister Fannington, am fost la un consult temeinic la medicul meu.

— Excelent, replică Mr. Fannington, mă bucur că mi-ai urmat sfatul.

— Îmi pare rău că trebuie să vă spun, Mister Fannington, că medicul m-a sfătuit să ies și eu la pensie. Mai bine să mă opresc atîta timp cît mă mai pot opri.

În românește de
ANDREEA ANDREESCU
și **HELMUT BRITZ**

JEAN CAU

URMAȘUL TRONULUI

Scenariu de film

PRIMA SECVENȚĂ

Chicago: O mare sală ultra-modernă a unui consiliu de administrație. În jurul mesei vom descoperi pe cei mai ticăloși gangsteri-clanțai care există pe pământ. Unul din gangsteri — un tip uscățiv, cu o expresie crispată, fără un ochi — ține o cuvântare. Mutrele auditorilor sunt grave. Gangsterul-raportor e poreclit „Cardinalul”. Declară: „Întregul imperiu al crimei este în doliu. Șeful nostru iubit, temut, ce nu era contestat de nimeni (pe care-l vom numi pentru mai multă ușurință Al. Capone) a murit. Doliu și tristețe în imperiu. Dar afacerile sînt afaceri. Mafia este Mafia. Și, prieteni, aici toți sîntem sicilieni, familia e familia”.

Toată lumea aprobă. E vorba acum de a proclama pe noul împărat al crimei. „Cardinalul” — intrucit a fost mîna dreaptă a veneratului Capone — declară că pentru el nu există îndoială și nici o altă alegere posibilă. Căci el este legitimist: „Așadar Giulietta Capone, fiica prea scumpului nostru șef, trebuie să domnească”.

Larmă, discuții... O femeie moștenitoarea imperiului? Da, totuși e o Capone... Da, totuși e o femeie... Da, totuși pentru coeziunea „familiilor” Mafiei...

Autoritatea „Cardinalului” este atît de mare și exercită o influență copleșitoare încît pînă la urmă este votată. Giulietta Capone va domni.

A DOUA SECVENȚĂ

Treburile merg prost. Revolta mocnește în rîndurile membrilor Mafiei. Degeaba conduce o Capone; este totuși o femeie. Pentru a guverna imensul imperiu al crimei, Giulietta nu face față. Chiar „Cardinalul” totuși, credincios ei și legitimist

pînă-n vîrfurile unghiilor, este obligat în sinea lui să recunoască. Și „Cardinalul” este foarte îngrijorat văzînd opoziția cîrtind din ce în ce mai făș; îl cuprinde disperarea văzînd că are tot mai puține argumente pentru a-i combate pe cei care o critică. În realitate, totul se subrezește.

A TREIA SECVENȚĂ

„Cardinalul” îi mărturisește Giuliettei drama sa. Ei, personal, puțin îi pasă. E îndrăgostită de un funcționar (asta-i culmea!) și nu dorește decît să transmită altcuiva atribuțiile ce le are. O Capone să vorbească așa! Pe „Cardinalul” îl îngrozește. E culmea! Dacă venerabilul ei tată ar fi auzit! „Ce-ași vrea acum să fac”, întreabă plîngînd Giulietta. „Am o idee”, exclamă „Cardinalul”. „Dacă aveți o idee, foarte bine, aprobă Giulietta, eu nici nu cer altceva...”

A PATRA SECVENȚĂ

Gangsterii cei mai ticăloși s-au adunat într-o ședință extraordinară. Pentru a asculta o expunere a „Cardinalului”. Nu se îndoiesc — treburile au mers atît de prost în ultimele opt luni — încît firește au fost convocați să voteze înlăturarea Giuliettei. Cu o majoritate zdrobitoare acum sînt de acord. Sărmanul „Cardinal” cit trebuie să suferă!

Dar „Cardinalul”, care se scoală în picioare pentru a-și ține expunerea, este foarte bine dispus! Ciudat! Și (asta-i mai ciudat!) „Cardinalul” declară că a sosit timpul să fie ales un nou împărat al crimei... Se aud strigăte: Bravo, bravo!... Atunci „Cardinalul” lansează bomba: „Domnilor, am să vă aduc la cunoștință o veste foarte importantă... și fericită. Giulietta Capone e... însărcinată!”

Stupefacție! Al naibii „Cardinalul”! Mutrele celor din opoziție se alungesc. Acelea ale legitimistilor, deodată, radiază. „E de la sine-nțeles, continuă „Cardinalul”, că dacă Giulietta Capone, fiica aceluia care a fost cel mai mare împărat al crimei din toate timpurile, aduce pe lume un fiu, e de la sine-nțeles...” Nu este lăsat să termine. Legitimistii aplaudă frenetic. Cei din opoziție, mai întîi stupefiați, parcă i-ar fi lovit fulgerul, sfîrșesc și ei prin a aplauda. „Cardinalul” înlătură perdeaua și Giulietta Capone, cu o burtă pînă-n gît, își face apariția. Este primită cu ovății. Trăiască Giulietta!

A CINCEA SECVENȚĂ

O clinică. Luxoasă. Va bate ceasul-grav între toate. Pretutindeni gangsteri ticăloși care se agită, dau tircoale, se ridică, se așază, își rod unghiile, se șterg de sudoare ca cei mai neliniștiți dintre (viitorii) tați. Înaintea clinicii, șiruri de Cadillacuri negre. Pe culoare, ucigași-ticăloși, paznici-ticăloși, înarmați pînă-n dinți se hîrjonesc cu frumoase surori de caritate. În camera învecinată cu sala de naștere, înalta aristocrație a Mafiei. Între ei „Cardinalul”, descompus de neliniște. Și vestea străbate ca

fulgerul! E un băiat! Imbrățișări! Felicitări! Al. Capone al II-lea s-a născut! Imperiul crimei are un moștenitor! Unul adevărat! Un bărbat!

A ȘASEA SECVENȚĂ

Vestea face ocolul pământului. Telescriptoarele nu mai pridisesc. La fel ziarele, telefoanele. Se văd trei păstori sicilieni, care sar de bucurie la primirea unei telegrame. De asemenea baruri, bordeluri, cabarete (la Tokio, Hamburg, Londra, Paris, Rio de Janeiro) unde toată lumea la aflarea vestii se imbrățișează, plînge, destupă sticle de șampanie, beau! Li s-a născut un împărat.

A ȘAPTEA SECVENȚĂ

Cadourile regilor-mari (gangsteri) pentru șef. Se grămădesc. Mitraliere, pistoale-mitraliere, șișuri, cuțite, măciuci. Un arsenal fabulos (armele sunt adevărate) umple sala de naștere. Asemenea cadouri curg puhoi.

A OPTA SECVENȚĂ

Evident va fi cea mai lungă și va constitui miezul filmului. E menită să ne înfățișeze educația moștenitorului tronului. Nu vom intra în amănunte în această secvență capitală. Ne vom mărgini să indicăm tonul schișind câteva idei.

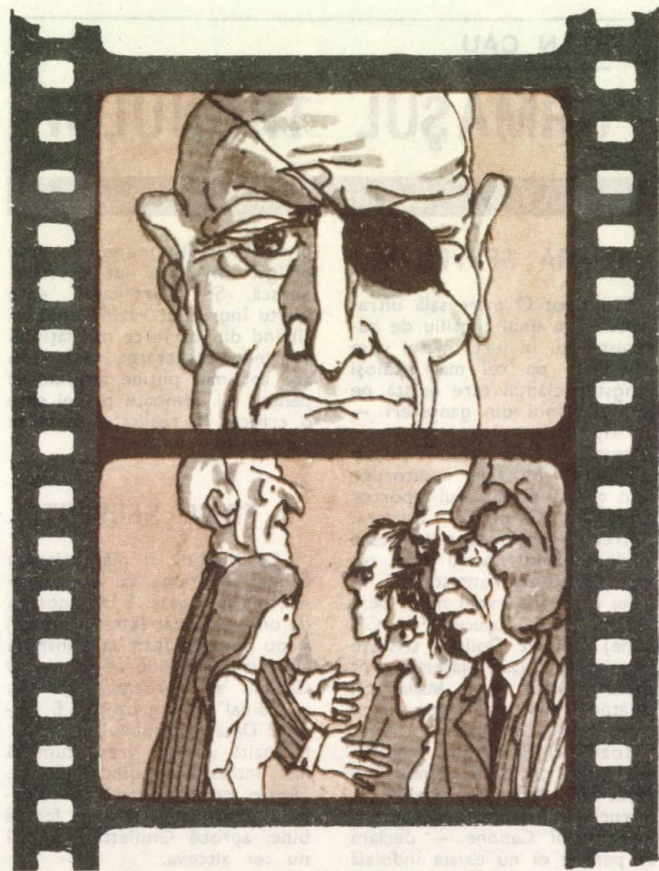
Profesorii lui Al. Capone al II-lea au fost selectați. Toți, în diferitele lor specialități, sînt cei mai buni și constituie floarea gingașă a aristocrației mîrșave.

Împăratul are opt sau zece ani.

Educația lui? De exemplu:

a) ședință de tir cu pistolul. Copilul greșeste. Sfaturi. Trage din nou! Atinge ținta în centru. Excelent! Ucigașii îl felicită, îi explică;

b) ședință de lectură; un gangster cu o mutră groaznică, cu ochelari pe nas, urmărește într-o carte cum citește copilul. Acesta se bîlbeie la pasajele dintr-un roman polișt atroc — seria neagră: „Atunci Johnny

trînti un picior în burta spurcăciunii de Nico... Pe urmă, cu virful gheții îi expedie o lovitură în mutră și-i zbură proteza; o a doua lovitură făcu să-i plesnească un ochi" etc. Copilul avea de pe acum un accent teribil de gangster;

c) ședință cu profesorii specialiști în droguri. Patru grămăjoare de pudră albă pe o masă. Du-te! Copilul arată una din grămăjoare. Disperarea gangsterului! Te înșeli, pentru a treia oară. Nu, asta-i zahăr! Asta-i sare foarte fină! Asta-i faină! Cocaina, asta-i. Reincep. Amestecă săculețele. Și de unde provine cocaina? Care sînt furnizorii de seamă? Unde se află marile laboratoare clandestine? Cine este corespondentul nostru numărul unu în Franța, în Liban, în Turcia, în Japonia, în Mexico? (etc).

d) ședință cu specialiștii în

falsificarea monedelor. Vizită la tipografi:

„Ad libitum”. Va rămîne să se dea un ritm acestor diverse secvențe. Fiecare din ele va avea rapiditatea, tonul unui scheci și va ascunde o «taină».

A NOUA SECVENȚĂ

În sfîrșit, sosește ziua cea mare. Împăratul are zece ani. Iată momentul solemn de a fi „scos în lume”. Va fi într-o oarecare măsură pentru Al. Capone al II-lea, ceea ce-i primul bal pentru domnișoarele din înalta societate, nu-i așa? Da; și aici, această secvență va fi tratată în diverse scheciuri. Bunăoară (dacă ne închipuim unul) vom asista la intrarea puștanului într-un cabaret. Șeful își vizitează imperiul și se arată supușilor.

Încadrat de ucigași și paznici, avându-l pe „Cardinal” lângă el, șeful intră. Șovăie la ușa cabaretului. Pe urmă, stupoare. Orchestra se oprește din cântat. Cuplurile pe pista de dans se separă. Animatoarele părăsesc respectuos barul. Cocotele se depărtează. Of... e șeful! Da... el este! Priviți! Patronul se bilbie, se închină, se scuza. Încadrat de formidabila lui gardă, șeful înaintează. Se oprește. Privirea lui mătură sala. În sfârșit, se cățăra pe un taburet. Barmanul își pierde capul. „Cardinalul” îi spune: „O grenadină pentru șef!... Și șampanie la discreție pentru toată lumea!”.

A ZECEA SECVENȚĂ

Altă zi de seamă: aceea în care șeful — el însuși — va conduce o „operație”. Firește e vorba de o spargere. Se pregătește și se prevede totul. Cu ajutorul specialiștilor și strategilor, șeful întocmește chiar el planurile (hărți fixate pe pereți), triază informațiile, ascultă pe informatori etc. Se va ataca aici... Automobilele vor fi aici... altele aici... X, X, și Y, vor fi

postați aici cu grenade... X, X, și Y vor acoperi retragerea cu pistoale mitraliere etc., pe scurt, o adevărată reuniune a statului major. Totul este pregătit. O să fie al naibii de bine pusă la punct!

A UNSPREZECEA SECVENȚĂ

Atacul. Extraordinară desfășurare de forțe. Lungi șiruri de automobile, toate încărcate cu gangsteri care se îndreaptă spre locul atacului. Talkies-walkies. Șeful ordonă, dispune, răspunde, sfătuiește...

Spargerea. Merge strună. Camioanele în care se transportă casele de bani. Planul se desfășoară de minune. Deodată sirene, sticleți. Panică. Retrageră totuși în ordine. Luptă îngrozitoare. Automobile care gonesc și se zdrobesc. Sticleți care se prăbușesc. Gangsteri doborâți. Minunată luptă! Reflectoare ale poliției care zboară în zăndări, atinse de gloanțe. Sirene... În adevăr o bătaie grandioasă. Șeful, cu sînge rece, e în culmea fericirii. Cu un asemenea bunic, un asemenea nepot.

A DOUĂSPREZECEA SECVENȚĂ

Ah, da! A fost un eveniment de seamă! O zi frumoasă! O „desvirginare” minunată! Toată lumea îl felicită pe șef. Da, asta-i treabă cu adevărat. De ani de zile, nu s-a mai văzut așa ceva. Am pășit în pragul unei epoci de aur. Trăim acum zorile unei epoei. Șeful declară că ar vrea să cerceteze prada primei sale mari lovituri. Da! Firește, șefule! Se deschid, se sfarmă, se întredeschid casele de bani.

Atunci apar zeci de ursuleți de pluș, trenulețe electrice, automate mecanice, biciclete, patine pe roțile etc.

Șeful radiază de fericire. Uci-gașii, înduioșați, îl privesc. „Cardinalul” își șterge chiar o lacrimă, în timp ce tone de jucării apar în casele de bani care sînt deschise. Lăsa sfîrșitul acestui minunat film ce constituie o satiră binevoitoare a moravurilor gangsterilor și a educației unor copii.

**În românește de
ALEXANDRU BACIU**

RICHARD O. LEWIS

FLENDURĂ-LUME

1.

**ASTA E DE-A DREPTUL
NERUȘINARE!**

Fix la șase după-amiază am terminat pocherul pe care îl jucam de fiecare dată la mine acasă. Toți cei trei prieteni ai mei se ridicară de pe locurile lor. De data asta am pierdut. Dar nu fără motiv, tot timpul am fost cu gîndul în altă parte.

La ușa m-am desprăjit de doctorul Caldwell și de arhitectul Martin. În momentul în care șeriful Ed Wintz tocmai ieșea din casă i-am pus mîna pe umăr.

— N-ai putea să mai rămii o clipă, Ed?

— Bine-nțeles că pot, răspunse zîbind șeriful.

Ne-am așezat din nou la masă, eu începînd să mă joc nervos cu cărțile, neștiind cum să încep.

— Am o problemă, Ed, am zis în cele din urmă. — Arată-mi tu pe cineva care nu are azi probleme, răspunse șeriful.

Ed Wintz era un îns gras, avea fața roșie și părul ruginiu. La fel ca doctorul și arhitectul, locuia și el prin apropiere. Îl știam bine, de multă vreme, așa că puteam să mă destăinui.

— Am un vînzător, am început eu. Mai bine zis am avut... Acum este șef de secție...

— ...și acum ai descoperit că nu-i de încredere, nu? zise Ed cu interes.

— Nu, nu-i vorba de asta. Sînt sigur că pune la cale ceva mult mai rău.

Ed arătă destul de sceptic.

— Mă rog, dacă aș putea să te ajut cu ceva...

— Păi tocmai asta-i chestia, am zis. Deocamdată nu-mi dau seama în ce fel m-ai putea ajuta. Am ajuns însă la concluzia că ar fi bine ca tu să știi totul pentru cazul în care mi s-ar întîmpla ceva.

— Încep să am impresia că e-ntr-adevăr o problemă serioasă.

— Chiar că e serioasă, am zis aruncînd cărțile pe masă. Îl cheamă John Carlo. Mi l-a adus unul dintre vînzători acum vreo optsprezece luni și mi l-a prezentat. Căuta ceva de lucru. Și cum eu tocmai aveam nevoie de un vînzător, l-am primit. O să îmi plinească în curînd treizeci de ani, are părul negru și ochii la fel. Arată foarte bine. Este însă

teribil de agresiv, de ambițios și uneori cred că este în stare să treacă și peste cadavre...

Am tăcut câteva clipe după care am continuat.

— La început totul a mers bine. După șase luni devenise cel mai bun dintre vânzătorii mei. Ceilalți au început să fie invidioși pe el. Aveam impresia că-l urau chiar, fără să-mi fie prea clar pentru ce. Dar cum întrebam ceva pe unul dintre ei, cum schimbau vorba.

— Poate că erau pur și simplu geloși pe el, își dădu Ed cu părerea. Și nici n-ar fi de mirare, de cum apare un ins dintr-aștia ceilalți încep să-l urască...

— Așa am crezut și eu la început, numai că într-o zi, Bell Reed s-a hotărât să iasă la pensie. Asta m-a surprins, Bell ar mai fi putut lucra câțiva ani buni. Ar trebui să-i cer compensații. Locul lui urma să-l ia, în mod absolut corect, Fred Baylor. Un vânzător capabil, cu rezultate bune în muncă, cu familie, trei copii și o vechime corespunzătoare pentru acest post. Când i l-am oferit, a refuzat. Mi-a zis că n-are chef să-și ia în cârcă așa responsabilitate...

— Poate că pe bune n-a vrut, zise Ed.

— Asta s-a întâmplat chiar în ziua în care, în timp ce venea la slujbă, i s-a slăbit o roată de la mașină. Avea o demolatură de mașină, din acest punct de vedere pierderea n-a fost prea mare, iar Fred s-a ales doar cu un șoc ușor. Altfel spus, omul n-a pățit mai nimic, dar ce s-ar fi întâmplat dacă roata ar fi sărit în timp ce Fred pleca cu familia în excursie?

— Vrei să spui că acest John Carlo îl amenința și că slăbitul roții a fost un fel de avertisment? Întrebă Ed.

— Deocamdată nu m-am gândit la treaba asta. Așa ceva i se poate întâmpla oricui. Când am văzut că și alți vânzatori refuză să ia postul invocând fel de fel de motive, i l-am oferit lui Carlo.

— A existat vreo dovadă cum că John Carlo ar fi avut vreo legătură cu roata aia?

— Nu, am răspuns. Dar așteaptă puțin, asta nu-i totul. Acum două zile, vineri, Carlo a venit la mine la birou și mi-a cerut să-l iau ca asociat și să-i dau jumătate din venitură.

— Poftiiiim? Întrebă șeriful gata să se prăbușească din scaun.

— Da, am spus. Ai auzit bine.

— Bine, dar asta e de-a dreptul nerușinare, zice Ed aprinzându-se la față. Asta-i prea mult de-acuma... Fabrica, firma „Jensen” a fost fondată de tatăl tău, de fapt de străbunicul tău, după care a fost moștenită din tată-n fiu. De unde la flendură-lume ăsta atita obrăznicie... ăția... să te amenințe?

— De la dracu, de unde? Pur și simplu mi-a prezentat cererea spunându-mi că-mi lasă câteva zile de gândire. După aceea a plecat.

— E de necrezut, spuse Ed Wintz enervat. Și, cu toate astea, tu i-ai dat vreun răspuns?

— Nu, n-am făcut una ca asta. Dacă are sau dacă a avut ceva de gând cu mine, răspunsul meu tot nu l-ar fi oprit s-o facă. Dimpotrivă. Oricum, propunerea lui a picat ca un trăsnet din senin. De asta am ținut să-ți spun totul... Să știi toate astea pentru cazul că... știi eu... că mi s-ar întâmpla ceva.

— Tu crezi că ar fi putut încerca să te oblig?

— Nu știu, i-am luat eu vorba din gură. Momentan nu am nici cea mai vagă idee ce ar putea face. Un lucru știu însă sigur: dacă odată în viață am văzut ochii unui om gata să treacă peste cadavre, apoi aceia au fost ochii lui Carlo. Privirea lui din vinerea aceea când a venit în biroul meu...

Șeriful Wintz tăcea și dădea din cap gânditor.

— Până acum nu-i nimic care să facă necesară intervenția mea. A mea sau a altcuiva. S-ar putea face ceva numai în cazul că acest Carlo s-ar infuria și nu s-ar mai putea stăpîni.

— Cred că are nervii foarte buni pentru așa ceva și că a calculat totul foarte exact, am răspuns. E un ins uns cu toate alfiile, ar ieși din el un excelent jucător de pocher.

După câteva minute, l-am condus pe Wintz spre ușă apoi m-am uitat câteva clipe cum se îndepărta de casa mea...

2.

SCOATE-Ō, TE ROG,
PE CYNTHIA DIN JOC!

Marți după masă secretara m-a anunțat că domnul Carlo vrea să-mi vorbească.

— Trimite-l la mine, am spus.

Am apăsat pe butonul magnetofonului pe care îl lăsasem la serviciu întrucât aveam nevoie, din când în când, de el.

Carlo intră și mă privi cu aroganța lui obișnuită.

— Sper să aud răspunsul corespunzător la propunerea... comercială pe care v-am făcut-o cu câteva zile în urmă, începu el fără ocolișuri.

Se așeză dezinvolt pe marginea biroului meu, își puse un picior peste celălalt și-și admiră unghiile bine întreținute.

— Sînteți un tată bun, se zice, adăugă el, și sper că vreți să-i asigurați fiicei dv. traiul cu care a fost obișnuită.

Am simțit cum ura îmi schimonosise fața. Pînă în clipa aceea nu-mi dădusem seama de unde ar putea să mă atace. Acum îmi erau toate foarte limpezi.

— Scoate-Ō, te rog, pe Cynthia din acest joc! am izbucnit.

El își aburi unghiile și i le frecă de reverul hainei.

— Nu știu cum aș putea s-o fac. Știți, eu am de gând să mă căsătoresc cu ea.

— Poftiiiim? Ce vrei?

Carlo alunecă încet de pe birou zîmbind.

— Dar ăsta nu-i motiv de supărare, domnul meu, spuse. Astfel de situații se întîlnesc foarte des: doi tineri se întîlnesc, se îndrăgostesc și hotărăsc să se ia...

— Bine, dar Cynthia este încă un copil. Umbra încă la școală.

— Știu că umblă la școală, tocmai la școala ei ne-am petrecut câteva weekenduri. Dar dacă trăiți cu impresia că Cynthia este încă un copil, atunci dați fugați pînă acolo și vedeți-o cum arată! Bine?!

Am sărit ca ars, cuprins de furie, și m-am aplecat peste scaun. Și numai cu un efort deosebit

m-am abținut să nu mă reped cu pumnii în obrajii lui rinjiți.

— Miști! am urlat. Nu cred nici o vorbuleț! Cynthia nu s-ar îndăgosti niciodată de un flendură-lume, cum să te ia pe tine... un, un...!

— Nu există decât un singur mod de a vă convinge, spuse cu indiferență. Adică s-o întrebați.

Porni spre ușă, apoi se întoarse.

— Gindește-te la propunerea mea, tăcușule, zise scurt și uscat. Sint convins că este și în interesul dv. ca Cynthia să se căsătorească cu un bărbat bine situat, cu un... care este asociatul firmei dv. prospere.

Și zicind aceste cuvinte ieși.

Complet epuizat și încă și mai plin de ură, m-am așezat pe scaun. Băiatul ăsta îmi descoperise singurul meu punct vulnerabil, singurul meu călcâi al lui Achile — Cynthia. De la moartea soției mele — s-a prăpădit în urmă cu cinci ani — Cynthia este totul pentru mine, singura ființă pentru care am trăit și trăiesc. Ca acum să văd cum se joacă nimeni-in-pantaloni ăsta cu viața ei și a mea!

Magnetofonul continua să meargă. L-am oprit și am închis sertarul. Încă nu avea nici un atu pe care să-l poată folosi împotriva Cynthiai. Spusese doar că el și Cynthia se iubesc și că au de gând să se ia. Și că în această situație lucrul cel mai înțeles ar fi ca el, Carlo, să devină asociat al firmei. Nu, deocamdată nu-l aveam cu nimic la mină!

3.

AH, TATĂ, EȘTI ȘI TU CA TOȚI TAȚII...

O oră mai târziu mă aflam pe drumul spre colegiul la care învăța Cynthia. Școala se afla la o depărtare de aproximativ 300 kilometri. Stăteam țepăn la volan, singur cu temerile mele teribile.

Din orice unghi priveam problema asta nu găseam nici o soluție ca lumea. Dacă l-aș face asociat, adică partener egal în drepturi, și el s-ar căsători cu Cynthia, în cazul acesta el ar deveni automat singurul proprietar al întregii firme — în cazul în care mie mi s-ar întâmpla ceva.

Dar și dacă aș răspunde negativ, el tot s-ar căsători cu Cynthia. Și iarăși ar pune mîna pe toată firma, în cazul că mi s-ar întâmpla ceva. În timp ce mă gindeam la toate astea, întregul corp mi se acoperi de sudoare rece iar în fața ochilor îmi apără privirea hoșului.

După care în gând îmi veni o imagine și mai groaznică. Ce se va întâmpla cu viitorul Cynthiai? Nu cumva o să i se întâmple, sărăcuța, cu cel mai apropiat priel, o nenorocire? Iar în acest caz întreaga întreprindere nu va ajunge numai a lui?

Dar ce pot eu face? S-o dezmoștenesc imediat pe Cynthia? Să-mi dezmoștenesc singura fiică?

N-ar fi oare posibil ca Cynthia să nu fie îndrăgostită de el? Iată singura speranță. Poate am să reușesc s-o conving asupra caracterului lui...

Am ajuns la școală tocmai cînd Cynthia terminase cursurile. S-a bucurat mult văzîndu-mă. A fost însă și surprinsă.

— Tata?! Nu, nu pot să cred! Dar de ce ai venit pe neașteptate?

Avea minijupă, ochii făcuți și cu fața ei gingașă și părul lung și blond arăta ca o domnișoară admirabilă, chiar dacă după gustul meu întrucîtva conservator, puțin cam prea modernă.

— Nu arăți prea bine, tată, constată ea grijulie. S-a întîmplat ceva?

Am dat încet din cap, am poftit-o să ia loc în mașină lîngă mine, apoi am pornit. Am ajuns tăcuți în părculețul de lîngă școală. Am oprit la umbra unui ulm bătrîn.

— Îl cunoști pe John Carlo?

Această întrebare îmi scăpă printre buze mai înainte de a mă fi gîndit cum să abordez problema.

— Bine-nțeles, mai încape vorbă... spuse. Îl cunosc de cîteva luni. Dar s-a întîmplat... s-a întîmplat ceva?...

Am dat încet din cap.

— Vrei să-l iei de bărbat?

— Ah, tăticule... ciripi ea cu glas dulce și ochi aprinși. A fost secretarul nostru, am vrut să-ți facem o surpriză, continuă ea fericită. Cred că John s-a grăbit și și-a destăinuit-o...

— Da, i-am răspuns în momentul în care o dureră grea mi se opri la inimă.

— Se pare că nu te bucuri prea mult, spuse.

— Nu, nu mă bucur. De altfel, motivul venirii mele aici este de a te ruga să nu-l iei de bărbat...

— Dar de ce, pentru bunul dumnezeu?! Doar îl iubești și tu, altfel de ce l-ai fi făcut șef de secție?

— Cynthia, am spus, omul ăsta nu este ceea ce vrea să pară. E altfel.

M-am oprit brusc pentru că mi-am dat seama că nu aveam nici o probă împotriva lui. Ce să-i fi spus? Că a umblat la roata din față a mașinii lui Fred? Și că Fred a refuzat funcția de șef de secție? Că el, Carlo, vrea să fie asociat al firmei? Că nu văd cu ochi buni aroganța și răutatea lui?

— Vrea să devină asociat al firmei, am spus.

— Vezi ce ambiție sănătoasă are, spuse Cynthia aprinsă. Dar oare nu-i acesta modul cel mai înțelept de a deveni coproprietar al firmei? Doar vrei ca întreprinderea să rămînă în întregime în familie, nu?

Și zicînd acestea Cynthia mi se prinse de gît, mă îmbrățișă strîngîndu-mă tare.

— Ah, tată, șopti ea gingaș. Ești și tu ca toți tații care cred că nici un bărbat de pe lume nu-i destul de bun pentru micuța lui fetiță. Și cărora le vine foarte greu să accepte că micuța lor fetiță a ajuns domnișoară care tinjește după propria casă, după propria familie, după dragoste...

4.

EXCELENT, DOMNULE...

Seara, pe drumul de întoarcere spre casă, am găsit singura soluție: trebuie să scap de John Carlo. M-a amenințat nu numai pe mine dar și pe ceilalți. E periculos pentru toți cei din jurul său. Trebuie s-o apar cumva pe Cynthia de el. Pînă nu va fi prea târziu...

Era de-acuma noapte tîrzie cînd am ajuns acasă. Cu toate astea m-am oprit exact în bibliotecă. Am

aprinși lumina, m-am așezat la biroul cel mare din mijlocul încăperii și am tras sertarul de jos plin cu conturi vechi și corespondență la fel de veche. Am căutat apoi în continuare până am dat peste ceea ce căutam — un pistol de calibru mic.

Cîndva fusese al tatălui meu, cu el mă învățase să trag. În cele din urmă am învățat chiar bine. După aceea pistolul a rămas, vreme cam de douăzeci de ani, în sertarul biroului.

Pistolul nu era încărcat. L-am ținut în mînă cîteva minute, apoi am închis sertarul. Un plan precis nu aveam, dar pistolul l-am luat cu mine în dormitor.

Miercuri, în ziua următoare, nu m-am dus la birou. M-am dus în schimb și am cumpărat o cutie cu cartușe, după care am ieșit din oraș oprindu-mă într-o pădure complet pustie. Am încărcat pistolul și am început să trag. Am tras cîteva zeci de gloanțe. M-am declarat mulțumit. Arma, în ciuda îndelungatei șederi în sertar, funcționa excelent. Nu-i însă mai puțin adevărat că nici eu nu uitasem ceea ce tatăl meu mă învățase cu ani în urmă...

Joi după masă l-am spus secretarei să-l cheme pe Carlo la mine. Acesta veni repede arătîndu-se foarte sigur de sine. Ca de obicei.

— Acum două zile am vorbit cu Cynthia, am început eu.

— Și?

— Se pare că te iubește, am zis uitîndu-mă la cușitul pentru scrisori cu care apoi am început să mă joc. Și se mai pare că s-ar bucura să te ia de bărbat...

În timp ce vorbeam mă uitam la fața lui și-i citeam zîmbetul de învingător.

— După cum știi, la început n-am fost prea entuziasmat la gîndul că ai putea deveni coproprietar al firmei, Cynthia consideră însă că asta ar fi o soluție teribilă. Zice că în felul acesta firma ar rămîne în întregime în familie...

— Și după părerea mea asta ar fi cea mai bună soluție.

În ultima vreme mă simt tare obosit, am zis după o scurtă tăcere. Am sentimentul că am nevoie de odihnă obligatorie, de un concediu îndelungat. Am de gînd să plec luni și nu știu cînd am să mă întorc.

Carlo asculta fără să scoată un singur cuvînt. Mai mult ca sigur că își făcea socoteala cam cît aș putea eu lipsi, cînd și-ar putea înfige mîinile în firmă pentru a o stăpîni...

Înainte de a pleca, am continuat, vreau să pun totul la punct. Scot că avocații mei au pregătit toate documentele... Așa că vino duminică după amiază pe la mine, pentru a le semna.

În ochii lui Carlo se citea flăcără triumfului.

— Excelent, domnule! spuse. Sper să aveți un concediu plăcut.

Doctorul Caldwell puse pe masă un sfert de dolar și deschise jocul. Otrăvit, Bob Martin aruncă cărțile pe masă. Ed Wintz „duse” sfertul de dolar al doctorului.

Se auzi soneria.

Am pus cărțile pe masă și m-am ridicat.

— Iertați-mă, domnilor, am spus încercînd să par cît mai calm cu putință. Am de rezolvat o scurtă problemă de afaceri. Nu durează, sper, mai mult de o jumătate de oră. Vă rog să continuați jocul fără mine.

Am ieșit din încăpere și am luat-o pe coridorul de lîngă bibliotecă pînă la ușă. Am deschis. L-am pofcit pe Carlo să intre direct în bibliotecă unde am luat loc la birou.

Carlo avu cîteva clipe de ezitare, timp în care se uită prin încăpere. De bună seamă că se aștepta ca de față să fie și avocații. Mai rămase încurcat cîteva clipe, apoi se apropie de birou.

— Am pregătit documentele, am spus.

Dar în loc să scot documentele, am scos din sertar pistolul.

— Te-am așteptat, domnule Carlo!

6.

APOI AM SĂ MĂ ÎNSOR CU LEȘINĂTURA AIA DE CYNTHIA!

Urmără cîteva clipe de tăcere mormintală. În ochii lui Carlo se citea spaima. Am tras piedica pistolului și am ochit spre inima lui Carlo.

— O să scap de tine, Carlo, am spus cu totală indiferență. Te împușc, aici, în încăperea asta am să te împușc!

În ochi i se citea acum groaza, colțurile gurii i se lăsaseră.

— Dar... nu... nu... N-o poți face!

Era un sentiment extraordinar să vezi cum acestui nimeni-în-pantaloni îi dispăruse de pe față toată aroganța, toată siguranța de sine provocatoare și cum se făcuse dintr-o dată mic-mic, tremurînd de frică.

— Nimeni și nimic nu mă poate face să-mi schimb hotărîrea, am spus foarte calm în timp ce am ocolit biroul și mă apropiam de Carlo. Servitoarea mea era liberă în fiecare duminică după masă, iar pereții casei erau destul de groși pentru ca nimeni să nu audă zgomotul împușcăturii.

— Am pregătit și locul unde să-ți ascund cadavrul! am mai spus, în timp ce mă apropiam de el stringînd tare în mînă pistolul.

— Și acum...

În clipa în care am rostit aceste cuvinte piciorul îmi alunecă pe marginea covorului și mi-am pierdut echilibrul. Mîna lui Carlo zbură ca un fulger și-mi smulse pistolul pe care mîna mea nu-l mai strîngea ca lumea. Într-o fracțiune de secundă Carlo îndreptă țeva pistolului spre pieptul meu.

— Acum e rîndul dv.! șuieră el printre dinți. Credeați că mă dați gata?! Și cînd colo uite că s-a-ntors roata! zise el și pe chipul lui apărură din nou expresia aceea nesuferită de aroganță. Aveam de gînd să vă fac de petrecanie după căsătoria cu Cynthia, dar asta schimbă toate datele problemei. Am să aranjez în așa fel lucrurile încît să pară sinucidere sadea...

5.

TE-AM AȘTEPTAT DOMNULE CARLO

Ca în fiecare duminică după masă și de data aceasta la mine se juca pocher. Se apropia de ora trei și tensiunea mea creștea, creștea...

M-am străduit să nu ascult ce spunea.

— După care am să mă înșor cu micuța dv., cu leșinătura aia de Cynthia!

— Tu? Tu, dezgustător ce ești!

Cu iușeala fulgerului am tras de pe birou un catalog gros pe care l-am dus în dreptul pieptului.

Carlo se dădu un pas înapoi întrucât își închipui că aveam de gând să-l lovesc cu catalogul în cap.

Se auzi o împușcătură.

Am sărit repede într-o parte, am căzut la pământ stringând în brațe catalogul. Am închis ochii și am așteptat. L-am auzit apropiindu-se de mine și am simțit cum mi-a apropiat țeava pistolului de timpă.

Am mișcat puțin piciorul. Răspunsul lui la acest gest al meu a fost un făcânit de trăgaci aproape imperceptibil în zgomotul care se iscase: cei din casă veniră val-virtej să vadă ce se întâmplase. Am deschis la timp ochii pentru a vedea cum șeriful Wintz sări asupra lui Carlo.

Doctorul Caldwell se aplecă asupra mea și-mi puse mâna pe piept.

— Ești teafăr?

Bob Martin îmi luă catalogul din mână și-l examină cu atenție. În copertă se vedea foarte clar urma glonțului. Puse catalogul pe birou și începu să-l frunzărească. Deodată dădu peste glonte.

— Drace! făcu el uitându-se la mine. Dacă n-ar fi fost catalogul ăsta gros mai mult ca sigur că te-ar fi împușcat!

— Așa cred și eu, am spus.

Nu-mi închipuiam că Ed Wintz poartă cătușele cu el și duminică. Mi-am dat seama că mă înșelasem numai în momentul în care i le-a aplicat lui Carlo.

— În numele legii te arestez! zise el cu glas oficial. Pentru tentativă de crimă, adăugă în timp ce-și ștergea sudoarea de pe frunte.

Carlo era complet buimăcit. Nu-și dădea seama de unde apăruseră oamenii aceștia, dar mai ales nu-și putea explica cum de în loc să mă nimezească pe mine a nimerit catalogul.

Ei, dar acolo unde o să stea cîțiva ani bunicei o să aibă destul timp pentru meditație. Nu știu însă dacă o să-și dea seama că voluminosul catalog fusese... împușcat înainte de scena critică. Și că, de fapt, el trăsesese cu un cartuș orb...

În românește de
NICOLAE NICOARĂ

CU ȘI DESPRE SCRITORI

■ ALPHONSE ALLAIS

— Ținînd să-și prezinte prietenul drept un candidat „serios” la deputăție, spiritualul scriitor aducea următorul argument: „E om umblat prin lume; în Canada a deținut, la Observatorul astronomic, importanta funcție de impiegat de mișcare: el dădea plecarea stelelor căzătoare”.

■ JULES RENARD

— „Ce e un critic? E un cititor care-ți face greutate”.

— „Nimic mai simplu decît să fii un scriitor original: n-ai altceva de făcut decît să copiezi pe scriitorii care nu mai sînt la modă”.

— „Unui scriitor care-mi trimite ultima lui

carte întîi îi expediez o scrisoare elogioasă și apoi îi citesc cartea încercînd să-mi justific scrisoarea”.

— „Cînd mi se spune că am talent, nu-i nevoie să mi se repete; pricep de prima dată”.

— „Scoțienii sînt niște uituci: au omis să-și pună pantalonii”.

— Două definiții din ale sale „Istoria naturale”. „Fluture: această scrisorică de dragoste caută adresa unei flori... „Licurici: ce se întîmplă? E ora zece noaptea și la el e încă lumină”.

■ FONTENELLE

În ajunul morții sale, survenită la o sută de ani, ilustrul aforist răspundea medicului la întrebarea: „cum merge?”: „Nu merge! Se duce!”

■ **AL. RAICU** lucrează la o carte de călătorie „Prin gări și țări” și la un roman „Rădăcinile”. A predat la Editura Albatros „Pasteluri și balade”, la Editura Cartea Românească „Poeme noi” (titlu provizoriu).

■ **AL. GEORGE** are pe masa de lucru romanul „Jurnal provizoriu” și volumul de eseuri „Epilog la sfârșitul lecturii”. Sub tipar un volum de comentarii „Petreceri cu gîndul și inducții sentimentale”. A predat la Editura Minerva o antologie a prozei umoristice românești.

■ **GHEORGHE TOMOZEI** are pe masa de lucru volumul de versuri alese „Catalogul corăbiilor”. Sub tipar volumele pentru copii „Miradonis” ediția a III-a și „Carte de motanică”. A predat la o editură volumul biografic „Urmele poetului Nicolae Labiș” și o ediție din eseurile lui Nichita Stănescu „Amintiri din prezent”.

■ **ION BĂNUȚĂ** are pe masa de lucru volumele 8—9 și 10 din „Olimpul Deavolului” din ciclul celor 10 volume proiectate (7 apărute).

■ **PETRE GOT** lucrează la a șaptea carte de poezie pentru Editura Albatros.

■ **CEZAR BALTAG** are pe masa de lucru fișe pentru „Dicționarul de simboluri”, un volum de versuri, o traducere a volumului al III-lea „Istoria credințelor și ideilor religioase” de Mircea Eliade. Are sub tipar volumul „Dialog la mal”. A predat la Editura Științifică și Enciclopedică volumul II din „Istoria credințelor și ideilor religioase” de Mircea Eliade.

■ **TRAIAN IANCU** are pe masa de lucru volumul de poezii „Oamenii iubesc”. Sub tipar, volumul „Iubire de oameni” la Editura Militară.

■ **VALERIU GORU-NESCU**. Pe masa de lucru al V-lea volum de proză (scurtă de data aceasta — schițe și povestiri), atît din actualitate

LA CE LUCREAZĂ SCRIITORII

cît și din anii de ilegalitate ai Partidului Comunist Român „Frigarea Diavolului”. Sub tipar volumul de versuri „Tentația cheilor” la Editura Cartea Românească. A predat la Editura Albatros romanul „Flagelul” care urmărește activitatea unor uteciști în anul tragic 1940 ca și imediat după aceea.

■ **GEORGE ALBOIU** are pe masa de lucru „Un roman și jumătate” (proză). A predat la Editura Cartea Românească o carte de poeme înătorul adormit.

■ **GABRIEL LIICEANU** a predat un volum de literatură intitulat „Epistolar” la Editura Cartea Românească. Are pe masa de lucru un volum de eseuri filozofice privind condiția literară a filozofiei.

■ **VIORICA TOMESCU**. Sub tipar are un volum pen-

tru copii la Editura Ion Creangă intitulat „Trei pe față trei pe dos”. Pe masa de lucru un roman cu titlul „Conflict de familie”.

■ **ȘTEFAN AGOPIAN** are pe masa de lucru volumul III din romanul „Tobit”. La Editura Mihai Eminescu are volumul II din romanul „Tobit” care se va chema „Sara”.

■ **MIRCEA SCARLAT** are pe masa de lucru volumul IV din „Istoria poeziei românești”. Sub tipar volumul „Introducere în opera lui Cezar Bolliac”. La Editura Minerva a predat volumul III din „Istoria poeziei românești”.

■ **GHEORGHE PITUȚ** are pe masa de lucru un roman și un volum de versuri. Sub tipar romanul „Dragostea noastră” la Editura Cartea Românească. A predat la Editura Mihai Eminescu un volum de versuri și la Editura Sport-Turism un roman.

■ **ALEXANDRU PALEOLOGU** are pe masa de lucru un volum de proză memorialistică.

■ **ION LILA** are pe masa de lucru un roman „Adio, frumoasă zi”. Sub tipar un roman la Cartea Românească „Să visezi în crîngul de salcîmi”. A predat la Editura Ion Creangă un roman „O poveste cu pantofi”.

■ **NECULA DAMIAN** are pe masa de lucru un roman și o carte de nuvele. Sub tipar romanul „Sărbătoarea continuă” la Editura Cartea Românească.

■ **CONSTANTIN GEORGESCU** are în lucru un volum „Întîmplări hazlii din viața scriitorilor” și un volum de nuvele. Sub tipar volumul „Zile și nopți cu scriitori” (Editura Sport-Turism). La Editura Mihai Eminescu are un volum de nuvele.

■ **MARA NICOARĂ** are pe masa de lucru o carte pentru copii. „Cum să devii Făt-Frumos” și un volum de versuri, iar la Editura Albatros romanul „Marginea nopții”.

■ **PETRE STOICA** are pe masa de lucru un roman cu titlul „Un glonț în inima neagră a lumii”, un tratat despre creșterea iepurilor de casă și un jurnal de la Bulbucata. A predat Editurii Albatros pentru colecția „Cele mai frumoase poezii” culegerea, „Suvenir”.

■ **MARCEL GAFTON**. Are predat la editură un volum de poeme cuprinzător și expresiv. Titlul rămâne o surpriză pentru cititori. Pe masa de lucru are mai multe proiecte literare.

■ **HARALAMB ZINCĂ** are pe masa de lucru un volum — proiect mai vechi de roman de aventuri — intitulat „Noaptea cea mai lungă”, consacrat evenimentelor din vara anului 1944. Sub tipar are cartea-document „Ultima noapte de război prima zi de pace” la Editura Militară. A predat editurii romanul „Noaptea cea mai lungă”.

■ **GABY MICHAILESCU** are pe masa de lucru o carte cu titlul „Însemnările unui impresar” și o alta „Viața Mariei Tănase”.

■ **MIRON GEORGESCU** are în lucru un volum de versuri. Iar sub tipar la Editura Cartea Românească o plachetă de versuri cu titlul „Epiloguri la poeme neterminate”.

■ **DAN MUTAȘCU** are pe masa de lucru un volum de povestiri „Campionul se întoarce”; un volum de eseuri „Circuite spirituale”; un volum de aforisme „Calcio vecchio” și o piesă de teatru „Mister ostil medieval”. Sub tipar volumul „Fastele nopții” la Editura Albatros. A predat Editurii Cartea Românească volumul de versuri „Un sfert de astru” și la o altă editură volumul „Mai mult de 50 de litere”.

■ **VIORICA NICOARĂ** are pe masa de lucru romanul pentru copii intitulat „Libelula albastră”; un volum de nuvele „Iarba neagră” și un

volum de poezii pentru copii „Suflet de scatiu”. A predat la Radiodifuziune un scenariu cu titlul „Solz de pește” și un altul cu titlul „Floare la ureche”.

■ **GICA IUTEȘ** are pe masa de lucru un roman pentru tineret „Fluierul de piatră”. Sub tipar la Editura Ion Creangă „Atențiune Carolina, S.O.S. Balaban”, roman fantastic. A predat editurii un volum de schițe pentru cei mici.

■ **HORIA TECUCEANU** are pe masa de lucru un roman intitulat „Rendez-vous”. Sub tipar un roman la Editura Cartea Românească „S.A. Frații și Co”. La Casa de filme nr. 5 are un scenariu de film „Alo: 055?” și la teatrul din Sibiu piesa „Accidentul”.

■ **PANĂ GH. ION** are pe masa de lucru un volum de eseuri „Călătorie de foc prin spațiul nostru mioritic” și un roman social-politic-istoric „Trebuia tată”. A predat Editurii Cartea Românească în anul 1981 romanul „Dincolo de necunoscut”, iar la Editura Ion Creangă un volum de schițe, povestiri și nuvele intitulat „Buzduganul din munții Tatra” și la Editura Kriterion prin Uniunea Scriitorilor, din anul 1985 un roman de tradus cu titlul „Radio Donau nu mai transmite”.

■ **NICOLAE IOANA** are pe masa de lucru un volum de poezii. Sub tipar un roman „Halta” la Editura Cartea Românească. A predat Editurii Mihai Eminescu o culegere de versuri pentru colecția „Cele mai frumoase poezii”.

■ **RAUL JOIL** are pe masa de lucru un volum de proză în traducere cu titlul „Chien Blanc” de Romain Gary; „50 de poeme” de Baudelaire. Sub tipar la Editura Ion Creangă un roman al unei scriitoare maghiare Maria Toth pe care l-a stilizat și se numește „Colegi de bancă”. E în perspectivă să predea la

o editură ediția a II-a din „Domnișoara De Máupin” de Théophile Gautier.

■ **GEORGE ARION**. Are gata de dat la editură romanul „Prefer cășuni”, care prezintă în continuare peripețiile ziaristului Andrei Mladin confruntat din nou cu situații dramatice din care iese cu bine datorită inteligenței și umorului său.

■ **GHEORGHE GRI-GURCU** are în lucru un volum de versuri „Ultima vară a lui Klincsor” pentru Editura Albatros prevăzut să apară în 1986; un volum de critică cu titlul nefixat încă; un volum de aforisme „Jurnalul lui Alceste”. Sub tipar volumul „Poezii române de ieri și de azi”.

■ **EUGENIA TUDOR-ANTON** are în lucru un roman istoric și un volum de eseuri. Iar sub tipar romanul „Vară vrăjmașă” scos de Editura Cartea Românească.

■ **NINA CASSIAN** are pe masa de lucru un volum de poezii „Lemur” și o simfonie „A cortegiilor”. Sub tipar la Editura Ion Creangă o povestire în versuri „Roșcată ca arama și cei 7 șoricari”. A predat pentru colecția Biblioteca pentru toți volumul „Viraje” la Editura Albatros, volumul III din „Majoratul interzis” intitulat „Studentul circotaș” de Al. I. Ștefănescu.

■ **PETRU VINTILĂ** are pe masa de lucru un roman „Divizia fantomă” al cărui erou principal e generalul Ion Dragalina. A predat la Editura Cartea Românească „Copilărie fără sfârșit”, un bildungsroman.

■ **VIOLETA ZAMFIRESCU** are pe masa de lucru poezie și proză. Sub tipar la Editura Minerva volumul „Incandescențe” în colecția B.P.T., cu o prefață de Paul Georgescu. A predat un volum de poezie la Editura Cartea Românească „Abura lumii”.

■ **MARIA BANUȘ** are pe masa de lucru un volum de versuri.

■ **MIRCEA HORIA SIMIO-**

NESCU are în lucru o carte de povestiri și observații morale pentru Editura Junimea — Iași, o anexă la ciclul „Ingeniosul bine temperat”. A predat la Editura Albatros romanul „Licitație”.

OLGA ZAICIK are în lucru traducerea unei piese „Sepia” de G. Witkiewicz — a treia piesă a lui Witold Gombrowicz „Căsătoria”. Are sub tipar romanul lui Andrej Kuśniewicz „Lección de limbă moartă”.

LUDMILA GHÎTESCU are sub tipar un volum de versuri „Soare în muguri” la Editura Mihai Eminescu. A predat romanul „Cumpăna neuitării” la Editura Mihai Eminescu. De asemenea a predat la Editura Ion Creangă un volum de poezii pentru copii „Clopoșei de soare”. Pe masa de lucru are un volum de poeme și romanul „Cind salcîmii înfloresc”.

CORNELIU IROD are pe masa de lucru un volum de proză scurtă. Iar sub tipar are volumul III „Cu soarele în ochi” din trilogia „Sărbătoarea”.

ANGELA MARINESCU a predat o antologie ce va apărea în colecția Hyperion.

NICOLAE NASTA are pe masa de lucru romanul „În ghearele iubirii” și a predat la Editura Cartea Românească un volum de versuri „Columne”.

FLORENȚA ALBU are pe masa de lucru o carte de versuri, iar sub tipar un volum de versuri „Terase” ce va apărea la Editura Cartea Românească. A predat la Editura Albatros o selecție pentru colecția „Cele mai frumoase poezii”.

ȘTEFAN DIMA are pe masa de lucru două volume de eseuri și două volume de poezie. A predat la Editura Cartea Românească un volum de eseuri „Finalitatea poeziei” și un volum de versuri.

VLADIMIR TAMBURU. Pe masa de lucru are un roman „În oglinda propriei umbre”. La Editura Kriterion a predat un almanah „Scrieri bucureștene” nr. 8.

OCTAV SARGETIU are în lucru un volum de poezii „Steaua polară” și un volum de „Epigrame”. A predat Editurii Albatros o carte de poezie „Nisipurile zburătoare”.

MIHAIL DIACONESCU are sub tipar „Ziua de miine”, un roman inspirat de aspectele politice și diplomatice care au premers și au însoțit

LA CE LUCREAZĂ SCRIITORII

evenimentele din primul război mondial. Are pe masa de lucru un roman-parabolă inspirat de creația artiștilor și cugetătorilor din epoca lui Matei Basarab. A predat Editurii Mihai Eminescu romanul „Depărtarea și timpul”, o amplă evocare epică a mediilor intelectuale din epoca străromână și a destinului creator în știință al lui Dionisius Exiguus, unul din marii noștri savanți.

EUGENIA BUSUIOCEANU. Pe masa de lucru are două piese, „Competiții” și cea de-a doua cu titlul nefixat. Un volum pentru Editura Cartea Românească închinat a trei genii românești: „Eminescu — geniul cult”; „Aurel Vlaicu — geniul tehnic” și „Maria Tănase — geniul popular”. Piesa „Întîlnire la metrou” la Teatrul Bulandra; „Scrisoare de departe” la Teatrul dramatic Brașov; „Mirele și nașul” la Teatrul de estradă și comedie Ion Vasilescu—Giurgiu. „Timp și adevăr” în traducere maghiară la teatrul maghiar din Sf. Gheorghe. A predat Edi-

turii Mihai Eminescu piesa „Mirele și nașul” în colecția „Rampa”.

BUCUR STĂNESCU are pe masa de lucru un volum de proză scurtă cu titlul provizoriu „Centrifuga”.

PAN IZVERNA lucrează la o carte de nuvele și la un volum de dialoguri mitologice. Are sub tipar „Jurnale de călătorie” de Gustav Flaubert, traducere ce va apărea la Editura Sport-Turism. A predat la Editura Univers traducerea cărții de versuri a lui Théophile Gautier: „Emailuri și Camee”. De asemenea la Editura Dacia o carte de versuri.

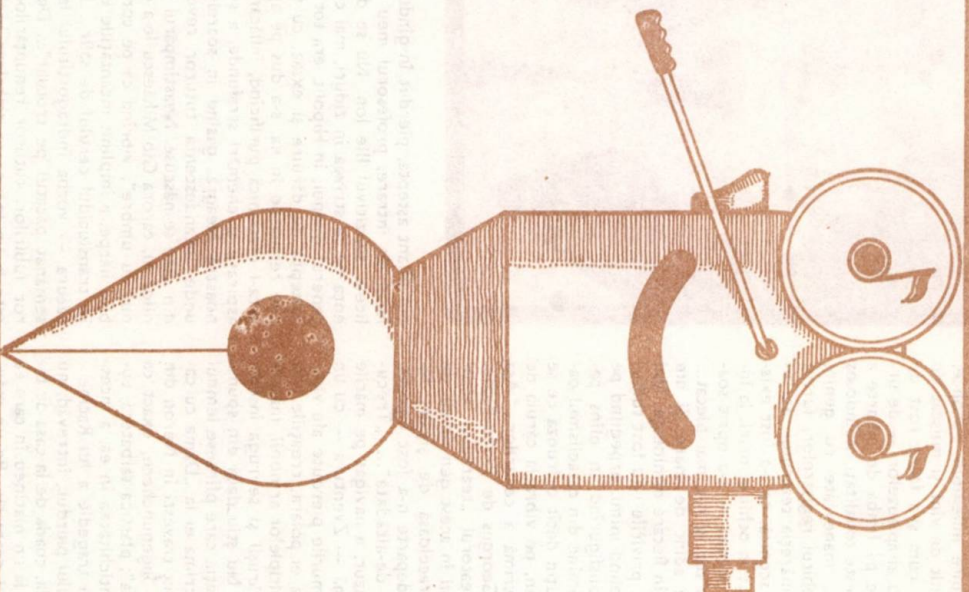
VASILE ANDRU are pe masa de lucru cartea de eseuri „Viață de decantare simbolică”. A predat la Editura Albatros volumul de proză „Omul în 11 case”.

ELENA GHIRVU CĂLIN are pe masa de lucru un roman intitulat „Portretul”. Iar la Editura Cartea Românească a predat anul acesta un roman pentru copii intitulat „Caruselul primăverii”.

LIVIU CĂLIN are pe masa de lucru un volum de poeme și un altul care este continuarea ediției de opere Camil Petrescu, „Comentarii și note”. De asemenea are sub tipar editarea critică a unui volum de nuvele de Camil Petrescu. A predat la Editura Mihai Eminescu un volum de poeme, iar la Editura Minerva volumul următor din ediția de opere a lui Camil Petrescu.

PAULINA CORBU are sub tipar o traducere a romanului „Misiunea de la miezul nopții” de Ivan Ohridski; o altă traducere din limba română în limba bulgară a cărții „Întîmplări din grădina mea” de Ana Blandiana și o carte pentru copii pentru Editura Sport-Turism, tot în traducere, „Carnavalul animalelor”, de asemenea și cartea „Pășunile ursulețului Meduncio” de Gheorghe Avgar-ski.

teatru muzică film

VENTURA

(o sută de ani de la naștere)

N-a existat o alta mai mare și mai sus în întreg teatrul românesc... Când mă gândesc la ea, la arta-i divină, mă cutremur, ca apucat de stihii. Blestemul cu care venise pe lume, să încinte duros și dulce sufletele oamenilor, fost-a s-o înveșminte, sacerdotal, într-o putere de seducție, unică. Ce a ars vîlvătă spre deslegarea cerurilor înalte, și încă... De copilă, născută din flori, și-a pus în glas modulațiile vîntului, doinitor; spulberările, vijeliile lui, nemiluite inflexiuni bucolice. Tot clocotul codrului doinitor de vînt și mușcat de jivine, pe milenii... După cum și-a făcut rost de ropotul ploii — mai tîrziu al aplauzelor — de urletele crivățului, cînd vine pe limba de moarte a lui ducă-se pe pustii... Aceste tonalități, neîndoios purcese de la divinitate, manevrate cu geniu, aveau să-i involbureze debitul registrelor, furtunile sufletului, dorul de măreția teatrului, aprinzîndu-i întreaga tragedie scenică, ce i-a fost existența, pînă la urmă amară... În ochii ei mari, la început albaștri — atîta de scenici — s-a oprit soarele copilăriei, cu gîze cu tot, și n-a mai plecat... Nimerise în plin, într-un adînc de mare. Și din acești ochi avea să răsără în fiecare dimineață. Mai tîrziu, în carieră, la scenă, privirile i-au fost tulburătoare reflectoare. Sfîdelind inimi, arpeggiind pe mimetismul pauzelor, transfigurînd în plîns patima iubirii, singura ce rămîne din cataclismul oamenilor. Dar mult mai puțin decît o frunză ce se zbate-n vînt, fluturătoare diafan, pe vibrația căruia de fiecare dată picură o lacrimă a cerurilor... Așa ajuns-a, după spusa lui Georges de Porto-Riche, academicianul francez creatorul „teatrului amoros”, cea mai mare a lumii în acest gen dificil, de nuanțe. Inventivitate miraculoasă de șișuiri femeiești, în care nici pe departe n-a fost egalată. „Îndrăgostita”... „Omul de-altădată”... „Trecutul”... Cu ochii plini de azur, a navigat pe mările sufletului corabie venețiană — Zventura — cu un singur călător, către tărîmurile pierdute ale visului... Luminate de steaua ei polară, creațiile i-au atins aste tărîmuri ale multiplelor armonii, inaccesibile altora. Filifiau pescărușii și se ruga înserarea, la baterea gongului. Nu știu dacă din spuma mărilor, horbotă a divinității, care plîsesse lemnul corabiei, nu s-a născut lacrima ei la „Dama cu camelii”; ingeniosul îndrăzneț travesti în Neron din „Britannicus”; „Sfînta Ioana”; plastica sălbatecă, cutremurătoare, cu toată antichitatea în ea, a incestuoasei Fedra din sublima tragedie a lui Racine... Pe geana întoarsă a timpului pierdut, întrevăd, nu pot uita, într-o vară toridă, coada de la casa de bilete a Comediei Franceze la un matineu în care ea interpreta eroina poetului dramatic. Pe un scău-

nel pliant aștepta, pierdut în gînduri, să obțină bi-letul de intrare, profesorul meu de franceză din liceu, senzitivul Ilie Ion. Nu se dezlipa de afluența ce se strivea în ziduri, mai cu seamă că par-tenerul divinei, în Hipolit, era tot român, Yonnel. Amețită de dăruire și extaz, cu toate anotimpu-rile renăscînd în ea, s-a dus pe ape, ca Isus... Cu arta-i mesianică purificînd, înflăcărînd, desăvîrșînd aspirații și chemări străfunde, a stăruit pe marea noastră Neagră, găsînd în soarele ce-i dădea în unde incandescenta tuturor reveriilor neamului din care se născuse. Neastîmpărul măiestrit al mi-lionilor ei, cărora Gib Mihăescu le-a dedicat „Pavilio-nul cu umbre”, vibrînd ca pe corzile unei invizi-bile harpe, a împlinit incantațiile unui joc de liane în translucidul cerului de safir... Iar mersu-i, căl-cătura — vorba îndrăgostitului Iancovescu — „a semănat păcatul pe trotuar”... Deci, eroina tutu-ror iubirilor, tuturor renunțărilor, viciu și puri-tate la un loc; să se ambeleze bărbaii și să se re-

găsească femeile — „palizi și triști spectatori” cum spune Hamlet. În sala ce se cheamă astăzi „Majestic”, care a fost teatrul ei, la „Lupii de aramă” de Adrian Maniu, răzvrătirile din glasul Domniței amestecând ecouri de doină, de baladă, sunat-au în tipsia timpului, în stema zimbrului, ca să moară în cupa cu otrăvă a lui Decebal... Pe stindardele dacilor, care păstrează drept emblema niște capete de lupi, autoritatea lui Nottara parafează gloria fostei sale eleve:

„Marioara Ventura este un talent superb. La fiecare clipă izvorăsc sfîșietoare accente sufletești de suferință și deznădejde, fiecare mișcare, fiecare gest înfăptuiește atitudinea clasică a unei statui antice. Pe lingă învățătura și experiența meșteșugului mai posedă și darul puterii creatoare care a așezat-o pe un pedestal de glorie. Ea este artista genială care de-a pururi va lăsa diră de lumină ferme-cătoare.”

Dar fost-a să fie așa nu numai în limba în care se născuse. Și în cea de-a doua, franceza, ale cărei modulații — cu totul altele decît ale noastre — și a cărei circulație i-au înlesnit să pătrundă strălucitor și să rămînă în constelația uriașelor personalități artistice universale. A manevrat cu aceeași desăvîrșire ambele limbi. Lîmpeze, fără caznă și fără să trădeze cel mai infim accent. Explicație greu de găsit. Poate că mecanismu-i mintal a posedat forța de a gândi în două limbi, cu aceeași strășnicie. Altfel cum ar fi putut, ca venită cu avionul în dimineața de 10 aprilie 1931, să joace matineu și seara piesa lui Denys Amiel, „Amintirea”, la teatrul ei, într-o desăvîrșită limbă română și tot cu avionul reîntoarsă a doua zi la Paris, seara să ilustreze pe prima scenă a lumii, Comedia Franceză, a mia reprezentare cu „Cidul” lui Corneille, rolul Ximenei, într-o impecabilă franțuzească?!... Sau și mai temerar: aceeași piesă, „Fedra” — imensa ei creație — jucată în românește la Național și numai după patruzeci și opt de ore, pe franțuzește, la Comedia Franceză. Aceste tururi de forță, ce dau nemurire teatrului și înveșmîntează în glorie aparițiile mesianice, au fost frecvente în cariera uriașei. Născută tragediană, cu un timbru de voce unic, cu o dicțiune înfricoșetor de perfectă și în ultima silabă, aprinzind delirant cuvintele și rostind inegalabil versurile, cu semnificative tăceri sfîșietoare, plastica ei statuară izvorită dintr-o trăire debordantă marcată de fantezia crugului cesc, a împlinit, întruchipat imense creațiuni, închise în misterul ce i-a făurit miracolul. Fără doar și poate inteligența solară și cultura deosebită și-au înscris și ele forța de adeziune în serile de spectacol care nu s-ar fi putut s-o înalțe mai sus... Fără răgaz dărîindu-se pînă la capăt, minuția nu era întîmplătoare, căci se născuse cu căiță. Camil Petrescu, chițibușar și nu bun, în fața miracolului, după ce a văzut-o în „Fedra”, s-a predat:

„Eleganța gestului, calitatea vocii, știința de a spune versul fac din domnișoara Ventura o superioară tragediană. Dacă la aceste însușiri adaugi și copleșitoarea domniei sale feminine, înțelegi că era o Fedră cum nu se poate mai potrivită... A izbutit în actul patru să umple măreția formală cu o puternică emoție. A fost un moment de incomparabilă înălțare... Am trecut prin momente aproape

de sublim. De la scenă la sală era un pod invizibil și fluid, o înfrățire în emoție”.

Manevrînd atît de măiestrit limba lui Eminescu cît și a lui Racine — i-a jucat majoritatea tragediilor — desăvîrșindu-le în egală măsură sonoritățile, cobora din tren la 7,30 seara ca la 9 să apară pe scenă, unde, de-a lungul întregului spectacol nîcînd fluența nu i-a înregistrat vreo inerentă stropșeală. Ca să ajungă la această performanță, aproape imposibilă la scenă, a muncit și iar a muncit, cîinește... O spune chiar ea:

„Teatrul este muncă, o muncă stăruitoare, fără răgaz, o sfîșiere continuă, o dorință de perfecționare permanentă, un abandon desăvîrșit”.

Neobosită, singurele momente de odihnă și le permitea în tren sau avion, căci ajunsă la destinație urma să urce seară de seară Calvarul și să se crucifice pentru noi, păcătoși... Avînd un fizic favorabil, rar acționa care să fi jucat așa multe roluri în travesti. Astfel: regele Astolf în „Gioconda” lui Noziere; Neron din „Britannicus”; Percinet din „Romanșoșii”; Lorenzaccio în capodopera lui Alfred de Musset; Ducele de Reichstadt din „L-Aiglon”, Cezar Borgia în „Borgia” de Alexandru Kiřișescu. Socotînd-o glorie a teatrului francez, președintele Asociației criticilor dramatci, Edmond See, autoritate în materie, subliniază cu belșug de elogi superioara interpretare a Venturei, în rolul Lorenzaccio, la Comedia Franceză:

„De la primele scene și pînă la deznădămint, doamna Ventura a transmis eroului o intensă, o cutremurătoare viață, o îndurerată infocare concentrată, o biciuitoare, sălbatică

Papa Ventura văzut de N. Petrescu

ironie, conforme gândului poetului, făcându-ne să pătrundem în adîncul sufletului întunecat, complex și torturat al lui Lorenzaccio... Ea l-a interpretat cu o flacără interioară, o putere patetică, o inteligență a celor mai mici nuanțe ale personajului, cu totul și cu totul admirabile..."

Nu e străină nici de începutul cinematografului. Joacă în filmele: „Zaza”, „Fiul lui Carol Quintul”, „Sfîrșitul lui Robespierre”. În „Mizerabilii”, prima versiune, interpretează rolul Fantine.

În 1935, este aleasă de societari — ea însăși societară a Comediei Franceze cu partea întreagă — în Comitetul de administrație al primului teatru al lumii, continuînd să-și păstreze cetățenia română. Cu cariera la apogeu, regizează la Comedie, „Ifigenia” lui Racine, primind cea mai mare distincție franceză, Legiunea de Onoare. Încununarea stipulează: „pentru serviciile aduse teatrului francez, în special în România”. Dramaturgul Edouard Bourdet, unul din marii administratori ai Comediei Franceze, de altfel definitivase, în scris, după interpretarea ei în „Berenice”, gloria româncei în casa lui Molière:

„Versurile armonioase, mișcătoare, cu adevărat sfîșietoare din Berenice de Racine, nu cred să le poată spune cineva mai bine decît domnișoara Ventura... De cînd doamna Bartet s-a retras de pe scenă, Maria Ventura este desigur marea noastră tragediană, singura care a rămas teatrului francez”.

Deci, în două teatre, român și francez, și în două diferite limbi, cea mai mare la un moment dat! Prin geniul ei, zăgăzurile cerurilor fost-a să cedeze, să-și verse torențele gloriei peste țara și neamul care-o ivise. Marioara Ventura: explozie românească în lume; ambasadoare de neașteptate armonii; făuritoare de prestigiu și glorie țării și neamului său!

Să ne întorcem acasă... Primăvara păcătuiește cu înfloritul april. Duminică dimineața. La Teatrul Maria Ventura, matineu poetic. Directoarea a introdus acest fel de slăvire a poeziei după modelul Comediei Franceze. Trupa la pînă. Însărcinat cu desfășurarea lirice producții, Pop-Marțian, al cărui volum de versuri, „Serile cătunului”, critica l-a primit favorabil. Directorul artistic, Victor Ion Popa, și el prezent — guriță ca o cireășă, bolta frunții încrețită, noian de gânduri... Sala la refuz. În balcon, studențimea. Tinerețea noastră de-a tunci, avidă, entuziastă, cu venerație pentru cei ce fac reverențe poeziei dramatice... Urmează unul după altul... În final nu mai știu care și cum, căci Ventura șterge totul. Spune de la început pînă la sfîrșit „Duhovniceasca” lui Arghezi, dintr-o singură respirație. Aprinsa-i tansfigurare năucește, pirjolește. Îmi ard pleoapele... Și pe apoteoză incendiului general, scandările dimineții de sărbătoare ajung în cuiburile de rîndnică ale primăverii lui 1930: Ventura!... Ventura!... Ventura!... Ventura!...

A fost cam așa... Rod al legăturii, nelegitime, dintre Fanșeta Vermont, tragediană a Naționalului bucureștean, și eruditul Grigore Ventura, autor dramatic, cronicar teatral, elev al lui Listz, compozitor și membru în Comitetul teatrului, o fetiță. Se naște la 13 iulie 1886 într-o casă din strada

Edgar Quinet, lipită de Capșa. În actul de naștere tatăl figurează ca martor. De altfel — coincidență — cu puțin timp înainte i se reprezentase o piesă intitulată „Copila din flori”, destinată Fanșetei Vermont și jucată de altă actriță, Marița Vasilescu... Noua născută are de naște pe marea tragediană Aristizza Romanescu. Este botezată Maria-Aristița. Trec patru ani și în 1890, automat prin legiferarea legăturii dintre părinți, devine Ventura Maria. După spusele ei, cum a început să vorbească, a vrut să facă teatru. La vîrstă de cinci ani îi spune tatălui, surprins, că vrea să se facă actriță... După ce vede prima piesă, o feerie, „Fata aerului”, înclină să devină balerină. Înainte de șase ani știe să scrie și să citească, învățată de Bogdan Petriceicu Hasdeu, prieten al casei, care descoperindu-i o precocitate ieșită din comun, se ocupă stăruitor de ea. La Național, mama creează cu succes „Fedra” lui Racine, tradusă în versuri de George Sion. Copila n-o vede. În schimb, mai tîrziu, în „Rampa”, Teleur îi reamintește interpretarea: „Era subțire și înaltă ca Sarah Bernhardt și avea o dicțiune sonoră și puternică, răcnea ca o panteră cînd voia. Corpul ei mlădios se țira pe scîndurile scenei, se frîngea, se frămînta...” Fanșeta Ventura mai joacă împreună cu Nottara în „Polyeucte”, tragedia în versuri a lui Corneille, în „Maria Stuart” de Schiller. Și în trei piese ale soțului: „Marcella”, dramă în 5 acte, „Copila din flori”, „Traian și Andrada”, tragedie în 5 acte în versuri. Din loja direcției, Marioara, în vîrstă de șapte ani, își vede mama în piesa tatălui, „Traian

Toni Bulandra

și Andrada", pe care o va juca și ea peste ani... Drept recompensă pentru laborioasă activitate, Fanșeta Ventura devine societară a Teatrului Național. Însă, în cursul repetițiilor cu „Cidul” se îmbolnăvește și moare de uremie, în vîrstă de 31 de ani. Rămasă fără mamă la nouă ani, întreaga dragoste a copilei se transformă în adorație paternă...

Grigore Ventura, om de spirit, temut polemist, suetar, întîrzie serile la Capșa. În dorul lui, Marioara vine să-l ia acasă. Îl găsește în interminabile pertractări cu Titu Maiorescu, Nicu Filipescu, pe-tre Carp. Greu de rupt din iureșul infocadelor discuții, copila rezistă cît rezistă, după care adoarme... La plecare, de fiecare dată, Titu Maiorescu o cadorește cu o enormă cutie de bomboane. Clasele primare le învață în casă, dînd absolvirea la pensionul Lolliot, mai apoi fiind înscrisă la Institutul Negoescu. Prima guvernantă, o poloneză. Tatăl vrea s-o facă profesoară, însă ea, la doisprezece ani, îi cere, rîtos, s-o înscrie la Conservator. Ceea ce se și întîmplă, anul următor, la clasa Nottara—Aristizza Romanescu. Triumful ce face la Ateneu, la examenul dat după primul an — n-are încă paisprezece ani — determină oficialitățile să-i aprobe să-și treacă următorii doi ani într-unul singur. Partener în Conservator, Anton (Tony) Bulandra. Iubire Marioara Ventura — Tony Bulandra.

21 februarie 1901: la numai 14 ani și șapte luni, debutează la Teatrul Național în piesa tatălui, „Copila din flori”, încadrată de somitățile primei noastre scene, în frunte cu Nottara. Strălucitoarea-i revelație i-o va reaminti Mihail Mora, peste ani:

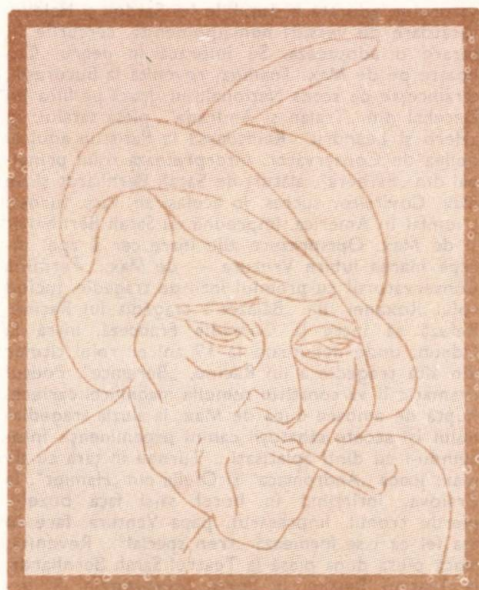
„Un torent de note armonioase pe clapele unui pian, iar mlădierele feline ale corpului îți dau impresia că acel corp n-are oase”.

Tatăl, artist și el, știe ce are de făcut. Petiționează ministrului Spiru Haret, solicitîndu-i o bursă ca fata sa să-și desavîrșească studiile la Conservatorul din Paris. La 29 mai 1901, tot pe scena Naționalului, interpretează o serie de roluri, absolvind cu premiul întîi, la dramă. N-a împlinit 15 ani.

Cu bursa ministerului și ajutorul palatului, însoțită de a doua guvernantă, englezoaică, Miss O'Neill, Marioara Ventura se îndreaptă spre Orașul-lumină...

Ajunsă seara, a doua zi se înscrie la Liceul Lamartine; după care, imediat, se prezintă lui Mounet-Sully, celebrul tragedian, cu o scrisoare din partea lui papa Ventura. Demiurgul o lasă să spună pînă la sfîrșit, pe românește, poezia lui Vla-huță „La icoană”... Însă îi atrage atenția că trebuie să aibă ceva și în franțuzește. Numai după două zile, copilandra e în fața comisiei de examinare și ca să pară mai în vîrstă, își înalță părul, confecționîndu-și un soi de coc... În juriu, notorietățile dramaturgiei franceze: Victorien Sardou, Ludovic Halevy, Paul Hervieu. Și Jules Claretie, administratorul Comediei Franceze. Bucureștenca atacă Parisul cu mare tupeu... Urcată pe podium, recită o scenă din „Denise”. Treptat comisia se învese-lește, izbucnește în ris. Sardou agită clopoțelul, candidata să încheie. Româncă însă o ține gaie, vrea s-și termine scena.

Sardou se enfurie:

Ventura văzută de Victor Ion Popa

— Termină domnișoară, ajunge!

Candidata:

— Am învățat-o, pe dinafară, toată. Trebuie s-o spun pînă la capăt...

Sardou face semn unui om de serviciu, din apropiere. Găliganul, urcînd pe estradă, vrea s-o ia cu binisorul, însă româncă nu se lasă, îi trage înainte... Înșfăcăta, continuă, în zbaterea sălbatică, să-l declame pe Alexandre Dumas-fiul, pînă cînd ușa decapitează transfigurarea copilei din flori, cu academician cu tot...

Nu se găsește pe listă. Vrea să afle motivul respingerii. Găliganul se răscumpără. Pentru un bac-șiș (pourboire) umblă în hîrțile comisiei și-i aduce verdictul: **ACCENT RIDICOL.**

Hotărîtă să se prezinte din nou anul următor, volențială, ambițioasă, se îndirjește. Caută să-și remedieze accentul, să devină veritabilă franțuzoaică. Urmează cursul particular „Musset”, unde de la Silvain și Paul Mounet are ce învăța. În tot acest an — mi-a spus cîndva — **„am citit cu voce tare cîte șase ore pe zi, corectată de un repetitor, pînă îmi mureau buzele...”**

Și din nou în fața comisiei, cam aceeași, cu „Andromaca”. Lăsată pînă la sfîrșit — raritate — nu se mai ride, lacrimi împînzesc ochii examinatori... Poftită în cancelarie, cei din comisie o întreabă dacă într-adevăr este româncă... Drept răspuns, ea reamintește tărșenia examenului trecut: respinsă cu brio. Și numai după un an, același Sardou înscrie la fel de categoric în dreptul numelui ei: **„O nouă Rachel s-a ivit”.**

Are 16 ani. Gazetele parisiene vorbesc despre ea ca de un fenomen. Din primul an de Conservator — clasa Silvain — joacă la Teatrul de l'Oeuvre în „Gioconda” lui d'Annunzio. Răsfațată a Conser-

vatorului, adorată în familiile lui Sardou și Halevy. Zicătoare de versuri nemaipomenită, cercurile literare o adoptează. Se îmbracă în negru. Cunoaște pe de Max. Toamna, revenită la București, strălucește pe scena Naționalului. Joacă pe fiica lui Decebal din „Traian și Andrada”, piesa tatălui; în „Hero și Leandru”. Reintoarsă la Paris, în anul al doilea de Conservator, interpretează rolul principal din „Esthera”, alături de Sarah Bernhardt și de Max. Covârșitor succes. În același an, vara, turneu triumfal în America, împreună cu Sarah Bernhardt și de Max. Optsprezece zile între cer și ape, începe marea iubire Ventura — de Max... Termină Conservatorul cu premiul întâi de tragedie, jucând rolul Roxanei din „Bajazet”, tragedia lui Racine. Refuză să intre la Comedia Franceză. Intră la Odeon, unde debutează la 19 ani cu rolul titular din altă tragedie a lui Racine, „Berenice”. Poetul dramatic îi va constitui temelia magnificei cariere. Ruptă de amoare după de Max, la aluzia tragedia-nului își scoate sănătoșii canini proeminenți, înlocuindu-i cu dinți aplatisași... Turneu în țară cu de Max; joacă „Andromaca” și Ofelia din „Hamlet”. la Craiova, întârziind în hotel să-și facă buzele, pierde trenul. Impresarul, papa Ventura, face în așa fel că i se formează „tren special”... Revenită, joacă piesă după piesă la Teatrul Sarah Bernhardt, la Teatrul Rejane, la Porte Saint-Martin. Și urmează consacrarea: „Dama cu camelii” la Teatrul Sarah Bernhardt. Rolul constituise „cal de bătaie” în cariera directorului teatrului. Îl jucase pînă la 60 de ani pe toate drumurile pămîntului. Cu greu renunțînd la el, îl cedează Venturei. La repetiții: conflict Sarah Bernhardt — Ventura. Româncă, recalcitrantă, nu acceptă punctul de vedere al „divinei”. Și în seara premierei, 27 octombrie 1908, noua Marguerite Gauthier ridică Parisul în picioare, cu Sarah Bernhardt cu tot... Triumful Venturei face ca piesa lui Dumas-fils să se joace seară de seară, realizînd 152 spectacole. Interpreta are 22 de ani. În cursul acestor reprezentații moare papa Ventura și apucata directoră nu admite să se întrerupă succesul. Încît iubitoarea copilă n-are cum fi prezentă la București, la înmormîntarea părintelui pe care îl adorea...

Urmează anii plini de la Odeon sub directoratul Antoine. Marele inovator își anexează aproape întreg repertoriul pe darurile miraculoase ale actriței. Ventura personifică de o manieră înaltă pe Julieta din tragedia lui Shakespeare, alături de Romuald Joubé. Ca, după contradicții suflatești, strădanii și minte cheltuită, să biruie în travesti, realizînd un original Neron din „Britannicus”. În toți acești ani: legătură amoroasă Antoine — Ventura.

Și Franța intră în război. Ventura revine în țară. Acțiunile ei pentru intrarea României alături de Franța nu cunosc opreliști. Devotamentul, sacrificiile, la lași jertfa legendară ce-i periclitează sănătatea, fac din ea nu numai celebră artistă, simbol al românismului. Cit ține războiul, pansează răni, alină suferințele, colindă spitalele, verbu-i intrari-pat dînd bărbăție și credință... Neobosită, purtînd în inimă idealul țării sale, după pacea de la Buftea urcă pe soclul statuii lui Cuza, clamînd cerurilor românești îmbărbătarea „La arme!”... Clocotul suflului ei e seară de seară pe scenă, în afară de o singură dată cînd boala o transformase în umbră... „Marșul nupțial”, „Evantaiul”, „Îndrăgostita”,

De Max

„Dama cu camelii” aprinse de harul ei, acoperă toată perioada războiului. Năstrușnică iubire între ea și Iancovescu...

Războiul sfîrșit cu visul împlinit, Franța ține să figureze, s-o aibă între icoanele primului său sanctuar, Comedia Franceză. Nu mai jucase la Paris de șase ani. Fără să-și piardă cetățenia, rămîind româncă, Ventura acceptă de astă dată propunerea. Închirie cu Molière același sfînt legămint, întocmai celui dat vieții de la prima vorbă aruncată soarelui... Debutează pe scena celor două sute treizeci și nouă de ani în „Vălul sfîșiat” de Pierre Wolff, la 20 octombrie 1919.

A doua zi îi scrie lui Iancovescu:

21 Oct. 1919

„Pussy dragă, icoana ta mi-a purtat noroc. Mi-a mers mai bine de cum ași fi putut spera. Marele succes Pussy, dar, știi mare, mare, într-un rol infam. Manole o să-ți trimeată articole ca să vezi. Nu pretind că sunt toate atît de bune dar nu e nici unul prost, chiar scrise de dușmani. N-am mai văzut încă la Paris așa unanimitate în presă. Sunt uimită, uluită, și ce rol antipatic, Pussy, ceva oribil. Plouă scrisorile de felicitări la mine. Huguenet m-a sărutat cu lacrimi în ochi. Rejane tot

Puu Iancovescu

așa. Antoine m-a chemat la el, m-a sărutat, m-a înjurat, mi-a spus c-o să mă injure la gazetă, dar nu mai putea de mindru. Mulțumesc pentru icoană, Pussy, și pentru covoare. Mi-au purtat noroc, sunt la mine în cabină. Miine vine la mine Maurice Donnay, vrea să mă roage să-i joc o piesă. Ce nebunie, și eram bolnavă, n-aveam un pic de voce, știi Pussy nu prea mă laud, nu știu dacă am fost bine, dar am avut un succes formidabil. Bernard într-un rol de aur a avut și el succes mare. Nu-ți pot spune ce frică îmi era. Tremuram ca o fetiță. Și mă tot rugam. Și tot făceam la cruci. Nu mi-am dat seama de succes decît după spectacol, cînd s-au năpustit în cabină, Rejane, Huguenet și alții tot de seama lor. Și eu eram emoționată, obrazul ud de lacrimi. Mica a întrebat pe Manole dacă i se pare că am avut succes! De, face omul ce poate. Îmi pare rău că n-ai fost tu aici. Ce rău îmi pare. Sunt mulțumită că vă merge bine."

În încheiere nici un nume ori inițială. Îndrăgostita debutantă a scrijelat semnul unei cruci, simbol al nestrămutatei credințe în dragostea ei.

Și stagiunile se duc și vin, cu o covârșitoare epuizantă activitate între Paris și București... La Compania Bulandra, la Național, la teatrul ei, Maria Ventura ridică prestigiul teatrului românesc la cutremurătoare înălțimi. Ofranda dăruirii ei,

mana cerească, ferecește sufletele, demiurgic. Permanent dor de țară. An de an nu lipsește de pe scenele noastre. Turnee glorioase, la care Lică Teodorescu, impresarul, o onorează cu 50 000 de lei pe spectacol. În arta-i mirifică nu numai Racine, Corneille, Paul Raynal... Ci și Octavian Goga, Adrian Maniu, Gib Mihăescu, Mirce Ștefănescu... Pe replicile lor sigiliul ei ca un nemuritor sărut. La București, „Meșterul Manole”; La Paris „Mormîntul de sub Arcul de Triumf”. Teribilă înfrățire de artă și de năzuință comune. În care geniul ei validează produsul spiritualității celor două națiuni, surori.

Dar survine al doilea cataclism mondial. Nu se mai poate întoarce în țară. Anii războiului, ani de restriște, mai cu seamă că nici rampele nu se mai aprind pentru ea... Strîmtoată, învățată într-altfel, începe să-și vîndă din lucruri. Ca și la lași, spre sfîrșitul războiului, îngrijește răniții francezi la un post de prim-ajutor instalat în casa lui Molière. Odată războiul încheiat, revine la Comedie. Pentru scurt timp. După care își cere scoaterea la pensie. Refuză numeroasele solicitări ale teatrelor și se dedică profesoratului. Dată fiind faima, ar putea avea elevi cu duimul, dar nu și-i apropie decît pe acei cu adevărat dăruți. Metodă originală de predare, în care se obosește, transfigurată ca într-un spectacol. Dramaturgul Jean Anouilh, a cărui fiică, Catherine, este eleva ei, asistă de cîteva ori la aceste prelegeri satanice. Demult intenționa să scrie o piesă despre o mare glorioasă actriță și despre viața de după cortină, atît de necunoscută de public. Comportarea bizară a Venturei cu tinerii învățați, reinvierea ei cu fiecare scenă jucată și fiecare tirad fanatic înălțată în dorul scenei, expresiile și epitetul împărțite elevilor, îi transformă gîndurile în realizare. Anouilh scrie anume pentru ea tragi-comedia „Colombe”, creîndu-i rolul unei mari tragediene, Madame Alexandra. Va fi cîntecul de lebadă... Deși nu mai jucase de cîțiva ani, recunoscîndu-se în piesă, Ventura acceptă să reapară pe scenă. Începînd din 1951 înregistrează un enorm succes la Teatrul Atelier, jucînd-o de 369 de ori, paralel — destul de obositor — ziua turnează în studiourile de cinematograf. Anul următor, 1952, o altă mare creație în „Valsul toreadorilor” de același autor. Ultimul rol.

Dorul de țară îi aduce veșnic lacrimi în ochi... Sănătatea subredă o tracasează. Crizele de rinichi se întesesc. În 1953 și 1954, cu intermitențe, reia „Colombe”. În anumite seri, tragedia Maria Ventura trece peste chinurile bolii, să înveșnicească ceva și din ea în tragedia creată de Anouilh, Madame Alexandra... Ultimele eforturi o prăbușesc în noembrie. Ca să sfîrșească de uremie, întocmai mamei, la 3 decembrie 1954, în vîrstă de 68 de ani.

Magnoliile erau și ele pe lume ca niște odalisce ale divinității și arta i s-a intruchipat și din primăverile lor... Precum și-a amestecat în armoniile celeste soarele și luna tuturor anotimpurilor.

Pe pauza ei infinită, acum cînd se crestează un secol de la naștere, cortine înălțați-vă!

Și dacă geniul uriașei a faurit prestigiul și glorie românească în lume, ar fi bine ca teatrul din pasaj, impregnat de șoptele și respirația ei, să-i poarte numele. Sala majestic să se cheme: TEATRUL MARIA VENTURA.

LEONARD, PRINȚUL OPERETEI

A fost, fără doar și poate, cel mai mare pe care l-a dat nu numai opereta românească... Nici Girardi, protagonistul de la „An der Wien”, nici Marischka, la Budapeste, n-au întrunit perfecțiunea atîtor calități artistice. Despre frumusețe și farmec, să nu mai vorbim... Greu de redat, celor de azi, care n-au avut norocul să-i trăiască miracolul, acest **absolut** tulburător. Doar să mă oglindesc — de s-ar putea — în tot ceea ce a însemnat rază de soare, undă cristalină, petală de floare, adiere de zefir, gingaș fulg de nea, în scînteietoarea-i principiară viață. Și doar așa, poate, să-l reînsuflețesc din aste dulci armonii, visări ale amintirii, cum a fost **numai** el. Nici conclavul stelelor, suratele lui, bag seama că nu-i străin; scapără între ele, luminînd aplauzele de după moarte...

S-a născut la Galați acum o sută de ani — 13 decembrie 1886. Mama, vieneză. Tatăl, mecanic de locomotivă. Numele de familie, Nae. Cel de botez, Leonard. Semnalează conducerea Teatrului Muzical din orașul de la Dunăre, să remedieze greșeala făcută intitulînd artistica instituție, Teatrul NICOLAE Leonard!

Deci, ivit din unda Dunării albastre, ca și mama sa, copilul pierde pe cea ce-l zămislise, la numai cîțiva anișori. Lipsit de iubirea maternă și mutîndu-se cu tatăl la Buzău, cade în muștruluielile unei a doua mame, vitrege, care nu-i ia în seamă frumusețea îngerească, nici felul lipicios și dulce ce-i radiază copilăria... „Peste gară”, în adunătura de case ale sirbilor zarzavagii, nimerește la un loc cu altă familie, Macsimilian. Unul din băieți, Velimir, mai mare ca el cu patru ani, nu prea se ține de școală, mai mult de caraghioslicuri în podurile cu fin... Tatăl, pe locomotivă, de obicei lipsește de-acasă, deservînd linia de cale ferată particulară Buzău—Nehoi. În așteptarea lui, micuțul Leonard îndură vitregia celei ce-i ține loc de mamă. Se deschide ca un soare cînd tatăl îl ia pe genunchi și-i mîngie buclele... Se face și mai mic la sînul iubitorului părinte. Venindu-i vremea școlii, cîștigă cu totul și cu totul pe domnul învățător. Cît și pe ceilalți ținci de seama lui, cu care se arată bun, îngăduitor, mărînimos, dîndu-le tot ce nu are... Așa, se detașează dovedindu-se de mic cineva, iubit de toți din jur, în afară de pomina de-acasă. La sfîrșitul primei clase primare, premiant, cu cununîță. Apare în public, spunînd candid „cîntecelul” lui Alecsandri, „Șoldan viteazul”. Tatăl e mîndru, în vreme ce se asupritoare n-o interesează mica reușită de viață...

Astfel trece școala primară și Leonard intră la liceul „Hașdeu”. Întărește prietenia cu Macsimilian. Moare și „buna” de ea... Și Constantin Nae, cu băiatul de mină, ia drumul Bucureștilor. Dat la

Institutul Ottescu, din Calea Dorobanți, Leonard descoperă un mediu propice artelor. În curînd e la unison cu ceilalți. Producîndu-se la o serbare școlară, la Teatrul Edison, este remarcat de Nicu Poenaru, celebritate în epocă, director al unei trupe de operetă. Aflînd de aprecierile favorabile ale renumitului artist, copilul vienezei îl „atacă”, să-l angajeze. Poenaru îl respinge, argumentînd: — N-am trebuință de copii în trupă!

Leonard are 14 ani.

Singur, incolțîndu-i o lacrimă, nu se lasă. Se așază cu nădejde pe gîndurile lui. „Ciupește” de la cei ce declamă, cîntă în pension, atît cît să le facă după chipul și asemănarea lui... Se simte în stare și din nou caută o împrejurare să-l determine pe Poenaru să-l ia. Într-o vară fiind la o rudă la Botoșani și profitînd de venirea lui Poenaru în turneu reușește să facă audiență. Magistrul e impresionat de ardoarea adolescentului, cucerit de patima ce nu vrea să cedeze, însă îl sfătuiește să continue școala. Drept rezultat Leonard se îndirjește, pierde complet cartea pe drum... La 16 ani și ci-

teva luni, din nou, buluc, peste Poenaru. Îl abordează după înmormintarea mamei acestuia. Și nu știi dacă — faceți-vă milă și pomană — creatorul „Vinzătorului de păsări” cedează:

— Te-am luat! Cu doi lei pe zi.

Printre zăpezi, mizerie și foame, adorându-și directorul — și el nefericit — robește un timp în trupa acestuia, făcând de toate. Mănincă teatru, fără piine... În hotelul neîncălzit — afară minus 20 de grade — îi clănțane dinții în somn, visînd aplauze... A doua zi vocea sunîndu-i, acutele bărbătești, stăpînește o mai mare încredere, în steaua lui. Rămîne de trupă la Focșani, orașul unde începuse, fără sfaț și fără țigară, hrănindu-se cu primăvara din ochii dulcui Roro, prima iubire. Covârșit de destin se rupe totuși greu de ea, lăsîndu-i în priviri fermecătorul chip ce avea să vrăjească și să piardă în extaz întreaga seminție femeiască, atît cît îi va fi fost vremelnicia...

La București începe în trupa de operetă a lui Al.P. Marinescu, la grădina Rașca. Un rol de bătrîn în „Fetița dulce”. Al doilea rol de tenor în următoarea operetă, „Vînt de primăvară”. Încă n-a împlinit optsprezece ani. Începe să se vorbească despre el.

Desfăcîndu-se trupa, toamna pleacă în turneu angajat de Alecu Bărcănescu, tenor care studiasse la Viena. Se cîntă „Vînt de primăvară”, „Curse-grătare”, „Fetița dulce”; operele „Carmen”, „Bal mascat”, „Traviata”, „De-aș fi rege”. Leonard este plătit cu 140 de lei pe lună.

La Fălticeni însă, dezastru! În drumul de la gară la teatru, Bărcănescu pierde vocea. Turneul trebuie întors la București. Dar Leonard ridică două degete... Cu o singură repetiție intră seara în rol. Și se întîmplă miracolul: din nevăzut izbucnește orbitoare stea pe firmamentul teatrului muzical! Din nefasta împrejurare ce încheie cariera altuia, Leonard este deja făcut. Frumos, armonios în gesturi și mișcări, cîntăreț, actor, dansator, în năucitoare măsură, șterge și ansamblul și amintirea celor dinaintea lui. I-a trebuit o simplă întîmplare... Iată-l: o întîmplare a bunului Dumnezeu.

Cu același aplomb firesc și artisticărie singulă intră în toate rolurile, oglindindu-se magnific în mulțămîta spectatorilor, care încep să-l acopere cu daruri. Femeile, totdeauna în goană după idoli, disperate pun și ele mîna pe el... Își găsiseră albatrosul... Și-au făcut rost, au cui scrie, cui se închina, cui să-și asigure iubirea, pîrdalnica, scumpa de ea... Turneul nu mai este decît triumful lui Leonard. Se află și la București. Ajunge la Parcul Oteteleșanu, unde Constantin Grigoriu fondase, cu un an înainte, prima trupă permanentă de operetă. Directorul trimite pe Băjenaru, celebrul tenor, după turneu, la Tirgoviște, să vadă dacă totul nu este o invenție a provincialilor, îngăduitori. Fostul partener al marei Darclee e definitiv cucerit de tînarul complet artist, așcultîndu-l în „De-aș fi rege”, în „Bal mascat”, în „Carmen”. Și astfel Leonard e angajat în trupa de la Oteteleșanu, cu 200 de lei pe lună.

Începe desfășurarea pe aripi de vis a miraculoasei cariere. Neasemănătoare și neegalată de vreun altul. Scotîndu-se lovitură, „Văduva veselă” cade la premieră, cu Vasile Toneanu adus de la Teatrul Național. Cînd intră Leonard, opereta se ridică la indescriptibil triumf, născînd Prințul Operei!

În opereta „Cowboy”

Devine idol, otrăviri, sinucideri, scandaluri mondene... Elevele de școală adorm cu fotografiile lui sub perină. La spectacole este incontinuu rechemat, acoperit cu flori. Se comandă violete de Parma în Italia. Cînd intră la Capșa se ridică lumea în picioare și-l aplaudă. O întreagă industrie a chipului lui; se îmbogățesc editori, Șaraga, Maier-Stern. De cite ori joacă, încasări enorme. Șaisprezece magazine, numai în București, îi pun numele pe firmă. Leon Popescu îl plătește, la douăzeci și ceva de ani, cu 6 000 franci aur pe lună, cînd ministrul de interne are numai 1500. Un cult, o maladie generală: leonardita.

Paralel cu activitatea scenică, nu rămîne dator vieții. Se cheltuiește, în frenezia dulcilor plăceri, pînă la capăt... Fumează enorm, închină cupe pline, îmbrățișează des farmece iubirii pentru care, neîndoiș, fusese hărăzit. Totuși, respinge bărbătește propunerile canadienei, care vrea să-l aibă numai pentru ea, și revine la Oteteleșanu — teatrul înainte de toate. Plăcile pe care le face la Columbia se epuizează în cîteva ore. Lehar și Kalman îl binecuvîntează că s-a născut să dea marelui

armoniilor lor... Lehar schimbă finalul romanței la „Prinț și bandit”, după inflexiunile lui Leonard, într-adevăr cutremurătoare. Un fel de a cînta și juca, numai ale lui. Putînd să urce la paroxism fiecare șoaptă de amor, să facă pregnantă fiecare insignifiantă atitudine. În „Fata pădurarului” nu are absolut nimic de cîntat și succesul îl are tot atît de mare. Cu toate că s-a produs într-o limbă puțin cunoscută, genialele-i transfigurări l-au înălțat, orbitor, peste toți cei mari, ai lumii. (A se vedea din alăturatele fotografii diferența dintre el și Girardi, protagonistul renumitului teatru vinez, „An der Wien”). Și să nu socotim întîmplător, și numai pentru reclamă, că în urma audienței făcute în fața somităților parisiene, la Théâtre de Paris, impresarul a aruncat pe piețele Occidentului afișe cu caractere enorme, în care anunța: „**Leonard, cel mai mare artist de operetă din lume**”.

Forță de muncă herculeană, care avea să-i stingă lumina la 42 de ani... Nu asaltul femeilor, excesul vinului și tutunului, cum au trîmbițat-o foiletoniștii de duzină, lăsînd să se creadă că au fost în secretele demiurgului. Leonard, simțindu-și menirea pe lume, n-a preocupat nici un efort, chiar cînd s-a îmbolnăvit. Sub ocupația germană, 1916—18, a cîntat, seară de seară și matinee, doi ani, fără dublură de tenor. În toată cariera — trecută fulger orbitor — a dat viața sce-

În opereta „Frumoasa Elena”

nică la aproape 200 de operete. V. Maximilian, fratele începuturilor lui, autorizat în materie, și care pînă la 1923 a iubit deopotrivă opereta, avea să-mi spună că Prințul Operetei a cîntat, numai în 25 de ani, pînă la 42 de ani, cît cinci tenori la un loc pînă la 75 de ani... Vedeți deci, stimabili specialiști, că cenușa visurilor lui v-o spulberă acum în ochi nemuritorul suvenir al „titanului”. Fost-a să întruchipeze „Voievodul Țiganilor”, „Contele de Luxemburg”, „Prinț și bandit”, „Liliacul”, „Werther”; dar și „Cowboy”, „Bovsleigh”, „Domino Lila”, „Prințesa Olala”, „Swen et Comp”... a țitea alte operete de care cîntăreții de azi nici măcar n-au auzit.

Excedat de altruism, Leonard spunea totdeauna coriștilor care enorm îl iubeau:

— N-am avut decît ceea ce am dat...

Într-adevăr: de la naștere la moarte și-a dat cămașa după el.

Venind zăpezile, s-a legat față de Maximilian să-i năștească băiatul, pe Puiu. Max, care era contrariu lui Leonard — foarte strîns — și-a găsit în ziua solemnității nașul... Cinci sâinii încărcate cu cadouri au alunecat în poarta casei, năucind asistența, apa sfințită și în totul pe amfitrion. Singur buclatul, viitorul revuist Puiu Maximilian, n-avea cum ști dăruirea mărinimosului. S-a strîns cuminte în brațele lui și după ce s-a lăsat dat la apă; însă Leonard, deși ar fi vrut, n-a avut cum să scuture pe începutul de viață al pruncului bogăția darurilor celor cinci sâinii ce-i adusesse la botez...

Altă dată, rămas singur cu soarta operetei — Maximilian trecuse la proză la Bulandri — își descoperă puii, coriștii, zgribuliți în hăinuțe după derniera operetei „Mikado”. Urmău să plece în turneu. În grădina Oteteleșenilor burnița mocănește și bătrînii arbori își pierdeau înfiorați frunzele fanate, fără putere... A doua zi s-a oprit cu liota după el — de la Titi Botez la Groner — în cel mai renumit magazin de confecții bărbătești, „Fain”. Patronul, Schlesinger, s-a mirat foarte, cînd „titanul” îmbrăcîndu-și grenadirii, de troiene, i-a achitat opt paltoane deodată, marfă cea mai prima, din străinătate... Afară izbucnise soarele ca o apoteoză.

Trei mariaje, pentru el nefericite. Se pare că nici una din soții nu și-a dat seama de tulburătorul-i destin, nu i-a simțit sufletul infinit cuprinzător...

N-a avut noroc nici de impresar pe măsură. În loc să fie sufletul lui, evreul-franțuz Louis Cazes mai mult a bîlmăjit-o pe lingă marea Prințului Operetei... iar cînd s-a îmbolnăvit, îndurerînd întreaga țară, s-a arătat mai mult decît indiferent, străin de drama celui ce-l încliftase, îl ghiftuise cu bani, îi înlesnise toate plăcerile vieții.

24 decembrie 1928.

Seara de Crăciun.

La Cîmpulung, în brațele iubitorului părinte, mecanicul de locomotivă, se spulberă în neant, printre colindele copiilor, Leonard, sufletul operetei românești...

Ninge amarnic pe rampele cernite și totul nu mai este decît lacrimă...

GABY MICHAILESCU

MOZAIC MUZICAL

● În ultima perioadă asistăm la un frumos duel între marile vedete ale muzicii pop din întreaga lume, avînd ca nobil scop ajutorarea celor săraci. Cei din Anglia au dat semnalul prin grupul „Band Aid” compus din cei mai valoroși interpreți la ora actuală: Boy George (de la „Culture Club”), George Michael („Wham”), Midge Ure („Ultravox”), Gordon Sting („Police”), Simon Le Bon („Duran Duran”), Paul Young și mulți alții. Replica a venit imediat de peste ocean. „USA (United Support of Artists) for Africa”, supergrup întrunit sub bagheta lui Quincy Jones. Printre invitați: Ray Charles, Stevie Wonder, Diana Ross, Michael Jackson, Bob Dylan, Lionel Richie, Cyndi Lauper, Kenny Rogers, Harry Belafonte, Bruce Springsteen. Ideea a fost a lui Harry Belafonte, cîntecul a fost compus de Michael Jackson și Lionel Richie și s-a numit „We are the world” (Noi sintem lumea).

Renumitul „cîntăreț” al Spaniei, Julio Iglesias, acum în vîrstă de 40 de ani, dorea de mult timp o întîlnire cu „regina” muzicii soul din Statele Unite, Diana Ross (39 de ani), denumită de el în secret „regina mea neagră”. Întîlnirea a avut loc, presa vorbește chiar de o căsătorie, artistică bineînțeles, din care s-a născut un copil „teribil”: discul de mare succes „All of you”.

„Human League”, un nume cu rezonanță în muzica britanică, o prezență permanentă în topurile din întreaga lume. „Don't you want me”, „Fascination”, „Louise”, iată doar trei din cîntecele care le-au adus faimă. Prezența scenică „aleasă”, muzică elevată, întotdeauna plină de simboluri, și vocea de excepție a lui Phil Oakey, iată atuurile grupului.

KRIPTON FORT. I-am întîlnit pentru prima oară pe „marea” scenă a „Clubului Arhitecturii” în primăvara lui '85. Acolo, în atmosfera plină de farmec specifică locului am trăit ciudata impresie că vin dintr-un timp trecut. Auzeam un ritm nou, un sunet nou, nemiîntîlnit pînă atunci la vreo formație românească, așa că mi-au plăcut din prima clipă. Ei sînt Krypton Fort, noua generație în muzica românească, sînt ai timpului lor, dar înainte de toate sînt foarte, foarte buni. Valoarea lor nu trebuie căutată numai în talent ci în ani lungi de căutări, muncă susținută și întîlniri frecvente.

S-au numit la început simplu Krypton și au luat ființă

„Krypton Fort“

în București în anul 1980, debutând la Festivalul Național „Cîntarea României” unde au obținut Premiul I la faza pe municipiu și premiul II la faza pe țară. De atunci palmareșul lor s-a îmbogățit cu noi premii: Marele Premiu la Festivalul-concurs „București Rock '83”, Premiul I pentru interpretare la Festivalul-concurs „Constelații Vilcene Rock '83”, Marele premiu la „Festivalul de muzică rock, folk și jaz” de la Craiova. Formația își desfășoară activitatea în special în București susținând concerte pe scenele unor cluburi ca „Titan Club”, „Club A”, „Gri-gore Preoteasa” ș.a. În paralel, multe imprimări la radio și TV. Primele înregistrări la radio datează din anul 1983 și sînt compoziții ale lui Eugen Mihăescu, inițiatorul grupului. Din toamna anului 1984 formația își modifică componența, dar și orientarea muzicală și de acum înainte va apărea sub numele Krypton Fort. Din decembrie 1984 Krypton Fort devine colaboratoare permanentă a „Ansamblului artistic al U.T.C.” dată care coincide cu afirmarea deplină în fața publicului bucureștean pe marea scenă de la „Polivalentă”. Pe albumul „Formații rock volumul VII” ei figurează cu trei piese: „Cămașa păcii”, „Timidul” și „Avertisment”, dovadă clară a faptului că ei sînt acum un „nume” în muzica românească tînără.

După propriile lor afirmații stilul inițial a fost „hard progressive” cu influențe „rush” și unele încercări de „new wave” iar în prezent sînt foarte aproape de ceea ce se numește curentul „noul romantism”. Atît deocamdată despre „Krypton Fort”, în rest va vorbi timpul pentru ei. Și cum ați putea fi convinși cel mai bine că sînt buni decît privindu-i și ascultîndu-le cîntecele? Din repertoriul lor vă recomand: „Furtuni, furtuni”, „Adio ducesă, adio contesă”, „Reîntoarce-te”, „Poate înțelegi ceva”. Iată și componența actuală a grupului (în ordinea din fotografie): sus: Radu Marinescu — percuție, Adrian Fundescu — keyboard, Dragoș Docan — ch. bas și voce, Eugen Mihăescu — ch. solo și voce, r. de jos: Marius Voicu voce. Lîngă el, Humberto Egama, student în țara noastră, un tînăr talent lansat de cei cinci de la Krypton Fort.

● Pentru Sting Gordon Summer, leader al grupului „Police”, a fi un „rock'n roll star” nu mai este de ajuns. El a apărut deja în filmul „Dune” și a turnat alte două: „The bride” cu Jennifer Beals (cunoscută nouă din filmul „Flash dance”) și „Plenty” cu Meryl Streep. Acum ruptura sa de grup se accentuează pentru un alt proiect și anume înregistrarea unui album solo jaz twist.

DIN NOU ELVIS. I se spunea „The King” (regele). Nu a fost numai regele rock'n roll-ului, ci și un personaj fenomenal, un mit. Nici un star din lume n-a cunoscut atîta popularitate. Băiețelul cuminț, cu ochii de catifea, născut într-o familie săracă din Mississippi, a cunoscut gloria ca nimeni altul și a murit singur, la 42 de ani, obez (125 kg), drogat. Dar marele Elvis rămîne pentru veșnicie „regele rock'n roll-ului”, frumosul idol al oricărei fete, o voce de aur și un dansator de excepție. Noi așa vrem să ni-l amintim. Anul acesta își sărbătorește a 50-a aniversare.

Raffaella Carrà, cunoscuta vedetă a muzicii ușoare italiene, ne-a obișnuit în fiecare an cu noi producții de succes. De curînd ea figurează printre pozițiile fruntașe în topurile din Italia cu un nou disc intitulat „Dolce far niente”. Popularitatea blondei italiene a crescut mult în ultimul timp datorită emisiunilor televizate în care prezintă un „show telefonico al ora di pranzo”.

MICHAEL JACKSON. S-a născut la 28 august 1958 și încă de mic a îndrăgit muzica. Descoperit și lansat de o mare stea a casei Mottown, anume Diana Ross, el și-a câștigat statutul de vedetă ca lider al grupului „Jackson 5”

unde, alături de frații săi, și-a dovedit nu numai calitățile vocale de excepție, dar și talentul în dans. Anul 1983 a marcat apogeul carierei sale, Michael Jackson devenind cea mai mare vedetă a muzicii disco din întreaga lume.

„Billie Jean”, „Beat it”, „Thriller”, trei mari succese ale celui an care i-au adus o ploaie de premii „Grammy” (un fel de Oscar pentru muzică) pentru tripla sa valoare: compozitor, interpret, dansator.

BOY GEORGE, dintr-un copil bizar și necăjit, a devenit cel mai nou și strălucitor superstar. Întreaga lume l-a îndrăgit pe Boy George. Acea privire de copil rătăcit și vocea sa înaltă i-au captivat pe toți, începând cu adolescențele și terminând cu durul actor al Hollywood-ului, Robert Mitchum, care a vrut chiar să-l adopte.

La 18 luni după primul său hit-single se anunța că a devenit milionar, îmbogățindu-se mai repede decât au făcut-o Elton John, Rod Stewart sau The Beatles.

Cine este Boy George? În primul rînd solistul vocal și leader-ul grupului britanic Culture Club. Dar iată-i fișa personală:

Nume: George Allan O'Dowd. (Numele Boy George este inspirat din certificatul de naștere, unde scrie:

sex-boy (băiat), George O'Dowd.)

Data nașterii: 14.6.1961. Familie: mamă, tată, 4 frați, o soră.

Greutate: 70 kg. Înălțime: 1,77 m. Prima apariție în public: cu grupul Bow Wow Wow. Mîncăruri preferate: indiană, japoneză, chineză. Băuturi preferate: Pernod și blackcurrant. Cîntecul preferat: „Melting Pot” cu Blue Mink.

Mulți au pus succesul său pe seama aparițiilor-șoc: părul vopsit în culori stridente, machiaj din belșug, vestimentație ciudată.

Adevărul este însă că, pe lângă vocea de excepție, Boy George deține marele secret al reușitei: „Am dorit succesul, l-am dorit foarte mult. Mi-aș da viața pentru el. Atunci cînd ți-l dorești trebuie să muncești 24 de ore pe zi.”

„Ai înțeles că nu ne vom mai despărți?” Paris 1968. Întrebarea o pusese marele geniu al picturii spaniole, Salvador Dali. Răspunsul trebuia să-l dea Amanda Lear, un star al muzicii disco în plină strălucire la vremea aceea. Și a fost „da”. Astăzi, celebra

cântăreață engleză de origine vietnameză, în vîrstă de 38 de ani, publică un document inedit în care dezvăluie momente unice petrecute alături de marele pictor. O insolită și stranie prietenie timp de mai bine de 15 ani.

Paul Young și-a început cariera artistică avîndu-l ca idol pe marele interpret de muzică soul Marvin Gaye.

DURAN DURAN. Sau cinci băieți care încearcă să calce pe urmele marilor Beatles, cucerind întreaga lume cu muzica lor tinăra, plină de farmec. Ei sînt: John Taylor (n. 20 iun. 1960 — chit.), Roger Taylor (n. 26 apr. 1960 — drums), Andy Taylor (n. 16 feb. 1961 — chit.), Nick Rhodes (n. 8 iun. 1962 — clape) și Simon Le Bon (n. 27 oct. 1958 solist vocal). Ei și-au cîștigat, poate pe nedrept, reputația de grup cu priză la adolescenți. E oare așa de greu să cucerești inima și mintea celor adulți cu muzica de azi? Simon Le Bon răspunde: „Publicul adolescent este și va continua să fie foarte important pentru noi dar cred că între timp ne-am cîștigat și un numeros public matur. Mai numeros decît își imaginează criticii. Noi ca grup, am ajuns la o anumită maturitate care înseamnă în primul rînd seriozitate în muncă. În plus, ne preocupă tot ce se întîmplă în jurul nostru și aceasta se reflectă în unele din cîntecele noastre. Ascultați de ex. „The wild boys”, este un semnal de alarmă împotriva forțelor care distrug societatea. Cîntecele noastre au mai multe de spus decît s-ar părea la prima vedere. Chiar și simplele ritmuri spun mult dacă știi să zgîrîi și să dai la o parte învelișul.”

Sal Solo, solistul vocal și liderul grupului „Classix Nouveaux”

John Taylor

Andy Taylor

Roger Taylor

Nick Rhodes

Simon Le Bon

● Cu frumosul cîntec despre o dragoste pierdută, „What's love got to do with it”, Tina Turner, la 46 de ani, cîştigă premiul „Grammy” (un fel de „Oscar” pentru muzică), păstrîndu-şi astfel coroana de „regină a rock'n roll”-ului. Dar „fanii” Tinei vor observa cu stupeoare o schimbare: în vara aceasta ea apare pe platourile de filmare în rolul lui Aunt Entity din filmul *Mad Max III* (The road warrior). „Love's got nothing to do with it” afirmă gazetarii.

Rubrica
MOZAIC
MUZICAL
este realizată de
MIRCEA ZANE

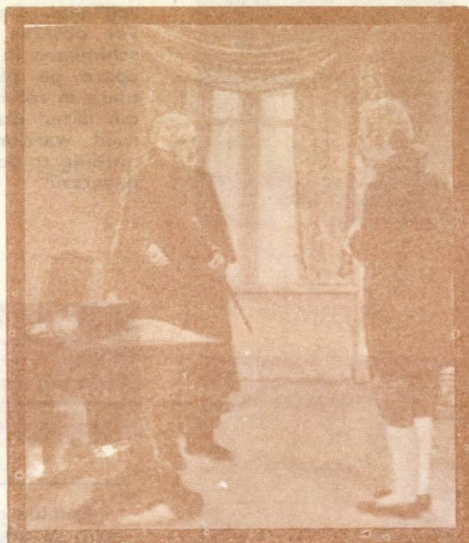
„Frankie goes to Hollywood” şi ei vin tot din Liverpool hotărîţi să aducă un nou suflu în muzica britanică. S-au lansat anul trecut „în forţă”, abonîndu-se la locul întii în „Top of the pops”, cu „Relax” şi apoi „Two tribes”. În clasamentele de sfîrşit de an cele două cîntece au ocupat în ordine locurile 1 şi 2, performanţă rar întîlnită pentru un grup debutant. A urmat un dublu album cu mare succes la încasări, „Welcome to the pleasure dome”, din care piesa cu titlul albumului a intrat de curînd în topuri. Paul Rutherford şi Holly Johnson par hotărîţi să pornească din nou la atac.

REALITATE ȘI FICȚIUNE

■ **MOZART ȘI OMUL ÎN NEGRU 1791.** Divinul Amadeus Mozart se macină în chinurile cumplite ale unei boli necruțătoare (nefrită cronică cu atrofie renală), ale cărei simptome asemănătoare celor ale unei otrăviri fac să se nască în mintea compozitorului bănuială că rivalul său Salieri ar fi încercat să-l suprimă. În febrila așteptare a unei morți iminente, el primește vizita unui misterios personaj, un om înalt, îmbrăcat în negru, prezentându-se ca trimis al unui mare demnitar, spre a-i comanda o „Messa da Requiem” de care are nevoie în cel mai scurt timp. Condiția principală era ca numele solicitatorului să-i rămână necunoscut și să nu ceară nici o explicație. Mozart acceptă, dar rămâne profund tulburat, convins că acest ciudat musafir în haină de doliu nu e decât un mesager al morții, care-i cere să-și scrie propriul recviem. Abandonat și reluat după alte vizite ale straniului client, acest recviem devine obsedanta preocupare a compozitorului (care definitivase între timp „Clemența lui Titus” și „Flautul fermecat”. Pe măsură ce aripa morții se face mai simțită, Mozart se consacră cu ultimele forțe ducerii la capăt a tristei misiuni. La pasajul „Lacrimosa”, muzicianul epuizat izbucnește în plîns și întrerupe repetiția cu soliștii vocali și instrumentali adunați în juru-i, dînd apoi cu înfrigurare indicații precise pentru ultimele pasaje ale messei, elevului său Süssmayr. Moare către miezul nopții (5 decembrie 1791), fredonînd un fragment din Recviem, fixînd apoi cu o privire febrilă un punct în gol, unde întrezărise probabil pe emisarul morții, venit să-și îndeplinească însărcinarea. Misteriosul vizitator n-a mai venit niciodată să-și ridice opera comandată. Nicăieri, în diversele filme realizate de-a lungul anilor despre Mozart, n-a fost redat acest straniu episod. Singur cineastul vienez Karl Hartl (cu concursul actorului Hans Holt) în filmul semnificativ intitulat **WEN DIE GÖTTER LIEBEN (Cei pe care-i iubesc zeii — 1942)**, s-a ocupat de această vizită a „mesagerului morții”, legată de creația Recviemului, conferindu-i întreaga importanță, făcînd din ciudatul personaj o siluetă perfect expresionistă, în ambianța deja funebră a camerei în care compozitorul se pregătea pentru marea călătorie. 13 ani mai târziu același regizor reface filmul (cu un alt tînăr interpret, Oskar Werner), reeditînd cu aceleași rafinate procedee audio-vizuale episodul, ca și ultimele clipe ale muribundului care, pradă delirului, amestecă personajele „Flautului fermecat” cu umbrele morții resuscitate de Recviem.

În 1984, un regizor ilustru, Milos Forman, reia tema Recviemului și a omului în negru în mult omagiatul său film **Amadeus** (8 premii Oscar), dîndu-i (conform scenariului său, scris în colaborare cu Peter Shaffer, autorul piesei „Amadeus”), altă interpretare: omul în negru n-ar fi fost decît infamul Salieri însuși, dușmanul de moarte al lui

Mozart și omul în negru (Hans Holt și A. Neugebauer)

Mozart. Dar groaza în fața fiorosului personaj rămîne, ca și graba febrilă de a isprăvi cît mai repede cu înspăimîntătoarea slujbă pentru morți. Mozart pe patul de suferință îi dictează chiar inamicului său Salieri, ultimele măsuri din Recviem într-o scenă halucinantă, dominată de prezența morții iminente. Doi actori geniali, Thomas Hulce (Mozart) și Murray Abraham (Salieri) dau acestei scene o tensiune aproape insuportabilă.

■ **LUDOVIC AL BAVARIEI, REGELE NEBUN 1864.** Ludovic al II-lea de Wittelsbach, regele Bavariei, un monarh iluminat, exaltat, un est-et utopist, izolîndu-se treptat de familie și de lume, ratează un posibil mariaj cu verișoara sa Elisabeta de Bavaria, viitoare împărăteasă a Austriei, irosindu-și viața în himerice activități artistice, lăsîndu-se pradă unor înclinații anormale, pîndit de nevroză și atins finalmente de nebunie. Spirit rafinat, el se dedă (la castelul de la Neuschwanstein) la adevărate orgii arhitectonice și decorative (adeșori lipsite de gust) devenind un fanatic al muzicii lui Wagner, căruia i-a purtat o dragoste statornică, dar tiranică, cheltuiind întreg bugetul statului pentru a-i construi acestuia la Bayreuth un teatru ideal pentru operele sale. Alarmăți de nebunia lui progresivă, de comportările lui anormale, știute dar trecute sub tăcere, unchiul său, prințul Luitpold și rudele sale apropiate vor să-l

silească să abdice. Rezistînd cu obstinație miniștrilor și medicilor care-l țin din scurt, el încearcă o evadare cu un trist epilog: vrînd să fugă peste noapte din castelul Berg unde era deținut, este găsit înecat în lacul Starnberg de lângă parcul rezidențial. Lîngă el e descoperit și cadavrul doctorului care-l urmărise, ambii purtînd semnele unei lupte violente. Detaliile morții nu se cunosc cu precizie. Un vâl des a fost așternut cu precauție de către cercurile curții asupra vieții sale intime, pentru a se evita scandalul. Figură stranie, pendulînd între sublim și abjecție, între exaltare și morbidețe, personajul „regele nebun”, protector al artelor și mizantrop maniac, a interesat de multă vreme pe scriitorii atrași de cazurile patologice. S-au scris sute de biografii mai mult sau mai puțin romanțate despre viața monarhului bavarez și despre fanatica lui admirație pentru autorul Tetralogiei. Cineaștii au fost tentați de aspectul excesiv romantic al acestei triste vieți, încă de pe vremea filmului mut. Dar cele mai importante versiuni, remarcabile pentru grija cu care au respectat adevărul istoric, rămîn ultimele trei filme: LUDWIG II de Helmut Käutner, cu O.W. Fischer (1955), LUDWIG-REQUIEM FÜR EINEN JUNGFÄULICHEN KÖNIG (*Recviem pentru un rege virgin*) de H. Jürgen Syberberg (1972), cu Harry Baer, și, cu un plus de poezie și cruzime, LUDWIG, capodopera marelui Luchino Visconti (1972), în magistrala interpretare a lui Helmuth Berger, trecînd cu uluitoare facilități de la ferveura tineretului la jalnică decrepitudine premergătoare finalului. De reținut prezența fermecătoarei Romy Schneider în rolul ce părea a-i fi destinat pe viață, cel al Elisabetei de Austria, pe cînd era încă prințesa Sissy.

Ludovic în clipele premergătoare finalului (H. Berger)

Terence Stamp și Jean-Claude Brialy

■ PROCESUL RIMBAUD—VERLAINE 1871.

O profundă prietenie se statorește între Arthur Rimbaud, „copilul teribil al simbolismului” și Paul Verlaine, „poetul blestemat”, autorul lui „Jadis et naguère”, în urma unei întâlniri-șoc din primăvara lui 1871, puțin timp după răsturnarea Comunei din Paris. Verlaine, entuziasmat de poeziile pe care i le-a trimis foarte tînărul Rimbaud (17 ani) îl invită la Paris. Irezistibil atras de vitalitatea junelui bard provincial, care a fugit efectiv de-acasă din Charleville-ul natal pentru a răspunde chemării lui, Verlaine nu vede în el un posibil rival, ci un adevărat tovarăș de drum. Drept pentru care își părăsește căminul și familia, ducînd alături de protejatul său o existență la cea mai înaltă tensiune, plină de elanuri poetice și desperate căutări ale unei fericiri absolute, debarasată de toate convențiile sociale, de toate prejudecățile și tabuurile moralei burgheze. În lumea boemei contestatată și a cafenelelor literare, cei doi devin „eroii zilei”. Legați de nefirești sentimente, căutînd cu frenezia noi surse de inspirație poetică în paradisurile artificiale ale absintului și hașîșului, cei doi duc o viață de peregrinări, de vagabondaj, fecundă pe plan artistic, dar mistuitoare pe plan uman. După Paris, se stabilesc la Londra, apoi la Bruxelles, unde conviețuirea lor devine un adevărat coșmar (așa cum o va evoca Rimbaud în: „Une saison en enfer”). Într-un acces de furie, obișnuit în dese lor conflicte în care se întredesurau, Verlaine trage asupra „demonului” său (cum îl numea el pe R.) două focuri de revolver. Tentativa de asasinat etalată într-un proces răsunător îi atrage lui Verlaine o încarcerare pe timp îndelungat în închisoarea din Mans, unde își va ispăși pedeapsa scriind celebrele „Romances sans paroles”. Șocul produs asupra lui Rimbaud de nebanuitul gest al prietenului său îl face să renunțe pe viață la orice activitate poetică și să ia calea aventurii, angajîndu-se în diverse acțiuni riscante (printre care aceea de traficant de arme pentru Abisinia). Inspirîndu-se din acest nimicitor conflict dintre cei doi aștri ai poeziei franceze, cineastul italian Nello Risi realizează în 1971 (ca scenarist și regizor) un film care relatează (pentru prima oară pe

ecran), cu luciditate și cruzime, tumultuoasă poveste a acestei prietenii înrăpitate sfîrșind, inevitabil, printr-o dureroasă ciocnire. Intitulat **UNE SAISON EN ENFER**, (Un răstimp în iad), după sfișietoarea confesiune a lui Rimbaud, filmul pornea de la povestea celor doi eroi ai dramei, continuînd și sfîrșind cu viața de aventură și disperare a lui Rimbaud după dramatica decizie de a abandona poezia. Doi interpreți de excepție: Terence Stamp (Rimbaud) și Jean-Claude Brialy (Verlaine) făceau credibilă fantastica poveste a anihilării reciproce a două genii.

■ **DRAMA DE LA MAYERLING.** În dimineața zilei de 30 ianuarie 1889, într-un pavilion de vîntătoare de la Mayerling, lîngă Viena, sînt găsite cadavrele arhiducelui Rudolf de Habsburg și al iubitei sale, tînăra baroană Maria Vecsера. Concluzia anchetei oficiale a fost dublă sinucidere. Și pentru că sinuciderea era un păcat de neiertat în ochii bisericii, împăratul Franz Josef, tatăl lui Rudolf, lansă versiunea unui accident fatal într-un acces de nebunie subită a kronprințului. Papa Leon al XIII-lea îngădui slujba împăratească și înmormîntarea în cripta Capușinilor. Cît despre tînăra și nefericită iubită a arhiducelui, ea fu înhumată în cea mai mare taină de către rudele ei. Misterul de nepătruns ce apăsă asupra acestei așa zise duble sinucideri pare a se fi spulberat odată cu trecerea anilor și a unor termene pe care martorii dramei (mai precis ai mașinațiunilor curții pentru înăbușirea scandalului) se obligaseră să le respecte. Din afirmațiile lor și dintr-o serie de documente ieșite la iveală, reiese că ar fi de fapt vorba de un asasinat politic, și versiunile cele mai demne de crezare ar fi două: prima, că Rudolf ar fi avut o furtunoasă discuție cu părintele său, în care i-ar fi făcut cunoscut că intenționează să se despartă de soția sa, arhiducesa Stefanie, riscînd un divorț (interzis de biserica catolică) spre a se căsători cu baroana Maria Vecsера, iar a doua, cea mai gravă, că Franz Josef ar fi aflat că fiul său ar fi conspirat împotriva sa și că, cu ajutorul unor aliați maghiari, ar fi avut intenția să se încoroneze rege al Ungariei, dînd astfel lovitura de grație imperiului austro-ungar. Se pare că tocmai acești conspiratori, știindu-se demascați și nemaiaivînd încredere în Rudolf, l-ar fi suprimat cu ajutorul unui valet, camuflînd asasinatul într-o dublă sinucidere. S-a scurs aproape un veac de la moartea celor doi îndrăgostiți și misterul continuă să persiste. Dar indiferent de cauzele morții, drama de la Mayerling rămîne, mai presus de toate, o tragică poveste de dragoste. Ea a inspirat în decursul anilor o serie de scriitori și istorici care au emis fiecare cîte o teorie asupra cauzelor reale ale morții celor doi. Filmul mut a oferit deja cîteva versiuni ale dramei, mai puțin notorii însă decît următoarele realizări vorbitoare, situate la mari intervale. Prima și cea mai celebră, bucurîndu-se de o largă audiență mondială, rămîne cea semnată de Anatol Litvak în Franța (1935) intitulată **MAYERLING** și interpretată de Charles Boyer (Rudolf) și Danielle Darrieux (Maria), conform legendei dublei sinucideri din dragoste. Erau subliniate caracterul rebel al lui Rudolf, ideile sale liberale, anticlericale, ca și violentele sale dispute cu părintele său. Dar accentul cădea mai ales pe marea dragoste ce-l lega

Un mister care începe să fie dezlegat: la Mayerling, o omucidere politică?

Autenticii eroi ai dramei: arhiducele Rudolf și baroana Maria Vecsера

Nefericiții eroi ai dramei de la Mayerling sub trăsăturile lui Charles Boyer și ale Danielle Darrieux

de Maria Vecsera, pledîndu-se ca unic motiv al dramei imposibilitatea de a legaliza o asemenea legătură. Mult mai fidele au fost versiunile ulterioare: **LE SECRET DE MAYERLING** (1949) de Jean Delannoy, cu Jean Marais și Dominique Blanchard și **MAYERLING** (1967) de Terence Stamp, cu Omar Sharif și Catherine Deneuve; fără a aduce nimic nou în ce privește cauzele morții celor doi eroi.

■ **ATENTATUL DE LA SARAJEVO.** Arhiducele Franz Ferdinand, desemnat ca succesor direct al lui Franz Josef, după moartea vărului său Rudolf, este cel mai înverșunat dușman al politicii tradiționaliste și retrograde a unchiului său. Dar, fire irascibilă și ușor dezechilibrată (germenul de nebunie al Habsburgilor!), el comite o serie de imprudențe în noile sale atribuții, demițind vechi slujbași și promovînd o serie de noi demnitari care-l vor încuraja în tendințele sale războinice (mai ales împotriva Serbiei și Italiei). Dar cea mai gravă dintre greșelile sale este căsătoria sa morganatică cu o damă de onoare a mătusei sale, contesa Sophie Chotek, fiica unui diplomat ceh. Bătrînul Franz Josef și curtea sa nu-i pot ierta această ofensă și-l obligă să renunțe formal la rangul de moștenitor al tronului, nescutindu-l însă de o serie de corvezi oficiale, printre care cea de a lua parte la toate ceremoniile și manevrele militare. Umilită și ținută la distanță de către curtea de la Viena, arhiducesa comite nesăbuița de a-și îndemna soțul să facă o vizită oficială în capitala Bosniei, în timpul manevrelor, anunțînd chiar în detaliu programul ceremoniei (în care avea să i se dea onorurile cuvenite!) într-o regiune ostilă, plină de naționaliști fanatici. La 28 iunie 1914, la Sarajevo, perechea princiară este victima unui dublu atentat. Un anarhist sîrb aruncă mai întîi o bombă asupra convoiului, rîndind cîțiva ofițeri și unele persoane civile. La întoarcere, imprudenții, arhiducele și soția sa se întorc într-un automobil deschis, oferindu-se drept țintă unui alt atentator, studentul Gavrilo Prinkip, care cu un revolver ucide pe loc pe Franz Ferdinand, apoi pe arhiducesă. Guvernul sîrb a fost acuzat de a nu fi luat suficiente măsuri de pază. După unanimul consens

al istoricilor, acest atentat a declanșat prima conflagrație mondială. Pînă în prezent au fost publicate aproximativ 300 de lucrări științifice și literare avînd ca temă atentatul de la Sarajevo. Acest dublu asasinat politic cu implicațiile sale și nefastele-i consecințe, întregul potențial dramatic al acestei povești cu personaje regale a stîrnit firește demult interesul cineaștilor. Dintre numeroasele versiuni cinematografice consacrate în întregime sau doar parțial atentatului, rețin azi atenția doar două și anume opera lui Max Ophüls **DE LA MAYERLING LA SARAJEVO** (1939 — Franța), în care accentul cade pe povestea de dragoste dintre arhiduce și contesa Sophie, făcînd din ei mai degrabă două victime nefericite ale unor evenimente istorice care-i depășeau (interpretă erau Edwige Feuillère și John Lodge) și filmul iugoslav **ATENTATUL DE LA SARAJEVO** (1969) de Fadil Hadžić, interpretat de Bert Sotlar (Franz Ferdinand), Lucyna Winicka (Sophie), Predrag Finci (Prinkip), în care povestea atentatului era redată prin prisma atentatorului, accentul căzînd pe drama personală a unui luptător pentru libertate, sacrificîndu-și viața pentru o idee.

■ **LANDRU, UN CONTABIL AL CRIMEI.** Henri-Désiré Landru intră în istorie la 7 noiembrie 1921, odată cu apariția sa în boxa acuzațiilor la Curtea cu juri din Versailles. El era acuzat de a fi ucis, între 1916 și 1920, 11 femei și de a le fi făcut să dispară, incinerîndu-le în soba sa de bucătărie din casa lui de la țară de la Gambais. Fiecare din ele dispăruse după un voiaj la țară, nu înainte de a fi încredințat seducătorului lor toată averea lor mobilă și imobilă, orice cont în bancă. La proces el negă totul pînă la capăt, dar, cu toate că nu se putu găsi (firește!) nici cea mai mică urmă a trupurilor victimelor, el fu condamnat la moarte și ghilotinat, la 13 februarie 1922. Criminalul cu dublă existență era în viața sa de toate zilele un pașnic contabil, copleșit de datorii în acei ani de război și cumplită criză, de griji pentru asigurarea existenței unei familii numeroase și a unei soții infirme. Cînd se văzu concediat, deschise un mic magazin de antichități, ceea ce nu rezolvă nimic. Fire inventivă, el își folosi darurile de seducător,

Ediție specială (1914) a ziarelor vremii despre Atentatul de la Sarajevo

Autenticul Landru

atrăgând prin anunțuri la mica publicitate o serie de doamne singure, trecute de prima tinerețe, cu o bună situație materială, consolidându-le și suprimându-le apoi odată obținute de la ele dreptul de a administra și folosi averea lor. Mic de statură, complet chel și cu o barbă imensă, el știa totuși să se facă iubit prin atențiile cu care-și înconjură viitoarele victime, de care se ocupa cu o tandrețe cu totul specială. Era în același timp un om ordonat și econom care ținea cu minuțiozitate un registru în care-și nota numele, sumele încasate și data dispariției „clientelor” sale, document care constituia unica dovadă capitală a crimelor sale. Era un adevărat funcționar al crimei executând totul cu minuție, fără urmă de considerente morale, socotind că pentru a trăi e nevoie să ucizi. În fond, „à la guerre, comme à la guerre”. Guvernul Clémenceau care se ocupa pe atunci de ticluirea nefericitului tratat de pace de la Versailles, primi cazul Landru ca pe o mană cerească pentru deturnarea atenției publicului. Ziarele se ocupară pe atunci exclusiv de acest asasin fioros, amplificând comentariile la „sugestia” ministrului de interne. S-a scris mult despre acest caz. S-au făcut și vreo două filme prin anii '20. Dar abia în 1947, când Charles Chaplin preluă de la Orson Welles ideea (pe care el n-o putuse pune în practică) de a transpune pe ecran „în cheie” afacerea Landru, povestea ucigașului de femei capătă un sens particular. În MONSIEUR VERDOUX, comedie sinistă, Chaplin, transpunând povestea în anii '30, în preajma celui de-al doilea război, se dedă la unul dintre cele mai vehemente atacuri împotriva unei societăți întemeiate pe afaceri, deci pe crime și război, demonstrând că faptele acestui pașnic asasin nu erau decât modelul redus al ororilor și absurdităților unei lumi în care dacă ucizi un om, ești considerat criminal, iar dacă ucizi mii de oameni pe cîmpul de bătăie devi erou. În 1962, un cineast al „noului val” francez, Claude Chabrol împreună cu scriitoarea Françoise Sagan scot o nouă ediție a crimelor lui Landru, într-un film care-i poartă numele, dînd întregii povești o notă de umor sarcastic, de balet macabru. „Victimele” erau cele mai incintătoare doamne ale ecranului francez de atunci: Danielle Darrieux, Michèle Morgan, Stéphane Audran, Hildegarde Neff, Juliette Mayniel, Catherine Rouvel etc. Landru era Charles Denner, un valoros actor de teatru (T.N.P.), renumit pentru compozițiile sale. În deghizamentul său, el părea mai autentic decît însuși criminalul...

Un Landru mai autentic decît originalul (Charles Denner) și una din victimele sale (Hildegarde Kneff)

„Divina” Garbo reia în maniera sa dansul lui Shiva

■ O SPIOANĂ LEGENDARĂ: MATA-HARI

În zorii zilei de 15 octombrie 1917, o femeie cădea sub gloanțele unui pluton de execuție francez în pădurea de la Vincennes, la porțile Parisului. Era vorba de Mata-Hari, dansatoarea indiană (conform legendei), acuzată de spionaj în favoarea inamicului (Germania). De fapt, această celebritate a lumii artelor era olandeză, se numea în realitate Margarethe Zelle și era fiica unui fabricant de pălării din Leeuwarden (Olanda). După un mariaj nefericit în Indiile olandeze, cu un ofițer din armata colonială, decide să-și refacă viața și întoarce în Europa, se stabilește la Paris, unde, confecționîndu-și o nouă biografie, se specializează în rafinatele dansuri javaneze și indiene pe care le îndrăgise în colonii, debutînd sub numele cu rezonanță misterioasă de „Mata-Hari” („Ochiul zilei” în indiană). În scurtă vreme, dansurile sale exotice fac senzație și, din curcile intime, ea trece pe scenele marilor teatre din metropolele lumii, unde compozitori ca Massenet sau Rimski-Korsakov îi dedică pagini de muzică de balet. Numele său circula pretutindeni în țările Europei unde întreprinde turnee triumfale. Începutul războiului o găsește la Berlin unde se șoptește că ar fi protejată kronprințului. În curînd, setea sa insașiabilă de bani (sau spiritul de aventură?) o fac să înceapă a practica periculosul joc al spionajului. Vinde mai întîi secrete de stat franceze Germaniei, apoi punîndu-se și în slujba aliaților, destăinuie importante mișcări armate ale trupelor germane și activitatea rețelei de submarine. Pusă sub supravegherea poliției secrete franceze, este arestată la Paris, după ce se aflase că încasase la Madrid o sumă importantă din partea ambasadei germane.

La proces ea negă cu obstinație că ar fi practicat spionajul, afirmând că suma i-ar fi fost plătită în contul spectacolelor date de ea la Berlin. Misterul planează și azi asupra acestui caz, ambele tabere, ale apărătorilor și detractorilor susținând cu tărie teza lor. Personajul învăluit în tainicul „bric-à-brac” oriental, cu un destin atît de nefericit, dar și cu o strălucire factice poate, dar autentică în măsura în care a fascinat atîtea personalități ilustre ale începutului de veac, acest personaj eminamente romantic n-a folosit ca subiect numai romanelor și colecțiilor așa numitelor „femei celebre” ci, cum era și firesc, și numeroaselor filme turnate încă de prin anii '20, pretutindeni. De departe cea mai celebră interpretă a acestei eroine ambigue rămîne „divina” Garbo, care în 1931 n-a ezitat să îmbrace exoticele costume javaneze și să execute misterioasele dansuri dedicate zeului Shiva. Scenaristul, mai puțin atent la faptul istoric și mai sensibil la episoadele sentimentale, s-a oprit mai ales la dragostea eroinei pentru un locotenent francez (în film, Ramon Novarro) și a croit o poveste de spionaj convențională, elevată prin interpretarea marelui artist la rangul unei opere profund dramatice. În 1965, o altă interpretă de prestigiu, Jeanne Moreau, reia (în Franța de astă dată) povestea spioanei dansatoare în filmul MATA-HARI, AGENT H. 21 (regizor: Jean-Louis Richard), realizare mai sobră, cvasidocumentară, lipsită de căldura și tensiunea versiunii americane. Iar Jeanne Moreau (în cuplu cu Jean-Louis Trintignant) era o foarte rece eroină, ce părea a-și ironiza propriul personaj.

■ **PETER KÜRTE, „VAMPIRUL DIN DÜSSELDORF”.** Lanțul de crime ale lui Peter Kürten, asasin sadic și maniac sexual, supranumit și „Vampirul din Düsseldorf” începe în februarie 1929, pe cînd avea 47 de ani și era căsătorit de mai multă vreme. Exerciția meseriei de sudor, după ce trăise pînă atunci din mici expediente, din diverse escrocherii. Aparent era un mucitor pașnic și un vecin îndatoritor, după cum îl descriau colocatarii imobilului unde locuia. Nimeni nu putea întrezări sub acest inofensiv aspect pe bolnavul mintal a cărui nebunie latentă pare a fi început cu o netă senzație de dedublare. Sub imperiul unor forțe obscure, într-o stare de surescitare anormală, aidoma somnambulismului, pornește în neștirea noptea pe străzi. La început victimele sale sînt nefericitele „păsări nocturne”.

Confruntarea criminalului cu „alter-ego”-ul său din oglindă (Peter Lorre)

Ucide apoi cu o certă predilecție copile pe care le ademenește în locuri virane, ștrangulindu-le. Își ucide victimele cu o tehnică savantă, tipică pentru un sadic cu complexe de megalomanie. Soția lui, o ființă ștearsă, era cu totul străină de cea de-a doua existență a bărbatului ei, de crimele făptuite de el, care durară pînă la sfîrșitul lui mai 1930, cînd una din fetele atacate de el îl recunoscu și fugi să-l denunțe poliției. Nu se cunoaște cu precizie numărul victimelor sale, dar este sigur că ele depășesc cifra de 30. Printre ele se află nu numai femei și copile, ci și bărbați și chiar animale. Va fi arestat și judecat într-o atmosferă de puternică tensiune, firească într-un oraș terorizat timp de aproape un an și jumătate de acest monstru nocturn. Se pare că rudele victimelor ar fi încercat chiar să-l linșeze. După condamnarea la moarte și ghilotinarea lui, la necropsocie, creierul criminalului se dovedi perfect normal... Personajul „vampirului” servi un an mai tirziu ca pretext unui mare cineașt ca Fritz Lang pentru un amănunțit studiu psihologic (al criminalului) și sociologic (al mulțimii cuprinse de teroare și al reacțiilor ei), pentru o ironică paralelă între justiția oficială și cea a delincvenților care-l prind și-l judecă pe criminal după legea lor, înainte de a-l preda autorităților, pentru o demonstrație a inutilității pedepsei cu moartea în cazul unui bolnav mintal. Filmul se chema sugestiv „...” (*Mörder = Ucișor*) și era o pură capodoperă. Interpretul Peter Lorre devine peste noapte o celebritate mondială. Pe chipul său de copil nedezvoltat, te izbea privirea sticloasă, hăgădă a dementului. Folosind același titlu (și în linii mari același scenariu), Joseph Losey semnează în 1951 (în SUA) un remake al filmului lui Lang, o copie impersolă fără calități particulare. În 1964, remarcabilul actor-regizor Robert Hossein realizează (în Franța) o versiune pur realistă (împănată cu pasionante fragmente din actualitățile vremii) a afacerii „Vampirului”, făcînd din el un tip aparent normal, simpatic chiar, atribuind crimele sale unei iubiri neîmplinite, umilințelor la care-l supunea unica femeie de care era îndrăgostit. Era un punct de vedere perfect valabil de interpretare freudiană a unui caz patologic, prezentat cu tactul și măiestria caracteristice lui Robert Hossein.

■ **DUCELE DE WINDSOR ȘI WALLIS SIMPSON.** Cînd moștenitorul de drept al tronului Angliei (după moartea lui George al V-lea, devenit regele Eduard al VII-lea) în 1936, fu obligat să abdice chiar în același an, pentru a nu fi voit să renunțe la planul său de a se căsători cu doamna Wallis Simpson, întreaga lume luă partea unui suveran romantic, capabil să renunțe la un tron (al Angliei) petru femeia pe care o iubea. După căsătoria lor (în 1937), Wallis Simpson, cetățeană americană, de două ori divorțată, avu ocazia să cunoască (împreună cu soțul ei) toată gama umilințelor la care te poate expune o megalomanie. Li se refuză titlul (inalienabil) de Altețe regale (Eduard devenind un simplu „duce de Windsor”), iar la căsătoria lor se opuse formal întreaga curte, de la regina-mamă Mary pînă la ultimul membru al guvernului Baldwin, inclusiv Winston Churchill și arhiepiscopul de Canterbury, dr. Cosmo Lang. O versiune care a circulat însă frecvent în ultimii ani

Eroii dramei autentice: ducele de Windsor și Wallis Simpson și interpreții ficțiunii cinematografice: Faye Dunaway—Richard Chamberlain

afirma că un alt motiv important (dacă nu primul al acestei abdicări forțate) ar fi fost de fapt simpatia fașistă pe care tânărul suveran ar fi arătat-o Germaniei și politicii naziste. Și asta tocmai în preajma unui conflict pe care toți îl știau inevitabil. În anii războiului i se acordară misiuni aproape uimitoare ca aceea de comisar al apărării civile în Țara Galilor sau de comisar colonial al insulelor Bermude. După război, relațiile cu familia regală au fost la fel de reci, cei de la Buckingham continuând să-l ignore pe proscris, până în 1963, când o reconciliere neoficială are loc, cu ocazia unei grele operații la ochi pe care fostul suveran trebui să-o facă în patrie. Până la moartea ducelui, cei doi soți au trăit în Franța, într-un exil suportat doar prin puterea sentimentelor ce-i uneau. Recent, văduva ducelui a făcut cadou reginei Elisabeta (nepoata soțului ei), toate scrisorile pe care Eduard i le-a adresat în cursul vieții. În 1963, un cineast englez, (Jack de Vion), a realizat pentru TV britanică (cu superviziunea ducelui) un film documentar intitulat KING STORY în care relatează (pe bază de documente) povestea abdicării. În 1972, TV americană turnă, după moartea ducelui, în memoria lui, povestea foarte puțin romanțată a căsătoriei morganatice și a exilului celor doi soți. De o uimitoare asemănare cu regalele lor modele, actorii Richard Chamberlain și Faye Dunaway retrăiră pe ecranele lumii, în filmul semnat de Paul Wendkos, versiunea oficială a tristei istorii de dragoste dintre regele Eduard și doamna Wallis Simpson.

■ **BANDA LUI BONNOT.** Între 1910 și 1913, Franța fu terorizată de așa-numita „bandă a lui Bonnot”, ale cărei isprăvi erau urmărite cu sufletul la gură de cititorii lui „Le Petit Journal”. Bandați vulgari și asasini odioși pentru bravii burghezi, anarhiști militanți după alții, eroi idealști după intelectualii și vizitatorii de azi, această bandă alcătuită din bărbați și femei în jur de douăzeci de ani, trăia în falanster, practicând doctrina lui Proudhon (amorul liber, regimul vegetarian, abținerea de la alcool și tutun etc.). Ei decid, într-o

bună zi, să treacă la acțiune și să practice ceea ce ei numeau „la reprise individuelle”, atacând societatea capitalistă în ceea ce are ea mai tangibil ca societate de consum: casele de bani, reluând astfel, cu arma în mână, bunurile acumulate de exploatare pe spinarea muncitorilor. Se dedau la început la mici jafuri și spargeri lipsite de anvergură. „Sediul” lor era la redacția ziarului „L'Anarchie” și scopul lor prim, răsturnarea guvernului Poincaré. În fruntea lor se aflau la început cîțiva anarhiști celebri, ca: Victor Kilbatchiche, Raymond Callemine, supranumit „Raymond la Science” (fiindcă cunoștea pe Darwin și citise pe Proudhon), Garnier, Valet și Monnier (ultimii, veniți în Belgia din Franța, pentru a se sustrage serviciului militar). La început activează în Belgia, dar urmărit pentru delictul comise acolo, se întorc din nou în Franța. În ziua cînd Jules Bonnot, specialist în atacuri înarmate și, incontestabil, primul tehnician al „hold-up”-ului în mașină, a preluat conducerea bandei, el devine „deus ex machina” al acestor inofensivi anarhiști, începînd să terorizeze populația. În realitate, Bonnot și ai săi nu erau nici îngeri, nici monștri, nici bandiți veritabili, nici eroi. Aceasta este cel puțin teza lui Philippe Fourastié, cel care a realizat filmul inspirat din isprăvile faimoasei bande. Pentru el, Bonnot și acoliții săi făceau pur și simplu parte din acei revoltați duși la exasperare de spectacolul in Justiției sociale și care decisese să se răzbune și să atace ordinea stabilită sau, mai precis, cum o numeau ei: „dezordinea stabilită”. Ei visau la o adevărată revoluție, la o baie de sînge purificatoare care ar face omenirea mai puțin sordidă. În

La véritable histoire de la bande à Bonnot.

Ils ont commencé en Belgique

Histoire de Wallonie
Mardi 19 avril
RTB. 20.10

Une attaque de la bande à Bonnot

În presa vremii, despre Banda lui Bonnot

filmul lui Fourastié, *La Bande à Bonnot*, realizat în stilul „benzilor desenate” și al imagisticii populare, cu ilustrații luate din „*Le Petit Journal*”, film care nu ținde nicidecum să reabiliteze pe anarhiști, ci încearcă oarecum să-i umanizeze, regăsim, perfect întruchipate de un grup de actori remarcabili, toate figurile pitorești ale acestor anarhiști idealști: ideologul Raymond la Science (Jacques Brel), Octave Garnier, poetul (J.P. Kalfon), un „împătimit” al revoluției totale, Carouy, bun la toate și bucolic amic al păsărilor, Kilbatchiche revoluționarul (M. Vitold), surzătoarea Marie-la Belge (Annie Girardot) și, în sfârșit, Bonnot, șeful, creierul acestei antreprize demente, care în doi ani făcu din acești candidi „ilegaliști”, copiii răătăciți ai „Comunei”, înfiorătorii bandiți în automobil care aveau să terorizeze Franța. Filmul fu declarat schematic de către unii, o frumoasă suită de tablouri vivante de epocă, un fel de burlesc macabru, de „western 1900”, „à la française” etc.

■ **CONFLICTUL VAN GOGH—PAUL GAUGUIN.** Întâlnirea dintre Van Gogh și Gauguin, cei doi titani ai penelului, personalități cu mult prea puternice pentru a putea realiza o ideală înfrățire de viață și muncă, s-a dovedit în același timp providențială pe plan artistic, dar nefastă pe plan uman, cu grave consecințe în existența amândurora. Temperamentul pasionat al lui Van Gogh și vitalitatea debordantă a lui Gauguin păreau a-i apropia la început. Fiecare dintre ei cunoscuse deja celebritatea, consacrarea saloanelor pariziene, dar și decepțiile neînțelegerii cu care era încă întâmpinată pictura lor plină de îndrăzneală și inovații revoluționare. Cuprins de o febrilitate, nepotolită nici de munca istovitoare, nici de absint (cu care-l deprinsese Gauguin), obosit de vicisitudinile vieții citadine, Van Gogh căută în sud căldura soarelui și libertatea de creație, orizonturi și inspirații noi. Dar singurătatea îl apăsă și în curând îl cheamă la Arles și pe Gauguin pentru că are nevoie de prietenia lui tonifiantă, pentru că e ființa cea mai potrivită nevoii sale de a comunica cu cineva — ca om și artist — de la egal la egal. Primele zile de conviețuire nu decurg în armonia visată, căci Gauguin n-a răspuns de la început cu același entuziasm invitației lui Vincent, deși îl aprecia mult ca artist. Van Gogh aștepta un prieten și vede instalându-se lângă el un stăpîn. În zadar caută el să-l epateze cu picturi noi, originale, spre a-i cuceri admirația. Firea voluntară, dominatoare a „tahitianului” exercită o nefericită influență asupra nervilor lui Vincent. O tristă neînțelegere îi curmă toate elanurile care se ciocnesc de egoismul prietenului, mult prea preocupat de propria lui persoană pentru a aprecia dovezile de devoțiune ale camaradului său. Și totuși cei doi, după scurte dispute trecătoare, regăsesc mereu imboldul creator, lucrind cu înfrigurare până la epuizare, singura destindere, unicul lor liman fiind cafeneaua din cartier. Dar certurile se înțeleg și viața în comun devine insuportabilă. Vincent are dese accese de furie și nu-și mai poate stăpîni nervii. Își lovește prietenul aruncându-i în față un pahar cu absint, iar altă dată încearcă pur și simplu să-l ucidă cu un brici. Când, sub imperiul unei alte crize nervoase își taie o ureche (cu același brici), Gauguin fuge îngrozit, lăsându-și amicul

Anthony Quinn și Kirk Douglas

pradă nebuliei care s-a instalat latent în creierul lui răvășit de istovitoare căutare a unei fericiri iluzorii, a absolutului în artă și prietenie. Gauguin dispăre pentru totdeauna iar Van Gogh va cunoaște multă vreme trista reclusiune rezervată celor cu mintea tulburată. Lungul episod al conviețuirii sale cu Gauguin, avea să-i dea lovitura de grație. Unicul film (romanțat) despre Van Gogh și prietenia lui cu Gauguin a rămas până azi cel realizat de Vincente Minnelli după romanul „*Lust for Life*” de Irving Stone. Mai există și un documentar semnat de Alain Resnais, mult mai exact în ce privește adevărul istoric. Ca și serialul realizat cu cîțiva ani în urmă de TV franceză (prezentat și la noi). Un prim proiect de ecranizare a cărții lui Stone a existat încă înainte de război, drepturile de filmare fiind cumpărate de o firmă americană, dar filmul nu fusese realizat pentru că eroul, deși celebru, era un alienat mintal și pentru că în SUA (pe atunci) nu putea fi admisă pe ecran o secvență într-un bordel. Jean Renoir ar fi dorit, după război, să realizeze un film despre Van Gogh în contul unei alte case americane, cu Van Heflin în rolul principal. Dar casa MGM, care deținea încă drepturile de filmare ale cărții lui Stone, se opuse categoric și în 1955 un întreg stat major de tehnicieni și actori în frunte cu Minnelli, regizorul filmului *Lust for Life (Van Gogh)*, se deplasă în Franța, apoi în Belgia și Olanda pe urmele genialului pictor. Kirk Douglas avu copleșitoarea sarcină să preia chipul lui Van Gogh și să retrăiască momentele capitale ale vieții lui tragice, cu toate sfîșierile și crizele ei. Un coleg ilustru, Anthony Quinn conturînd un Gauguin masiv și sălbatic, îi dădu replica în acest cumplit conflict ce avea să culmineze cu inevitabila ruptură dintre două firi ireconciliabile. Filmul, care dura peste două ore, apără ca o operă ambițioasă care plăcu publicului și displicău criticilor de artă (pentru unele erori conținute de fapt în cartea lui Stone). Actorii, atît protagoniștii cît și cei secundari, dădură tot ce aveau mai bun în ei pentru însușirea unei drame reale, a două mari destine surprinse în meteorica lor ciocnire.

„N-A VENIT ÎNCĂ VREMEA BILANȚULUI“

Întrebare: Cu filmul „Henric al VIII-lea” ați participat anul acesta (1983) la Festivalul de la Cannes. Nu sunteți supărat că nu ați obținut nici un premiu?

Răspuns: Cred că în cariera mea, care a început în anul 1947, am obținut destule trofee. De aceea las fără nici o părere de rău premiile celor mai tineri, dar asta nu înseamnă că dacă ar apărea unul nu m-aș bucura.

Întrebare: În filmul „Henric al VIII-lea”, pentru prima dată în cariera dv., apăreți gol. Nu-i o anomalie că în timp ce nuditatea femeilor a început să dispară de pe ecrane bărbații încep să apară goi?

Răspuns: Scena la care vă referiți era necesară filmului. De altfel cred că nimănui nu-și imaginează că, la vârsta mea, m-am hotărât să-mi dau veșmintele jos numai de amorul artei, cum se zice. Trebuie însă să recunosc că gândul de a apărea pe ecran în chip de Tarzan mi-a dat tircoale mai demult, dar regizorii au văzut în mine doar tipul de intelectual melancolic.

Marele meu prieten și colaborator Federico Fellini a turnat cu mine, în câteva filme, scene curajoase, pe care apoi le-a eliminat la montaj din cauza „piciorurilor” mele incredibil de subțiri, după cum spunea el. Când am turnat „8 și jumătate” am făcut o scenă în care ieșeam gol din cadă și care scenă speram să rămână în film, dar facherul Fellini a trecut-o, și pe asta, în arhiva personală.

Întrebare: Care dintre artiștii,

În rolul lui Henric al VIII-lea, din filmul cu același nume

artistele sau personalitățile cu care ați intrat în relații în lumea filmului v-a făcut o impresie extraordinară?

Răspuns: Montgomery Clift. A fost ca o revelație pentru mine. Am văzut toate filmele lui la micile cinematografe din Roma, Milano, Torino și din alte orașe pe unde m-au chemat obligațiile mele. Mi se părea că Montgomery Clift știe să exprime pe ecran, mai bine decât ceilalți, arta dificilă, grea de a trăi. Mai târziu mi-am dat seama că și el se interesa de activitatea mea și că ar fi bucurat să mă cunoască. De aceea l-am căutat cu prilejul unei vizite pe care am făcut-o la New York. Am intrat în

apartamentul lui din Manhattan cu sinceră admirație și stimă colegială, dar m-am trezit în fața depreziunii întruchipate. Mi-am mintesc că era un salon cu o grădină prăfuită și ofilită în care, printre cioburi de lămpi sparte se împleticea o slugă. Ca om, Monty se afla — fizic și sufletește — la pământ. Era tăcut, închis, întrăina-rea lui m-a alungat pur și simplu. Am plecat din locuința lui din Manhattan deprimat și îndurerat. O lună după aceea, Monty a murit.

De ce spun toate astea? Pentru că eu cred că filmul are nevoie mai degrabă de oameni sensibili, complecși sufletește mai degrabă decât de oameni care își expun propria suferință. Mi-am dat seama de acest lucru alături de Cliff, care a fost actorul „meu” mai mult decât, poate, James Dean sau Marlon Brando. Au fost actori mari care nu au reușit sau nu au vrut să învețe să trăiască...

Întrebare: M-ar interesa să știu dacă steaua celei mai bune epoci a filmului italian — epoca anilor '70 — îmbătrânește fără probleme...?

Răspuns: Nimeni nu îmbătrânește murind de fericire. Bătrânețea poate fi foarte tristă când omul este dat afară de la lucru, când viața îi pune o mulțime de probleme, când este nesigură, plină de îndoieli. Eu mi-am ales o meserie care mă obligă să mă prefac, să-mi ascund cele mai profunde trăiri, cutele. Îmi place în continuare munca mea, pe care am făcut-o

totdeauna cu voie bună, chiar cu oarecare îngimfare tărănească. Viața ne mină neconținut spre alte țărături, spre porturi îndepărtate de dorințele noastre, mai ales de visele tinereții noastre. De ce să stăm cu ochii pe calendar? Fiecare este atât de bătrîn cît se simte în fiecare zi, uneori este plin de vitalitate, alteori obosit, uneori el poartă însemnul victoriei, alteori al deznădejdiei. Ridurile unui bărbat cum este John Huston mi se par frumoase fără să-i caut vîrsta. Iar Lilian Gish joacă la cei optzeci de ani ai ei cu atîta grație și energie, încît este de-a dreptul atrăgătoare.

Întrebare: Pot să vă întreb dacă ați început să vă faceți bilanțul carierei?

Răspuns: Încet-încet, doar nu am optzeci de ani... Cu „Henric al VIII-lea” sînt mulțumit, cu nebunia lui, cu intensitatea trăirii, mi-a fost simpatic chiar de la început. Sînt convins că în fiecare om există o bucătică de nebunie. Cel puțin așa au stat lucrurile în familia noastră. Un frate al tatălui nu a fost normal, dacă știm cu adevărat ce

înseamnă a fi normal. Mi-amintesc că, pe cînd eram copil, tocmai pe mine căzuse mîgăreața să mă duc în fiecare duminică la această rudă a noastră pentru a o vizita și a-i asculta poveștile și înțelepciunea. Nu-i deci de mirare că, dintre prototipurile omului mijlociu, m-a atras cel mai mult rolurile de nebuni. Cînd m-am hotărît să mă fac actor, m-am cununat cu o anumită categorie de nebunie reală și mistificată pentru întreaga viață.

Întrebare: Este ușor de păstrat un echilibru între viața particulară și cea publică, între muncă și sentimente?

Răspuns: Asta nu-i ușor pentru nimeni, cum nu-i ușor să îmbătrînești... Mă uit cu interes, uneori cu neîncredere, la tineretul de azi. Cu problemele tinerilor și ale femeilor m-am ocupat totdeauna cu mare atenție. Am fost totdeauna mîndru de faptul că sînt italian. Americanii, englezii și francezii nu conțesc să se minuneze de capacitatea noastră de a trece peste situațiile de criză. Îi vezi venind la

Roma și întrebînd: „Cum este posibil că în ciuda crizei foarte pronunțate, aveți restaurante pline de lume?” Nici eu nu știu cum se face. Probabil că ne ajută să ne trăim neîmbătrînirea de zi cu zi. Mare noastră Mediterană.

Întrebare: Vă fac probleme cele două fiice ale dv.?

Răspuns: Le urmăresc pe amîndouă cu multă atenție și am sentimentul tipic al amărăciunii omului matur care știe că nu poate transmite experiența sa și altora. Cea mai mare, Barbara, își iubește foarte mult meseria. Este creatoare de costume. Își trăiește viața, nu m-am amestecat niciodată, de altfel nici n-a fost cazul, este o fată destul de cuminte. Chiara este la Paris, la mama ei, Catherine Deneuve. Datorită angajamentului meu teatral la Montparnase am putut să-mi petrec mai mult timp cu ea decît în alți ani. Am dus-o la școală, i-am ascultat în timp ce ne plimbam fanteziile. Dacă stau să mă gîndesc bine, sînt bucuros că am două fete. Este ca și cum ar fi o prelungire a solidarității mele cu sexul frumos.

Întrebare: Vă place să lucrați cu femei-regizor?

Răspuns: Lucrez cu mare plăcere cu regizoarele în care cred. Am lucrat sub bagheta lui Nadine Trintignant, Lina Wertmiller, Liliane Cavani. Am legat prietenii strînse cu unele colege, cum este Sophia Loren de care mă leagă sentimentul de cristalizare din anii cînd am turnat împreună o mulțime de filme.

Întrebare: Ce planuri aveți după angajamentul de la Paris?

Răspuns: Voi lucra cu Mario Monicelli un film după Pirandello, apoi la Neapole, sub regia lui Ettore Scola, alături de Jack Lemmon, voi juca în filmul „Maca-roanele”. Acum însă vă rog să nu mă întrebați despre ce este vorba, eu

În „Floarea Soarelui” cu Sophia Loren

accept un rol mai degrabă datorită partenerilor decât datorită subiectului.

Întrebare: Regreți faptul că nu ai turnat mai mult în America, cu toate că ai avut suficiente oferte?

Răspuns: Categorie, nu. La urma urmelor am fost la Hollywood, am făcut filme cu regizori americani. Din perioada în care am stat la Los Angeles am câteva amintiri destul de urite. De exemplu ce mi s-a întâmplat într-o seară la hotelul pe care mi l-au ales producătorii: eram foarte obosit după șederea îndelungată în avion, de aceea m-am dus la bar. Acolo mă aștepta Joseph Levine. Toți cei de față se uitau la mine ca la o stea iar eu mă simțeam prost îmbrăcat și deprimat în civilizația aceea nepersonală, de plastic și neon. La masa de vizavi se aflau două femei simpatice care zîmbeau și arătau ca niște oameni. M-au întrebat dacă pot lua loc la masa noastră și eu le-am răspuns fără să stau pe gânduri: „poftiți”. La care Levine mi-a reproșat că eu sînt *movie star* și că nu mă pot compromite răspunzînd cu prietenie te miri cui. S-ar putea ca povestea asta să pară banală, de fapt ea nu este o poveste. Eu văd în aceasta un sis-

tem pe care îl refuz, care îmi este străin.

Întrebare: Dar și în Italia viața s-a schimbat mult: violență, droguri, care au deformat relațiile dintre oameni...

Răspuns: Nu cred acest lucru și nu-l admit. Dacă îmi amintesc cu nostalgie de trecut aceasta se datorează într-un fel atmosferei din filmele lui Luciano Emmer, „duminicilor noastre din august” care aveau culori aparte și gust de aventură, modului în care a suferit poporul în anii războiului și după aceea. Părinții noștri ne-au hrănit cu piine, nu cu biscuiți. Ceva din această înțelepciune țărănească sănătoasă a familiilor noastre tot a mai rămas.

Întrebare: La început ați vrut să vă faceți arhitect. Mai aveți și alte dorințe ascunse?

Răspuns: Cine poate spune cum ar fi evoluat viața mea dacă m-aș fi făcut constructor. Mai mult ca sigur că aș fi lucrat cu materiale concrete — cu ciment, țigle, cu pietre. Dar, pînă una alta, m-am ocupat de năluciri, fantezii, vise, nebunii și patimi. Am avut o vilă, servitorime, tablouri scumpe, o mașină piperată. Pentru

italienii săraci sau care au dus-o cit de cit ca lumea bogăția devenise subit o desfățare nebunească, multora ea le-a obsedat mințile precum visul după femeile frumoase și ispititoare. Eram copil mic cînd mă înnebuneam după primul *ferrari*, după o casă la țară și după mare, la care nu puteam ajunge. Toate astea mi se păreau ca un triumf, ca o despăgubire pentru anii de război cînd în Italia se vindea gheață pe străzi, cînd frigiderul era un lux. Acum trăiesc în cu totul alt mod: am o locuință simplă, jucăriile trecutului s-au stricat iar eu văd acum cit au fost de inutile. Vila am vîndut-o printr-un anunț la mica publicitate... Dacă e vorba să spun ceva despre construcții, atunci pot spune că m-a fascinat pur și simplu castelul în care am filmat „Henric al VIII-lea”. Este așezat într-un loc minunat încît am avut tot timpul senzația că sînt cu adevărat nebunul de Henric al VIII-lea în Italia vechilor palate în ale căror curți neîngrijite grădinile se scaldau în nisip.

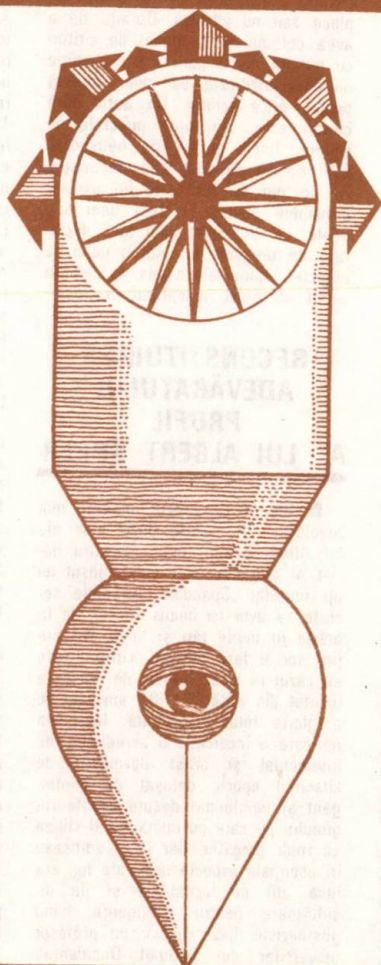
Munca la filmul lui Bellocchio a constituit o etapă importantă pentru mine. Am vrut să facem acest film cu toate că aveam bani puțini. Mi s-a părut de mai multe ori că mă întorc la anii copilăriei cînd șeful de producție socotea în fiecare seară cheltuielile, așa cum făceam acasă, în familie. Un premiu la un festival mi se pare mult mai puțin important decît faptul ca filmul nostru să se vîndă, să aibă succes în Italia. Sper că după inundația copiilor cu Travolta și alte producții asemănătoare spectatoriilor mai vîrstnici sau mai tineri îl vor îndrăgi și pe acest simpatic Henric al VIII-lea cu sceptor și fără, cu masca lui de care avem neapărată nevoie în viață.

CÎTEVA OPINII DESPRE RÎS ȘI UMOR

- „Risul e propriu omului” (Montaigne)
- „Cea mai pierdută dintre toate zilele este aceea în care n-ai ris.” (Chamfort)
- „Cel mai bun doctor e doctorul Veselie”. (Jonathan Swift)
- „Nu există comic în afară de ceea ce este propriu uman”. (Henri Bergson)
- „Umorul e curățenia morală a spiritului; în fond el e rațiunea”. (Jules Renard)
- „Rideți, copii, doctorii spun că risul e sănătos”. (Șalom Alechem)
- „Zîmbetul e perfecțiunea risului”. (Alain)
- „Unde nu e umor, nu e nici umanitate”. (Oscar Wilde)

Traducere de
ALICE THEODORESCU

roza vînturilor

SFATURI

■ Pentru poezii debutanți, din partea lui **Rainer Maria Rilke**, în „Scrisori către un tânăr poet”:

„Îndoiala poate deveni o calitate pozitivă, dacă o educi. Trebuie să devină **știutoare**, să se transforme în critică. Ori de câte ori vrea să te facă să strici ceva, întreab-o de ce este unit, cere-i dovezi, pune-o la încercare și s-ar putea să constăți că se miră, dă din colț în colț, sau chiar protestează. Nu te da însă bătut, insistă să-ți aducă argumente și procedează în felul acesta, cu atenție și perseverență, de fiecare dată; va veni o zi când, în loc să fie distructivă, va deveni unul dintre cei mai buni colaboratori ai tăi — poate cel mai inteligent dintre toți cei ce participă la edificarea vieții tale”.

■ Pentru părinții copiilor nevrotici, din partea doctorului **Adrien Proust**, tatăl lui Marcel Proust, în cartea „**Higiena neurastenicii**”, scrisă în colaborare cu Gilbert Ballet și publicată în 1897:

„Copiii cu sensibilitate nervoasă deosebită să fie crescuți la țară, unde viața e calmă, aerul curat și mîncarea simplă — departe de teatre, de concerte și de alte activități mondene. Părinții și medicii trebuie să le sugereze acestor copii anumite principii pozitive și să-i ajute să se ferească de influențele potențial dăunătoare. Cea mai importantă sarcină a părinților este aceea de a găsi, în colaborare cu medicul, o ocupație potrivită pentru copil, care să comporte obligații precise. Este necesar ca acest copil să fie deprins să dorească să facă anumite lucruri și să realizeze ceea ce și-a propus, cu alte cuvinte să facă ceea ce trebuie să facă. Din acest motiv este bine să i se încredințeze o sarcină precisă. De asemenea, cel pîndit de neurastenie trebuie ferit de orice emoții, ca și de orice i-ar putea stimula erotismul”.

■ Pentru scriitorii care declară că reacția cititorilor le este indiferentă, din partea romancierului britanic cu mari succese de librărie **W.B. Maxwell**, în volumul de mărturii ale scriitorilor englezi despre profesiunea lor, „**Autor! Autor!**”, editat de Richard Findlater:

„Am fost niciodată în stare să înțeleg atitudinea mentală a anumitor scriitori care spun, aparent foarte sincer, că scriu numai pentru plăcerea lor și că nu le pasă absolut deloc dacă au sau nu cititori. Sau, cu alte

Rainer Maria Rilke

cuvinte, dacă ceea ce le place lor, place sau nu altcuiva. Dorița de a avea cel mai mare număr de cititori cu puțință mi se pare a fi o ambiție nu doar justificată, dar chiar firească pentru orice scriitor. Un autor fără cititori este, din toate punctele de vedere, într-o poziție de neînviat. Este ca un mesager fără destinație, ca un om de stat care își expune principiile politice în fața unei săli goale, ca un bărbat care face declarații de dragoste la telefon după ce obiectul iubirii sale a pus, la celălalt capăt al firului, receptorul în furcă”.

RECONSTITUIREA ADEVĂRATULUI PROFIL AL LUI ALBERT SPEER

■ Rareori au apărut memorii mai revoltătoare de ipocrizie decît cele ale lui **Albert Speer**, fostul ministru nazist al înarmării. Dar voluminosul lui op intitulat „**Spandau: Jurnalul secrete**” a avut un imens succes de librărie în multe țări și limbi. Nu puțin vor fi fost, desigur, cititorii care au căzut în cursa întinsă de cel ce a încetat din viață în 1981 aureolat de o glorie total nemeritată. Imaginea pe care a încercat s-o acrediteze, de intelectual și artist dezgustat de kitsch-ul epocii, detașat de continent și neinformațat despre ororile regimului pe care nu numai că îl slujea ca înalt dregător, dar îl și edificase în esențiale aspecte urâte ale lui, era însă atât de incredibilă și de înșelătoare pentru inteligența lumii postnaziste, încît cineva, un profesor universitar din **Berlinul Occidental**,

numit **Matthias Schmidt**, a considerat necesar s-o analizeze „punct cu punct pentru a-i pune în evidență obraznica falsitate”.

■ Cartea lui se numește „**Albert Speer — Sfîrșitul unui mit**”. Nu este adevărat — demonstrează **M. Schmidt**, cu puzderie de argumente și amănunte concrete — că **Speer** s-ar fi ținut deoparte, așa cum pretinde el, de lupta pentru putere dintre aco-liții lui **Hitler**. Dimpotrivă, a fost maestru în tragerea sforilor și și-a menținut o poziție privilegiată atît timp cît a considerat că-i convine să se manifeste ca lider. Nu e adevărat că **Speer** a preferat să nu fie la curent cu „soluția finală”, adică cu exterminarea evreilor, așa cum se străduiește să sugereze în carte. Nu numai că știa foarte exact ce se întîmpla la **Auschwitz** și în celelalte lagăre, dar a fost el însuși responsabil de trimiterea la moarte a 75 000 de evrei berlinezi. Continuă preocupat de poleirea imaginii sale, a ordonat, între 1941 și 1944, să se șteargă anumite însemnări infamante din registrul în care erau consemnate activitățile ministerului său, iar mai tîrziu a încercat să prezinte aceste documente făcute ca dovezi în sprijinul afirmațiilor sale. La procesul de la **Nürnberg** a reușit să-i influențeze pe judecători în favoarea sa, iar ulterior, cînd și-a scris faimoasele memorii, a trîșat iarăși, cîndnd deformat stenograma dezbaterilor, pentru a-și ascunde manevrele de inducere în eroare a justiției.

„În condiții cît se poate de disperate — conchide autorul — un oportunism cameleonice i-a permis lui **Speer** să se afirme în trei cariere diferite: aceea de arhitect, aceea de ministru nazist și aceea de martor care scrie pentru posteritate (...) Scrierile lui **Speer** constituie cea mai vicieană apologie a celui de-al treilea Reich”.

■ Alături de minciunile majore date în vileag una cite una de **Matthias Schmidt** sînt puse în evidență și unele mai mărunte, care îl plasează pe marele arhitect al **Reich-ului** într-o postură ridicolă. Este vorba despre afirmația lui că, împreună cu cîțiva oameni de-ai lui, ar fi pus la cale asasinarea lui **Hitler** prin introducerea de gaze toxice într-un tub de ventilație al bunkerului în care era instalată cancelaria **Reich-ului**, dar că nu și-a mai putut aduce la îndeplinire planul deoarece gura de ventilație a fost mutată mai sus, la o înălțime de patru metri. Al doilea om din

ierarhia statului german n-a avut la dispoziție o scară pentru a înfăptui ceea ce își propusese! „Portretul lui Speer ca asasin la pîndă e bizar și grotesc — se spune în carte. Imaginați-l pe șeful industriei de armament a Germaniei, în toiul nopții, înfășurat într-o mantie neagră și strîngînd în brațe o servietă în care are câteva fiole de gaz toxic, furișîndu-se prin grădina cancelariei Reich-ului, aruncîndu-și privirile în toate direcțiile pentru ca să-și dea seama dacă n-a fost văzut de vreo sentinelă, apoi încercînd să introducă gazul letal în răsflătoare și în cele din urmă ștergînd-o de la locul crimei nesăvîrșite”.

■ Și încă un amănunt semnificativ. Orice cititor al cărții lui Speer își amintește tonalitățile tragice în care descrie mizeria și monotonia vieții de zi cu zi în închisoarea Spandau. De la profesorul vest-berlinez aflăm însă că n-o ducea chiar atît de rău: primea regulat, în secret, provizii de pătă de foie gras, șampanie și icre negre. Odată, cînd nu se știe din ce cauză i s-a expediat caviar presat — ceva mai ieftin — s-a revoltat și a cerut ca pe viitor să i se trimită numai icre negre din sortul Beluga și nu conservate, ci proaspete. Veselă pușcărie!

JOCUL DE-A DEBUTUL

■ „Am vrut să fiu recenzată după merit, ca o scriitoare debutantă care nu beneficiază de un „nume”, să scap din cușca asociațiilor și etichetelor în care fiecare scriitor recunoscut trebuie să se învețe să trăiască” — declară Doris Lessing în introducerea la volumul „Jurnalele Janei Somers”.

■ În volum sînt cuprinse două romane, „Jurnalul unei bune vecine” și „Dacă bătrînețea ar putea...” publicate inițial atît în Statele Unite cit și în Anglia sub semnătura „Jane Somers”, supracoperta informînd în ambele țări că autoarea este „o bine cunoscută ziaristă englezoaică”. Nimeni nu auzise însă mai înainte de ea și cărțile s-au vîndut în tiraje modeste: circa 1500 de exemplare în Anglia și cite trei mii din fiecare în America. Ei, dacă ar fi fost de adevărata lor autoare, cu adevărat foarte cunoscuta Doris Lessing, candidată de cîțiva ani la Premiul Nobel și învătățată cu tiraje fabuloase (900 000

de exemplare pentru „Carnețelul auriu”, publicat în 1962 și distins cu Premiul Medicis pentru literatură străină, un milion de exemplare pentru ciclul de cinci romane „Copiii violenței”!).

■ Doris Lessing mărturisește că a vrut să joace o festă criticilor care i-au reproșat orientarea ei recentă spre stranii romane de „ficțiune spațială” susținînd că forța ei epică se manifesta mai bine în narațiuni realiste cum a fost „Carnețelul auriu”.

Doris Lessing

„Jurnalul unei bune vecine”, carte înrudită prin tematica ei cu „Carnețelul auriu” a fost trimisă tuturor acestor critici, dar nici unul nu a identificat-o pe adevărata autoare.

■ Cum au fost cronicile? Vag laudative, pline de bunăvoință prudentă cu care cronicarii salută de obicei un debutant promițător. „Este o încercare foarte curajoasă și Jane Somers este o scriitoare curajoasă”, care „n-a reușit însă să scrie o carte mare” a apreciat „The New York Times Review of Books”. „The Los Angeles Times” a comparat „romanul criptic” „Dacă bătrînețea ar putea...” cu „un pulover frumos, tricotat de o femeie artritică. Printre noduri și ochiuri scăpate deslușești un model draguț, dar nu-ți dai seama cum vine exact”. Alte cronici au fost mai favorabile. Pentru a se ajunge însă pînă la ele a fost nevoie ca manuscrisul primei cărți să-și găsească editor. Ceea ce s-a dovedit a nu fi chiar atît de simplu. Agentul literar al doamnei Doris Lessing, Jonathan Clowes, l-a

trimis mai întîi editorii britanice Jonathan Cape care publică de mulți ani toate cărțile ei. Acesta, însă, purtînd altă semnătură, a fost considerat nepublicabil deoarece, „deși e destul de bun, nu este viabil din punct de vedere comercial”. A doua editură solicitată, Granada, a considerat cartea „prea deprimantă pentru a fi publicată”. Editorul ei american, Robert Gottlieb de la Knopf, și-a dat însă seama imediat că ceea ce i s-a pus în mînă este o scriere de Doris Lessing și i-a telefonat pentru a o întreba: „Pe cine vrei să păcălești?” Deși perfect conștient că o carte semnată „Jane Somers” n-are șanse să se vîndă, a acceptat să ducă experimental pînă la capăt.

■ Deși „experiența de a o lua de la început, ca romancieră debutantă a fost foarte amuzantă” — avea să declare Doris Lessing ulterior, ea i-a confirmat cele mai rele temeri în legătură cu editurile și cu cronicarii, care au dovedit că acordă mai multă atenție semnăturii decît operei. În același timp, arată ea în prefața volumului deconspirator, „am vrut să ridic moralul tinerilor scriitori cărora le vine citeodată atît de greu, arătîndu-le că anumite atitudini și procese cărora trebuie să li se supună sînt mecanice și n-au nici o legătură cu persoana lor, sau cu tipul sau gradul talentului lor”. Robert Gottlieb are un punct de vedere mai optimist: „Din nefericire pentru scriitorii necunoscuți, cronicarii prea aglomerăți își îndreaptă atenția asupra a ceea ce este cunoscut și acceptat. Părerea mea este, totuși, că ceea ce este valoros iese, mai curînd sau mai tîrziu, la iveală. Dacă un scriitor este bun și perseverează, lucrul nu va rămîne secret”.

ALLENDE VĂZUT DE ALLENDE

■ Țara în care se petrece acțiunea romanului „Casa spiritelor” nu este identificată, deși personajul numit Candidatul și, mai tîrziu, Președintele, nu poate fi decît Salvador Allende, președintele asasinat al Republicii Chile, iar Poetul, ale cărui versuri sînt știute pe de rost de toți eroii cărții, seamănă perfect cu laureatul Premiului Nobel, Pablo Neruda. Ca și în extraordinarul roman „Un veac de singurătate” de Gabriel Garcia Marquez, este vorba de destinul unei familii urmărite timp de patru

generații, iar elementele realiste se întrec cu cele magice ca la Marquez și ca la o bună parte dintre scriitorii latino-americani.

■ Nu este o simplă coincidență, nu este nici epigonism involuntar. Autoarea, Isabel Allende, fiica unui frate al fostului președinte chilian, a pornit intenționat de la modelul marquesian, preluând chiar unele tipuri de personaje, pentru a-și spune propria ei poveste. Elementele fantastice care predomină în saga primelor trei generații ale excentricei familii Trueba lasă loc, în perioada de după 1970, unei cronici aproape gazetărești (Isabel și-a început activitatea ca ziaristă) a înfruntării între dreapta și stînga care degenează într-un conflict singeros, adînc, cu cel care s-a încheiat prin uzurparea puterii de către militarii de extrema dreaptă în Chile.

■ Publicată inițial la Madrid în 1982, cartea „Casa spiritelor” a devenit rapid un bestseller în Spania și în țările latino-americane. În 1984, versiunea ei franceză s-a vîndut în 400 000 de exemplare, iar la începutul lui 1985, versiunea germană a fost lansată cu mare succes de librărie în Germania Occidentală. La începutul verii, editura Knopf a scos de sub tipar în Statele Unite versiunea engleză. În ciuda cenzurii severe din Chile, romanul Isabellei Allende a primit aprobarea de a fi difuzat și se bucură, bineînțeles, de un succes deosebit.

D.H. LAWRENCE DESPRE EL ÎNSUȘI

■ Un roman inedit de D.H. Lawrence. Așa a prezentat editura Cambridge University Press volumul „Mr. Noon”, publicat la 54 de ani după moartea autorului. În volum sînt incluse, de fapt, două texte distincte: primele 93 (din totalul de 292) de pagini cuprind nuela „Mr. Noon”, scrisă de D.H. Lawrence în 1921 și publicată postum în 1934. Este povestea unui tînar profesor care flirtază cu fetele dintr-un orașel din Midlands — regiunea din care era originar autorul — dar personajul principal nu este un alter-ego al lui Lawrence, ci este inspirat de unul dintre prietenii lui din tinerețe. Parțea a doua a cărții, însă, cu adevărat inedită, istorisește aventurile unui Gilbert Noon în Europa, după ce a fugit din Anglia împreună cu soția unui scriitor britanic. Ea este o autobi-

D.H. Lawrence

grafie abia deghizată avînd în centrul ei dragostea dintre D.H. Lawrence și Frieda von Richthofen-Weekley cu care s-a căsătorit în 1912 și cu care a rămas împreună pînă la moarte.

■ Cartea a avut un mare succes la librărie, dar opiniile criticii despre ea sînt împărțite. Scriitorul britanic Anthony Burgess o consideră „un roman major, de imens interes autobiografic”, iar revista engleză „The Listener” a salutat-o pentru că umple o lacună importantă în ceea ce privește evoluția lui Lawrence. Alți critici găsesc cartea mediocră și plicticoasă. În „The New York Times”, John Gross exprimă un punct de vedere mai echilibrat: „Interesul biografic al cărții este evident. Principalele elemente ale povestirii sînt destul de familiare și se poate ca Lawrence să fi folosit o parte din acest material în alte locuri, în poeme și schițe, dar este totuși fascinant să citești o relatare cronologică, fin detaliată, a acestui episod central al vieții sale. Și fie că descrie un peisaj alpin sau un orașel de garnizoană, intelectuali din München sau soldați din Tirol, experiența lui este redată cu o precizie care pare a demonstra o memorie perfectă. În ce măsură însă „Mr. Noon” se prezintă ca un roman încheiat este altă problemă. Într-un sens, pare mai curînd un jurnal; se pare că nu există nici un motiv ca el să nu continue la nesfîrșit, pînă cînd se va termina cerneala din stiloul lui Lawrence. Există totuși o temă unificatoare, aceea a relației cu Frieda și atunci cînd este vorba despre conflictele dintre cei doi, e destul de romantic pentru a prezenta și punctul ei de vedere, nu numai pe al lui. Ceva, însă, nu e tocmai în regulă. Scrierea este în bună parte forțată și atunci cînd se străduiește să obțină efecte lirice, Lawrence cade lesne în

autoparodie (...) Probabil că el însuși a considerat romanul un eșec, altfel de ce l-ar fi abandonat? Cu toate acestea, eșecurile lui Lawrence sînt mai interesante decît succesele multor altora și „Mr. Noon” conține câteva lucruri admirabile. Reacția lui față de militarismul german în ajunul primului război mondial, de pildă, are o ascuțime pe care rareori o găsești în cărțile de istorie ortodoxe. Te face să re trăiești majoritatea scenelor pe care le descrie — dacă povestește o ascensiune în munți, te cățări pe stînci împreună cu el. Mai presus de toate este ceea ce el numește dezanglizarea — un amețitor simțămînt de eliberare, noi posibilități, noi orizonturi, atunci cînd a început legătura cu Frieda.”

Existența manuscrisului era cunoscută de multă vreme, dar nimeni nu-l văzuse și n-a știut unde se află pînă în 1972, cînd a fost oferit spre vînzare la o licitație la Sotheby's și a fost achiziționat de Universitatea din Texas care l-a pus la dispoziția editurii din Cambridge.

AMADO LA EL ACASĂ

■ Ziarul „The New York Times” a trimis o reporteră în orașul Salvador ca să asiste la unul dintre episoadele unui eveniment de însemnătate națională în Brazilia: lansarea celui de-al 22-lea roman al lui Jorge Amado, „Tocaia Grande” („Marea ambuscadă”). Cartea apăruse de fapt de aproape o lună, primele 150 000 de exemplare se și epuizaseră, dar sîrbătorirea lui Amado (care a trăit ani de zile în exil, în timp ce cărțile lui erau interzise în Brazilia din cauza vederilor lui de stînga) era încă în toi. Cu o săptămînă mai devreme se dezvelise un bust al lui și fusese făcut cetețean de onoare al orașului. Ziarista americană a nimerit la un rînz la care Jorge Amado avea 158 de invitați. În cursul dimineții, scriitorul fusese vizitat de reprezentanții unei comunități „candomblé”, cult spiritist de origine africană foarte popular în Brazilia, veniți să-i comunice că spîtele l-au ales pe el ca patron al unei ceremonii de inițiere („Asta înseamnă că el este cel care trebuie să plătească veșmintele rituale și celelalte cheltuieli ale ceremoniei” — i-a explicat Zelia Gattai, soția lui Amado și autoarea a trei volume de memorii despre viața lui). Mai tîrziu, un preot catolic a venit să

ceară un autograf și, după ce l-a obținut, a îngenunchiat în fața scriitorului și i-a sărutat mîna. Un meseriaș care locuiește în apropiere a venit apoi pentru a aduce în dar o șopîrlă mare, unul dintre alimentele preferate ale lui Jorge Amado. Vizitatorii se perindă fără întrerupere: ziaristi care îi solicită opinia despre toate problemele la ordinea zilei, compatrioți care îl roagă să-i cunune, să le boteze copiii, să le împrumute bani și așa mai departe.

■ Deși pune mare preț pe acest contact direct, continuu, cu locuitorii statului Bahia — regiunea din nordul Braziliei în care situează acțiunea cărților sale traduse în 46 de limbi și vindute în 16 milioane de exemplare — Amado se vede nevoit să se ascundă prin hoteluri sau în casele prietenilor pentru a scăpa de asediul admiratorilor.

■ Cartea „Tocaia Grande” a fost scrisă în trei ani și în patru locuri diferite. Este povestea nașterii unui oraș și începe cu atacul vâtafilor de pe o plantație de cacao împotriva unui mic grup de coloniști. Autorul a ținut să spulbere obiecțiile criticii care îi reproșa că se repetă de la o carte la alta și că a început să se mulțumească cu succese comerciale. „A fost o carte dificilă pentru Jorge — i-a declarat reporterei de la „The New York Times” prietenul și editorul

Jorge Amado

lui Amado, Alfredo Machado. De fiecare dată, ține să se depășească pe sine. De data asta a ținut să demonstreze că, la vîrsta de 72 de ani și după 50 de ani de scris, este în cea mai bună formă a sa”.

COWBOYS POEȚI

■ La prima Reuniune anuală de pozie a cowboy-ilor, organizată în orașul Elko din Nevada, care se laudă a fi „ultima localitate cu crescători de vite din Vest”, circa o sută de cowboys au citit poezii scrise de ei, de părinții sau de bunicii lor care au avut aceeași îndeletnicire, și peste patru sute de colegi de breaslă au venit să le asculte versurile. Cu toții purtau binecunoscuta pălărie cu boruri largi, semn distinctiv de care nu se despărțeau nici măcar la masă, dar altminteri erau cit se poate de diferiți unii de alții — de la oameni cu studii universitare amatori de viață în aer liber, pînă la indivizi de clasă, îmbrăcați în haine tipător colorate.

■ Poeziile lor — a apreciat corespondentul special al ziarului „The Los Angeles Times” — aveau un aer oarecum demodat: poeme simple, cu ritm și rimă, cu deznodămînt melodramatic sau comic, în care este vorba despre frumusețea peisajului sau despre vînturile aspre ale iernii, despre mori de vînt și camioane, despre cai și despre vaci, despre micile și marile bucurii și necazuri ale existenței de cowboy.

■ Reuniunea a fost organizată de Institutul Vestului american din Valea Soarelui, Idaho, creat pentru a păstra și încuraja folclorul specific regiunii. Încă de prin 1870 au existat poezii compuse de cowboy, iar prin 1880, ele au început să fie publicate în ziarele locale.

Unul dintre cei mai iubiți poeți de altădată este Gail I. Gardner, care are 90 de ani și locuiește la Prescott, în Arizona. El își încheie poezia intitulată „Adevărata viață de cowboy” cu următorul sfat:

*Dacă ai cumva un fiu
Și vrea să fie cowboy,
Cît nu este prea tîrziu,
Stărnă-i capul c-un pietroi.*

*La nevoie să-l îneci
Unde riul n-are vad.
Nu-l lăsa să fie cowboy,
Îi va fi mai bine-n iad.*

Margaret Truman

Elliot Roosevelt

CRIME LA NIVEL ÎNALT

■ Margaret Truman este fiica fostului președinte al Statelor Unite Harry Truman.

Elliot Roosevelt este fiul fostului președinte al Statelor Unite Franklin Delano Roosevelt.

Și mai au ceva în comun: amîndoi scriu romane polițiste. Margaret Truman a ajuns la al patrulea. După: „Asasinat la Casa Albă”, „Asasinat pe Colina Capitolului” și „Asasinat la Institutul Smithsonian” a publicat „Moartea la ambasadă”, în care este vorba despre asasinarea unui diplomat. Ambasadorul britanic la Washington a fost otrăvit, șoferul lui a dispărut și un detectiv, ajutat de iubita lui care lucrează în departamentul poliției, se străduiește să dezlege misterul, în pofida văditelor încercări de mușamalizare ale unor oficialități polițienești sus-puse. Clișeele genului nu lipsesc, dar Margaret Truman a învățat să conducă abil intriga și beneficiează, în plus, de cunoașterea directă a mediului descris.

■ Elliot Roosevelt debutează cu „Asasinatul și prima doamnă”. Prima doamnă este chiar mama autorului, celebra susținătoare a cauzelor no-

bile, Eleanor Roosevelt. Una dintre secretele ei a fost arestată sub învinuirea că ar fi ucis pe un funcționar al Casei Albe care fusese iubitul ei, doamna Roosevelt știe că fata este nevinovată, dar temutul director al F.B.I.-ului, J. Edgar Hoover crede altfel. În carte apar și alte personaje reale, ca de pildă secretarul de stat Harry Hopkins sau un tânăr congressman pe care îl cheamă Lyndon Johnson. Pe post de detectiv amator, implicată în tot felul de aventuri rocambolesci, Eleanor Roosevelt vorbește și se poartă în perfect acord cu imaginea americanilor despre ea: ca o femeie inteligentă și dirză, idealistă până la naivitate, ceea ce îi conferă, de altfel, o forță incomparabilă, făcînd-o, practic, infailibilă. Eliot Roosevelt a ales o manieră destul de originală de a-și omagia mama, dar a făcut-o cu atîta bună credință și cu atîta devotament încît i se poate ierta extravaganța.

„NEPOTUL LUI WITTGENSTEIN”

■ „Vreme de un secol, Wittgensteinii au produs arme și mașini, iar după aceea, pentru a-și încorona opera, au sfîrșit prin a-i produce pe Ludwig și pe Paul, celebrul filosof de importanță istorică și nebunul nu mai puțin celebru, cel puțin la Viena, și

în fond la fel de filosof ca și unchiul său Ludwig, după cum și invers, filosoful era la fel de nebun ca și nepotul său Paul, numai că pe unul dintre ei, pe Ludwig, l-a făcut celebru filosofia, pe celălalt, pe Paul, nebunia”.

■ Este un extras din romanul „Nepotul lui Wittgenstein”, de scriitorul austriac Thomas Bernhard, care l-a cunoscut pe Paul Wittgenstein (cartea este subintitulată „O prietenie”). Este vorba de o prietenie întemeiată „pe toate pasiunile și pe toate maladiile și pe toate ideile pe care le generează constant aceste pasiuni și aceste maladii”, dar nu dusă pînă la capăt, deoarece, în fața morții, naratorul (care nu se confundă cu autorul, nefiind vorba, totuși, de o carte strict autobiografică) se simte incapabil să rămînă alături de partenerul său de „conversații ideale” în decrepitudinea finală și, în fața morții, îl părăsește.

■ Întreaga operă a lui Thomas Bernhard, care publică cel puțin o carte pe an, are caracter memorialistic, realitatea amestecîndu-se cu ficțiunea în proporții variabile. Dozajul este uneori periculos. Cel mai recent roman al lui Bernhard a fost interzis în Austria, ca urmare a procesului intentat de compozitorul vienez Gerhard Lampersberg, care s-a recunoscut sub trăsăturile unui personaj caricatural.

PREMIU HEMINGWAY

■ Sultanul din Brunei, Muda Hassan al Bolkiah a fondat, împreună cu proprietarul egiptean al celebrului hotel parizian Ritz, Mohammed al-Fayed, Premiul Ritz-Hemingway, cu triplu scop declarat de a promova literatura de calitate, de a onora memoria lui Hemingway și de a celebra legăturile lui cu hotelul Ritz. Acest premiu de 50 000 de dolari — cel mai substanțial, deci, dintre premiile literare care se acordă în întreaga lume — a fost conferit acum pentru prima oară. Laureatul este scriitorul peruvian Mario Vargas Llosa, căruia i-a fost atribuit pentru romanul său „Războiul sfîrșitului lumii”. La ceremonie, care a avut loc, firește, la Ritz, au asistat fiii lui Ernest Hemingway, Jack și Patrick, și nepoatele lui, Margaux și Muriel. Întrebat de ce a refuzat, cu doi ani în urmă, să devină prim-ministru al Republicii Peru, Mario Vargas Llosa a răspuns: „Am fost de părere că îmi pot sluji mai bine țara scriînd”.

■ Și un alt tip de premiu Hemingway: 2540 de concurenți din întreaga lume au participat la a opta ediție a Competiției imitarea lui Hemingway. Li se cerea să scrie „o pagină cu adevărat bună de proză hemingwayană cu adevărat proastă”. Cîștigătorul a fost ziaristul Peter Applebome, în vîrstă de 35 de ani, de la revista „Texas Monthly”. Juriul, reunit la „Harry’s”, un bar american din Century City (suburbie a orașului Los Angeles) construit după modelul barului american cu același nume din Veneția pe care obișnuia să-l frecventeze Hemingway, l-a ales dintre cei 24 de finaliști. Premiul constă într-o călătorie la Florență.

CELE 24 DE COROLARE ALE „PRINCIPIULUI LUI PETER”

■ Laurence J. Peter, autorul cărții care a introdus în dicționarul propriu ei titlu — „Principiul lui Peter” (oamenii tind să fie promovați pînă la un nivel care le depășește competența) este un pedagog canadian în vîrstă de 67 de ani. De curînd, el a publicat o continuare a reflecțiilor amare care i-au adus celebritatea. Noua carte se intitulează „De ce merg prost lucrurile”. Ea propune 24 de corolare ale „Principiului”, plus o seamă de exemple concrete care demonstrează de ce ineptii sînt capabili cei promovați peste nivelul competenței lor, precum și multe reflecții caustice.

■ Iată și cîteva exemple de rezultate ale punerii în practică a Principiului lui Peter, alese din carte de recenzentul revistei „Time”. În orașul Danville din Pennsylvania, „stingătoarele de incendiu trebuie verificate cu o oră înainte de fiecare incendiu”. O ordonanță în vigoare la San Francisco interzice refolosirea confetilor. La Seattle este interzis să porți o armă ascunsă mai lungă de doi metri. O lege a statului Oklahoma obligă pe „conducătorul oricărui vehicul care a provocat un accident mortal, să se oprească imediat și să comunice persoanei lovite numele și adresa sa”. Comuna Lakefield din provincia canadiană Ontario a adoptat un regulament pentru combaterea poluării sonore în virtutea căruia păsările au dreptul să cînte timp de 30 de minute în cursul zilei și de 15 minute în cursul nopții.

NOI AMINTIRI DESPRE HEMINGWAY

■ Despre nici un scriitor contemporan nu s-au scris, probabil, atâtea amintiri ca despre Ernest Hemingway. Viața lui a fost așa de spectaculoasă încât fiecare dintre cei ce au făcut parte din ea (în calitate de soție, de fiu, de fiică, de prieten, de cunoscut) a avut posibilitatea de a descrie un fragment, o perioadă, un aspect, îmbogățind până la proporții fabuloase legenda Hemingway.

Cea mai recentă carte consacrată marelui scriitor are un farmec aparte pentru că aduce mărturia unui admirator care l-a cunoscut pe scriitor înainte ca imaginea acestuia să capete anvergura din anii lui de glorie. Se numește „Cu Hemingway — Un an la Key West și în Cuba”, iar autorul ei, Arnold Samuelson, a murit în 1981. Găsind acest manuscris de 200 de pagini printre hîrtiile tatălui ei, fiica lui Samuelson, Diane Darby, a apreciat că merită să fie publicat.

„Anul” este 1934. Arnold Samuelson, care avea 22 de ani și studiase ziaristica la Universitatea din Minnesota fără însă să fie declarat absolvent pentru că a refuzat să plătească taxa de diplomă, a plecat la Key West pentru a face cunoștință cu Hemingway: citise una din povestirile lui și ajunsese la concluzia că dacă există pe lumea asta un om care să-l poată ajuta să devină și el scriitor, acest om este Hemingway. Scriitorul a fost pare-se cucerit de sinceritatea tinărului naiv, dar neconformist, și l-a angajat, plătindu-i un dolar pe zi, ca ajutor pe lângă casă și ulterior pe vasul de pescuit „Pilar”, pe care și-l cumpărase. Pupil și slujitor, admirator și ucenic (în ale scrisului, dar și în ale pescuitului), Samuelson a rămas alături de maestrul său vreme de un an. Și chiar dacă sfaturile acestuia nu i-au folosit cine știe ce (nu s-a realizat niciodată ca scriitor) le-a înregistrat cu fidelitate, descriind totodată figura unui om generos, deschis, prietenos, mai puțin dominator, pretențios și chiar nesuferit decît avea să devină mai târziu. Iată unul dintre aceste sfaturi: „Cei mai mulți scriitori continuă să scrie despre copilăria lor pînă la 40 de ani. Își petrec tinerețea străduindu-se să-și ascundă amorurile, și bătrînețea dezlănuindu-le. Cele mai bune subiecte de care dispui sînt viața la ferma voastră din Dakota de Nord și asasinarea surorii tale. Sînt lucruri despre care nimeni altcineva nu poate scrie și pe

care nimeni nu ți le poate lua, dar nu trebuie să le folosești încă multă vreme de acum înainte. Păstrează cele mai bune subiecte pînă vei învăța cum să le minuești, căci nu se poate scrie de două ori despre același lucru. Așteaptă pînă vei învăța să te detașezi. Pentru a scrie tragedie, trebuie să fii absolut detașat, oricît de mult te-ar dura cele întimplări. Tragedia este culmea artei și e cel mai dificil de realizat. Nu pierzi niciodată o poveste nescrisă despre ea”.

LUCAS SAU CORTAZAR?

■ La cîteva luni după încetarea din viață a marelui scriitor argentinian Julio Cortazar, care și-a petrecut ultimii ani de viață la Paris, a apărut, sub semnătura lui, volumul „Un anume Lucas”, fragmente de proză grupate în trei părți, în care se relatează despre experiențele pariziene ale unui „anume Lucas”, scriitor argentinian vîrstnic. Sînt notate reverii, fantezii, observații nostime sau paradoxale, amintiri. Lucas visează că este Hercule și în același timp Hydra și că luptă împotriva propriilor sale năravuri, „tîind capul care colecționează înregistrări”, sau „capul care, invariabil, își lasă pipa pe birou”. Ironic, nu o dată ermetic, Lucas-Cortazar pledează pentru autonomia scriitorului și pentru „întîlnirea dialectică dintre muză și scrib, indicibilul care își caută cuvintele, cuvintele care refuză să-l spună”.

GALA, PORTRET SEMNAȚ DE ELUARD

■ Paul Eluard îi ceruse fostei lui soții, Gala, să distrugă scrisorile primite de la el. În ceea ce îl privește, poetul așa a și procedat cu scrisorile de la cea care, după 1929, avea să devină celebra iubită și soție a lui Salvador Dali. Dintre acestea au supraviețuit doar vreo 15, redactate într-o franco-rusă delicioasă și datate 1916 și 1917. Ele apar într-o anexă a volumului „Scrisori către Gala”, de Paul Eluard, publicat la începutul lui 1985 și cuprinzînd 272 de scrisori din perioada 1925—1948. Căci, după cum se vede, Gala nu l-a ascultat.

■ S-au cunoscut la sanatoriul Clavadel, în apropiere de Davos, încă din anul 1912. Eugène Grindel, viito-

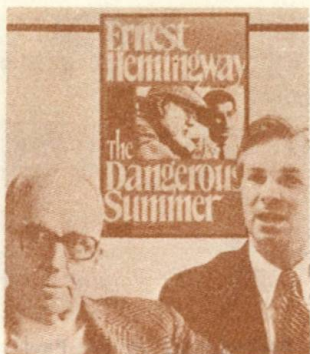

Portret-colaj al lui Paul Eluard semnat de André Breton

rul Eluard, care avea 18 ani, fusese adus de părinții lui pentru a fi vindecat de o bănuită tuberculoză. Studenta Elena Dimitriovna Diakonova, cu doi ani mai mare decît el, se afla și ea acolo, singură, nu se știe pentru ce. (Dallî avea să afirme mai târziu că pentru un tratament psihiatric). El era neobișnuit de frumos, elegant, extravagant, ea era plină de temperament, pasionată, stranie. Cînd a izbucnit, în 1914, războiul, și au fost nevoiți să se despartă, și-au jurat că nimic nu-i va împiedica să se reintîlnească. În 1916, Gala a sosit în Franța, la familia logodnicului ei, care, înrolat ca infirmier, se afla în apropierea frontului și, prin scrisori imperioase, îi cerea să nu se lase trimis în prima linie, să pună dragostea lor mai presus de orice conveniențe.

■ Primele scrisori ale lui Eluard sînt datate cu opt ani mai târziu. Între timp se căsătoriseră și se născuse și mica Cécile. Din 1924, pînă în 1926, Eluard a acceptat un excesiv de neconvențional menaj în trei cu Max Ernst. Apoi a plecat în jurul lumii și în anii ce au urmat s-a despărțit de mai multe ori și s-a împăcat de tot atîtea ori cu Gala, dar dragostea lui neînfîrntă, nebunească, pentru ea a supraviețuit pînă și despărțirii lor definitive.

■ Cartea apărută în editura Gallimard aduce multe informații inedite despre mișcarea suprarealistă între anii 1930 și 1939, dar, mai ales, prezintă, în alte culori decît cele ale enunțurilor portrete pe care i le-a făcut Dali, dar într-o tonalitate la fel de aprinsă, de mistuitoare, pe neobișnuita femeie care a fost muza adorată pînă la demență a doi creaători geniali.

POSTUME, POSTUME...

■ La aproape un sfert de veac de la sinuciderea lui Ernest Hemingway, editura Scribner, care a publicat multe din operele lui, se pregătește să scoată de sub tipar un volum inedit: „Vara primejdioasă” de Ernest Hemingway. Mania „postumelor” pare a nu cunoaște nici hotare, nici limite. Va fi a doua carte postumă a marelui scriitor, după romanul „Insule în vîltoare”, apărut în 1970.

Revista „Life”, mizind pe o repetare a succesului pe care îl avusese în septembrie 1952, prin publicarea integrală a nuvelei „Bătălnul și marea”, i-a comandat, cu șapte ani mai târziu, autorului, un amplu reportaj despre rivalitatea dintre doi mari matadori spanioli, Luis Miguel Dominguin și Antonio Ordóñez. Hemingway a plecat în Spania și a scris un reportaj cum nu se poate mai amplu: 120 000 de cuvinte. Tovarășul de călătorie și prietenul lui, A.E. Hotchner, l-a ajutat să-l reducă la 80 000 de cuvinte, ceea ce însemna 750 de pagini de manuscris. Era enorm. Redacția revistei a prescurtat din nou textul, suprimind multe pasaje descriptive despre nordul Spaniei și puzderie de amănunte din descrierea unor lupte de tauri și, în trei numere consecutive din septembrie 1960, a publicat extrasele alese, anunțind că „anul viitor, Scribner va scoate în volum textul integral”. A trecut și anul următor și mulți alții, revista „Life” și-a încetat apariția, apoi, după un interval destul de lung, a fost resuscitată în altă formă, dar cartea lui Hemingway nu mai vedea lumina tiparului. A stat pur și simplu la Scribner foarte multă vreme — explică biograful lui Hemingway, Carlos Baker — deoarece cred că Charles

Scribner Jr. o găsea nepublicabilă în forma existentă. „Avea nevoie de o revizuire temeinică — este de acord Charles Scribner Jr. în decursul anilor am reușit s-o mai ajustez oarecum, dar n-am ajuns la un rezultat care să mă satisfacă. Ne-am adresat atunci lui Michael Pietsch, care a făcut o treabă excelentă”.

■ Versiunea finală are 44 000 de cuvinte, dintre care mai mult de o treime sînt total inedite, iar geneza ei este explicată într-o prefață semnată de cunoscutul scriitor James A. Michener. „Nici o revistă — este el de părere — n-ar fi putut să publice versiunea integrală. Nici o editură n-ar fi dorit s-o facă, deoarece era redundantă, conținea prea multe divagații și era împovărată de descrieri minuțioase ale luptelor de tauri. Mă îndoiesc că vor exista vreodată motive serioase pentru a edita ansamblul și sînt sigur că cititorul obișnuit, chiar dacă îl idolatrizează pe autor, va pierde foarte puțin dacă manuscrisul va rămîne așa cum este prezentat în această carte. Concret, cred că Hotchner și redactorii de la „Life” au făcut o treabă bună comprimînd extraordinara revărsare a lui Hemingway într-o formă acceptabilă și că redactorii de la Scribner au făcut o treabă încă și mai bună prezentînd ceea ce este esențial în carte.”

ÎNTRE AMERICA STRĂMOȘILOR ȘI FRANȚA NATALĂ

■ Scriitorul Julien Green și-a tipărit „Jurnalul”, din care au apărut pînă acum 12 volume, al 13-lea fiind în pregătire, cu începere din 1926, adică de cînd avea 26 de ani. Ceea ce i s-a întîmplat însă mai devreme, în copilărie și în prima tinerețe a scris mult mai tîrziu, în volumul „Anii tineri”, în care este vorba despre cele cinci surori ale lui, despre mama pierdută prea de timpuriu, despre primele lui elanuri sentimentale, despre convertirea la catolicism, apoi angajarea, la 17 ani, ca voluntar în Crucea Roșie americană, descoperirea Italiei, plecarea în America, țara strămoșilor săi, studiile în Virginia, întoarcerea în Franța natală și mai ales despre umbrele și luminile ce aveau să dea relief specific operei lui ulterioare.

ADOLESCENȚA UNUI SCRIITOR SUB NAZISM

■ Orice scriitor vîrstnic din Germania de astăzi și-a trăit anii copilăriei sau ai tinereții sub nazism. Laureatul Premiului Nobel pentru literatură Heinrich Böll, de pildă, a făcut parte din Wehrmacht, a luptat pe frontul de est și pe cel de vest pînă cînd a căzut prizonier, ceea ce i-a „adus simultan eliberarea și captivitatea”.

Volumul său de memorii „Ce-o să se aleagă de băiatul ăsta?” evocă însă nu această epocă, ci una anterioară și anume anii dintre 1933 și 1937. La 30 ianuarie 1933, cînd Hitler a pus mîna pe putere, Heinrich Böll avea 15 ani și locuia la Kältn impreună cu familia lui care, pentru a nu fi persecutată, a avut grijă ca măcar unul dintre membrii săi să facă parte dintr-o organizație național-socialistă. Heinrich era elev de liceu, dar făcea și „școala străzii”, ajungînd să se descurce binișor la bursa neagră. Tot ce ținea de regim, declară el în carte, „mă revolta la fiecare nivel al existenței mele”. La școală era dezgustat și îngrozit, între altele, de glorificarea morții — parte integrantă a programului de învățămînt. „Rolul fatal jucat de profesorii de liceu germani foarte bine pregătiți și fără îndoială cinstiți a condus la Stalingrad și a făcut cu puțință Auschwitz-ul”. Böll nu-și idealizează trecutul. „Eram prea laș — scrie el — ca să iau atitudine”. Scriitorul

Heinrich Böll

și-a propus să se ocupe doar de „aspectele externe” ale întâmplărilor, lăsând la o parte „tensiunile, conflictele, problemele și semitragediile”, dar, chiar și astfel limitată, mărturia lui este prețioasă și atât admiratorii operei lui, cât și cei pe care îi interesează ianginea spiritualității germane obliterate de hitlerism așteaptă, desigur, cu interes, urmarea.

CU LITERĂ MARE SAU CU LITERĂ MICĂ?

■ Bertolt Brecht și Heinrich Böll se numără printre sprijinitorii reformei ortografice. Thomas Mann și Günther Grass — printre sprijinitorii statu quo-ului. Controversa este însă mult mai veche, ea constituind un măr al discordiei chiar și pentru savanții lingviști care au fost Frații Grimm: Wilhelm ținea la scrierea substantivelor cu majusculă, Jacob ar fi preferat ca ele să fie scrise, la fel ca în majoritatea limbilor, cu literă mică.

Se va renunța oare la complicatul sistem de 78 de reguli ortografice care guvernează scrierea cu literă mare a substantivelor în germană — limbă permițând transformarea aproape tuturor cuvintelor în substantive? Problema este discutată de specialiști ai institutului de lingvistică din Wiesbaden și Mannheim, a fost examinată la o recentă conferință a miniștrilor culturii din landurile vest-germane și continuă să stârnească aprinse controverse. Încă în 1908, Konrad Duden, unul dintre autorii *Lexiconului Duden*, avertiza: „Scrierea substantivelor cu majusculă dăunează sănătății mintale și fizice a tinerilor noștri, încercându-le inutil memoria, și răpește școlii un timp prețios, iar copilului, voința de a învăța și bucuria învățării”.

■ Specialiștilor care invocă tradiția, li se răspunde că sistemul a fost introdus abia în secolul al XVII-lea și că danezii, care își scriau și ei substantivele cu majusculă, au renunțat la acest obicei învechit încă din 1948, fără nici un neajuns. Da, vine replica, dar daneza este o limbă vorbită într-o singură țară, în timp ce germana este limbă oficială în patru țări: cele două state germane, Austria și Elveția. Pentru a fi cu adevărat eficientă, schimbarea ar trebui introdusă simultan în toate cele patru țări. Lingviștii din Republica Democrată Germană sînt în favoarea refor-

mei, dar n-ar vrea să acționeze secțar. În Republica Federală Germania, Conferința miniștrilor culturii a propus proiecte de simplificare în 1958 și în 1973, dar ulterior au fost date uitării.

Pînă una alta, se fac multe greșeli ortografice care pot duce la confuzii uneori penibile, alteori nostime. Cel mai celebru exemplu — afirmă corespondenta din Bonn a agenției americane Associated Press — este următorul: ajunge să inverzezi două majusculă pentru ca propoziția „Ich habe in Berlin liebe Genossen” (Am la Berlin tovarăși dragi) să devină „Ich habe in Berlin Liebe genossen” (Am făcut dragoste la Berlin).

CEEĂ CE NU S-A ÎNTÎMPLAT SAU NU S-A SCRIS

■ Ultima creație a lui Dürrenmatt nu este o piesă de teatru. Nici un tablou (dramaturgul elvețian de limbă germană este, în orele lui de răgaz, pictor). Este un volum autobiografic, intitulat „Transpunerea în opere”. Deși părerea lui despre acest gen de manifestare narcisistă nu este dintre cele mai bune: „Se apropie moartea, viața se volatilizează; întrucît se volatilizează, vrei să-i dai formă; dîndu-i formă, o falsifici. Așa se nasc bilanțurile înșelătoare pe care le numim biografii”.

De fapt, el nu-și istorisește viața, nu-și descrie creația, ci se ocupă mai ales de reversul, de negativul lor, prezentîndu-și proiectele nerealizate, materialul netranspus în opere și ca atare nesubordonat constrîngerilor limbajului și definind o „dramaturgie a imaginarului”. Sînt analizate, totuși, sursele care i-au alimentat, din copilărie încă, fantezia: reproducerea după Dürer, Rubens, Rembrandt, Michelangelo, din casa tatălui său, pastor de țară, parabolele biblice povestite de mama lui și miturile grecești aflate de la tatăl lui, astronomia, învățată foarte devreme, gustul pentru jocurile brutale, experiența șocantă a morții furnizată de abatorul din sat, traumatismul cauzat de mutarea familiei la Berna: „Mă pierdeam într-o lume pe care n-o mai dominam și din care nu aveam nici o cale de ieșire”.

James Joyce

ROMANCIERII ÎNTE EI

■ Antologia „Romancierii despre romancierii”, de David Dowling, strînge laolaltă extrase din scrisori, eseuri și memorii ale unor scriitori britanici de seamă — în total 22 — care și-au spus părerea despre confracți de-ai lor. Și în materie de elogi și atunci cînd formulează rezerve sau obiecții sînt mai neînhibați și folosesc expresii mai viguroase decît critici.

Cîteva exemple — dar nu de elogi:

Joseph Conrad despre romanele lui D.H. Lawrence: „Murdărie. Obscenități și nimic altceva”.

D.H. Lawrence despre „Ulysses”, opera capitală a lui James Joyce: „Ultima parte este cel mai murdar, cel mai indecent și cel mai obscen lucru scris vreodată”.

Thomas Hardy despre Henry James: „Are un mod obositor de cald de a nu spune nimic în fraze fără de sfîrșit”.

Henry James despre romanul „Tess d'Urbervilles”: „Este plin ochi de greșeli și de lucruri false”.

Virginia Woolf despre romanul lui Thomas Hardy, „Timpuri grele”: „Nu-i decît sentimentalism și melodramă”.

Rubrică realizată de FELICIA ANTIP

SCRIITORII ȘI FUMATUL

Cu prilejul primirii sale în Academia Română, marele nostru neurolog, prof.dr. Gheorghe Marinescu (1863—1938) a rostit o comunicare în care a expus și părerile unor mari scriitori francezi în legătură cu acțiunea tutunului asupra creației literare. Aceste păreri au fost extrase dintr-o anchetă făcută la vremea respectivă de către Maurice Fleury, care precizează că V. Hugo și Balzac manifestau o adevărată aversiune față de obiceiul fumatului. În casa lui V.Hugo nu se fuma niciodată. Iată răspunsul pe care marele poet l-a dat unui cunoscut care făcea apologia fumatului:

„Să înlocuiești gândirea prin visare, însemnează să confunzi otrava cu hrana.”

● **Balzac** spunea:

„Tutunul distruge trupul, atacă inteligența și zăpăcește popoarele.”

● **Goethe:**

„Mi-e groază de trei lucruri, în primul rând de tutun.”

● **Théodore de Banville**, care era fumător, zicea:

„Țigareta nu este decît vis și semnare, omorîtoare de timp și absolut inutilă.”

● Pentru **Taine**, fumatul era o distracție căci iată cum se exprimă:

„Pentru mine este o distracție în momente de lipsă și așteptare, dar este în același timp o servitute și uneori chiar un pericol.”

● **Zola** zicea:

„Nu am nici o părere asupra acestei chestiuni. Cît mă privește, nu mai fumez de 12 ani, după sfatul unui doctor și din timpul unei epoci cînd mă credeam bolnav de inimă. Dar credeți-mă că tutunul are o influență asupra literaturii franceze și chiar atît de mare încît ar

fi nevoie în adevăr de probe științifice pentru a o proba. Am văzut mari scriitori fumînd mult, fără ca totuși inteligența lor să se resimtă. Dacă geniul este o nevroză de ce să o vindecați? Perfecțiunea este un lucru atît de plictisitor, încît azi regret că m-am lăsat de tutun.”

● **François Coppée** credea că tutunul este folositor artiștilor:

„Eu sînt un mare fumător; de la etatea de 18 ani și pînă azi, toată ziua fumez țigarete, pe care le arunc imediat ce am început să le fumez. Mă simt rău, este adevărat, dar nu atribui tutunului sănătatea mea mediocră și îl consider pînă la proba contrarie ca un adevărat excitant la lucru și la visuri și, pentru poet, aceste două lucruri sînt sinonime.”

● **Dumas-fiul** spunea:

„Eu, care am început să fumez tîrziu, am renunțat de altfel și foarte repede, mai ales cînd am văzut că tutunul îmi dădea ametei care au dispărut în cele șase luni care au urmat după ce m-am lăsat...”

„Tutunul ca și alcoolul, după mine, sînt cei mai neîmpăcați adversari ai inteligenței, dar nimic nu va putea distruge abuzul, căci imbecilii sînt mai numeroși și tutunul nu are ce să mai distrugă în ei; și acum pentru că nu ai ce face cu imbecilii, dă-ți osteneala de a convinge pe cei inteligenți.”

E. Augur spunea:

„Nu sînt doctor dar ceea ce pot spune e că, după ce am fumat 40 de ani, a trebuit să renunț la această dulce intoxicație care mă conducea foarte repede la groapă.”

G.N.

CU ȘI DESPRE SCRITORII

■ **ALFRED CAPUS**

— „În viață totul se aranjează; dar rău!”

— Despre un ministru pe care îl considera corupt: „Trăda o neliște... în lipsă de ceva mai bun”.

— La moartea unui scriitor, Capus e întrebare: „Din ce a murit?” La aceasta el răspunde: „Greu de spus, de vreme ce nu se știe nici din ce trăia”.

— Odată Capus e întrebare: „E adevărat că, în tinerețe, vi se întâmpla să vă culcați fără a fi cinat?” „Perfect adevărat! Dar ce e ciudat e că asta se întâmpla exact în zilele în care nu mîncasem nici de prînz”.

— Întrebare pusă lui Capus: „Ce făceați înainte de a vă fi însurat?” Răspuns: „Făceam tot ce voiam”.

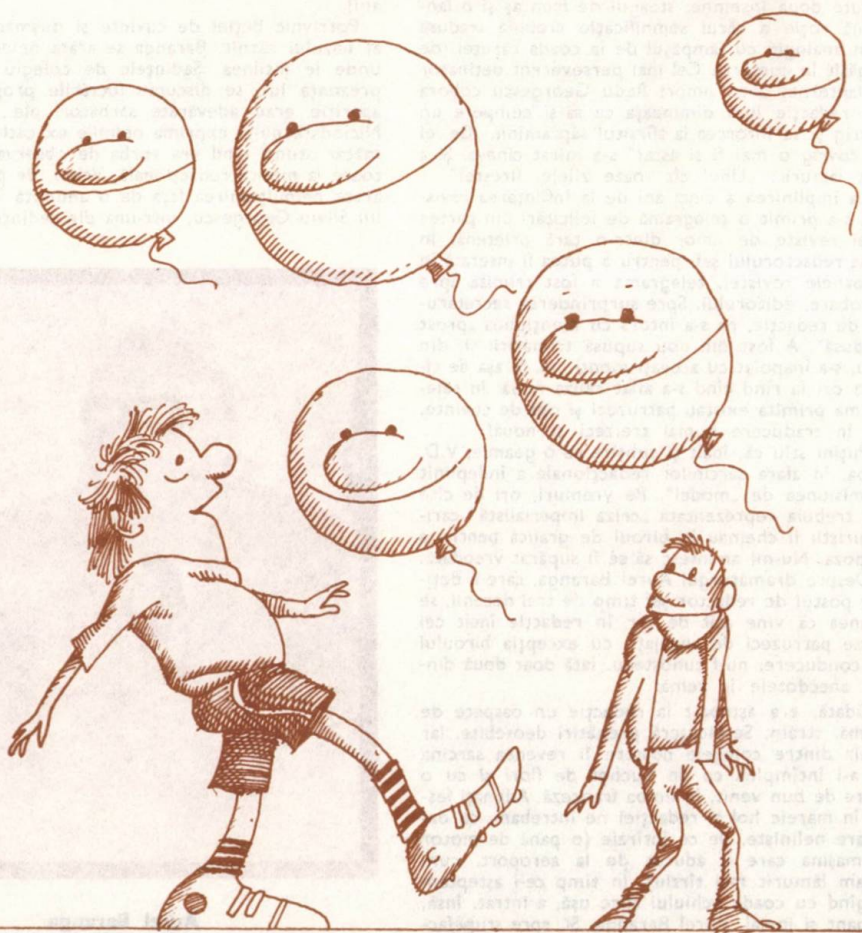
■ **HENRI JEANSON**

— Despre un producător de filme pe care nu-l prețuia, Jeanson spunea: „E un producător care nu face nimic! Nici măcar bună impresie!”

— Despre un autor dramatic: „Prima piesă de teatru jucată la Paris după ocuparea Franței de către naști a fost opera acestui domn. Și totuși naști n-au plecat imediat”.

— „Prima impresie e întotdeauna cea bună; mai ales cînd e rea”.

divertisment

DOSARELE UMORULUI

„Omul care nu gustă gluma suportă greu și pierderile, și eșecurile, și primejdia”. Astfel și-a justificat Thor Heyerdhal alegerea oamenilor pentru formarea echipajului de pe „Ra”, celebra corabie cu care avea să străbată peste 4000 de mile din Pacific, doar dintre cei cu un deosebit simț al umorului. Cu atât mai mult, pe bătrâna noastră corabie — am numit revista „Urzica” — destinată să străbată apele deloc pașnice ale umorului, echipajul, ca și pasagerii, trebuiau să treacă acest test. Nu voi vorbi acum despre **umorul din litera scrisă**, ci **despre cel din afara ei**. Dacă întâmplările și-au păstrat încă hazul istoric, cu atât mai bine.

Prin anii '50 pe birourile redactorilor puteau fi văzute două însemne: steagul de frunză și o lanternă roșie a cărei semnificație trebuia tradusă prin analogie cu lămpașul de la coada cărușei (de negăsit în comerț). Cel mai perseverent deținător al lanternei avea umor: Radu Georgescu cobora din redacție luni dimineața ca să-și cumpere un covrig și se întorcea la sfârșitul săptămânii. „Ce fel de covrig o mai fi și asta?” s-a mirat cineva. Și a fost lămurit: „Unul cit toate zilele, firește!”

La împlinirea a cinci ani de la înființarea revistei, s-a primit o telegramă de felicitări din partea unei reviste de umor dintr-o țară prietenă. În lipsa redactorului șef, pentru a putea fi inserată în coloanele revistei, telegrama a fost trimisă spre aprobare, editorului. Spre surprinderea secretarului de redacție, ea s-a întors cu mențiunea „prost tradusă”. A fost din nou supusă tălmăcirii și, din nou, s-a înapoiat cu aceeași mențiune. Și așa de cîteva ori la rînd cînd s-a aflat cauza reală: în telegrama primită existau patruzeci și opt de cuvinte, iar în traducere numai treizeci și nouă!

Pușini știu că, înalt și subțire ca o geamie, V.D. Popa, în afara sarcinilor redacționale a îndeplinit și misiunea de „model”. Pe vremuri, ori de cîte ori trebuia reprezentată „criza imperialistă” caricaturiştili îl chemau în biroul de grafică pentru a le poza. Nu-mi amintesc să se fi supărat vreodată.

Despre dramaturgul Aurel Baranga, care a deținut postul de redactor șef timp de trei decenii, se spunea că vine atât de rar în redacție încît cei peste patruzeci de angajați, cu excepția biroului de conducere, nu-l cunoșteau. Iată doar două dintre anecdotele în temă:

Odată, era așteptat la redacție un oaspete de seamă, străin. Se făcuseră pregătiri deosebite, iar uneia dintre colegele noastre îi revenea sarcina de a-l întâmpina cu un buchet de flori și cu o urare de bun venit, în limba franceză. Adunați festiv în marele hol al redacției ne întrebam, cu oarecare neliniște, de ce întîrzie (o pană de motor la mașina care îl aducea de la aeroport, cum ne-am lămurit mai tîrziu). În timp ce-l așteptam trăgînd cu coada ochiului spre ușă, a intrat, însă, elegant și jovial, Aurel Baranga. Și, spre stupefac-

ția lui, s-a trezit cu florile în brațe, în vreme ce, roșie ca un ou de Paști, colega noastră își expunea discursul entuziast, în încîntătoare limbă a lui Voltaire.

Altă dată, s-a întîlnit pe holul redacției cu I. Galiceanu, un tînr poet, autor al unor versuri grațioase, pline de un subtil umor. Acesta l-a salutat și l-a întrebare dacă i-a plăcut ultima dintre poeziile lui. „Excelentă, puile, excelentă!” l-a lăudat Baranga. Apoi, intrînd în birou, s-a adresat celui ce ținea pe atunci locul de adjunct:

— Băiatul ăsta, Galiceanu, e foarte talentat, îmi place, are umor și pare la locul lui. Ce-ai zice dacă l-am angaja la noi?

Dar Galiceanu era angajat la „Urzica” de doi ani!

Potrivnic beției de cuvinte și dușman declarat al hazului căznit, Baranga se arăta neiertător ori unde le întîlnea. Ședințele de colegiu unde, în prezența lui, se discutau lucrările propuse spre apariție erau adevărate sărbători ale spiritului. Niciodată nu-și exprima opiniile ex cathedra, nici măcar atunci cînd era vorba de observații referitoare la munca redacțională. Vrînd, de pildă, să-și arate nemulțumirea față de o anumită lentoare a lui Silviu Georgescu, într-una din ședințele de co-

Aurel Baranga

legiu, mărunțind o coală pînă a redus-o la dimensiuni de confecții, i-a întins minusculul cerc de hirtie, zicînd:

— Silviule dragă, scrie-mi aici activitatea ta pe ultimele două săptămîni!

Baranga era și un redutabil causeur. Așa se face că Nicuță Tănase, la ora cînd nu avea casă, rugîndu-l să intervină pe lîngă primarul Capitalei spre a obține una pe care deja o știa liberă, Baranga a intervenit prin nenumărate telefoane dar cu fraze de-o asemenea extensie și digresiuni atît de multiple încît, pînă cînd s-a explicat, de fapt, ce doarește, s-a ocupat casa.

Relațiile sale cu redactorii și colaboratorii revistelor nu treceau niciodată dincolo de masa de scris. Gîndindu-se la altfel de masă, Nicuță Tănase și Silviu Georgescu au fost foarte încîntați cînd Baranga, la plecare, i-a invitat, într-o zi, să meargă cu el; timp de cîteva ore, i-a plimbat, pînă la epuizare, prin toate anticariatele și consignațiile din București.

Tot în acele ședințe de colegiu avea obiceiul să lanseze întrebarea: „la ascultați ce am citit undeva, și spuneți-mi ce părere aveți?” Replicile și întîmplările reproduse (al căror autor era) dacă aveau vreun efect asupra noastră apăreau apoi în piesele sale sau în vreo altă lucrare. Același lucru l-a făcut și cu „Mielul turbat” declinîndu-și, de astă dată, paternitatea. Cerîndu-ne însă părerea n-a mai avut nimeni curajul să-și spună cuvîntul. Nici de laudă, nici de critică. Cum tăcerea devenea penibilă unul dintre colegi a întrebă în cele din urmă: „E adevărat că și mieii turbează?” La care dramaturgul a răspuns nemulțumit: „Turbează și ei, dragă, turbează!”

Prima mea întîlnire cu Aurel Baranga s-a petrecut nu după mult timp de la angajare. Trecînd spre biroul lui m-a văzut pe o banchetă din hol unde stăteau, de obicei, și curierile noastre. Crezînd că sînt vreuna nouă, mi-a spus:

— Cheam-o, te rog, pe Rodica Tott la mine.

M-am ridicat de îndată și am dispărut. În biroul lui am intrat abia peste o jumătate de oră.

— Te-am rugat s-o chemi pe Rodica Tott, s-a încruntat. Nu-i aici?

— Ba da. E chiar în fața dumneavoastră.

— De ce n-ai venit imediat? s-a mirat.

— M-am gîndit că drumul de la curier la redactor e ceva mai lung, i-am răspuns cu oarecare teamă. Însă a ris:

— Bravo, ai replică. Dar la scris să te vîd. Acolo drum...

Mircea Pavelescu era un om de mare cultură și un împătimit al versului elegant, spiritual, strălucitor. El spunea: „Nu e poezie bună decît aceea care e foarte bună!” Ținea atît de mult la frumusețea formei și la exactitatea expresiei încît atunci cînd, la tipografie, i-a fost cîntat un picior de vers, l-a admonestat pe colegul nostru Marin Cioc, crezîndu-l vinovat de „crimă”:

— Am să-ți rup și eu un picior, să văd dacă-ți convine!

— Da, dar pentru piciorul meu dv. ajungeți la tribunal pe cînd eu, pentru al dv. scap doar cu o erată! nu s-a lăsat nici celălalt mai prejos.

Într-o zi, s-a înființat la redacție o poezesă între două vîrste care, împreună cu vrful de manuscrise, i-a pus lui Pavelescu pe birou și un

cașon cu amandine. Cînd l-a văzut terminîndu-i de citit producția, l-a întrebă:

— Rețineți ceva, maestre?

— Deocamdată, doar amandinele, a replicat Pavelescu.

Solicitat să ne dea o colaborare, Demostene Botez a scris o poezie cu multe strofe și cu versuri lungi, greu de introdus în coloanele revistei. Avînd aprobarea autorului de-a o comprima, Baranga l-a consultat pe Pavelescu:

— Ce facem, dragă Mircea? O tăiem în lung sau în lat?

— Și-n lung, și-n lat! a sunat răspunsul, după care i s-a cerut lui Demostene Botez altă poezie.

Știut de un personaj care îl enerva prin malignitatea verbului aruncat asupra întregului Univers, Mircea Pavelescu a găsit prilejul de-ai arăta cît de nocivă e o asemenea comportare. Cînd, venînd la redacție, individul a mărturisit că e ziua sa de naștere, Pavelescu i-a spus: „La mulți ani!” și-a adăugat: „Dar nu cred să-i apuci. O să te omoare răutatea!”

În biroul unde se afla secția de artă plastică, odată, graficianul nostru C. Ciuvetescu a făcut următoarea remarcă:

— Ați observat? Fiecare caricaturist pune ceva din el în eroii săi, un anumit defect. Uitați-vă la Cik, personajele sale au nasul mare, ale lui Davidescu sînt pleșuve, ale lui Gopo durdulii...

— Nu-i adevărat, dom'le! l-a contrazis I.P., un caricaturist renumit prin portretistica sa slăbușă. Asta nu-i lege. Uite-te la capetele mele și spune-mi dacă vezi vreunul prost!

În același birou se aflau altădată, întîmplător, un cunoscut caricaturist și un poet. A. Poch șeful secției de grafică i-a invitat să se recomande:

— Cocioabă! a spus caricaturistul.

— Block! s-a recomandat celălalt.

Mult timp, regretatul Ștefan Cocioabă a fost convins că Igor Block... a vrut să-l ironizeze.

Al. Cazaban, căruia îi cerusem o colaborare, nu mai țin minte din ce motive, m-a refuzat. „Doar

Al. Cazaban

dacă-mi pierd capul!" mi-a spus. Totuși, într-o zi, trebuind să se întâlnească la redacție cu I. Ross spre a-i face caricatura pentru o altă revistă, ne-a vizitat. După ce a „pozat” și a luat schița de portret de la Ross, a mai trecut și prin alte birouri, volubil, cu verva-i cunoscută, bucurându-ne un timp cu prezența lui. La plecare a constatat că în teribila sa agitație a uitat caricatura pe undeva și a început s-o caute:

— Maestre, i-am atras atenția în timpul acestor căutări. Să fie asta un semn că ne veți da colaborarea? După cum vedeți, v-ați pierdut... capul!

— Da, dar mintea mi-a rămas! a replicat Al. Cazanban.

Revista avea, la un moment dat, o pagină de autor în fiecare număr, unde, pe lângă lucrările unui scriitor de prestigiu, trebuiau să apară o prezentare și o caricatură-portret. De la Teodor Mazilu obținusem schițele, dar nu accepta sub nici un motiv să-i apară caricatura. În cele din urmă s-a ajuns la un compromis: să ne dea o caricatură făcută de el. Și ne-a adus un desen, foarte bun, dar atît de angelic încît, ani de zile, a rămas inedit, sub cristalul biroului meu. Mai tîrziu, cînd l-am văzut cu un rol episodic apărînd într-un film românesc, mi-am exprimat nedumerirea vizavi de vechea rezervă. „Ei, mi-a explicat el, pe vremea aceea eram îndrăgostit. Acum pot să apar și pe un panoramic, nu mă mai interesează!”

Se știe că Tudor Mușatescu a inițiat un cepaclu de umor ale cărui ședințe urmau să se țină la el acasă. Datorită amabilității gazdei și a priceperii d-nei Kitty Mușatescu de a-și primi oaspeții cu niște plăcinte grozave și o damigeană cu vin bun, cenacul din str. Luigi Cazzavillan n-a reușit să se înființeze niciodată, deși întrunirile cu acest scop au fost nenumărate. Cum, în acea vreme, prestigiosul umorist era colaboratorul permanent al

„Urzicii”, ne-am gîndit să anunțăm în revistă apariția cenacului care, nu ne îndoiam că sub conducerea sa, va fi pentru umor un mare cîștig. Numai că a trebuit să alerg, de fiecare dată, la tipografie ca să scot anunțul din șpalturi. La a nu știu cîta oară, i-am telefonat, cu teamă, chiar în timpul uneia dintre ședințele ajunse proverbiale:

— Maestre, se naște cenacul sau...?

— Mai așteaptă, Urzicuțo, m-a întrerupt el. Sîntem încă la nuntă!

Iubit de confrăți, de cititori ca și de numeroșii spectatori care i-au cunoscut piesele de teatru, nu e de mirare că, la trecerea sa în neființă, sala Teatrului Național, unde a fost depus pentru adunarea de doliu, a devenit neîncăpătoare. Printre cei veniți să-i aducă un ultim omagiu, se afla și un redactor al televiziunii, pare-mi-se Grigore Pop, care, văzînd marea de oameni rămasă în stradă, a făcut următoarea remarcă:

— Nea Tudorică și aici face săli pline!

La rubrica „Poșta redacției”, într-o vreme cînd revistele răspundeau cu menajamente debutanților prin invariabilul: „Aveți talent, mai încercați”, „Urzica” s-a străduit să răspundă cu umor celor ce pretindeau că îl au. Timp de 18 ani, aceste replici, deși dure, n-au omorît pe nimeni. Nici cele zise „de artilerie grea”, cum ar fi aceasta: „Vreți să știți dacă în dv. zace un caricaturist. Vă răspundem: Da! Zace...”

Dar nu numai în răspunsuri s-a făcut acest apel la umor. Tot la „Poșta redacției” au fost inițiate nenumărate concursuri prin care cititorii erau invitați să-și pună la încercare aceeași calitate. Surprizele n-au lipsit, nici de-o parte, nici de alta. De pildă, am publicat o poezie din care anumite cuvinte (subliniate acum) au fost scoase invitînd cititorii să le descopere cu exactitate. Iat-o:

„ACUARELĂ”

Ce **toamnă** tristă ne-a cuprins
În haina ei de **frunză** ruginie!
Și nimenea în lume n-o să știe
Ce **toamnă** tristă ne-a cuprins.

Ne plouă **frunza** lacrimi **inutile**
Și noi **zîmbim** și parcă nu ne pasă
Că **despărțirea** tot mai mult ne-apasă
Cînd **plouă** toamna lacrimi inutile.

Premiul I a fost acordat nu mai știu cui, dar mie mi-a plăcut cîștigătorul premiului II care, fără să descopere măcar un cuvînt, a produs o poezie mult mai interesantă decît originalul:

Ce muză tristă ne-a cuprins
În haina ei de dramă ruginie!
Și nimenea în lume n-o să știe
Ce muză tristă ne-a cuprins.

Ne plouă Pix-ul lacrimi mercantile
Și noi creăm și parcă nu ne pasă
Că stocurile tot mai mult ne-apasă
Cînd scriem toamna versuri inutile.

La un alt concurs s-a publicat o poezie cu 20 de erori pe care concurenții erau invitați să le indice:

Teodor Mazilu

VENUS DESNUDA

Teribil evul, mediu, în toga lui boemă
Crea din începuturi o lume astăzi moartă.
Venea, incert, o eră, cu decibeli pe stemă
În care Iulius Caesar bătea, solemn, la poartă.

Trei mii de carabine îi anunțau sosirea
În salve comandate de inuși Bonaparte.
Se-ntunecase zarea și-ntreagă omenirea
Se și vedea, cu trudă, plătindu-i oale sparte.

În insula din Millo, zîmbea Venera blîndă
Cu brațele întinse spre început de cronici.
Sub miinile lui Pindar, crispate de osîndă,
Se-nfăptuia statuia visată de platonici.

Dar sculptorul Florenței opri lucrarea-aceea
Și-tors pe jumătate, spre monument, posac,
Zîmbi machiavelic: „În veci de veci, femeia
Nu vreau ca să cerșească nimic acestui veac!”

Apoi, cu-n gest campestru, lovi frontal himera
Și fără antebrațe își săvîrși Venera!

larăși mi-a plăcut premiul II: el a fost acordat
pentru... candoare, unui cetățean din Constanța,
care ne-a scris: „Poezia **Venus Desnuda** nu are
nici o greșeală!”

lată și o farsă a lui Tăutu:

Ne aflam la Craiova, cu un grup de scriitori
printre care și Nicolae Tăutu, participanți la șeză-
torile din cadrul „Săptămîinii poeziei”. De la gară
am fost conduși direct în sala de festivități a unui
liceu. Sala era plină pînă la refuz cu elevi din cla-
sele mici încadrați la fiecare capăt de rînd cu cite
un profesor. Din păcate organizatorii nu ne aver-
tizaseră asupra vîrstei publicului cu care vom avea
de-a face, astfel că nici unul dintre noi nu era pre-
gătit să-l întîmpine cu lecturile cuvenite. Nelinîș-
tiți, ocupîndu-ne scaunele pe scenă, ne sfătuiam
pe șoptite ce anume e de făcut.

— Vă scap eu, ne-a spus Tăutu. Cunosc o gră-
madă de povești cu copii! și s-a dus la pupitru
unde se afla și un microfon.

Nu mică ne-a fost spaima, cînd cu voce scăzută,
I-am auzit începîndu-și „poveștea” astfel: Dragi
copii, sper că ați auzit de marele nostru actor Ge-
orge Vraca. Ați auzit, fără îndoială. Ei bine, des-

Nicolae Tăutu

pre George Vraca se spune că avea un copil din
flori, adică un copil...

Nu mai țin minte cine dintre noi a răsturnat în
acea clipă un scaun și, prefăcîndu-se că îl ridică, a
alunecat spre Tăutu și i-a șoptit: Schimbați poveș-
tea dacă vreți să mai călcăm pe-aci! Ne-a venit
inima la loc cînd ne-am dat seama că Tăutu ne fă-
cuse o farsă: tot timpul ținuse microfonul acope-
rit cu mîna astfel că povestea nu fusese auzită de-
cît de noi!

În același „program”, în care intrasem atît de
nepregătiți, Gabriel Teodorescu a citit niște epi-
grame. Copiii, prea mici, nu cunoșteau însă genul,
așa că n-au reacționat în nici un fel. După epi-
grame urma Alexandru Barbu-Emandi, cu o poe-
zie, cam lungă, despre un frizer. Tăutu s-a opus:
„Ce să caute frizerul aici? Nu-i o poezie pentru
copii!” „Ba este!” s-a menținut pe poziție Emandi.
Și, întorcîndu-se spre sală, a anunțat titlul: „La fri-
zeria „Ciufulici”. În sală, profesorii sesizaseră în-
curcătura copiilor față de epigrame așa că, de la
fiecare capăt de rînd a sunat ordiul: după fiecare
strofă, aplauzați! Astfel că, în hazul celor maturi,
Barbu-Emandi și-a văzut aplaudată cu disperare
fiecare strofă din poezie. La sfîrșit, copleșit de
glorie, i-a reproșat lui Tăutu: Ai văzut? Și nu mă
lăsați s-o spun!

Despre farsele lui Nicolae Tăutu sau despre
amuzantele întîmplări în care au fost implicați o
seamă de minutori ai condeiiului, s-ar putea scrie
o carte. dar mă opresc aici. În umor, ca în toate,
ceea ce e prea mult, plictisește.

REFLECȚII... CONCAVE

— Privesc în oglinda ceru-
lui... și văd reflectat adîncul
pămîntului.

— Privesc în ochii zeiței spe-
ranței... și rămîn hipnotizat
pe toată viața.

— Privesc buzunarul unui
mare zgîrcit... și văd că este
cusut cu... sîrmă ghimpată.

— Privesc prin sita timpului
mișcător... și zăresc spațiul

vital cernîndu-se.

— Privesc răutățile vecinului
meu... și-mi dau seama cît de
mult l-am influențat.

— Privesc în inima unui fals
îndrăgostit... și constat că su-
feră de... hiposențialism.

— Privesc către mine în-
su-mi... și dau peste universul
eului.

— Privesc spre sufletul unui

hain... și constat că este... loc
viran.

— Privesc peste culmile vii-
torului... și întrevăd străfun-
dul trecutului.

— Privesc în inima fratelui
meu... și dau numai de...
„brînză pe bani”.

TITEL CANACHE

O LUME CARE RÎDE!

MARGINALII LA „BIENALA SATIREI ȘI UMORULUI”

Gabrovo: un oraș din Bulgaria risipit la poalele munților Stara Planina, cu case tipice pentru Balcani, cioplite parcă direct în stîncă, cu balcoane suspendate pe grinzi de stejar adunîndu-se deasupra străzilor ce devin astfel niște rîuri de umbră curgînd paralel cu rîul lantra.

Gabrovo: un oraș în care se poartă discret sau ironic, malițios sau provocator, zîmbetul, un oraș unde umorul este la el acasă și aceasta nu de azi de ieri, gabrovenii fiind renumiți în Bulgaria pentru spiritul lor caustic. Viața e ca o mîncare aleasă, zic gabrovenii, dar fără umor și fără zîmbet viața n-ar avea sare și piper. Iar gabrovenilor le place să pună multă sare și piper în mîncărurile lor. Și în viață!

Așa încît, pentru ca umorul în Gabrovo să fie cu adevărat la el acasă, gabrovenii au ridicat pe malul lanței o Casă a Umorului și Satirei, construcție modernă, polivalentă și... plină de haz! Această Casă a umorului, străjuită la intrare de statuia lui HITAR PETAR (Petrul cel Hîtru), personaj popular din aceeași familie cu Păcală al nostru, a devenit repede cunoscută atît în Bulgaria cît și în străinătate, din doi în doi ani desfășurîndu-se Bienala Internațională de Satiră și Umor în Arte.

Se spune despre gabroveni că noaptea opresc ceasurile pentru a nu le uza și că pentru a nu plăti coșarul ei viră o pisică neagră pe horn! De altfel pisica neagră, simbolul Bienalei de umor, am întîlnit-o peste tot în Gabrovo: pe străzi, în magazine, în hoteluri și... chiar în biroul directorului Casei umorului, Ștefan FORTUNOV! O pisică de treabă, chiar și cu coada scurtată, amintind gabrovenilor — și nu numai lor — că superstițiile de orice fel nu trebuie luate în serios! Poate, cel mult, în glumă.

Iar în Gabrovo, la poalele munților Stara Planina, „lumea rezistă fiindcă rîde”. De altfel aceasta este chiar de-za aleasă de a 7-a Bienală Internațională de Satiră și Umor, semnificînd nu atît rîsul gratuit, facil, cît mai ales, dorința lumii de a rezista și prin rîs, impulsul pentru a se

acționa împotriva anumitor vicii sociale sau personale.

România, una din participantele tradiționale la Bienală, s-a numărat și în acest an printre țările care au concurat la toate secțiunile expoziției: caricatură, ilustrații de carte, literatură umoristică, pictură, sculptură și fotografie umoristică, filme de comedie.

Cei 17 caricaturiști din România care au expus în acest an la Gabrovo s-au impus ca o prezență aparte prin calitatea umorului din desenele de pe simeze, un umor direct și plin de vitalitate care, dincolo de premii sau nu, este al nostru, afirmînd în lume o școală și un stil.

Cristian TOPAN, din ce în ce mai sigur și mai matur de la un desen la altul, de la o expoziție la alta, **Victoria ARGINT**, cu o satiră grafică incisivă, închipuînd un adevărat turn Babel al ședințelor, **Mihai BARBU** și **Nicolae MIRODONE**, buni în caricatura de situații, sînt cîțiva din tinerii „noului val” ce vin cu un desen proaspăt și — mai ales — modern.

Pline de umor prin semnificații și prin tratarea grafică inspirată — alternînd desenul „clasic”, în peniță, cu pete de culoare — sînt desenele lui **Pavel BOTEZATU** și ale lui **Iulian PENA**, doi caricaturiști în stare de alertă la problemele lumii, ca de altfel și **Ion BARBU**, care încearcă pe cont propriu să afle „de unde bate vîntul” în două alegorii sociale pline de miez și culoare.

Prezenți în expoziție cu desene de aleasă ținută, ce le trădează — în sensul bun al cuvîntului — profesia, graficienii **Vasile Crăiță MINDRA**, **Gh. CHIRIAC**, **Neli COBAR** și **Vasile OLAC** folosesc cu predilecție metafora grafică pentru a duce adîncimea observației satirice dincolo de ceea ce se vede.

Cît despre **Constantin CIOȘU** el rămîne același caricaturist profund original, stăpîn pe toate mijloacele graficii satirice, caricaturile lui fără (alte) cuvinte impunîndu-se atît la GABROVO, cît și la MONTREAL, KNOKKE, TOKIO, prin rafinamentul desenului, prin problematica majoră abordată. De altfel, nu întîmplător. C. Cioșu a cîștigat una din mențiunile Bienalei, desenul său, o metaforă grafică pe tema ecologiei, înscrîndu-se printre cele mai reușite ale expoziției.

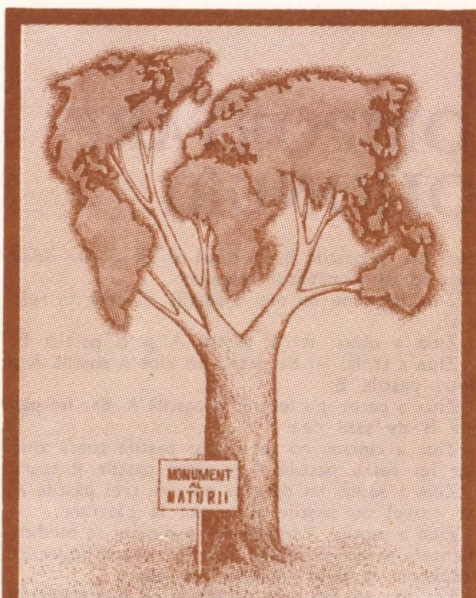
O expoziție în care, să nu uităm, lîngă un **Manuel HERMANDEZ** (Cuba) cîștigătorul premiului „ESOPUL DE AUR” — 1981, au mai fost prezenți pe simeze **Milko DIKOV**, **Todor TODOROV** și **Rumen SIMEONOV** (Bulgaria), **Luc DESCHEEMAER** (Belgia), **Mihail ZLATKOVSKI** și **Valentin ROSANCEV** (U.R.S.S.), **Masoud MEHRABI** (Iran), **Bob DARROCH** (Noua Zeelandă), **Gurbus DOGAN** (Turcia), **Jiri SLIVA**, **Pavel MATUSKA**, **V. RENCIN** și **Marie PLOTENA** (Cehoslovacia), **Kenji MORITA** (Japonia), adică unii din cei mai importanți caricaturiști ai lumii.

„O lume care rezistă, fiindcă rîde!”

AUREL ȘTEFAN ALEXANDRESCU

PAVEL BOTEZATU ■

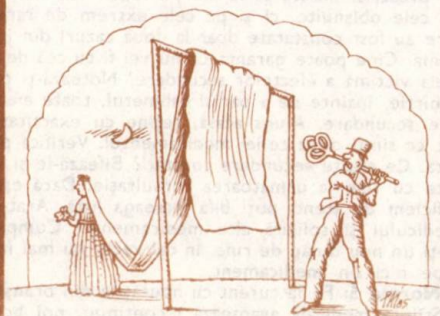

CIOUSU ■

ION BARBU ■

IULIAN PENA ■

CU ȘI DESPRE SCRITORI

■ SACHA GUITRY

— „Dacă toți cei ce mă vorbesc de rău ar ști ce gîndesc eu despre ei, m-ar vorbi și mai de rău”.

— „Cînd se va decide lumea să-i ia în serios pe comici?”

■ GEORGES COURTELINE

— „Dacă ar fi să tolerăm altora tot ce ne permit să facem noi înșine, viața ar deveni de netrăit”.

■ JEAN COCTEAU

— „Oglinzile ar face bine să se gîndească serios înainte de a ne oferi propria noastră imagine”.

— „Un poet nu poate vorbi despre poezie, după cum o plantă nu poate vorbi despre horticultură”.

— „După părerea mea, un membru al Academiei Franceze este un domn care, după moarte, se transformă în fotoliu”.

— „Banii te ajută să suporti sărăcia”.

— Invitat la o recepție la Ambasada din Paris a Statelor Unite, Cocteau sîrîște curiozitatea atașatului militar american, venind îmbrăcat în uniformă de gală a membrilor Academiei Franceze: bicorn pe cap, veston cu fireturi și epoleți, sabie. Bietul militar de peste ocean, care nici nu auzise de Cocteau și nici nu văzuse vreodată o asemenea uniformă se foia căuțind să afle „din ce armă e ofițerul ăsta francez”... La un moment dat, a găsit soluția. Adresîndu-se lui Cocteau, îl întreabă, cu degetul îndreptat spre uniformă: „Blîndate?” La care scriitorul răspunde imperturbabil: „Nu, geniu!”

■ GEORGES CLEMENCEAU

— Despre Georges Clemenceau, celebru ca om politic, se știe mai puțin că a fost și un remarcabil publicist. Director — între altele — al ziarului „L' Aurore”, în coloanele căruia Emile Zola a publicat vestita scrisoare deschisă către președintele republicii, intitulată „Acuz!” și care a declanșat istorica „Afacere Dreyfus”, Clemenceau pusese în toate birourile gazetei următorul anunț: „Domnii ziariști sînt rugați să nu părăsească redacția înainte de a veni”.

**Culese și tălmăcite de
L. SĂRĂȚEANU**

NORME DE COMPORTARE PENTRU IPOHONDRI

După ce norme generale trebuie să-ți conduci viața dacă ești ipohondru? În primul rând, nu uita niciodată faptul esențial al întregii tale situații, adevărul determinant al întregii tale vieți:

Normal 1: EȘTI BOLNAV!

Nu uita niciodată acest lucru. Prietenii neînțelegători, rudele circotașe și medicii aroganți vor susține, cu un grad mai mare sau mai mic de naivitate, pe un ton din ce în ce mai iritat sau cu o superioritate dezagustătoare, că nu ești bolnav. Eroare! Ești bolnav! Partenerul tău de căsnicie lipsit de înțelegere n-a simțit niciodată durerea acută, galopantă, care-ți chinuie genunchiul. Atunci cum se poate pronunța el în legătură cu starea sănătății tale? Tu îți cunoști corpul și știi cit de bolnav ești. Nu ceda! Sigur ești bolnav!

Norma 2: Nu te mulțumi cu diagnosticul unui singur medic.

Mergi la mai mulți medici. Zece medici diferiți înseamnă zece diagnostice diferite și cel puțin douăzeci de medicamente diferite. Asmute-l pe medicul unul împotriva altuia, nu ai decît de cîștigat, așa își vor da mai multă silință: „Păi doctorul Jönsson spunea că durerea vine de la genunchi. Cum adică, domnule doctor Persson, n-am nimic la genunchi?”

Norma 3: Dacă medicamentele nu te ajută, nu te sfii s-o spui!

Nu accepta medicamentele care nu te fac bine. Comunică-i imediat medicului că doctoria pe care ți-a dat-o nu e bună de nimic și cere altă în loc. Păstrează, totuși, medicamentul vechi. Își poate găsi o întrebare mai tîrziu. Îl poți folosi chiar tu altă dată, sau îl poți da vecinului, ca să-l încerce și el la boala lui. Păstrează, în orice situație, medicamentele vechi. Fă-ți rost de un dulap de rufe încăpător și folosește-l pentru medicamente. Cînd s-a umplut — lucru lesne de realizat dacă respecti norma 2 — fă rost de încă unul. Nu arunca medicamentele, nu știi niciodată cînd li se poate da o întrebare. Dacă nu ai spațiu suficient, scapă de mobila inutilă și fă loc dulapurilor de medicamente. Păstrează, totuși, televizorul și încearcă să nu pierzi nici un program pe teme medicale.

Nu uita că tu ești cel care apreciază dacă medicamentul ce ți-a fost prescris îți va fi de vreun folos sau nu. În anumite cazuri nici nu trebuie să-l încerci pentru a ști acest lucru. Pastilele care mirosoare urît, sînt prea mari sau au o denumire fistichie nu se iau. Se înțelege de la sine că tu stabilești doza, indiferent ce scrie pe flacon. Dacă ți se prescriu, de pildă, pastila A, de trei ori pe zi

cite una, și pastila B, de două ori pe zi cite două, poți folosi următorul calendar:

Ziua întâi: nu iei nici o pastilă, ci doar te relaxezi;

Ziua a doua: iei o pastilă A și o pastilă B;

Ziua a treia: iei de patru ori cite o pastilă A și două pastile B;

Ziua a patra: nu iei nici o pastilă A, dar iei pastila B de șase ori;

Ziua a cincea: nu iei nici o pastilă toată ziua, dar iei patru pastile A și șapte pastile B seara;

Ziua a șasea: iei de trei ori cite trei pastile A, iar restul de pastile B le pui la păstrare;

Ziua a șaptea: îi telefonezi medicului că medicamentele prescrise nu fac nici cit o ceapă degerată, respectiv că te-ai intoxicat cu ele.

Tot tu ești cel care hotărăște ce medicamente urmează să ți se prescrie. Dacă, de pildă, te doare stomacul, ai grijă să nu pleci de la medic fără rețetă pentru următoarele hapuri:

1. împotriva gazelor,
2. împotriva secreției de acid clorhidric în stomac,
3. pentru stimularea digestiei (cel puțin trei tipuri diferite),
4. împotriva arsurilor la stomac,
5. pentru calmarea intestinelor,
6. pentru stimularea secreției de acid clorhidric în stomac
7. purgative,
8. laxative împotriva greții,
9. împotriva infecțiilor intestinale,
10. laxative împotriva afecțiunilor biliare.

Dacă stomacul rezistă la toate aceste medicamente, înseamnă că e în afară de orice pericol.

Norma 4: Întreabă-l de fiecare dată pe medic ce efecte secundare are medicamentul pe care ți l-a prescris. Insistă să le afli pe toate. Nu numai pe cele obișnuite, ci și pe cele extrem de rare, care au fost constatate doar la două cazuri din Japonia. Cine poate garanta că nu vei fi tu cea de-a treia victimă a efectelor secundare? Notează-ți pe o hîrtie, înainte de a părăsi cabinetul, toate efectele secundare. Ajuns acasă, reține cu exactitate tot ce simți după ce iei medicamentul. Verifică pe listă. Ce efecte secundare constăți? Bifează-le și ia lista cu tine la următoarea consultație. Dacă ești suficient de atent, poți bifa întreaga listă. Arată medicului și solicită alte medicamente! Cumpără-ți un nou dulap de rufe. În cel vechi nu mai încapă nici un medicament.

Norma 5: Fii la curent cu noutățile din branșă.

Știința medicală avansează încontinuu, noi boli sînt descoperite, cercetătorii scot noi medicamente, noi metode terapeutice sînt puse în aplicare. Trebuie să ții pasul cu această evoluție.

Poate că medicamentul cel mai recent este tocmai ceea ce-ți trebuie la boala ta nemaiîntîlnită. (E bine să ai ceva mai mult loc în dulapul de rufe). Poate că vreunul din noile preparate medicinale îți va reda sănătatea. Poate că noua școală de mecanoterapie este salvarea ta.

Ai grija să nu fii depășit de evenimente. Informații utile găsești în presa de seară și în mai toate publicațiile săptămînale. Citește articolele cu atenție și nu te îndoi de seriozitatea lor. Tot ce scrie în ele e adevărat, indiferent de părerea medicului tău ignorant. Decupează articolele și arată-i-le. Fă uz de ele și cere-i să-ți prescrie medicamentele miraculoase despre care ai citit.

Urmărește programele medicale de la televizor. Sînt foarte interesante și instructive. Reține tot ce se spune aici și verifică, la prima consultație, dacă opiniile medicului de la televizor coincid cu ale medicului tău. Dacă nu coincid, atrage-i atenția asupra acestui fapt, eventual pe un ton insinuant, cum ar fi: „De, știu și eu, doctorul Persson, care apare la televizor, o fi știind el ce spune”. Nu scăpa operațiunile televizate (caută să le vezi în culori). Comentează utilitatea lor și tehnica chirurgului cu medicul tău. El ce părere are? Apropos, el de ce nu apare niciodată la televizor?

Norma 6: Procura-ți o carte de medicină bună.

Un „Manual de medicină pentru acasă”, cuprinzător și ușor de citit, este o achiziție necesară, chiar dacă nu și suficientă. Citește-l cu atenție, boală cu boală, simptom cu simptom. Reflectează după fiecare capitol. Ce simți? Nu te suspectezi cumva de scarlatină? Descrierea clinică din carte nu corespunde cumva simptomului tău? Ba sigur că da! Sună-l pe medic, chiar dacă e miezul nopții, cu scarlatina nu te joci. Comunică robotului telefonic al medicului cum te simți. Declină-ți orice răspundere proprie pentru sănătatea ta. Dacă nu apuci zorile, e vina exclusivă a medicului. Comunică-i acest lucru robotului. Treci la următorul capitol.

Norma 7: Cumpără-ți mai multe termometre. Ia-ți temperatura în fiecare dimineață și seară, dacă e posibil și la amiază. Fă-ți o listă de temperaturi și arat-o medicului. Temperaturile peste 37,0° sînt prea mari, cele sub 36,6° prea mici. Uneori și 36,7°—36,9° constituie un indiciu de boală. Compară temperaturile cu cele din ziua precedentă.

Termometrele nu sînt întotdeauna sigure, re-

ține acest fapt. Dacă simți că ai febră, atunci ai febră, indiferent ce arată termometrul. E bine să ai mai multe termometre. Controlează-ți temperatura cu fiecare din ele. Compară-le. Există vreo diferență între ele? Dacă există, ori sînt de vină termometrele, care sînt defecte și nesigure (mergi la farmacie și cere să-ți le schimbe), ori ai o temperatură neregulată, cu modificări bruște. Dacă ai o temperatură labilă, ce maladie primejdioasă îți semnaleză ea? Du-te neîntîrziat la medic. Ia cu tine lista de temperaturi și termometrele.

Controlează-ți și pulsul. Nu uita că pulsul este accelerat cînd ești neliniștit, iar dacă ești neliniștit pentru că ai un puls prea domol, aceasta poate fi cauza pentru care pulsul e normal.

Norma 8: Privește-te în oglindă.

Fă acest lucru în fiecare dimineață după ce te scoli. Uite-te cu atenție. Cum arăți? A intervenit vreo schimbare peste noapte? Pungile de sub ochi — le aveai ieri! Ochii n-au un luciul ca de febră? N-au apărut cumva niște puncte roșii pe sclerotică? Nu uita că ochii sînt oglinda sufletului și a trupului. De aceea, uite-te cu atenție în oglindă!

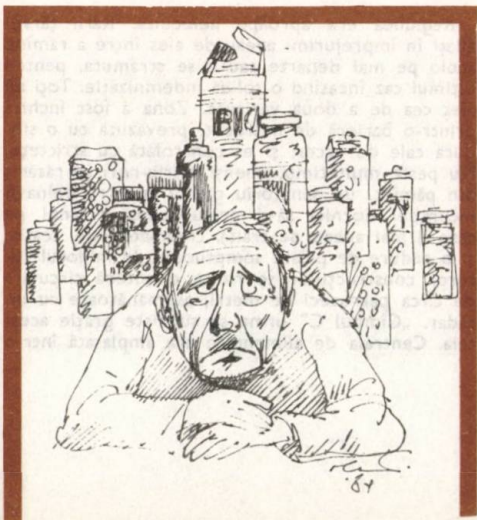
Ești cumva palid? Obrajii sînt prea albi? Sau cam cenușii? Sau galbeni?... Galb... Gălbănare!? Sună-l pe medic! Folosește prilejul să-l întrebi și dacă nu există cumva pericolul să-ți iasă un furuncul în frunte.

Norma 9: Solicită asistență imediată.

De cum obții legătura cu medicul, cere-i să vină la tine imediat. Tu și numai tu știi cît de bolnav ești și cît de urgent trebuie început tratamentul. De obicei, asistenta care răspunde la telefon îți va fixa consultația peste una pînă la optsprezece luni (în funcție de valoarea și specialitatea medicului). Nu te mulțumi cu asta. Explică-i pe un ton tăios că e ceva urgent și că trebuie să fii văzut astăzi. Dacă ea continuă să susțină că e imposibil, întreab-o cît timp îi trebuie domnului doctor ca să-și ia masa și sugerează-i că ar putea minca mai repede sau mai puțin, încît să-i rămînă timp și pentru tine. Scoate în evidență faptul că ești unul dintre pacienții care vin de mult timp la domnul doctor și că medicii au anumite obligații față de pacienții vechi. Nu te lăsa! În majoritatea cazurilor, domnul doctor te va primi în aceeași zi. Uneori însă n-o va face, iar asistenta îți va sugera, cu o schimbare bruscă a vocii, să mergi la secția de urgențe a spitalului, fără să-i pese că acolo poți muri de bătrînețe pînă să se uite careva la tine. Comunică-i asistentei că ești foarte dezamăgit de domnul doctor, că-l consideri o rușine pentru medicină și că n-o să mai calci niciodată pe la el. Fă-te că nu-l auzi pe medic mormăind: „Bine c-am scăpat de el”.

Dacă, după ce ai fost frustrat de dreptul de a-l vedea pe medicul tău, te simți atît de rău încît trebuie să mergi la urgență, acceptînd să-ți petreci bătrînețile pe un coridor supraaglomerat, există totuși anumite posibilități de a evita să stai la coada pe cît se pare nesfîrșită de bolnavi, dintre care cei mai mulți se află aici pentru că nu i-a primit medicul lor. Despre acestea, însă, mai pe larg într-un capitol special.

Traducere de
NICOLAE TRANDAFIR

MAȘINA CARE OPREȘTE TIMPUL

Activitatea artistică a lui Dino Buzzati (1906, Belluno — 1972, Milano) s-a desfășurat pe multiple planuri. Ziarist, pictor și muzician, el și-a găsit însă adevărata vocație în literatură, proza sa de o savoare particulară știind să „răstălmăcească” realul cotidian, prin metode de filtrare extrem de subtile și printr-un limbaj de o savantă construcție, convertindu-l în albia fantasticei.

Asistăm în prezent, după ce teoria literară a definit dimensiunea epică drept ficțiune, la o apropiere, care merge uneori până la suprapunere, între literatura științifico-fantastică și proza în general. O dată cu abandonarea tendinței tehniciste și naiv-științifice, odată cu refuzul de a se mai căuta devansarea realizărilor tehnicii și demiurgurile anticipative, de genul Jules Verne, în cadrul genului se constată din ce în ce mai mult apariția SF ca pretext tematic, dar cu pondere din ce în ce mai scăzută în economia textului. Matricea SF-ului a început să corespundă situației-limită din romanul clasic, instituindu-se ca un mod specific de investigare a universului uman.

O mostră a acestei tendințe de a se interioriza, ce se poate remarca în literatura SF, este reprezentată și de narațiunea ce urmează, în care Buzzati servindu-se de un suport fantastic sau, mai precis, SF a realizat o meditație, ce-i drept nu prea încurajatoare, asupra condiției umane, diagnosticind cu precizie o țară a lumii moderne alienate ce nu mai are conștiința faptului natural, o lume care refuză să îmbătrânească și să moară, gata să sacrifice orice pentru atingerea acestui scop, indiferent dacă amânarea morții se obține prin chiar refuzul de a trăi.

Narațiunea „Mașina care oprește timpul” face parte din volumul de nuvele „K”, apărut în 1966, volum care, alături de romanele „Barnabò, fiul munților” (1933), „Deșertul tătarilor” (1940), „Panică la Scala”, „O iubire” (1963) a fost consacrat ca un moment de referință al prozei italiene contemporane.

Prima tentativă de a încetini scurgerea timpului a fost întreprinsă în provincia Grosseto, la Marsicano. De altfel, inventatorul, celebrul Aldo Cristofari, era el însuși originar din Grosseto. Acest Cristofari, profesor la Universitatea din Pisa, studia problema de mai bine de douăzeci de ani și efectuase în laboratorul său experimente senzaționale, aplicate mai ales la procesul de germinare al fasolei. În ciuda acestui fapt, știința oficială îl considera un simplu veleitar. Până în ziua când, la inițiativa financiarului Alfredo Lopez, a fost constituită societatea pentru construirea Diacosiei. Din acea clipă, Aldo Cristofari a fost socotit un geniu și un binefăcător al umanității.

Invenția sa era un cîmp electrostatic de o factură specială, denumit „Cîmpul C”, în raza căruia fenomenele naturale se derulau pe o durată mult mai amplă decît în realitate; în consecință, chiar și ciclul vital urma aceeași lege. La primele experiențe pozitive a rezultat o încetinire ce nu depășea cinci, șase la mie; ceva deci aproape insesizabil. Odată însă principiul descoperit, Cristofari făcu progrese spectaculoase. La Marsicano precuniza să obțină o încetinire a timpului la jumătate. Ceea ce însemna că un organism cu o durată medie de viață de zece ani ar putea atinge, tratat în „Cîmpul C”, vîrsta de douăzeci.

Instalația cu o rază de acțiune ce nu trecea de

opt sute de metri a fost amplasată într-o zonă colinară. Într-un cerc, deci, cu diametrul de un kilometru și jumătate, animalele și plantele urmau să se maturizeze și să îmbătrânească de două ori mai încet decît pe restul planetei.

Omul putea să sperde de aici înainte că va atinge vîrsta de două sute de ani. De aceea, de altfel, s-a și apelat la denumirea de Diacosia, cuvînt ce în grecește înseamnă „Două sute”.

Regiunea era aproape nelocuită. Rarii țărani aflați în împrejurimi aveau de ales între a rămîne acolo pe mai departe sau a se strămuta, pentru ultimul caz încasînd o solidă indemnizație. Toți au ales cea de a doua variantă. Zona a fost închisă printr-o barieră de netrecut, prevăzută cu o singură cale de acces, și ea controlată cu strictețe. Nu peste mult timp, imenși zgîrie-nori au răsărit din pămînt, un sanatoriu gigant (pentru bolnavii incurabili dornici să-și prelungească puținul pe care îl mai aveau de trăit), cinematografe, teatre și o pădure de palate somptuoase. În mijlocul tuturor construcțiilor se ridica o antenă circulară de circa patruzeci de metri, asemănătoare cu un radar. „Cîmpul C” urma să subziste grație acesteia. Centrala de alimentare era amplasată într-o

clădire subterană.

După încheierea construcțiilor s-a anunțat pretutindeni că orașul va fi dat în folosință în termen de trei luni. Pentru a avea acces aici, și pe deasupra pentru a mai și locui, se pretindeau sume fabuloase. Cu toate acestea mii de oameni de pe tot cuprinsul planetei au fost tentați de condiții. În câteva zile subscripțiile au epuizat toate posibilitățile de cazare. Apoi a început teama. Atât de mare, încât chiar afluxul cererilor a cunoscut o scădere.

Care era motivul ei? Oricine s-ar fi stabilit în oraș — se credea — nu mai putea să-l părăsească pe neașteptate, după o anumită perioadă locuită acolo.

În fapt, să ne imaginăm un organism obișnuit cu noul ritm încetinit, al existenței fizice. Să-l scoatem brusc în afara „Cîmpului C”, acolo unde viața curge cu o viteză înjumătățită: toate organele vor trebui să-și accelereze regimul de lucru dintr-o dată; și dacă este relativ ușor să-l faci, pe cel care fuge, să încetinească, nu este la fel de simplu să-l faci, pe cel care merge încet, să se lanseze pe neașteptate într-o cursă infernală. Acest dezechilibru violent ar putea avea urmări periculoase, chiar letale.

Pe de altă parte, toți cei care vedeau lumina zilei în acest oraș nu aveau voie — era o interdicție formală — să-l părăsească. Era și logic, de altfel: un organism format în acest regim încetinit nu putea să treacă într-o ambianță de două ori mai rapidă — să zicem — fără riscul de a se istovi în scurt timp. Fără îndoială, se preconiza construirea, în jurul „Cîmpului C”, a unor camere speciale de accelerație sau de încetinire pentru acclimatizarea treptată a acelora care intrau sau ieșeau, cu scopul de a-i scuti pe această cale de orice traumatism (niște instalații asemănătoare cu camerele de decompresie ale scafandrilor). Era însă vorba de o tehnologie delicată, aflată încă în stadiul de proiect. Nu se putea conta pe ea decât în cițiva ani.

Concluzia ar fi că cetățenii acestui oraș vor trăi, fără doar și poate, mai îndelungat decât ceilalți oameni, dar în exil. Adio patrie, adio prieteni de o viață, adio călătoriilor și rămas bun întregii serii de legături amoroase și de contacte umane. Era un fel de închisoare pe viață, oricare ar fi fost luxul și comoditățile pe care le oferea.

Și nu era totul. Pericolul pe care îl reprezenta o evaziune putea la fel de bine să apară și printr-o avarie a instalației. Este adevărat că existau două surse de alimentare, iar în caz că una s-ar fi oprit cealaltă ar fi intrat automat în funcțiune. Dar dacă s-ar fi defectat amândouă în același timp? Dacă energia electrică s-ar întrerupe brusc? Dacă un ciclon sau o furtună ar dărâma antena? Dacă izbucnea vreun război sau se producea vreun atentat?

Diacosia a fost inaugurată de un prim grup de locuitori, în număr de unsprezece mii trei sute șazeci și cinci. Majoritatea erau oameni de vîrstă medie. Cristofari, care nu intenționa să se stabilească în oraș, era absent de la festivitate.

Era reprezentat de un anumit Stoermer, un elvețian, directorul instalației. Ceremonia a fost simplă. La baza antenei de emisie, aflată în grădina publică, Stoermer a anunțat fix la ora douăsprezece că din acea clipă locuitorii Diacosiei vor

îmbătrini de două ori mai lent. Antena a scos un bîzîit ușor, cu totul suportabil, de altfel. La început, nimeni n-a mai înregistrat vreun alt efect. Abia către seară, cițiva și-au dat seama că sînt cuprinși de un fel de toropeală, ca și cum ar fi fost subjugăți, obstaculați. Aproape simultan, lumea începu să vorbească, să meargă, să mestece cu o încetineală neobișnuită. Tensiunea vieții cotidiane a scăzut din intensitate. Fiecare gest a devenit mai greu de ajuns la îndeplinire. Aproximativ o lună mai târziu, Edwin Mediner, laureat al Premiului Nobel, publica, în revista **Technical Monthly** din Buffalo, un articol care suna ca un recviem pentru Diacosia. Mediner susținea că experiența lui Cristofari comporta un pericol grav. Timpul — vom încerca să redăm în mare demonstrația sa — timpul are tendința să se precipite și, dacă nu înțilnește rezistența materiei, care acționează în chip de frînă, capătă o accelerație progresivă pînă la infinit. Încetinirea lui constă în eforturi imense, pe cînd accelerația sa consumă o energie minimă: dacă în apele unui rîu este greu să înoți contra curentului, este în schimb extrem de ușor să mergi în direcția lui. Legat de acest fapt, Mediner enunța următoarea lege: pentru a încetini evoluția fenomenelor naturale este necesară o energie direct proporțională cu pătratul timpului retardat obținut, în timp ce accelerația este direct proporțională cu cubul energiei folosite. De pildă: pentru a obține o accelerație cu valoarea de 1000 este suficientă o energie de 10 unități; însă din aceeași energie de 10, utilizată în sens contrar, nu rezultă decât un parametru de întîrziere cu valoarea de 3 unități. În primul caz, de fapt, intervenția umană acționează în direcția normală a timpului, care — dacă ne este permis să o spunem — nici nu își dorește ceva mai bun. Ei bine — cel puțin așa susținea Mediner —, „Cîmpul C”, era de natură bidirecțională. Era suficientă, prin urmare, o manevră greșită, o avarie minimă, pentru a inversa emisia; în acel caz, în loc să dubleze durata vieții, instalația o va devora pe nemestecate. În cițiva minute locuitorii Diacosiei ar îmbătrini cu zeci și zeci de ani. Urma demonstrația matematică.

Revelațiile lui Edwin Mediner au provocat în orașul vieții îndelungate o undă de panică. Mai multe persoane, lăsînd la o parte riscul pe care îl implica intrarea bruscă într-o „ambianță accelerată”, au părăsit orașul în grabă.

Totuși garanțiile date de Cristofari asupra eficienței aparatelor sale, cit și faptul că nu se întîmpla nimic, au adormit temerile. Viața Diacosiei continua, monotonă, cu zilele ei egale, calme și incolore. Chiar și plăcerile, este adevărat, păreau enervante, stupide, palpitările și delirul iubirii nu mai aveau vigoare fulgurantă de altădată, iar veștile, vocile, pînă și muzica provenind din lumea exterioară, păreau de o precipitație dezagregabilă. Cheful de viață scăzuse în ciuda distracțiilor continue. Dar acest plictis era de mică importanță cînd stătea să te gîndești la viitorul, cînd unul după altul, toți contemporanii vor fi dispăruți, în timp ce locuitorii Diacosiei se vor simți la fel de sănătoși și de tineri! Apoi, chiar și fiii contemporanilor vor muri pe rînd, în schimb ei, cei din Diacosia, vor exista pe mai departe! După aceea va veni rîndul nepoților și strănepoților acestor contem-

porani, cărora le vor citi **fair-part**-urile: tot ei, la fel de vii, avînd încă zeci și zeci de ani înainte... Acesta era gîndul ce stăpînea comunitatea, gîndul care calma suferințele neliniștite, care aplană gîzozile și disputele: anxietatea în fața timpului nemaexistînd, viitorul se prezenta ca un peisaj imens, iar oamenii, atunci cînd erau confrunțați cu greutățile, își ziceau: De ce să-mi fac griji? O să mai văd mine, nu-i nici o grabă.

În curs de doi ani, populația se ridicase la cincizeci și două de mii de suflete, printre ele, primii noi-născuți diacosieni, care urmau să atingă maturitatea pe la patruzeci de ani. După zece ani, mai bine de o sută douăzeci de mii de creaturi furnicau pe acest kilometru pătrat și încet sau cu mult mai încet decît în celelalte orașe, se înălțau noi zgîrie-nori amețitori. Diacosia era, de acum, cea de-a opta minune a lumii; caravane de turiști se plimbau de-a lungul gardului înconjurător, scrutînd prin grilajul despărțitor acea umanitate, atît de diferită de a lor; acea umanitate lentă, parcă lovită de o paralizie incipientă.

Fenomenul a durat douăzeci și doi de ani. Cîteva secune au fost însă suficiente pentru a-l șterge definitiv de pe fața pămîntului. Cum s-a petrecut tragedia? A fost oare voința unui om, cea care a provocat-o? Sau hazardul? A fost oare unul dintre tehnicienii de întreținere, care, devorat de vreo patimă nenorocită sau chiar de vreo boală, să fi vrut să pună capăt chinurilor, declanșînd catastrofa? Își va fi pierdut el oare uzul rațiunii doar fiindcă era obosit de această viață egoistă și goală, preocupată doar de dorința de a se autoprelungi? A inversat el oare acțiunea instalației, dînd friu liber forțelor distrugătoare ale timpului?

Era în ziua de 17 mai, o zi frumoasă și însorită. Pe paștile de lîngă gardul împrejmuitor adăstau sute de curioși cu privirile ațintite asupra semenilor, a căror viață urma să fie de două ori mai lungă decît a lor. Vocea suavă a antenei, cu rezonanțe de ceas, armonioasă, ajungea pînă la noi. Fiindcă autorul acestor rînduri era și el acolo, uitîndu-se la un grup de patru copii, trei băieți și o fetiță, care se jucau cu mingea.

— Cîți ani ai? l-am întrebat pe cel mai vîrstnic dintre ei.

— Douăzeci și unu de ani împliniți, îmi răspunse un glas amabil, dar de o încetineală exasperantă.

Oricum, chiar și felul lor de a fugi era straniu:

numai cu mișcări lente, moi, flasce, ca într-un film redat cu încetinitorul. Pînă și mingea era mai lipită de elasticitate decît la noi. De cealaltă parte a gardului începeau aleile unei grădini, iar aproximativ cincizeci de metri mai departe se înălțau reședințe sumptuoase. O boare de vînt mișca frunzele copacilor, dar greoi, ca și cum acele frunze ar fi fost de plumb. Dintr-o dată, era în jur de trei după-amiază, zumzăitul depărtat al antenei crescuse în intensitate, deveni puternic ca o sirenă de alarmă și se transformă într-un țuit acut și insuportabil.

Nu voi putea să-mi șterg vreodată din minte ceea ce s-a petrecut în acele clipe. Astăzi, chiar, după atîția ani, mi se mai întîmplă încă să tresalt din somn, lac de sudoare, cînd am acea oribilă viziune.

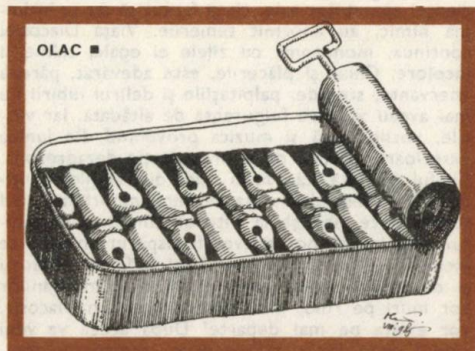
Cei patru copii au început să crească — sub ochii mei — într-un fel monstruos, i-am văzut crescînd, mărindu-se, îngrășindu-se, ajungînd adulți, băi_ților le mîjea barba. După această metamorfoză, pe jumătate goi, fiindcă îmbrăcămîntea lor cedase sub presiunea creșterii fulgerătoare, au fost cuprinși de spaimă. Deschideau gura să țipe, însă din gura lor nu ieșea decît un zgomot straniu, cum nu mai auzisem înainte. În virtutea timpului dezlănțuit, silabele se încălecau ca pe un disc, care se învîrtește cu o viteză amețitoare. Această fierbere degeneră rapid într-un răget, apoi într-un urlat deznădăjduit.

Nefericiții, în căutarea unei căi de salvare, veniră precipitîndu-se spre grilaj. Însă viața se topea în ciuda voinței lor. Șapte sau opt secunde mai tîrziu, n-au ajuns la grilaj decît niște bătrîni colțiți, cu barba și părul alb, osoși și cu pielea atîrînde. Unul dintre ei avu chiar puterea să se prindă cu o mină scheletică de una din barele de fier ale gardului. Dar cîteva clipe după aceea, căzu și el alături de corpurile camarazilor săi. Morți. Iar corpurile decrepite ale acestor bieți copii exalară în curînd un miros pestilențial; intrară în putrefacție, cărnurile au prins să cadă, au apărut osemintele, dar pînă și ele se fărîmîșară, sub ochii noștri, într-o pulbere albicioasă.

Abia atunci urlatul blestemat al sirenei începu să scadă din intensitate, apoi încetă cu totul. Profeția lui Mediner se împlinise. Din motive, rămase neelucidate, mașina își schimbase cursul și numai cîteva secunde fuseseră suficiente pentru a înghiți trei sferturi de veac.

O tăcere sumbră, sepulcrală, domnește de atunci asupra orașului. O decrepitudine abjectă planează asupra zgîrie-norilor, care cu o clipă înainte străluciseră în glorie și speranță; crăpături sinistre străbat pereții, scurgeri negre, imense, oribile păienjenșuri putrede... Arbori mumificați, desfrunziți. Și pretutindeni, cenușă. Praf, imobilitate, tăcere. Din două sute de mii de oameni, bogați și fericiti, nu rămăseseră decît un nor alb de cenușă, care plutea ici și colo, ca în anumite mor-minte rămase din antichitate.

Prezentare și traducere de
VLAD PAPU

George Bacovia și Tudor Arghezi
văzuți de SILVAN

CU ȘI DESPRE SCRITORII

Richard Sheridan, cunoscutul scriitor englez, s-a exprimat într-una din comedile sale într-un mod necuviincios despre parlamentul englez.

În urma sentinței judecătorești, Sheridan a fost nevoit să-și ceară scuze în genunchi, chiar în clădirea parlamentului.

După penitența executată, Sheridan s-a ridicat, și-a șters cu batista genunchii și a spus:

— Ce murdărie e aici!

După premiera comediei „Școala calomniei” de Sheridan, dramaturgul englez Cumberland, care a scris mai multe tragedii, i-a spus autorului:

— Am văzut ieri comedia dumitale și n-am zîmbit deloc...

— Ești un ingrat! — i-a răspuns Sheridan. Eu am văzut o tragedie de-a dumitale și am ris de la început pînă la sfîrșit.

Exasperat de unii spectatori care tușesc, citeodată, la pasajele cele mai importante, acoperind vocea actorilor, Marcel Achard spunea: „Din zece persoane care au bronșită, una singură se duce la doctor, celelalte nouă vin la teatru!”

Alphonse Allais, celebrul autor de proze cu umor negru, supranumit și „pirotehnistul umorului”, obișnuia să răspundă astfel numeroșilor, prea numeroșilor săi creditori:

„Stimate domnule, vă aduc la cunoștință pe această cale că în fiecare lună pun într-o pălărie toate facturile creditorilor mei și o plătesc pe cea care iese la sorți. Vă înștiințez în modul cel mai serios că, dacă veți continua să mă plictisiți cu insistențele și intervențiile dumneavoastră, veți fi omis din oficiu la tragerea următoare.

Al dv., Alphonse Allais”

Plecînd din Göttingen în Heiligenstadt (Prusia Orientală), marele poet Heinrich Heine a trebuit să se oprească în fața vameșului de la frontieră, prilej cu care a avut loc următorul dialog:

— Numele?

— Heine!

— Prenumele?

— Heinrich!

— Ce aveți de vămuit?

— Gîndurile și datoriile!

JURNAL SENTIMENTAL

Doi oameni în ținută albă, marca distinctivă a tenisului... Concentrări extreme, respectate de liniștea de catedrală din jur... Servicii puternice care trimit mingea cu 200 km pe oră în terenul adversarului... Retururile unor „brațe de fier” care uzează 30 de rachete pe an... Atacuri la fileu... Decizii luate în fracțiuni de secundă... Recitaluri de forță, îndeminare, suplețe și rezistență... Tot acest spectacol, încadrat într-o aritmetică precisă: 15, 30, 40, joc, set, meci, ne-a devenit familiar datorită televiziunii care a făcut mari servicii tenisului — sport accesibil altădată numai unei nobilimi ce se voia rafinată pînă și în exercițiile de mișcare. Am fost telespectatori la „Turneul Campionilor”. L-am avut alături pe Ion Țiriac care ne-a ajutat să înțelegem subtilitățile jocului.

Un „dublu” imbatabil la un moment dat. Pentru Țiriac și Năstase, ne amintim, chiar și „Salatiera de argint” a fost foarte aproape

Vă amintiți serviciile fulgerătoare ale „blondului californian” Stan Smith, replicile de nimeni anticipate ale lui Ilie Năstase, frumosul atlet cu profil sculptural care se numea Pierre Barthes, agilitatea de pisică a lui Zeliko Franulovici, suflul inepuizabil și mobilitatea lui Ian Kodes și remarcile telespectatoarelor: „Vai, ce băiat drăguț e Clark Graebner...” Cînd Ilie Năstase mînuia racheta la Paris, la Stockholm sau la Barcelona, Ion Țiriac jongla cu microfonul la București. L-am privit pe Țiriac în momentele cînd dumneavoastră nu-l vedeți, cînd reflectoarele din studio erau stinse și la mii de kilometri Ilie era în dificultate. Observîndu-i reacțiile am înțeles cît de mare a fost contribuția lui Ion la victoriile lor în meciurile de dublu, am înțeles cum au reușit să cucerască lumea sportivă cu două rachete.

Mai întii crosa de hochei, apoi racheta nu au avut secrete pentru Țiriac. Același lucru se poate spune și despre microfon și aparatul de fotografiat

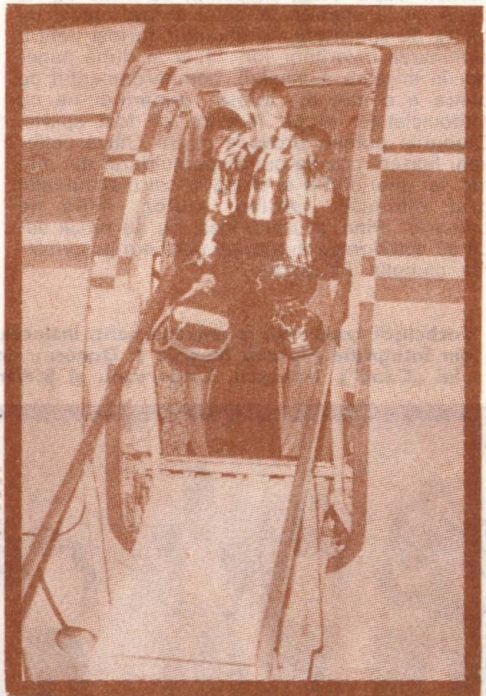
3 martie 1973. La Bratislava, un mare campion al preciziei pe gheață și al modestiei în viață, cehoslovacul Ondrej Nepela, s-a retras în momentul în care era campion european, mondial și olimpic. Și când te gîndești că Nepela nu avea decît 22 de ani... Și încărcat cu o glorie atît de mare, Nepela s-a retras ca un bătrîn înțelept din activitatea oficială. Anunțînd că este ultima oară cînd îl mai vedem pe Nepela patinînd, m-au năpădit tristețea și nedumerirea. Cîți sportivi sînt în stare să se retragă în umbra aplauzelor într-un asemenea moment? „Am fost conștient că nu am un temperament deosebit, dar cred că am reușit să creez un echilibru între elementele patinajului artistic. Iubesc foarte mult patinajul. De ce? Cine poate să explice un sentiment? Nu mă voi putea despărți de Șheață, care face parte din viața mea” — iată cuvintele de adio rostite de „ultimul mohican” al marilor patinatori cehoslovaci care dintr-un băiețuș a devenit bărbat în fața televiziunilor noastre.

Cînd, în vara anului 1976, Nadia Comăneci a urcat pe podiumul de la Montreal încununată cu aur și cu titlul olimpic, am avut un nod în gît și lacrimi în ochi. În asemenea clipe supreme, emoția te copleșește. Era o bucurie, o împlinire, o emoție imensă, de nestăpînit pentru inimile noastre evoluția fascinantă a acestei regine a gimnasticii mondiale. Doar Nadia a rămas calmă, sigură, aproape îngîndurată, în fața performanțelor — 5 note de 10! — pe care, pînă acum, nici o gimnastă nu le-a mai obținut. Pentru Nadia, ele erau fapte obișnuite, erau truda, bucuria și recreerea ei de fiecare zi, de fiecare ceas. „Noi, românii, ne-am bucurat de două ori: o dată pentru performanța în sine, a doua oară pentru maniera senzațională în care ea a fost realizată — scria în acele zile publicistul clujean Viorel Cocoreanu. Spectatorii și telespectatorii din lumea întreagă au avut alesul privilegiu de a urmări cu ochii și cu sufletul, într-un grandios spectacol, pe unul din cei mai mari sportivi ai lumii din toate timpurile. Înainte de a urca pe podium, multipla campioană Ludmila Turîșceva a felicitat-o pe mica și totuși marea ei învingătoare. Suprem gest de fair-play, de stimă și prețuire pe care învinsul îl închină învingătorului său. Este oare un alt domeniu al vieții pe planeta noastră în care să existe o asemenea stimă și prețuire reciprocă între învinși și învingători? Această tulburătoare camaraderie, fraternitate și omenie înaltă caracterul uman pe culmi nebănuite de civilizație, căci sportul este înainte de orice o mare aulă de studiu și formare a conștiinței umane. Sportul ne învață să fim, deopotrivă, și mari învingători și mari învinși”.

Am trăit multe momente emoționante alături de fotbalistii echipei Universității Craiova. Ne-am bucurat împreună după victorii, am plîns după înfrîngerii. Cea mai frumoasă

O fotografie care a făcut înconjurul lumii

Nadia, „zeița Montrealului”, într-o postură în care ne-a făcut plăcere să o vedem adeseori

seară mi s-a părut cea de la Florența, în septembrie 1982, când Craiova a eliminat pe Fiorentina din Cupa U.E.F.A. Pe Stadio Comunale, 60 000 de spectatori, înarmați cu sirene, claxoane, pîrîitori, fluieri, tobe, petarde, au creat acea atmosferă de vacarm tipică arenelor sportive italiene. Se spera ca formația „violetelor”, cu doi campioni mondiali (Antognoni și Grazziani) și doi foști campioni mondiali (argentinienii Pasarella și Bertoni), să treacă de echipa din Craiova. După golul venit repede, în minutul 11, din penalti, într-o fază în care Bertoni a făcut o pătrundere forțată în careul Universității, „luînd ochii” arbitrului elvețian Daina, se părea că „tifosii” vor fi pe deplin mulțumiți de rezultatul final. Obstacolul psihic a fost însă trecut cu bine de jucătorii craioveni. Donose, într-o formă excepțională, Cămătaru, penetrant și insistent în duelurile cu fundașii centrali italieni, Balaci, plin de fantezie și altruist, apărarea în care Lung, Ștefănescu, Tilihoi și Ungureanu au luptat exemplar, nu numai că au echilibrat disputa, dar s-au dovedit capabili să țină în șah, minute în șir, pe adversari. Ultimele minute au fost dramatice. „Violetii” au atacat apelînd la ultimele lor resurse. Niciodată n-am crezut că secunde se pot scurge atît de greu. Cînd arbitrul a fluierat sfîrșitul partidei, după 93 de minute incandescente, jucătorii craioveni s-au îmbrățișat. Performanța lor a avut un răsunset continental. După meci, autocarul ce urma să ne ducă de la stadion la hotel a fost atacat cu pietre de suporterii florentinilor furioși pentru eliminarea favoriților lor. Chiar și după punerea în mișcare a mașinii, bombardamentul cu pietre a continuat, „tifosii” urmărindu-ne cu motocicletele. Multe ferestre au fost sparte. Cioburile puteau provoca răni. Cîțiva craioveni luaseră poziția culcat pe culoarul din mijloc, iar unul dintre ei striga în cel mai autentic grai oltenesc: „Aoleu, muică, ăștia ne omoară!”. Pînă la urmă, însă, nu au reușit decît să deterioreze autocarul care era proprietatea clubului Fiorentina.

Era pe vremea cînd Ticleanu și Balaci jucau sub culorile Universității Craiova. Astăzi...

Fotbaliștii craioveni, la antrenament, înaintea unei partide decisive. Dintre cei treisprezece din fotografie (lipseau Negrilă și Donose), doar Lung, Cîrțu, Cămătaru, Tilihoi (în spatele lui „Cami”), Irimescu, Ungureanu și Ștefănescu duc mai departe stindardul Craiovei

BĂTRÎNEȚEA UNOR TRATATE... DE FRUMUSEȚE

Yves Saint Laurent, Rochas, Christian Dior, Helena Rubinstein, Chanel, Simone de Weil, nume vestite în delicata artă de a farda și înmiresma frumusețile feminine, au fost adesea citate ca aparținând unor personalități inovatoare în cosmetică. Și dacă, într-o măsură, lucrul e adevărat, nu ar fi mai puțin drept să se afirme că măiestria specialiștilor moderni în dresuri și mirodenii vine de departe, trăgându-și originea din negura timpurilor. Ba, dacă nu ne-am teme că întristăm pe „beneficiare”, am adăuga că multe dintre secretele cosmeticienilor de odinioară sînt, azi, pierdute. Dar, lăsînd la o parte latura „practică”, e de observat că grațioasele străbune, în frunte cu vestita regină Nefertiti din cea de-a 18-a dinastie a Egiptului, au manifestat, încă din antichitatea cea mai îndepărtată, un interes atît de viu pentru cosmetică, încît aceasta a stimulat apariția cu mii și mii de ani în urmă a unor vaste tratate de specialitate. Unul dintre primele e legat de Cleopatra, regina care l-a „cucerit” pe altfel neînfîrîntul Caesar (biruitorul acelei Galii pe al cărei teritoriu avea să se nască, în vremile moderne, cea mai celebră industrie a parfumurilor, fardurilor, cremelor etc.) și care l-a coplesit pe voinicul Antoniu, transformîndu-l din leu plin de îndrăzneală în mieluşel timid și ascultător.

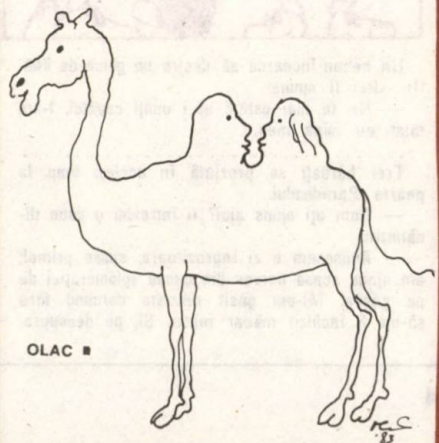
Despre această miraculoasă Cleopatră cronicarul Dio Cassius ne spune că era „splendidă la vedere, de drag s-o ascuți și în stare să vrăjească pînă și inimile cele mai potrivnice dragostei, ca și pe cele pe care vîrsta părea să le fi impietrit.” Or, dacă ilustra cochetă era neîndoişor dotată cu un har deosebit de către natură, ea nu nesocotea nici artificiile destinate să-i sporească frumuseţea. Interesul său în materie s-a manifestat în mod constant. Ba chiar, dacă e să-i credem pe unii cronicari contemporani cu ea, lucrarea „Kosmêtika”, apărută în timpul vieţii sale, ar fi fost redactată chiar de către augusta regină.

Tot în antichitate a fost redactat și „Tratatul despre cosmetici” al vestitului medic Criton, care a trăit pe vremea împăratului Traian și care — amănunt deloc lipsit de interes — cunoștea și recomanda plantele medicinale din Dacia, a căror valoare și eficacitate îi inspirau cele mai elogioase aprecieri. Din păcate, originalul lucrării nu s-a păstrat. Dar confratele său întru medicină, Galien, (născut în anul 131 al erei noastre) a folosit amplu această carte în care, de altfel, harnicul Criton transcrisese părți întregi din tratate anterioare, scrise de Archigene, de Heraclit din Tarent, ca

și din amintitul tratat atribuit Cleopatrei. Lucrarea lui Criton era împărțită în patru părți. Prima trata despre îngrijirea părului și a pielii; a doua despre băi și parfumuri; a treia despre eliminarea petelor de roșeață și a spuzelilor, iar a patra despre evitarea sau tratarea bolilor ce distrug frumuseţea.

În sfîrșit, la același capitol trebuie amintită interesanta lucrare a lui Ovidiu „De medicamine faciei feminae”, adică despre dresurile cu care femeia își poate înfrumuseța chipul. Lucrarea nu s-a păstrat integral. Au rămas doar 150 de versuri. Îndestulătoare, totuși, pentru a ilustra — o dată mai mult — uluitoarea tehnică a lui Ovidiu în domeniul prozodiei, facilitatea cu care acest adevărat vrăjitor al versificației știa să strunească dificili termeni tehnici, obligîndu-i să se încadreze perfect în canoanele hexametrelor. Și — alături de meritele sale literare — lucrarea confirmă, documentar, prin mărturia unui om care, pînă la exilul de la Tomis, trăise în cea mai înaltă societate romană, cît de avansată era tehnica epocii în materie de cosmetică. Iar dacă, în vîilele de la Tibur (Tivoli de azi), marele poet nu văzuse decît o realitate fardată și îmbătător parfumată, viața i-a hărăzit și dura experiența a unor realități directe, trăite pe malul Pontului Euxin, care — prilej de mîhnire — i-au fost deopotrivă surse de inspirație pentru excepționalele „Poeme triste” sau „Poeme pontice”, permițîndu-i plămuiți ce n-au nevoie de nici un artificiu pentru a rămîne de-a pururi tinere și frumoase.

L. SĂRĂȚEANU

ZÎMBIȚI CU NOI

O nevastă își copleșește bărbatul cu tot felul de reproșuri.

— Nu vorbești decît de mașina ta, de casa ta, de fiul tău. Ce crezi, egoistule? Nimic nu-i al tău. Totul e al nostru! Dar ce cauți?

— Pantalonul nostru!

.....
Un individ cere armurierului un revolver. Vinzătorul îl întreabă dacă are permis port-armă.

— Da, iată-l.

— Dar asta e un certificat de căsătorie!

— Și ce credeți, că asta nu e suficient?

.....
Doctorul se află la căpățul unui bolnav.

— Doctore, spune pacientul îngrijorat, ceilalți medici nu mi-au pus același diagnostic...

— Știu, știu, spuse doctorul, dar autopsia va dovedi că eu am avut dreptate

Un nebun încearcă să deșire un ghem de lînă. Un altul îi spune:

— Nu te mai osteni să-i cauți capătul, l-am tăiat cu mina mea.

.....
Trei bărbați se prezintă în același timp la poarta Paradisului.

— Cum ați ajuns aici? îi întreabă o voce dinăuntru.

— Avusesem o zi îngrozitoare, spuse primul; am ajuns acasă nervos din cauza aglomerației de pe șosea. Mi-am găsit nevasta dormind fără să-mi fi încălzit măcar masa. Și, pe deasupra,

am văzut pe fereastră un individ care îmi forța portiera mașinii. Am înșfăcat șifonierul și i l-am aruncat direct în cap. De efort mi-a cedat inima, asta-i tot!

— Dar tu, îl întreabă vocea pe cel de-al doilea?

— Voiam să mă duc la cinema. Cinci minute m-am chinuit să deschid portiera mașinii, pînă cînd am observat că nu era mașina mea. Chiar atunci un șifonier greu m-a lovit în cap.

— Bine, bine, spuse vocea, dar tu, cel de-al treilea?

— Eu n-am înțeles nimic din toată chestia. Eram într-un șifonier și iată-mă pe lumea cealaltă!

.....
Profesorul îl întreabă pe un elev dacă i s-a înșimplat vreodată să asculte de vocea conștiinței.

— Habar n-am, pe ce program e?

.....
Inspecție la galere.

— Vîslași, de mine veți avea un nou căpitan.

— Uraaaaa!

— Dar fiți atenți, noului căpitan îi place schiul nautic.

— De ce ați pus sîrmă ghimpată pe balustradă?, își întreabă un băiat prietenul.

— Ca să nu se mai dea bunica pe balustradă.

— Aha, și asta o oprește?

— Nu, dar îi încetinește mult alunecarea.

Un bărbat intră într-o librărie și cere:
— Dați-mi vă rog cartea „Bărbatul sau sexul puternic”

— Cărțile de science-fiction se vînd la raionul celălalt.

Noaptea, într-un parc, doi îndrăgostiți stau pe bancă.

— Scoate-ți ochelarii, spune ea, ramele mă jenează.

După cîteva minute, tot ea:

— Puneți-i la loc, nu vezi că ai început să îmbrățișezi banca?!

Pe terenul de golf, la orele 15 fix, lordul John obișnuia să-și încheie, ca de obicei, partida, după ce acumula cu loviturile de maestru cele 15 puncte. Într-o zi, chiar înainte de cel de-al 15 punct, o procesiune funerară traversează păduricea din marginea terenului și sir John, cu pălăria în mînă, se opri din joc și așteaptă recules cîteva clipe. Cîteva ceasuri mai tîrziu, la club, cineva îl interpelă:

— Am admirat atitudinea dv. V-ați întrerupt înaintea ultimului punct pentru a aduce un omagiu cortegiului funerar!

— Nu găsesc nimic neobișnuit în asta, replică sir John. Am fost totuși căsătorit cu Lady Elisabeth timp de treizeci de ani.

Un individ intră într-un Saloon din vestul sălbatic.

— Nu vă supărați, n-ați putea să...

— Auzi, amice, îl întrerupe un cowboy fioros, aici se trage și după aia se pun întrebări.

Nici nu sîrșește bine că se prăbușește doborît de gloanțele noului venit, care, ștergîndu-și ușor revolverul, continuă:

— Nu vă supărați, n-ați putea să-mi spuneți unde e gara?

Pe cîmpul de luptă:

— După mine, pe cai!

— Maiestate, dar nu mai avem cai!

— Atunci, pe curînd!

La concert, un spectator întîrziat, către vecinul său:

— Ce se cîntă acum?

— Simfonia a 9-a de Beethoven.

— Vai, ce păcat că le-am pierdut pe celelalte opt!

Un individ aprins, către tovarășul său de masă:

— Eu cînd mă infurii ucid un om...

— Și te infurii des?

— Niciodată!

Culese de T.C.

LITERATURA ȘI FASCINAȚIA AVENTURII

A DEFINI TERMENUL „AVENTURĂ” nu-i o treabă ușoară, poate și datorită faptului că de-a lungul vremii sensurile lui s-au lărgit și diversificat. Aventura a existat dintotdeauna — și dintotdeauna omul a fost atras de neprevăzut, de ceea ce este ieșit din comun, de întâmplări uimitoare și acțiuni îndrăznețe; ele se oglindesc în mituri și în marile epoei născute la hotarul incert dintre preistorie și istorie, în ciclurile mesopotamiene, egiptene și minoice, apoi în cele grecești — expediția argonauților sau muncile lui Hercule sînt un lung șir de întâmplări aventuroase. Antichitatea clasică prelungeste într-un fel mitul relatînd cu prodigioasă fantezie evenimente istorice cum ar fi călătoria lui Pytheas din Massalia (secolul IV î.e.n.) pe mările cețoase de la miazănoapte către Thule, și tot ca un soi de expediție aventuroasă ne apare, un veac mai târziu, drumul generalului cartaginez Hanibal peste Pirinei și Alpi cu o mare armată și o turmă de elefanți.

În general, marii exploratori, cercetători ai „petelor albe” de pe Terra, din Africa ecuatorială, Australia sau selva Amazoanelor, cu o floră și faună neobișnuite, cu populații avînd un mod de viață, obiceiuri și ritualuri magico-religioase originale, porneau în călătorii pline de neprevăzut, treceau prin întâmplări ieșite din comun, prin situații periculoase care s-au sfîrșit uneori tragic.

Aventura — în înțelesul cel mai bun al termenului — i-a fascinat dintotdeauna pe oameni și exercită și în zilele noastre o atracție irezistibilă asupra lor: milioane de oameni urmăreau mass mediile în 1953, cînd neozeeleandezul Edmund Hillary a urcat cei 8 848 metri ai lui Mt. Everest, în 1960 cînd Jacques Picard și Donald Walsh au coborît pe fundul Pacificului la 10 916 metri, în 1961 cînd Iuri Gagarin evolua în Cosmos, în 1969 cînd Neil Armstrong făcea primeii pași pe lună.

A CALIFICA DREPT „AVENTURĂ” explorarea Terrei (care s-a desfășurat vreme de milenii) sau explorarea Cosmosului (care se desfășoară în zilele noastre și se va desfășura, probabil, vreme de multe milenii) pare o afirmație hazardată, nu lipsită de arbitrar și conferind într-o anume măsură o nuanță derizorie unora dintre cele mai remarcabile performanțe ale lui homo sapiens. Dar procedînd astfel am lăsat anume deoparte sensurile secundare și — după părerea noastră — figurative ale ter-

menului (DEX: „întreprindere dubioasă, necinstită”) luînd în considerație sensul pe care ni-l oferă originea și evoluția semantică (același DEX: „Acțiune îndrăzneată și riscantă”) pe care le capătă sensurile termenului. Originea termenului este latină: *aventurus* = „care trebuie să sosească, să se întîmple”, și nu este lipsit de interes nici faptul că latinescul *adventus*, în afară de „sosire”, are și înțelesul de „atac”, „invazie”. Această evoluție semantică (de la „ceea ce trebuie să se întîmple” la „acțiune îndrăzneată și riscantă”) a marcat o etapă însemnată în cîntecele truverilor, minnesăngerilor și poezilor de curte medievale: prin *aventure* (*aventiure* în medio-germană) se desemna o faptă ieșită din comun, însoțită de o acțiune eroică — dd pildă lupta în doi, uciderea unui balaur, recuperarea unui tezaur păzit de un monstru ș.a. Termenul apare încă în **Cîntecul nibelungilor** (într-un manuscris timpuriu al acestei vaste epoei germanice, diferitele episoade sînt intitulate „*aventiure*”), iar mai târziu, în Parzival, Wolfram von Eschenbach (circa 1170—1230) o personifică: „*Frau Adventiure*” — care apare astfel ca o zeiță sau o eroină de origine semidivină prezidînd întâmplările surprinzătoare și faptele ieșite din comun ale eroilor romanești.

ROMANULUI „DE AVENTURI” MODERN majoritatea studiilor de istoria literaturii îi atribuie ca înaintași îndeosebi romanele populare (*Fortunatus* ș.a.) și romanele picarești (*Lazarillo de Tormes* ș.a.); este vorba, firește, de romanul de aventuri propriu-zis, iar nu de formele sale moderne particulare (polițist, răspionaj, science-fiction, western ș.a.) care, deși s-au născut încă în veacul trecut, au căpătat abia într-al nostru caracteristicile lor așa cum le cunoaștem astăzi. Un cercetător avizat ca Gero von Wilpert (în *Sachwörterbuch der Literatur*, Kröner, Stuttgart, 1964) lărgeste mult sfera izvoarelor romanului de aventuri (*Abenteuerroman*), legîndu-l de diverse cicluri medievale-cavaleresti: un asemenea ciclu, răs-pîndit în toată Europa apuseană, îl are ca erou principal pe cavalerul rătăcitor Amadis (Amadeus), de origine iberică — cea mai veche versiune a spaniolului Ordenez de Montalvo datează din 1482, dar constituie, se pare, o prelucrare după *Amadis de Gaula* al portughezului Vasco de Lobeira, cu o sută de ani mai vechi (1385). Asemănările cu ciclul de romane

despre regele Artus și Cavalerii Mesei Rotunde sînt frapante — de altfel se vorbește aici de „*el mas virtuoso rey Artur*”, sînt menționați Lancelot, Tristan și Grail, nu lipsesc nici personajele fantastice: uriașul care îl răpește pe fratele lui Amadis, Galaor, și zîna Urganda care-l sprijină pe cavalier în acțiunile sale drepte și temerare. Ciclul Amadis are proporții enorme: prima versiune a lui Montalvo, tipărită în 1508, are 4 cărți, următoarea are 12 cărți: prima versiune franceză, lărgită de N.H. des Essarts (1540—1548) prin adăugirea unor episoade erotice, are 21 cărți, a doua (1595) 24 cărți. O versiune germană a lui Siegmund Fejerabend a ajuns la 30 cărți — adevărat roman-fluviu, sau roman de aventuri în foileton cum am spune cu o expresie mai nouă. Istoricii ai literaturii — care au găsit influențe ale ciclului Amadis la autori de prestigiu ca Wieland, Gobeineau și Goethe — sînt de părere că el a pregătît romanul stilului baroc, caracterizat prin multă fantezie și libertate în exprimare.

ROMANUL PICADESC este tot de origine iberică. Dicționarul spaniol-român întocmit de N. Filipovici și Raul Serrano Perez (Edit. Științifică București, 1964) dă substantivului *picaro* nu mai puțin de șase înțelesuri mai mult sau mai puțin înrudite între ele: rău, ticălos, potlogar, lichea, farsor, viclean. Este împedecă, așadar, că eroul romanului picaresc, apărut în Spania pe la jumătatea secolului XVI, se deosebește fundamental de cavalierul „fără de frică și de prihană” din ciclurile Artur sau Amadis. În general, picarul are o origine necunoscută sau umilă, e un student famelic sau n-are nici o profesiune, duce o viață de vagabond, trăiește din expediente, pune la cale farse în marginea legii, se strecoară prin viață folosind orice mijloace — viclenia și înșelăciunea, minciuna, chiar și escrocheria — are o uimitoare capacitate de adaptare la cele mai diferite situații, un acut simț de observație și o vervă satirică îndreptată de cele mai multe ori împotriva tarelor societății din vremea sa. Alteori, picarul este pur și simplu ceea ce se cheamă un ștrengar, un tinăr hoinar pus pe pozne, un ghidus animat de un spirit aventuros care-l opune categoric moralității statornice. Istoricii literari au încercat să găsească forme asemănătoare încă în antichitate (**Satiriconul** lui Petronius și mai ales **Măgarul de aur** al lui Apuleius) precum și în literatura timpurie orientală (chineză, arabă) — dar patria literaturii picaresce propriu-zise rămîne Spania. Cel mai vechi roman picaresc este **Lazarillo de Tormes**, apărut anonim în 1544 (1554 după alte surse) atribuit multă vreme lui D.H. de Mendoza, iar de curînd lui Sebastian de Ho-rozco. (În românește a apărut, între altele, o cuprinzătoare antologie a prozei picaresce: „Proza satirică spaniolă”, ESPLA, 1955). În Franța se fac simțite influențele ale romanului picaresc la Lesage (**Gill Blas**), în Anglia la Nash (**The fortunate Traveller**), în literatura germană la Grimmschausen (**Simplicissimus**).

mus). G. von Wilpert este de părere că motive ale romanului picaresc au supraviețuit pînă în zilele noastre și citează în acest sens, între alții, pe Thomas Mann (**Felis Krull**), John Steinbeck (**Tortilla Flat**) și Günter Grass (**Die Elechtrommel** — „Toba de tinichea”). Și poate că aici și-ar găsi locul și autori ca I. Ilf și E. Petrov („12 scaune” și „Vițelul de aur”) căci ce altceva este eroul lor, Ostop Bender, decît un Lazarillo de Tormes implantat în societatea sovietică din perioada nepului? De remarcat că proza picarescă folosește pentru prima oară în literatură argoul — limbajul convențional al vagabonzilor, cerșetorilor, răufăcătorilor — care va fi des utilizat în romanul polițist modern, dar și de către romancierii francezi din perioada interbelică (Francis Carco, Pierre Mac Orlan ș.a.).

O CATEGORIE APARTE A ROMANULUI DE AVENTURI — studiată îndeosebi de istoricii literari germani — este așa-zisa **Lügen-dichtung** (**Lüge** = minciună) pe care dicționarul german-român întocmit de Mihai Isbășescu (Ed. Științifică, 1966) o definește „literatură (anecdotică) de minciuni”. Din această categorie fac parte, după părerea lui G. von Wilpert, relatările unor „întîmplări cu totul imposibile, sau posibile în sine dar exagerate pînă la neverosimilitate”. Ca și în privința altor categorii literare, s-au căutat și aici rădăcini foarte vechi — din antichitate (**Poveste adevărată** de Lucian, **Soldatul fanfaron** de Plaut), influența din basmele orientale (**1001 de nopți**) și din literatura populară (**Eulenspiegel**). Faptul că mai ales istoricii literari germani s-au ocupat de **Lügendichtung** (dîndu-i și numele) ne apare pe deplin justificat dacă avem în vedere că însuși prototipul eroului (literar) mincinos este german: celebrul baron Münchhausen.

Münchhausen, înainte de a ajunge un personaj literar, a fost unul real. Născut în 1720 la Bodenwerder, Karl Friedrich Hieronymus baron von Münchhausen a luat parte la războiul ruso-turc ca ofițer, și se pare că pe cîmpul de luptă a avut o purtare exemplară. Întors din campanie a început să-și povestească întîmplările prin care a trecut în război și la vînaătoare — căci baronul nostru era nu numai un talentat narator ci și un pasionat vînaător. În 1781 povestirile sale au apărut în **Vademecum für lustige Leute** („V. pentru oamenii voioși”) unde le-au găsit un anume Rudolf Erich Raspe, publicist german refugiat la Londra (urmărit de justiția din țara lui pentru delapidare...) care le-a tradus în engleză (în 1785) completîndu-le și mai îngroșîndu-le pe ici pe colo. În același an, G.A. Bürger, profesor la Göttingen și poet, a retradus în germană versiunea engleză apărută la Oxford, completînd-o cu încă opt povestiri, iar într-o nouă ediție din 1788 a mai adăugat alte cinci episoade, lucrarea apărînd sub un titlu lung

(după moda vremii): „Minunatele călătorii pe mare și pe uscat, bătațiile și aventurile vesele ale baronului Münchhausen”. Au urmat nenumărate alte ediții și prelucrări, cele mai multe anonime; Münchhausen pătrunde astfel în literatura populară, alături de Eulenspiegel, devine personaj în teatrele de păpuși din iar-maroace, dar și în literatura cultă: în romane satirice de K.L. Immermann și P. Scheerbart, în piese de teatru de H. Eulenberg și Fr. Lienhard. În 1934, Böttcher von Münchhausen, autor de balade și „cîntece cavaleresti”, încearcă un fel de reabilitare a strămoșului său în *Geschichten aus der Geschichte* (aprox.: „Istoriore din Istorie”), dar lucrarea stîrnește interes (mediocru) numai printre specialiști — figura baronului mincinos se instalase solid în literatura germană, unde dăduse naștere și termenului *Münchhausen* definit ca o formă specială a acelei *Lügendichtung*. Cu vremea, însă, „Aventurile baronului Münchhausen” au părăsit domeniul literaturii satirice propriu-zise intrînd, treptat, în domeniul literaturii pentru tineret și copii (poate că și sub influența teatrului de păpuși).

ACESTE CATEGORII NU EPUIZEAZĂ DOMENIUL vast al romanului de aventuri care, în ciuda modelelor sale foarte vechi, capătă o largă răspîndire mai ales în perioada medievală tîrzie și atinge o primă culme în secolul XVI, continuînd apoi cu cîteva dintre cele mai celebre opere ale literaturii universale: Cervantes cu *Don Quichotte*, Grimmschhausen cu *Simplicissimus*, Le Sage cu *Gilli Blas*, De-

foe cu *Robinson Crusoe* care (conform aceluiași G. von Wilpert) fiind „...opere ale literaturii universale cu semnificații mai profunde, împletesc ceea ce este aventuros într-un tot unitar avînd un anume tîlc, opunîndu-se astfel unei avalanșe de romane de aventuri de calitate inferioară, care tratează numai aventura ca atare fiind astfel lipsite de un conținut etic mai adînc”. Aceste considerații sînt valabile — astăzi poate mai mult ca oricînd — în țările unde piața este invadată de romane de aventuri (polițiste, de spionaj ș.a.) marea majoritate lipsite de orice valoare literară și care se deosebesc de producțiile similare din veacurile trecute mai ales prin faptul că aduc în plus racilele societății moderne de consum: stressul, manifestările nevrotice, violența, crima organizată, drogurile. Față de unii dintre eroii lui Dashiell Hammet, J.H. Chase, Mickey Spillane sau José Giovanni, un picaro ca Lazarillo de Tormes sau ca Guzman de Alfarache pare un copil nevinovat. Semnificativ (și regretabil...) este că această producție calitativ inferioară însumează — conform unui raport UNESCO — aproape 30% din tirajul întregii activități editoriale a Franței, țară cu vechi și solidă tradiție culturală.

INVESTIGÎND ORIGINILE LITERATURII DE AVENTURI, se cuvine să menționăm relațiile de călătorie, mai ales ale celor întreprinse în vremurile mai vechi în țări depărtate și neexplorate, ca și ale celor efectuate mai aproape de zilele noastre; aceste relatări despre oameni și locuri cînuțate sînt presărate cu numeroase incidente, întîmplări ieșite din comun, situații periculoase — așadar cu ceea ce numim „aventuri” — în care fantezia autorului are uneori un cuvînt greu de spus. Așa este relatarea venețianului Marco Polo despre călătoria lui în Mongolia (1271—1295) care a constituit multă vreme principala sursă de informație a europenilor despre acele regiuni depărtate; de asemenea „Relatarea călătoriei nobilului englez Mandeville”, ca și a medicului francez Jean de Bourgoigne (sec. XIV) unde apar fapte umane ciudate și animale fabuloase, apoi „Însemnare a călătoriei mele...” a lui Nicolae Milescu spătarul, acest Marco Polo al meleagurilor noastre — și multe altele. Mai tîrziu, aceste relatări pline de fantezie au inspirat un gen care în Franța a primit numele de *voyages imaginaires* — inaugurat cu „*Histoire comique des états et empires du Soleil*” a lui Cyrano de Bergerac (1662) și continuat cu romanele satirice ale lui Swift (*Gulliver*, 1726) și Voltaire (*Micromégas*, 1751 — *Candide*, 1759).

Relatări de călătorie au căpătat o dezvoltare fără precedent spre sfîrșitul veacului XV și în cel următor sub influența marilor călătorii și descoperiri, cînd Vasco de Gama face înconjurul Africii. Columb trece (de patru ori) Atlanticul, Magellan efectuează primul înconjur al lumii trecînd în Pacific pe la vest, Cortez

ALEX ■

cucerește Mexicul aztec și Pizzaro imperiul incaș. Uneori simple jurnale de bord sau rapoarte oficiale adresate comandarilor (coroanei spaniole sau vestitului **Consejo de las Indias**), aceste relatări sînt presărate cu întâmplări extraordinare — cu aventuri în adevărata accepție a termenului: Columb și-a încheiat a treia călătorie ferecat în lanțuri și aruncat în fundul calei umede a caravelei sale din ordinul guvernatorului de pe Espanola (Haiti); Magellan a murit, împreună cu doisprezece oameni din echipajul său, în insula Mactan (din arhipelagul care mai târziu va fi numit al Filipinelor), arbaletale și muschetele spaniole dovădindu-se neeficace împotriva scuturilor de lemn tare ale indigenilor înarmați cu sulite de bambus; cît despre Cortez, Pizzaro și cei mai mulți dintre **conquistadores** — erau venturieri de profesie, mercenari lipsiți de scrupule, al căror unic scop era jefuirea aurului Lumii Noi, scop atins prin nenumăratele acte de cruzime care în ultima instanță au dus la distrugerea aproape totală a unor vechi și interesante culturi precolumbiene.

În a doua jumătate a secolului XVIII și în cel următor se bucură de o largă audiență relatările de călătorie ale lui J. Georg Forster și James Cook (1777), Humboldt (1811 ș.a.), Chamisso (1821 și 1836), Mikluho-Maklai (1870) și alții. Erau marinari (Cook), scriitori (Chamisso) sau oameni de știință (Humboldt), dar tuturor li se potrivește sugestivă caracterizare pe care Radu Tudoran o face lui James Cook (în „Prefața” la **Călătoriile căpitanului Cook**, E.P.L., 1967): „[...] un călător, în înțelesul nelimitat al cuvîntului [...] prin predestinare, prin instinct, prin impulsuri lăuntrice neostenite”. Într-adevăr acești oameni temerari, care au colindat planeta noastră pe vremea cînd mari porțiuni ale ei încă nu fuseseră explorate, erau animați de aceea curiozitate și de acel neastîmpăr numite uneori „dor de ducă”, iar alteleori „chemarea necunoscutului” sau „spirit de aventură”.

Mai târziu, „relatările”, „Jurnalele de bord” și „notele de drum” nu-și mai pot lărgi orizontul geografic (practic epuizat prin cercetarea tuturor „petelor albe”), în schimb îl adîncesc pe cel cultural-artistic, părăsind treptat domeniul literaturii de informare și intrînd în cel al beletristicii propriu-zise. Începînd din a doua jumătate a veacului trecut și pînă în zilele noastre apar numeroase povestiri mai mult sau mai puțin „exotice”: în Franța (Claude Farrere, Pierre Loti), în S.U.A. (F. Cooper, Jack London), în Anglia (Joseph Conrad, W. Somerset-Maugham), în Germania (Fr. Gerstacker, B. Traven); genul a avut și în literatura noastră un reprezentant de seamă în Eugeniu P. Botez (Jean Bart — **Peste ocean**, 1926, **Schițe marine din lumea porturilor**, 1928, **Europolis**, 1933) și într-o oarecare măsură în Panait Istrati, în ciclul **Viața lui Adrian Zograf**. Fiește că nu poate fi vorba la Joseph Conrad sau la Pierre Loti (și nu mai puțin la Panait Istrati) de ceea ce înțelegem în mod obișnuit prin „literatură de aventuri” — deși regăsim în unele dintre scrierile lor anumite elemente caracte-

ristice categoriei — o literatură de aventuri propriu-zisă au scris Jules Verne (ciclul **Voyages extraordinaires**) sau Karl May, autori tipici din domeniul „literaturii pentru tîneret”, categorie înlăuntrul căreia aventura ocupă un loc esențial.

CERCETAREA IZVOARELOR LITERATURII DE AVENTURI privește din punctul de vedere al istoriei literaturii — ne duce la cîteva concluzii interesante, dintre care mai ales trei ni se par demne de reținut.

În primul rînd, că aceste izvoare sînt foarte vechi — ele vin să depună încă o dată mărturie că legenda și mitul nu sînt totdeauna pură fabulație, ci constituie uneori ecoul unor evenimente petrecute în vremuri foarte depărtate, poate în preistorie, sau poate că în protoistorie, termen prin care istoricii din școlile mai noi desemnează perioada intermediară dintre preistorie și istorie, corespunzînd aproximativ epocii fierului.

În al doilea rînd, că întâmplările aventuroase caracteristice acestui gen literar sînt și ele inspirate din realitate — povestirile despre mare, de pildă, oglindesc călătoriile temerare care au dus la marile descoperiri geografice, reproduc în formă nuanțată povestirile marinărești despre uragane și furtuni puternice, despre naufragiile celebre, pericolele legate de vîntoarea de balene sau de întîlnirea cu navele pirateresti, iar unele povestiri polițiste sînt inspirate de cazuri autentice care figurează și în tratatele de criminalistică.

În sfîrșit, că multe dintre personajele acestei literaturi au avut modele reale — briganzi ca Robin Hood sau Thierry la Fronde, corsari ca Francis Drake sau Henry Morgan, marii „seducători” ca Don Juan sau Cassanova, șerifi ai westernului ca Wyatt Earp sau William Hickock.

Toate acestea ne îndeamnă a pleda în favoarea acestei literaturi și a ne opune marginalizării ei, în ciuda faptului că a fost și este încă victima abuzurilor unor autori și editori eminamente comerciali avînd ca unic scop cîștigul material. Această pledoarie în favoarea romanului de aventuri de calitate este justificată prin însuși faptul că el are un rol însemnat în educația tînerii generații; eroii săi, „aventurierii” — uneori romantici și generoși, alteleori brutali, uneori reprezentînd legea, alteleori aflați în marginea ei sau chiar sfîdînd-o, totdeauna îndrăzneți dar nu arareori de o temeritate demnă de o cauză mai bună — așa cum au fost zugrăviți de cei mai buni autori de asemenea literatură, dau isprăvilor lor un suflu de romantism care stăruie mult peste anii copilăriei și adolescenței, stimulîndu-ne fantezia, făcîndu-ne să vedem cu ochii minții chipuri și locuri ciudate, întâmplări ieșite din comun, meleaguri depărtate și stranii pe care altfel închipuirea noastră cu greu le-ar fi putut zămisli.

CALENDAR LITERAR

MEMBRI AI ASOCIAȚIEI SCRIITORILOR DIN BUCUREȘTI

IANUARIE

- 1.1.1917 — s-a născut Vera Hudici
- 1.1.1923 — s-a născut Mihail Crama
- 1.1.1939 — s-a născut Emil Brumaru
- 1.1.1947 — s-a născut George Virgil Stoenescu
- 1.1.1948 — s-a născut Dumitru M. Ion
- 2.1.1920 — s-a născut Francisc Păcurariu
- 2.1.1933 — s-a născut Ion Băieșu
- 4.1.1931 — s-a născut Nora Iuga
- 6.1.1940 — s-a născut Ion Iuga
- 6.1.1943 — s-a născut Ion Drăgănoiu
- 7.1.1915 — s-a născut Fănică N. Gheorghe
- 7.1.1926 — s-a născut Mircea Sântimbreanu
- 8.1.1915 — s-a născut Aurel Tita
- 9.1.1898 — s-a născut Sandra Cotovu
- 10.1.1920 — s-a născut Al. Cerna-Rădulescu
- 10.1.1927 — s-a născut Ion Serebreanu
- 10.1.1932 — s-a născut Otilia Nicolescu
- 11.1.1926 — s-a născut Leonid Dimov
- 12.1.1909 — s-a născut Méliusz József
- 12.1.1914 — s-a născut Traian Selmaru
- 12.1.1937 — s-a născut Aurel Storin
- 13.1.1936 — s-a născut Ștefan Tcaciuc
- 14.1.1915 — s-a născut Mihai Isbășescu
- 14.1.1917 — s-a născut Ion Roman
- 15.1.1933 — s-a născut Elena Lința
- 15.1.1937 — s-a născut Valeriu Cristea
- 16.1.1942 — s-a născut Aurel-Dragoș Munteanu
- 16.1.1944 — s-a născut Elena Călin Ghirvu
- 17.1.1924 — s-a născut Radu Theodoru
- 19.1.1943 — s-a născut Ion Nicolescu
- 21.1.1919 — s-a născut Lőrinczi László
- 21.1.1921 — s-a născut Al. Sever
- 21.1.1927 — s-a născut Petru Creția
- 22.1.1905 — s-a născut Corneliu Rudescu
- 22.1.1916 — s-a născut Dumitru Manu
- 22.1.1936 — s-a născut Mihai Negulescu
- 23.1.1928 — s-a născut Mircea Horia Simionescu
- 23.1.1932 — s-a născut Irimie Străuț
- 23.1.1940 — s-a născut Ileana Mălăncioiu
- 24.1.1919 — s-a născut Nicolae Nasta
- 25.1.1931 — s-a născut Ion Hobana
- 25.1.1936 — s-a născut Gabriel Dimisianu
- 26.1.1920 — s-a născut Marcel Aderca
- 26.1.1925 — s-a născut Nicolae Balotă
- 26.1.1931 — s-a născut Hedi Hauser
- 26.1.1941 — s-a născut Adi Cusin

- 27.1.1909 — s-a născut Petre Pascu
- 28.1.1920 — s-a născut Ion Herdan
- 29.1.1896 — s-a născut Mihai Moșandrei
- 30.1.1915 — s-a născut Viorica Tomescu
- 30.1.1932 — s-a născut Dinu Săraur
- 30.1.1933 — s-a născut Mira Iosif
- 30.1.1934 — s-a născut Hans Liebhardt
- 30.1.1936 — s-a născut Ștefan Stoenescu
- 31.1.1930 — s-a născut Marta Cozmin
- 31.1.1937 — s-a născut Mircea Micu

FEBRUARIE

- 1.11.1912 — s-a născut Vasile Netea
- 1.11.1922 — s-a născut I.M. Ștefan
- 1.11.1923 — s-a născut Lia Crișan
- 1.11.1934 — s-a născut Nicolae Breban
- 1.11.1936 — s-a născut Nicolae Motoc
- 2.11.1913 — s-a născut Ion Gh. Pană
- 3.11.1921 — s-a născut Sergiu Filerot
- 3.11.1926 — s-a născut Tudor George
- 3.11.1944 — s-a născut Petre Anghel
- 5.11.1916 — s-a născut Alexandru Baci
- 5.11.1920 — s-a născut Irina Eliade
- 5.11.1936 — s-a născut Ana Barbu
- 5.11.1950 — s-a născut Tudor Vasiliu
- 6.11.1908 — s-a născut Geo Bogza
- 7.11.1932 — s-a născut Dan Hăulică
- 7.11.1932 — s-a născut Ion Acsan
- 7.11.1934 — s-a născut Florin Mugur
- 9.11.1932 — s-a născut Rusalina Mureșanu
- 10.11.1923 — s-a născut Const. Vonghizas
- 11.11.1911 — s-a născut Pericle Martinescu
- 11.11.1914 — s-a născut Paul-Alexandru Georgescu
- 11.11.1919 — s-a născut Maria Rovau
- 11.11.1929 — s-a născut Traian Filip
- 11.11.1937 — s-a născut Radu Dumitru
- 12.11.1922 — s-a născut Valeriu Gorunescu
- 12.11.1924 — s-a născut Banu Rădulescu
- 12.11.1930 — s-a născut Theodor Vărgolici
- 13.11.1932 — s-a născut Aurel Covaci
- 14.11.1927 — s-a născut Vintilă Ornar
- 14.11.1928 — s-a născut Radu Cărneci
- 14.11.1931 — s-a născut Gheorghe Achiței
- 14.11.1932 — s-a născut Anca Balaci
- 14.11.1936 — s-a născut Doina Sălăjan
- 14.11.1937 — s-a născut Damian Necula
- 14.11.1945 — s-a născut Mihai Cantuniari
- 15.11.1921 — s-a născut V. Em. Galan

- 15.II.1923 — s-a născut Petre Solomon
- 15.II.1930 — s-a născut Romulus Zaharia
- 15.II.1931 — s-a născut Petre Stoica
- 16.II.1938 — s-a născut Corina Cristea
- 17.II.1927 — s-a născut Titel Constanti-
nescu
- 18.II.1924 — s-a născut Radu Albala
- 19.II.1908 — s-a născut Ana Cartianu
- 19.II.1924 — s-a născut Ion Petrache
- 20.II.1924 — s-a născut Eugen Barbu
- 20.II.1927 — s-a născut Mircea Malița
- 20.II.1938 — s-a născut Doina Ciurea
- 22.II.1928 — s-a născut Eduard Jurist
- 23.II.1912 — s-a născut Romulus Vulcă-
nescu
- 24.II.1913 — s-a născut Stelian Păun
- 24.II.1927 — s-a născut Valentin Berbecaru
- 24.II.1932 — s-a născut Eugen Cizek
- 25.II.1925 — s-a născut Eugenia Busuio-
ceanu
- 25.II.1937 — s-a născut Cornelii Buzinschi
- 25.II.1939 — s-a născut Virgil Duda
- 25.II.1941 — s-a născut Mihai Elin

MARTIE

- 1.III.1925 — s-a născut Solomon Marcus
- 1.III.1926 — s-a născut Viniciu Gafița
- 1.III.1930 — s-a născut Alecu Ivan-Ghilia
- 2.III.1905 — s-a născut Mircea Mancaș
- 2.III.1913 — s-a născut Mihai Popescu
- 2.III.1932 — s-a născut Petre Ghelmez
- 2.III.1937 — s-a născut Nelu Oancea
- 3.III.1925 — s-a născut Florian Potra
- 4.III.1919 — s-a născut Mihai Stănescu
- 4.III.1921 — s-a născut Mihail Calmăcu
- 4.III.1924 — s-a născut Mihai Georgescu
- 4.III.1928 — s-a născut Nina Stănculescu
- 4.III.1952 — s-a născut Gabriel Gafița
- 6.III.1934 — s-a născut Dim. Rachici
- 7.III.1905 — s-a născut Frida Papadache
- 8.III.1910 — s-a născut Radu Tudoran
- 8.III.1925 — s-a născut Al. Vergu
- 9.III.1906 — s-a născut Radu Boureanu
- 9.III.1925 — s-a născut Dim. Păcurariu
- 11.III.1913 — s-a născut Emil Zegreanu
- 11.III.1932 — s-a născut Iosif Naghiu
- 12.III.1925 — s-a născut Constantin Chiriță
- 12.III.1925 — s-a născut Rodica Sfîntescu
- 12.III.1929 — s-a născut N. Tertulian
- 13.III.1935 — s-a născut Romulus Rusan
- 14.III.1919 — s-a născut Al. Paleologu
- 14.III.1921 — s-a născut Alexandru Stru-
teanu
- 16.III.1897 — s-a născut Margareta Sterian
- 16.III.1936 — s-a născut Bujor Nedelcovici
- 17.III.1924 — s-a născut Alexandru Ivănescu
- 17.III.1939 — s-a născut Mihai Ungheanu
- 17.III.1944 — s-a născut Paul-Cornel Chitic
- 18.III.1909 — s-a născut Barbu Brezianu
- 18.III.1910 — s-a născut Ioana Postelnicu
- 18.III.1921 — s-a născut Valeriu Anania
- 18.III.1926 — s-a născut Romul Munteanu
- 19.III.1927 — s-a născut Alecu Popovici
- 19.III.1951 — s-a născut Carolina Ilica

- 21.III.1915 — s-a născut Călin Gruia
- 21.III.1930 — s-a născut Tiberiu Utan
- 23.III.1914 — s-a născut George Sbârcea
- 23.III.1920 — s-a născut Radu Lupan
- 24.III.1921 — s-a născut Traian Coșovei
- 25.III.1935 — s-a născut Niculae Stoian
- 25.III.1942 — s-a născut Ana Blandiana
- 26.III.1923 — s-a născut Valentin Lipatti
- 27.III.1926 — s-a născut Elis Bușneag
- 28.III.1914 — s-a născut Ovidiu Constanti-
nescu
- 28.III.1925 — s-a născut Victor Tulbure
- 28.III.1937 — s-a născut Ion Crînguleanu
- 29.III.1916 — s-a născut Vladimir Tamburu
- 30.III.1935 — s-a născut Andreea Dobrescu
- Warodin
- 31.III.1929 — s-a născut Arnold Hauser
- 31(29).III.1941 — s-a născut Constanța Bu-
zea

APRILIE

- 1.IV.1905 — s-a născut Ion Molea
- 1.IV.1940 — s-a născut Gheorghe Pituț
- 1.IV.1942 — s-a născut Gabriela Adameș-
teanu
- 2.IV.1923 — s-a născut Lucian Dumitrescu
- 3.IV.1914 — s-a născut Florian Tornea
- 3.IV.1920 — s-a născut Gheorghe Popgâr
- 3.IV.1945 — s-a născut Florentin Popescu
- 4.IV.1920 — s-a născut Florian Nicolau
- 4.IV.1927 — s-a născut Dumitru Trancă
- 5.IV.1927 — s-a născut Viorica Rogoz
- 5.IV.1931 — s-a născut Cornelii Barborică
- 5.IV.1932 — s-a născut Fănuș Neagu
- 5.IV.1933 — s-a născut Romulus Vulpescu
- 6.IV.1903 — s-a născut Elena Dumitrescu
- Mătasă
- 6.IV.1930 — s-a născut Alexandru George
- 6.IV.1933 — s-a născut Maria Toth
- 8.IV.1928 — s-a născut Al.D. Lungu
- 9.IV.1924 — s-a născut Francisc Munteanu
- 9.IV.1929 — s-a născut Virgiliu Ene
- 10.IV.1912 — s-a născut Anton Breitenhöfer
- 10.IV.1914 — s-a născut Maria Banuș
- 10.VI.1951 — s-a născut Mircea Scarlat
- 12.IV.1940 — s-a născut Mircea Martin
- 13.IV.1930 — s-a născut Marcel Petrișor
- 13.IV.1935 — s-a născut C.D. Zeletin
- 13.IV.1936 — s-a născut Nicolae Velea
- 14.IV.1924 — s-a născut George Munteanu
- 14.IV.1950 — s-a născut Daniela Crăsnaru
- 15.IV.1927 — s-a născut Petre Luscalov
- 15.IV.1929 — s-a născut Huszár Sándor
- 16.IV.1926 — s-a născut Lucia Olteanu
- 16.IV.1936 — s-a născut Gheorghe Grigurcu
- 16.IV.1937 — s-a născut Stelian Gruia
- 17.IV.1935 — s-a născut George Bălăiță
- 18.IV.1945 — s-a născut Marius Tupan
- 19.IV.1921 — s-a născut Adrian Rogoz
- 19.IV.1929 — s-a născut Ileana Vrancea
- 20.IV.1940 — s-a născut Dan-Horia Mazilu
- 20.IV.1949 — s-a născut Mircea-Florin Șan-
dru
- 21.IV.1902 — s-a născut Árvay Árpád

- 23.IV.1913 — s-a născut Emeric Deutsch
- 24.IV.1911 — s-a născut Eugen Jebeleanu
- 24.IV.1939 — s-a născut Alexei Rudeanu
- 25.IV.1904 — s-a născut Raul Joil
- 25.IV.1929 — s-a născut Sanda Răpeanu
- 26.IV.1922 — s-a născut Ștefan Augustin Doinaș
- 26.IV.1938 — s-a născut Dan Claudiu Tănăsescu
- 28.IV.1911 — s-a născut Mariana Crainic
- 28.IV.1931 — s-a născut Traian Reu
- 28.IV.1948 — s-a născut Iolanda Malamen
- 29.IV.1927 — s-a născut Virgil Căndea
- 29.IV.1931 — s-a născut Ilie Tănăsache
- 29.IV.1936 — s-a născut Gheorghe Tomozei
- 30.IV.1946 — s-a născut Passionaria Stoicescu

MAI

- 1.V.1904 — s-a născut Paul Sterian
- 1.V.1921 — s-a născut Vladimir Colin
- 1.V.1927 — s-a născut Annie Bentoiu
- 1.V.1928 — s-a născut Ion Ianoși
- 3.V.1906 — s-a născut Paul B. Marian
- 3.V.1915 — s-a născut Corneliu Bărbulescu
- 3.V.1946 — s-a născut Mihai-Neagu Basarab
- 4.V.1922 — s-a născut Vlad Mușatescu
- 5.V.1919 — s-a născut Mihnea Gheorghiu
- 5.V.1922 — s-a născut Dumitru Hincu
- 5.V.1927 — s-a născut Vicu Mindra
- 6.V.1908 — s-a născut Ion Vlasiu
- 6.V.1922 — s-a născut George Lăzărescu
- 6.V.1930 — s-a născut Dorel Dorian
- 6.V.1941 — s-a născut Paul Tutungiu
- 6.V.1943 — s-a născut Laurențiu Ulici
- 7.V.1931 — s-a născut Ștefan Iureș
- 8.V.1923 — s-a născut Traian Iancu
- 8.V.1930 — s-a născut Florin Chirițescu
- 10.V.1925 — s-a născut Nicolae Frânculescu
- 10.V.1929 — s-a născut Ion Horea
- 11.V.1940 — s-a născut Gheorghe Istrate
- 12.V.1921 — s-a născut Marin Porumbescu
- 12.V.1934 — s-a născut Lucian Raicu
- 13.V.1927 — s-a născut Gheorghe Vlad
- 13.V.1931 — s-a născut Dan Grigorescu
- 13.V.1940 — s-a născut Mircea Ciobanu
- 15.V.1926 — s-a născut Aurel Martin
- 15.V.1931 — s-a născut Sonia Larian
- 15.V.1938 — s-a născut Horia Pătrașcu
- 16.V.1930 — s-a născut Titus Popovici
- 16.V.1947 — s-a născut Ioan-Dan Nicolescu
- 17.V.1920 — s-a născut Geo Dumitrescu
- 18.V.1921 — s-a născut George Nestor
- 18.V.1921 — s-a născut Horia Panaitescu
- 18.V.1928 — s-a născut Domokos Géza
- 20.V.1930 — s-a născut Geo Șerban
- 21.V.1914 — s-a născut Franz-Johannes Bulhardt
- 21.V.1932 — s-a născut Ileana Vulpescu
- 21.V.1932 — s-a născut Henri Zalis
- 21.V.1933 — s-a născut I.D. Șerban
- 22.V.1906 — s-a născut Profira Sadoveanu

- 22.V.1908 — s-a născut I.C. Chițimia
- 22.V.1926 — s-a născut Maya Belciu
- 22.V.1937 — s-a născut Eugen Lumezianu
- 22.V.1942 — s-a născut Vasile Andru
- 22.V.1949 — s-a născut Mihai Bărbulescu
- 23.V.1913 — s-a născut Olga Caba
- 23.V.1942 — s-a născut Gabriel Liiceanu
- 24.V.1925 — s-a născut Antoaneta Ralian
- 25.V.1920 — s-a născut Mara Giurgiuca
- 25.V.1923 — s-a născut Remus Luca
- 25.V.1933 — s-a născut Eugen Simion
- 27.V.1899 — s-a născut Petre Strihan
- 27.V.1933 — s-a născut Const. Georgescu
- 28.V.1906 — s-a născut Ion Popescu-Puturi
- 28.V.1907 — s-a născut Marin Iancu Nicolae
- 28.V.1913 — s-a născut George Macovescu
- 30.V.1921 — s-a născut Traian Uba
- 30.V.1935 — s-a născut Ovidiu Zotta
- 31.V.1938 — s-a născut Adriana Iliescu

IUNIE

- 4.VI.1941 — s-a născut Vasile Vlad
- 5.VI.1926 — s-a născut András V. János
- 6.VI.1931 — s-a născut Miron Georgescu
- 6.VI.1937 — s-a născut Marta Bărbulescu
- 7.VI.1927 — s-a născut Madelaine Fortunescu
- 7.VI.1940 — s-a născut Ion Murgeanu
- 8.VI.1924 — s-a născut Anda Boldur
- 8.VI.1933 — s-a născut Cristina Tăcoi
- 9.VI.1909 — s-a născut Marius Mircu
- 10.VI.1932 — s-a născut Vasile Zamfir
- 10.VI.1935 — s-a născut Octavian Simu
- 10.VI.1935 — s-a născut Adrian Beldeanu
- 11.VI.1943 — s-a născut Grigore Arbore
- 12.VI.1916 — s-a născut Alexandru Balaci
- 12.VI.1922 — s-a născut Petru Vintilă
- 12.VI.1929 — s-a născut Irina Mavrodin
- 13.VI.1929 — s-a născut Al. Săndulescu
- 14.VI.1905 — s-a născut Iosif Igrișianu
- 15.VI.1909 — s-a născut Virgil Teodorescu
- 16.VI.1947 — s-a născut Ștefan Agopian
- 17.VI.1913 — s-a născut Petronela Negoșanu
- 18.VI.1914 — s-a născut Al. Raicu
- 21.VI.1917 — s-a născut Silvan Iosifescu
- 21.VI.1921 — s-a născut Eugen B. Marian
- 22.VI.1913 — s-a născut Petru Rezuș
- 22.VI.1930 — s-a născut Oltea Alexandru
- 23.VI.1909 — s-a născut Ovidiu Papadima
- 23.VI.1924 — s-a născut Elsa Groza
- 25.VI.1938 — s-a născut Claus Stephani
- 26.VI.1925 — s-a născut Alexandru Simion
- 27.VI.1907 — s-a născut H.R. Radian

IULIE

- 2.VII.1926 — s-a născut Octavian Paler
- 2.VII.1947 — s-a născut Dan Verona
- 3.VII.1926 — s-a născut Ștefan Gheorghiu
- 4.VII.1904 — s-a născut Rispler Mayer
- 4.VII.1923 — s-a născut Haralamb Zîncă

- 6.VII.1944 — s-a născut George Alboiu
- 8.VII.1941 — s-a născut Angela Marinescu
- 9.VII.1923 — s-a născut Tatiara Nicolescu
- 14.VII.1927 — s-a născut Szász János
- 15.VII.1928 — s-a născut Ștefan Berciu
- 18.VII.1930 — s-a născut S. Damian
- 18.VII.1931 — s-a născut Balogh József
- 18.VII.1931 — s-a născut Nicolae Neagu
- 18.VII.1931 — s-a născut Mihaela Ghițescu
- 19.VII.1905 — s-a născut N. Carandino
- 19.VII.1909 — s-a născut Constantin Noica
- 19.VII.1923 — s-a născut Constantin Toiu
- 19.VII.1934 — s-a născut Tita Chiper-Iva-siuc
- 19.VII.1936 — s-a născut Norman Manea
- 19.VII.1943 — s-a născut Maria Luiza Cris-tescu
- 20.VII.1912 — s-a născut Ștefan Popescu
- 20.VII.1930 — s-a născut Iuliu Rațiu
- 20.VII.1932 — s-a născut Corneliu Leu
- 20.VII.1934 — s-a născut Valentin Șerbu
- 20.VII.1943 — s-a născut Adrian Păunescu
- 21.VII.1904 — s-a născut Ion Biberi
- 21.VII.1921 — s-a născut Violeta Zamfirescu
- 21.VII.1938 — s-a născut Mircea Cojocaru
- 21.VII.1939 — s-a născut Valentin Hos-su-Longin
- 21.VII.1948 — s-a născut Ioana Diaconescu
- 22.VII.1911 — s-a născut George Moroșanu
- 24.VII.1911 — s-a născut George Ivașcu
- 24.VII.1924 — s-a născut Eugen Teodoru
- 26.VII.1907 — s-a născut Silvestru Zaharod-nai
- 26.VII.1939 — s-a născut Cezar Baltag
- 27.VII.1925 — s-a născut Marcel Gafton
- 27.VII.1930 — s-a născut Anton Costache
- 29.VII.1912 — s-a născut N. Steinhart
- 30.VII.1918 — s-a născut Ursula Schiopu

AUGUST

- 1.VIII.1912 — s-a născut Nicolae Moraru
- 1.VIII.1914 — s-a născut Al. Medeleni Ște-fănescu
- 1.VIII.1927 — s-a născut Ioan Mețoiu
- 1.VIII.1939 — s-a născut Gheorghe Suciu
- 1.VIII.1948 — s-a născut Titus Vîjeu
- 2.VIII.1915 — s-a născut Gellu Naum
- 2.VIII.1924 — s-a născut Nicuță Tănase
- 2.VIII.1927 — s-a născut Gertrud Gregor
- 2.VIII.1928 — s-a născut Veronica Șuteu
- 2.VIII.1948 — s-a născut Alecsandru Văduva
- 4.VIII.1931 — s-a născut Nicolae Ciobanu
- 5.VIII.1923 — s-a născut Suzana Delciu
- 6.VIII.1915 — s-a născut Al. Voitin
- 6.VIII.1941 — s-a născut Cezar Ivănescu
- 7.VIII.1907 — s-a născut Ion I. Zamfirescu
- 7.VIII.1922 — s-a născut Aurel Mihale
- 7.VIII.1931 — s-a născut Emilia Căldăraru
- 10.VIII.1925 — s-a născut Petre Stoenescu
- 10.VIII.1927 — s-a născut Barbu Cioculescu
- 10.VIII.1937 — s-a născut Dan Laurențiu
- 11.VIII.1929 — s-a născut Modest Morariu
- 13.VIII.1928 — s-a născut Ion Lăncrăjan
- 15.VIII.1937 — s-a născut Marcel Mihalaș

- 15.VIII.1937 — s-a născut Constantin Novac
- 16.VIII.1921 — s-a născut Ov. S. Crohmălni-ceanu
- 16.VIII.1931 — s-a născut Ileana Berlogea
- 18.VIII.1911 — s-a născut Mihail Șerban
- 18.VIII.1931 — s-a născut Paul Anghel
- 18.VIII.1935 — s-a născut Ion Gheorghe
- 19.VIII.1909 — s-a născut Tamara Gane
- 19.VIII.1914 — s-a născut Ion Vitner
- 20.VIII.1920 — s-a născut Zoe Dumitres-cu-Bușulenga
- 20.VIII.1927 — s-a născut Ion Ochinciuc
- 21.VIII.1917 — s-a născut Eugen Frunză
- 22.VIII.1917 — s-a născut Al. Piru
- 22.VIII.1921 — s-a născut Alexandru Po-pescu
- 23.VIII.1924 — s-a născut Paul Everac
- 23.VIII.1943 — s-a născut Mircea Iorgulescu
- 23.VIII.1948 — s-a născut Andrei Pleșu
- 24.VIII.1927 — s-a născut B. Elvin
- 24.VIII.1937 — s-a născut Corneliu Irod
- 25.VIII.1925 — s-a născut Marin Nițescu
- 25.VIII.1940 — s-a născut Mihai Pelin
- 27.VIII.1918 — s-a născut Leon Levițchi
- 27.VIII.1928 — s-a născut Mircea Zăciu
- 27.VIII.1930 — s-a născut Z. Ornea
- 27.VIII.1942 — s-a născut Dumitru Dinu-lescu
- 28.VIII.1910 — s-a născut Const. Salcia
- 28.VIII.1924 — s-a născut Viorica Nicoară
- 28.VIII.1944 — s-a născut Marin Mincu
- 29.VIII.1946 — s-a născut Ion Covaci
- 30.VIII.1910 — s-a născut Augustin Z.N. Pop
- 30.VIII.1934 — s-a născut Ion Tudor
- 30.VIII.1936 — s-a născut Dumitru Matală
- 31.VIII.1927 — s-a născut Dan Deșliu

SEPTEMBRIE

- 1.IX.1895 — s-a născut Lucia Borș-Bucu-ția
- 1.IX.1919 — s-a născut Sevilla Răducanu
- 2.IX.1916 — s-a născut Ion Potopin
- 2.IX.1920 — s-a născut Florin Murgescu
- 2.IX.1928 — s-a născut Alexandru Duțu
- 2.IX.1940 — s-a născut Viorel Știrbu
- 3.IX.1919 — s-a născut Ovidiu Drimba
- 6.IX.1910 — s-a născut Dumitru Corbea
- 7.IX.1897 — s-a născut Alexandru Rally
- 7.IX.1902 — s-a născut Șerban Cioculescu
- 7.IX.1924 — s-a născut Ștefan Luca
- 8.IX.1926 — s-a născut Ștefan Bănulescu
- 8.IX.1930 — s-a născut Petre Sălcudeanu
- 8.IX.1930 — s-a născut Tudor Popescu
- 9.IX.1943 — s-a născut Dana Dumitriu
- 10.IX.1930 — s-a născut Liviu Călin
- 11.IX.1928 — s-a născut Teodora Popa-Ma-zilu
- 13.IX.1904 — s-a născut Elvira Bogdan
- 13.IX.1908 — s-a născut Edgar Papu
- 13.IX.1915 — s-a născut Silviu Georgescu
- 13.IX.1923 — s-a născut Ioanichie Olteanu
- 14.IX.1923 — s-a născut Igor Grinevici

- 14.IX.1931 — s-a născut Mihail Tunaru
- 15.IX.1938 — s-a născut Marian Popa
- 16.IX.1910 — s-a născut Lucia Demetrius
- 16.IX.1937 — s-a născut Ana-Victoria Tăușan
- 17.IX.1939 — s-a născut Nicolae Ioana
- 18.IX.1918 — s-a născut Igor Block
- 18.IX.1924 — s-a născut Stelian Filip
- 20.IX.1928 — s-a născut Nicolae Mărgescu
- 20.IX.1937 — s-a născut Petre Got
- 22.IX.1914 — s-a născut Alice Botez
- 22.IX.1930 — s-a născut Eugenia Tudor-Anton
- 24.IX.1897 — s-a născut Andrée Fleury (Gropeanu)
- 24.IX.1936 — s-a născut Corneliu Omescu
- 25.IX.1914 — s-a născut Marcel Marcian
- 25.IX.1929 — s-a născut Mihail Giugariu
- 25.IX.1930 — s-a născut Pop Simion
- 27.IX.1916 — s-a născut Xenia Stroe
- 28.IX.1924 — s-a născut Chiril Tricolici
- 28.IX.1931 — s-a născut Valeriu Răpeanu
- 28.IX.1932 — s-a născut Leonida Teodorescu

OCTOMBRIE

- 1.X.1915 — s-a născut Virgil Stoenescu
- 1.X.1926 — s-a născut Alexandru Miran (Pop)
- 3.X.1918 — s-a născut Adina Arsenescu
- 3.X.1922 — s-a născut Vornic Basarabeanu
- 3.X.1925 — s-a născut Klaus Kessler
- 3.X.1943 — s-a născut Matei Gavril-Albăstru
- 4.X.1921 — s-a născut Valeriu Munteanu
- 5.X.1901 — s-a născut Elena Davidescu
- 5.X.1929 — s-a născut Ion Dodu Bălan
- 6.X.1912 — s-a născut Constantin Velichi
- 8.X.1929 — s-a născut Al. Andrițoiu
- 8.X.1938 — s-a născut Constantin Abăluță
- 9.X.1922 — s-a născut Emil Manu
- 9.X.1927 — s-a născut Valentin Deșliu
- 10.X.1906 — s-a născut Ioana Petrescu
- 10.X.1907 — s-a născut Const. Nisipeanu
- 10.X.1910 — s-a născut A. Ebion
- 10.X.1923 — s-a născut Nicolae Crișan
- 10.X.1935 — s-a născut Manole Auneanu
- 10.X.1942 — s-a născut Mariana Costescu
- 11.X.1904 — s-a născut Ecaterina Săndulescu
- 11.X.1935 — s-a născut Aurelian Chivu
- 12.X.1914 — s-a născut Alecsandra Bărcăcilă
- 13.X.1911 — s-a născut Al. Theodor Munteanu
- 14.X.1908 — s-a născut N. Rădulescu-Lemnaru
- 14.X.1923 — s-a născut Victor Kernbach
- 14.X.1929 — s-a născut Nicolae Gheran
- 16.X.1930 — s-a născut Theodor Mănescu
- 16.X.1936 — s-a născut Constantin Ionică
- 16.X.1939 — s-a născut Nicolae Damian
- 17.X.1897 — s-a născut Ștefana Velisar Teodorescu

- 17.X.1923 — s-a născut Const. Bărbuceanu
- 18.X.1903 — s-a născut Sandu Tzigara-Samurcaș
- 18.X.1933 — s-a născut Coman Șova
- 18.X.1936 — s-a născut Ion Aramă
- 18.X.1938 — s-a născut Constantin Stănescu
- 20.X.1895 — s-a născut Alexandru Rosetti
- 20.X.1924 — s-a născut Valentin Silvestru
- 20.X.1930 — s-a născut Ioan Grigorescu
- 21.X.1908 — s-a născut Tatiana Berindei
- 22.X.1907 — s-a născut Cella Serghi
- 22.X.1918 — s-a născut Dan Duțescu
- 22.X.1927 — s-a născut Constantin Olariu
- 22.X.1942 — s-a născut Ion Coja
- 23.X.1918 — s-a născut Constanța Tănăsescu
- 25.X.1900 — s-a născut Elena Eftimiu
- 26.X.1928 — s-a născut Grigore Smeu
- 27.X.1924 — s-a născut Vasile Nicorovici
- 27.X.1934 — s-a născut Elena Dragoș
- 28.X.1920 — s-a născut Andrei Ciurunga
- 28.X.1930 — s-a născut Eugen Mandric
- 29.X.1921 — s-a născut Kovacs János
- 29.X.1930 — s-a născut Radu Cosașu
- 30.X.1900 — s-a născut Veronica Obogeanu
- 31.X.1920 — s-a născut Henri Wald

NOIEMBRIE

- 1.XI.1908 — s-a născut Dumitru Almaș
- 1.XI.1926 — s-a născut Ion Ruse
- 1.XI.1929 — s-a născut Vasile Nicolescu
- 3.XI.1924 — s-a născut Paul Cornea
- 3.XI.1938 — s-a născut Nicolae Dragoș
- 4.XI.1891 — s-a născut Al. Vițianu
- 4.XI.1925 — s-a născut Nicolae Teică
- 4.XI.1930 — s-a născut Horia Aramă
- 5.XI.1920 — s-a născut Al. Șiperco
- 5.XI.1939 — s-a născut Emilian Bălănoiu
- 6.XI.1914 — s-a născut Al. Mitru
- 6.XI.1947 — s-a născut Alex. Ștefănescu
- 7.XI.1914 — s-a născut Ion Bănuță
- 7.XI.1916 — s-a născut Mihai Șora
- 7.XI.1923 — s-a născut Paul Georgescu
- 8.XI.1921 — s-a născut Olga Zaicic
- 8.XI.1928 — s-a născut Dumitru Micu
- 8.XI.1929 — s-a născut Ion Brad
- 8.XI.1937 — s-a născut Mihail Diaconescu
- 9.XI.1930 — s-a născut Aurel Rău
- 10.XI.1892 — s-a născut Ion Clopoțel
- 10.XI.1932 — s-a născut Ștefan Cazimir
- 10.XI.1933 — s-a născut Oana Busuioceanu
- 11.XI.1910 — s-a născut Mihail Davidoglu
- 11.XI.1928 — s-a născut Cornelia Ștefănescu
- 11.XI.1950 — s-a născut Mircea Dinescu
- 12.XI.1950 — s-a născut Mircea Nedelciu
- 13.XI.1912 — s-a născut Ioan Comșa
- 13.XI.1930 — s-a născut Georgeta Horodincă

- 13.XI.1941 — s-a născut George Chirilă
- 14.XI.1902 — s-a născut Const. Chioralia
- 14.XI.1934 — s-a născut Andrei Brezianu
- 15.XI.1912 — s-a născut Eugenia Farca
- 18.XI.1916 — s-a născut Ion Larian-Postolache
- 18.XI.1924 — s-a născut Iordan Chimet
- 19.XI.1936 — s-a născut Sorin Mărculescu
- 19.XII.1937 — s-a născut Alexandra Târziu
- 20.XI.1907 — s-a născut Mihai Beniuc
- 21.XI.1911 — s-a născut Alexandru Jar
- 21.XI.1914 — s-a născut Nadia Lovinescu
- 21.XI.1939 — s-a născut Constantin Crișan
- 22.XI.1908 — s-a născut Iulian Vesper
- 23.XI.1948 — s-a născut Grete Tartler
- 24.XI.1909 — s-a născut Ion-Sofia Manolescu
- 24.XI.1914 — s-a născut Ecaterina Antonescu-Tanasova
- 27.XI.1924 — s-a născut Nina Cassian
- 27.XI.1939 — s-a născut Nicolae Manolescu
- 28.XI.1919 — s-a născut Cornel Regman
- 28.XI.1954 — s-a născut Traian T. Cosovei
- 30.XI.1930 — s-a născut Andrei Bantaș

DECEMBRIE

- 1.XII.1918 — s-a născut Ludmila Ghișescu
- 1.XII.1934 — s-a născut Florența Albu
- 1.XII.1934 — s-a născut Platon Pardău
- 3.XII.1948 — s-a născut Mara Nicoră
- 4.XII.1913 — s-a născut Vlaicu Bârna
- 5.XII.1938 — s-a născut Paul Drumaru
- 6.XII.1933 — s-a născut Elena Tacciu
- 8.XII.1928 — s-a născut Toma George Maiorescu
- 11.XII.1902 — s-a născut Dan Simonescu
- 12.XII.1914 — s-a născut Pauline Schneider
- 12.XII.1929 — s-a născut Marin Bucur
- 13.XII.1887 — s-a născut Mihail Cruceanu
- 14.XII.1911 — s-a născut Molnar Tibor
- 14.XII.1932 — s-a născut Dumitru Solomon
- 14.XII.1941 — s-a născut Iulian Neacșu
- 15.XII.1887 — s-a născut Cella Delavrancea
- 15.XII.1944 — s-a născut Florica Mitroi
- 17.XII.1925 — s-a născut Gica Iuteș
- 17.XII.1939 — s-a născut Andrei Ionescu
- 20.XII.1921 — s-a născut Israel Bercovici
- 21.XII.1904 — s-a născut Constantin Apostol
- 21.XII.1915 — s-a născut Ada Orleanu
- 21.XII.1933 — s-a născut Dan Zamfirescu
- 22.XII.1898 — s-a născut Virgiliu Monda
- 22.XII.1944 — s-a născut Dan Mutașcu
- 23.XII.1924 — s-a născut Ion Trandafir
- 23.XII.1933 — s-a născut Ion Țugui
- 25.XII.1919 — s-a născut Horia Deleanu
- 25.XII.1927 — s-a născut Mihai Stoian
- 25.XII.1941 — s-a născut Ioan Alexandru
- 26.XII.1907 — s-a născut Grigore Băjenaru
- 27.XII.1906 — s-a născut Emil Giurgiuca
- 29.XII.1928 — s-a născut Nicolae Țic
- 31.XII.1919 — s-a născut Jean Grosu

COLUMB ÎN MOLDOVA?

Istoricul turc Halil Eren Eldem a făcut o descoperire cât se poate de interesantă printre manuscrisele aflate în biblioteca muzeului Topkapi din Istanbul: o hartă veche, mai bine zis fragmentul unui planiglob, pe un pergament lucrat din piele de gazelă, în mai multe culori și cu părți aurite, decorat cu diverse desene și avînd însemnări despre flora și fauna diferitelor regiuni, poziția lor geografică și chiar istoria descoperirii lor. O notă menționează că harta a fost întocmită în 1513, de către un anume Piri Reis ibn Hadj Mehmet, așadar amiralul Piri — căci în turcă Reis înseamnă comandant de flotă — fiul lui Hadj Mehmet.

Harta a stîrnit senzație în rîndurile cercetătorilor datorită faptului că țărurile răsăritene ale Americii sînt redată mult mai exact decît în hărțile apărute în Europa Apuseană pînă la acea dată — prin urmare pînă în 1513. La Congresul de orientalistă de la Leyda, profesorul Paul Kahle de la Universitatea din Bonn a avansat chiar ipoteza că amiralul turc ar fi folosit o hartă a lui Cristofor Columb, astăzi pierdută. Această ipoteză pare să găsească sprijin într-o însemnare de pe hartă, unde amiralul-cartograf indică, printre alte surse, „...o hartă a necredinciosului Colon Bo”. Or, se știe că, deși genovez, Columb nu semna Cristoforo Columb, în italiană, ci Cristobal Colon în spaniolă. Totuși, acea însemnare de pe hartă este obiect de controversă: pe de o parte fiindcă, din cauza uzurii pergamentului textul nu este deloc lămurit, pe de altă parte deoarece acel Colon Bo nu trebuie neapărat identificat cu Columb.

Dar iată că un alt istoric turc contemporan, Ibrahim Hakkî, nu exclude ipoteza că amiralul genovez, în peregrinările sale pentru găsirea unor comanditari care să finanțeze expediția peste Atlantic, ar fi fost și la Istanbul! Hakkî citează un pasaj din cronica lui Arif Molla care spune textual: „...a venit la Istanbul un frînc cu numele de Colon și a spus: dați-mi citeva corăbii și eu voi găsi o lume nouă pentru voi”. Un alt cronicar turc, Evliya Celebi, notează că în același an, 1484, cînd sultanul Baiazid pornise expediția împotriva lui Ștefan cel Mare, în tabăra turcească sosise un călugăr spaniol însoțit de un „portughez” pe nume Colon, care i-ar fi cerut sultanului nave pentru o expediție în țări îndepărtate. Cu alte cuvinte, Columb ar fi fost în Moldova, într-una dintre cele două tabere pe care Baiazid le stabilise la Chilia și Cetatea Albă!

Firește că nu putem ști dacă acel Colon — pe care cronicarii turci îl numesc ba „frînc” ba „portughez” — este identic cu Columb. Dar nu este mai puțin adevărat că nu știm nimic despre activitatea amiralului genovez în anul 1484, așadar după eșecul suferit la Lisabona în tratativele cu regele Joao II și înainte de demersurile în Spania. Poate că o investigație mai amănunțită în arhivele și cronicile turcești ale vremii va lămuri chestiunea.

MUZELE SE AMUZĂ

Odată, aflându-se la odihnă, la țară, cunoscutul dramaturg și romancier suedez August Strindberg s-a îmbolnăvit grav. Medicul de țară, care-l consulta, nu i-a părut lui Strindberg destul de priceput.

— E ceva grav, doctore? — l-a întrebat el.

— Nu, nu cred — a răspuns doctorul. Și eu am suferit de această boală, dar acum, precum vedeți, sint sănătos.

— Da, doctore. — i-a replicat Strindberg — dar pe dumneata te-a tratat un alt medic.

Peter Ustinov, actor și autor dramatic, povestește că, fiind la Londra, a fost prădat într-o noapte de un apaș.

— Și păstrez o amintire de neuitat — spune el — pentru felul politicos în care a procedat... Închipuiți-vă că mi-a ieșit înainte cu revolverul întins spre mine și, blînd, mi-a strigat:

— Ajutați, vă rog, pe un om care nu mai are nimic în viață, în afară de revolverul acesta...

— Și mișcat, i-am dat pînă și haina de pe mine...

Cecile Sorel, cunoscuta actriță franceză, care a părăsit scena la o vîrstă destul de înaintată, arăta un portret al său, în ulei, lui Jean Cocteau.

— Iată — zise ea cu mîndrie — portretul meu cînd eram copilă.

— Pe legea mea! — exclamă cu entuziasmul unui cunoscător Jean Cocteau — nimeni nu va putea întrece pe acei maeștri ai Renașterii!

Jean Harlow, faimoasa actriță de la Hollywood, îi trimite o telegramă celebrului drama-

turg Eugene O'Neill, prin care îi aduce la cunoștință dorința ei de a juca într-un film al cărui scenariu să fie scris de cel mai mare dramaturg american, și îl roagă să îi răspundă printr-o telegramă cu plata ramburs de maximum douăzeci de cuvinte.

O'Neill îi răspunde: Nu nu nu nu nu nu nu nu nu nu nu nu nu nu nu nu. O' Neill.

Sacha Guitry era vizitat în cabină, întotdeauna, de lume multă și, uneori, și de oameni antipatici. Într-o seară, a trebuit să-i promită unuia dintre aceștia că va lua masa cu el. Pe cînd acesta se îndrepta spre ușă, Guitry se grăbi să-i spună secretarului:

„Vei scrie cretinului că nu pot lua masa cu el...”

În acest moment, observă însă că vizitatorul nu ieșise încă din cabină și, cu sînge rece, completă: „... fiindcă mi-am dat înîlnire cu acest domn”.

La Fontaine era uituc. Prințul de Condé îl invită la un dineu, dar poetul uită și nu se duse. Prințul se simți jignit și se supără.

Un prieten îl sfătui pe La Fontaine să se ducă să-și ceară scuze. Dar cînd Condé îl văzu, îi întoarse spatele.

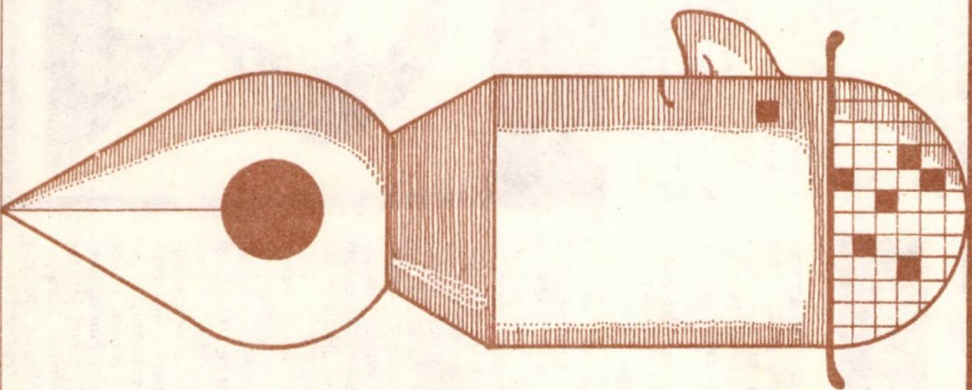
— Vă mulțumesc, menseniore! — strigă abilul fabulist. Mi s-a spus că sînteți supărat pe mine, dar văd că nu e adevărat.

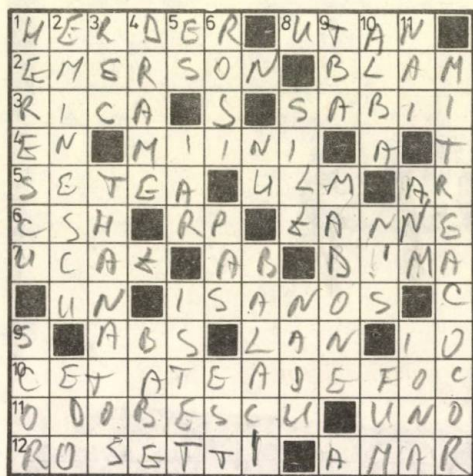
— Iată ceva ciudat — ripostă prințul surprins. De unde știi că nu e adevărat?

— Alteța voastră îmi întoarce spatele. Or, aceasta n-o faceți niciodată în fața unui dușman! Condé, învins, întinse mîna poetului.

rebous

PREMII LITERARE

ORIZONTAL: 1) Prestigios premiu internațional, atribuit în anul 1965 marelui nostru poet, Tudor Arghezi, pentru întreaga sa activitate — Poet contemporan (n. 1930), recompensat în 1961 cu Premiul Academiei pentru poezie (Premiul „G. Coșbuc”), atribuit pentru volumul „Versuri”. 2) Premiu american pentru literatură, acordat esei-stului român pe teme de literatură universală și comparată, Dan Grigorescu, pentru întreaga sa activitate — Dezaprobare, condamnare. 3) Ceartă, sfadă (reg.) — „Inimi sub...”, volum de versuri al lui Eugen Jebeleanu, evocare a trecutului seniorial al burgurilor transilvănene, distins în 1934 cu Premiul Editurii Fundației. 4) Elena Negri — Partea de jos a brațului (pl.). 5) Cunoscut roman cu tematică rurală, una dintre cele mai valoroase scrieri de după 1944 ale lui Titus Popovici, lucrare distinsă cu Premiul de Stat pentru proză în anul 1958 — Arbore cu lemnul tare — Aurel Rău. 6) Combinatul siderurgic Hunedoara (abr.) — Radu Popescu — Autorul monumentalei colecții folclorice, „Proverbele românilor” (1895—1903), căruia Academia Română îi acordă premiul „Heliade Rădulescu” pentru opere publicate între 1 ian. 1895 — 31 dec. 1896 (Iuliu). 7) Ordin (inv.) — Anton Bacalbașa — Istoric literar, estetician și filozof al culturii (1905—1979), distins în 1957 cu Premiul „C. Dobrogeanu-Gherea” al Academiei (critică și istorie literară), pentru monografia „Alecu Russo”, un studiu amănunțit al vieții și operei autorului „Cîntării României” (Alexandru). 8) Udrea Nistor — Regretată poetă contemporană (1916—1944), laureată a Premiului pentru debut acordat tinerilor scriitori de Editura Fundațiilor, în 1945, acordat dramei „Focurile”, scrisă împreună cu Eusebiu Camilar, după romanul „Crăișorul” de L. Rebreanu (Magda). 9) Absolut (presc.) — Holdă — Ion Oprescu. 10) Piesă reprezentativă

a lui Mihail Davidoglu, pentru care primește în 1950 Premiul de Stat clasa I (dramaturgie), autorul surprinzînd mutațiile de conștiință ale unui vechi oțelar reșitean, în cursul luptei pentru construirea socialismului (3 cuv.) 11) „Unul dintre cei mai de seamă scriitori și învățați români ai sec. al XIX-lea...” (1834—1895), căruia Academia Română îi acordă în 1889 Marele premiu „Năsturel Hescu”, pentru opere publicate (cea mai bună carte românească) între 1 ian. 1885—31 dec. 1888, atribuit lucrării „Scrieri literare și istorice” (Alexandru) — Siglă pentru United Nations Organization. 12) Poet romantic sentimental și însemnat om politic (1816—1885), în memoria căruia se instituie un premiu literar, acordat în 1927 prozatorului Vasile Savel pentru lucrarea „Vadul hoților” — Roman de debut al prozatorului Traian Filip, consacrat repercusiunilor celui de al doilea război mondial asupra unei localități patriarhale din Moldova, distins în 1963 cu Premiul Academiei („Ion Creangă”) pentru proză.

VERTICAL: 1) Mare premiu literar, acordat de Academia Română lui George Coșbuc pentru cea mai bună traducere în perioada 1 ian. 1893 — 31 dec. 1896 și anume „Eneida” de Vergiliu (Năsturel) — Rezultat sportiv. 2) Important premiu pentru poezie, atribuit anual de Academia Română, purtînd numele Luceafărului poeziei românești și acordat unui mare număr de poeți contemporani: Ion Bănuță (1963), Adrian Maniu (1965), Ștefan Augustin Doinaș (1968), Constanța Buzea (1974), Gh. Tomozei (1976) ș.a. — Localitate în S.U.A. 3) Bară de gimnastică — Eseu reprezentativ al lui Ion Biberi, numit de Ion Rotaru „eseu al medicului psihiatru”, publicat în 1936 și recompensat în același an cu Premiul pentru eseu al Editurii Fundației pentru literatură și artă. 4) Piese de teatru cu caracter grav — Femei vîrstnice. 5) Eugeniu Speran-

CU APARARE

(Metagramă anagramată:
xxxDxx—Rxxxxx)

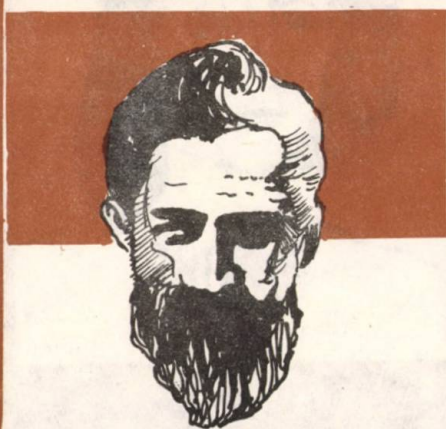
ția — Din nou — Ager, deștept. 6) „Zorii...”, roman istoric al lui V. Em. Galan, evocare a răscoalei țaranilor din 1907 în Moldova, distins cu Premiul de Stat clasa a II-a pentru proză în 1950 (nom.) — Scriitor contemporan (1895—1974), autorul romanului-cronică „Lanțuri” pentru care autorul primește în 1955 Premiul „Ion Creangă” pentru proză al Academiei (Ion) — Răsărit. 7) Neagație — Reputat istoric literar (n.1916), membru corespondent al Academiei R.S.R., laureat al premiului italian „Tormargana”, atribuit pentru bogata sa activitate (Alexandru). 8) Localitate în Austria — Rîu în U.R.S.S. 9) Regiune climaterică în R.S.S. Gruzină — „... cu trandafiri”, roman de G.M. Zamfirescu, „obișnuită satiră a sufletului himeric provincial, tratată în manieră expresionistă”, lucrare distinsă cu Premiul Societății Scriitorilor români în 1932 (pl.). 10) „Piine...”, roman de debut al prozatorului Dumitru Mircea, inspirat de transformarea socialistă a agriculturii, lucrare ce primește în 1952 Premiul de Stat clasa a III-a pentru proză — Oraș în R.S.F. Iugoslavia — Iese după ce faci foc. 11) Instrument popular de suflat — Arme de nimicire în masă (abr.milit.) — Piesă de teatru scrisă de Marin Sorescu în anul 1968, pentru care avea să primească în același an Premiul „I.L. Caragiale” pentru dramaturgie al Academiei. 12) Cunoscut roman social al marelui nostru povestitor Mihail Sadoveanu, distins în anul 1949 cu Premiul de Stat clasa I (proză), iar în 1950 cu medalia de aur a păcii, acordată de Consiliul Mondial al Păcii (2 cuv.).

Dicționar: ABS, UNO, EDO, REC, SILZ, NADU, TBA, NIȘ.

GHEORGHE ȚIRDEA

BĂTRÎNEASCĂ

(Monoverb cu incastu
anagramat: xTxxxxxxx)

DE LA POET LA PROZATOR

(golf de cuvinte: 5 litere)

*Poetul zis și „lebedă cea mută”
purta o rană-n suflet, neștiută.*

*De la minciog, să-și ușureze
plumbul,
mergea pe câmp la afinat porumbul,*

*iar în ziare, când cădea apusul,
îl parcurgea pe cel ce-a scris
„Intrusul”.*

C. ANDREI

NOCTURNĂ

(fantezie literară)

*Lumina lunii a umplut cu miere
Ulciorul nopții. Dorm pe lăicere*

*Copiii gureși, obosiți de joacă...
Izvorul cîntă, neputînd să tacă.*

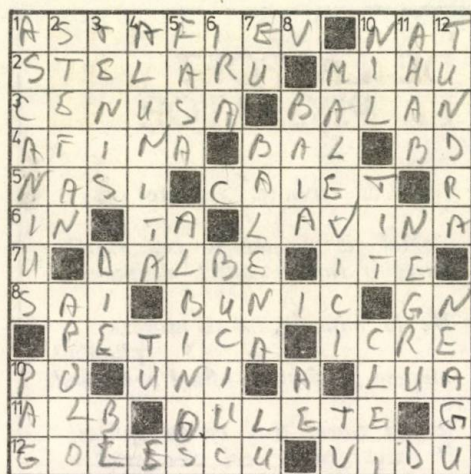
*Alean aduce vîntul din pădure.
Noapte de vis... Pe dealurile sure*

*Beșug de flori a inundat pămîntul.
Lume-adormită... Soarele, prea
sfîntul,*

*Aureola iar și-o va aprinde...
Gorunul știe și-și pornește cîntul
Andante, ca pe-un murmur de
colinde.*

ANDREI CIURUNGA

Cuvintele de la începutul fiecărui vers de mai sus exprimă titlurile a 11 poezii aparținînd unui mare gînditor în versuri român (6,5), al cărui nume este alcătuit din chiar inițialele poemelor respective.

ALB

ORIZONTAL: 1) Prozator sovietic contemporan (n.1924; Victor), autor al romanului-mosaic **Visul creștelor albe** (Ed. Univers, 1981), o amplă frescă a peisajului siberian, cu oameni, locuri și întâmplări memorabile — Vedetă franceză de cinema (n. 1940; Marie-José), remarcată în filmele **Jurnalul unei femei în alb** (1964), **Noul jurnal al unei femei în alb** și **Dacii** (1966). 2) Poet român (1917—1971) căruia în 1946 îi apare volumul **Cetățile albe**, plin de un suflu romantic înrudit cu al **Noapților macedonskiene** — Regizor român de film (n. 1926) pe care-l cităm pentru pelicula **Procesul alb** (1965). 3) Reziduu după ardere dînd numele unei culori de compromis între alb și negru — Nume care se dă unor animale domestice cu părul alb. 4) A curăța de impurități o masă... metalică — Anagrama albului la... petrecere! — Un blond... gol-goluț! 5) Asistă o fată în alb la început de viață nouă (pl.) — Colecție de foi albe pentru uz școlar. 6) Plantă erbacee textilă, cu flori albastre sau albe luată... — ... la bătaie! — Primejdia lepădării coșocului alb al muntelui. 7) Albe ca-n colindele de iarnă — Fire de urzeală. 8) Pronume posesiv... în saivan! — Un om cu părul alb... în familie — Gen scurt! 9) Poet român (1877—1904) din a cărui lirică diafană de factură simbolistă amintim volumul **Fecioara în alb** — Ouă de pește. 10) Paul Oprea — A împreună — A prinde. 11) Culoare obținută prin suprapunerea tuturor componentelor spectrului — Diminutivele unor produse albe... cu cîntec. 12) Frați pașoptiști și unioniști cu nume comun, cel mare (Alexandru C.G.) fiind supranumit **Albu**, spre a fi deosebit de mezin, supranumit **Negru** sau **Arăpila** — Compozitor, dirijor și folclorist român (1863—1931), autor al compoziției corale **Zorile-s-dalbe**.

VERTICAL: 1) Fiu al lui Enea, fondator legendar al orașului Alba-Lunga — Cal cu pete, de regulă albe, pe cap și pe corp. 2) Mare domn moldovean (1457—1504) care a suferit una din puținele înfringeri din partea turcilor la Valea Albă (jud. Neamț) la 26 iulie 1476 — Zeu al soarelui și al luminii în mitologia greacă. 3) Sportul alb — Îndemn cabalin — Becul... din tablou! 4) Pată de culoare pe albul pielii — Teu! 5) Pinză albă bună de pus la rană — Om cu tegumentul alb-gălbui mat din cauza unei anomalii congenitale. 6) Curelușă de meșină — Steag turcesc sau tătăresc, alcătuit dintr-o jumătate de coadă albă de cal fixată pe o prăjină. 7) Emil Urlișeanu — Monstru alb al mărilor dintr-un cunoscut roman al lui H. Melville — Leu! 8) Comună în județul Suceava, fostă capitală a lui Bogdan I, unde printre alte importante vestigii istorice se află și Biserica Albă (sec. XV) — Albe pe margini! 9) Pictor și teoretician de artă sovietic (1878—1935) intrat în istoria artei mai ales datorită tabloului **Pătrat alb pe fond alb** — Inițiale pentru micul ecran. 10) Cel mai lung fluviu din lume, avînd două izvoare: Alb și Albastru — Titus cel mic — Lipici. 11) Căpitanul angajat într-o urmărire acerbă a cetaceului alb („Moby Dick” de H. Melville) — Culoare la antipodul temei. 12) Pustiul alb din apropierea zonei polare arctice — Prozator român contemporan (n. 1932), căruia în 1967 îi apare volumul **Caii albi din orașul București**.

Dicționar: NAT, DIE, IRĂ, BUCIUC, AHAB.

T. GRUMEJA

CU UNDIȚA

(Scart anagramat: xxAxxxxx)

1	R	2	E	3	V	4	I	5	S	6	T	7	A	8	B	9	U	10	F
2	A	M	I	C	A						G	L	U	M	A				
3	V	E	S	E	L	I	E								C	O	R		
4	A	R	A			O	M				C	U	R	S					
5	S	I			B	N					T	A	R	I	E				
					T	E	A				S	U	R	I	S				
7	T	I	F	L	A						R			E	T	C			
8	R				E					B	A	N	C			I	O		
9	U	R	C	A						R			I	F			M		
10	P	E	T	R	E	C	A	R	E	T	I								
11	A	N	E	C	I	O	T	A							A	C			

UN ZÎMBET...

ORIZONTAL: 1) Urzica... pe scena teatrului „Constantin Tănase” — Cu haz mare. 2) Una care-ți suportă toate hachișele. — Povestioară izvoditoare de ris și veselie. 3) Bună dispoziție generalizată — Grup vocal. 4) A răsturna pământul — Cel ce-a inventat... risul — Tratat... cu apă de ploale. 5) Începe sindrofia! — Banc cu un ac! — Vigoare. 6) Uimire la intrarea în teatru! — Un prim semn că buna dispoziție își face loc. 7) Un fel de a lua peste picior — Reduce enumerarea. 8) Gluma în circulație urbană — Ultimele la radio! 9) A o lua pe sus — Fifi neînăripatul! 10) Âstia știu să se distreze după plac. 11) Istorioară plină de haz și voie bună — Ironie... populară.

VERTICAL: 1) Surpriză rizibilă în plăcinta de Anul Nou — „Teatrul de Comedie” pornit în tur-neu. 2) Maril noștri comici ai scenei și ai ecranului — Nordicul... în antren! 3) A vedea totul în roz... bombon — Risul și bunăvoia ca reale consecințe ale unor reușite reuniri prietenești. 4) Aici (reg.) — Petrecere cu muzică, dans, antren — Arma lui Cupidon. 5) Gala caricaturiştilor sau a epigramiştilor — Primele caractere — Editură... mai mică! 6) Ion Minulescu — Orașel în Italia. 7) Localitate în Japonia — Castelul de fildeș al infumuraților — Spuse în fața! 8) Unul din pseudoni-mele nemuritorului Caragiale — Luare tare peste picior. 9) Descreștește frunțile și întronează o at-mosferă deosebit de plăcută — Începutul oricărei fericiri! 10) Și-au făcut un crez din bucuria celor-lalți — Capul unui talentat! 11) Se prezintă cu vorbe de spirit și situații foarte amuzante (pl.) — Se face cu bună știință de risul lumii și-i priește...

Dicționar: ICE, ARCO, AGE, CÎRĂ.

P. IONAȘCU

CH.MICĂ

(Metagramă anagramată:
Pxxxxxxx—Mxxxxxxx)

GEOGRAFICA

(Metagramă anagramată:
xxxHxxxxx—xxxxxTxxx)

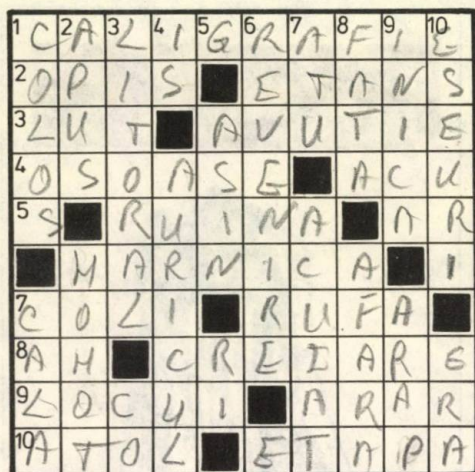
IN VIZITA

(Rebus: 1, 5, 2, 6)

A VENIT LA 311

TURCULA

ICI... COLEA!

ORIZONTAL: 1) Lucrare de artă... ad litteram. 2) Inventar scriptic — Închis de tot la culoare. 3) Constituie un baraj natural în calea apelor — Rezultat strâns. 4) Atribute ale slăbiciunilor feminine — Termen care nu suferă amânare (pop.). 5) Citadela sfărîmată — Careul mic pe teren. 6) O femeie de treabă. 7) Locuri de muncă pentru scriitori — Haină de piele. 8) Puntea iahtului! — Tip de încredere. 9) A sta... acasă — Prezentat în pușine rinduri. 10) Insula scheletelor — Ansamblu de jocuri populare.

VERTICAL: 1) Mare de oameni — Floarea mării comerciale. 2) Curs seral — Aplauze pentru clovni (sing.). 3) Limita apelor teritoriale — Creasta cocoșului! 4) Înscrise în fișe! — Sus inima! (sing.). 5) Patruped ciobănesc — Corn de rinocer! 6) Reluare la cerere. 7) Culoare... de trecere — Subiect de anchetă. 8) Fond de ten — Cadru reprezentativ... la externe. 9) Pompă de irigații — Stil maur. 10) Reușite pe terenul de țință în poziția culcat — Veșnica pomenire.

COLEA HERESCU

CU ILUZIE

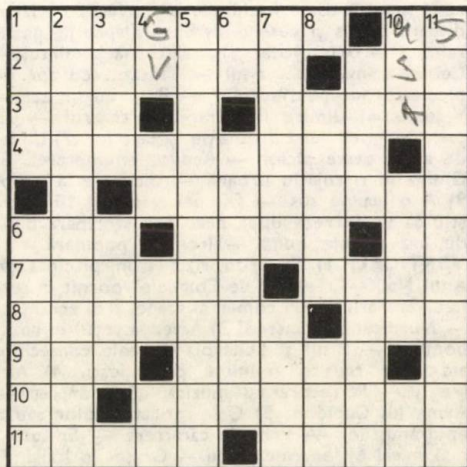
IIIIIIIIIG

SLALOM

ORIZONTAL: 1) Papa de la Roma — Ce e-n gușă! 2) Ies în evidență... cînd întorci foaia — Lapte bătut. 3) Pus în dilemă — Dragoste bolnăvicioasă. 4) Picior de ocazie. 5) Una cu foc de-ți dau lacrimile. 6) E tot acela — Bun de gură — Amor nemărginit! 7) Instalat pe o bancă... incomodă — Brăzdare de plug. 8) Îi pune pe toți pe fugă cu pistolul — Piese cu mare trecere în orice casă. 9) Participanți la bățiile de flori (sing.) — De la ele numai bine. 10) Patru la latină (!) — Dau curs la o înfățișare. 11) Volum de desfacere (pl.) — Lucrări scrise la istorie, la sfîrșit de an.

VERTICAL: 1) Seceră dintr-un foc... și e secerat — Lucru la domiciliu în felul său. 2) Automulțumirea celui ce privește lumea de sus. 3) Cîmp de bătaie — E ca un apucat. 4) Un lingvist... în fond! — Ascunse în tufă! — Zbor pe aripi! — Pentru... puțin! 5) Urmările unor accidente... de circulație. 6) Pere din peri! — Săritură... neomologată. 7) Organ de recepție — O fărîmă de soare. 8) Îi dă inima ghes — Cap încoronat în Laponia. 9) E tot o apă — O tristă amintire. 10) A strînge bine — Bun de păscut vacile — Tol cu o gaură! 11) Sistem de reproducere... ad litteram.

LIVIU POPESCU

(Biverb: 6, 7)

ÎNTÎMPLARE

(zeppa succesivă: xxxxx, xoxxxx, xxxxox)

*Într-un spațiu ce cuprinde
mese, coșuri, zarvă, lume
și se cumpără sau vinde
o grămadă de legume,*

*în ghereta colorată
uite o marionetă
atrăgând mulțimea toată
c-o grimasă desuetă.*

*Dar veni o vitejie
și surpă baraca slabă
care-avea o schelărie
tencuită-n mare grabă.*

INA CRUGU

DIN ALTE VREMURI

*Era pe când, cu verva-i tinerească,
ironiza Vlahuță adevărul
și publica în „Viața românească”
celebrul acrostih „E putred mărul”.*

*Contemporan acestei injustiții,
a protestat și Cîrlova-n
„Tribuna” —
revistă ce-apărea cu mari ambiții
la Cluj, condusă de Andrei Șaguna.*

*Mărețe vremuri făureau strămoșii!
Actori celebri, ca Brezeanu Iancu,
jucau pe scenă „Trandafirii roșii”,
feric basm de Zaharia Stancu.*

MATEI SCUTARU

În versurile de mai sus s-au strecurat
șase erori din domeniul istoriei litera-
turii române. Vă invităm să le depis-
tați.

CU OBIȘNUINȚA

(Monoverb eliptic anagramat: (4),6=9)

CU ABȚINERE

(Metagramă anagramată:
xxxxVxxxxxx—xxxxxxxxTx)

DIN T. UTAN

(Biverb: 6, 7)

EV VATE

VINE, VINE... IARNA!

ORIZONTAL: 1) Petalele iernii — Baraj de gheață. 2) Materie primă pentru oamenii de zăpadă — Căldură care iarna se face mai puțin simțită. 3) Cîntec de vrăbie — Mîngîiat... de crivăț. 4) Ca fulgul care cade — O negație mai categorică decît „nu”. 5) A fulgii — Cuie (sing.). 6) Armăsari dobrogeni — Vremea dezghețului. 7) Apelativ popular — Hotar (reg.). 8) Atribut pentru zăpezile polare (masc.; sing.) — Vestitoarele ninsori. 9) Indicație ale temperaturii. 10) Frig mare — Adunarea lupilor cînd iarna e în toi.

VERTICAL: 1) Ține de cald și e îndrăgit iarna — Coline de zăpadă. 2) Conținutul în vapori sau în picături de apă ori în cristale de gheață al atmosferei. 3) Oamenii zăpezilor — Unitate de lucru mecanic. 4) Ghete! — Marin Georgescu — Pași pe zăpadă. 5) Tip de artist — Rezervor de zăpadă. 6) Ține de cald și e purtat în special iarna — Renumită operă sculpturală din zăpadă pentru copii. 7) Zob (reg.) — Iernează în saivane — Popor indo-european din ramura slavilor de apus. 8) Furnizor de fructe pentru... verife — Semn alb pe un-

1	F	U	L	G	I		7	2	8	9	10	11	R
2	O	M	A	T		S	O	L	A	R	A		
3	C	I	P		B	A	T	U	T		C		
		O	O	N	O	L		N	I	C			
5	N	I	N	G	E		O		N	I	T		
6	A	T	I		M	O	I	N	A		U		
7	M	A		U		M		O	T	A	R		
8	E	T	E	R	N		C	I	O	R	I		
9	T	E	R	M	O	M	E	T	R	E			
10	I		G	E	R		H	A	I	T	A		

ghie. 9) Sportivi pe gheață. 10) Sau — Dimpotrivă — Împrejmuire (reg.). 11) Tremură ca o... piftie.

Dicționar: AȚI, OTAR, ERG, ZOT, ARET

ALINA DOREANU

1	R	O	M	A	N		7	C	I	C	E	R	O
2	A		E	N	I	N	E	S	O	U			
3	C	A	R	A	G	I	A	L	E		F	O	
4	I	L	I	R		S	I	A		A	L	B	
5	N	E	M	I	R	A		Z	A		A	E	
6	E	C	E		A		N		P	R	U	S	
		I	E	V	I	G	N			A	B	C	
8	T	A		E	C	G		T	E	J	E	U	
9	A	N	T	R	U		P	R	I	E	R		
10	U		O		M	A	A			T	F		
11	T	R	A	N	S	I	L	V	A	N		O	
12	U	I	T	A	T	E		R	A		C		

LITERATURA EPISTOLARĂ

ORIZONTAL: 1) Poporul care a înzestrat cultura cu primele monumente epistolare, înflorirea scrisorilor fiind favorizată de marea întindere a imperiului, străbătut de o vastă rețea de drumuri, pe care circulau curieri („tabelarii”) — Marele orator, filozof și scriitor roman (106—43 î.e.n.) care

a creat, fără să vrea, cea mai importantă operă a sa prin scrisorile „ad familiares”, rămase modele de naturalețe, vioiciune și elocință (Marcus Tullius). 2) Poet (1850—1889) socotit „cea dintîi expresie globală a ființei românești”, la care corespundența, aparținînd unui talent fără propensiune epistolară, este privită ca un spor de lumină a operei sale, ca focar așintit spre structura sa interioară, constituind, uneori, prîdvorul marilor poeme (Mihail). 3) Strălucit scriitor satiric român (1852—1912), „care a dat lumii un spor de regenerare și moralizare prin ris”, ale cărui scrisori, adresate prietenilor cu amuzament și scrupulozitate artistică, dobîndind farmecul paginii literare (I.L.). — Foarte puțin! 4) Populație indo-europeană din antichitate (sing.) — Hipocoristic din Anastasia — „Negru pe...”, proză epistolară de Costache Negruzzi, creionînd cu umor tipologii morale. 5) Masiv muntos în Carpații Orientali — Ochi de lanț — Înaintea lui Baconsky! 6) Siglă pentru Comisia economică a O.N.U. pentru Europa (engl.). — Scriitor realist polonez (1847—1912), în al cărui roman „Păpușa” sînt citeva scrisori antologice (Boleslaw). 7) Scriitoare franceză (1626—1696), creatoarea capodoperei epistolare a epocii sale, ale cărei „Scrisori”, publicate postum, alcătuiesc un veritabil roman epistolar, prin scrisul ei zilnic ajungînd să realizeze un fel de cronică a timpului și a societății căreia îi aparținea (Doamna de) — Primele noșuni. 8) Tudor Arghezi — Electrocardiogramă (abr. med.) — Regele Aticii (mit.). 9) Cavitare, spațiu gol (anat.) — Numele popular al lunii aprilie. 10) Jilav — Localitate în R.P. Ungară — Traian Filip. 11) „Peregrinul...”, volum de însemnări de călătorie de I. Codru Drăgușanu, scris sub forma unor scrisori. 12) Omise — Ilustru gînditor umanist olandez (1466—1536), autorul „Elo-

CRONICĂ

ORIZONTAL: 1) Cronică... Ideilor — Stilul... vechilor cronicari. 2) Cadru pentru o cronică obișnuită — Nuvelă fără conținut! 3) Tub gol! — Dă viață anumitor texte. 4) Legați de regimul de viață spartan — Subiectul predilect al criticilor. 5) Texte reproduse. 6) Deschide ochii! — Nota din subsol (abr.) — Bont la capete! 7) Pinea cea de toate zilele... pentru cronicari. 8) Presată la mijloc! — Nota specifică... cronicarilor de specialitate (pl.). 9) Cel din urmă defect... al criticului! — Corespondenți voluntari. 10) Tribuna cronicarilor (pl.) — Subiect... pentru morală.

VERTICAL: 1) Cronică... 2) ...și cronicari. 3) Debut la litere — Nota... în esență! — A face modificări în text. 4) Studii de specialitate — Introducerea la o cronică! 5) Expuneri de motive — Articol de război — Curs! 6) Romancier portughez 1845—1900 — A impresiona în manieră livrescă. 7) Consemnat în cronici — Însemnări muzicale. 8) Evit orice comentariu... la billard — Fără priză la public. 9) Trecere în revistă — Articol tăios. 10)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
R	U	B	R	I	C	A		N	A
T	B				A	N	T	I	C
						I	A		
							C		

Fac obiectul anumitor critici (sing.) — Pana... cronicarului!

Dicționar: ESA, ECA.

GEORGE MAGHERU

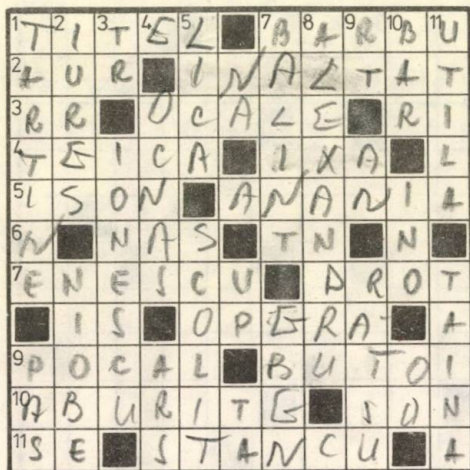
giului nebuliei", a cărui „Correspondență” purtată timp de 52 ani (1484—1536), ocupând 12 volume, a apărut în acest an pentru prima dată tradusă din limba latină într-o limbă modernă de largă circulație (franceză), scrisorile pe care le-a scris, cu minuție, dar și cu geniu, cu un extraordinar simț al imediatului, dar și cu o neobișnută percepție a inevitabilei victorii a adevărului, în timp și peste timp, elucidind în mare măsură istoria prețurii dar și a defăimării sale.

VERTICAL: 1) Clasic al dramaturgiei franceze (1639—1699), în același timp un excelent prozator epistolar, care amintește prin calitățile scrisului său de Doamna de Sévigné (Jean) — Boier moldovean, inițiatorul mișcării „cărvunilor” (1822), ale cărui scrisori sînt niște discursuri politice foarte personale, rostite cu naivitatea și bunăcredința unui cărturar care își pune toată nădejdea în luminarea spiritelor, de unde ar fi izvorit apoi și orînduiala mai dreaptă a țării (Ionică). 2) „Și-acel rege al poeziei, veșnic tînăr și fericit” (1821—1890) la care scrisoarea face parte în asemenea măsură din formula sa de viață încît ajunge să o integreze operei, prozei sale memorialistice, care folosește frecvent forma epistolară (Vasile). 3) Scriitor francez (1803—1870), unul dintre cei mai activi epistolieri ai veacului său, la care scrisorile se dezvolta ca un fel de voiaj imaginar, însoțindu-se cu observația morală, cu umorul și anecdota, relevînd finețea sa de spirit (Prosper) — Alexandra Tirziu. 4) A mîhni — Orașul italian în care s-a consumat, cu circa șase secole în urmă, dragostea nefericită dintre Romeo și Julieta. Pe numele celebrei eroine sosesec și astăzi mii de scrisori anuale, în toate limbile de pe Terra, cerîndu-se sfaturi sau relatîndu-se tulburătoare povești de iubire, toate acestea primind răspunsuri

prompte din partea unui secretariat numit de edili orașului. 5) Niger, în codificația automobilistică internațională — Poet român, căruia îi aparțin „Necunoscutele scrisori de dragoste ale preadevotatului slujitor Alexandru” — Sorin Titel. 6) Oraș francez pe Coasta de Azur — George Genoiu — Zece sute. 7) „La ora...”, nuvelă de Lucia Demetrius care debutează cu o scrisoare (nom.) — Nicolae Neagu — Palid. 8) Locul în care s-a dat Proclamația revoluționarilor de la 1848 din Țara Românească — Element de rezistență care închide corpul unei nave la proră (pl.). 9) Cupa Campionilor Europeni (abr.) — Adrian Popescu — Localitate în Islanda. 10) Eugen Uricaru — Bărbierite — Nea! 11) Prozator francez (1821—1880), creatorul „Doamnei Bovary”, a cărui corespondență ni se relevă ca un veritabil tratat de estetică literară, rămînînd pînă azi cel mai vast, mai edificator și mai semnificativ jurnal de creație din literatura universală (Gustave). 12) Scriitor și om de știință român (1834—1895), ale cărui scrisori, cînd vor fi publicate integral, se va vedea că alcătuiesc cel mai autentic și posibil cel mai valoros roman autobiografic din literatura română (Alexandru) — „Călărețul de...”, roman istoric de Radu Ciobanu a cărui a doua parte e constituită aproape în întregime din scrisorile vice-colonelului Schultz către un prieten apropiat, în care înregistrează faptele de arme, contactele cu răsculații de la 1784, tratativele duse la Cîmpeni pentru întoarcerea țărănilor acasă, prinderea lui Horea și preparativele martiriului său, cu tragerea pe roată.

Dicționar: ECE, ECG, TESEU, ANTRU, MAAD, NIG, EIDAR.

ADAM STOICA

LA MASA SCRIITORILOR

ORIZONTAL: 1) Prozator și eseist român (1935—1985), care ne invită să luăm „Dejunul pe iarbă” — Alt prozator contemporan (n. 1924), prezent în literatură cu „Foamea de spațiu”. 2) Material de valoare din care și-a turnat „Cupa” Vlaicu Bârna — Un pahar în cinstea comensilor. 3) Radu Rosetti — Măsurile de vin de la „Hanul Ancuței” — Și la urmă, prăjituri! 4) Scriitorul (n. 1925) care ne oferă o pulpă din a sa „Caprioară de smalt” — Specie de crustacee decapode. 5) Se ține de cîntece — Poet, prozator și dramaturg contemporan (n. 1921), care le oferă copiilor un „Păharel cu nectar”. 6) Se bucură primul de aromele

bucatelor servite la masă — Tatiana Nicolescu. 7) Marele muzician român (1881—1955), în „Rapsodia” căruia înțelmin prelucrat și cîntecul popular „Am un leu și vreau să-l beau” — Nelipsit de la canapea. 8) Iulia Soare — Teatru muzical. 9) „Fiarbă vinu-n cupe, spumege...” (M. Eminescu; neart.) — Rezervor de bună dispoziție. 10) Ca sticlele scoase vara de la gheață — Bătrînul pîndar din „Crișma lui Moș Precu” a lui M. Sadoveanu. 11) Sandu Eftimescu — Marele prozator român (1902—1974), care ne asigură că „Sarea e dulce”.

VERTICAL: 1) Antreuri pe care Octav Păncu-lăși le oferă copiilor, unse cu... „vară și vînt” — Ziarist și prozator contemporan (1895—1974), care ne oferă pe tavă „Găinușa cea moțată”. 2) Niște „Fruce de mai”, oferite de către prozatorul născut în anul 1931 la Iași — Zeitate din mitologia romană, ai cărei fii simbolizînd vegetația și rodnicia pămîntului, erau pirjoliți de soare, ca o pedeapsă a divinității. 3) Teodor Radu — Dramaturg francez de origine română (n.1909), autor al piesei de teatru „Setea și foamea”. 4) Ne procura, odinioară, drobul de sare — Un pui mai mult decît rumenit. 5) Diminutiv de ambe sexe — Cu multă carte. 6) Servește, ia! — Într-o cupă, într-o supă! — Tudor Arghezi. 7) Scriitor român de expresie maghiară (n. 1932), autorul volumului „Piine și flacăra” — Abanos. 8) Scriitoare contemporană (n.1930), care sosește cu „Racul” la masă. 9) Radu Theodoru — Se schimbă la o masă mare — Autor de literatură pentru cei mici (n.1930), posesorul unei „Împărății de zahăr”, oferită cu dărnicie copiilor. 10) Local de mare lux... sau de mare viteză — Divinitate a mitologiei grecești, matusa lui Dionysos, protectorul viței de vie — Doi covrigi. 11) A înzestra cu cele necesare — „Cina cea de...” ne-a fost oferită de Petre Sălcudeanu.

Dicționar: IXA, INO.

GRUIA NUCĂ

DIN MAZILU

(Biverb: 7, 9)

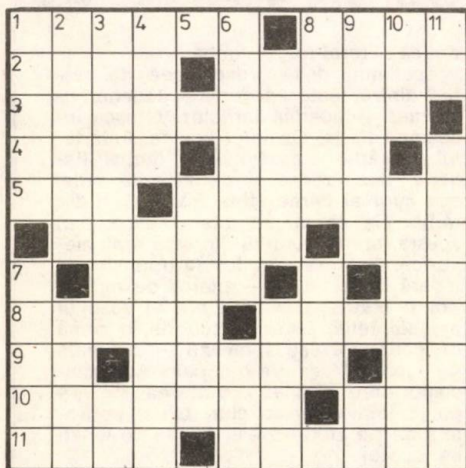

(Rebus criptografic: 9, 4, 7)

LA POMUL DE IARNĂ

(Rebo eliptic anagramat: (5)+3=7)

LA CROITOR

ORIZONTAL: 1) Un nasture și un bold într-o țesătură! — Imitație de piele... din lină de oaie. 2) Mînuiește acul... greu — A repara... o confecție nouă. 3) O foaie imprimată... cu dublură. 4) Au o pînză din munții Rodnei! — Vremea pînzei topite. 5) Tale orice material — Romarta copiilor. 6) Lucrată la croitorie... — ...cu dublură. 7) Haine — Pardesiu 64! 8) Blană deasupra picioarelor, model rustic — Bună de purtat în cap. 9) 3—4 cravate, 2—3 lavalieri! — Palton tip Moș Martin — Resturi de pluș... de la fustă! 10) Tipar pentru confecții de serie — Combinație clasică de alb și negru. 11) Modele bărbătești apreciate — Ac plasat discret.

VERTICAL: 1) Batic de modă veche — Ace folosite la foi albe și imprimate. 2) Croitor tip „mini” — Strînge tare, de obicei la ciorap. 3) Bijuteriile croitorului — Centre de paltoane... din stofă! 4) Model popular de curea lată — Garnituri de confecții. 5) Aderarea confecției la manechin (pl.). 6) Podoabe înnoadate — Literă slavonă. 7) Retuș final — Căptușeală în valuri. 8) Vestă — Atribut pentru un material de calitate. 9) Plisări — Gen mini: raglan 36! 10) E întocmai... și după întors — Încheietori. 11) Taiată la mijloc, din croială! — Paltoane subțiate.

Dicționar: STI.

L. MĂRĂCINEANU

AGRICOLĂ

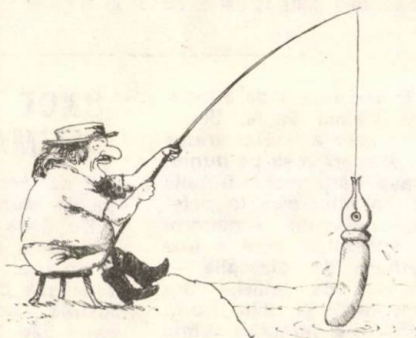
(Biverb: 6, 12)

RR AA

DOAR GLUME...

O antologie a criticilor și insultelor proferate de-a lungul secolelor împotriva Marii Britanii a publicat Editura londoneză „Constable”, sub titlul plin de umor „The Lion’s Tail („Coadă Leului)”. Englezii află din această carte lista completă a celor care „au tras coada leului britanic”, de la Cicero (care în anul 51 î.e.n. scria: „Luați aminte să nu fiți trași pe sfoară de căruțașii bretoni”), pînă la Goethe (care în 1828, spunea: „Nicăieri în lume nu sînt ațuși ipocriți ca în Anglia”), și Bossuet, creatorul expresiei „perfidul Albion”.

Un veleitar într-ale literaturii i-a trimis lui Racine o tragedie, soliciindu-i părerea. După ce a citit lucrarea, marele dramaturg i-a scris autorului: „Greutatea nu este de a face o tragedie ca aceasta, ci de a răspunde celui care a făcut-o”.

Sarah Bernhardt juca odată rolul unei cerșetoare într-o piesă pusă în scenă la teatrul parizian. Chiar în clipa în care declamă: „Nu mă pot ține pe picioare, sînt slăbită și mor de foame”, observă că nu lăsase la cabină colierul de aur pe care-l purta de obicei. Dar și unul dintre spectatorii ghiduși a observat colierul și atunci i-a replicat din sală:

— De ce nu vinzi colierul pe care-l ai asupră-ți?

Marea actriță nu și-a pierdut cumpătul și a replicat:

— Credeți-mă că am încercat, dar nimeni nu se lasă înșelat, e doar o imitație.

Cea mai mică bibliotecă de pe suprafața globului se află în orașul indian Amritsar. În clădirea de marmură ornamentată cu aur a acestei biblioteci se păstrează o singură carte, considerată de indieni ca sfințită. Și, totuși, clădirea aceasta este denumită bibliotecă!

ACADEMIA „TĂRIȚELOR”

Micul dicționar enciclopedic (București, 1972) menționează un lingvist italian, specialist în limbi indo-europene, pe care-l cheamă Vittore Pisani — nume pe care o lucrare similară italiană (Enciclopedia Curcio per tutti, Roma, 1966) încă n-a găsit cu cale să-l înregistreze. În schimb, nici un lexicon românesc de uz comun nu-l pomeneste pe unul din cei mai vajnici (și exagerați) apărători ai purității limbii române, Tilmoleon Pisani, ziarist și membru al vechii Academii de științe morale și politice.

Cruciat în bătaia împotriva pătrunderii neologismelor în limba noastră, Tilmoleon Pisani citează — într-un discurs de recepție la numita Academie — următorul exemplu, desigur, semnificativ pentru bătațiile lui lingvistice:

„În anul 1582 s-a înființat la Florența Academia della Crusca. Ea își ia în grijă

critica, literatura și limba.

Academia della Crusca, cea mai vestită dintre toate academiile italiene, înseamnă Academia țărițelor. Crusca înseamnă țărițe. Cuvîntul acesta arată țelul lucrărilor: **desăvîrșirea limbei italiene, despărțirea ei de zicerile urite, așa cum ai cerne făina, să o alegi din țărițe.** Ca să nu se uite o clipă țelul acesta, toate lucrurile din sală erau alegorice. Catedra avea forma unui coș de moară, treptele ei — pietre de moară. Tot o piatră de moară era și scaunul președintelui. Celelalte scaune, în formă de cotlon, aveau speteaza — o lopată de cuptor. Masa era o copaie. Academicianul care își citea cuvîntarea, sta vîrit pe jumătate într-un ciur. Chiar portretele de pe ziduri aveau forma de lopeți de cuptor.

Academia a făcut și un dicționar al limbei. Cea dintîi ediție a apărut la 1612, treizeci de ani după înființarea Academiei. Dicționarul face lege pentru toți italienii”.

În încercarea de a localiza Ultima Thule, denumire care a figurat vreme de veacuri în șir pe numeroase hărți vechi, trebuie să ne întoarcem la celebrul navigator și geograf al antichității care a fost Pytheas din Massalia — Marsilia de astăzi. Între anii 325 și 320 î.e.n. Pytheas a întreprins prima călătorie științifică importantă, după ce tot el fusese primul care a recurs la calcule astronomice pentru a determina poziția geografică a unui loc.

Trece de Coloanele lui Hercule — Gibraltarul de astăzi — se avîntă în Atlantic, lasă în urmă portul Gades și ajunge la Insula Huxidan pe care avem motive întemeiate s-o identificăm cu Insula Ouessant din fața litoralului breton. Cîteva zile mai tîrziu ajunge la Insulele Casiteride — așadar „ale Cositorului” — de fapt regiunea Cornwall din Anglia, pe care el o va numi „Albion”, denumire ce nu provine, se pare, din latinescul „albus”, ci este de

UNDE SE AFLA ULTIMA THULE?

origine celtică însemnînd Insula Muntoasă.

După ce trecu de Insulele Orcade, apoi de Hebride, călătorul massaliot relatează că a aflat de o insulă care se află „la șase zile de drum, spre miazănoapte” unde „soarele doarme șase luni” ceea ce ne evocă în mod firesc regiunea cercului polar. Mai tîrziu această insulă a intrat în geografie sub numele de Ultima Thule și va fi plasată în hărțile Evului Mediu timpuriu în diferite locuri. Pe măsură ce oamenii veniți de la Sud începeau să cunoască regiunile septentrionale ale continentului nostru, Ultima Thule se muta mereu mai la nord și nord-vest, în Insulele Făroer, în Islanda, în nordul Norvegiei și chiar pe coasta de sud-est a Groenlandei.

O localizare exactă este greu de stabilit astăzi, după douăzeci și două de

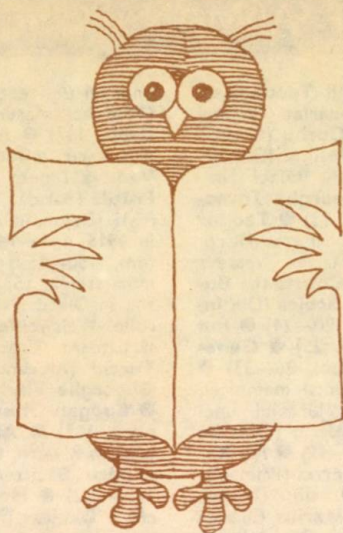
veacuri, mai ales că, din păcate, relatarea lui Pytheas a ajuns pînă la noi fragmentar, prin intermediul unor autori mai tîrzi — istoricul Polibiu și geograful Strabon — care-i neagă meritele, socotind că n-a ajuns „pînă la capătul Mării Tenebrelor” cum se numea Marea Nordului. Totuși, mare parte a cercetătorilor mai noi identifică Ultima Thule cu Islanda care, dintre toate variantele poziționale oferite de cartografia medievală, pare mai plauzibilă.

În sfîrșit, nu e lipsit de interes să amintim că Ultima Thule a inspirat cîțiva mari creatori în literatură și în muzică, două ilustre exemple fiind Goethe cu „Regele din Thule” și Gounod cu „Balada regelui din Thule” din opera „Faust”; se cuvine însă să ținem seama că Goethe și Gounod vădesc în creațiile lor puternice influențe ale mișcării romantice, aplecată cu predilecție către temele legendelor medievale evocatoare de mister.

ÎN ACEST ALMANAH SEMNEAZĂ:

● **Ion Brad** (De țară, 5) ● **Virgil Teodorescu** (Îngemănate miini, 6) ● **Mircea Scarlat** (Fascinația documentului, 7) ● **George Corbu** (George Topirceanu inedit, 8—9) ● **Mihai Beniuc** (Din arhiva poetului, 10—11) ● **Alexandru Balaci** (Ninzea în decembrie, 12—13) ● **Gheorghe Tomozei** (Doi, Numai, Sub mila ninsorii, 13) ● **Teodor Vărgolici** (Tudor Arghezi și Muzeul literaturii române, 14—15) ● **Janina Ianoși** (Marina Tsvetaeva către Boris Pasternak, 16—19) ● **Constanța Buzzea** (Iubire, Paloare, 19) ● **Petre Stoica** (Din însemnările cultivatorului de măr, 20—24) ● **Ion Horea** (Cit numai gândul..., Arcul, 25) ● **Generalul de Gaulle** (Memorii de război, 26—33) ● **Cella Serghi** (Pe firul de păianjen al memoriei, 34—37) ● **Victor Bănciulescu** (Jurnalul unei prietenii literare, 38—39) ● **R. Alecu** (Cum l-a cunoscut Arghezi pe Caragiale, 40—41) ● **Al. Andrițoiu** (Invocație, 41) ● **Vlaicu Bârna** (Prim lector al Bietului Ioanide, 42—45) ● **Mihu Dragomir** (Pagini de jurnal, 46—48) ● **Marius Robescu** (Desen infantil, 48) ● **Victor Bănciulescu** (Amintiri din anii școlii, 49) ● **Radu Boureanu** (Văzuți în oglinda timpului, 50—54) ● **Ștefan Agopian** (O scrisoare inedită a lui Dan Barbilian, 55) ● **Traian Stoica** (Cu Ștefan Popescu despre revista Cadran și colaboratorii ei, 56—59) ● **Al. Raicu** („Sper să mai am timp”, 60—63) ● **Constantin Mohanu** (Victor Eftimiu prin el însuși, 64—69) ● **Toma George Maiorescu** (Amintiri din Clujul lui Blaga, 70—76) ● **Tudor George** (Pietrării anonimi, Cal, 77) ● **Ion Larian Postolache** (Sărmanul Klopstock, 78—80) ● **Florin Mugur** (Într-un hotel uitat, Virstă, 81) ● **Traian Iancu** (Noapte cu lună, 81) ● **Ion Vartic** (Istorie neelucidată, 82—83) ● **Modest Morariu** (Avocatul diavolului, 84—89) ● **Al. Raicu** (Dan Petrușincu, cercetător literar, 90—93) ● **Traian T. Coșovei** (Agrafa, 93) ● **Lucia Demetrius** (Ce rămâne de neuitat, 94—97) ● **Horia Pătrașcu** (Sticla, 98—99) ● **Alexandru George** (Ținind un jurnal și ținându-mă de el, 100—101) ● **Șerban Foartă** (Dintr-un „jurnal de vise”, 102—104) ● **Ana Blandiana** (Stafii de munți, 105) ● **George Alboiu** (Poemul păpușii, Înotătorul adormit, 105) ● **Ion Nicolescu** (Odă femeilor de colb, 105) ● **Pericle Martinescu** (O glumă literară și reversul ei, 106—108) ● **Florența Albu** (Priveliște cu munte, 109) ● **Nicolae Ioana** (Scinduri ude!, 109) ● **Ioana Diaconescu** (Norul, 109) ● **Gabriel Iuga** (Vocile, 109) ● **Pauline Schneider** (Treizeci de ani, 110—111) ● **Eugen Suciu** (Poem, 111) ● **Florin Iaru** (Imn energic, 111) ● **Radu Cosașu** (O felie de cozonac, 112—116) ● **Petre Stoica** (Pe cîmp, De-a țările, 117) ● **Dana Dumitriu** (O vizită în Samos, 118—120) ● **Teofil Bălaj** (Aș vrea, 120) ● **Dinu Flămînd** (Monede și morminte, 120) ● **Toma George Maiorescu** (Evtuşenko în România, 121) ● **Constantin Vișan** (Univers audio-vizual, 122—124) ● **Gheorghe Istrate** (Ritual, 124) ● **Ion Munteanu** (Nicolae Iorga, studentul și academicianul, 125) ● **Norman Manea** (Către Ernesto Sabato, 126—129) ● **Mariana Marin** (Poem de dragoste, 129) ● **Valentin Silvestru** (Jurnalul de drum al

unui critic teatral, 130—136) ● **Elena Ștefoi** (Vom face măsurători, 137) ● **Ion Stratan** (Angstrom, 137) ● **Al. Cerna-Rădulescu** (Primele întâlniri cu miracolul, 138—143) ● **Alexandru Văduva** (Poem aproape lipsă, 143) ● **Augustin Frățilă** (Baladă, 143) ● **Gheorghe Jurgea-Negri-lești** (Dejun în Aleea Vulpache, Pocher la Tecuci în 1915, 144—149) ● **Virgiliu Monda** (Treii prieteni, 150—152) ● **Marin Sorescu** (Desene cu mina stîngă, 153) ● **Paul Verlaine** (Cincisprezece zile în Olanda, 154—155) ● **Andriana Fianu** (Carolle Weisweiler, Cu Cocteau era întotdeauna sărbătoare (Crăciun) la noi, 156—161) ● **Elena Tacciu** (Alexandr Pușkin, Jurnal, 162—165) ● **Gheorghe Vlad** (Dialog cu Eminescu Mihai, 165) ● **Bodgan Ghiu** (Poem cu o singură imagine copiată, 165) ● **Alina Ledeanu** (Marcel Proust — Jacques Rivière, Correspondență, 166—169) ● **Alexandru Baci** (Denis de Rougemont, Mărturie, 170—172) ● **Horia Gane** (De mult, 173) ● **Nichita Danilov** (Trestia, 173) ● **Constantin Atomii** (Vernală, 173) ● **Florentin Popescu** (Primăvară în cîmp, 173) ● **Mihai Gramatopol** (Marguerite Yourcenar, Labirintul lumii, 174—179) ● **Roland Barthès** (Deliberare, 180—181) ● **Chandler și detectivii**, 182—183 ● **Ileana Dimitriu-Șora** (Donald Hall, Fragmente din Ezra Pound, 184—186) ● **Șerban Codrin** (Incantații, 187) ● **Denisa Comănescu** (Eroul, 187) ● **Maria Urbanovici** (Mai-îed, 187) ● **Mallarmé** (Versuri de circumstanță în prezentarea și traducerea lui Ștefan Augustin Doinaș, 188—192) ● **Winston Churchill** (Memorii de război, prezentate și traduse de Dora Scarlat, 194—196) ● **Agatha Christie** (Trei morți pentru unul, 198—200) ● **Robert Arlt** (Luna singerie, 201—203) ● **Michel Leverdure** (Ordinatorul, 203—205) ● **Frederic Brown** (Pămînteni purtători de daruri, 205—206) ● **Ion Hobana** (Emisfera vie, 206—209) ● **Jane Speed** (Al treilea... pierdel, 209—212) ● **Georges Simenon** (Pista olandezului, 213—217) ● **Ronald Dahl** (Călătoria, 217—221) ● **Henry Woodfin** (Polița de asigurare, 222—225) ● **John D. Hess** (Banca are dreptate, 226—230) ● **Jean Cau** (Urmașul tronului, 231—233) ● **Richard O. Lewis** (Flendură-lume, 233—237) ● **La ce lucrează scriitorii** (238—240) ● **Gaby Michailescu** (Ventura, 242—247, Leonard, prințul operetei, 248—250) ● **Mircea Zane** (Mosaic muzical, 251—255) ● **Constantin Popescu** (Realitate și ficțiune, 256—263) ● **Marcello Mastroiani** („N-a venit încă vremea bilanșului”, 264—266) ● **Felicia Antip** (Roza vinturilor, 267—275) ● **George Nestor** (Scriitorii și fumatul, 276) ● **Rodica Tott** (Dosarele umorului, 278—281) ● **Titel Canache** (Reflecții... concave, 281) ● **Aurel Ștefan Alexandrescu** (O lume care ride, 282—283) ● **Richard Fuchs** (Norme de comportare pentru ipohondri, 284—285) ● **Dino Buzzati** (Mașina care oprește timpul, 286—288) ● **Cristian Topescu** (Jurnal sentimental, 290—292) ● **L. Sărățeanu** (Bătrînețea unor tratate... de frumusețe, 293) ● **Horia Matei** (Literatura și fascinația aventurii, 296—299) ● **Rebus**, 307—317

ALMANAHUL LITERAR

EDITAT DE ASOCIAȚIA SCRITORILOR DIN BUCUREȘTI

Secretar: **CONSTANȚIN ȚOIU**

COLECTIVUL REDACȚIONAL AL ALMANAHULUI

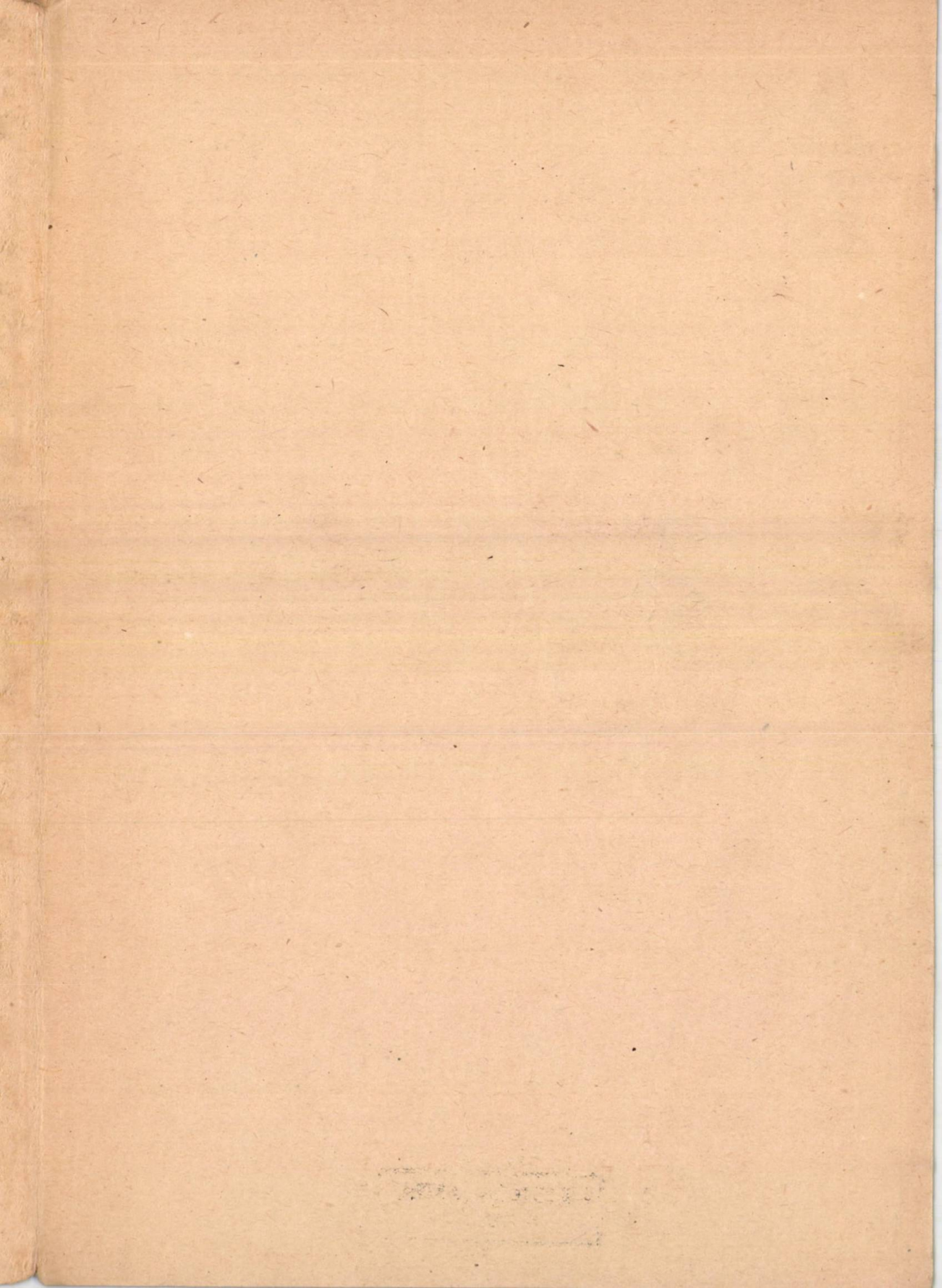
● CONSTANȚA BUZEA	} — lectori
● ALEXANDRU BALACI	
● GEORGE ALBOIU	} — redactori
● TRAIAN T. COȘOVEI	
● MIRCEA SCARLAT	— secretar de redacție
● TRAIAN STOICA	— coordonator tehnic
● VASILE OLAC	— coperta și prezentare grafică
● CORNEL CATANĂ	— prezentare grafică
● LIDIA ȘINDRILARU	— corectura
● LIVIU MÎNECAN	} — fotoreporteri
● VICTOR STROE	

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București, sub comanda nr. 50 335

PREȚ: 25 LEI

ALMANAHUL LITERAR 1986

